

STUDIUL PRIVIND COMUNITĂȚILE DEFAVORIZATE (ROMI) DIN REGIUNEA CENTRU

Cuvânt înainte

Transformările prin care a trecut România în ultimele două decenii ne întăresc convingerea că dezvoltarea presupune creștere, dar ceea ce o diferențiază de aceasta este tocmai schimbarea, trecerea la o treaptă superioară, la complexitate. Astfel, deși definiția dezvoltării durabile rămâne cea care a fost formulată în Raportul Brundtland din 1987, omenirea înțelege astăzi mult mai bine pilonii sociali, economici, teritoriali și ecologici ai dezvoltării durabile și mai ales faptul că aceștia sunt conectați în mod intrinsec.

Politicile și strategiile de dezvoltare durabilă elaborate la nivelul Regiunii Centru pornesc, în primul rând, de la cunoașterea realității teritoriale, aceasta fiind esențială în stabilirea viziunii de dezvoltare într-o abordare integrată. Astfel, dezvoltarea regiunii este un proces complex și dinamic, care implică - pe lângă investițiile necesare în toate domeniile care favorizează creșterea economică și a calității vieții - și rezolvarea problemelor sociale.

În cadrul acestor probleme sociale, romii reprezintă cea mai mare și mai vulnerabilă minoritate din Uniunea Europeană, comunitatea lor fiind în general marginalizată și discriminată, membrii acestei comunități trăind în condiții socio-economice precare. Incluziunea romilor și a altor categorii defavorizate în viața socială și economică este necesară pentru a atinge obiectivele Strategiei Europa 2020.

În contextul dinamicii social-economice, Regiunea Centru se confruntă și se va confrunta în viitor cu importante provocări sociale precum: îmbătrânirea populației, extinderea categoriilor sociale amenințate de sărăcie, creșterea abandonului școlar, creșterea șomajului în rândul comunităților defavorizate social etc. Pe termen mediu și lung accentuarea acestor probleme poate conduce la diminuarea calității vieții în Regiunea Centru. Luând în considerare datele recensământului din 2011, nu este de neglijat faptul că ponderea romilor din totalul populației Regiunii Centru este peste media națională (4,71% comparativ cu 3,3%), iar în cinci din cele șase județe ale regiunii această pondere depășește media națională, cu o valoare maximă în județul Mureș (8,8%).

Unul din pașii importanți în procesul de incluziune socială la nivelul regiunii pentru perioada de programare 2014-2020, pornind de la cunoașterea aprofundată a problematicii sociale a romilor, este prezentul studiu. Având un accentuat caracter integrator, studiul abordează principalele aspecte și politici de incluziune socială la nivel european și național, cu accent pe minoritatea de etnie romă din Regiunea Centru.

Soluțiile pentru îmbunătățirea situației romilor și creșterea incluziunii sociale trebuie gândite strategic, pornind de la problemele esențiale. Problema sărăciei populației de etnie romă are și în prezent dimensiuni deosebite, efect al particularităților care caracterizează aceasta minoritate etnică. Elementul cheie al lucrării de față este abordarea strategică a incluziunii sociale a romilor din Regiunea Centru printr-un set de măsuri, propuneri și idei de proiecte care completează dar și integrează măsurile și prioritățile de dezvoltare identificate prin Strategia de Dezvoltare a Regiunii Centru pentru perioada 2014-2020.

Simion Crețu,

Director General al Agenției pentru Dezvoltare Regională Centru

Cuprins

1. Introducere

- 1.1. Cadrul general și necesitatea analizei
- 1.2. Viziunea și obiectivul general al analizei

2. Principalele aspecte privind politicile de incluziune socială

- 2.1. Excluziunea/Incluziunea socială, concepte-cheie ale politicii sociale și ale sociologiei – scurtă incursiune în teoria sistemelor
- 2.2. Incluziunea socială ca obiectiv strategic al politicii sociale europene
- 2.3. Indicatori sociali pentru schimbul de experiență european
- 2.4. Incluziunea socială ca și componentă a politicii sociale a României
  - 2.4.1. Politica socială a României
    - 2.4.1.1. Asigurarea pensiilor în România
    - 2.4.1.2. Asigurările de sănătate în România
    - 2.4.1.3. Asigurarea de șomaj în România
    - 2.4.1.4. Ajutorul social
    - 2.4.1.5. Alocațiile pentru copii
    - 2.4.1.6. Sumele de ajutorare
    - 2.4.1.7. Serviciile sociale
  - 2.4.2. Situația socio-economică a României în context european
    - 2.4.2.1. Indicatori macro-economici selectați
    - 2.4.2.2. Dezvoltarea populației în ansamblu
    - 2.4.2.3. Condiții de trai
  - 2.4.3. Sărăcie și excluziune socială în Uniunea Europeană și în România
    - 2.4.3.1. Sărăcie și riscul de sărăcie
    - 2.4.3.2. Excluziune socială
    - 2.4.3.3. Discriminarea romilor
  - 2.4.4. Incluziunea socială din România în context european

3. Populația romă în Uniunea Europeană și România. Dimensiune și caracteristici

- 3.1 Scurt istoric
- 3.2 Caracteristicile romilor și stilul de viață
- 3.3 Situația actuală a minorității rome în Uniunea Europeană și în România
- 3.4 Reprezentarea intereselor comunității romilor
- 3.5 Minoritatea romă în România – între statistici și realități estimate
- 3.6 Reprezentarea intereselor comunității romilor
- 3.7 Problemele specifice ale populației rome

4. Regiunea Centru. Diagnoza comunităților defavorizate (în particular a comunităților de romi)

4.1. Particularități și tendințe în dezvoltarea Regiunii Centru

4.1.1. Profilul teritorial și socio-economic al Regiunii Centru

- 4.1.1.1. Localizare geografică
- 4.1.1.2. Infrastructura de transport și accesibilitate
- 4.1.1.3. Dezvoltarea economică și forța de muncă
- 4.1.1.4. Piața muncii
- 4.1.1.5. Principalele aspecte privind educația
- 4.1.1.6. Principalele aspecte privind sistemul de sănătate

4.1.2. Principalele provocări sociale

- 4.1.2.1. Sărăcia – Extinderea fenomenului de sărăcie reflectat în special în ponderea ridicată a populației de etnie romă afectată de acest fenomen
- 4.1.2.2. Elemente privind șomajul
- 4.1.2.3. Aspecte privind incluziunea redusă pe piața muncii
- 4.1.2.4. Aspecte privind incluziunea redusă cauzată de accesul deficitar la sistemul de sănătate și asistență medicală
- 4.1.2.5. Aspecte referitoare la incluziunea redusă cauzată de accesul deficitar la servicii sociale
- 4.1.2.6. Aspecte privind îmbătrânirea demografică

4.1.3. Principalele disparități la nivelul Regiunii Centru cu accent pe comunitățile defavorizate. Cauze și efecte

4.1.4. Direcții strategice de dezvoltare durabilă a Regiunii Centru în perioada 2014-2020

4.2. Diagnoza comunităților defavorizate (în mod particular comunitățile de romi) din Regiunea Centru

4.2.1. Tipurile de comunități defavorizate din Regiunea Centru

- 4.2.1.1. Comune din zonele delimitate teritorial sau areale mai mari, a căror dezvoltare este defavorizată prin deficite structurale (regiuni de munte, factori structurali ca monoindustria)
- 4.2.1.2. Comune sau zone ale căror șanse de dezvoltare par a fi limitate prin factori individuali definiți (condiții de dezvoltare economică, poziție, situația populației, etc.)
- 4.2.1.3. Comunele rămase în urmă cu dezvoltarea socială, fiind clasificate ca sărace

4.2.2. Aspecte privind sărăcia la nivelul Regiunii Centru

- 4.2.2.1. Numărul de persoane expuse riscului de sărăcie
- 4.2.2.2. Numărul de persoane care locuiesc în gospodării cu grad extrem de scăzut de ocupare a forței de muncă
- 4.2.2.3. Nivelul de precaritate materială severă (deprivare materială severă)
- 4.2.2.4. Excluziunea socială și disparitățile teritoriale
- 4.2.2.5. Sărăcia și grupuri vulnerabile

- 4.2.2.6. Sărăcia și populația de etnie romă din Regiunea Centru
- 4.2.3. Repartizarea teritorială a comunităților de romi din Regiunea Centru
- 4.2.4. Aspecte demografice privind populația din Regiunea Centru, în mod particular cea de etnie romă
  - 4.2.4.1. Mișcarea naturală a populației
  - 4.2.4.2. Structura populației
- 4.2.5. Aspecte privind indicatorii de incluziune socială a romilor din Regiunea Centru pe principalele domenii
  - 4.2.5.1. Forța de muncă și ocuparea
  - 4.2.5.2. Educația și cultura
  - 4.2.5.3. Sănătatea
  - 4.2.5.4. Condițiile de locuire
  - 4.2.5.5. Sărăcia și excluziunea socială
- 4.3. Condițiile, nivelul de trai și problemele comunităților de romi din Regiunea Centru. Studiu de caz: Comunitățile de romi din localitățile Glodeni (judet Mures), Haghig (Judet Covasna), Ocna Mures (Judet Alba), Tarnaveni (Judet Sibiu)**
  - 4.3.1. Localizarea celor 4 comunități de romi
  - 4.3.2. Cercetare aplicată asupra celor 4 studii de caz
    - 4.3.2.1. Structura chestionarului și principalii indicatori urmăriți
    - 4.3.2.2. Aspecte privind eșantionul ales pentru aplicarea chestionarelor
    - 4.3.2.3. Principalele rezultate obținute în urma aplicării chestionarelor în cele 4 comunități de romi
  - 4.3.3. Concluzii, probleme și diferite aspecte privind cele 4 comunități de romi din Regiunea Centru
    - 4.3.3.1. Particularități privind cele 4 comunități de romi
    - 4.3.3.2. Nivelul de trai actual al comunităților de romi
    - 4.3.3.3. Ocupații tradiționale și ocupații actuale
    - 4.3.3.4. Principalele problemele în celor 4 comunități de romi
    - 4.3.3.5. Relația dintre autoritățile locale și comunitățile de romi

5. Măsuri, politici și recomandări privind incluziunea socială a romilor din Regiunea Centru

- 5.1. Aspecte privind fenomenul și creșterea incluziunii sociale
- 5.2. Măsuri, politici și recomandări privind incluziunea socială a romilor din Regiunea Centru în funcție de domenii de acțiune
  - 5.2.1. Educație și cultură
  - 5.2.2. Sănătate
  - 5.2.3. Servicii sociale
  - 5.2.4. Locuire
  - 5.2.5. Ocupare și forță de muncă
  - 5.2.6. Economie (în special economie socială)

5.2.7. Migrație și mobilitate

5.2.8. Reducerea marginalizării și discriminării, egalitatea de șanse

5.3. Proiecte și surse de finanțare nerambursabilă în domeniul incluziunii sociale în special al romilor la nivelul Regiunii Centru

5.3.1. Surse de finanțare nerambursabilă în domeniul incluziunii sociale

5.3.2. Propuneri și idei de proiecte privind incluziunea socială a romilor la nivelul Regiunii Centru

5.3.3. Modele de bună practică privind incluziunea socială a romilor în Regiunea Centru în perioada 2007-2013

5.3.3.1. Proiecte de bună practică din Regiunea Centru

5.3.3.2. Proiecte de bună practică internațională

6. Posibilități de valorificare a rezultatelor cercetării și analizei de către factorii de decizie politică

6.1. Nivel regional

6.2. Nivel local

6.3. Transmiterea propunerilor pentru nivelul național

7. Concluzii și direcții viitoare de cercetare

8. Bibliografie

9. Anexe

1. Introducere

1.1 Cadrul general și necesitatea analizei

Conform Țintelor stabilite de Planul Național pentru Reformă 2011-2013 în cadrul strategiei Europa 2020, România intenționează să reducă numărul de persoane aflate în situație de risc de sărăcie și excluziune socială cu 580.000 persoane până în 2020. Un răspuns complex este necesar pentru a atinge această țintă, precum și să îmbunătățească incluziunea socială, condițiile de locuit, accesul la piața muncii și la securitate socială de bună calitate, servicii de educație și sănătate. În comparație cu celelalte țări din Uniunea Europeană, în România a existat în anul 2012 cea mai mare rată a riscului de sărăcie și excluziune socială în rândul populației – 41,7% (UE 28 – 24,8%). Prin cele 28,5% expuse riscului sărăciei înregistrate în Regiunea Centru rezultă că în această zonă trăiesc cu aproximativ 7% mai puține persoane afectate de acest risc decât în anul 2007. Numeric 8,9 milioane de locuitori din întreaga Românie sunt amenințați de acest risc. Dintre aceștia cel puțin 4,7 milioane erau expuse riscului de sărăcie (cu venit disponibil sub pragul riscului de sărăcie, respectiv mai mic de 60% din media veniturilor disponibile). 6,4 milioane erau afectate de deprivare materială severă, iar 1,2 milioane locuiau în gospodării cu un grad ocupațional foarte scăzut.¹

Strategia Europa 2020 care are o importantă dimensiune socială, acordă o importanță deosebită problemelor sociale referitoare la incluziune, prin stabilirea unor ținte ambițioase pentru următorul deceniu, referitoare la reducerea ratei abandonului școlar sub nivelul de 10% și reducerea numărului persoanelor amenințate de sărăcie cu 20 de milioane. În acest context se lansează un apel țărilor din Uniunea Europeană de a găsi soluții naționale pentru combaterea sărăciei, asigurarea și menținerea egalității de șanse. Reglementările europene privind dreptul la libera circulație a forței de muncă și alegere a domiciliului în interiorul Uniunii Europene determină fluxuri migratoare care atrag după sine și consecințe ce contravin integrării europene. Printre acestea se numără și opinia răspândită în Germania că imigranții vin în această țară numai pentru a beneficia de prestațiile sociale din Republica Federală. Drept exemplu sunt dați romii din țările balcanice, care se stabilesc în număr mai mare în comune și epuizează bugetele sociale ale acestora. În acest caz intervin două probleme de dezbătut. În primul rând, în ce măsură și limită doresc și pot „țările mai bogate” ale Uniunii Europene să preia sau să soluționeze problemele sociale ale „țărilor mai sărace”. Și în al doilea rând, ce reglementări de bază sau condiții-cadru indispensabile trebuie elaborate chiar în țările de origine ale emigranților pentru a nu afecta armonia socială din interiorul Comunității Europene. Ce fel de sprijin poate și trebuie să acorde Comunitatea și ce măsuri trebuie să aplice însuși statul membru în cauză prin prisma responsabilității sale față de Comunitate. Pentru rezolvarea acestor probleme, statele membre vor trebui să transfere măsurile și activitățile specifice la nivel regional și local. În plus se impune mobilizarea tuturor actorilor de la nivel național, regional și local.

Regiunea Centru se confruntă și se va confrunta și în viitor cu importante probleme sociale precum: îmbătrânirea populației, extinderea fenomenului de sărăcie, o rată ridicată a abandonului școlar, o pondere ridicată a populației de etnie romă, etc. Pe termen mediu și lung accentuarea acestor probleme va conduce la diminuarea calității vieții în Regiunea Centru. În cadrul acestor probleme sociale romii reprezintă cea mai mare și mai vulnerabilă minoritate din Uniunea Europeană, comunitatea lor fiind în general marginalizată și discriminată, membrii acestei comunități trăind în condiții socio-economice precare. Incluziunea romilor și a altor categorii defavorizate în viața socială și economică este necesară pentru a atinge obiectivele Strategiei Europa 2020. Acest proces presupune însă o schimbare de mentalități, atât din partea majorității cât și din partea acestei minorități. În acest sens a fost pregătit Cadrul Uniunii Europene pentru Strategiile Naționale de Incluziune a Romilor 2020, iar pe baza acestuia, Strategia Guvernului României de Incluziune a Cetățenilor Români Aparținând Minorității Romilor pentru perioada 2012 – 2020.

¹ Raport privind incluziunea socială în România în anul 2011. Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, Compartiment indicatori sociali și programe incluziune socială. P. 8, http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=de&pcode=t2020_53&plugin=1, 05.03.2014

Conform recensământului din 2011, la nivelul întregii țări, 619 mii de persoane s-au declarat de etnie romă, reprezentând 3,2% din populația României. Conform unor aprecieri, procentul populației de etnie romă ajunge la 8,32%, numărul lor minim estimat fiind de 1,2 milioane, iar cel maxim de 2,5 milioane, cu o medie de 1,85 de milioane. La nivel de regiune de dezvoltare, cea mai mare pondere a populației de etnie romă din total populație se află în Regiunea Centru (4,9% din totalul populației), urmată de Regiunea Nord - Vest, la polul opus situându-se Regiunea Nord - Est. Analizând comparativ ultimele două recensăminte (din 2002 și 2011)² s-a observat că nu există schimbări semnificative la nivelul regiunilor de dezvoltare din punct de vedere al ponderii populației de etnie romă, excepție făcând doar regiunile Sud - Est și București - Ilfov.

La nivelul Regiunii Centru, cea mai însemnată pondere a populației de etnie romă din total populație este în județul Mureș (8,8%), urmat de Sibiu (4,8%), Alba (4,7%), Covasna (4%) și Brașov (3,4%), la polul opus fiind Harghita (1,8%)³. Analizând la nivel de unitate administrativ - teritorială, localitățile din Regiunea Centru cu cele mai ridicate ponderi ale etnicilor romi sunt: Petelea, Bahnea, Sânpaul, Vânători, Band, Crăciunești, Mica (jud. Mureș), Brateiu, Iacobeni, Târnava, Laslea, Bazna (jud. Sibiu), Augustin, Ormeniș, Măieruș, Târlungeni, Racoș (jud. Brașov), Cetatea de Baltă, Călnic, Jidvei (jud. Alba), Vâlcele, Belin, Ojdula, Hăghig (jud. Covasna), Secuieni, Săcel (jud. Harghita). Comparativ cu recensămintele anterioare, la nivelul Regiunii Centru numărul persoanelor de etnie romă a crescut în 2011 la 111 mii de persoane. O serie de experți în sociologie și membri ai ONG-urilor care militează pentru îmbunătățirea condițiilor de viață în rândul comunităților de romi apreciază că acest număr este puternic subevaluat, mulți etnici romi refuzând să-și declare la recensământ apartenența etnică reală. Motivul acestora este pus pe seama conotațiilor negative pe care îl are termenul de rom sau pe nivelul scăzut de educație în ceea ce privește asumarea responsabilităților.

În acest context, realizarea unei analize axate pe comunitățile defavorizate, mai precis a comunității de etnie romă, este esențială pentru identificarea și prioritizarea problemelor și riscurilor sociale din Regiunea Centru, astfel încât să se poată elabora un set de recomandări pertinente cu scopul de a diminua și de a înlătura efectele negative ale acestora. În plus, monitorizarea permanentă a acestor fenomene și informarea decidenților politici de la nivel local, regional și național este vitală, în vederea evitării efectelor negative pe care aceste probleme sociale le pot determina. Analiza va contribui la fundamentarea unor acțiuni corelate cu Planul Regional de Dezvoltare 2014-2020, cu Programul Național de Reformă 2011-2013, Cadrul Strategic Comunitar 2014-2020, Strategia Guvernului României de Incluziune a Cetățenilor Români Apartinând Minorității Romilor pentru Perioada 2012-2020, Strategia Europa 2020, Agenda de la Lisabona, Cadrul UE pentru Strategiile Naționale de Incluziune a Romilor până în 2020 etc.

Dat fiind rolul important al ADR Centru în procesul de planificare de la nivel regional, precum și atribuțiile stabilite și delegate prin Acordul-cadru, referitoare la implementarea POR 2007-2013 în Regiunea Centru, pentru identificarea exactă a tuturor factorilor care influențează dezvoltarea socio-economică a regiunii, este necesară o viziune sintetică, unitară asupra evaluării problemelor sociale și calității vieții în regiune. Din acest punct de vedere, evaluarea acestor fenomene sociale la nivel local și regional furnizează un sprijin important în orientarea și utilizarea cu maximă eficiență a fondurilor structurale și de coeziune de care România va beneficia în următoarea etapă de programare 2014-2020.

1.2. Viziunea și obiectivul general al analizei

Obiectivul declarat al Guvernului Român, de a reduce în mod semnificativ sărăcia, riscul de sărăcie și excluziunea socială conform acordurilor între statele membre ale Uniunii Europene, trebuie aplicat la nivel regional și local. Regiunea de dezvoltare Centru va formula această problematică, respectiv obiectivele urmărite în documentele sale de planificare și programare pentru următoarea perioadă 2014-2020. Prezentul studiu contribuie la analizarea situației socio-economice a unei minorități extinse numeric, comunitățile de romi. Comunitățile de romi sunt

² www.recensamantromania.ro

³ www.recensamantromania.ro

asociate adesea – nu numai în România – cu probleme și neplăceri. Ele sunt marginalizate, trăiesc la marginea societății – nu sunt înțelese și de multe ori nici nu vor să fie înțelese. În mai multe privințe ele sunt aproape excluse din viața întregii societăți și sunt discriminate în mod evident. Pare să le fie refuzat accesul la serviciile fundamentale (educație, asistență medicală, muncă și alte servicii). Prezentul studiu urmărește printre altele să ofere un răspuns în privința cauzelor discriminării, dacă aceasta este o urmare a constrângerii exterioare sau a unei negări interioare. De asemenea se abordează următoarele aspecte: ce măsuri pot fi eficiente pentru un grad mai accentuat al incluziunii sociale, ce experiențe pozitive există în regiune și care ar fi problemele cele mai urgente de rezolvat. În calitate de stat membru al Uniunii Europene, România poate să profite mai pe larg în viitor de experiențele altor țări. Prin urmare, studiul cuprinde și exemple de best practice aplicate cu succes în statele UE.

Viziune:

În cadrul unei analize detaliate asupra condițiilor de viață se prezintă propuneri de proiecte pentru a încuraja în mod eficient implicarea și participarea comunităților de romi la viața socială în Regiunea Centru. Membrii comunităților de romi trebuie să li se ofere șanse egale la asistență socială și medicală, educație, muncă. Trebuie create și asigurate intern condițiile de bază și posibilitățile pentru ca romii să beneficieze de aceste șanse. În același timp trebuie respectate tradițiile și mentalitatea comunităților de romi, iar particularitățile specifice trebuie armonizate cu reglementările general valabile din domeniul social. Acceptarea și respectul reciproc trebuie considerate drept bază pentru înregistrarea de progrese în domeniul incluziunii sociale.

Obiective:

Prin prezentul studiu se urmărește o analiză aprofundată la nivel național și european asupra condițiilor de viață ale comunităților de romi din Regiunea Centru. Șansele comunităților de romi de a participa la viața socială sunt analizate și evaluate. Experiențele țărilor din Comunitatea Europeană sunt oferite drept exemple de îmbunătățire a condițiilor de viață. Prin aceasta se dorește crearea unei posibilități de acces eficient și realist pentru organizațiile proprii ale comunităților de romi, organizațiile umanitare din România și din străinătate, asociațiile și organismele sociale, precum și factorii de decizie la proiectele de încurajare a incluziunii sociale în rândul comunităților de romi cu sprijin financiar public și de orientare după proiecte implementate cu succes.

2. Principalele aspecte privind politicile de incluziune socială

Comisia UE a constatat în ianuarie 2013 în raportul său privind ocuparea forței de muncă și situația socială în Europa un „trend îngrijorător” și un „model nou” de dezvoltare divergentă sau disparitate între țările din Comunitatea Europeană.⁴ Diferențele dintre săraci și bogați, discrepanțele între șomaj și stresul în creștere sau suprasolicitarea la locul de muncă, între cerințele pieței și calitatea procesului educațional se accentuează în permanență. Excluziunea socială confruntată cu lupta împotriva crizei Zonei Euro, spirala descendentă marcată de scăderea producției, creșterea rapidă a ratei șomajului și erodarea veniturilor disponibile conturează decalajul între țările din această categorie și acele țări cu o situație mai solidă a sistemului de protecție socială și cu o mai bună funcționare a piețelor muncii. Decalajele în ce privește tehnologia și bunăstarea tind să se adâncească. Prăpastia dintre săraci și bogați se lărgeste și se conturează în mod cât se poate de evident – chiar și în interiorul țărilor mai bogate. Diferențele semnificative ale ratei șomajului – de 4,3% în Austria și 26,4% în Spania – constituie un indicator major în acest sens. Șomajul în rândul tinerilor din mai multe state UE – de peste 30% (55,7% în Spania)⁵ reprezintă o problemă strategică, care pune sub semnul îndoielii nu numai dezvoltarea durabilă a fiecărei țări în parte, ci și a comunității în ansamblul ei.

2.1. Excluziunea/Incluziunea socială, concepte-cheie ale politicii sociale și ale sociologiei – scurtă incursiune în teoria sistemelor

Comisia Europeană a primit astfel imboldul de a combate strategic sărăcia și excluziunea socială. Încă din anii 1990 a avut loc o schimbare de paradigmă de la „sărăcie” la „excludere”. Conceptele de „excluziune” și „incluziune” au fost introduse la nivelul politicii sociale europene în contextul celor trei programe UE de combatere a sărăciei de la mijlocul anilor 1970 până la mijlocul anilor 1990.⁶ Conceptul de incluziune socială a fost introdus la nivel european în primul rând pentru a analiza și a canaliza în mod cuprinzător eforturile de coeziune socială și de combatere a sărăciei în fiecare țară UE. Față de conceptul de „sărăcie” utilizat anterior, incluziunea socială permite o abordare mai largă, „multidimensională”. Acesta urmărește în general statutul relațional al grupurilor individuale în interiorul societății respective. Prin diferențierea schematică interior-exterior de la prima vedere creează însă și dificultăți. Diferențierea progresivă existentă în realitate pare să nu fie de ajuns. Astfel în dezbaterile științifice există atât susținători cât și adversari.⁷ În teoria socială conceptul de excluziune și incluziune este combinat cu conceptul nivelului de trai sau al standardului de viață, fiind astfel posibilă o justificare sistematică a indicatorilor. Operaționalizarea conceptului de nivel de trai beneficiază de o precizare metodică printr-o abordare progresivă a excluziunii și incluziunii.

Conceptul de nivel de trai sau standard de viață a permis elaborarea unui raport social multidimensional, în locul unui raport despre sărăcie limitat la venituri. Astfel se consideră că diverse dimensiuni joacă un rol în situația socială a indivizilor, iar aceasta nu se poate reduce numai la dimensiunea financiară. Prin nivelul de trai se descriu diverse condiții de viață într-o perspectivă multidimensională. Nu numai condițiile materiale de viață, ci și alți factori decisivi precum educația, ocuparea forței de muncă și apartenența la anumite grupuri etnice, la fel boala, situația locativă, separarea și educația monoparentală, rețelele sociale și alte aspecte influențează nivelul de trai. Totuși importanța factorului financiar nu trebuie subestimată. Sărăcia monetară

4 Raportul UE privind ocuparea forței de muncă și situația socială – ianuarie 2013

5 <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=de&pcode=tsdec460&plugin=1>

6 În primul program de combatere a sărăciei (1975 – 1980) s-a stabilit o definiție operațională a „sărăciei” în scopul comparațiilor transnaționale. În rapoartele naționale s-a efectuat în mod individual o inventariere a cotelor de sărăcie și a strategiilor de combatere a sărăciei. Al 2-lea program de combatere a sărăciei (1984 – 1988) s-a concentrat pe analiza măsurilor implementate individual în statele membre la nivel local pentru anumite grupuri-țintă. Al 3-lea program de combatere a sărăciei (1989 – 1994) a continuat pe de o parte această direcție la nivel local sub forma a 44 de proiecte individuale iar pe de altă parte a contribuit și la alinierea strategiilor de combatere a sărăciei la nivel european. În acest context s-e evidențiat caracterul multidimensional al sărăciei, manifestată prin lărgirea noțiunii de sărăcie în sensul „excluziunii sociale”.

7 A se vedea și P. Strobel, From Poverty to Exclusion: A Wage-Earning Society or a Society of Human Rights? International Social Science Journal 48, 173-189, J. Estvill, Concepts and Strategies for Combating Social Exclusion, ILO Genf 2003 și D. Engels, Proiect european de cercetare „Indicatori non-monetari ai incluziunii sociale” http://www.gesis.org/Dauerbeobachtung/Sozialindikatoren/Veranstaltungen/PDFs/sek01_Engels.pdf. Chiar și A. B. Atkinson implicat ulterior în această discuție trata cu scepticism aceste noțiuni în anul 1997: „Social exclusion is a term which carries many different connotations and there does not seem to be agreement as to how it should be interpreted in a European Union context.” A. B. Atkinson, Poverty in Europe, Oxford 1998, S. 7.

ocupă un loc central și efectele ei își pun amprenta și asupra altor dimensiuni (de exemplu situația locativă corespunde de regulă cu nivelul veniturilor). Există însă și deficite care nu pot fi remediate numai cu mijloace financiare suplimentare: de exemplu efectele psihosociale și psihosomatice în urma diverselor evenimente, handicapul sau nevoia de asistență, marginalizarea și discriminarea pe bază de apartenență etnică sau de orientare sexuală.

Termenul de „nivel de trai” se referă la *ansamblul relațiilor sau contextelor sociale, în care persoanele își folosesc posibilitățile materiale și non-materiale*. Semnificația conceptului se raportează la:

1. O bază de resurse, care pune accent atât pe mijloacele materiale aflate la dispoziție, cât și pe caracteristicile personale precum vârstă și sex, sănătate fizică și mentală, inteligență/educație și atractivitate;
2. Aplicarea activă a „capacităților”, fără a confunda aspectul subiectiv al aplicării cu „șansele sau oportunitățile obiective de realizare”;
3. Perspectiva de bază sociologică conform căreia acțiunea umană se realizează în cadrul relațiilor sociale ca acțiune exclusiv „comunicativă” (și nu ca acțiune „rațională” a unui subiect „singular”).

Nu toate definițiile referitoare la „nivelul de trai” sunt imediat plauzibile. De exemplu aspectul spațiului locativ disponibil, fără luarea în calcul a atractivității mediului de viață, este mai puțin relevant. Sau absolvirea unei școli primare deschide în vremuri de cerere ridicată a forței de muncă mai multe posibilități de acces decât într-o situație tensionată a pieței forței de muncă. O raportare a conceptului nivelului de trai la excludere în perspectivă social-politică nu este, conform opiniei experților, întotdeauna compatibilă cu perspectiva teoriei sistemelor.

Considerând „nivelul de trai” un concept configurat social, într-o societate diferențiată din punct de vedere funcțional persoanele sunt implicate în relații sau contexte sociale parțial suprapuse – incluse sau chiar excluse. Relațiile sociale sunt subsisteme care se formează pentru un anumit context de semnificații sau asocieri, respectiv cu o anumită funcție și care includ elemente relevante în aceste sens. „Persoanele” cu resursele, competențele și scopurile lor de acțiune devin „elementele” unor astfel de subsisteme. O persoană este integrată însă nu numai într-un singur subsistem, ci simultan în mai multe relații sau contexte sociale. Această implicare în relații sociale variate poate fi considerată drept „incluziune”, iar neapartenența la alte subsisteme drept „excluziune”. Pentru persoanele practice acest lucru nu este așa de dramatic: deoarece „nu poți să fii și în car și în căruță”, este „normal” să fii integrat în anumite contexte sau medii sociale și în altele nu. Prin urmare fiecare persoană este concomitent inclusă și exclusă în mod multiplu. În plus, o societate diferențiată din punct de vedere funcțional este în măsură să genereze și să tolereze discrepanțe sociale în distribuția sau repartizarea bunurilor publice și private.

„Excluziunea” într-o societate diferențiată din punct de vedere funcțional nu înseamnă *teoretic* o excludere generală, ci numai excluziunea din anumite subsisteme. În acest context este posibil să intervină discrepanțe sau inegalități în interiorul subsistemelor individuale. Acestea se compensează însă reciproc și nu ating astfel stadiul unei discriminări consolidate pe termen lung, care pot pune în pericol existența. Condițiile pentru o astfel de compensare constau într-o limitare temporală a excluziunii și independența subsistemelor unul față de celălalt. *Faptic* nu este totuși improbabil ca asocierile ce se creează între excluziunile din subsisteme să determine un efect de întărire a statutului. Deoarece în societate există tendințe improprii de a consolida diferențele și de a le transforma în statute sociale interfuncționale. Astfel de asocieri (de altfel contrare sistemului) se formează atât în zona „superioară” a unui acces privilegiat la resurse eterogene, cât și în zona „inferioară” a unei discriminări multidimensionale. Excluziunea multiplă nu înseamnă în general o părăsire a societății, însă ea poate semnifica o consolidare a statutului la „periferia” societății, purtând denumirea de „marginalizare”. Ceea ce se manifestă prin consecințe grave asupra nivelului de trai al persoanei implicate, deoarece conduce direct la marginalizarea grupurilor de persoane.

Fiecare formă de excludere în sensul prezentat aici presupune lipsă și privațiune – deprivare. Deprivarea materială sau monetară, care este permanentă sau durează o perioadă mai lungă, se transformă în stigmatizare și marginalizare. Statutul pe care individul sau familia sa îl ocupă în

structura socială a repartizării veniturilor se desfășoară paralel cu gradul de privațiune materială - chiar și atunci când sărăcia monetară și privațiunea materială nu sunt congruente în niciun fel. De asemenea trebuie avut în vedere că individul își compară nivelul de trai cu mediul său din imediata apropiere – deci perceperea privațiunii se raportează mereu la integrarea existentă a persoanei în contexte sociale suprapuse ca subsisteme sociale. În acest sens perspectiva subiectivă asupra deprivării materiale constituie rar un termen de comparație care să depășească frontierele. Altfel stau lucrurile cu deprivarea socială: grupurile stigmatizate sau marginalizate – cum este cazul comunităților de romi refugiați ca urmare a sărăciei– se confruntă cu o populație majoritar neprietenoasă, ostilă în țările europene. Deprivarea socială, excluderea socială au de cele mai multe ori un efect transfrontalier și contribuie în mod semnificativ la formarea unor imagini negative.

Deprivarea socială se determină/justifică prin apartenența la o comunitate socială marginalizată și/sau prin sărăcie. În discursul științific se distinge deprivarea obiectivă și subiectivă. Deprivarea obiectivă se diferențiază în plus în funcție de caracteristica relativă și normativă. Deprivarea obiectivă este discriminarea materială măsurabilă cu ajutorul standardelor (de exemplu distribuția veniturilor). *Deprivarea relativă* vizează o discriminare relativă în privința beneficiilor de șanse și mijloace furnizate socio-structural, care sunt necesare conform definiției sociale pentru a putea menține un anumit statut acceptat social și a asigura o existență socială.⁸ Ea determină câte o situație socială diferită:

- Slăbiciune socială – asigurarea insuficientă a statutului socio-economic;
- Stigmatizare – asigurarea insuficientă a statutului social;
- Izolare socială – afectarea sau pierderea contactelor și a oportunităților de comunicare.

Prin *deprivare normativă* se înțelege o formă de discriminare recunoscută social, referitoare de exemplu la valoarea legal normată sau standard a unui serviciu public de asistență (de exemplu serviciile de protecție socială)

De fapt deprivarea subiectivă este și o formă a deprivării obiective, prin caracteristica sau dimensiunea sa subiectivă. Dacă o persoană în urma unei comparații cu alți membri ai grupului său de referință constată că este dezavantajată sau discriminată în ceea ce privește așteptările și dorințele sale, ea devine nemulțumită și dezamăgită. Între așteptările și posibilitățile de satisfacere a dorințelor sau între ceea ce dispune și asupra a ceea ce crede că are dreptul, se simte subiectiv o discrepanță, care conduce la percepții disfuncționale ale nemulțumirii sau ale resentimentului împotriva altora. Nu disproporțiile obiective sau structurale (de exemplu inegalitatea socială, tensiunea socială, diferențele de statut sau diferențele economice în distribuția sau repartizarea veniturilor) ci cele considerate sau percepute subiectiv generează o deprivare relativă, respectiv o nemulțumire socială, politică sau economică. Deprivarea relativă este denumită *deprivare subiectivă*, deoarece experimentarea subiectivă a dezavantajării și propria percepție a discriminării și neglijării pot exista indiferent de situația reală. Deprivarea subiectivă poate fi percepută și ca o specificitate a grupului (de exemplu percepțiile discriminatorii specifice anumitor pături sociale în raport cu ceilalți de la diverse niveluri de trai).

Incluziunea socială urmărește combaterea procesului de excludere și în special a marginalizării. Cerința de **incluziune socială** se consideră a fi îndeplinită dacă fiecare om în individualitatea sa este acceptat de societate și are posibilitatea să se implice sau să participe la viața ei pe deplin. Diferențele și deosebirile sunt percepute în mod conștient în cadrul incluziunii sociale, dar importanța lor este limitată sau chiar anulată. Existența lor nu este pusă la îndoială de către societate și nici considerată o particularitate. Dreptul de participare este justificat din punct de vedere socio-etic și implică toate aspectele vieții. Societatea trebuie să creeze structurile în care toate persoanele se pot implica activ și pot obține performanțe notabile în felul lor propriu.

8 Următoarele aspecte constitutive ale existenței sociale prezintă importanță: 1. Asigurarea statutului socio-economic printr-o dispunere suficientă asupra venitului, educației (științei) precum și asupra oportunităților profesionale; 2. Asigurarea statutului social printr-o dispunere suficientă asupra simbolului pozitiv de statut precum atribuirii de caracteristici; 3. Asigurarea spațiului de interacțiune și cooperare prin contacte suficiente cu publicul organizat, grupuri informale, care depășesc propriul grup primar, precum și a posibilităților de cooperare în mediul public și profesional.

2.2. Incluziunea socială ca obiectiv strategic al politicii sociale europene

Europa își conține o dimensiune socială sporită. Deși politica socială este considerată în principiu o problemă a statelor membre, abordări ale unei politici sociale comune se regăsesc chiar și în Tratatul de la Roma. Dispariția în mare parte a frontierelor interne, libera circulație a forței de muncă începând cu 2014, piatra de temelie comună a politicii economice, dar și o politică externă și de securitate tot mai coordonată sunt astăzi la ordinea zilei, fac parte din cotidian și caracterizează propria concepție a europenilor. Dezvoltarea comună a națiunilor, culturilor, sistemelor economice și a vieții sociale este considerată o evoluție ireversibilă, care trebuie să asigure pace, libertate, bunăstare și securitate socială tuturor europenilor. Ca urmare a instituirii „pachetului de salvare european”, dorința de evoluție comună și ireversibilitatea acestui proces sunt din nou subliniate în mod explicit. Odată cu extinderea Uniunii Europene și aderarea Croației la 1 iulie 2013, dezvoltarea comună a Europei s-a diversificat. Europa este o entitate politică, care armonizează fostele contrarii, conduce la dispariția vechilor frontiere și creează o nouă structură în multe aspecte ale vieții. Țările Europei au beneficii reciproce și se bazează în același timp mai mult ca oricând una pe cealaltă.

Ameliorarea condițiilor de muncă și de viață a constituit unul dintre obiectivele integrării europene încă din anul 1957. Pentru îndeplinirea acestui obiectiv a luat ființă Fondul Social European (FSE). În primă instanță s-a concentrat pe încurajarea măsurilor de calificare profesională și reconversie precum și pe crearea de locuri de muncă în Europa postbelică. Obiectivul său major a fost creșterea ratei de ocupare a forței de muncă. Pe parcursul anilor și-a adaptat acțiunile la noile necesități apărute. Și în prezent problemele referitoare la migrația forței de muncă în interiorul Europei și combaterea șomajului în rândul tinerilor și al lucrătorilor cu calificări reduse se află în centrul preocupărilor sale. În articolele 1-19 din „Carta Socială Europeană” a Consiliului Europei din anul 1965 sunt cuprinse drepturile fundamentale la:

- Muncă;
- Condiții de muncă echitabile, sigure și sănătoase;
- O salarizare echitabilă;
- Libertatea de asociere / dreptul sindical;
- Negocieri colective;
- Dreptul copiilor și adolescenților la protecție;
- Dreptul femeilor la protecție;
- Dreptul la orientare și formare profesională;
- Dreptul la protecția sănătății;
- Securitate socială;
- Asistență socială și dreptul de a beneficia de servicii sociale;
- Dreptul persoanelor cu dizabilități la formare profesională și integrare;
- Dreptul la protecția familiei;
- Dreptul mamelor și copiilor la protecție;
- Precum și drepturile la liberă circulație, asociate cu dreptul la protecție și asistență.

Însă numai odată cu intrarea în vigoare a Tratatului de la Lisabona ca tratat între statele membre ale Uniunii Europene, Carta drepturilor fundamentale a UE inclusiv a drepturilor forței de muncă prevăzute în aceasta a fost declarată definitivă. Astfel a dobândit un caracter obligatoriu. Din acel moment se poate decide în mod majoritar și asupra condițiilor de muncă, instruirii și consultării salariatului, integrării profesionale și egalității dintre bărbați și femei în ceea ce privește șansele pe piața forței de muncă. Odată cu Tratatul de la Amsterdam, conceptul standardelor minime a fost ratificat drept concept configurat socio-politic. Nou introdusă a fost opinia de a decide cu majoritate

calificată măsurile de combatere a excluderii sociale și în unanimitate actele legislative împotriva discriminării. Conform acesteia, în dreptul muncii și dreptul civil discriminările întemeiate pe rasă, origine etnică, sex, vârstă, din motive de handicap sau orientare sexuală sunt interzise. Totodată interzicerea discriminării în dreptul muncii se extinde și asupra discriminărilor din motive de religie sau convingere. Acest principiu al non-discriminării (respectiv al tratamentului egal) constituie unul dintre principiile centrale.

Prin Strategia Lisabona promovarea economiei în UE a fost strâns legată de asigurarea incluziunii sociale. Combaterii riscurilor sărăciei și a excluderii sociale i s-a acordat o importanță mai ridicată în politica socială europeană. Procesul astfel instituționalizat al europenizării social-politice a îmbogățit de atunci atât dezbaterile social-politice cât și cea științifică privind sărăcia și excluderea. Indiferent de eterogenitatea teoretică în continuare foarte mare în ceea ce privește definirea precum și măsurarea incluziunii, sărăciei și excluderii, Strategia Lisabona a condus la un consens practicabil, care a permis și impus comparații transnaționale. Definiția sărăciei prevăzută în decizia Consiliului UE este acceptată în general de mult timp ca mărime măsurabilă multidimensională și relativ indiferent de operaționalizările în mare parte bazate pe venituri. În ceea ce privește dimensiunea salarială sau a veniturilor, stabilirea unor metode unitare de calcul și aplicarea aceluiași concept de venituri, aceleiași echivalențe și aceleiași praguri ale sărăciei sunt indispensabile pentru o prezentare comparativă. În definitiv, metodele de colectare a informațiilor precum și instrumentele de eșantionare sau anchetă prin sondaj trebuie armonizate astfel încât să fie posibile prezentările comparative. Astfel de standardizări sunt premise necesare pentru deducerea indicatorilor în relația tensionată dintre raportarea științifică și aplicarea social-politică.

2.3. Indicatori sociali pentru schimbul de experiență european

La Consiliul European de la Nisa din decembrie 2000, șefii de stat și de guvern au ratificat propunerea din martie 2000 (Lisabona). Obiectivele globale ale politicii sociale europene au fost stabilite de comun acord. În acest sens măsurile social-politice naționale trebuie menținute și încurajate. Controlul sau monitorizarea la nivelul întregii UE se realizează prin Metoda Deschisă de Coordonare (MDC). În practică aceasta presupune întocmirea de Planuri Naționale de Acțiune, monitorizarea aplicării indicatorilor socio-politici și rapoarte periodice despre progresele înregistrate. Orientarea teoretică a setului de indicatori în mare măsură spre incluziune socială, abordarea explicit multidimensională precum și efortul evident de asigurare a unei comparabilități internaționale sunt fără îndoială de o mare importanță atât pentru aplicarea națională a indicatorilor cât și pentru o completare teoretică în sensul unei definiții și măsurări globale sau generale. Un an mai târziu, în decembrie 2001, Consiliul European a adoptat în cadrul reuniunii sale desfășurate în Laeken un pachet de 18 indicatori statistici comuni pentru integrare socială (indicatori Laeken⁹) care permit monitorizarea în mod comparativ a progreselor statelor membre în ceea ce privește atingerea obiectivelor comune ale UE. Acești indicatori constituie un tot unitar și urmăresc să răspundă în mod echilibrat preocupărilor sociale ale UE. Ei cuprind patru aspecte esențiale ale integrării sociale (sărăcia financiară, ocuparea forței de muncă, sănătate și educație). Astfel se evidențiază multidimensionalitatea fenomenului de excludere socială. Indicatorii Laeken sunt incluși în Planuri Naționale de Acțiune pentru Incluziune Socială (PNAIncl) care trebuie elaborate de fiecare țară la intervale regulate. În aceste planuri se descriu măsurile întreprinse și obiectivele pentru combaterea riscurilor sărăciei și a excluderii sociale, precum și pentru promovarea incluziunii sociale și se evaluează aplicarea acestora. În plus fiecare stat este liber să dezvolte alți indicatori (terțiari) pentru a se putea astfel raporta mai bine la particularitățile naționale. Din anul 2005 indicatorul „rata de risc a sărăciei” se prezintă și după intensitatea muncii și statutul locativ. Pentru competențele în materie de citit ale elevilor sau alfabetizare s-a preluat un nou indicator. Și în învățământul secundar a fost introdus un indicator la tema „sărăcia în muncă”.

Indicatorii se referă atât la mărimi monetare cât și non-monetare determinate în primul rând pe baza panelului pentru gospodăria al CE (European Community Household Panel, ECHP). Din 2005 se utilizează datele din statistica EU SILC pentru statele implicate (EU-SILC = Statistics on

⁹ Social Protection Committee, Indicators Sub-group: Guiding Principles for the Selection of Indicators and Statistics. Brussel 2013. EU social indicators – Europe 2020 poverty and social exclusion target. Brussel 2013. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=756&langId=ro&moreDocuments=yes>

Income and Living Conditions / Statisticile UE referitoare la venituri și condițiile de locuire). Printr-o statistică sintetică se poate examina interacțiunea dintre planul de eșantionare prin sondaj și metodele de estimare (statistica AMELIA disponibilă din 2012)¹⁰. Printre indicatorii monetari primari se numără rata riscului de sărăcie după aplicarea transferurilor sociale, inegalitatea repartizării veniturilor și rata riscului constant de sărăcie la pragul de 60% din media veniturilor¹¹. Drept indicatori secundari se utilizează dispersia în jurul limitei sărăciei, rata de risc a sărăciei înainte de aplicarea transferurilor sociale, coeficientul Gini și rata riscului constant de sărăcie la pragul de 50% din mediana veniturilor. Utilizarea indicatorilor sociali permite o monitorizare permanentă în sensul unui sistem socio-politic de avertizare timpurie și promovează prin principii statistice procesate comparativ continuarea schimbului de experiență UE. Trendurile naționale expuse de toate țările UE în Planurile Naționale de Acțiune, obiectivele socio-politice urmărite precum și măsurile deja aplicate se evaluează de către Comisia UE în Joint Inclusion.

La completarea indicatorilor s-a urmărit ca aceștia să se raporteze la rezultatele politicii sociale și nu la mijloacele folosite, să atingă miezul problemei și să fie interpretabili normativ, să aibă substanță și caracter valid din punct de vedere static. Indicatorii nu trebuie să fie manipulabili și să inducă publicul în eroare. De aceea s-a sugerat printre altele – în baza pragului ridicat de 60% din mediana veniturilor pentru determinarea veniturilor mici – să se utilizeze în acest context termenul de amenințare prin sărăcie sau risc de sărăcie și nu cel de sărăcie. Astfel s-a asigurat și tratarea aspectelor incluziunii sociale din perspectivă multidimensională. În plus se poate răspunde într-un mod echilibrat preocupărilor sociale ale UE. Comparația internațională anterioară cu ajutorul indicatorilor Laeken demonstrează următoarele:

- Orientarea multidimensională a indicatorilor este utilă. Deoarece sărăcia și excluderea socială trebuie combătute prin măsuri politice armonizate la nivel european, acestea trebuie descrise ca fenomene ale căror cauze cât și efecte se regăsesc în diverse aspecte ale vieții, care în parte nu sunt interdependente.
- Indicatorii Laeken prezintă un grad de complexitate ridicată și nu sunt ușor de înțeles și de interpretat. Acest lucru este valabil în special pentru comparațiile internaționale. Sursele de date insuficient armonizate ce caracterizează situația actuală exacerbează această problemă.
- Un „ranking” sau clasament al statelor UE bazat pe un singur indicator are o relevanță minoră. În special la indicatorii monetari o trimitere asupra unor prezentări sau grafice adiționale, cum ar fi pragurile riscului de sărăcie la paritățile puterii de cumpărare (Guio 2005), este extrem de utilă.

Având în vedere principiile enunțate mai sus, Comitetul pentru Protecție Socială 2013 a stabilit o listă de 18 indicatori de incluziune socială (10 primari și 8 secundari):

- Indicatori comuni ai UE, indicatori primari, concepuți pe subgrupuri de indicatori. Aceștia contribuie la evaluarea comparativă a progresului înregistrat de statele membre față de obiectivele comune. Acești indicatori se pot referi la rezultate sociale sau la rezultate sociale intermediare:
  1. Rata sărăciei (la pragul de 60% din mediana veniturilor), pe sexe, pe grupe de vârstă, pe categorii de gospodării, pe tipuri de gospodării, pe medii de rezidență;
  2. Raportul dintre quintila superioară și cea inferioară a distribuției populației după nivelul veniturilor;
  3. Rata sărăciei persistente;
  4. Distanța mediană relativă;
  5. Coeficientul de variație a ratei șomajului pe regiuni;
  6. Rata șomajului de lungă durată;

¹⁰ Kolb, Jan-Philipp: Metode pentru generarea mediilor sintetice de stimulare. Dizertație Universitatea Trier, 2012, p. 181

¹¹ Mediana veniturilor: valoarea venitului care împarte populația unei societăți sau a unui grup în două jumătăți egale – cu venit mai mare și cu venit mai mic. Mediana este astfel mărimea medie a acestor venituri care descrie mai bine situația socială de sărăcie și bogăție într-o societate decât venitul mediu.

7. Proporția populației din gospodăriile fără persoane ocupate;
  8. Proporția tinerilor de 18-24 ani care au părăsit de timpuriu sistemul educațional;
  9. Speranța de viață la naștere;
  10. Raportul dintre numărul persoanelor din quintila inferioară și cea superioară care își apreciază starea de sănătate ca rea sau foarte rea.
- Indicatori naționali comuni, indicatori secundari, bazați pe definiții și ipoteze stabilite de comun acord între statele membre ale UE, care oferă informații-cheie pentru evaluarea progresului înregistrat de statele membre în legătură cu anumite obiective, nepermițând o comparație directă între țări sau neavând întotdeauna o interpretare normativă clară:
    1. Rata sărăciei la pragurile de 40%, 50% și 70% din venitul median;
    2. Rata sărăciei la un prag ancorat în timp (3 ani);
    3. Rata sărăciei înainte de transferurile sociale;
    4. Coeficientul Gini;
    5. Persistența sărăciei (calculată în raport cu pragul de 50% din mediana veniturii);
    6. Ponderea șomerilor de lungă durată în total șomeri;
    7. Rata șomajului de foarte lungă durată;
    8. Proporția persoanelor de 16 ani și peste cu nivel de instruire primar, în total persoane de 16 ani și peste.
  - Indicatori terțiari / Informații referitoare la context. Aceștia sunt indicatori propuși de către statele membre, în funcție de contextul și prioritățile locale¹².

Din punctul de vedere socio-economic al cercetării pe bază de indicatori și al raportării sociale reiese întrebarea în ce măsură toate dimensiunile relevante ale sărăciei și excluziunii sociale sunt luate în considerare și reproduse adecvat. În această privință trebuie să se apeleze fără îndoială și la compromisuri, pentru ca indicatorii de departe complecși să fie ușor de gestionat și aplicat în mecanismul politicilor sociale. Subdivizarea în indicatori primari și secundari este extrem de utilă pentru aplicabilitatea social-politică. Concentrarea pe patru domenii sociale și politice (sărăcie financiară, ocuparea forței de muncă, sănătate și educație) momentan în funcție de stadiul indicilor procesați comparativ în sfera social-politică este clară și explicabilă. În același timp este important să nu se piardă din vedere alte aspecte ale vieții precum spațiu locativ, mediu înconjurător, libertate și securitate sau chiar ancorarea socială și să se verifice permanent integrarea lor în setul de indicatori. De asemenea trebuie să se pună accent mai ridicat pe perspectiva persoanei implicate. În plus diferențierea după distribuție sau repartizare, dispersie, intensitate, durată și ancorare temporală aplicată dimensiunii veniturilor se poate transfera concomitent și asupra altor dimensiuni, în cadrul cărora aceste aspecte au fost luate în considerare numai parțial. Invers, coeziunea regională – de exemplu – este luată în considerare momentan numai din perspectiva forței de muncă, deși aceasta este relevantă și pentru alte domenii.

Dacă ne limităm numai la indicii bazați pe venituri, cu excepția veniturilor reale, aceștia sunt reprezentați complet. În mod similar caracteristicile social-economice de diferențiere sunt logice și relevante: acest lucru se aplică în principal pentru „work intensity” măsurată pentru toate persoanele din gospodărie, asupra gradului de participare pe piața forței de muncă. Cu câteva restricții, pentru completarea indicatorilor este esențial ca microdatele disponibile cercetării științifice să stea la dispoziție în viitor și pentru analize secundare comparative.

În ceea ce privește importanța și aplicabilitatea social-politică, indicatorii aleși oferă informații despre evoluțiile naționale de-a lungul timpului și pot contribui la identificarea din timp a dezvoltărilor precare din punct de vedere economic pentru anumite grupuri de persoane. În acest sens comparabilitatea transnațională este extrem de utilă. În acest domeniu de aplicabilitate social-

¹² Social Protection Committee, Indicators Sub-group: Guiding Principles for the Selection of Indicators and Statistics. Brüssel 2013. EU social indicators – Europe 2020 poverty and social exclusion target. Brüssel 2013. <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=756&langId=ro&moreDocuments=yes>

politică se găsește punctul forte al indicatorilor Laeken. În ce măsură aceștia pot contribui la coordonarea eficientă a măsurilor social-politice specifice, rămâne de văzut. O evaluare și analiză de impact specifică asupra politicilor individuale se poate efectua în orice caz doar într-o măsură restrânsă prin aplicarea indicatorilor. Acest lucru nu limitează însă în niciun caz importanța indicatorilor Laeken ca instrument de evaluare comparativă a dezvoltării politicilor sociale și de repartizare a veniturilor în statele membre și ca instrument destinat promovării incluziunii sociale.

Coordonarea măsurilor social-politice ale statelor membre UE în scopul îndeplinirii obiectivelor formulate la Lisabona se realizează prin așa-numita *Metodă Deschisă de Coordonare*¹³. Această procedură se bazează pe armonizarea obiectivelor globale la nivelul UE:

- Promovarea participării pe piața forței de muncă și accesul tuturor la resurse, drepturi, bunuri și servicii;
- Evitarea riscurilor excluziunii;
- Măsuri în favoarea persoanelor celor mai expuse;
- Mobilizarea tuturor părților implicate.

Metoda Deschisă de Coordonare în sectorul combaterii excluziunii sociale presupune întocmirea de Planuri Naționale de Acțiune pe tema Incluziune (PNAIncl) care să conțină fiecare în parte o descriere a situației existente și o evaluare a domeniilor relevante, precum și a măsurilor planificate. Guvernele naționale implicate își specifică astfel pe o perioadă de timp stabilită obiectivele și măsurile politice urmărite. Acestea sunt ilustrate prin experiențe și exemple de best-practice și evaluate prin analize de impact. Ulterior măsurile naționale sunt examinate, evaluate și adaptate corespunzător pe bază de feedback reciproc. În cadrul acestui proces țările trebuie să învețe una de la alta și să încurajeze schimbul de măsuri în cazul celor care s-au dovedit extrem de eficiente. Obiectivul este de a elimina divergențele naționale și de a putea asigura procesului de integrare europeană un nivel mai ridicat de creștere și bunăstare.

În cadrul tuturor activităților statelor membre ale Uniunii Europene se va avea de asemenea în vedere faptul că incluziunea socială nu reprezintă numai o includere formală a minorităților sau comunităților sociale problematice. Măsurarea și evaluarea acestora sunt demne de admirat însă reprezintă numai o față a medaliei. Pentru o incluziune reală este nevoie și de contextul social, respectiv condiții-cadru sau reglementări de bază care să permită o incluziune. Virtuți precum toleranță și acceptare, solidaritate și spirit civic, grija față de semenii se evidențiază astfel mai puternic. În țările Uniunii Europene ca și în Germania se reclamă în prezent un climat de răceală socială. Stigmatizarea și marginalizarea se referă la grupuri sau categorii de oameni care nu își mai găsesc locul în lumea aparent perfectă a celor așa-numiți cu „situație mai bună”.

Dezbaterea curentă din toamna anului 2013 privind politica de refugiați a Uniunii Europene este dovada elocventă a acestei realități.

2.4. Incluziunea socială ca și componentă a politicii sociale a României

Pentru a înțelege mai bine incluziunea socială și concepția guvernului României cu privire la aceasta vor fi prezentate în cele ce urmează politica socială și situația socio-economică din România în contextul european. Aceasta ajută și la mai bună înțelegere a punctelor unde ar putea fi întreprinse măsuri de incluziune cu o eficiență sporită.

2.4.1. Politica socială a României

Politica socială românească este în principiu elaborată și pusă în aplicare de către Ministerul Muncii și Solidarității Sociale. Activitățile au fost în mare parte descentralizate, aceasta presupunând dispunerea pe cele 41 de județe și București, planul local fiind însă în mare parte (în special din punct de vedere financiar) ignorat. Aceasta presupune ca județele și comunele să-și dispute resursele pentru contribuțiile sociale din propriile lor bugete. Astfel mai mult de 25% din bugetul total este în medie dedicat cheltuielilor sociale.

13 Open Method of Coordination, OMC; vezi: Schulte 2005, Maucher 2005

Calea procesului gradual de reformă, introdus de guvernele române după schimbarea politică din 1989 a protejat țara de schimbări prea radicale. Unele cerințe economice ale noii epoci, cum ar fi începutul procesului de privatizare și sfârșitul colectivizării forțate, precum și alte condiții elementare instituționale și legale pentru libera economie de piață, au fost adresate prompt după prăbușirea regimului Ceaușescu. Pentru restructurările economice și social-politice, care ar fi produs schimbări socio-economice mai ample, s-a alocat mai mult timp. Acest fapt este valabil și pentru construirea unei rețele sociale moderne pentru populația română. La început nu s-au realizat niciun fel de schimbări în domeniul asistenței medicale, iar în domeniul pensiilor numai schimbări parametrice; asigurarea de șomaj a fost implementată ca cerință necesară în mod curent la procesul de transformare. Numai problemele de finanțare ale autorității publice au condus la reforme mai drastice începând cu mijlocul anilor `90. Ca atare s-a încercat reducerea numărului de beneficiari și a valorii beneficiilor, aplicarea mai eficientă a mijloacelor și includerea unor elemente privat-economice în structura de finanțare. Efectul acestei politici asupra cursului de expansiune a cheltuielilor sociale produce o încetinire a creșterii cheltuielilor și stabilizarea cotei beneficiului social la un nivel de circa 14 procente din Produsul Intern Brut (România 9%)¹⁴ corespunzător creșterii economice în context european. Designul legislativ al unui stat social modern orientat spre vest variază încă mult față de situația reală din țară. În timp ce politica românească a realizat un cadru instituțional și legal similar modelelor vest-europene de stat social, aplicarea practică a acestor standarde întâmpină obstacole considerabile.

- Există o discrepanță între beneficiile sistemelor de asigurări sociale prevăzute legal, în general vast concepute și contribuțiile minime reale, prin care mulți pensionari, șomeri și membri ai grupurilor defavorizate nu ar putea fi scutiți de o viață în sărăcie absolută, fără sprijinul familiei sau posibilitatea revenirii în economia de subsistență.
- În sistemul de sănătate publică asigurarea globală de sănătate se prezintă în perspectivă pe hârtie ca bun colectiv, ușor accesibil tuturor românilor; realitatea se prezintă însă cu o stare a sănătății populației la pragul de jos al clasamentului statelor UE.
- Contribuțiile comparativ mari la asigurările sociale nu ajung la asigurați în proporțiile prevăzute prin beneficiile din sistem. Într-un sistem de asigurări conectat la raportul de ocupare a forței de muncă, pierderile de venit apar în special prin fenomenul răspândit de muncă la negru.
- Pe lângă corupția omniprezentă, comportamentul de plată absent și administrarea ineficientă, problema slabei infrastructură din România este evidentă.
- Diferența de dezvoltare tot mai mare dintre regiunile de la țară și cele de la oraș face ca legislația socială să poată fi aplicată în zonele suprapopulate, în timp ce de exemplu în multe regiuni de la țară accesul la asistență medicală este peste mână și măsurile politice în privința ocupării eșuează din cauza lipsei instituțiilor de învățământ.

Noua organizare a statului social în România este marcată de o evoluție economică foarte instabilă. În niciun caz procesul economic de transformare și modernizare ca o condiție fundamentală pentru funcționarea rețelei sociale nu poate fi tratat ca și încheiat în România. Însă din anul 2000 – în ciuda unor noi căderi odată cu criza începând din 2008 – tendințele macroeconomice s-au îmbunătățit considerabil, creșterea economică rămâne în mare măsură stabilă, inflația scade constant, iar șomajul se menține la un nivel relativ scăzut.

În Constituția României adoptată în 1991, li se garantează cetățenilor drepturi sociale extinse ce reies din propria definiție a țării ca „stat social de drept”. Pe lângă anumite probleme – specific românești – importante, se pot diagnostica provocări similare pentru dezvoltarea viitoare a statului român, după cum sunt discutate în majoritatea statelor vest-europene: procesul demografic continuu de îmbătrânire și scădere a populației, precum și deficitele mari ale sistemelor de asigurări publice. Cele trei domenii centrale ale asigurării sociale pentru bătrânețe, în caz de boală și pentru șomaj vor fi examinate pe scurt în acest punct cu privire la condițiile de trai și consecințele pentru membrii comunităților rome.

¹⁴ <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=de&pcode=tec00019&plugin=1>, 05.03.2014

2.4.1.1. Asigurarea pensiilor în România

Încă din timpul regimului Ceaușescu a existat un sistem de pensii de stat bazat pe transferul financiar al populației care lucra către pensionari. Privit din punct de vedere pur tehnic, era vorba de un Pay-as-you-go-System. În realitatea plan-economică beneficiile erau însă strict legate de resursele disponibile. Acea perioadă era caracterizată de un grad mai mare de diversificare prin stabilirea mai multor sisteme reciproc independente pentru diferite sectoare de activitate. După revoluția din 1989 nu s-a petrecut inițial nicio reformă consecventă a Casei de Pensii de stat. În schimb au avut loc mai multe schimbări parametrice. Noile posibilități de pensionare înainte de termen au afectat însă în mod negativ posibilitatea de finanțare a sistemului.

Politica românească a inițiat o reformă completă a pensiilor abia în anul 2000. Reorganizarea sistemului de pensii s-a orientat după structura-pe-trei-piloni a organizării vestice. Aceasta este menită să îmbunătățească sustenabilitatea financiară inexistentă prin distribuția riscurilor. Sistemul deja existent, finanțat prin contribuții și redistributiv între venituri reprezintă în continuare primul pilon, care este obligatoriu pentru toate persoanele cu venit fix și cele asemenea lor. Este planificat să se creeze un al doilea pilon privat construit pe dobânzi. Cel de-al treilea pilon se construiește ca o componentă privată opțională, în special pentru persoanele cu venituri foarte mari. Până în ziua de astăzi funcționează în România numai primul pilon al sistemului de pensii.

Finanțarea Casei de Pensii se face prin contribuții globale obligatorii ale tuturor persoanelor asigurate în cadrul asigurării sociale generale, care alocă și plata salariului în caz de boală și creștere a copilului, precum și pensia de invaliditate și cea de urmaș. Finanțarea contribuției se împarte în plăți ale asiguratului și angajatorului acestuia. Un posibil deficit se acoperă prin bugetul național. Din anul 2000 angajații sunt atrași mai mult în asigurarea socială prin fonduri proprii. Pentru condiții normale de muncă contribuția angajatorului este astăzi de 20,8 procente, iar cea a angajatului de 10,5 procente din baza de calcul a impozitului. Fondul de plată se împarte în cadrul generației de pensie și între generații. În România, Casa Națională de Pensii și Asigurări Sociale (CNPAS) este responsabilă pentru asigurarea pensiilor. CNPAS este reprezentată local și regional prin numeroase agenții.

Vârsta de pensionare de până acum se ridică treptat la 60 de ani pentru femei și 65 de ani pentru bărbați până în 2015. Durata minimă de plată se extinde de la zece la 15 ani în aceeași perioadă; pentru obținerea drepturilor de pensie totale, începând din anul 2015 perioada de plată este în total de 30 de ani pentru femei și 35 de ani pentru bărbați. Venitul anterior și perioada de plată a contribuției sunt factori determinanți în calculul beneficiilor individuale. Venitul de referință pentru formula de calcul nu mai este constituit automat de cei mai buni ani în termeni de venit, ci de venitul mediu al cinci ani succesivi din ultimii zece ani de muncă. În anumite perioade nu trebuie aduse contribuții. La acestea se numără serviciul militar, anii de studiu și anii în care se folosesc drepturile la asigurări sociale. Pentru inversarea tendinței de pensionare înainte de termen s-au realizat stimuli pentru ca asigurații să rămână mai mult timp pe piața muncii. Cei care continuă să muncească după îndeplinirea condițiilor pentru obținerea beneficiilor de pensie primesc puncte bonus la calcularea dreptului pensiei totale.

Prin scăderea semnificativă a numărului de contribuabili datorită pensionărilor înainte de termen, situațiilor excepționale reintroduse pentru liber-profesioniști și agricultori, care dispun iarăși de o casă proprie de pensii, și condiționat de vasta economie subterană, rezultă astăzi o situație în care 4,6 milioane de angajați se află față în față cu un număr de pensionari de 5,6 milioane de persoane. Astfel unei persoane ocupate activ îi revin 1,2 pensionari. Rata de dependență dată duce la beneficii foarte scăzute și încarcă bugetul de stat.

Adeseori pensia redusă nu poate acoperi nici măcar necesarul minim de cheltuieli zilnice pentru întreținere și hrană. Sărăcia bătrânilor și a grupurilor marginalizate ale populației este un fenomen larg răspândit în România. Asociațiile de familie pentru sprijinul populației vârstnice joacă un rol mult mai important decât în multe state vest-europene. Asistența comună de către propriii copii sau activitatea în economia de subsistență sunt fenomene obișnuite pentru pensionarii români. Finanțarea pensiilor cu acoperire de capital (pilonul 2), încă nedezvoltată, va fi obligatorie pentru toate persoanele sub 35 de ani înregistrate până atunci la casa publică de pensii. Zece procente ale contribuțiilor anterioare pentru asigurările sociale vor fi reorganizate în fonduri private de investiții pe piețe de capital. Se așteaptă astfel să se poată întâmpina mai bine dezvoltarea

demografică și presiunea macroeconomică.

Și cel de-al treilea pilon al sistemului de pensii se finanțează prin fonduri. Acesta este gândit ca asigurare suplimentară opțională. Modelul-pe-trei-piloni pe cale de formare se orientează pe standarde vestice liberale și reprezintă, cu două componente finanțate prin capital, o ruptură clară față de calea sistemului anterior. Această ruptură se condiționează însă prin păstrarea redistribuirii în primul pilon. Acest concept de asigurare socială este limitat și prin dezvoltarea demografică, eliminarea plăților unor contribuții considerabile prin munca la negru, evaziune fiscală și corupție, precum și prin structura agrară a României. Pentru populația romă această situație înseamnă că nu se pot baza pe beneficii de transfer – atâta timp cât obțin astfel de beneficii. În majoritatea cazurilor aceștia nu se află – dacă sunt angajați – într-un contract de muncă stabil și nu plătesc contribuții în această privință. Ca atare nu au dreptul să primească pensie din aceste fonduri odată ajunși la vârsta de pensionare.

2.4.1.2. Asigurările de sănătate în România

Până la începutul anilor '90 în România a existat un sistem de sănătate centralizat de stat cu orientare universală, introdus în anul 1949 sub stăpânire comunistă. În cei peste 40 de ani de existență sistemul s-a distins printr-o finanțare exclusiv de stat și un monopol de stat asupra serviciilor de sănătate. Mijloacele disponibile nu puteau fi aplicate corespunzător cerințelor prin organizarea centralizată și planificarea economică. În anii de transformare politică, starea de sănătate a populației române s-a înrăutățit printre altele datorită creșterii semnificative a sărăciei rezultate din noile inegalități economice. Speranța de viață a populației române era în 1995 în medie de numai 69,4 de ani (2012 - 74,3 de ani)¹⁵ și se afla astfel mult sub valoarea UE-15 respectiv de 76 de ani. Rata mortalității infantile era de asemenea foarte mare cu 21,2 ‰ (1995) față de opt decese la 1000 de nașteri (2012 - 9)¹⁶.

Prima reformă a avut loc în 1994, când a fost introdus un sistem de medici de familie ca interfață între pacienți și sistemul de sănătate precum și libera alegere a medicilor. În 1998 sistemul de sănătate din România a fost reformat și descentralizat complet. Desfășurarea administrativă și financiară a sistemului se desfășoară la nivel de județ prin Oficiul Național de Asigurări de Sănătate și cele 42 de Case de Asigurări de Sănătate asociate. Majoritatea spitalelor aparțin statului sau unei administrații regionale, în timp ce în domeniul primar de asistență majoritatea cabinetelor medicale s-au privatizat pe parcurs. Medicii și spitalele încheie contracte cu respectivele case de sănătate regionale. Asigurarea este obligatorie pentru întreaga populație de pe teritoriul României. Contribuțiile la fondul de asigurări de sănătate sunt împărțite între angajatori cu 5,2 procente și angajați cu 5,5 procente din câștigul brut. Pentru pensionari, șomeri și beneficiari ai ajutorului social, contribuția la asigurarea de sănătate este de șapte procente din salariul minim brut național. Plata contribuției este obligatorie pentru fiecare cetățean, excepție făcând grupurile definite de persoane, care sunt asigurate dar eliberate de la plata contribuției. Acestea includ copiii și tinerii până la 26 de ani fără venituri proprii, co-asigurați ai familiei, persoanele care îndeplinesc serviciul militar, persoanele aflate în concediu medical, veteranii de război, revoluționarii de la 1989, persoanele cu handicap grav, precum și persoanele din familii care primesc ajutor social.

Tratamentul medical primar este asigurat de către medicul de familie, care poate fi ales liber. Acesta este menit ca „Gatekeeper” să creeze legătura cu toate serviciile medicale secundare și terțiare. De asemenea se poate alege liber spitalul la recomandarea medicului de familie sau a unui specialist. Primirea de urgență a spitalelor este gratuită și accesibilă și persoanelor neasigurate. În caz de boală, persoanele asigurate au dreptul să primească un pachet de servicii medicale gratuite diverse, care sunt acordate nelimitat. O cofinanțare directă de către pacient are loc oficial numai la achiziția de medicamente; tratamentele medicale și internările în spital la trimiterea medicului sunt gratuite. În caz de boală se garantează plata în continuare a salariului începând cu a patra zi și până la 180 de zile într-un an. Valoarea de plată în continuare a salariului

15 Raport privind incluziunea socială în România în anul 2011. Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, Compartiment indicatori sociali și programe incluziune socială. p. 37

16 Raport privind incluziunea socială în România în anul 2011. Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, Compartiment indicatori sociali și programe incluziune socială. p. 72 și 76

este de 75 de procente din venitul lunar mediu al ultimelor șase luni, în care au fost plătite contribuțiile la asigurările sociale, 100 de procente în cazul accidentelor de muncă și al bolilor deosebit de grave. Aproximativ 60 de procente din totalul cheltuielilor pentru sistemul de sănătate sunt finanțate public, iar 40 de procente privat. Plățile directe ale pacienților, așa numite „Out-of-Pocket-Payments”, sunt un stâlp esențial al finanțării sistemului. Acestea au o cotă estimată de 36 de procente din totalul cheltuielilor în sectorul de sănătate. Pe lângă cofinanțarea directă a medicamentelor, produselor farmaceutice și protezelor, există numeroase plăți neoficiale cerute ilegal pacienților pentru servicii individuale. Finanțarea spitalelor reprezintă de departe cea mai mare parte din totalul cheltuielilor în domeniul sănătății, cu toate că numărul spitalelor s-a redus semnificativ din 1989. Un sistem de stimulare în sensul eficienței și reducerii de costuri s-a dezvoltat greoi. În domeniul ambulatoriu al asistenței de sănătate, medicii de familie și medicii specialiști sunt plătiți astăzi tot mai mult după un sistem mixt de sume per capita și de serviciu; în spitale se decontează din ce în ce mai mult după sume per caz (Diagnosis Related Groups).

Prin trecerea de la asistența de sănătate universală la cea tehnic-asigurată a fost posibilă reducerea în mare măsură a cheltuielilor financiare de la bugetul de stat – totuși prin aceasta s-a schimbat prea puțin subfinanțarea cronică a sistemului. Pentru pacienți nu se pot îndeplini promisiunile unui pachet de servicii gratuit amplu conceput. Medicii și asistentele medicale suferă deopotrivă din cauza plății prea reduse a serviciilor lor. Rezultatul este starea proastă de asistență și importanța crescândă a taxelor neoficiale chiar și pentru serviciile medicale de bază. Starea generală de sănătate a populației românești rămâne îngrijorătoare. Cu toate că speranța medie de viață a crescut, aceasta se află încă la un nivel scăzut, cu 73,3 ani comparativ cu media europeană de 78 de ani. Tuberculoza este încă larg răspândită, iar rata mortalității infantile este ridicată. În plus trecerea la sistemul de asigurări este răspunzătoare pentru noi inegalități sociale. Accesul la asistență medicală a fost puternic îngreunat pentru șomerii de lungă durată, persoanele din zonele de la țară cu venituri instabile, bătrânii și persoanele fără adăpost, familiile cu mulți copii și grupul de populație romă. Diferențele regionale de asistență joacă aici un rol important. Un efect agravant au campaniile masive de racolare ale țărilor vest-europene, care duc la o continuă pierdere a personalului calificat. Proasta salarizare și orele de lucru neatractive din spitale favorizează această tendință. În plus trebuie observat faptul că multe persoane care nu sunt asigurate, printre care se numără și foarte mulți membri ai comunităților romi, folosesc aproape exclusiv calea spre tratament direct în spitale/asistență de urgență. Condițiile de viață din așezările romilor sunt extrem de îngrijorătoare din punct de vedere igienic, o asistență de bază a sănătății nu este asigurată, există așadar teama legată de pericolul de infecție.

2.4.1.3. Asigurarea de șomaj în România

Dominanța sectorului agricol în structura ocupațională a scăzut continuu în România de la apogeul său după schimbarea regimului cu 41,4 procente în anul 2000, ridicându-se la 34,1 procente în 2012. În același timp ocuparea din sectorul industrial a scăzut pe parcursul procesului de privatizare. În 2012 aceasta se situa la 31 de procente (UE-25: 25,5 procente). Pe de altă parte sectorul de prestări servicii a fost comparativ subdezvoltat cu o cotă procentuală de 34,9% din întreaga ocupare a forței de muncă (UE-25: 69,2 procente)¹⁷.

Foarte rapid după aceea se poate observa o stabilizare a ratei șomajului cu șapte procente; în ianuarie 2014 aceasta era de 7,1 procente (UE-28 – 11,0)¹⁸. Asigurarea de șomaj ca parte a rețelei de siguranță socială a trebuit construită din nou după schimbarea politică și economică din 1991.

România duce o politică socială activă și orientată spre piața muncii numai de câțiva ani. Prin folosirea mijloacelor fondului social european s-au putut atinge rezultate vizibile. Au apărut servicii de ocupare a forței de muncă și perfecționare, proiectele pentru încadrarea șomerilor și membrilor grupurilor defavorizate au vizat mii de oameni. Există filiale ale Agenției Naționale pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM) în fiecare din cele 41 de județe. Acestea implementează Strategia Națională pentru Ocupare și pentru Perfecționare Profesională, precum și asigurarea socială a oamenilor fără loc de muncă. De asemenea poartă un dialog social pentru politica ocupațională prin discuții de consiliere pentru cei care caută un loc de muncă și liber profesioniști, pentru

¹⁷ Eurostat

¹⁸ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/3-28022014-AP/DE/3-28022014-AP-DE.PDF, 05.03.2014

subvenționarea locurilor de muncă și salariilor, perfecționări și școlarizări, precum și prin acordarea de credite către liber profesioniști.

Șomajul în rândul tinerilor sub 25 de ani de circa 20 de procente cotă din cifra totală a șomajului ar putea scădea până aproape de media europeană. Pe de altă parte, rata șomerilor de lungă durată a crescut în ultimii ani. Rata ocupării în România a scăzut continuu în procesul de transformare și a atins în 2012 un nivel minim de 50,1 procente. Deși majoritatea valorilor statistice de pe piața muncii corespund mediei europene, există diferențe semnificative. Spre exemplu, vastul domeniu al economiei subterane, în care lucrează estimativ un milion de persoane, și importanța agricultură de subzistență, în care activează estimativ patru milioane de persoane. La o cifră oficială totală de 9,8 milioane persoane în câmpul muncii, acești factori condiționează semnificativ indicatorii reali ai pieței muncii.

Inegalitatea teritorială a șanselor de pe piața muncii din cadrul țării reprezintă încă un pericol pentru dezvoltarea viitoare a României, cu toate că se acționează împotriva șomajului cu proiecte din fondul social european. Până astăzi se pot deosebi trei categorii regionale de șomaj: cea din jurul capitalei (București) cu șomaj foarte scăzut, cea din vestul și nord-vestul țării cu valori medii, și cea din est și sud precum și cea din centrul țării cu cifre ale șomajului peste medie. Discrepanța de dezvoltare economică existentă între regiunile de la țară slab dezvoltate și cele de la oraș puternic dezvoltate duce la consolidarea unei economii naționale dualiste, ceea ce se semnalează și prin diferențele considerabile în venitul pe cap de locuitor. Sărăcia și lipsa premiselor de infrastructură sunt motivele principale pentru participarea redusă a copiilor și tinerilor la sistemul de învățământ în plus față de învățământul obligatoriu. Și în acest caz regiunile de la țară și comunitățile de romi sunt defavorizate deoarece nu se garantează o acoperire suficientă cu școli pentru continuarea studiilor.

Asigurarea de șomaj cuprinde toate persoanele cu vârstă de muncă de șaisprezece ani și până la împlinirea vârstei de pensionare și se bazează pe contribuții în funcție de salariu. Angajatorii și angajații plătesc pentru aceasta câte 0,5 procente din salariul brut. Deficitul asigurării de șomaj este acoperit de bugetul de stat. Calculul beneficiilor era orientat inițial exclusiv după salariul mediu net al ultimelor trei luni de angajare. Primele reforme au stabilit nivelul indemnizației de bază la 75 de procente din salariul minim brut național pentru toți beneficiarii. Astfel se previne obținerea de beneficii peste salariul minim de către beneficiarii ajutorului de șomaj. O componentă variabilă suplimentară a remunerațiilor se orientează gradat după perioada de plată și venit. Durata remunerației din ajutorul de șomaj a fost redusă în cursul reformelor de la 27 de luni la nouă luni pentru minim cinci ani de plată și șase luni pentru o plată a contribuției de cel puțin un an. Șomerii sunt ulterior îndrumați spre ajutor social. Remunerațiile din asigurarea de șomaj nu sunt impozitate, însă din acestea trebuie plătite contribuțiile la asigurarea de sănătate. La un salariu minim de 162 Euro/lună (2012) baza ajutorului de șomaj lunar este de 89 Euro. Aceasta reprezintă 26 de procente din salariul mediu net național de 348 Euro.

Reformele întăresc înclinația politicii proactive a pieței muncii și se aseamănă puternic prin flexibilizare și reducerea beneficiilor cu acea cale de reformă pe care se află în prezent aproape toate economiile populației vestice. Condițiile structurale nedumeresc însă, printre acestea ar trebui să funcționeze în România un model de asigurare pentru șomeri împrumutat din vest. Adevăratele provocări apar în activitățile industriale și agrare neproductive, în diferența crescândă de dezvoltare între regiunile de la oraș și cele de la țară și imensa economie subterană și de subzistență. Se încearcă astfel să se discute despre o politică a pieței muncii modern formulate, care nu se poate introduce perfect în cadrele subdezvoltate de infrastructură. Așadar circa o treime din totalul cheltuielilor destinate combaterii șomajului se efectuează pentru măsuri politice active. Populația în căutarea unui loc de muncă ezită însă să profite de acestea. Participarea la cursurile de conversie și pregătire organizate este încă foarte redusă, în ciuda măsurilor de sprijin prin fondul social european. Perfecționările sunt adeseori formale și nu ating cerințele pieței muncii. În ciuda muncii concentrate pe grupuri-țintă, accesul la membrii grupurilor minoritare, în special ai comunităților rome, este încă prea redus; interesul mai degrabă moderat. Măsurile pentru integrare în special a persoanelor afectate de șomaj nu funcționează destul de eficient. Printre acestea se numără tinerii, șomerii de lungă durată, persoanele din regiunile de la țară, grupul populației rome și persoanele cu handicap.

Aceste trei domenii de bază ale asigurării sociale sunt greu sau deloc accesibile în aceeași măsură pentru săraci și grupuri marginale precum comunitățile de romi. Polarizarea societății este reprezentată mai extrem în România ca în țările vestice. Pentru a scădea cheltuielile statului, în 2010 au fost reduse salariile tuturor angajaților la stat cu cel puțin 25 de procente, iar revenirea la salariile anterioare reducerii s-a făcut în cursul anului 2012. În domeniul public au fost desființate zeci de mii de locuri de muncă. În același timp TVA-ul a fost crescut de la 19% la 24%. În afară de aceasta au fost reduse diferite beneficii sociale. Această ultimă măsură i-a afectat puternic pe membrii comunității romi și ai altor grupuri marginale. Pentru mulți aceste beneficii sociale sunt singurul venit disponibil. Aproximativ 8 din 19,5 milioane de locuitori ai României primesc într-o anumită formă beneficii sociale de la stat.

2.4.1.4. Ajutorul social

Dreptul de ajutor social se plătește gradat, în funcție de numărul persoanele din gospodărie. Ajutorul social era în anul 2013 de aproximativ 26 Euro pe lună pentru o persoană și de 95 Euro pentru o familie cu cinci membri. Costurile zilnice cresc în continuare și circa două treimi din alimente sunt mai scumpe în România decât media UE. În prezent, ajutorul social în România este acordat în baza Legii 277 din 2010 privind alocația de susținere a familiei și Legea 416 din 2001 privind venitul minim garantat.

Din martie 2012 ajutorul social nu se mai plătește dacă persoana posedă bijuterii, antichități, mai mult de 100 de grame de metal prețios, opere de artă, obiecte de cristal, paltoane de blană sau obiecte de designer. Deja de câțiva ani în România se înregistrează într-o bază de date persoanele care cumpără metale prețioase; există o înregistrare chiar și atunci când se purtau bijuterii vizibile la vizitele autorităților. Prin aceste reglementări sunt discriminați în special romii. Bijuteriile de aur sunt prin tradiție adânc înrădăcinate în cultura lor și trebuie purtate cu mândrie la vedere. Astfel romii nu ar mai avea nicio șansă la ajutoare sociale – în ciuda faptului că multe lăntșoare de aur sunt moștenite de generații.

2.4.1.5. Alocațiile pentru copii

Alocația pentru copii se acordă tuturor copiilor până la vârsta de 18 ani. Copiii cu handicap primesc alocație dublă ca valoare până la vârsta de 18 ani. Quantumul alocațiilor pentru copii este reglementat prin Hotărârea 577 din 28 mai 2008 care aprobă normele metodologice de acordare a alocației de stat pentru copii.

Copiii cu vârsta cuprinsă între 0 și 2 ani beneficiază din partea statului de o alocație în cuantum de 200 RON, iar cei cu vârsta între 2 și 18 ani în cuantum de 42 RON. În majoritatea cazurilor familiilor de etnie romă, în care minorele dau naștere unui copil, mamele minorelor respectiv acum din postura de bunică a nou născutului, renunță de bunăvoie la dreptul lor de a primi alocație pentru fiicele lor din partea statului în cuantum de 42 RON, pentru ca tânăra mamă (minora) să poată beneficia de alocație pentru copii din partea statului în cuantum de 200 RON (alocație pentru nou-născuți).

2.4.1.6. Sumele de ajutorare

Alte sume de ajutorare se plătesc în funcție de necesitate. Astfel există sume suplimentare pentru familii, sume pentru copiii din familii de plasament, pentru nou-născuți, pentru familia al cărei tată îndeplinește serviciul militar obligatoriu, pentru înmormântări, pentru refugiați, pentru costurile de încălzire în lunile de iarnă, pentru veteranii de război și un fond pentru situații de criză.

2.4.1.7. Serviciile sociale

Acest domeniu se împarte la rândul său în trei domenii: servicii sociale pentru copii și tineri, pentru persoane cu handicap și pentru persoane vârstnice care au nevoie de îngrijire. Ajutorul este constituit pe principiul subsidiarității. De vreme ce statul nu este în poziția de a oferi ajutoarele financiare necesare, acesta încearcă să renunțe la rolul de a oferi servicii și numai le finanțează, la început complet. Organizațiile non-guvernamentale (ONG-uri) sunt un factor important al activității sociale în România.

Munca cu copiii și tinerii

Autoritățile județene și locale trebuie să se ocupe de aplicarea drepturilor copiilor și pot oferi autonom următoarele beneficii din partea lor sau a partenerilor (ONG-uri): cămine (multe cămine vechi de copii au fost transformate în astfel de cămine de familisti), centre de consultanță pentru graviditate, cămine de copii pentru copiii cu handicap grav, centre de psihoterapie, centre de consultanță și reeducare pentru reintegrarea tinerilor delincvenți, centre de informare împotriva abuzului infantil. În plus, pentru copiii aflați în condiții extreme se pot crea centre de zi pentru îngrijire și educare și cămine de copii. Aceste servicii sunt deseori realizate de numeroase ONG-uri din România.

Oficiile județene pentru protecția copilului se confruntă tot mai mult în ultimii ani cu faptul că părinții pleacă în străinătate pentru a câștiga bani. Ei își lasă copiii la bunici sau la cunoștințe. Acolo unde nu funcționează acest lucru, copiii rămân deseori în propria grijă. Aceasta duce la creșterea suplimentară a numărului de copii ai străzii din România, estimați la cca. 8000. Munca ce trebuie depusă pentru sprijinul acestor copii și tineri suprasolicitați nu doar financiar oficiile pentru protecția copilului. Ele ajung la limită, mai ales cu resursele umane disponibile.

Ajutorul pentru persoanele cu handicap

Ministerul Sănătății și Familiei este responsabil pentru acest domeniu și încheie la nivel local prin secretarul de stat pentru persoanele cu dizabilități contracte cu diverse organizații care înființează centre de îngrijire, centre de zi, cămine ș.a. Atâta timp cât copiii cu handicap sunt incluși în programele statului de sprijinire și finanțare, aceștia sunt îngrijiți conform posibilităților. La absolvirea școlii, ei cad iarăși într-o prăpastie adâncă și în răspunderea unică a părinților.

Îngrijirea bătrânilor

Pedagogii sociali realizează o cercetare/anchetă socială și determină în funcție de rezultat următoarele ajutoare pentru persoanele vârstnice: îngrijire ambulantă, temporară; îngrijire temporară sau permanentă într-un cămin de bătrâni; îngrijire în centre de zi, cluburi de bătrâni, locuințe sociale ș.a. Dacă îngrijirea este preluată de rude, ele au dreptul să-și reducă norma de muncă la jumătate și pentru a doua jumătate primesc salariul unui pedagog social în primul an. Persoanele din căminele de îngrijire trebuie să participe la costuri în funcție de nevoia de îngrijire, însă nu cu mai mult de 60% din venitul lunar.

Numeroase instituții sociale au fost dezinfectate și dotate. Sume din fondurile europene structurale au finanțat proiecte de infrastructură și de pregătire și perfecționare profesională. Au fost aduse numeroase ajutoare în România prin transporturi din țări vest-europene, organizate de numeroase asociații. Printre acestea se aflau echipamente pentru spitale, cămine și pentru mii de persoane particulare, în special pentru membrii grupurilor marginale și populației rome.

Situația economică generală proastă a dus la faptul că marea majoritate a familiilor trebuie să se descurce cu venituri mai mici. În ciuda relativității în terminologia privind sărăcia și pericolul sărăciei, se poate stabili că există în România o mare clasă de jos a societății (unii vorbesc de clasa cea mai de jos), care este foarte săracă, și lipsa unei clase de mijloc. Clasa de jos include șomeri, muncitori și meșteri necalificați, din care mulți lucrează pe piața neagră, mulți romi, bătrâni fără pensie sau cu pensie mică, copii ai străzii și persoane fără adăpost, mare parte a părinților unic întreținători, familii cu mulți copii. În special pentru grupul de populație romă sărăcia și tratamentul social nedrept sunt în continuare acute: în ciuda programelor individuale de integrare, situația romilor din România este descrisă în continuare prin slabe posibilități de școlarizare, nicio participare formală pe piața muncii, acces dificil la sistemul de sănătate și sărăcie care amenință existența.

2.4.2. Situația socio-economică a României în context european

2.4.2.1. Indicatori macro-economici selectați

În anul 2013 România prezenta o creștere a Produsului Intern Brut (PIB) real de 3,5 %¹⁹ în comparație cu anul precedent, în timp ce acesta a fost în medie de 0,1 % în țările UE-28²⁰. Țara însăși a avut o creștere economică de 6,7 %. Rata șomajului de 10,5 % în anul 2000 a scăzut la 7,0 % în 2012 (media UE-28 - 11,0 %). La PIB pe cap de locuitor exprimat în standardul puterii de cumpărare, România se afla în anul 2012 cu 6.903 Euro mult sub media de 25.600 Euro a UE-28. Dacă se ia PIB pe cap de locuitor exprimat în standardul puterii de cumpărare referitor la media UE-28 (Index UE-28 = 100), în anul 2013 România se afla la 49% din media UE 27 (Bulgaria 47%). Dacă 18,9 % din PIB au fost prevăzute pentru investiții în UE-27 în anul 2011, în România au fost 24,56 % - considerabil mai mult. Dacă se stabilește productivitatea muncii pe salariat în UE-27 ca fiind egală cu 100, acest indicator este de 50,1 pentru România. Productivitatea muncii pe ora de muncă este de 45,9 pentru România, dacă se consideră media UE-27 tot la 100. Diferența devine și mai considerabilă, dacă se consideră raportul productivității muncii aplicat la ora de muncă în valoare produsă: 32,2 Euro pentru media UE-27 și 5,7 Euro pentru România. Statul pretinde un salariu minim legal de 162 Euro. Salariul mediu net era de 348 Euro în 2012. La salariile minime legale /per oră de muncă în Euro în 2012, România se situează cu 0,92 Euro pe ultimul loc al UE-27 după Bulgaria cu 0,95 Euro (Luxemburg 10,83 Euro, Franța 9,43 Euro). În ciuda sau chiar datorită productivității reduse a muncii și proporției mari de muncă manuală, România este încă un loc interesant pentru investitori datorită costului redus al forței de muncă, cheltuielilor salariale, impozitelor ș.a.²¹.

Cota sectorului de prestări servicii la produsul intern brut se situa în 2011 la 50%, cea a industriei la 37,8% și cea a agriculturii la 12,3%. Industria se află proporțional la valoarea adăugată brută cu 32,5% înaintea comerțului, transporturilor și industriei hoteliere cu 12,8 % și prestărilor de servicii publice cu 12,3%. Construcțiile se află la 9,6 %. Rata inflației din România era în 2012 de 3,4 % considerabil sub valorile de dinaintea crizei, dar încă peste rata medie a inflației a UE-27 de 2,6% anual. Rata de creștere a prețurilor a revenit la circa 6%. În urmă cu 10 ani, aceasta se afla la aproape 10%. Din 2011 și economia românească își revine considerabil din criza economică și financiară.

La grupa de vârstă 20-64 ani rata oficială a ocupării forței de muncă era de 63,8% pentru România în 2012, media UE-27 fiind de 68,5%. Până în 2020 trebuie să se atingă în UE în medie 75%, iar România și-a stabilit ca obiectiv 70%²².

Agricultura este un domeniu în care activează mai ales partea săracă a populației, inclusiv romii. Cota persoanelor angajate în agricultură este de circa 30% și se află extrem de mult peste cotele din alte țări membre UE, care – exceptând Croația cu 14,9%, Polonia 12,8%, Grecia 12,5% și Portugalia cu 10,8% – se află toate sub 10%. Acest fapt arată că există încă o mare cotă de economie de subsistență în agricultura României, în care sunt angajați o mare parte din membrii familiei²³.

2.4.2.2. Dezvoltarea populației în ansamblu

Numărul de locuitori ai UE-27 a crescut din anul 1960 cu peste 100 milioane până în 2012. Acesta a fost estimat la 504,6 milioane persoane la 1 ianuarie 2012, așadar cu 1,3 milioane mai mult decât în anul precedent²⁴. Pentru anii 2011, 2012 creșterea populației UE-27 se situa la 2,7 și 2,2 (aplicat la 1.000 de locuitori) în timp ce în România tendința negativă s-a ameliorat semnificativ (respectiv de la -5,1 la -1,9 la 1.000 de locuitori). Creșterea naturală a populației (diferența dintre

19 INSS: http://www.insse.ro/cms/files/statistici/comunicate/pib/a13/pib_trimIv%202013_1.pdf, 05.03.2014

20 Eurostat: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/2-05032014-BP/DE/2-05032014-BP-DE.PDF, 05.03.2014

21 Statistical Annex Accompanying the document: Report from the commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank and the European Economic and Social Committee. Alert Mechanism Report 2014

22 Statistical Annex Accompanying the document: Report from the commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank and the European Economic and Social Committee. Alert Mechanism Report 2014

23 Eurostat

24 Toate datele au fost preluate din statistica Eurostat.

rata de nașcuți vii și cea de decese) în UE-27 a scăzut de fapt în aceeași perioadă 2009-2012: de la 1,1% până la 0,4%, rămânând însă tot în domeniul pozitiv. Cu toate acestea în România crește semnificativ trendul negativ în perioada menționată și în cazul acestui indicator cu -2,7 (la fiecare 1.000 de locuitori)²⁵.

Populația UE-27 a crescut așadar per ansamblu în 2012, însă această creștere a populației a fost complet diferită în fiecare stat membru. În timp ce optsprezece state membre au înregistrat o creștere a populației, numărul de locuitori s-a diminuat în nouă state membre. În 2012 s-a estimat pentru România că scăderea populației s-ar atribui preponderent scăderii creșterii naturale a populației²⁶. Însă datorită puternicei migrații a forței de muncă, trebuie măcar semnalate dubii în privința corectitudinii acestei estimări. Deși se pare că valurile de migrație ale grupurilor minoritare au dispărut, în ultimii doi ani a apărut o migrație semnificativă datorată sărăciei în direcția Europei de Vest, care ar trebui să se oglindească de fapt în datele statistice.

Rata natalității

În ultimele decenii în Europa au fost nașcuți în general mai puțini copii, explicând astfel parțial încetinirea creșterii populației în UE-28. Presupunând un sold migratoriu zero, este necesară o rată totală a fertilității de circa 2,1 copii per femeie ca nivel de reproducere pentru a menține populația constantă. Rata totală a fertilității (numărul de nașcuți vii per femeie) a scăzut în ultimele decenii în UE-27 mult sub acest nivel de reproducere. Conform informațiilor disponibile, rata totală a fertilității era de 1,45 nașcuți vii per femeie în 2002 în UE-28. De atunci se poate observa o creștere ușoară în majoritatea statelor membre UE, astfel că media UE-28 era de 1,58 nașcuți vii per femeie în anul 2012.

În România rata fertilității a continuat să scadă în ultimii trei ani și cu 1,53 copii în 2012 se află sub media UE-28. Creșterea ușoară a ratei totale a fertilității ce poate fi observată în ultimii ani se poate explica parțial prin tendința de amânare a dorinței de a avea copii. Atunci când femeile nasc copii abia la o vârstă mai înaintată, rata totală a fertilității indică prima dată o scădere a fertilității, dar crește totuși mai târziu. Vârsta medie a femeilor la naștere între 2002 și 2012 a crescut iarăși de la 29,1 ani până la 30,1 ani. În România lucrurile sunt înrăutățite de faptul că mai ales femeile aflate la vârsta fertilității părăsesc țara pentru a lucra în străinătate (26,0 ani până la 27,2 ani). Cu cât există mai puține femei la vârsta fertilității, cu atât rata natalității în scădere se va face simțită tot mai mult în plan economic.

Speranța de viață

Speranța de viață din UE-28 este în general mai ridicată decât în majoritatea celorlalte regiuni ale lumii. În anul 2012 speranța de viață la naștere era în medie de 79,7 ani în UE-28: 83,1 ani pentru femei și 77,5 ani pentru bărbați. Prin îmbunătățirea nivelului de trai precum și amenajarea și îmbunătățirea sistemelor de sănătate din Europa, speranța de viață la naștere în Europa a continuat să crească și s-a mărit cu aproximativ zece ani în ultimii 50 de ani. Acest indicator există doar pentru perioada dintre 2002 și 2012 pentru UE-28 în ansamblu. Chiar și în acest interval scurt de zece ani, speranța de viață a crescut cu 2,2 ani pentru femei și cu 3,0 ani pentru bărbați.

Cu toate acestea există diferențe considerabile între statele membre UE în privința speranței de viață. Diferența cea mai considerabilă există între Bulgaria, unde speranța de viață a femeilor este de 77,9 ani, și Spania cu 85,5 ani – aceasta corespunde unei diferențe de 7,6 ani (2012). Un bărbat lituanian născut în anul 2012 are o speranță de viață de 68,4 ani, în schimb un bărbat suedez de 79,9 ani; aici diferența este chiar de 11,5 ani.

Diferența specifică sexelor în speranța de viață era de 5,6 ani în UE-28 în 2012; Femeile trăiesc în general mai mult decât bărbații. Cu toate acestea, diferența dintre bărbați și femei în privința speranței de viață la naștere variază considerabil în statele membre. În 2012 cea mai mare diferență dintre sexe a existat în Lituania cu 11,2 ani, iar cea mai mică în Cipru și Olanda cu 3,6 și 3,7 ani. În România diferența este de 7,1 ani (78,1 și 71,0).

²⁵ Eurostat

²⁶ http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Population_and_population_change_statistics/de

Speranța de viață în cadrul UE 28 pentru persoanele de 65 de ani este la femei de 21,1 ani, iar la bărbați de 17,7 ani. În România speranța de viață pentru persoanele din categoria 65 ani este de 17,7 ani la femei și de 14,5 la bărbați.

Mortalitatea infantilă

Reducerea ratei mortalității infantile (copii până la un an) este una dintre cele mai importante schimbări ce au putut fi atinse în ultimele decenii în acest domeniu. În cei 15 ani din 1996 până în 2012 rata mortalității infantile a scăzut aproape la jumătate în UE-28. Această scădere a avut loc mai ales în statele membre care au înregistrat rate ale mortalității infantile peste medie în 1996. În anul 2012 ratele mortalității infantile cele mai scăzute din UE-28 s-au înregistrat în Slovenia (1,6 deces la 1.000 născuți vii) și Finlanda (2,4‰). Pe de altă parte ratele mortalității infantile în România (9,0‰) și Bulgaria (7,8‰) au fost de circa 5,5 ori mai mari. Astfel România se poziționează pe ultimul loc în statistica UE pentru anul 2012.

Structura pe grupe de vârstă

Îmbătrânirea populației din Uniunea Europeană ar putea avea efecte importante în următoarele decenii. Ratele în continuare scăzute ale natalității și speranța de viață crescută vor schimba structura piramidei de vârstă pentru UE-28. Ca urmare în UE-28 cota populației cu vârstă de muncă scade și în același timp numărul persoanelor cu vârstă de pensionare crește. Cota persoanelor vârstnice față de întreaga populație va crește considerabil în următoarele decenii, deoarece generația de baby boomers a anilor postbelici ajunge la vârsta de pensionare. Prin aceasta crește la rândul său impactul asupra populației cu vârstă de muncă, care trebuie să plătească contribuții sociale în vederea unei serii de beneficii pentru sprijinul celor mai în vârstă.

Vârsta mediană a populației UE-28 era în 2013 de 41,9 ani: Asta înseamnă că circa jumătate din populația UE-28 era mai bătrână de 41,9 ani, iar cealaltă jumătate mai tânără. Vârsta mediană a populațiilor statelor membre UE individuale era între 35,5 ani în Irlanda și 45,3 ani în Germania; aceasta confirmă structura relativ tânără respectiv îmbătrânită a populației pentru aceste două țări România aparține cu 40,5 ani mai degrabă grupei țărilor cu populația mai tânără.

Ratele dependenței sunt indicatori demografici importanți, care corelează cota copiilor și tinerilor și/sau cea a persoanelor vârstnice cu populația cu vârstă de muncă. În 2013 rata dependenței persoanelor vârstnice²⁷ era de 27,5% pentru UE-28; asta înseamnă că fiecărui locuitor al UE-28 în vârstă de 65 ani și peste îi reveneau patru locuitori cu vârstă de muncă. Ratele dependenței persoanelor vârstnice a statelor membre UE se aflau în intervalul dintre 18,4% (Slovacia) și 32,7% (Italia). România are o rată a dependenței persoanelor vârstnice de 23,9%. Din combinarea ratei dependenței tinerilor²⁸ și rata dependenței persoanelor vârstnice rezultă rata totală a dependenței (sau: calculată ca raportul dintre numărul copiilor sub 15 ani și persoanelor vârstnice peste 65 de ani și populația cu vârstă de muncă între 15 și 64 ani), care a fost 51,1% în 2013 pentru UE-28 – astfel fiecare locuitor care nu se afla la vârsta de muncă a fost sprijinit de aproximativ doi locuitori cu vârstă de muncă. Cea mai scăzută rată totală a dependenței a fost înregistrată pentru Slovacia (39,8%), cea mai înaltă pentru Franța (56,5%). România cu 47,0% se află peste media UE-28. (vezi tabelul 1)

Tabel 1: Structura pe grupe de vârstă a populației după principalele grupe de vârstă, 1991 și 2013 (în % din totalul populației)²⁹

	0-14 ani		15-64 ani		peste 65 ani	
	1991	2013	1991	2013	1991	2013
UE-28	19,3	15,6	66,8	66,2	13,9	18,2
Belgia	18,1	17,0	66,8	65,4	15,0	17,6
Bulgaria	20,1	13,6	66,5	67,3	13,4	19,2
Cehia	21,1	14,8	66,3	68,3	12,6	16,8
Danemarca	17,0	17,4	67,4	64,7	15,6	17,8
Germania	16,2	13,1	68,8	66,2	14,9	20,7

27 Coeficientul persoanelor vârstnice (variante 1) reprezintă ponderea populației în vârstă de 65 ani și mai mult în raport cu populația în vârstă cuprinsă între 15 și 64 ani.

28 Coeficientul persoanelor tinere (variante 1) reprezintă ponderea populației în vârstă de până la 15 ani în raport cu populația în vârstă cuprinsă între 15 și 64 ani.

29 Eurostat, și calcul propriu, 05.03.2014

Estonia	22,2	15,8	68,1	66,2	11,7	18,0
Irlanda	26,8	21,9	61,8	65,8	11,4	12,2
Grecia	19,2	14,7	67,0	65,2	13,8	20,1
Spania	19,5	15,2	66,7	67,1	13,8	17,7
Franța	20,3	18,6	65,8	63,8	14,0	17,5
Croația	-	14,9	-	66,9	-	18,1
Italia	16,3	14,0	68,6	64,9	15,1	21,2
Cipru	25,8	16,4	63,3	70,4	10,9	13,2
Lituania	21,5	14,4	66,7	66,7	11,8	18,8
Letonia	22,5	14,7	66,4	67,0	11,0	18,2
Luxemburg	17,5	17,0	69,1	69,1	13,4	14,0
Ungaria	19,9	14,4	66,6	68,4	13,5	17,2
Malta	23,3	14,6	66,2	68,3	10,5	17,2
Olanda	18,2	17,2	68,9	66,0	12,9	16,8
Austria	17,5	14,4	67,5	67,6	15,0	18,1
Polonia	24,9	15,0	64,9	70,8	10,2	14,2
Portugalia	20,0	14,8	66,4	65,8	13,6	19,4
România	23,3	15,7	66,2	68,0	10,6	16,3
Slovenia	20,6	14,5	68,6	68,4	10,8	17,1
Slovacia	25,1	15,4	64,6	71,5	10,4	13,1
Finlanda	19,3	16,4	67,2	64,9	13,5	18,8
Suedia	18,0	16,9	64,2	64,0	17,8	19,1
Marea Britanie	19,1	17,6	65,2	65,2	15,8	17,2

Sursă: Eurostat

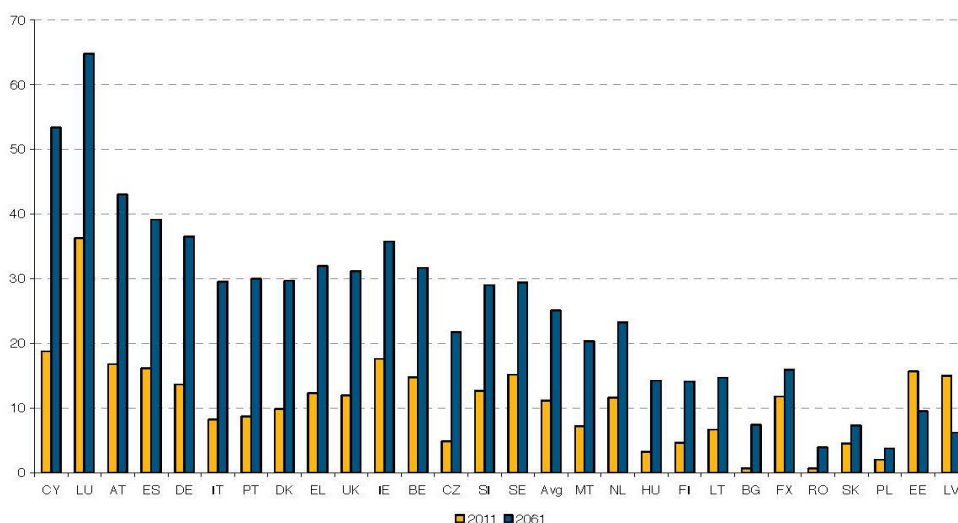
Proгноza populației până în 2060

Probabil toate statele membre UE vor fi afectate de îmbătrânirea populației. Această informație se poate prelua din prognozele populației create pentru perioada 2011 – 2060 (EUROPOP2010)³⁰. Scenariul de convergență EUROPOP2010 arată că populația UE-27 va crește conform prognozei la 525 milioane până în 2035, în jurul anului 2040 va atinge nivelul maxim cu 526 milioane și apoi va coborî treptat la 517 milioane până în 2060. În aceeași perioadă vârsta mediană a populației UE-27 ar putea urca la 47,6 ani. Conform așteptărilor, populația cu vârstă de muncă va continua să scadă, în timp ce cota persoanelor vârstnice din populație crește – în anul 2060 cota celor peste 65 de ani va fi de 29,5 % din populația UE-27 (față de 17,4% în anul 2011). În 2060 Letonia (35,7%), România (34,8%), Slovacia (33,5%) și Germania (32,8%) vor avea cea mai mare cotă de persoane de peste 65 de ani. În același timp se va reduce cota persoanelor cu vârstă de muncă. (vezi grafic 1). Un alt aspect al îmbătrânirii populației îl constituie îmbătrânirea crescândă a populației vârstnice în sine, căci cota relativă a persoanelor la vârsta cea mai înaintată crește mai repede ca orice segment de vârstă al populației UE. Cota persoanelor de 80 de ani și mai în vârstă din populația UE-27 se va multiplica de trei ori în perioada dintre 2011 și 2060 conform prognozelor (vezi grafic 2).

Datorită deplasării dintre grupele de vârstă, rata dependenței persoanelor vârstnice a UE-28 va fi conform prognozei mai mult decât dublă (de la 27,5% în anul 2013 la 52,6% în anul 2060). Rata totală a dependenței (calculată ca raportul dintre numărul copiilor sub 15 ani și al persoanelor vârstnice de peste 65 de ani și populația cu vârstă de muncă între 15 și 64 ani) va crește probabil de la 51,1% în anul 2013 până la 77,9% în 2060.

30 Scenariul de convergență este unul dintre multele scenarii ale schimbării structurii populației, prin care se încearcă obținerea de informații despre mărimea și structura viitoare a populației

Grafic 1: Prognoza demografică 2011-2060 în Uniunea Europeană

Sursă: Eurostat

Grafic 2: Structura populației pe principalele grupe de vârstă, UE-27, 2011-2060 (în % din populația totală)

Sursă: Eurostat

Nivelul de educație

În prezent în mai multe state membre ale Uniunii Europene se revizuiesc planurile de învățământ pentru școli și se adaptează la nevoile în schimbare ale societății și economiei. În al doilea rând, se caută soluții pentru a îmbunătăți pregătirea și evaluarea profesorilor. Lipsa personalului specializat este un fenomen reclamat între timp în toată Europa.

Cota de elevi și studenți diferă în funcție de nivelurile educaționale individuale din fiecare stat membru, în special la nivel primar și secundar I. Grecia, Slovenia, Statele Baltice, Polonia, România și Bulgaria înregistrează cote relativ înalte de studenți (peste un sfert) la nivelul învățământului terțiar.

Circa 93% din copiii de patru ani ai UE-27 au luat parte la măsuri educative (2011). Obiectivele generale ale educației la nivel elementar sunt reprezentate foarte asemănător în țările UE. Se pune accent pe stimularea independenței, stării de bine și încrederii în sine a copiilor și a implicării civice precum și pe pregătirea pentru viața și învățarea din școală. Frecvența în mod normal voluntară a instituțiilor educaționale preșcolare a variat între 100% în Franța și sub 50% în Irlanda (România – 82% în 2012). În cadrul strategiei pentru cooperare europeană în domeniul educației și formării profesionale adoptate în mai 2009 s-a specificat obiectivul ca până în anul 2020 minim 95% din copiii de la patru ani și până la vârsta legală de școlarizare să ia parte la măsuri educative specifice vârstei lor.

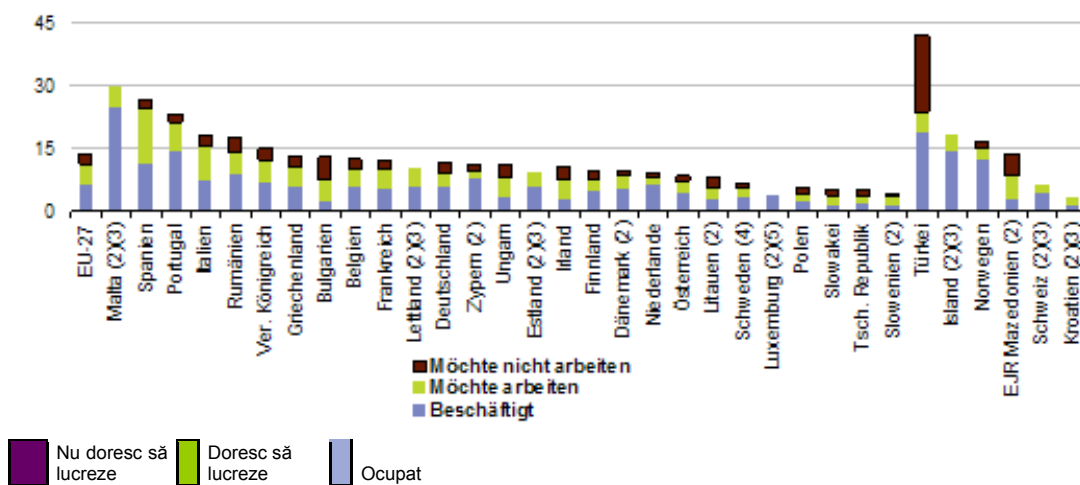
În special la nivel preșcolar și al educației infantile reies diferențe drastice în funcție de grupurile etnice și marginale ale societății. În țările cu o cotă relativ mare de romi, numai unul din doi copii de vârstă școlară frecventează instituțiile respective. La romii înșiși această cotă este cu 85% – 90% semnificativ insuficientă. Aceste diferențe ale frecvenței școlare se conturează și la clasele de vârstă mai mare.

În 2013 aproape patru cincimi (80,9%) ale populației UE-28 cu vârste de la 20 până la 24 ani absolviseră cel puțin nivelul secundar II. România se afla cu 79,8% ușor sub medie. La femei această cotă era de 83,5% (România: 80,9). În schimb 12,0% (România: 17,4%) din tinerii cu vârste între 18 și 24 de ani părăsesc timpuriu școala, absolvind cel mult nivelul secundar I. Proporția totală a persoanelor care părăsesc timpuriu educația și formarea profesională a scăzut între 2003 și 2013 cu 4,4 puncte procentuale în media UE-28 și cu 5,1% în România³¹.

În cadrul strategiei pentru cooperare europeană în domeniul educației și formării profesionale s-a specificat obiectivul ca până la 2020 cota persoanelor care părăsesc timpuriu educația și formarea profesională să fie sub 10%, ceea ce s-a atins deja în 2013 în zece state membre UE. Persoanele care părăsesc timpuriu educația și formarea profesională întâmpină greutăți mai mari pe piața muncii. În graficul 3 sunt trecute statele membre conform cotei persoanelor care părăsesc timpuriu educația și formarea profesională între 18 și 24 de ani și se cercetează dacă aceste persoane au sau nu un loc de muncă.

În zece state membre UE existau mai multe persoane care renunță timpuriu la educație și formare, care doreau să muncească dar nu aveau ocupație decât persoane care renunță timpuriu la educație și formare, care aveau ocupație, în special în Bulgaria și Irlanda. Comparativ cu restul Europei, România se află la mijloc în acest caz.

Grafic 3: Persoanele care părăsesc timpuriu educația și formarea profesională, 2011

Sursă: Eurostat

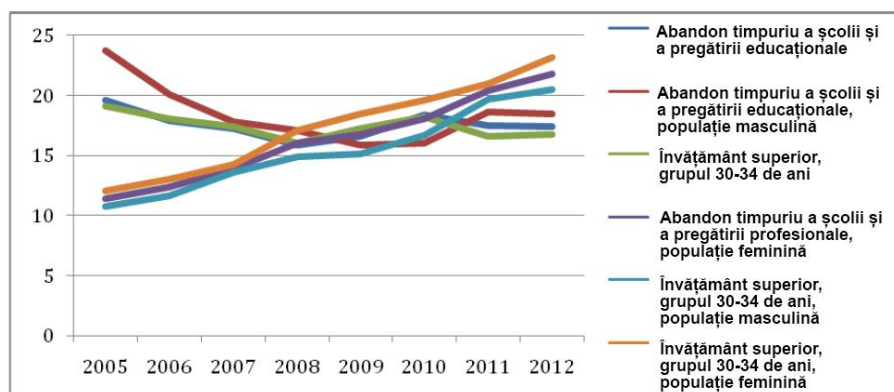
Învățare pe tot parcursul vieții

Cadrul strategic pentru cooperare europeană în domeniul educației și formării profesionale adoptat în mai 2009 conține o serie de specificări, printre care se află și una referitoare la învățarea pe tot parcursul vieții. Până în 2020 participarea medie la învățarea pe tot parcursul vieții s-ar situa la cel puțin 15% la grupa de vârstă între 25 și 64 de ani. Cota persoanelor cu vârste între 25 și 64 de ani, care luaseră parte la o activitate de educație sau formare profesională în cele patru săptămâni dinaintea anchetei asupra forței de muncă, se situa în 2013 la 10,7% în UE-28³². România deține aici împreună cu Bulgaria ultimul loc absolut cu 1,8 și 1,7%. Aceasta nu este numai un semn al aderării mai târzii la UE, dar și o dovadă pentru problemele în ce privește dezvoltarea de proiecte ce ar putea fi finanțate cu mijloace ale fondului social european.

31 Eurostat

32 Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=de&pcode=tsdsc440&plugin=1>, 05.03.2014

Grafic 4: Tendințele educației în România (% din populație)³³

Sursă: Caritas Europa, Raport alternativ 2013

2.4.2.3. Condiții de trai

Diferențele de nivel de trai sunt în general foarte mari în cadrul UE. În Luxemburg oamenii câștigă aproape de trei ori mai mult decât cetățeanul european de rând.

După cinci ani de criză economică și o nouă recesiune în anul 2012, șomajul atinge valori care nu au mai existat de aproximativ 20 de ani, veniturile gospodăriilor se diminuează, iar riscul sărăciei și excluziunii crește, în special în statele membre din sudul și estul Europei – acesta este bilanțul ediției din 2012 a raportului de cercetare a situației sociale și a ocupării forței de muncă în Europa³⁴.

Efectele inegale ale crizei în cadrul statelor membre au amplificat și inegalitățile sociale, deoarece măsurile de consolidare bugetară afectează în primul rând gospodăriile cu venituri reduse, care sunt deseori afectate și de șomaj. Beneficiile sociale au atenuat în primul rând efectele recesiunii. În cursul consolidării bugetare, acestea au fost însă iarăși reduse, astfel încât există probabilitatea unui efect prociclic în viitor. Va fi cu atât mai greu să se asigure o creștere durabilă în acest caz.

Statistica UE asupra veniturilor și condițiilor de trai (EU-SILC)³⁵ este sursa de referință a UE pentru date statistice comparabile despre distribuția veniturilor și integrarea socială la nivel european.

Clasificarea gospodăriilor în funcție de ocupare

În gospodării cu ocupare foarte redusă trăiesc 10,3% din populația cu vârste de la 0 la 59 ani în 2012 în UE-28. România se află cu 7,4% sub acest prag, Spania cu 14,3% și Bulgaria cu 12,5% deasupra. Atât pentru România cât și pentru celelalte state membre, acest indicator variază puternic în plan regional – de la 11,5% în Sud-Est și 3,0% în București/Ilfov. Acest fapt este mai puțin surprinzător datorită situației veniturilor din zona metropolitană a capitalei. La copii și tineri de până la 18 ani cota este de 9,9% pentru media UE-28 și 7,4% în România. Cota celor cu vârstă de muncă 25 – 59 ani este de 10,8% la nivel UE-28 și 8,6% pentru România. 24% din populație trăiește în România în gospodării cu trei sau mai mulți adulți și copii dependenți, media UE-28 este de 10,3% (Bulgaria 27,3%, Polonia 26,6%). La grupa de venit aflată sub venitul median de 60%, indicatorul este de 31,0% pentru România și 13,2% pentru UE-28. În România această cotă s-a redus ușor din 2002³⁶. Cu toate acestea o treime din populație, care dispune de sub 60% din venitul median, și care trăiește în gospodării cu trei sau mai mulți adulți și copii este un semnal mai mult decât alarmant pentru situația momentan nesatisfăcătoare de pe piața românească a locuințelor³⁷.

33 Caritas Europa Raport alternativ 2013, p.7

34 Employment and Social Developments in Europe 2012. Catalogue for publications, Brussels 2013

35 EU-SILC se bazează pe ideea unui "cadru" comun. Acest cadru conține o listă armonizată de variabile țintă primare (anuale) și secundare (odată la patru ani sau la intervale mai lungi), care trebuie transmise la Eurostat, precum și orientări și proceduri comune, concepte (buget și venituri) și clasificări comune, care servesc la cea mai bună comparație posibilă a informațiilor transmise. Vezi: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/income_social_inclusion_living_conditions/introduction#

36 <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

37 http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=0&language=de&pcode=t2020_51&tableSelection=2

Supraaglomerarea spațiului de locuit și costuri pentru locuințe

Indicatorul este definit ca procentajul populației care trăiește într-o gospodărie supraaglomerată. O gospodărie supraaglomerată este o gospodărie care nu deține următorul minim de camere: - o cameră pentru gospodărie; - o cameră per cuplu din gospodărie; - o cameră pentru fiecare persoană în vârstă de 18 ani sau mai mult; - o cameră per pereche de persoane de același sex cu vârsta între 12 și 17 ani; - o cameră pentru fiecare persoană cu vârsta între 12 și 17 ani și care nu este cuprinsă în categoria anterioară; - o cameră per pereche de copii cu vârsta sub 12 ani. Indicatorul este prezentat în funcție de grupa de vârstă. Acest indicator a fost de 18,8% din populație pentru UE-28 în anul 2012, iar pentru România 51,6%. Deoarece mai mult decât jumătate din populația din România trăiește în condiții de supraaglomerare și acest indicator este aproape triplu față de UE-28, acest punct va fi tratat mai amănunțit în Capitolul 4. În acest aspect specific pentru România, tradițiile, lipsa banilor, locuințele sociale, tendințele moderne de dezvoltare și alți factori joacă un rol considerabil.

Și în privința ratei costurilor suplimentare ale gospodăriilor pentru spațiul de locuit fără ipotecă și împrumuturi, gospodăriile românești care se află peste venitul median, ating mai mult decât dublul mediei UE-28 per ansamblu (15,7% pentru România). O diferență mai izbitoare apare la compararea ratei costurilor suplimentare pentru locuințe cu ipotecă și împrumuturi. În timp ce în UE-28 aceasta se află la 9,4%, același indicator este de 42,1% pentru România. Aceasta ar putea fi un indiciu clar al faptului că gospodăriile private din România cu un venit mediu au mari datorii. Dacă se ia în considerare indicatorul costurilor suplimentare pentru gospodăriile sub 60% din venitul median, UE 28 se află la 41%, iar gospodăriile din România la 41,4%. Aici România se află iarăși la mijloc.³⁸

Atât costurile pentru locuințe cât și prețurile pentru gaz și energie electrică, mărite necorespunzător veniturilor gospodăriilor românești, dar mai ales pensiilor, precum și taxele de conectare pentru rețeaua de apă și canalizare, costurile pentru apă încarcă suplimentar gospodăriile. Astfel nu se vor îmbunătăți în viitorul apropiat condițiile de locuit și de trai ale anumitor grupe de populație din România.

Este interesant de observat faptul că România se diferențiază de alte state membre și prin cheltuielile gospodăriilor private, alocând în 2012 - 41,9% pentru alimente (UE-27: 13%) și 16,6% (UE-27: 24,2%) pentru locuință. În Germania de exemplu, gospodăriile private cheltuiesc doar 14,9% pentru alimente, dar 24,4% pentru costuri legate de locuință.³⁹

Îngrijirea copiilor

În timp ce 71% dintre copiii sub trei ani sunt îngrijiți în UE-28 în anul 2011, în România cota este de 98%. Copiii cu vârste între 3 și 6 ani sunt îngrijiți non formal în proporție de aproape 60% în România (UE-28: 16%). Aceasta indică faptul că legăturile familiale și posibilitățile îngrijirii plătite funcționează structural până la vârsta de 2 ani și pe fondul modurilor de viață transmise.

În România se asigură o îngrijire de până la 29 de ore pe săptămână pentru 82% dintre copiii de vârstă școlară (EU-28: 38%). În privința nevoii de îngrijire bună și calificată, România stă foarte bine la acest capitol comparativ cu celelalte state membre UE (inclusiv Germania).

Asistența medicală

Contribuțiile publice tot mai mari la sănătate creează disconfort multor țări din UE. Cererea de servicii de sănătate sporește. Schimbarea demografică, lipsa tot mai acută de personal și inovațiile medico-tehnologice se dovedesc a fi cauzele creșterii costurilor.

Sistemele de sănătate ale statelor europene au o puternică influență națională și funcționează diferit. Nivelul contribuțiilor totale pentru sănătate a variat în 2009 în UE-27 de la o cotă de 5,4% din Produsul Intern Brut (PIB) în România până la o cotă de 11,8% în Belgia. Conform WHO media acestora era de 8,9% din PIB.

³⁸ Eurostat

³⁹ Eurostat

Cifrele pentru România pe anul 2009 arată că țara se situează mult în urmă nu doar în ceea ce privește contribuțiile de 292,8 Euro per persoană. Numărul paturilor de spital la 100.000 de locuitori se află în mijlocul clasamentului. Cu toate acestea situația s-a înrăutățit simțitor datorită migrației masive a medicilor, asistentelor și personalului calificat. În plus se construiește un sector privat care înrăutățește însă mai mult situația din spitalele de stat, având în vedere că situația personală se va acutiza datorită condițiilor proaste de lucru și salariilor foarte mici. (compară și Capitolul 2.4.1.) Cota publică de contribuții la sănătate este în România de 82%, acestea aflându-se la valoarea medie a celorlalte țări (UE-27: 74,4%)⁴⁰.

Societatea Health Consumer Powerhouse a evaluat în "Euro Health Consumer Index"⁴¹ publicat în 2009 cât de favorabile consumatorilor sunt sistemele de sănătate din 33 de țări (printre care și cea a întregii UE) pe baza a diferite criterii relevante pentru pacienți, cum ar fi timpul de așteptare a tratamentului sau rezultatele tratamentului. În domeniul individuale de evaluare cum ar fi asistența și condițiile de trai pentru bolnavii de HIV/SIDA, România ocupă ultimul loc (548 din 1000 puncte posibile)⁴². În anul 2012 situația se înrăutățise și mai mult. România a obținut 489 de puncte, plasându-se pe locul 32 din 34 de țări (poziția sa nu s-a modificat de la EHCI 2009)⁴³.

Mai alarmant este faptul că România, membru UE încă din 2007, pare să facă progrese minime în domeniul sănătății, în ciuda contribuției imense de la UE. Numai serviciile de bază precum vaccinurile diftero-tetano-pertussis acelar-poliomielitice par să dea rezultate. Rezultatele medicale sunt cele mai slabe dintre aceste 34 de țări⁴⁴. Probleme deosebite pentru sistemele de sănătate vor rezulta și din schimbarea demografică. Conform Eurostat vârsta medie a întregii populații va fi de 47,9 ani în 2060. Cota persoanelor de peste 65 de ani va crește până la 30% în această perioadă, iar grupa de vârstă a persoanelor de peste 80 de ani se va tripla.

2.4.3. Sărăcie și excluziune socială în Uniunea Europeană și în România

2.4.3.1. Sărăcie și riscul de sărăcie

În strategia adoptată în 2011 de Comisia Europeană pentru "creștere inteligentă, durabilă și incluzivă", este abordată în mod explicit lupta împotriva sărăciei. Unul dintre cele cinci obiective principale pentru anul 2020 este de a reduce numărul de persoane amenințate de sărăcie și excluziune socială cu cel puțin 20 de milioane față de 2008. Acest lucru ar însemna o reducere de aproximativ o șesime. În plus față de acest obiectiv pentru Uniunea Europeană (UE), statele membre au convenit obiective proprii, care pot fi, de asemenea, bazate pe alți indicatori. În România urmează să fie scoși până în 2020 aproximativ 580.000 de oameni din sărăcie.

În 2012, cel mai ridicat procent de persoane supuse riscului de sărăcie și excluziune socială din Uniunea Europeană se înregistra în Bulgaria (49,3%), România (41,7%) și Letonia (36,2%), arată datele prezentate de Oficiul European de Statistică (Eurostat). La nivelul celor 27 de state din Uniunea Europeană, în 2012 existau 122,8 milioane de persoane - 24,7% din populație - supuse riscului de sărăcie și excluziune socială. În 2010 erau 116 milioane.⁴⁵

Cel mai ridicat risc de sărăcie din UE se observă în România, Bulgaria și Spania (toate cu 22%) și Grecia (21%) iar cel mai scăzut în Cehia (10%), Olanda (11%), Slovacia, Austria și Danemarca (toate cu 13%). Pentru România, o persoană din 5 este amenințată de sărăcie și 4 din 10 de sărăcie și excluziune socială.

Progresele către atingerea acestui obiectiv sunt măsurate în funcție de 3 indicatori - persoane aflate în risc de sărăcie, persoane ce se confruntă cu privațiuni materiale grave și persoane ce trăiesc în familii cu o intensitate a muncii foarte scăzută (în care adulții au utilizat mai puțin de 20% din potențialul lor de muncă în cursul anului anterior). În 2012, 16,9% din populația UE era afectată de cel puțin una din aceste 3 forme de excluziune socială (vezi grafic 5).

40 Eurostat

41 Health Consumer Powerhouse

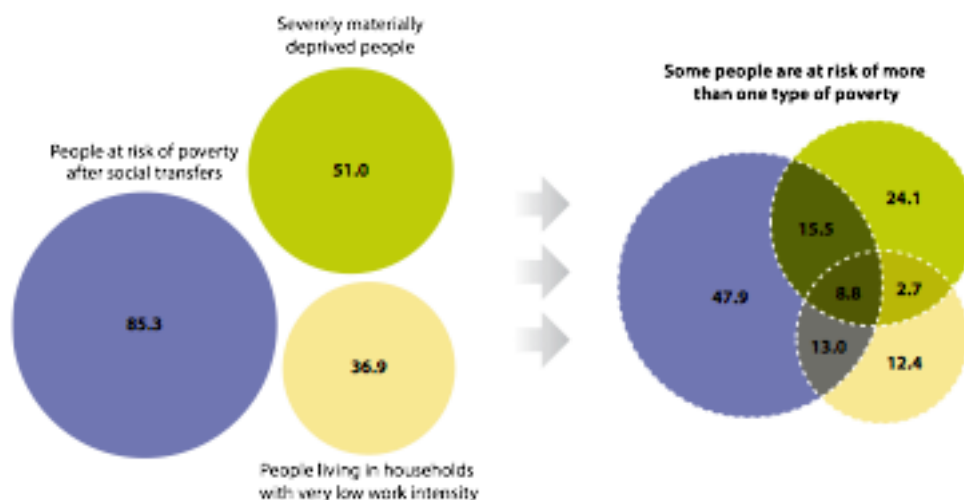
42 România pe ultimul loc în clasamentul pentru asistență și tratament HIV, arată noul Indice UE. Comunicat de presă Health Consumer Powerhouse, 13.10.2009

43 Health Consumer Powerhouse: Sistemul medical din România nu prezintă îmbunătățiri, în ciuda contribuției UE, (Bruxelles, 15 mai 2012)

44 Item

45 Eurostat

Grafic 5: Agregarea de subindicatori pentru persoanele afectate de sărăcie sau de excluziune socială, UE-27, 2012

NR: Estimated data; the overall number of people at risk of poverty in the EU was 124.4 million.

Sursă: Eurostat (online data codes: *ilc_pees01*, *tsdsc270*, *tsdsc280* and *tsdsc310*)

Oamenii sunt considerați a fi amenințați de sărăcie sau excluziune socială dacă se confruntă cu minim un risc din cele trei, în timp ce 30,6% din populația amenințată de sărăcie sau excluziune socială din UE-27 s-a confruntat cu două sau cu toate trei tipurile de amenințare.

În 2011 au trăit în UE-27 aproximativ 48 de milioane de oameni în gospodării care s-au confruntat doar cu sărăcia veniturilor (cu toate acestea nici nu s-au aflat sub privare materială substanțială, nici nu au fost expuse la intensitate de cumpărare scăzută). În România, cifra a fost de 4,74 milioane de oameni. Alte 18,7 milioane de persoane din UE-27 și 6,28 milioane de oameni din România au fost afectate de sărăcie semnificativă (cu toate acestea de niciunul dintre celelalte două tipuri de risc), iar alte 13,7 milioane de persoane (România: 1,14 milioane) trăiau în gospodării cu intensitate de cumpărare redusă (dar nu au fost afectate de oricare dintre celelalte două tipuri de riscuri). În plus, 27,9 milioane de oameni trăiau în gospodării care s-au confruntat cu două dintre cele trei tipuri de risc, și 7,5 milioane de oameni, cu toate acestea, erau membri ai gospodăriilor în care toate cele trei riscuri au fost prezente (vezi grafic 4)⁴⁶.

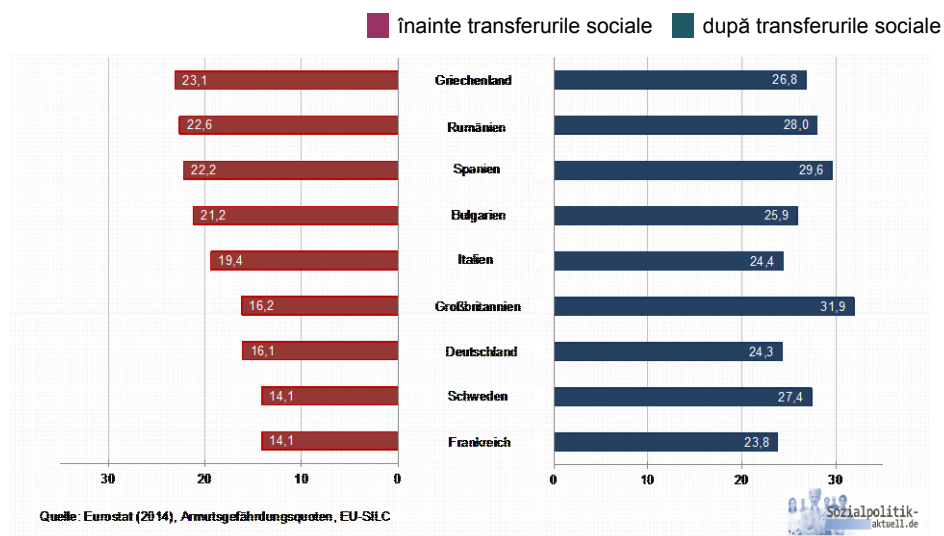
Ca un mijloc de reducere a sărăciei și a excluziunii sociale pot fi introduse măsuri de protecție socială, de exemplu prin distribuirea de beneficii sociale (ajutor de șomaj, alocația pentru copii, asistență socială și alte ajutoare). O modalitate de a evalua succesul măsurilor de protecție socială este compararea indicatorilor de amenințare a sărăciei înainte și după transferurile sociale (a se vedea graficul 6, privind UE-28). Relativ vorbind, serviciile sociale desfășurate în Grecia, Italia, România și Bulgaria au avut cel mai mic impact.

Diferite grupuri din societate sunt amenințate cu grade monetare diferite ale sărăciei. În 2012 a fost între bărbați și femei în UE-27 (după transferurile sociale) doar o mică diferență (23,7% versus 25,7%). La distribuția populației în funcție de statutul de activitate, se observă faptul că șomerii sunt deosebit de expuși riscului sărăciei: în UE-27 în anul 2012 aproape jumătate (47,0%) din șomeri au fost amenințați de sărăcie, (45,4% în România). Riscul de sărăcie în 2012 în cazul populației neocupate în România a fost de aproximativ 5 ori mai mare decât pentru angajați (9,2%).⁴⁷ Printre populația activă, rata sărăciei a fost semnificativ mai mică (în medie 8,4% pentru UE-27), cu toate acestea, au fost înregistrate în România (17,2%) și Grecia (13,8%) rate relativ ridicate. România se află, de asemenea, în cazul riscului pensionarilor cu 29,8% mult peste media UE-27, care a fost de 13,9%.

⁴⁶ Eurostat

⁴⁷ MMFPSV – Raport privind incluziunea socială în 2012.

Grafic 6: Rata de amenințare cu sărăcia⁴⁸ înainte și după transferurile sociale UE-27, 2014 (fără pensii)

Sursă: Eurostat, 2014, Politică socială Berlin

A se reține, de asemenea, că oamenii, în special în România, și care sunt angajați, de exemplu, în agricultura de subsistență, sunt afectați într-o măsură mai mare de sărăcie decât persoanele permanent angajate într-o afacere sănătoasă în oraș sau într-o agenție guvernamentală. (a se compara, de asemenea, tabelul 2). Din 2010 până în 2011, a crescut cu 5% riscul de sărăcie a persoanelor care desfășoară activități independente (cu excepția fermierilor).

Proporția tot mai mare din populația UE de peste 65 de ani pune sistemele de pensii din toate statele membre la încercare. În UE - 27, în 2012, venitul mediu al populației de peste 65 ani reprezenta exact 91 % din venitul mediu al populației sub 65 de ani. În Grecia, Franța, România, venitul mediu al persoanelor în vârstă a reprezentat 101 % din venitul care a fost înregistrat pentru populația sub 65 de ani. Gradul de sărăcie, cu ajutorul căruia poate fi cuantificat cât de săraci sunt săracii, poate fi determinat de valoarea relativă medie a decalajului sărăciei.

Tabel 2: Rata sărăciei relative în funcție de statutul ocupațional, în anul 2011 și 2012⁴⁹

Indicator	2011 Valoare (%)	2012 Valoare (%)
Total, persoane de 16 ani și peste cu statut ocupațional activi, din care:	15,2	13,7
- Salariat	3,8	3,4
- Lucrători pe cont propriu (exclusiv agricultori)	34,0	29,3
- Lucrători pe cont propriu (inclusiv agricultori)	38,4	35,6
- Șomeri	31,2	32,2
- Pensionari	9,3	9,5
- Alți inactivi	25,5	22,9

Sursă: Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice: Raport privind incluziunea socială în 2012

Într-o anumită privință, informațiile despre respectivele grupe de vârstă, care sunt deosebit de expuse riscului de sărăcie sunt corelate cu date privind nivelul de educație. Pe scurt: cu cât o

48 Rata riscului de sărăcie este definită ca ponderea persoanelor cu un venit disponibil echivalent sub pragul riscului de sărăcie (exprimată în standardele puterii de cumpărare (KKS), care se află la 60% din media națională a venitului echivalent disponibil. Rata riscului de sărăcie este raportată la situația din fiecare stat membru al UE și nu are un prag comun determinat. Rata riscului de sărăcie poate fi menționată înainte sau după transferurile sociale, în timp ce diferența dintre cele două valori are influența ipotetică al transferurilor sociale naționale asupra reducerii sărăciei.

49 Evoluția indicatorilor privind sărăcia în perioada 2010-2011. MMFPSV

persoană este mai tânără și mai bine pregătită profesional, cu atât mai repede își găsește un loc de muncă și există perspective bune pentru un loc de muncă bine plătit. Și cu cât o persoană este mai în vârstă și are un nivel mai mic de educație, există perspective mai puține la muncă (bine plătită) și, astfel, este mai mare riscul de a cădea în sărăcie. UE-27 pornește aproape exclusiv de la o sărăcie care se adâncește în viitor. În țări precum Grecia și Spania multe persoane tinere, indiferent de nivelul de educație, ajung într-un șomaj pe termen lung, fapt ce afectează perspectivele lor de viitor. În România, riscul de sărăcie în rândul persoanelor care au absolvit un gimnaziu, în 2011, a fost de două ori mai mare comparativ cu persoanele cu educație profesională și de 12 ori mai mare pentru absolvenții de universitate.

În comparație teritorială, sărăcia în mediul rural a fost în mod tradițional mult mai răspândită decât în zonele urbane. Deosebit de mare este proporția persoanelor sărace și foarte sărace în zonele muntoase, inaccesibile, care sunt deosebit de afectate de schimbările demografice și cu o îmbătrânire semnificativă. Chiar și zonele izolate, care sunt foarte dependente de o agricultură puțin modernă și care au doar o ofertă redusă de locuri de muncă, prezintă o proporție peste medie de oameni săraci. Urmări ale economiei monoindustriale sunt îmbătrânirea și depopularea. Acestea conduc, printre altele, la faptul că în imediata vecinătate a orașelor (și a orașelor mari) există mahalalele care au crescut semnificativ în ultimii ani. Începutul mahalalelor este, de asemenea, evident și în cartierele în care sunt construite cu precădere blocuri și structura populației lor este îmbătrânită, care au spații mari libere și unde infrastructura este din ce în ce mai afectată.

Diferența dintre sărăcie în mediul rural și în mediul urban este însă dependentă de volumul, dimensiunea, structura populației în funcție de venituri și de segregarea în ceea ce privește serviciile sociale. Proporția de grupuri excluse social și dimensiunea lor joacă un rol suplimentar. Cu toate acestea, tendințele de suburbanizare în orașele mari și mijlocii au de asemenea un rol pozitiv. În timp ce în comunitățile învecinate se așază persoane cu venituri mai mari și care, astfel, contracarează amenințarea sărăciei, ea atrage de asemenea părți mai sărace ale populației în orașe cu mai multe oferte de forță de muncă ieftină. În acest sens, se egalează riscurile de sărăcie în contextul orașelor mai mari. Această concluzie reiese și din analiza hărților de sărăcie, care a fost întocmită în relație cu Strategia Europa 2020 (vezi și grafic 7, 8).⁵⁰

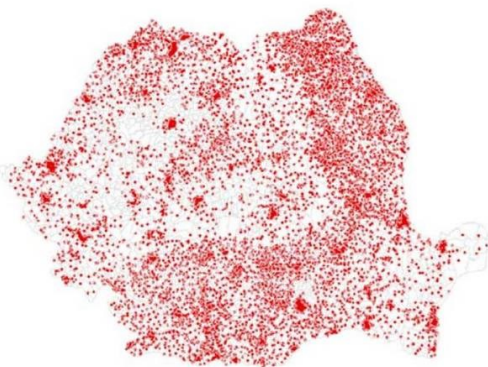
Comparând cele opt regiuni de dezvoltare din România, se poate observa că regiunile Centru și București - Ilfov cu 31,6% și 31,5% se află mult sub media națională de 41,7% din populația afectată de sărăcie și excluziune socială. Nord-Est și Sud-Est se află cu 52,3% și 51,7% semnificativ deasupra. Regiunea Centru înregistrează, de asemenea, o rată medie de reducere: -6,0% (2012 față de 2007). Acest lucru este de aproximativ două ori peste media națională (-3,3%)⁵¹.

Cele mai afectate zone de sărăcie și excluziune socială din Regiunea Centru sunt: mediul rural al orașului Câmpeni, zona Sarmașu, Luduș, Iernut, Agnita, partea de nord a județului Brașov și comunele din imediata apropiere a orașelor Baraolt și Cristuru Secuies.

50 Raport Prioritati de dezvoltare teritoriale in atingerea obiectivelor Strategiei Europa 2020. Comitetul Consultativ pentru Cohesiunea Teritoriala, v1

51 Eurostat

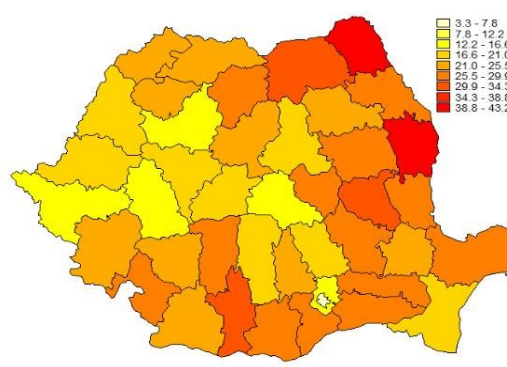
Imagine 1: Distribuția sărăciei NUTS 3 în România 2011

Fiecare punct reprezintă 400 persoane care trăiesc sub limita sărăciei

Sursă: Capital.ro, 09.01.2014, calcule pe baza Recensământului Populației și al Locuințelor 2011 și EU-SILC 2011

Imagine 2: Rata riscului de sărăcie pe județe 2011

Sursă: Capital.ro, 09.01.2014, calcule ale angajaților Băncii Mondiale efectuate pe baza Recensământului Populației și al Locuințelor 2011 și EU-SILC 2011

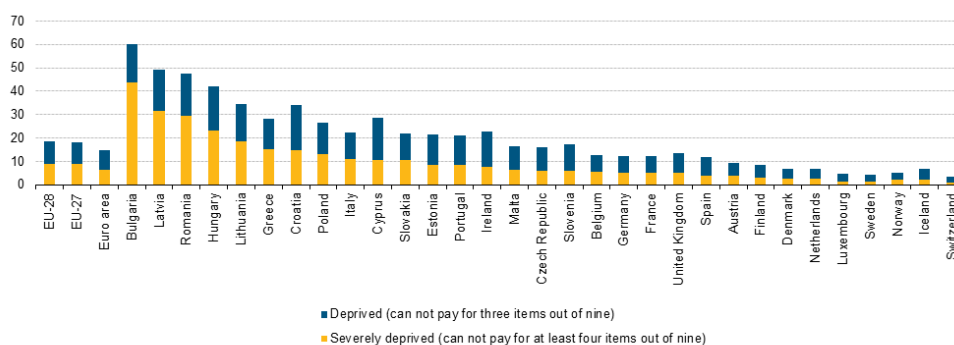
Privațiune materială

În anul 2011 aproximativ una din șase persoane (17,5%) din populația UE-27 a fost afectată de privațiuni materiale⁵², iar la aproape jumătate din aceste persoane (8,8% din populația totală) au fost observate lipsuri materiale semnificative. Cel mai mare procent din populația afectată de sărăcie în rândul statelor membre ale UE a fost înregistrat în Bulgaria (55,7%), România (49,2%) și Letonia (46,1%), mai mult de jumătate din acești oameni fiind încadrați în categoria de sărăcie substanțială (a se vedea graficul 9).

În România, privațiunea materială severă reprezintă forma dominantă de sărăcie. Ea a afectat în 2011 29% din populația totală a țării. Această cifră reprezintă de 4 ori mai mult decât media din UE-27. Iar cifra a crescut în total (cu 7,5%) în comparație cu 2007.

Datele regionale arată că proporția persoanelor afectate de privațiune materială severă a fost cea mai redusă în Regiunea Centru cu 17,4% și în Vest cu 19,7%. Reducerea din Regiunea Centru (-11.2%) a fost cel mai clar vizibilă, urmată de regiunea Sud-Vest Oltenia -9,5%. La nivel național, rata a scăzut cu -5,4%.

Grafic 7: Rata privațiunii materiale – procentul persoanelor care nu își pot permite anumite bunuri, 2011 (%)

(¹) Ranked on severely deprived.
Source: Eurostat (online data code: ilc_sip8)

Sursă: Eurostat

52 Baza definirii stării de sărăcie materială este rata deprivare materiale, cât de mulți oameni nu își pot permite cel puțin trei articole dintr-o listă care conține nouă elemente: datoriile de ipotecă sau la chirie, datoriile la facturile de utilități, rate de cumpărare sau alte plăți de credite; un concediu anual de o săptămână într-o altă locație; în fiecare a doua zi o masă de carne, carne de pasăre sau de pește respectiv o masă vegetariană corespunzătoare; cheltuieli neașteptate; un telefon (inclusiv telefon mobil), un televizor color, o mașină de spălat, o mașină, un sistem de încălzire propriu casei. Cei care nu își pot permite patru sau mai multe elemente, sunt considerați a fi afectați de privațiune materială semnificativă.

Intensitatea muncii

Intensitatea muncii⁵³ oferă, de obicei, o acoperire eficientă împotriva sărăciei⁵⁴. În 2011, în UE-27 o zecime din populația în vârstă de până la 60 de ani trăia în gospodării cu intensitate de lucru foarte scăzută, aceasta reprezintă o creștere de un punct procentual (3,6 milioane de persoane), comparativ cu anul 2009. România se regăsește la acest indicator la aproximativ 6%, iar din 2009-2010 s-a observat un declin.

În România, proporția gospodăriilor cu intensitatea scăzută a muncii s-a diminuat de la 8,4% în 2007 la 6,7% în 2011 (EUROSTAT), fiind sub media UE-27 (9-10%). Pentru gospodăriile de pensionari, proporția cu intensitate de lucru scăzută este cu 25,1% peste media UE-27 de 22,4%. Diferențele regionale sunt foarte mari. Gospodăriile cu intensitatea de lucru scăzută în București s-au redus din 2007 în 2011 cu 16%, urmate de Regiunea Centru cu 9,6%. Cele mai mici scăderi au avut loc în Sud-Est și Vest (-0,8 și -0,9%).

Rezumând, se pot constata următoarele pentru România (2012):

1. Pragul sărăciei severe a crescut în perioada 2002 – 2012 de la 106,1 lei/lună/adult echivalent la 209,0. Pragul sărăcie absolute a fost dublat: de la 153,6 la 302,6.⁵⁵
2. Rata sărăciei, la pragul de 60% din mediana veniturilor disponibile pe adult echivalent (inclusiv consumul din resurse proprii) – 16,6%
3. În 2012, riscul de sărăcie pentru populația românească a atins un minim de 41,7%, (2011: 40,3%). În 2011, 4,74 milioane din totalul populației române se aflau în risc de sărăcie (cu un venit mai mic de 60% din venitul mediu disponibil), 6,28 milioane se confruntau cu lipsuri materiale severe iar 1,14 milioane locuiau în gospodării cu intensitate de lucru foarte scăzută.⁵⁶
4. Sărăcia în România este larg răspândită și cronică. Printre persoanele cele mai vulnerabile sunt: persoanele cu handicap, persoanele mai în vârstă care cresc singure copii, părinții singuri, femeile și comunitățile de romi.
5. România are cea mai mare cotă din UE de populație care trăiește în zonele rurale (45% din totalul populației) și, conform datelor INS pentru 2010, riscul de sărăcie extremă este de 4 ori mai mare în zonele rurale (8,8%) în comparație cu zonele urbane (2,2%). În ceea ce privește disparitățile regionale, analiza regională arată că regiunile cu cele mai mari rate de persoane aflate în risc de sărăcie și excluziune socială sunt sudul Moldovei, cel al Munteniei și al Olteniei.
6. Zonele urbane afectate de sărăcie includ orașe mici care se confruntă cu îmbătrânirea demografică și depopularea, orașele monoindustriale (de exemplu orașele miniere), orașe agricole sau orașe nou înființate. Orașele mici concentrează sărăcia din cauza infrastructurii fizice sărace (transport, sănătate, educație), în plus, acestea au fost puternic afectate de restructurarea industrială și sunt foarte vulnerabile la reforma industrială și economică, care are ca principal efect o rată scăzută de ocupare și, prin urmare, venituri instabile și mici.
7. Șomerii sunt deosebit de expuși riscului de sărăcie și excluziune socială (45,4%). Printre angajați, mai ales independenții sunt expuși riscurilor.
8. Deosebit de afectate sunt familiile cu trei sau mai mulți copii, părinții singuri cu copii,

53 Ocuparea forței de muncă este definită ca numărul de persoane care se angajează cu activitate productivă într-o economie. Conceptul include atât angajații cât și persoanele care desfășoară activități independente. Cele două valori mai importante pentru măsurarea ocupării forței de muncă este numărul de angajați și numărul de salariați și persoane care înregistrează venituri. Pentru măsurători mai complexe ale ocupării forței de muncă, se măsoară orele lucrate sau este convertit numărul de ore lucrate în posturi cu normă întreagă. În plus, încadrarea este măsurată în diferite categorii, cum ar fi ocuparea forței de muncă cu jumătate de normă, ocuparea femeilor, activități independente generatoare de venit, relații educaționale, lucrul la domiciliu și ocuparea neplătită (lucrători familiali neremunerați și proprietari care lucrează).

54 Indicatorul pentru persoanele care locuiesc în gospodării cu intensitate de lucru redusă cuprinde persoane cu vârstă între 0-59 de ani, care trăiesc în gospodării, în care membrii adulți ai gospodăriei au practicat din punct de vedere profesional în anul anterior studiului o cantitate mai mică de 20% din forța de muncă totală potențială, aceste persoane sunt adesea afectate de excluziune socială

55 MMFSPV: Indicatori de incluziune socială, calculat de AAFSPV corespunzatori perioadei 2003-2012, p. 3

56 MMFSPV Raport privind incluziunea socială în 2010.

copiii lucrătorilor independenți, lucrătorii la negru, șomerii, casnicele, romii. În timp ce procentul sărăciei copiilor rămâne mai mult sau mai puțin stabil, pe perioada luată în considerare (2008-2011), copiii sunt în continuare un grup vulnerabil în ceea ce privește sărăcia (52,2% în 2012). În plus, există un mare risc de sărăcie în rândul copiilor ai căror părinți lucrează în străinătate sau care cresc fără părinți din alte motive.

9. Pentru pensionari (peste 65 ani), proporția a fost în scădere evidentă din 2008 în 2011 cu 14%, dar este încă cu 25,4% mai mare decât media UE-27.⁵⁷ Chiar și transferurile sociale nu schimbă faptul că bărbații români sunt în comparație cu UE-27 cei mai săraci. Îmbătrânirea este izbitoare în special în zonele sărace din mediul rural și din oraș. Este de așteptat ca până în 2050 aceste zone să își piardă mai mult de jumătate din populație.⁵⁸
10. Femeile sunt mai expuse riscului decât bărbații (21,9%, femei 23,4%). Dar bărbații români sunt cei mai săraci, în comparație cu nivelul european.
11. Persoanele cu studii superioare sunt mai puțin afectate decât cele cu un nivel scăzut. În comparație cu UE-27 sunt de două ori mai multe persoane cu nivel de educație terțiar (30,3% la 15,5%).

Sărăcia în rândul populației rome

Datele anterioare privind statele membre pot fi rezumate astfel: veniturile gospodăriilor sunt în scădere, aproape un sfert din populația UE este în prezent expusă riscului de sărăcie sau de excluziune. Copiii sunt în special afectați din cauza șomajului și gospodăriilor cu șomeri, dar, de asemenea, sărăcia a crescut și în cazul populației ocupate. Este de necontestat faptul că pentru anumite grupuri sociale și minorități - ca pentru cea mai mare minoritate din Europa, romii - sunt condiții de pornire mai rele, cum ar fi educația de bază și învățământul profesional mai rele și acces mai slab la piața forței de muncă sau la măsuri sigure de trai.

Se crede că, în Europa, 90% din membrii comunităților de romi sunt afectați de sărăcie și excluziune socială. Două treimi dintre romi trăiesc în sărăcie, iar jumătate dintre ei sunt expuși sărăciei extreme. Asigurarea accesului la educație pentru copiii cei mai săraci, de la vârste reduse este esențială pentru promovarea unei incluziuni sociale reale.

Participarea redusă și accesul limitat la poziții nesigure și marginale pe piața muncii se traduc în venituri precare și risc ridicat de sărăcie și excluziune socială. Astfel, venitul total disponibil la nivelul gospodăriilor rome este de trei ori mai mic decât în rândul populației generale. În fapt, 60% dintre gospodăriile rome trăiesc dintr-un venit lunar mai mic decât un salariu minim, în condițiile în care aceste gospodării sunt formate dintr-un număr mediu de 5 persoane.⁵⁹ În plus, din instabilitatea locului de muncă rezultă venituri care variază considerabil de-a lungul anului, ceea ce poate afecta negativ în special copiii (absenteism și chiar abandon școlar, subnutriție, dezvoltarea unor boli cronice etc.).

În România, la nivelul anului 2011, 90% dintre familiile de romi trăiesc în condiții de privațiuni materială severă (față de 54% dintre familiile nerome)⁶⁰. Deprivarea/privațiunea materială este însoțită de condiții de locuit precare. Aproape o treime din gospodăriile rome nu au niciun contract al locuinței în care stau. În cazul multor familii de romi foarte săraci lipsa documentelor de proprietate este o problemă comună. O mare parte din locuințele romilor sunt construite din paiantă și chirpici, nefiind conectate la utilități (apă, canalizare și gaze); 13% dintre romi nu au electricitate, în comparație cu 2%, media la nivel național. Populația roma este cel mai mare beneficiar de ajutor social (31.1% din romi au beneficiat în 2011 de venitul minim garantat, în comparație cu 4.9% din populația română sau 1.9% etnici maghiari), totuși, efectele acestui sprijin rămân limitate, în special în ceea ce privește promovarea participării pe piața muncii (60% dintre beneficiarii de acest tip de sprijin au declarat că nu au lucrat niciodată).

57 EUROSTAT 2011

58 Rezultatele analizei documentare sectorul incluziunea socială și combaterea sărăciei, p.12

59 Observatorul Social, Universitatea București (2010). Sondaj reprezentativ la nivel național pentru angajatorii și angajații din România; Agenția "Împreună" (2012) Observatorul pentru romi: de la date la progres. 36 FRA, UNDP și CE (2012), p.26

60 Item

2.4.3.2. Excluziunea socială

Excluziunea socială nu pune accent pe abordarea ierarhică a unei structuri sociale ca și definiția sărăciei, cum ar fi disparitățile regionale, inegalitățile sociale și discriminări, unde persoanele afectate reprezintă cea mai de jos pătură a societății. Excluziunea socială prezintă o imagine tridimensională a unei societăți în care poziția unui individ este determinată în funcție de distanța lui față de "baza" societății. Excluziunea socială se manifestă în cele din urmă printr-o participare insuficientă la viața economică, socială și/sau politică a unei societăți. Din punct de vedere istoric, excluderea socială apare deja foarte devreme și în orice formă socială de apariție: criminali, proscrisi, paria, dezonozați, excomunicați, devianți, vagabonzi, saltimbanci. Formulată mai clar, neparticiparea la viața socială include și persoanele singure, grupurile marginalizate. Direct legate de fenomenele de excludere sunt manifestări ca stigmatizarea, marginalizarea și victimizarea.

Excluziunea economică

În centrul excluderii economice se află excluderea de pe piața muncii. Excluderea este prezentă atunci când revenirea sau intrarea pe piața forței de muncă regulată este permanent oprită datorită diverselor bariere structurale și de personal. Ponderea șomerilor pe termen lung cu un risc crescut de excludere pe piața forței de muncă este semnificativă în majoritatea statelor membre ale UE. Nivelul scăzut de calificare educațională și profesională este cauza principală a problemelor de pe piața forței de muncă și a riscurilor asociate cu excluderea de pe piața muncii.

Serviciile sociale de stat încearcă să reducă amenințarea excluderii după o pierdere a locului de muncă. Primirea de servicii sociale este deja considerată în sine un stigmat. Pentru tinerii din grupurile marginalizate, situația este mult agravată. Ei au în aceste condiții, și din cauza lipsei lor de educație, puține oportunități legale de a lucra. Și din cauza lipsei de locuri de muncă, ei pot dobândi doar greu drepturi din indemnizațiile de asigurări. Ei sunt dependenți de familie sau de diferite soluții de evaziune. Deoarece familia de proveniență oferă beneficii de compensare din ce în ce mai puține, sentimentele subiective ale excluziunii economice cresc. Cercul vicios se închide, deoarece această situație afectează în mod semnificativ psihicul.

În cazul excluderii economice și consecințelor sale, cum ar fi șomajul pe termen lung, sărăcia drastică, dependența pe scară largă de beneficiile oferite de stat, populația romă este suprareprezentată. Factorii etnici și sociali se suprapun. Deficitele de învățământ academic și profesional consolidează situația. Romii se găsesc în cele mai sărace sectoare ale societății și au un standard de trai foarte scăzut; acest fapt adâncește segregarea în ceea ce privește locuințele și afectează masiv într-un mod negativ starea de sănătate precum și speranța de viață. O compensare a efectelor sărăciei prin transferuri sociale de stat și de sănătate nu poate fi garantată în totalitate. Comune sunt strategiile de supraviețuire, inclusiv ocuparea unor nișe economice, prin renașterea unor ocupații tradiționale, activitățile din economia subterană și tendința de a deveni delincvent.

Pentru populația romă, admiterea în piața muncii se face și mai dificil datorită problemelor structurale pe piața muncii. Ei se consideră a fi fără șanse și se autoexclud de pe piața muncii în sensul marginalizării. Ocuparea temporară și economia neagră asigură venituri pe termen scurt, dar niciun fel de scăpare din declinul social și excluziunea socială.

Excluziunea instituțională

Cu acordarea de beneficii publice (ajutor social, sprijin pentru copil, bunuri în natură) precum și măsuri specifice, cum ar fi furnizarea separată de locuri de studiu, se încearcă contracararea excluderii instituționale din România. Dar ofertele specifice în domeniul creării de locuri de muncă sau de formare nu sunt suficient de cuprinzătoare. În materie de sănătate sau în cazul ofertelor individuale pentru îmbunătățirea condițiilor de viață precum și condițiilor de igienă, de sănătate, ofertele rămân neutilizate. Politica anterioară de suport social, tipul de publicitate pentru voturi în timpul campaniilor electorale și alte abordări bazate pe grupuri sociale marginale, de asemenea, duc la o consolidare a speranței că prin muncă puțină sau deloc, șomerul va fi curtat și hrănit corespunzător de către stat. În unele cazuri, tratamentele speciale, cum ar fi scutirile de taxe și asumarea anumitor costuri conduc la resentimente în rândul populației majoritare, în special în cazul celor mai sărace straturi și altor grupuri sociale marginalizate.

Abuzurile poliției din trecut, abuzurile autorităților, măsurile de discriminare și urmărire nu au dus în mod necesar la creșterea încrederii romilor în monopolul penal al statului. Există, de asemenea, o autoizolare prin "jurisdicție tradițională specifică propriului grup" prin Bulibași, care exclude de facto intervenția instituțiilor de ordine ale statului. Acest comportament este întărit de strategii semilegale sau ilegale de supraviețuire. La nivel local, măsurile individuale prin primari sau prin poliție sunt în fapt ineficiente, cum ar fi contramăsuri împotriva achiziționării arbitrare de terenuri pentru construcția de locuințe. Rămân familia și grupul ca singurele instituții care sunt relevante pentru romi.

Excluziunea prin educație

Excluderea prin educație are mai multe aspecte. Pe de o parte se referă la marginalizarea de la participarea la educația de toate nivelurile (educația din copilărie, preșcolară, școlară, formare profesională, universitate) prin insuficiența de unități de educație – cum este situația în mediul rural și imposibilitatea de a finanța participarea la educație. Pe de altă parte se referă la refuzul voluntar la educație (prin copiii înșiși sau prin părinți). La marginalizare conduc și tratamente speciale nedrepte – ca înscrierea în școli speciale sau educarea în clase separate, sau nepunerea la dispoziție de personal didactic corespunzător profesional.

Scăderea cheltuielilor statului în domeniul educației și sărăcirea disproporționată a romilor au condus la imposibilitatea creșterii nivelului de educație a romilor. Mijloacele necesare pentru frecventarea învățământului preșcolar, școlar și unităților de învățământ continuu nu pot fi asigurate de familiile de romi. Condițiile rele de locuire reprezintă probleme de sănătate netratate, includerea copiilor de romi în strategiile de supraviețuire ale părinților influențează dezvoltarea școlară a copiilor. Caracteristicile de limbă și culturale ale subgrupărilor, discriminarea și tendințele de izolare în cadrul sistemului de învățământ (școli de romi, clase de romi) restrâng accesul la sistemul regulat de învățământ și sunt cauza abandonului școlar timpuriu. Deficitele din educație și șomajul au efectul unui cerc vicios al sărăciei și excluziunii sociale.

Excluziunea prin izolare socială

Apartenența la o anumită grupă înseamnă pe de o parte integrare socială, însă pe de altă parte și distingerea de cea mai mare parte a societății datorită unilateralității contactelor sociale. Rolul special al relațiilor familiale în cazul grupelor marginalizate social întărește coeziunea interioară. Decuplarea legată de acestea de la viața socială a populației majoritare trebuie contracarată cu diverse măsuri. Cu cât mai puternic membrii grupelor marginalizate se implică activ și astfel încearcă de la sine să rupă marginalizarea socială, cu atât mai devreme pot spera la normalizare socială și acceptare. Această acceptare ajută la reducerea tendințelor de izolare socială. Însă izolarea socială depinde în mare măsură de mediu. Ea este des utilizată de către populația majoritară ca mijloc al identificării proprii – și poate fi nesemnificativ influențată astfel de către grupul marginalizat. Tradiții, stiluri de viață, particularități devin repede și des factori care stau la baza marginalizării.

Excluziunea culturală

Un sentiment general de excludere culturală în formă de stigmatizare sau a impresiei subiective de a fi tratat ca un străin însoțește minorități sau grupuri sociale marginalizate de sute de ani. Standardul de trai semnificativ mai redus și necesitatea de a finanța evenimente culturale exclud săracii într-o varietate de moduri de la participarea la viața culturală. Rezultă că includerea sau excluderea din viața culturală depinde în mare măsură de situația financiară.

Excluziunea spațială

În cazul dimensiunii excluderii spațiale, se face distincție între riscurile de excludere în orașele mari și în zonele rurale. Prima se referă la cartiere cu locuințe de calitate inferioară, un număr mare de persoane și grupuri dezavantajate social, o rată ridicată a criminalității și sentimentele care decurg de aici, de insecuritate din partea localnicilor. Excluderea spațială în mediul rural este văzută în principal datorită unei infrastructuri de bază inadecvate, o lipsă de oportunități de calificare, lipsa de oferte de muncă, de activități culturale și lipsa de legături de trafic. O formă extremă a excluderii

spațiale este formarea de ghetouri. De excluderea spațială sunt conectate stigmatizarea și victimizarea.

Excluderea spațială a romilor din România este un semn clar vizibil al excluderii lor. În același timp, nivelul scăzut de trai, condițiile precare de locuit, starea de sănătate precară și neglijența sunt vizibile.

Factorii de vulnerabilitate⁶¹ respectiv factorii de protecție cresc sau scad riscul excluderii. Astfel contribuie o calificare de învățământ sau profesională la crearea unui risc ridicat de excluziune socială. Șansele de integrare profesională pe prima piață a muncii pot fi reduse în mod semnificativ. Pasivitatea este un alt factor de risc, care se referă atât la comportamentul de căutare a unui loc de muncă, cât și la eforturile individuale pentru îmbunătățirea nivelului de calificare profesională.

O situație financiară precară este considerată un alt factor de risc, în special în cazul în care la populația de romi există o lipsă de sprijin financiar din partea familiei. În contradicție, o protecție financiară sigură conduce la o reducere semnificativă a riscului de excluziune socială, care însă rămâne destul de limitată în cazul familiilor de romi. Astfel, suportul social joacă un rol-cheie în formarea și exprimarea riscului de excluziune. Coeziunea familială în comunitățile de romi din România, cu toate acestea, nu are doar efecte pozitive, ci întărește dependența economică față de familie, și astfel nu se aduce atingere doar bunăstării psihologice și încrederii în sine a romilor, ci se limitează capacitatea lor de a se desprinde de casa părintească și de a duce o viață încrezătoare și emancipată. În plus, factorii de personalitate cum ar fi un nivel scăzut al stimei de sine și o stare proastă de sănătate mintală întăresc riscul de excluziune socială. În schimb, o stimă de sine mare și abilități bune de comunicare scad riscul de excluziune socială.

Rezumând, se face referire la caracteristicile socio-demografice, care în procesul de excluziune socială iau o funcție de moderator, respectiv influențează relația dintre șomaj și excluziune socială. O durată crescută a șomajului, lipsa de educație academică și profesională, proveniența din clase sociale inferioare precum și din grupurile sociale marginalizate măresc riscul de excluziune.

Dimensiunile centrale cu un risc ridicat de excluziune socială sunt excluderea de pe piața muncii, excluderea economică, excluderea de la educație și excluziunea prin izolare socială. Dimensiunile care nu sunt centrale sunt excluderea culturală, instituțională și spațială.

Sărăcia ca un fenomen socio-economic complex determină, de asemenea, o schimbare în sistemul de valori al celor afectați. Accentul este pus pe asigurarea supraviețuirii de zi cu zi. Situația marginală favorizează formarea de trăsături marginale de personalitate, cum ar fi fatalismul, resemnarea, alcoolismul, violența, averea pentru copii, preferința față de beneficii pe termen scurt și nu față de planificarea pe termen lung, sentimente de dezavantaj și de viață într-o societate ostilă și apariția unei "mentalități de victimă" care își duce viața cu așteptarea pasivă de asistență externă.

Nevoile materiale ale săracilor nu sunt satisfăcute nici prin venituri legale, nici prin servicii juridice de stat. Acest statut aparent de neschimbat printr-o cale legală obligă romii la o viață la marginea sau dincolo de normele și valorile sociale. Strategii de supraviețuire jumătate legale și ilegale sunt frecvente; o acumulare de economii este imposibilă, securitatea socială inexistentă. Tipuri comune de infracțiuni pentru asigurarea existenței sunt furturi de materiale naturale, metal și lemn.

În condițiile date ale excluderii multidimensionale, aceste comportamente sunt, de asemenea, considerate a fi strategii raționale de a face față vieții. Ele includ mecanisme de auto - excludere socială. Aceste tipuri de gândire și comportament datorate sărăciei, la rândul lor condiționează și dificultățile de integrare a romilor în structurile ocupării forței de muncă și educației. Ele contribuie la consolidarea cercului vicios al nivelului scăzut de educație și lipsei de oportunități pe piața muncii, de respingere și acceptare condiționată. Este îngrijorător faptul că aceste fenomene sunt acum foarte întipărite la romii tineri și la adolescenți. Astfel, se răspândește atitudinea de așteptare pasivă de servicii sociale ale instituțiilor de stat și sociale. Măsuri parțial legale sau ilegale de colectare de venituri nu sunt considerate ca "soluții de urgență", ci ca normalitate de zi cu zi.

61 Factori și condiții ce conduc la o vulnerabilitate

Barierile de frânare a criminalității sunt în scădere. Consecințele sunt creșterea răspândirii și consolidarea prejudecăților împotriva romilor și crearea barierelor etnice de către populația majoritară. Forme violente de excludere și discriminare, precum și creșterea tensiunilor interetnice caracterizează această condiție. Cazurile de discriminare, violență a poliției, abuzuri ale autorităților sunt insuficient sau chiar deloc investigate respectiv sancționate de către sistemul de justiție penală. Temeiul juridic deficitar sau deficiente în practica juridică consolidează în continuare această formă de excludere. Reglementarea antidiscriminare adoptată în România în anul 2000 a avut pentru o lungă perioadă de timp doar un caracter provizoriu.

Romii sunt afectați în mod disproporționat de excluziunea socială și pentru că după 1989-1990, și-au pierdut legitimitatea socială datorită următoarelor evoluții interdependente:

- Pierderea rolului economic;
- Etnicizarea sărăciei: vizibilitatea romilor sărăciți și percepția lor ca un colectiv omogen;
- Interpretarea subculturii de sărăcie și contrară valorilor sociale drept "cultură romă";
- Prejudecăți istorice și discriminare întărită de solidificare a stereotipurilor prin raportarea de către mass-media și prin partide naționaliste și organizații;
- Deficite legate de educație și deficite socio-economice;
- Mecanisme culturale și dependente de sărăcie, de autoexcludere în cadrul populației rome;
- Impactul eterogenității asupra grupului etnic.

Șomajul disproporționat și sărăcirea romilor precum și întărirea prejudecăților au condus la reducerea de contacte și zone de comunicare interetnice și la creșterea izolării sociale a romilor. Evident este acest aspect mai ales în zonele urbane. Nici un statut reglementat legal, niciun drept de proprietate clar din punct de vedere legal, infrastructură insuficientă și astfel zone rezidențiale segregate până la ghetouri. Nedorite sunt procese de interacțiune cu mediul. Sărăcia și elemente ale subculturii se reproduc. Propriile strategii de supraviețuire includ, de asemenea, un minim de protecție față de "lumea exterioară". Astfel, segregarea pare să asigure, de asemenea, un nivel minim de calitate a vieții. Marginalizarea și excluderea socială nu funcționează în orice caz, ca un automatism. Comunitățile relativ bogate de romi își păstrează mijloacele de existență prin valorile tradiționale și prin menținerea unei mari flexibilități în formele posibile de muncă. Ei se delimitează sau sunt separați de subgrupările sărace prin evaluare pozitivă a propriilor stereotipuri.⁶²

2.4.3.3. Discriminarea romilor

De 700 de ani romii trăiesc în Europa, de 700 de ani aceștia sunt urâți. Astăzi, romii, cu un număr estimat de douăsprezece milioane de persoane sunt cel mai mare grup minoritar din Europa și sunt încă supuși discriminării.

Datorită încercărilor de marginalizare, s-a dezvoltat un puternic rasism în Europa. În scopul explicării și creării unei idei europene, "țigani" au devenit un fel de antiteză a civilizației. Europeanii le-au atribuit caracteristici culturale, religioase sau sociale care au corespuns la tot ce europeanii nu au vrut să fie. Acest lucru a dus în literatura europeană la apariția imaginii romantice inspirate de "țigan", care este independent și emoțional, necontrolat și primitiv.

Cu secolul 20 prejudecățile pseudoștiințifice și-au găsit atunci legitimitatea în tratate care să arate că "țigani" erau invariabil antisociali și speriați de muncă. Punctul culminant al acestei abordări s-a aflat în Holocaust, când naștii și aliații lor au ucis un număr mare - se estimează până la 500.000 - de romi și sinti. Curtea Federală din Germania chiar a legitimat în 1956 persecutarea romilor în timpul erei naziste în calitate de "măsură de securitate politică și de prevenire a criminalității" împotriva "oamenilor primitivi". Numai în 1982, guvernul federal german a recunoscut că genocidul romilor în realitate s-a întâmplat pe motive rasiale.

În secolul 21 încă discriminarea în minimizare verbală, hărțuire și abuz și diverse forme de violență de către poliție, abuzuri ale autorităților, rasism instituțional, violența împotriva femeilor, crime sau

62 Stewart Micheal: 'Underclass' or social exclusion? : the case of the Romas. În: Postsozialismus: Transformationsprozesse in Europa und Asien aus ethnologischer Perspektive, Christopher Hann (editor), Frankfurt am Main: Campus Verl. 2002, S. 201-231, ISBN: 3-593-37051-4

maltratare a copiilor în custodia poliției, vânzare de femei și copii, evacuare forțată sau expulzare, sterilizare forțată, internarea nejustificată în spitale de psihiatrie.

De speriat sunt și atitudinile unor politicieni: În februarie 2010, ministrul român de Externe și-a exprimat un punct de vedere, în sensul că românii au predispoziția genetică la crimă, mass-media a raportat ca urmare, că președintele și-a apărat ministrul de Externe. În Slovacia, partidul de dreapta Ludova Strana Nase Slovensko s-a exprimat în mod repetat împotriva criminalității țigănești. În Republica Cehă, Partidul Național a făcut în timpul alegerilor din 2009 publicitate, cu sloganuri cum ar fi găsirea unei soluții definitive pentru această problemă a țiganilor.⁶³ Nimeni altul decât prefectul Romei, Achille Serra, a declarat, după o vizită în mai multe tabere de romi: la ora zece dimineața am văzut copii murdari jucându-se cu mingea. Femeile nu se aflau în apropiere, deoarece acestea se aflau în metrou la furat de portofele. Și bărbații lor încă dormeau, poate pentru că au jefuit apartamente toată noaptea.⁶⁴

Discriminarea este invocată de respingerea și frica conștientă. Afluxul de imigranți din România și Bulgaria a atins de la mijlocul anului 2013 în unele orașe și municipii din Germania un ordin de mărime care amenință să dinamiteze bugetele locale. Astfel, în rapoarte tendențioase se fac avertizări cu privire la problemele care sunt asociate cu o migrație a unui număr mare de romi.

Ce proporții ia discriminarea în Europa arată rezultatele primului sondaj al Uniunii Europene privind minoritățile și discriminarea, publicat în anul 2009 de European Union Agency for Fundamental Rights (FRA). Un total de 23.500 de imigranți și persoane aparținând minorităților etnice din cele 27 de state membre au fost intervievați personal prin intermediul chestionarelor în anul 2008. Deoarece românii demonstrează cea mai mare rată de discriminare, aceștia au fost primii intervievați.

Rezultatele selectate arată, printre altele:⁶⁵

- În medie, unul din doi respondenți romi a fost victima unei discriminări cel puțin o dată în ultimele 12 luni.
- Intervalul se află între 64 % în Republica Cehă și 25% în România. Românii din România au indicat că au fost cel mai puternic discriminați în căutarea de locuri de muncă sau la locul de muncă (23%). Au urmat discriminări de către personalul de asistență medicală (17%) și personalul din serviciile sociale (15%). Urmează, zona de servicii private, cu 14% și discriminarea de către personalul din școli cu 6%.
- În funcție de țara chestionată, între 66% și 92% dintre romi nu au raportat autorităților cea mai recentă experiență privind discriminarea lor în ultimele 12 luni. În România, au fost 81% din respondenți.
- Principalul motiv prezentat de romi pentru care nu au raportat discriminarea a fost că prin raportarea experienței lor de discriminare "nu se întâmplă nimic sau nu se schimbă nimic" (78%). Cu toate acestea, 44% au fost de părere că astfel de incidente nu ar trebui să se raporteze, deoarece acestea sunt o parte din viața de zi cu zi. Jumătate dintre respondenți nu au știut cum ar trebui să procedeze în cazul unei raportări voite și unde ar trebui să raporteze incidentele. Unei cincimi i-a fost frică de intimidare.
- 23% din respondenții romi evită anumite locuri, deoarece acolo ar putea fi discriminați. Acest lucru indică faptul că ratele de discriminare ar putea fi chiar mai mari, dacă nu s-ar aplica strategii de evitare.
- În medie, 69% din respondenții romi cred că discriminarea bazată pe etnie sau imigrare este larg răspândită în țara lor. Cu 42% dintre respondenți, România se află (împreună cu Bulgaria), la sfârșitul clasamentului țărilor, însă acest aspect arată și că percepția subiectivă este ascunsă respectiv considerată a fi de la sine înțeleasă și minimizată de experiențele de zi cu zi și de o sensibilitate parțial subdezvoltată.
- La întrebarea dacă ar putea numi o organizație care i-ar putea ajuta în cazurile de

63 A se compara printre altele European Roma Rights Centre: Factsheet Roma Rights Record, 25. October 2011.

64 Henry Scicluna: Anti-Romani Speech in Europe's Public Space – The Mechanism of Hate Speech

65 EU-MIDIS: European Union minorities and discrimination survey. Un total de 23.500 de imigranți și persoane aparținând minorităților etnice din cele 27 de state membre au fost intervievați personal prin intermediul chestionarelor în anul 2008. <http://fra.europa.eu/en/project/2011/eu-midis-european-union-minorities-and-discrimination-survey>

discriminare, în medie 89% dintre romii din România nu menționează nicio astfel de organizație.

- În medie, un sfert din respondenții romi care au fost opritți în ultimele 12 luni de autoritățile vamale sau de control la frontieră la întoarcerea în țara lor au crezut că ei au fost în mod special selectați, deoarece sunt romi.
- 33% din respondenții romi din România sunt de părere că nu există niciun temei juridic pentru interzicerea discriminării. Având în vedere faptul că legislația CE împotriva discriminării la locul de muncă pe motive de rasă sau origine etnică se aplică pe întreg teritoriul UE, această lipsă de cunoaștere a drepturilor indică faptul că mesajul în ceea ce privește drepturile de nediscriminare nu a atins încă cea mai vulnerabilă minoritate din Europa.
- Rată de victimizare de 19% în România și 12% în Bulgaria, corelată cu răspunsurile care arată un nivel relativ scăzut de discriminare. Aceste rezultate sunt cu mult sub rezultatele din alte state.

În mod clar, din perspectiva romilor se pare că poliția nu are nici un interes în educație și/sau de aplicare a legii, atunci când este vorba de incidente în care au fost lezați romii. În toate țările sondajul reflectă lipsa de încredere în poliție.

Studiul EU-MIDIS⁶⁶ arată că gradul de discriminare a romilor este în foarte mare parte subestimat. Cazurile de discriminare înregistrate oficial reprezintă comparativ cu măsura reală a discriminării împotriva romilor, doar vârful eisberg-ului.

Romii din Bulgaria și România au dat răspunsuri mai pozitive la majoritatea întrebărilor sondajului cu privire la non-discriminare și non-victimizare decât celelalte grupuri de romi studiate.

Evacuări forțate și alungare

În repetate rânduri, este vorba de hărțuire din partea poliției și evacuări forțate din clădiri urbane sau zone publice / comunale. În 2004, administrația orașului Miercurea Ciuc a evacuat mai mult de 100 de romi dintr-o clădire⁶⁷ în care trăiau din anii 1970. La acea vreme s-a spus că trecerea la stația de epurare servește siguranței lor și că ar fi doar temporară. Până acum însă, autoritățile locale nu au prezentat nici un plan pentru o cazare rezonabilă a romilor. Acest caz nu este un caz izolat.

Apare, de asemenea, o situație dificilă pentru autorități, atunci când romii construiesc ilegal pe un teren comun sau pe alte terenuri private case și "i-au" pe o perioadă un drept cutumiar. Astfel de incidente conduc la discriminarea pozitivă, deoarece în cele mai multe cazuri, puterea de stat este aproape neputincioasă.

Inactivitatea de decenii a autorităților de a înregistra administrativ romii, de a stipula în mod clar dreptul de proprietate și, prin urmare, de a legaliza condițiile de locuit, creează o situație dificilă de căutare a unei decizii corecte istoric.

Sterilizarea forțată

Un exemplu dramatic, însă nu unic de aversiune a devenit cunoscut la Timișoara. Acolo grupul neo-nazist român⁶⁸, care în acțiunile sale s-a specializat pe "țigani", a promis să acorde fiecărei femei de etnie romă o recompensă de 300 de lei (aproximativ 68 €), în cazul în care acestea în anul 2013 ar putea oferi o dovadă medicală că s-a sterilizat. Grupul a justificat intenția sa cu "atacuri violente ale țiganilor" asupra populației majoritare și a adăugat că sterilizările sunt "pe deplin voluntare". Astfel de incidente și până la sterilizare ilegală forțată se petrec în toate țările în care trăiesc grupuri mari de romi. În Republica Cehă și în Slovacia, o astfel de "soluție" a fost mult timp ancorată semioficial, aici s-a trecut la acțiune cu expertiză medicală; în Slovacia a trebuit ca la sfârșitul anului 2011 să intervină Curtea Europeană a Drepturilor Omului pentru a „muștra”

66 <http://fra.europa.eu/en/project/2011/eu-midis-european-union-minorities-and-discrimination-survey>

67 Romani CRISS: Discriminarea romilor în ceea ce privește dreptul la locuire. Cazuri de încălcare a dreptului la locuire din România. Exemplu Miercurea Ciuc.

68 www.arhiblog.ro/timisoara-strikes-back-again/

sterilizarea tinerilor romi din Slovacia ca degradantă din punct de vedere uman.

Traficul de persoane

Rapoartele Agenției Naționale Împotriva Traficului de Persoane (ANITP)⁶⁹ arată că în anul 2010, pentru prima oară din 2005, traficul de persoane, prin toate formele sale de manifestare, a cunoscut o tendință ascendentă (1.154 victime față de 780 victime înregistrate în 2009). Femeile sunt mai vulnerabile la traficul de ființe umane decât bărbații. Evaluările anuale ANITP arată că cele mai multe victime identificate sunt traficate extern, principalele destinații externe fiind Spania și Italia care însumează în jur de 40% din totalul victimelor identificate în 2009-2010. Exploatarea sexuală rămâne un scop principal al traficului de persoane. Majoritatea semnificativă a victimelor exploatarei sexuale identificate sunt femei, cu vârste cuprinse între 14-17 ani și 18-25 ani, cu nivel de educație gimnazial și liceal, provenite atât din mediul rural cât și din mediul urban. Spre deosebire de traficul pentru muncă, exploatarea sexuală cunoaște proporții crescute în traficul intern, circa o jumătate din victime fiind traficate în interiorul țării, dintre care 77% sunt minori (ANITP, 2011).

Traficul de minori reprezintă 27% din totalul numărului de victime și proporția este în creștere începând din anul 2008. În anul 2010, din totalul minorilor identificați ca victime, 88% au fost fete și 78% din total au fost exploatați sexual. De altfel, odată cu creșterea numerică a victimelor minori se constată și exploatarea acestora din ce în ce mai mult în trafic intern. Minorii provin în special din zona rurală, având o situație socială precară, din familii dezorganizate, afectate de violență domestică, șomaj, sărăcie, neglijență a copiilor, sau din rândul tinerilor lipsiți de adăpost, care părăsiseră anterior centrele de plasament sau adăposturile pentru persoane defavorizate.

Mulți copii ai străzii sunt exploatați sau abuzați sexual. România (Bucureștiul) pare a fi din acest punct de vedere un punct de atracție pentru infractorii pedofili⁷⁰. În anul 2001 a fost emisă o lege privind combaterea traficului de persoane și a abuzurilor sexuale. Chiar dacă abuzul sexual cu privire la copii se pedepsește conform legii cu până la 15 ani de închisoare, în continuare femei și copii din România sunt duși în alte state europene și abuzați sexual în orașe ca Hamburg, Berlin și Amsterdam. După 1996 au fost intermediați spre adopții internaționale mii de copii din România. În anul 2001 această procedură ce a stârnit multe controverse a fost anulată. Totuși această practică a adopției nu a putut fi stopată în totalitate⁷¹ până în prezent.

Discriminarea în educație

Nu de puține ori, copiii romi sunt trimiși la școli speciale, li se predă în clase diferite - sau primesc educație conform unui curriculum separat. În 2007, Republica Cehă a fost muștrată de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, deoarece practica locală era aceea de a trimite copiii romi la școli pentru persoanele cu dizabilități intelectuale, ceea ce încalcă interzicerea discriminării din Convenția Europeană a Drepturilor Omului. După cum a constatat comisarul european pentru drepturile omului în martie 2011, situația din Republica Cehă nu s-a îmbunătățit până în prezent. În ciuda acestei hotărâri judecătorești, segregarea există încă în multe alte state membre, de exemplu în Bulgaria, Ungaria, România și Slovacia. Aceasta nu este numai instituțional stabilită, dar este evident bine-primită de majoritatea societății.

Măsuri comune ale UE-28

Deoarece discriminarea nu reprezintă cazuri izolate, are un impact politic, apare transfrontalier, ia dimensiuni instituționale și de reglementare, statele membre ale UE par să considere acțiunile comune ca fiind urgente. Astfel, în 2005 opt state europene au exprimat într-o declarație comună "Deceniul de Incluziune a Romilor" și au cerut o sensibilizare față de minoritate. Această politică presupune, însă, cu tot succesul, riscul de stigmatizare etnică în cadrul căreia probleme cum ar fi sărăcia și lipsa de educație sunt permanent legate de romii înșiși, mai degrabă decât de realitatea specifică de viață a celor afectați.

69 Agenția Națională Împotriva Traficului de Persoane (ANITP). Analize pe baza datelor deținute în Sistemul Integrat de Evidență și Monitorizare a Victimelor Traficului de Persoane. În: Rezultatele Analizei Documentare. Sectorul Incluziune Socială și Combaterea Sărăciei. Proiect cofinanțat din FEDR prin POAT 2007-2013. București 2013. p.26

70 <http://www.youtube.com/watch?v=7m-kHf4hy9g>

71 http://forum.gofeminin.de/forum/adoption/_f366_adoption-Kinderheime-in-Rumanien.html

Germania împinge romii în masă. Franța trimite romii de naționalitate română în țara lor de origine, chiar dacă acest lucru este nepermis în conformitate cu legislația UE. Jobbik⁷² de extremă-dreapta a devenit cu propaganda anti-romi al treilea cel mai mare partid din Parlamentul maghiar. Potrivit unui sondaj al barometrului european, unui cetățean UE din trei i-ar provoca disconfort în cazul în care copilul ar trebui să meargă la școală cu romi. În Republica Cehă și Slovacia, sunt chiar mai mult de jumătate.⁷³ Prosperitatea statelor vest-europene par a fi în pericol. UE-28 investește sume semnificative pentru a contracara fluxurile de migrație prin proiecte în țările lor de origine.

Măsuri cunoscute ale Comisiei⁷⁴ sunt programul comunitar de asistență PHARE, în sprijinul țărilor Europei Centrale și de Est, care sunt candidate de aderare la UE, precum și proiectele din cadrul așa - numitului Deceniu de Incluziune a Romilor. Acestea includ Fondul de Educație pentru Romi, de integrare a romilor în sistemele naționale de educație, precum și numeroase campanii împotriva discriminării romilor. Cu toate acestea, excluderea structurală a romilor din statele membre continuă să existe. Nici Decizia-cadru privind combaterea rasismului și a xenofobiei (2008/913/JAI) din 2008, nici Directiva europeană anti-discriminare (2000/43/CE) nu au fost capabile să o combată în mod eficient. În conformitate cu decizia-cadru, statele membre trebuie să pedepsească acte rasiste și xenofobe prin intermediul unor sancțiuni suficiente de disuasive. Regulamentul anti-discriminare, care trebuie pus în aplicare de către statele membre începând cu iulie 2003, trebuie să ofere protecție împotriva tratamentului inegal. Acesta se aplică atât pentru piața forței de muncă cât și pentru educație și acces la servicii sociale. Dar, atâta timp cât nu se iau măsuri pozitive pentru a compensa discriminarea, tratamentul diferențial se menține. Mai mult decât atât, proiectele UE de finanțare sunt lipsite de multe ori de coerență și durabilitate: multe măsuri sunt dedicate unui singur aspect, cum ar fi îmbunătățirea condițiilor de locuit; acestea sunt doar de scurtă durată sau funcționează fără alinierea la nevoile reale ale romilor. În 2008, Parlamentul European a solicitat Comisiei, prin urmare, să prezinte un cadru european obligatoriu pentru politicile naționale privind locuitorii de etnie romă. Acesta a subliniat aici că, deși UE are un rol important în combaterea discriminării, obligația de a proteja și de a promova romii le revine statelor membre.

Cadrul UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor până în 2020 a fost necesar deoarece instituțiile UE nu au competență legislativă cu privire la măsurile de promovare a romilor. Cu instrumentul slab al unei strategii-cadru, Comisia Europeană poate, la urma urmei, solicita statelor membre să ia măsuri. În strategia-cadru Comisia Europeană observă că eforturile convenționale cu privire la integrarea socială au luat doar insuficient în seamă necesitățile specifice romilor. Prin urmare, este nevoie de o abordare orientată: statele membre sunt încurajate să adopte propriile strategii naționale pentru romi. Alternativ, ei trebuie să se asigure că strategiile generale de integrare a situației romilor au obiective concrete și prevăd măsuri concrete pentru a aborda discriminarea și strategiile existente sau altele noi cu privire la romi în cadrul obiectivelor UE pentru integrarea romilor sunt potrivite. Cu referire la obiectivele Strategiei Europa 2020, Comisia Europeană a selectat patru domenii principale în care urmează a fi realizate progrese: în cele trei domenii – ocuparea forței de muncă, grijă pentru sănătate și accesul la rețelele de locuințe și de utilitate publică – situația romilor ar trebui să fie aliniată la cea a restului populației. În al patrulea domeniu, al educației, în schimb, Comisia Europeană invită statele membre doar la o acțiune pentru a se asigura că toți copiii romi termină cel puțin școala primară – până în prezent, conform unui sondaj din șase state membre ale UE, doar 42 la sută din copii au frecventat școala primară. Guvernele statelor membre ar trebui să dezvolte obiective naționale de integrare a romilor

72 Cruciada Jobbik anti-rom, presseurop, 15.06.2009

73 Pester Loyd 03-2013, Europa de Est 16.01.2013

74 Centrul European de Monitorizare a Rasismului și Xenofobiei: romii și călătorii în educația publică. O privire de ansamblu a situației din statele membre ale UE, mai 2006. Agenția Europeană pentru Drepturi Fundamentale: Date în obiectiv. Romii, Bruxelles 2009. Centrul European pentru Drepturile Romilor: Fișă de înregistrare pentru drepturile romilor, 25 Octombrie 2011. A se vedea articolul 2 din Tratatul UE. Acolo se spune: Valorile pe care Uniunea este fondată sunt respectul demnității umane, libertatea, democrația, egalitatea, statul de drept și respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților. Aceste valori sunt comune statelor membre într-o societate care este caracterizată prin pluralism, nediscriminare, toleranță, justiție, solidaritate și egalitate între femei și bărbați. Septembrie 2010: Rezoluție privind situația romilor și privind libera circulație în Uniunea Europeană; martie 2010: Rezoluție privind al doilea Summit european privind romii; Martie 2009: Rezoluție privind situația socială a romilor și îmbunătățirea accesului acestora pe piața muncii din UE; Ianuarie 2008: Rezoluția privind o strategie europeană pentru romi; Noiembrie 2007: Rezoluția privind aplicarea directivei privind libera circulație; iunie 2006: Rezoluția cu privire la situația femeilor rome în Uniunea Europeană; Ianuarie 2005: Rezoluție pentru amintirea Holocaustului precum și antisemitismului și rasismului; Aprilie 2005: Rezoluția cu privire la situația romilor în Uniunea Europeană. Olivier de Schutter: Rolul Uniunii în integrarea romilor: prezentul și viitorul posibil, în: European Diversity and Autonomy Papers, EDAP, 2/2005. Rezoluția din 31 Ianuarie 2008 a Parlamentului European privind o strategie europeană pentru romi (2009/C 68 E/06). Comisia Europeană: Cadrul UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor până în 2020 (KOM [2011] 173).

și să supravegheze punerea lor în aplicare cu metode de monitorizare solide. Pentru măsuri ar trebui să se aibă la dispoziție fonduri guvernamentale suficiente. Aceasta este o indicație deosebit de importantă, deoarece în unele state, chiar fonduri UE în favoarea romilor nu au fost complet utilizate sau au fost utilizate abuziv: în Ungaria, un studiu al Oficiului Național de Audit a constatat că doar o zecime din suma alocată a fost de fapt utilizată pentru proiecte pentru romi.

În plus se urmărește și se controlează utilizarea corespunzătoare a fondurilor de finanțare. Comisia UE și-a adaptat de asemenea documentele proprii, ca de exemplu Fonduri Europene pentru perioada 2014-2020, la noua abordare din strategia pentru romi, de exemplu fondurile pentru construcția integrată de locuințe pentru romii marginalizați. De asemenea s-au alocat mijloace separate, s-au susținut cu fonduri și s-au direcționat finanțările pentru perioada până în 2020 în special asupra comunității de romi.⁷⁵

Comisia UE a stabilit la sfârșitul lunii iunie 2013 printr-o comunicare adresată Parlamentului European, Consiliului European, Comitetului Economic și Social European și Comitetului Regiunilor alte etape de implementare a strategiilor naționale pentru integrarea romilor. Prin aceasta își dovedește consecvența de atingere a rezultatelor remarcabile în sectorul integrării sociale a romilor. Prin urmare trebuie:

- intensificată implicarea autorităților regionale și locale;
- asigurată cooperarea strânsă cu societatea civilă;
- combătută cu fermitate discriminarea;
- garantat cadrul structural și financiar corespunzător printr-un instrument juridic.

Aplicarea Strategiei Europa 2020 și integrarea romilor trebuie verificată consecvent în privința atingerii scopurilor. Utilizarea fondurilor UE în perioada 2014-2020 trebuie să sprijine integrarea comunităților marginalizate, de exemplu a romilor, în statele membre. În plus trebuie promovată utilizarea resurselor sectorului privat și terțiar pentru accentuarea efectului de pârghie a investițiilor în integrarea romilor. Anumite state membre trebuie să aplice pentru următoarea perioadă de programare prioritatea în materie de investiții „Integrarea grupelor de populație marginalizate, de exemplu a romilor”, sau să traseze scopuri specifice în acest sens. De asemenea investițiile sociale⁷⁶ trebuie să se concentreze asupra îmbunătățirii și durabilității sistemelor sociale, implementării strategiilor active și competente precum și promovării continue a investițiilor sociale, pentru a putea contribui pe această cale mult mai consecvent la incluziunea romilor.

Statele membre ale Uniunii Europene încearcă prin diferite măsuri și instrumente să rezolve problema romilor din Europa. Însă, din păcate, rezultatele privind integrarea, respectiv incluziunea romilor, cu câteva mici excepții, sunt evaluate în mare parte ca fiind negative. Până în prezent au avut loc mai multe întâlniri la vârf ale statelor membre UE precum: Bruxelles (2008), Cordoba (2010) și din nou la Bruxelles în aprilie 2014. Dezbaterile se axează pe trei teme: politici de incluziune la nivel local, modalitățile prin care banii europeni pentru romi pot ajunge la administrațiile locale și regionale și țările candidate, în special cele din Balcani.⁷⁷

2.4.4. Incluziunea socială din România în context european

Eforturile de incluziune socială au înregistrat progrese semnificative în ultimii ani în Europa și în România. Au fost adoptate diverse măsuri politice, în special în domeniile educației, sănătății, locuirii, ocupării forței de muncă, antidiscriminării și serviciilor sociale.

Printre aceste măsuri se numără:

- Subvenționarea frecvenței școlii;
- Măsuri împotriva abandonului școlar;

75 Liniiile directoare integrate pentru politica economică și ocupațională (nr. 10) fac referire în mod explicit la romi. De asemenea inițiativa emblematică „Platforma europeană de combatere a sărăciei și excluziunii sociale” prezintă modul de promovare a integrării romilor în contextul strategiei generale de combatere a sărăciei și excluziunii sociale. În baza altor linii directoare în domeniul ocupării forței de muncă se promovează inserția profesională astfel încât să fie susținută integrarea socială și economică a romilor.

76 Comunicarea Investiții sociale pentru promovarea creșterii și coeziunii– inclusiv Aplicarea Fondului Social European 2014-2020, COM(2013) 83 final, și recomandarea comisiei „Investiția în copii: Ruperea : Ruperea cercului vicios al defavorizării” COM(2013) 778 final din 20.2.2013.

77 http://stiri.tvr.ro/summit-privind-incluziunea-romilor-la-bruxelles--participa-presedintele-basescu-si-ministrul-muncii_42689.html#sthash.1tNoJFAd.dpuf, 04.04.2014

- Rezervarea de locuri de studii;
- Programe de calificare profesională;
- Mediatori școlari pentru romi;
- Grădinițe bilingve și grădinițe de vară;
- Mediatori sanitari;
- Programul de burse universitare pentru studenții romi;
- Programele de construcție de locuințe guvernamentale;
- Proiectul de construcție de locuințe sociale.

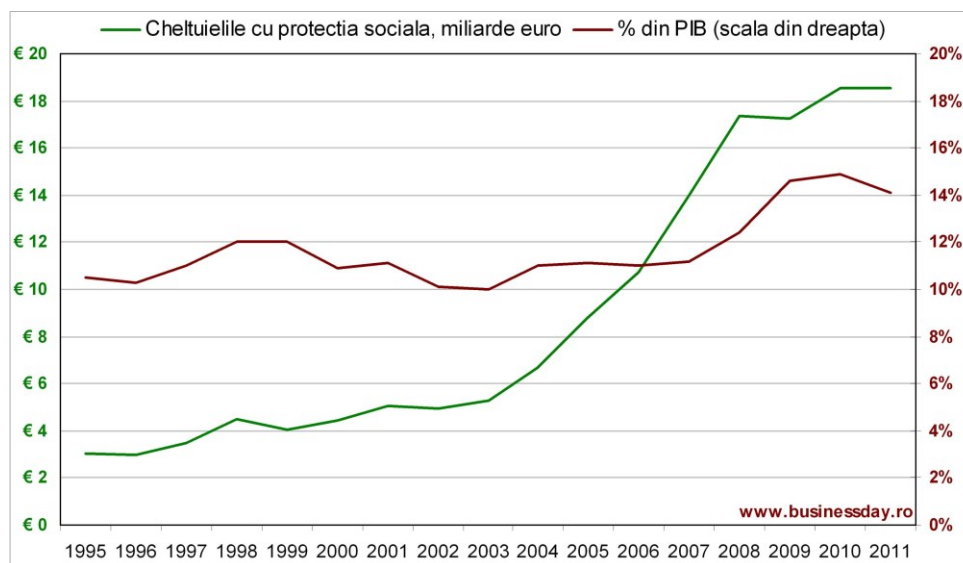
S-a reușit creșterea gradului de ocupare a forței de muncă. S-au majorat investițiile în serviciile sociale. În baza celor mai variate studii, care au avut ca obiect cercetări la nivel european, național, regional, județean și local, statele membre au convenit asupra unor anumite aspecte principale:

- Modernizarea sistemelor sociale naționale; creșterea eficienței resurselor disponibile; dezvoltarea sistemelor de protecție socială în concordanță cu nevoile oamenilor în momentele critice ale vieții acestora (pachetul de investiții sociale din februarie 2013 cu liniile directoare pentru investiții sociale mai performante și recomandări specifice pentru combaterea sărăciei în rândul copiilor și soluționarea problemei persoanelor fără adăpost IP/13/125, Memo/13/117, Memo/13/118); adaptarea măsurilor în mod special la realitățile fiecărei țări în parte precum și la grupurile de populație cel mai puternic afectate.
- În scopul asigurării unei calificări adecvate pe piața forței de muncă, țările trebuie să urmărească optimizarea investițiilor în educația școlară și formarea profesională precum și a cheltuielilor pentru măsuri politice active privind piața forței de muncă – subvenții pentru angajări, facilități fiscale pentru locuri de muncă slab salarizate sau susținere individuală în căutarea unui loc de muncă și pentru formare profesională.
- Aplicarea garanției pentru tineret (adoptată de Consiliul de Miniștri al UE în aprilie 2013, aprobată de Consiliul European în 27/28 iunie 2013), cu reforme structurale precum consolidarea administrațiilor sau serviciilor publice de ocupare a forței de muncă și dezvoltarea de cooperări strânse între autoritățile responsabile cu ocuparea forței de muncă și formare, precum și investiții mai mari în formarea profesională și ucenicie, căreia i s-au alocat 6 miliarde euro.

România ocupă constant locurile din urmă sau chiar ultimul la indicatorii relevanți, ca de exemplu: ponderea în PIB a cheltuielilor cu protecția socială, unde media UE-28 este 29,1% iar în România 16,3% în 2011. Pe cap de locuitor cheltuielile în materie de protecție socială au fost comparate pe baza standardului puterii de cumpărare (PPS)⁷⁸, în cele mai multe state membre acestea fiind de câteva ori mai mari în comparație cu cele din România și Bulgaria (Luxemburg de 6,5 ori mai mari, Olanda, Danemarca, Austria și Suedia de cinci ori mai mari). Aceste valori atât de variate provin în parte din decalajele existente între țări la nivelul bunăstării, reflectă însă și diferențe în privința sistemelor de protecție socială, dinamicii populației, ratelor șomajului și altor factori sociali, instituționali și economici.

78 Este expresia monetară a indicatorului de sărăcie sau excluderii sociale. Pentru a lua în considerare diferențele costuri de trai și diferențele de preț între țări, această valoare este adesea exprimată în standardele puterii de cumpărare (SPC). Standardul puterii de cumpărare a fluctuat în 2010 considerabil în diferitele state membre – de la 2.122 PPS în România și 3.528 SPC în Bulgaria la valori de 11.000 și 12.000 în Olanda, Cipru și Austria, până la un maxim de 16.049 PPS în Luxemburg.

Grafic 8: Cheltuielile cu protecția socială în România în perioada 1995-2011

Sursa: *Businessday*, 21.04.2013

Cheltuielile cu pensia au atins în 2011 în UE-28 o valoare de 29,1% din PIB, iar spectrul fluctuează între o valoare maximă de 34,3% în Danemarca și valori minime puțin peste 15% în Letonia. Pentru îngrijirea persoanelor vârstnice au fost alocate în UE-27 în același an 0,5% din PIB; în Suedia procentajul a fost de cel puțin cinci ori mai mare decât valoarea medie. În România cheltuielile pentru îngrijirea persoanelor vârstnice reprezintă 0,1% din PIB sau chiar mai puțin. În 2011 în România s-a cheltuit aproximativ 1,6% din PIB pentru măsuri politice privind șomerii (vezi tabel 3).

Tabel 3: Cheltuielile cu protecția socială a unor state membre UE-28 selectate, 2011

	Cheltuieli					Prestații pe domenii în % din PIB				
	în % din PIB				Standardul puterii de cumpărare pe cap de locuitor UE-28=100	Pensie	Asigurare de boală și sănătate, invaliditate	Familie, copii	Șomaj	Locuire și excluziune socială
	2008	2009	2010	2011						
UE-28	26,8	29,7	29,4	29,1	100	45,7	37,1	8,0	5,6	3,6
România	14,3	17,1	17,6	16,3	28	53,7	34,2	8,9	1,6	1,7
Bulgaria	15,5	17,2	18,1	17,7	29	50,2	33,9	11,0	3,4	1,5
Germania	28,0	31,5	30,6	29,4	125	40,4	41,1	11,1	4,6	2,8
Grecia	26,2	28,0	29,1	30,2	84	52,1	30,7	6,2	7,4	3,5
Franța	31,3	33,6	33,8	33,6	127	45,4	34,7	8,2	6,6	5,0
Italia	27,7	29,9	29,9	29,7	101	61,3	30,6	4,8	2,9	0,3
Ungaria	22,9	24,3	23,1	23,0	53	46,3	35,3	12,5	3,7	2,2
Polonia	18,6	19,2	19,2	19,2	46	58,1	32,0	7,2	1,5	1,1

Sursa: *Eurostat*, declarație de presă 174/2013, 21 noiembrie 2013

Aceste măsuri determină progresiv o incluziune socială mai puternică. De asemenea evoluția datelor pentru România indică o scădere a procentajului populației afectate de sărăcie și excluziune socială⁷⁹. Din 2007 până 2011 se înregistrează o scădere considerabilă de 5,6%. Nu este de ignorat faptul că de asemenea criza economică și financiară își pune amprenta cu ceva întârziere asupra anumitor indicatori (vezi tabel - riscul sărăciei, venitul gospodăriei, persoanele de

79 Vezi: Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice. Raport pentru incluziune socială 2011 și anexe.

15-24 ani, care nu lucrează și nu sunt cuprinși în măsurile de formare și instruire).

La bărbați riscul sărăciei a scăzut mai mult decât la femei. Cel mai ridicat este riscul sărăciei la copiii între 0-17 ani. În 2011 aproape jumătate din numărul total al copiilor se găsea în această grupă de vârstă. Uimitoare este scăderea la grupa de vârstă peste 65 ani – de la 57,7 % la 35,2 % odată cu aderarea României la UE. De asemenea numărul celor afectați de lipsuri materiale în această grupă de vârstă 65+ a scăzut foarte mult - de la 48,9 % la 28,6 %. Creșterea progresivă a cheltuielilor cu pensia și a celor sociale pentru vârstnici a influențat în mod evident această grupă. Nivelul lipsurilor materiale ca indicator la toate grupele de vârstă a scăzut semnificativ. Diferența de peste 7% în ceea ce privește scăderea este de asemenea cea mai evidentă pentru toate grupele de populație. După o creștere foarte puternică în perioada 2005 - 2008 (20%), urmările crizei se întrevăd în special în venitul gospodăriei sau familiei – scădere până în 2011 cu aproximativ 25%. Rezultatele din tabel reflectă eficiența politicii sociale a Guvernului român în ultimii 5 ani (vezi tabel 4).

Tabel 4: Indicatori de incluziune socială în România⁸⁰

Indicatori pe ansamblul populației	2007	2008	2009	2010	2011
Rata riscului de sărăcie sau excluziune socială (% din totalul populației)	45,9	44,2	43,1	41,4	40,3
Rata riscului de sărăcie(% din totalul populației)	24,8	23,4	22,4	21,1	22,2
Persoane la pragul riscului de sărăcie (PPS persoane expuse)	1726	1838	2065	2122	2159
Decalajul sărăciei (%)	34,8	32,3	32,0	30,6	31,8
Rata riscului de sărăcie persistentă (% din totalul populației)	-	-	-	18,2	-
Rata riscului de sărăcie înainte de transferuri sociale, exclusiv pensii (% din totalul populației)	30,9	30,7	29,1	27,5	29,1
Impactul transferurilor sociale (exclusiv pensii) în reducerea sărăciei (%)	19,7	23,8	23,0	23,3	23,7
Rata deprivării materiale severe (% din totalul populației)	36,5	32,9	32,2	31,0	29,4
Rata de locuire în gospodării cu nivel de ocupare foarte redus (% din populația între 0-59 ani)	8,4	8,2	7,7	6,8	6,7
Venit brut disponibil pe gospodărie actualizat cu prețurile de consum (creștere %)	14,2	22,6	-11,8	-3,9	-
Pondere pe quintile de venit S80/S20	7,8	7,0	6,7	6,0	6,2
Coeficient GINI	37,8	36,0	34,9	33,3	33,2
Rata abandonului școlar timpuriu (% din populația cu vârstă între 18-24 ani)	17,3	15,9	16,6	18,4	17,5
NEET: tineri fără un loc de muncă, fără educație sau formare profesională (% din totalul populației cu vârstă între 15-24 ani)	13,3	11,6	13,9	16,4	17,4
Pe genuri	2007	2008	2009	2010	2011
Bărbați					
Rata riscului de sărăcie sau excluziune socială (% din populația masculină)	45,1	43,0	41,9	40,8	39,5
Rata riscului de sărăcie (% din populația masculină)	24,3	22,4	21,4	20,7	21,9
Decalajul sărăciei (%)	35,4	32,6	32,4	31,5	33,7
Rata riscului de sărăcie persistentă (% din populația masculină)	-	-	-	18,0	-
Rata deprivării materiale severe (% din populația masculină)	36,1	32,4	31,8	30,7	29,2
Rata de locuire în gospodării cu nivel de ocupare foarte redus (% din bărbații cu vârsta între 0-59 ani)	7,5	7,2	6,5	6,0	5,7

80 Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Personalului Vârștnice. Anex 1 Setul național de indicatori de incluziune socială corespunzător anului 2011, Anexa 3 Indicatori privind sărăcie și inegalitatea în funcție de caracteristicile ale persoanelor și gospodăriilor, 2003/2011.

„STUDIUL PRIVIND COMUNITĂȚILE DEFAVORIZATE (ROMI) DIN REGIUNEA CENTRU”

Speranța de viață la naștere (ani)	69,7	69,7	69,8	70,1	
Speranța de viață sănătoasă la naștere (ani)	60,6	60,2	59,8	57,5	-
Rata abandonului școlar timpuriu (% din bărbaiți cu vârsta între 18-24 ani)	17,1	15,9	16,1	18,6	18,5
NEET: tineri fără un loc de muncă, fără educație sau formare profesională (% din bărbaiți cu vârsta între 15-24 ani)	11,6	8,8	11,2	14,0	15,9
Femei	2007	2008	2009	2010	2011
Rata riscului de sărăcie sau excluziune socială (% din populația feminină)	46,7	45,3	44,2	42,1	41,1
Rata riscului de sărăcie (% din populația feminină)	25,3	24,3	23,4	21,4	22,5
Decalajul sărăciei (%)	34,8	31,7	31,3	30,3	29,3
Rata riscului de sărăcie persistentă (% din populația feminină)		-	-	18,5	-
Rata deprivării materiale severe (% din populația feminină)	36,9	33,4	32,6	31,2	29,5
Rata de locuire în gospodării cu nivel de ocupare foarte redus (% din femeile cu vârsta între 0-59 ani)	9,2	9,2	8,9	7,7	7,6
Speranța de viață la naștere (ani)	76,9	77,2	77,4	77,6	-
Speranța de viață sănătoasă la naștere (ani)	62,6	62,8	61,7	57,5	-
Rata abandonului școlar timpuriu (% din femeile cu vârsta între 18-24 ani)	17,4	16,0	17,2	18,2	16,6
NEET: tineri fără un loc de muncă, fără educație sau formare profesională (% din femeile cu vârsta între 15-24 ani)	15,1	14,5	16,8	18,9	18,8
Pe grupe de vârstă	2007	2008	2009	2010	2011
Copii (0-17 ani)					
Rata riscului de sărăcie sau excluziune socială (% din populația infantilă)	50,5	51,2	52,0	48,7	49,1
Rata riscului de sărăcie (% din populația infantilă)	32,8	32,9	32,9	31,3	32,9
Rata deprivării materiale severe (% din populația infantilă)	40,4	39,2	40,3	36,7	35,8
Rata de locuire în gospodării cu nivel de ocupare foarte redus (% din populația infantilă)	6,5	6,3	5,6	4,3	4,6
Rata riscului de sărăcie la copiii din gospodării cu membrii încadrați în muncă (intensitatea muncii > 0.2)	29,1	29,5	29,8	29,9	30,7
Impactul transferurilor sociale (exclusiv pensii) în reducerea sărăciei (%)	20,4	24,2	21,9	20,6	22,0
Vârsta de muncă (18-64 ani)	2007	2008	2009	2010	2011
Rata riscului de sărăcie sau excluziune socială (% din populația în vârsta de muncă)	42,0	41,0	40,5	39,7	39,0
Rata riscului de sărăcie (% din populația în vârsta de muncă)	21,1	20,0	19,8	19,2	21,0
Rata deprivării materiale severe (% din populația în vârsta de muncă)	32,7	29,8	29,6	29,0	27,7
Intensitate de muncă redusă (18-59)	9,0	8,8	8,3	7,6	7,3
Rata riscului de sărăcie la persoanele încadrate în muncă (% din populația în vârsta de muncă)	17,3	16,8	17,3	17,0	18,6
Impactul transferurilor sociale (exclusiv pensii) în reducerea sărăciei (%)	21,9	26,5	25,0	26,2	25,8

Vârșnici (65+)	2007	2008	2009	2010	2011
Rata riscului de sărăcie sau excluziune socială (% din populația vârstnică)	57,7	49,2	43,1	39,9	35,3
Rata riscului de sărăcie (% din populația vârstnică)	30,6	26,0	21,0	16,7	14,1
Rata deprinderii materiale severe (% din populația vârstnică)	48,9	38,9	33,8	32,4	28,6
Venitul median relativ al persoanelor vârstnice (în raport cu venitul median al persoanelor sub 65 ani)	0,76	0,85	0,93	0,97	1,01
Rata agregată de înlocuire (raport)	0,43	0,49	0,55	0,65	0,64
Cheltuieli pe indicatori de protecție socială (% din PIB - România)	2007	2008	2009	2010	2011
Îngrijire medicală / în caz de boală	26,8	25,2	24,6	25,5	25,1
Invaliditate	9,6	9,8	9,6	9,1	9,0
Vârșnici și urmași	45,6	50,6	52,1	50,7	53,0
Familie/copii	12,7	10,6	10,0	9,6	9,7
Șomaj	2,0	1,4	2,4	3,2	1,6
Locuință și excluziune socială	3,3	2,4	1,3	1,9	1,6
Total (milioane lei)	54.881	72.399	84.580	91.080	89.846

Sursă: Eurostat, Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, Institut Național de Statistică, comunicat de presa Nr. 153/2013, material selectat în vederea implementării incluziunii sociale

În cele ce urmează sunt prezentate câteva din documentele de bază în aplicarea măsurilor din domeniul incluziunii sociale: Conceptul de incluziune și dezvoltare socială a intrat în uz începând cu anul 2002, odată cu adoptarea H.G. 829/2002, privind Planul Național Anti-Sărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale – PNAInc.⁸¹ Unul dintre documentele definitorii pentru lupta împotriva excluziunii sociale și promovarea incluziunii sociale este JIM (Documentul Comun în domeniul Incluziunii Sociale – Joint Inclusion Memorandum). Acesta a fost elaborat de către Guvernul României împreună cu Comisia Europeană, în scopul promovării incluziunii sociale și al combaterii sărăciei în Europa până în 2010, în perspectiva îndeplinirii obiectivelor de la Lisabona. JIM a pregătit deplina participare a României, după aderare, la metoda deschisă de coordonare în domeniul incluziunii sociale. Scopul JIM a fost promovarea susținută a unei societăți coezive și incluzive, creșterea bunăstării populației, complementar cu resorbția rapidă a problemelor grave de sărăcie extremă și excluziune socială.

Pentru a implementa obiectivele JIM și ale PNAInc, Comisia Europeană și România au căzut de acord că investiția în capacitatea administrativă a autorităților naționale, regionale și locale este o prioritate. Este, de asemenea, important să fie îmbunătățite semnificativ dialogul și cooperarea între structurile publice, precum și între structurile publice și societatea civilă, partenerii sociali și ONG. Modelul participării a fost integrat în procesul de elaborare și implementare a politicilor, planurilor, strategiilor de acțiune, însuși procesul de pregătire a Planului Național Anti-Sărăcie și Promovarea Incluziunii Sociale și a Memorandumului fiind fundamentat pe un larg dialog social între diferitele instituții publice, patronate, sindicate, asociații și organizații non-guvernamentale. După efectuarea unei analize a politicilor pieței muncii din România, au fost elaborate Documentul Comun de Evaluare a Priorităților Politicilor de Ocupare din 2002 și un raport de progres realizat doi ani mai târziu, în 2004.

Prioritățile de acțiune sunt:

- Creșterea eficienței metodelor de prevenire și absorbție a șomajului pentru grupurile cu risc înalt: tineri, șomeri de lungă durată, persoane din mediul rural, romi, persoane cu handicap;
- Promovarea modalităților eficiente de combatere a discriminării ocupaționale, în mod

⁸¹ Vezi spre comparație: Daniel Papinte, Adriana Baboi, Sorin Cace, Cristina Tomescu, Iulian Stanescu: Politici de incluziune socială. Articolul este realizat cu sprijinul grantului CNCIS „Capacitatea instituțiilor românești din domeniul incluziunii sociale de absorbție și management a fondurilor structurale”, contract CNCIS, IDEI 226/2007.

special cu privire la romi, dar și la alte grupuri cu risc ridicat: tineri în vârstă de 18 ani ieșiți din centrele de plasament, persoane ieșite din detenție, vârstnici, femei;

- Adaptarea permanentă a structurii programelor de educație la necesitățile apărute ca urmare a schimbărilor de pe piața muncii;
- Tinerii de 18 ani care părăsesc sistemul de protecție se caracterizează, conform JIM, printr-un deficit ridicat de capacitate de reinserție socială, lipsa sprijinului familiei, lipsa locuinței, lipsa unui loc de muncă, lipsa suportului social, dificultăți de integrare socială datorită faptului că nu sunt pregătiți profesional și nu au nici educația necesară pentru viața de adult.

Măsurile adresate acestui grup au propus:

- Dezvoltarea coordonării dintre serviciile de asistență socială și alte servicii publice, precum: școala, accesul pe piața muncii, serviciile de sănătate, poliția;
- Implementarea politicilor existente și continuarea sprijinului acordat, în vederea facilitării accesului pe piața muncii și la locuințe sociale;
- Stimulente pentru integrarea ocupațională a persoanelor cu handicap, cuprinderea pe piața muncii, implicarea activă pentru protecția acestor persoane și creșterea expertizei pentru îngrijirea persoanelor cu dizabilități la vârste mici – sub 7 ani.

Aderarea României la Uniunea Europeană a constituit o prioritate politică majoră a întregii societăți românești. România, ca și noile state membre în Uniunea Europeană, a fost solicitată de către Comisia Europeană să elaboreze Planuri Naționale de Dezvoltare pentru accesarea Fondurilor de preaderare de tip structural (Phare, Ispa și Sapard) și, ulterior aderării, pentru accesarea Instrumentelor Structurale (fonduri structurale și de coeziune ale UE, după data aderării, în calitate de stat membru). Începând cu anul 2002, a demarat procesul de elaborare a Planului Național de Dezvoltare pentru perioada de programare 2004–2006, iar din anul 2004 a fost declanșat procesul de elaborare a Planului Național de Dezvoltare 2007–2013.

Planul Național de Dezvoltare (PND) este un document politic de planificare comunitară, axat pe priorități strategice și programare financiară multianuală, are ca scop să orienteze și să stimuleze dezvoltarea economică și socială a țării pentru atingerea obiectivului de realizare a coeziunii economice și sociale, priorități ale Agendei Lisabona și obiectivele de la Göteborg. Strategia propune o serie de priorități care să convergă către:

- Redresarea sistemului de învățământ printr-o concentrare deosebită în zone și pe grupuri sociale cu rate de participare foarte scăzute și,
- Investiții în dezvoltarea resurselor umane, pe baza unei strategii de învățare continuă, pentru creșterea adaptabilității forței de muncă. Dezvoltarea de structuri instituționale adecvate (inclusiv ONG), care să asigure un management eficient, și consolidarea structurilor regionale și locale pentru elaborarea unor politici îndreptate către reducerea dezechilibrelor regionale de pe piața muncii sunt alte domenii ale strategiei care țintește creșterea gradului de implicare a partenerilor economici și sociali în elaborarea politicii de sprijinire a ocupării.

Strategia de combatere a excluderii sociale va fi completată de întărirea sistemului de servicii sociale, adresat în special persoanelor vulnerabile din zonele cele mai sărace ale țării. Acest sistem va include și infrastructura socială legată de ajutorul în caz de urgență, sprijinul bătrânilor și al persoanelor cu handicap, sistemul de sănătate, precum și sprijinul acordat orfanilor și copiilor abandonati.

Politica românească a incluziunii sociale – la fel la aceea a celorlalte state membre – include toate grupurile vulnerabile: minoritatea romilor, persoanele cu handicap, femeile, copiii străzii, tinerii de 18 ani care părăsesc instituțiile de protecție ale statului, persoanele în vârstă și în special comunitățile de romi.

Romii sunt o grupă de populație tânără: 35,7% dintre aceștia au sub 15 ani. La nivelul UE proporția acestor persoane este de 15,7%. Romii au o vârstă mediană de 25 ani, în schimb vârsta mediană

în UE este de 40 ani⁸². Rata analfabetismului este mare, iar nivelul de educație extrem de scăzut – adeseori din cauză că nu există școli în apropiere sau copiii romi nu au posibilitatea să frecventeze o școală. Din diferite motive rata abandonului școlar la romii tineri este foarte ridicată⁸³. Cu puține sau chiar cu niciun fel de cunoștințe și calificări precum și înconjurați de prejudecăți adânc înrădăcinate, nu este deloc surprinzător faptul că pentru romi este extrem de greu să găsească un loc de muncă și să beneficieze de avantajele sociale și financiare ale unei activități lucrative. Membrii comunităților de romi sunt beneficiari ai transferurilor sociale în măsură de 90%.

Chiar dacă anumite progrese au fost obținute în ultimii ani la nivelul statelor membre și UE, viața cotidiană a celor mai mulți romi s-a schimbat prea puțin. Directiva 2000/43/CE obligă statele membre să ofere romilor (precum și altor cetățeni UE) accesul nediscriminatoriu la educație, muncă, formare profesională, servicii medicale, protecție socială și locuință.

Platforma europeană pentru incluziunea socială a romilor a fost lansată în aprilie 2009 de Comisia Europeană și este concepută ca un cadru de cooperare consolidat, pe bază voluntară, între actorii relevanți pentru această problematică, respectiv între statele membre, instituțiile europene și reprezentanții ai romilor, în vederea schimbului de bune practici în domeniul incluziunii sociale. Totuși conform Task Force-ului pentru romi⁸⁴ al Comisiei, în ultimii 10 ani de la decizia privind Directiva și în ciuda diverselor documente ulterioare nu au fost încă luate măsuri eficiente și adecvate în UE pentru rezolvarea problemelor sociale și economice ale unei importante părți din populația romă. Recomandarea de a dezvolta un cadru pentru strategiile naționale de integrare a romilor a fost cuprinsă în 2012 în documentul „Un cadru UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor până în 2020⁸⁵”, fiind valabilă și pentru România. Cele patru domenii-cheie ale strategiei-cadru sunt:

1. Accesul la educație: garantarea faptului că toți copiii romi termină cel puțin ciclul primar de învățământ.
2. Accesul la ocuparea forței de muncă: reducerea decalajului între romi și restul populației în ceea ce privește ocuparea forței de muncă.
3. Accesul la servicii medicale: reducerea decalajului între romi și restul populației în ceea ce privește servicii medicale.
4. Acces la locuințe și la servicii esențiale: reducerea decalajului între romi și restul populației în ceea ce privește accesul la locuințe și la utilități publice (cum ar fi apă, electricitate și gaz).

Pentru asigurarea coerenței între cadrul UE și strategiile naționale, s-au stabilit următoarele priorități:

1. Trasarea scopurilor specifice naționale;
2. Determinarea regiunilor defavorizate și a cartierelor segregate;
3. Alocarea de fonduri financiare suficiente;
4. Mobilizarea și dialogul cu societatea civilă la nivel regional și local;
5. Monitorizarea eficientă și solidă precum și evaluarea implementării politicii;
6. Antidiscriminarea și protecția drepturilor fundamentale;
7. Puncte de contact naționale;

În plus se urmărește și se controlează utilizarea corespunzătoare a fondurilor de finanțare.

Comisia UE și-a adaptat de asemenea mijloacele proprii, ca de exemplu Fondurile Europene

82 Fundación Secretariado Gitano, Health and the Roma community, analysis of the situation in Europe, 2009. Studiul cercetează situația romilor în următoarele țări: Bulgaria, Republica Cehă, Grecia, Portugalia, România, Slovacia și Spania.

83 Banca Mondială, Incluziunea Romilor: O oportunitate economică pentru Bulgaria, Republica Cehă, România și Serbia, septembrie 2010.

84 Task-Force pentru romi din cadrul Comisiei a luat ființă la 7 septembrie 2010, având ca scop utilizarea în statele membre în mod corespunzător a fondurilor UE pentru integrarea romilor, evaluarea utilizării acestora (printre altele sub aspectul eficienței), elaborarea standardelor de referință în acest sens precum și determinarea punctelor slabe în utilizarea fondurilor

85 Sursă: Un cadru UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor până 2020

pentru perioada 2014-2020, la noua abordare din strategia pentru romi, de exemplu fondurile pentru construcția integrată de locuințe pentru romii marginalizați. De asemenea s-au alocat mijloace separate, s-au susținut din fonduri și s-au direcționat finanțările pentru perioada până în 2020 în special asupra comunității de romi.⁸⁶

Comisia UE a stabilit la sfârșitul lunii iunie 2013 printr-o comunicare adresată Parlamentului European, Consiliului European, Comitetului Economic și Social European și Comitetului Regiunilor, alte etape de implementare a strategiilor naționale pentru integrarea romilor. Prin aceasta își dovedește consecvența de a atinge rezultate remarcabile în sectorul integrării sociale a romilor. Prin urmare trebuie:

- intensificată implicarea autorităților regionale și locale;
- asigurată cooperarea strânsă cu societatea civilă;
- combătută cu fermitate discriminarea;
- garantat cadrul structural și financiar corespunzător printr-un instrument juridic.

Aplicarea Strategiei Europa 2020 și integrarea romilor trebuie verificată consecvent în privința atingerii scopurilor. Utilizarea fondurilor UE în perioada 2014-2020 în statele membre trebuie să sprijine integrarea comunităților marginalizate, cum ar fi cea a romilor. În plus, trebuie promovată utilizarea resurselor sectorului privat și terțiar pentru amplificarea efectului de pârghie a investițiilor în integrarea romilor. Anumite state membre trebuie să aplice pentru următoarea perioadă de programare prioritatea în materie de investiții „Integrarea grupelor de populație marginalizate, de exemplu a romilor”, sau să traseze scopuri specifice în acest sens. De asemenea investițiile sociale⁸⁷ trebuie să se concentreze asupra îmbunătățirii și durabilității sistemelor sociale, implementării strategiilor active și competente precum și promovării continue a investițiilor sociale, pentru a putea contribui pe această cale mult mai consecvent la incluziunea romilor.

Politica de incluziune socială a romilor în România are la bază documentele fundamentale ale Comisiei Europene și ale Guvernului⁸⁸. În completare la documentele de incluziune socială mai sus menționate s-au adoptat reglementări specifice pentru incluziunea romilor, precum: Strategia Guvernului României de îmbunătățire a situației romilor, Hotărârea de Guvern nr. 430/2001 cu 10 domenii sectoriale: administrație publică, securitate socială, sănătate, economie, justiție, ordine publică, protecția copilului, educație-cultură, comunicare și participare civică. Strategia Guvernului prevedea un mecanism de implementare, coordonare și control la nivel central, județean și local.

Măsurile privind ocuparea pentru minoritatea romilor fac trimitere la finalizarea implementării Strategiei Guvernamentale pentru Îmbunătățirea Situației Romilor (2001):

- Întărirea capacității instituțiilor guvernamentale;
- Eliminarea cazurilor de persoane fără acte de identitate;
- Îmbunătățirea condițiilor de viață ale romilor, prin dezvoltarea de oportunități economice și crearea de locuri de muncă salarizate;
- Îmbunătățirea accesului la toate nivelurile de educație, completat cu accesul la nivelul educațional minim pentru generațiile tinere;
- Identificarea și atribuirea de teren agricol în mediul rural și de terenuri pentru construcția de locuințe în sistem tradițional sau modern;
- Asigurarea unui acces complet la servicii medicale primare;
- Măsuri care să aibă ca rezultat incluziunea socială a persoanelor de etnie romă și continuarea luptei împotriva discriminării.

86 Liniiile directoare integrate pentru politica economică și ocupațională (nr. 10) fac referire în mod explicit la romi. De asemenea inițiativa emblematică „Platforma europeană de combatere a sărăciei și excluderii sociale” prezintă modul de promovare a integrării romilor în contextul strategiei generale de combatere a sărăciei și excluderii sociale. În baza altor linii directoare în domeniul ocupării forței de muncă se promovează inserția profesională astfel încât să fie susținută integrarea socială și economică a romilor.

87 Comunicarea Investiții sociale pentru promovarea creșterii și coeziunii– inclusiv Aplicarea Fondului Social European 2014-2020, COM(2013) 83 final, și recomandarea comisiei „Investiția în copii: Ruperea cercului vicios al defavorizării” COM(2013) 778 final din 20.2.2013.

88 Prezentare generală a documentelor de incluziune socială și integrare a romilor din România.

Alte documente cu importanță mai mare sunt: Deceniul de Incluziune Romilor 2005-2015 (inițiativa a 8 state europene); Program guvernamental pentru perioada 2009-2012; Program Național de Reformă 2011-2013; Planul Național Anti-Sărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale (PNAinc); Hotărârea de Guvern nr. 829 din 2002, PNAinc a fost modificat prin Hotărârea de Guvern nr. 1827/2005 și transformat în planuri sectoriale și locale de către Comisiile Județene CJASPIS; PNAinc propune un set de principii aflate la baza politicilor anti-sărăcie și de promovare a unei societăți incluzive, un set de obiective strategice, pe termen scurt, mediu și lung (2002-2012), o metodologie de calcul al indicatorilor de incluziune socială comuni pentru țările membre UE și a altora specifici pentru situația României, aprobați prin Hotărârea de Guvern nr. 488 din 2005. Memorandul Comun de Incluziune Socială (JIM), Strategia Guvernului României de Incluziune a cetățenilor români aparținând minorității romilor pentru perioada 2012-2020, au fost publicate la data de 04.01.2012 în Monitorul Oficial al României.

Următoarele reglementări constituie cadrul legal:

- Hotărârea de Guvern nr. 1206 din 27.11.2001, pentru aprobarea Normelor de aplicare a dispozițiilor privitoare la dreptul cetățenilor aparținând unei minorități naționale de a folosi limba maternă în administrația publică locală, cuprinse în Legea administrației publice locale nr. 215/2001, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 781 din 07/12/2001;
- Legea nr. 612/2002, pentru formularea unei declarații privind recunoașterea de către România a competenței Comitetului pentru Eliminarea Discriminării Rasiale, în conformitate cu art. 14 din Convenția internațională privind eliminarea tuturor formelor de discriminare rasială, adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la New York, la 21 decembrie 1965, publicată în Monitorul Oficial nr. 851 din 26 noiembrie 2002;
- Legea nr. 48/2002, pentru aprobarea Ordonanței Guvernului nr. 137/2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, publicată în Monitorul Oficial nr. 69 din 31 ianuarie 2002;
- Hotărârea de Guvern nr. 256 din 04.03.2003, pentru aprobarea Programului privind elaborarea actelor normative necesare atribuirii în proprietate a unor terenuri agricole pentru romi, publicată în Monitorul Oficial, Partea I, nr. 171 din 18/03/2003.

Cel mai important document de programare pentru incluziunea socială a romilor este “Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității romilor pentru perioada 2012-2020”. Noua abordare în conformitate cu obiectivele europene evidențiază faptul că nu este vorba de integrarea romilor în structurile existente. Trebuie îndeplinite mai multe lucruri: un proces de reformă, care să ceară și să producă schimbări de ambele părți – prin urmare și din partea populației majoritare.

Scopul Strategiei Guvernului de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rome pentru perioada 2012 - 2020 este asigurarea incluziunii socio-economice a cetățenilor români aparținând minorității rome prin implementarea unor politici integrate în domeniile educației, ocupării forței de muncă, sănătății, locuirii, culturii și infrastructurii sociale. Grupul-țintă este populația romă.

Pentru creșterea gradului de incluziune socio-economică a cetățenilor români aparținând minorității rome, responsabilitatea o poartă autoritățile publice centrale și locale, minoritatea romă și societatea civilă.

Obiectivele Strategiei Guvernului⁸⁹:

- Asigurarea accesului egal, gratuit și universal al cetățenilor români aparținând minorității rome la educație de calitate la toate nivelurile în sistemul public de învățământ, pentru a sprijini creșterea economică și dezvoltarea societății bazate pe cunoaștere,
- Promovarea educației incluzive în cadrul sistemului educațional, inclusiv prin prevenirea și eliminarea segregării, precum și combaterea discriminării pe baze etnice, de statut social, dizabilități sau alte criterii care afectează copiii și tinerii proveniți din grupuri dezavantajate,

⁸⁹ Pentru detalii vezi: Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității rome pentru perioada 2012-2020. Monitorul Oficial al României, Partea I, Nr. 6 bis/4.1.2012, p. 15

inclusiv romi.

- Stimularea creșterii ocupării forței de muncă a persoanelor aparținând minorității rome și creșterea atractivității pentru investiții.
- Stimularea măsurilor de promovare a sănătății care să contribuie la creșterea accesului cetățenilor aparținând minorității rome la serviciile de sănătate publică și la creșterea speranței de viață,
- Asigurarea de către instituțiile centrale, locale și partenerii sociali a condițiilor de locuit decente în comunitățile defavorizate din punct de vedere economic și social, precum și asigurarea accesului la servicii publice și infrastructură.
- Păstrarea, dezvoltarea și afirmarea identității culturale (limbă, obiceiuri, patrimoniu) a minorității rome.
- Dezvoltarea de către instituții a unor măsuri care, prin serviciile pe care le oferă, să răspundă unor nevoi sociale ale categoriilor defavorizate, inclusiv a membrilor minorității rome în domeniile: dezvoltare comunitară, protecția copilului, justiție și ordine publică.

În strategie sunt stabilite principiile, obiective specifice și direcții de acțiune ce cuprind indicatori și rezultate concrete în funcție de obiectivele menționate⁹⁰. Rapoartele periodice⁹¹ privitoare la progresul incluziunii sociale în general și în special raportate la romi includ o descriere a situației rezultatelor în lupta împotriva sărăciei și riscului de sărăcie precum și a excluziunii sociale. Acestea reflectă date din următoarele domenii: condiții de viață, condiții de locuit și dotare, ocuparea forței de muncă, educație, sănătate și ordine publică. La evaluarea generală sunt prelucrate mai puține date concrete pe minorități. Acest lucru depinde în primul rând de structura rapoartelor care trebuie să fie similară la nivel UE. Însă în România anumite date despre comunitatea romă nu sunt colectate/nu sunt publicate, pentru a nu se expune acuzației de discriminare.

La nivel național funcționează: Agenția Națională pentru Romi (ANR), Departamentul pentru Relații Interetnice (DRI), Centrul Național de Cultură al Romilor (CNCR), Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării (CNCD), Institutul pentru Studiarea Problemelor Minorităților Naționale (ISPMN).

Agencia Națională pentru Romi (ANR) este structura guvernamentală de reprezentare a romilor în plan național. Instituția funcționează ca organ de specialitate al administrației publice centrale, cu personalitate juridică, în subordinea Guvernului și este coordonată de ministrul pentru coordonarea Secretariatului General al Guvernului. Agenția Națională pentru Romi este condusă de un președinte cu rang de secretar de stat, numit prin decizie a Primului-Ministru, la propunerea ministrului pentru coordonarea Secretariatului General al Guvernului. Agenția aplică, coordonează, monitorizează și evaluează măsurile din domeniile sectoriale de intervenție socială, cuprinse în Strategia Guvernului României de Incluziune a cetățenilor români aparținând minorității romilor pentru perioada 2012-2020, document aprobat prin H.G. Nr.1221 din 14 decembrie 2011 și publicat în Partea I a Monitorului Oficial nr.6 din 4 ianuarie 2012. ANR a numit reprezentanți în cadrul prefecturilor, pentru ca în fiecare județ să existe o persoană de contact.

Un segment relevant pentru dezvoltarea politicilor și programelor dedicate comunităților de romi îl constituie sectorul organizațiilor neguvernamentale care încă de la începutul anilor 1990 s-au implicat activ în derularea intervențiilor sociale și promovarea drepturilor populației de etnie romă.

90 Item, P.25 și 26.

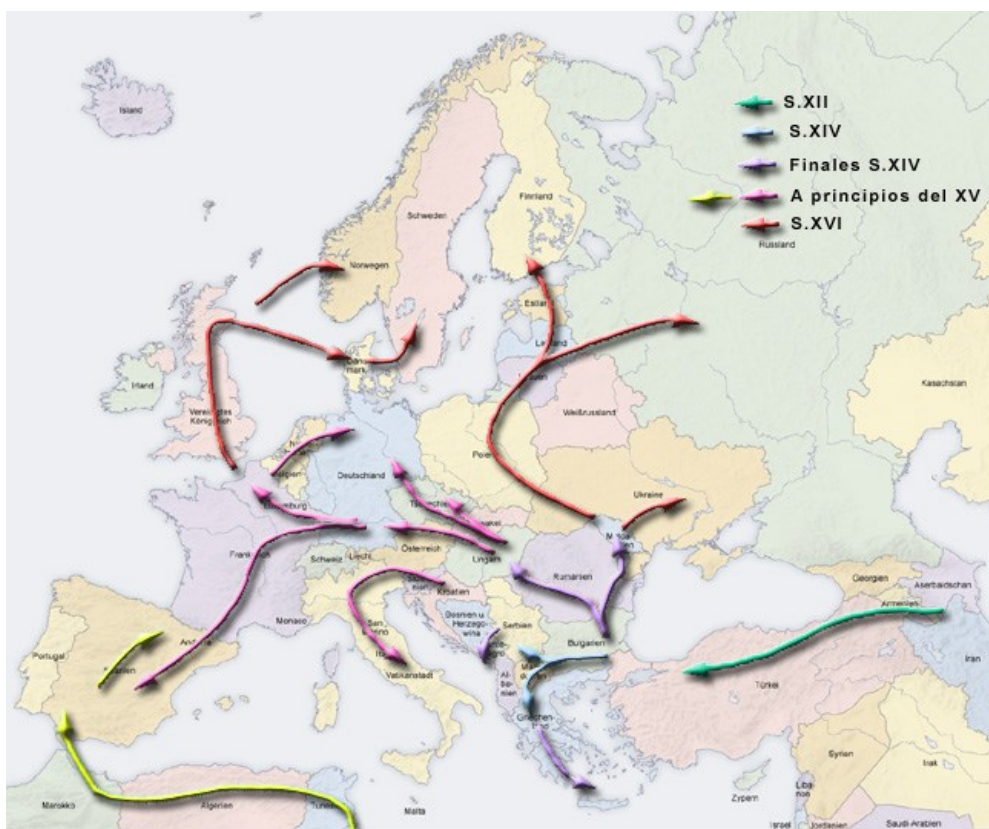
91 Raport incluziune socială 2010, P. 95, al Agenției Naționale pentru Romi

3. Populația romă în Uniunea Europeană și în România. Dimensiune și caracteristici

3.1. Scurt istoric

În istoriografie se presupune în prezent că romii sunt originari din India. Ca grup etnic omogen ei au imigrat într-un singur val în Europa. Probabil romii stabiliți inițial în Armenia au fost izgoniți de bizantini și apoi s-au stabilit în Balcani. Astfel Țările Balcanice sunt considerate drept sălașul romilor de peste 1000 de ani (vezi grafic 10). O eventuală cauză pentru migrația romilor în direcția nord au fost amenințarea și cucerirea parțială a Imperiului Bizantin de către turci. Se presupune că romii au pătruns pentru prima dată în Țările Balcanice cel târziu în a doua jumătate a secolului al XIV-lea. În anul 1348 „străinii cu pielea de culoare închisă” sunt atestați documentar în Serbia și Macedonia, puțin mai târziu și în Moldova, Țara Românească și Transilvania.

Imagine 3: Migrația romilor

Sursă: Movimiento gitano, wikipedia

Prezența romilor este atestată documentar în Țara Românească din 1385, iar în Transilvania în 1416. În ambele principate încă din secolul al XVI-lea existența lor este prezentată în condiții similare sclaviei. Anumiți domnitori i-au așezat pe romi în Carpați – la fosta graniță cu Regatul Ungariei – unde ar fi trebuit să respingă atacurile militare din acea zonă, primind în schimb anumite beneficii. Puteau fi donați, vânduți sau arendați de stăpânii lor, domnitori sau fețe bisericești. Existau diverse grade de robie. *Robii domnești* se puteau deplasa liber ca meșteșugari doar pe teritoriul suveran al migrării profesionale, *Robii mănăstirești* munceau staționar ca lucrători agricoli pe moșiile mănăstirești. Cei mai mulți romi din fostele regiuni ungare Transilvania și Banat lucrau ca meșteșugari (nomazi) sau negustori independenți. De la începuturi și până în 1862 romii au fost sclavi în aceste principate – aparțineau statului, bisericii sau persoanelor private. Sclavia, în special sclavia publică sau instituită de stat, nu însemna însă în mod automat că libertatea de mișcare a romilor era îngrădită. Dimpotrivă, printre romii români, în general printre romii vlahi (Vlax), trăiau dintotdeauna în mod proporțional destul de multe grupuri seminomade, cum ar fi

grupul căldărarilor/căldărașilor (Kalderaša), care trebuiau numai să plătească ceva stăpânului. În această perioadă au luat naștere mahalale (Mahalas), cartiere urbane închise, pentru anumite categorii sau grupe de populație. Mahalalele nu se limitau numai la romi, astfel de cartiere existau și pentru grupurile creștine, armene și grecești.

Constantin Mavrocordat, domnitorul Țării Românești și al Moldovei, a abolit sclavia la mijlocul secolului al XVIII-lea în Principatele Dunărene, însă i-a exclus pe romi. Mihail Kogălniceanu a estimat în anul 1840 numărul romilor din Țara Românească și Moldova la 200.000, iar cel din Europa la 600.000 în total. Din cei aproximativ 200.000 de romi existenți la mijlocul secolului al XIX-lea 80.000 erau sclavii domnitorilor sau principilor; ei aveau voie (sau trebuiau) să călătorească, pentru a câștiga bani ca meșteșugari, zlătari (aurari), negustori, muzicieni sau scamatori. O anumită contribuție anuală trebuiau să o predea domnitorului. Le era interzis să părăsească țara. Cei mai mulți lucrau ca servitori pe moșiile boierilor sau ale mănăstirilor ortodoxe. Se aflau la dispoziția stăpânilor lor fără nicio apărare. Oficial nu era permis să fie uciși; însă uciderea unui rom nu era urmărită în justiție.

În primele secole ale Regatului României situația romilor s-a îmbunătățit, ei putându-și desfășura fără restricții meseriile. Anii de criză economică de după Primul Război Mondial, restructurarea economiei și declinul adiacent a multor meserii au dus din nou la o accentuare a tensiunilor între romi și societatea română majoritară. Pe de altă parte exista deja în această perioadă în peisajul media o presă activă a romilor; în țară au apărut între 1930 și 1940 șapte publicații ale romilor. După Primul Război Mondial, România a primit prin Tratatul de la Trianon alte regiuni din Regatul Ungariei, printre care și Transilvania. Și în aceste regiuni trăiau numeroși romi ale căror mijloace de existență constau preponderent în activități meșteșugărești independente (cazangii, arămari, tinichigii) și negustorie, adeseori exercitată ambulant. La aceștia limba romani s-a menținut ca limbă primară pe lângă maghiară și română. Un punct de cotitură în istoria romilor români a fost anul 1942, când sub regimul militar al lui Ion Antonescu aliat cu nașiștii au fost înregistrați 41.000 de romi – staționari sau în migrare profesională. Cei staționari au fost afectați, autoritățile categorisindu-i drept „criminali” sau „antisociali”. „Rasa” nu reprezenta oficial un criteriu. 25.000 de romi au fost deportați în Transnistria. 11.000 dintre aceștia au murit de malnutriție, frig, boli și alte cauze determinate de lipsa oricărui serviciu.

După preluarea puterii de către Partidul Comunist, o parte din romi au reușit să-și amelioreze din nou situația economică, mulți dintre ei primind în cursul industrializării planificate a țării un loc de muncă stabil. Persecuția și discriminarea în mod deschis erau interzise. Pe de altă parte regimul a negat spre sfârșitul guvernării sale existența unei minorități etnice a romilor. Romii au fost afectați într-o mai mare măsură decât celelalte comunități etnice din România de procesul de transformare a întregii societăți. Pătrunderea lor în sectorul industrializat a atras de multe ori o pierdere a formelor culturale tradiționale și a relațiilor sociale. Această pierdere nu a putut fi compensată în anii următori, deoarece o integrare în societatea majoritară înconjurătoare nu a fost posibilă. Romii au fost izgoniți din mediul lor străvechi și s-au mutat la oraș pentru a găsi un loc de muncă în fabrici și uzine. Statul român le-a oferit acestor romi anumite oportunități de angajare, însă o dezvoltare ulterioară și implicit o ascensiune socială nu le era permisă. Ei au fost încadrați pe cea mai joasă treaptă profesională, ca muncitori necalificați.

Dacă romii din Balcani sunt bineveniți în primul rând datorită abilităților artizanale, în schimb în **Europa Centrală** predomină mai mult temerea față de oamenii „oribili și negri” de la început. De multe ori romii se dau drept pelerini pentru a se bucura de o primire favorabilă; adeseori pot prezenta și scrisori de recomandare sau protecție din partea liderilor bisericești și a altor conducători. Totuși li se atribuie în curând tot felul de rele: astfel romii sunt acuzați de furtul din buzunare, femeile lor de ghicit sau prezicere și vrăjitorie; romii sunt considerați „sălbatici și imorali”, „neîngrijii și murdari sau „inutili” în general. Ei s-ar face vinovați chiar și de epidemii, ciumă și secetă. Începând cu secolul al XVI-lea, legislația din diverse țări a supus populația romă la cea mai aspră persecuție.

Din secolul al XVIII-lea în multe țări europene s-a reglementat public asimilarea romilor. Precursora a fost împărăteasa Maria Tereza, care a încercat să facă din romi „noii cetățeni” sedentarizați și „buni creștini”. Exercițarea de meserii sau activități nomade precum și deținerea de cai și căruțe este interzisă. Justiția proprie de până atunci ce aparținea unui așa numit „voivod”

(„conducătorul suprem” al grupului rom) este retrasă. Romii sunt supuși jurisdicției locale. Decretul din 1773 interzice căsătoriile între romi. Se încurajează căsătoriile mixte prin înmânarea unui document ce atestă un mod de viață „decent”, adică catolic. În scopul „civilizării”, multor romi li se iau copiii care sunt predați spre educare creștină familiilor de țărani. Pe timpul împăratului Iosif al II-lea se prevăd 24 de lovituri de baston pentru utilizarea „limbii țigănești”. Politica de asimilare eșuată în ansamblu duce în secolul al XIX-lea la o suită de reglementări „specifice țiganilor”. Se interzice din nou exercitarea de meserii nomade. Măsurile produc distrugerea modului de viață și a structurii sociale a romilor și le suprimă mijloacele de existență. Mizeria și sărăcia constituie consecințele.

Eliberarea din sclavie la mijlocul secolului al XIX-lea le conferă însă o libertate fără casă, fără muncă și fără venit. Valul de imigrări astfel rezultat a provocat în Europa Centrală și de Vest o înăsprire a măsurilor împotriva romilor. Pe de o parte s-a încercat să se împiedice imigrarea. Pe de altă parte s-a sperat ca romii să fie nevoiți la sedentarizare prin reglementări „specifice țiganilor”. Între 1900 și 1933 au fost emise din nou în Germania aproximativ 150 de reglementări împotriva „țiganilor”. În „Legile rasiale de la Nürnberg” adoptate în Germania nazistă în anul 1935, romii erau desemnați „inferiori rasial” și își pierd drepturile cetățenești, precum dreptul de vot. În anul 1936 – încă înainte de „alipirea” Austriei la al Treilea Reich – în Viena se înființează „Biroul Central pentru combaterea flagelului țigănesc”. Exterminarea a peste 500.000 de romi și milioane de evrei în anii 1933-1945 este o crimă unică în istoria umanității. Particularitățile speciale ale acestei crime sunt pregătirea ideologică, organizarea sistematică, luarea totală în evidență, planificarea birocratică, exterminarea în masă.

Instaurarea regimului comunist în țările Europei de Sud după al Doilea Război Mondial a adus romilor o anumită ușurare. Deși romii au fost în continuare supuși discriminării (de exemplu nu le era permis să studieze), își găseau totuși de lucru ca zilieri sau muncitori în combinatele nou construite. Chiar dacă situația lor nu era deosebit de bună și erau adeseori stigmatizați, aveau cel puțin loc de muncă și dispuneau astfel de un venit, precum și de un drept minimalizat la asistență socială. În cele mai multe țări comuniste s-a negat sau bagatelizat existența minorității romi și s-a încercat asimilarea forțată a romilor. Adeseori utilizarea propriei limbi era interzisă, accesul la sistemul de educație limitat sau copiii romi erau școlarizați numai în școli speciale pentru copii cu handicap. Cu excepția Iugoslaviei, organizarea pe criterii politice a romilor era interzisă.

După căderea regimului comunist și instituirea sistemului economiei de piață, romii au fost printre primii concediați. În căutarea unui loc de muncă discriminările erau la ordinea zilei. În răutățirea situației nu se raportează numai la veniturile lor. Mai mult decât românii de alte etnii, romii trăiesc în așezări fără apă curentă și fără electricitate; o parte dintre copii trăiesc pe stradă.

3.2. Caracteristicile romilor și stilul de viață

Romii erau și sunt – cu anumite excepții – sedentari. Din primul Registru de Taxe al Imperiului Otoman din secolul al XV-lea se poate desprinde de exemplu că dintr-un total de 22.000 familii de romi numai 11 aveau un stil de viață nomad. La acel moment romii erau bine integrați. Tradițional lucrau ca fierari (în principal pentru armata otomană), polițiști, țărani, grădinari, brutari, avocați, ș.a.m.d. – meserii care nu corespundeau în niciun fel stereotipurilor uzuale despre romi.

Comunitățile de romi reprezintă cea mai mare minoritate din Europa, fiind singura minoritate ce nu are o patrie proprie. Comunitățile de romi sunt alcătuite din grupe diferite. Acestea s-au format pe parcursul secolelor ca urmare a migrației în alte țări sau ca urmare a „specializării” în anumite meserii. La momentul actual există aproximativ 45 de categorii principale, dar regiunile în care se găsesc nu corespund cu granițele naționale actuale. Anumite grupe de romi sunt stabilite în toată lumea. Formarea acestor grupe sau categorii de populație a dat naștere la diverse variante ale limbii romani, dialecte ale limbii comune. Diferențele sunt precum cele între dialecte diferite, deci nu împiedică în niciun fel comunicarea.

Grupele de romi pot fi cuprinse în categorii principale sintetice (așa-numitele „grupe meta”) care se definesc mai mult sau mai puțin prin migrația secundară a romilor. Aceste categorii principale sunt romii nordici (toți romii din vestul și nordul Europei, inclusiv Țările Baltice, Polonia și Rusia), romii vlahi (romii de pe teritoriul României actuale), romii carpatici (Cehia, Slovacia, Ungaria și Polonia)

și romii balcanici (Țările Balcanice).

Tabel 5: Grupe / Categoriile principale

Romii nordici	Abruzzi, Calabrezzi, Cale, Kaale, Lalere Kaale, Lotitka and Litovska Roma, Polska
Romi, Sinti	Volšenge Kale, Tatara, Xaladytka Roma
Romii carpatici	Bohemian, Burgenland, Moravian, North Hungarian, Plašunuja, Romungri, Slovakian
Romii vlahi	Bejași, Cerhara, _urara, Dirzara, Drindari, Džambazi, Gurbeti, Gurvara, Greek Vlax, Kalderaša, Kalajdzi, Laxora, Lingurari, Lovara, Ma_vaja, Mašara, Patrinară, Rišarja, Rudari, Romanian, Servi, Thracian Kalajdzi, Ursari, Varna Kalajdzi, Vlaxurja
Romii balcanici	Arlii, Bessarabian Ursari, Burgudži, Bugurdži Parpuli, Drindari, Džambaša, Jerlides, Kalajdzi, Kirimlides, Prilep Arlii, Sepet_ides, Thracian Kalajdzi, Ursari, Varna Kalajdzi

Sursă: Dr. Stephane Laederich: *Situația romilor din Țările Balcanice*, Bern 2003, P.7

În Țările Balcanice conviețuiesc ambele categorii principale – clar distinctibile – de romi vlahi și romi balcanici (vezi tabel 5). Cei vlahi constituie marea majoritate a romilor din România și se regăsesc în grupe mai mici și într-un număr mai mic în toate celelalte Țări Balcanice.

Grupe de romi în România

Minoritatea romă nu formează nici în România o „populație” omogenă. Ea a rămas fragmentată până în prezent în numeroase grupări. Din punct de vedere regional și istoric romii se împart în două mari grupe sau categorii: romii care după origine și locul de reședință pot fi desemnați transilvăneni și romii care provin din Vechiul Regat (Moldova și Țara Românească – regiuni la sud și est de Carpați).

Reprezentanții acestora accentuează independența fiecăreia, grupele distanțându-se una de cealaltă. În ceea ce privește identitatea și numele grupei, ele se raportează încă la practicile economice între timp istorice, specifice fiecărei grupe. După meseriile lor tradiționale romii se împart în grupe diferite, însă o clasificare exactă în funcție de meserie este posibilă numai pentru o parte din romi. Următoarele clasificări își derivă astfel legitimitatea mai mult din trecutul familiilor rome decât din domeniul lor actual de activitate.

- Căldărarii (cazangiii). Această grupă de romi se caracterizează prin deținerea unui domiciliu stabil. Sursa lor principală de venit sunt cazangeria, arămăria și tinichigieria.
- Corturarii/ țigani nomazi. Sursa lor principală de venit sunt tot cazangeria și tinichigieria, însă spre deosebire de căldărari, aceștia călătoresc toată vara oferindu-și produsele deja confecționate respectiv, serviciile meșteșugărești. Specific pentru ei este modul de a locui în corturi.
- Băieșii (împletitorii de coșuri). Această grupă s-a specializat pe confecționarea de coșuri, mături etc. oferite spre vânzare pe piețele din întreaga țară. Și aceștia dispun de un domiciliu stabil.
- Țigani de mătase. În această grupă intră mai ales lăutarii și negustorii de antichități.

Majoritatea romilor se desemnează singuri «țigani»/«cigany» și renunță la clasificarea tradițională. Produsele meșteșugărești ale grupelor tradiționale de romi sunt confecționate în cea mai mare parte în cadrul familiei efectiv prin lucru manual. Obiectele mai mari (cazane pentru distilat țuica, cuve pentru măcelari, etc.) sunt confecționate în prezent numai la comandă; în schimb produsele mai mici (tigăi, ibrice pentru cafea turcească, etc.) se vând direct în piețe. Printre profesiile tradiționale ale romilor se numără și negustoria, mai ales negustoria cu antichități, iar în ultimii ani comerțul cu textile. Pe lângă acestea se realizează și activități de colectare: în regiunile rurale se adună ciuperci, melci, fructe și pene, acestea sunt schimbate apoi pe consumabile, îmbrăcăminte folosită sau alimente. În orașe se adună deșeurile de sticlă, metal, etc. care se predau apoi la centrele de colectare. (Această activitate de «reciclare» este câteodată singura posibilitate de a obține câțiva lei.) Majoritatea romilor români nu pot fi însă incluși în aceste criterii.

Simbolică se dovedește situația acestor romi și în așezările lor. Cartierele romilor la marginea

orașelor sunt răspândite în întreaga Românie. Aceste cartiere nu prezintă aproape niciodată o structură omogenă a construcțiilor. Colibele cele mai sărăcicioase din lemn, tablă sau chirpici sunt construite chiar de ei și sunt formate în cea mai mare parte numai dintr-o singură încăpere cu o vatră exterioară. Cele mai extinse așezări se găsesc în suburbiile orașelor mai mari. Cei mai mulți romi trăiesc în sărăcie extremă în colibe mici, pe jumătate în pământ și în condiții care aduc aminte mai curând de Evul Mediu. De regulă fără nici o utilitate publică, fără alimentare cu apă, fără canalizare și salubritate și fără electricitate. În ghetouri situația este mult mai rea. Unele se află lângă gropi de gunoi, în care romii caută după lucruri folositoare. Romii din cartierele marginase ale orașelor au fost aruncați într-o prăpastie culturală, între tradițiile romane abandonate odată cu pierderea sprijinului și a siguranței sociale în cadrul familiei și formele culturale niciodată complet adaptate ale populației majoritare române (respectiv ungare), din partea căreia nu s-a întreprins niciodată o încercare serioasă de a-i integra pe romi în societate.

Totuși există și în prezent, în special în Transilvania, sate de romi omogene, tradiționale. Aici trăiesc acele grupe de romi care cel puțin parțial își exercită meseriile tradiționale și se ocupă în principal cu comerțul. Meșteșugul este transmis și în prezent tinerelor generații. Aceste meșteșuguri – cum ar fi cazangeria, arămăria și tinichigeria – au devenit din ce în ce mai mult o sursă de venit secundară. De regulă se preiau lucrări la comandă, iar romii nu se mai deplasează prin țară pentru a-și oferi serviciile. Satele de romi sunt formate din mai multe familii mari care aparțin unei comune sau circumscripției regionale – derivată dintr-un meșteșug anterior.

În aceste așezări se poate observa că vechile norme și legături și-au pierdut din valabilitate; cei mai mulți romi nu mai vorbesc nici măcar propria limbă – romani - , ci numai română sau maghiară. Deosebit de marcante în așezările romilor sunt dominația sărăciei și formele de viață specifice astfel rezultate (comportamente, obișnuințe, etc.). Acestea diferă atât de forma de viață a comunităților tradiționale de romi, cât și de cea a societății majoritare. O clasificare în funcție de limbă este posibilă numai într-o oarecare măsură: În Vechiul Regat romii vorbesc numai română sau pe lângă română și romani. În Transilvania majoritatea grupelor tradiționale de romi (grupe de romi autohtoni, ai căror strămoși au trăit aici cu 400 de ani în urmă) sunt trilingve: ei vorbesc romani, maghiară și română. În așezările de la marginea orașelor se întâlnesc mai ales romii vorbitori de română și maghiară.

Centrul vieții pentru romi îl constituie familia, care nu se limitează la nucleul familial, ci include de asemenea verii și rudele acestora. Romii sunt obligați să-i ajute întotdeauna pe membrii familiei lor și apoi pe membrii grupului, respectiv romii în general. În Europa de Vest predomină ideea că familiile de romi au foarte mulți copii. Din perspectivă istorică procentul romilor din totalul populației rămâne constant la 10-15 %. Se poate observa și la romi, cu cât educația este mai aleasă, cu atât mai mic este numărul de copii. Familiile numeroase de romi se găsesc astfel în păturile și țările mai sărace, ca de exemplu în România, în timp ce mărimea medie a familiei în spațiul balcanic depășește cu foarte puțin pe cea a altor grupe de populație.

Religie

Atunci când romii au fost nevoiți să părăsească India, credințele lor au început să se dezintegreze. Religiiile popoarelor cărora le-au fost supuși pentru o perioadă de timp mai scurtă sau mai lungă au influențat religia romilor. Adeseori schimbarea religiei era o chestiune de supraviețuire pentru romi. Din perspectivă istorică și geografică au fost influențați mai întâi de învățăturile lui Zoroastru (Zarathustra) devenită religia principală în Iran. Următoarele religii prin care credințele romilor au fost influențate au fost creștinismul, apoi islamismul. De aceea astăzi există în aceeași regiune atât romi musulmani cât și creștini. La romi se regăsesc de asemenea urme și elemente provenite din perioade diferite ale vieții religioase din India. Astfel Devel în limba romilor semnifică Dumnezeu. În rugăciune îl numesc pe Dumnezeu Baro Devel, Dumnezeule mare, și Samnalo Devel, Dumnezeule luminos. Scrierile literare ale Indiei antice atestă faptul că Suvarna era o denumire pentru Gansharva, un zeu aflat pe bolta cerească care păzea Soma prețioasă (băutura fertilității). Cu acest nume se adresează și zeului Indra. Shiva, zeul suprem în hinduism, și denumirea armei sale, trusul, tridentul, se păstrează de asemenea la romi. (trusul primește o nouă simbolistică – cruce). La anumite triburi de romi s-a conservat și credința în cultul Druga sau Kali, soția lui Shiva. Beng este în limba romilor numele diavolului (etimologic acest nume est derivat din vyanga, ceea ce în sanscrită înseamnă murdar, urât, broască râioasă. O altă sferă a credinței o constituie ființele

sfinte, locațiile sfinte și obiectele sfinte, care erau venerat de romi și idolatrizate precum zeitățile. O sferă specială a credinței în cele din urmă o constituie spiritele morților, cohane.

Sărbători religioase

Sărbătoarea de Anul Nou la romi, Vasilci: Cap de porc împodobit cu flori și cu panglici, purtat pe o tavă de către flăcăii care colindă în ajunul Anului Nou; *p. ext.* numele colindului care se cântă cu acest prilej, sau un miel nou-născut plimbat de copii și care aduce noroc dacă îl atingi. Vasilica s-a păstrat ca obicei religios și la romii din vechea Iugoslavie, în special în Macedonia și Serbia. Cu prilejul acestei sărbători se coace o prăjitură în care se găsește o monedă de argint sau de aur. La împărțirea acestei prăjituri gazda sau oaspetele căruia îi revine moneda este „cel mai fericit” până la următoarea sărbătoare a Anului Nou. Cu prilejul acestei sărbători se sacrifică un număr impar de găște, trei, cinci sau șapte. După ospăț noul an se aniversează pe 15 ianuarie la miezul nopții. Noaptea de Anul Nou se numește Phari Rat (Noaptea Grea).

Sărbătoarea Bibi: Obiceiurile religioase pentru celebrarea zeiței Bibi sunt fără îndoială de origine indiană. La romii din Serbia de exemplu, această zeiță împrumută trăsăturile principale ale zeiții indiene Durga și ale emanației acesteia, Kali (numită și “mama zeilor”). Romii le venerază ca protectoare, în special ale copiilor. Sfânta Sara este patroana protectoare a romilor din Franța și Spania. Biserica romană Notre-Dame din Sainte-Marie de la Mer adăpostește statueta Sara-la-Kali. (Sfânta Sara, Fecioara Neagră)

Viața socială

Chiar și după părăsirea Indiei, s-au prezervat la romi (sinti, kale ș.a.m.d.) elemente din sistemul castelor. Sistemul castelor împarte societatea într-un număr mare de categorii sociale, care se diferențiază una de cealaltă și în același timp sunt legate prin trei caracteristici:

- Prin zestrea sau cadoul la încheierea căsătoriei și stabilirea de noi contacte;
- Prin diviziunea muncii în cadrul căreia fiecare categorie exercită conform tradițiilor o anumită meserie de la care membrii grupului pot să se abată numai în anumite limite, în cele din urmă;
- Prin ierarhie, care clasifică categoriile sau grupele în superiori și inferiori.

Caracteristica comună a tuturor romilor este faptul că trăiesc fără o formă de organizare statală. Liantul general între fiecare individ reiese din conceptul de romanipen. Această denumire închide precum un inel toate triburile și subgrupele sau clanurile acestui popor. Structura socială a comunității de romi are la bază sistemul de rudenie, în care marea familie ocupă cel mai important loc (Emile Durkheim denumește comunitatea de romi drept un tip de “societate segmentară”, care se bazează pe consangvinitate)⁹². Baza comunității o constituie șatra (de fapt “cortul romilor”), care de regulă cuprinde o comunitate de trei generații. Mai multe șatre formează un niamo (neam, clan, sub-grupă), mai multe neamuri o așa numita vica. Vica ia naștere prin căsătoriile membrilor de sex masculin și feminin ai familiei (la kale nașirea joacă un rol esențial). Mărimea unei vica este variabilă. Ea poate cuprinde zeci până la sute de corturi. Liderul acesteia este unul dintre cei mai bătrâni oameni ales pe o anumită perioadă sau pe viață, în funcție de reputația, autoritatea și inteligența sa. Cel mai bătrân poartă titlul de baro rom (baron), sero rom, grofo, kraljo ș.a.m.d. (în anumite triburi sau clanuri deține și femeia, phuri daj, funcția de conducere. Deținerea rolului celui mai bătrân o datorează credinței, că femeile dețin puteri supranaturale). „Cel mai bătrân” se află în fruntea consiliului de bătrâni, împreună cu acesta sau chiar singur se iau toate deciziile importante care privesc tribul. Prin kris, un fel de tribunal, romii reglează și în ziua de astăzi litigiile în interiorul unei grupe. „Judecătorii” sunt numiți de comun acord, în funcție de caz, de către oponenti. De regulă sunt trei până la cinci persoane, care și-au făcut o reputație în trecut prin judecăți înțelepte. Căsătoriile sunt de asemenea confirmate de kris. Cel mai bătrân se diferențiază de ceilalți prin trăsături și simboluri exterioare. El poate purta barbă, are un costum deosebit de împodobit și un sceptru de argint (simbolul liderului la un grup de romi în România este o cupă de argint, rupuno tahtaj). În anumite țări cei mai bătrâni romi erau numiți în această funcție de către autoritățile

92 Ilie Badescu: Mari sisteme sociologice. Curs de istoria sociologiei. Universitate Oradea 1998.

publice. De atunci au fost introduse diferite funcții, dintre care câteva se păstrează până în zilele noastre, ca de exemplu buljubasa (bulibașa), principe.

Statutul femeii

Obiceiurile legate de căsătorie servesc în mod tradițional susținerii unei forme patriarhale a societății. Femeia trebuia să fie căsătorită pe cât posibil înainte de începutul pubertății, deoarece virginitatea ei dovedea puritatea familiei. Odată cu căsătoria, responsabilitatea pentru femeie trecea de la familia tatălui miresei la familia soțului acesteia. Căsătoria nu este o problemă exclusivă a soților, ci a ambelor familii, care trebuie să aibă grijă prin toate mijloacele de care dispun ca aceasta să aibă succes și să nu fie desfăcută. În mod corespunzător, rata divorțului este foarte mică, iar copiii cresc în sânul familiei. Puritatea și fidelitatea soției se află la loc de cinste. Femeile - în special la căldărari și lovări - sunt supuse bărbaților, dar asta nu înseamnă că sunt exploatate și înjosite.

Viața economică

În cele mai vechi izvoare istorice romii sunt atestați ca fierari și lăutari. Aceste îndeletniciri se aplică tuturor triburilor. În documente se menționează că ei produceau spade, săbii, cuțite, topoare, diverse unelte pentru uzul în gospodărie și agricultură. De asemenea prelucrarea lemnului este o activitate frecventă a romilor; în anumite țări care printre și România aceștia au format chiar grupe mai speciale, precum rudarii - lingurarii, fusarii, covătarii - cositorarii/spoitorii, arămarii, corfarii/împletitorii de coșuri etc. Printre îndeletnicirile cele mai dese se numără creșterea animalelor și negustoria de cai (această ocupație aparține mai ales tribului lovări). În plus există dresori de animale (urși, maimuțe, etc.). Dar și activitățile în domeniul construcțiilor și cel textil până la cele de hamal, lustruitor de pantofi și vânzător sunt răspândite. Se pot distinge în continuare romii tradiționali, care exercită adeseori vechile meserii moștenite (fierar, arămar, lingurar, ș.a.m.d.) și romii asimilați, în general vorbitori de română. Romii tradiționali trăiesc de regulă în condiții mult mai bune. Meseriile tipice sunt comerțul sau negustoria, colectarea deșeurilor de metal și sticlă. Sau sunt angajați în: industria minieră, industria construcțiilor, construcția de drumuri, salubritate și fabricarea cărămizilor. Aproape în toate cazurile este vorba de activități care sunt evitate de ceilalți muncitori. Sunt activități fizice grele și riscante pentru sănătate, care sunt plătite prost în mare parte și nu oferă posibilități de avansare.

Tradiții și obiceiuri

Romii își numesc tradițiile și obiceiurile cu termenul puranimata (această expresie este derivată din termenul purano, vechi). Obiceiurile sociale se regăsesc împreună cu cele religioase pe tot parcursul vieții, de la naștere până la moarte. Printre obiceiurile sociale, nașterea, nunta, cele legate de moarte și înmormântare ocupă un loc central. Pativ este de asemenea o ceremonie importantă, care marchează un eveniment familiar sau social sau este organizată în onoarea unui oaspete. Printre obiceiurile religioase se numără de exemplu, ca semn al recunoștinței față de Dumnezeu, aprinderea de lumânări, donarea de bani către biserică precum și ajutorarea persoanelor aflate în nevoie (În India era valabil principiul: „Jertfesc, deci exist!”; un aforism al romilor enunța: „Cine nu este în stare să câștige suficient pentru a cumpăra Domnului tămâie, nu este demn de viață”). În centrul culturii romilor se află omul, valorile umane, în special noroc, dragoste și libertate. Această cultură exprimă convingerea că sensul existenței umane nu constă în a avea sau a poseda, ci în a fi sau a exista. Acest lucru se aplică în mod special în ziua de astăzi. În conformitate cu concepția lor asupra dreptății și moralității, romii fac distincția între comportamente bune și rele. Printre cele rele se numără încălcări ale tradiției și normelor morale (ladzavne buca, fapte rușinoase), nerespectarea principiilor și regulilor religioase (bezhale buca, fapte ce duc la păcat) și în cele din urmă încălcări ale normelor din viața familială și socială (dosale buca, fapte din care rezultă vinovăția). O persoană care comite o „faptă rușinoasă” este considerată „fără caracter”, iar membrii comunității nu îi mai acordă respect.

Cultură

Opoziția pur (uzo) și impur (mahrime) este de o importanță primordială, o importanță la fel de mare ca și diferența între viață și moarte. Norocul este paradigma fundamentală. Conservarea și

Îmbunătățirea vieții sunt puternic accentuate. Viața în sine este considerată cea mai mare valoare. Sacrificiul cu scopul de a prezerva și impune alte valori este în această comunitate o reacție aproape necunoscută. Libertatea și dragostea sunt valori prioritare, iar buna dispoziție și veselia stări caracteristice. Muzica și dansul sunt cele mai îndrăgite moduri de distracție și ocupă o poziție esențială atât în cultura cât și în viața socială a acestui popor. Deși condițiile de viață sunt foarte dure, ostilitatea, violența și cruzimea sunt prezente numai în mică măsură în interiorul comunității. Valorile tradiționale alină condițiile economice grele și excluderea de către populațiile majoritare. În interiorul comunității nu există pedepse aspre, în comparație cu alte comunități crimele sunt destul de rare. Romii au credința că sufletul celui ucis se moștenește și astfel suferința vieții pământene se înmulțește. Instituția războiului este necunoscută în istoria și cultura acestui popor. Ei înșiși victime ale războaielor și violenței, consideră războiul o crimă majoră. Relația față de natură este pozitivă. Nerespectarea poruncilor divine și implicit naturale, precum și a propriei tradiții este considerată drept păcat și se supune jurisdicției Kris. Încălțări ale ordinii naturale și universale aveau o importanță mult mai mare pe vremea în care romii duceau o viață preponderent nomadă.

Literatură

Interesul pentru literatura populară a romilor s-a ivit prima dată în Europa în secolul XVI/XVII. Odată cu cercetările în privința originii romilor și sintilor s-au creat în același timp premisele pentru culegerea materialului literar, clasificarea și interpretarea sa. Alexandros Georgios Paspati⁹³ a cules povestirile romilor de pe teritoriul fostului Imperiu Otoman; Franz Miklosich a publicat basmele și cântecele țiganilor din Bucovina, iar Heinrich von Wlislöcki mai multe povestiri și poezii ale romilor din Transilvania și Ungaria de Sud. George Henry Borrow, scriitor și filolog englez, a cules creația orală a romilor spanioli. Din cele 73 de tipuri principale de basme rome au putut fi atestate, după Catalogul Aarne-Thompson, 55 de tipuri asemenea celor din India, iar 47 din acestea s-au regăsit și în spațiul turco-persano-iranian.

Muzică

Cele mai vechi mențiuni în privința romilor sunt în legătură cu muzicalitatea lor. Ca lăutari, cântăreți și dansatori, romii sunt menționați în diverse izvoare, de la cele bizantin-grecești până la cele vest-europene. Numai în secolul al XIX-lea muzica romilor începe să fie cercetată (folclorul muzical al romilor a fost cules și analizat în Ungaria și Spania mult mai intens decât în alte țări europene). Etnomuzicologii caracterizează muzica romilor în felul următor: 1. dovedește un stil de interpretare individual (emoțional și pasional), 2. melodiile sunt împodobite în mod oriental, 3. posedă un ritm distinct, 4. se utilizează așa-numita scară muzicală țigănească c-d-es-f-ges-as-h-c, respectiv gama minoră, cu treapta a patra ridicată a modului minor armonic. În ciuda diversității sale, muzica romilor dispune de caracteristici de bază care o deosebesc de muzica altor popoare. În cultura cotidiană și festivă muzica și dansul ocupă un loc central.

Teatrul

Teatrul romilor Pralipe a fost înființat la începutul anilor '70 în Skopje (Macedonia) de către Rahim Burhan născut în 1949. Teatrul a câștigat între timp în profesionalitate prin aproape 25 de puneri în scenă. Datorită producțiilor cu motive din mitologia și istoria romilor sau pieselor care tematizează Holocaustul, teatrul a fost invitat la festivaluri internaționale și celebrat de la Nancy

93 Surse de nume. Reprezentanții principali ai literaturii rome sunt: John Bunyan, 1628-1688 (The Holy City, Grace Abounding, The Pilgrim's Progress etc.), Milan Begovic, 1876-1948 (Der Abenteuer vor der Tür [Aventurile din fața ușii], Der Mann Gottes [Omul lui Dumnezeu], Das verachtete Herz [Inima batjocorită], Die Quitte im Koffer [Gutuia din geamantan], Gespenster im Schloß [Stafiile din castele] etc.), Nikolaj Velimirovic, 1880-1950 (a scris lirică, proză, eseuri și numeroase reflecții teologico-filozofice), Velmir Zivojinovic Masuka, 1886-1968 (un important traducător al lui Shakespeare în limba sârbă, a publicat numeroase poezii, drame, critică literară și de teatru), Iwan Iwanovic Rom-Lebedev, 1903-1989 (Hochzeit im Lager [Nuntă în șatră], Feurige Pferde [Cai Focoși]), Wir Zigeuner [Noi, țiganii] etc.), Bronislaw Wajs Papusha, 1909-1987 (Poezii de Papusha), Miron Ruda Paraschivescu, 1911-1971 (Cântice țigănești, Laude și alte poeme, Bălci la Răureni etc.), Mateo Maximoff, 1917 (Les Ursitory [Ursitoare], Les Prix de la Liberté [Prețul libertății], La septième fille [A șaptea fiică] etc.), Slobodan Berbershi, 1919-1989 (Die Abreise des Bruders Jakalo [Plecarea fratelui Jakalo], Wie ein Hirsch ohne Fell [Asemenea cerbului fără piele], Alltag [Cotidian] etc), Menyhért Lakatos, 1926 (Bitterer Rauch [Tablouri afumate] etc.), Ronald Lee, 1934 (Verdammt Zigeuner [Țigan afurisit]), Dezider Bang, 1939 (Cierni vlas, Rozhovory s nocou, Modra burka etc.), Veižo Baltazar *1947. (Penar Ocano [Orații], Poemas Indenfensas [Poezii lipsite de apărare], Charol [Lac, vopsea], Un Gitano de Ley [Un rom după lege], Bitacora del Padre etc.), Mariella Mehr, 1947 (Steinzeit [Epoca de piatră], In diesem Traum schlendert ein roter Fremdling [În acest vis se preumblă un orfan roșu] , Kinder der Landstraße [Copii drumurilor] , Zeus [Zeus sau sunetul îngemănat] etc.), Rajko Djuric, 1947 (Ohne Heim, ohne Grab [Fără patrie, fără mormânt], Zigeunerische Elegien [Elegii țigănești] , Roma - Eine Reise in die verborgene Welt der Zigeuner [Romii- O călătorie în lumea ascunsă a țiganilor] etc.), Josef Holdosi, 1951 (Kanyak [Strada romilor]), Bari Karoly, 1952 (Gedichte [Poezii]), Jovan Nikolic, 1955 (Der Gast von nirgendwoher [Oaspetele de nicăieri] , Georgstag [Ziua de Sf. Gheorghe], Körper und Umgebung [Trup și împrejurimi] etc.).

până la Berlin. Scena nesubvenționată până la exodul ei din Skopje și-a găsit în anul 1991 o nouă casă artistică în Mülheim an der Ruhr.

Arte plastice

Artiști plastici renumiți din rândul romilor sunt pictorii Antonia Solario (sfârșitul secolului al XV-lea), Otto Mueller (1874-1930), Serge Poliakov (1906-1969), Mica Popovic (1923-1996), Dusan Jovanovic (1949), Nikola Dzafo (1950), Bruno Morelli (1957). În satul bosniac Bara romii au format o grupă artistică care s-a dedicat artei plastice naive. Din aceasta au făcut parte frații Ismet, Rifet și Selio Bajramovic.

3.3. Situația actuală a minorității rome în Uniunea Europeană și în România

Romii formează în ansamblu cea mai mare minoritate etnică și lingvistică în Europa; oriunde trăiesc se află totuși în minoritate și la marginea societății. Romii nu sunt o etnie omogenă, ci se compun din mai multe grupuri cu stil de viață diferit și dialecte diferite. Pe lângă grupurile care au fost relativ asimilate, există romi ale căror structură socială și tradiții nu prea s-au schimbat de-a lungul secolelor. În ultimii ani – și la grupurile asimilate – se observă o reîntoarcere la valorile proprii; „A fi rom, identitatea sau spiritul romilor” (*romanipen*) devine un obiectiv la care se aspiră din nou. Menținerea culturii și tradițiilor proprii a devenit pentru mulți romi la fel de importantă ca obținerea recunoașterii politice și sociale.

Există romi care se bucură de bunăstare și recunoaștere socială, sunt antreprenori de succes, artiști și oameni de știință recunoscuți; procentajul lor însă este (încă) foarte mic. Cea mai mare parte a romilor trăiesc într-o sărăcie extremă, mai ales în Europa de Est și Sud. Rata șomajului în rândul romilor este de câteva ori mai mare decât cea din rândul populației majoritare, nivelul educațional în mod corespunzător foarte scăzut. Unde se urmărește supraviețuirea zilnică, educația nu se află de obicei în prim-plan. Excluziunea școlară este la ordinea zilei: copiii de romi sunt încă exilați în școlile speciale, uneori în baza stăpânirii deficitare a limbii majorității, de multe ori însă în baza apartenenței etnice și a statutului social inferior asociat cu aceasta. Prejudecățile, discriminarea și rasismul renăscut agravează situația. Acolo unde există inițiative corespunzătoare, nivelul de educație se îmbunătățește instantaneu. Dar tocmai faptul că merg la școală poate să creeze pentru copii noi probleme. De foarte multe ori sunt considerați o povară pentru familie. Ei doresc să facă ceva mai bun decât înainte, nu mai vor să adune sticle, să muncească pe câmp sau să meargă la cerșit. Toate acestea sunt respinse în mod categoric de mediul din imediata apropiere.

În toate țările est-europene prăbușirea comunismului a determinat schimbări drastice în viața populației, mai ales în viața cotidiană și condițiile economice. În anumite regiuni, de exemplu în Bulgaria și România, există malnutriție și foame. În timp ce muncitorii din fabrici și colhozuri își pierdeau rapid locurile de muncă, romii cu propriile afaceri au putut inițial profita de situație. Formarea structurilor mafioate și înrăutățirea condițiilor de viață în țările menționate au cauzat însă probleme și romilor mai bogați. Numeroși romi relativ prosperi nu și-au putut continua afacerile în propria țară, deoarece viața economică era total blocată. În țări precum Serbia, Croația și România, în care înainte de prăbușirea comunismului exista deja o opoziție puternică față de romi, ulterior au fost supuși unei discriminări mai pronunțate. Comportamentele și exprimările rasiste, tratate anterior tabu, au fost acceptate în mod deschis.

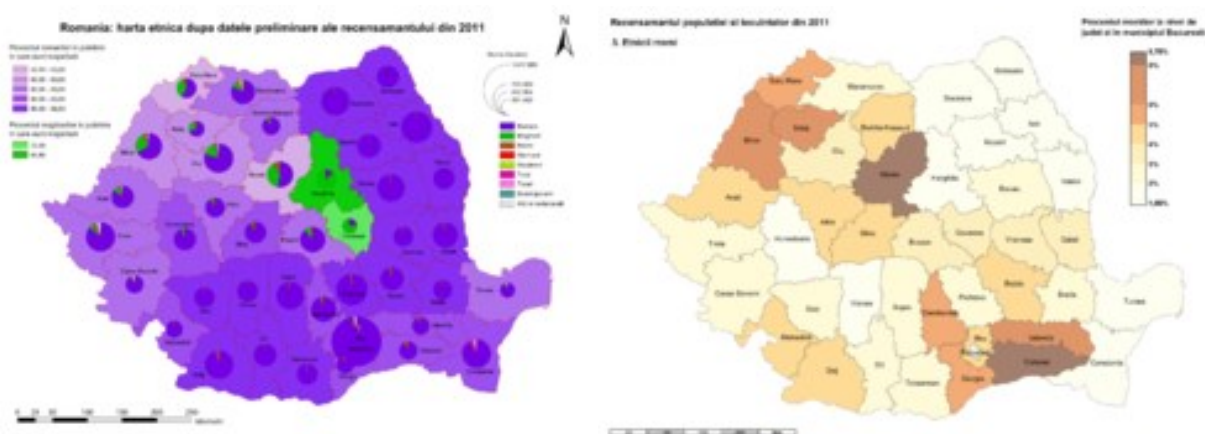
În concluzie ultimele evoluții din regiune nu sunt foarte pozitive pentru romi. Problemele principale sunt epurările etnice, naționalismul, discriminarea, sărăcia și lipsa accesului la educație. Aproximativ 10-15 procente din populație nu au astfel în viitor nici o perspectivă, și fără un venit stabil trăiesc la marginea societății. Acest lucru – mai ales în fosta Iugoslavie și în România – a cauzat prăbușirea structurilor tradiționale încurajând activitățile criminale și cerșitul, precum și refugiul în Europa de Vest.

Romii sunt o grupă de populație tânără: 35,7% dintre aceștia au sub 15 ani. Raportat la populația totală din UE, proporția acestor persoane este de 15,7%. Romii au o vârstă medie de 25 ani, în

schimb vârsta medie în UE este de 40 ani⁹⁴. Rata analfabetismului este mare, iar nivelul de educație extrem de scăzut – adeseori întrucât nu există școli în apropiere sau copiii romi nu le este permis să frecventeze o școală. Din diferite motive rata abandonului școlar la romii tineri este foarte ridicată⁹⁵. Cu puține sau chiar cu niciun fel de cunoștințe și calificări precum și înconjurați de prejudecăți adânc înrădăcinate, nu este deloc surprinzător faptul că pentru romi este extrem de greu să găsească un loc de muncă și să beneficieze de avantajele sociale și financiare ale unei activități lucrative. Membrii comunităților de romi sunt beneficiari ai transferurilor sociale în măsură de 90%.

Condițiile de viață ale romilor în **România la începutul lui 2014** au arătat că 60% din locuințele romilor nu sunt dotate cu baie. Doar 20 la sută din gospodăriile romilor au acces la apă curentă. Peste 50% din romii fără ocupație își caută loc de muncă de doi ani. Aproape 50% din cei apti de muncă lucrează în economia informală. Romii care au absolvit școli profesionale, licee, au multe dificultăți în a se angaja în locuri de muncă adecvate pregătirii lor. Mortalitatea infantilă este de la 2 până la 6% mai mare decât media generală.⁹⁶

Imagine 4: Minoritatea romilor în România 2011

Sursă: Institutul Național de Statistică, recensământul populației și al locuințelor 2011

Interesul față de condițiile de viață ale romilor în țara lor de proveniență a crescut paralel cu sosirea lor în marile orașe vest-europene, ca refugiați în urma sărăciei. În cadrul legislației sociale existente în aceste orașe și a posibilității de ședere liberă în spațiul european intern, romii au devenit deodată un pericol la adresa standardului social consolidat în Europa de Vest. Profitorii de pe urma situației nefericite a romilor și atitudinile negative hrănite într-o anumită măsură de mass-media prin reportaje tendențioase precum și împovărarea existentă în mod real a bugetelor sociale din comunele respective nu au ușurat situația. Apelul lansat de UE de ameliorare a condițiilor de viață în țările natale a devenit o provocare și se caută soluții.

Imaginea negativă despre România în societățile occidentale este în prezent încă accentuată de reportajele tendențioase referitoare la refugiații în urma sărăciei din această țară și Bulgaria, în special romii, precum și de reportajele referitoare la diverse exemple particulare. Astfel în Germania temerea față de străini este alimentată în mod regulat, răspândindu-se cifre care semnalează falimentarea întregului sistem social a Republicii Federale, ca urmare a drepturilor romilor asupra ajutoarelor sociale din această țară (estimat: 130.000-180.000 romi în 2014). În special metropolele din regiunea Ruhr, în care romii sunt stabiliți de ceva ani, își ating limitele, deoarece în România circulă zvonul că în Germania se poate primi cel puțin de zece ori mai mult decât venitul din România numai din alocațiile pentru copii și ajutoare sociale. O migrare legală a forței de muncă din România în Germania are loc în special din anul 2007. Lucrători calificați, muncitori

94 Fundación Secretariado Gitano, Health and the Roma community, analysis of the situation in Europe, 2009. Studiul cercetează situația romilor în următoarele țări: Bulgaria, Republica Cehă, Grecia, Portugalia, România, Slovacia și Spania.

95 Banca Mondială, Incluziunea Romilor: O oportunitate economică pentru Bulgaria, Republica Cehă, România și Serbia, septembrie 2010.

96 Summit privind romii. http://stiri.tvr.ro/summit-privind-incluziunea-romilor-la-bruxelles--participa-presedintele-basescu-si-ministrul-muncii_42689.html#sthash.1tNoJFAd.dpuf, 04.04.2014

sezonieri și oameni de știință din România muncesc de mulți ani în mod legal în Germania. Situația este cu totul alta în cazul lucrătorilor sau zilierilor necalificați. Liberalizarea pieței muncii valabilă începând cu anul 2014 pentru România și Bulgaria va duce în principal la legalizarea raporturilor de muncă și a situației lucrătorilor potențiali deja existenți în Germania. Experiența cu Polonia a arătat că temerea alimentată nu s-a adeverit. Probabil nici pentru România și Bulgaria nu se vor atinge cifrele exorbitante. Totuși vocile care alimentează aceste temeri își produc efectul. Situația actuală complicată a bugetelor comunale, solicitările de ajutor ale primarilor și situația la fel de dificilă în țări precum Marea Britanie, Franța, Germania, Spania și Italia au determinat în mod inevitabil o abordare diferențiată a problemei din partea Comisiei Europene.

Un prim studiu de abordare a problematicii referitoare la situația romilor în 5 state UE, 6 state non-UE și Moldova a fost realizat în anul 2011 în cadrul Programului pentru Dezvoltare al Națiunilor Unite (United Nations Development Programme, UNDP), Băncii Mondiale și Comisiei Europene. Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (European Union Agency for Fundamental Rights - FRA)⁹⁷ a efectuat în același an un studiu-pilot în 11 țări UE. Rezultatele au fost reunite și datele colectate după indicatori individuali (sintetizate și stabilită valoarea medie). FRA a analizat și evaluat detaliat într-o publicație rezultatele referitoare la situația romilor din Bulgaria, Franța, Grecia, Italia, Polonia, Portugalia, România, Slovacia, Spania, Republica Cehă și Ungaria. Acest tip de studii respectiv anchete urmărește să contracareze lipsa serioasă de date referitoare la situația socio-economică a romilor în UE și aplicarea drepturilor acestora.

Romii devin în mod repetat victimele rasismului, discriminării și excluziunii sociale. Unul din trei romi participanți la studiu este șomer, 20% nu au asigurare medicală și 90% trăiesc sub pragul sărăciei. Mulți romi se confruntă zilnic cu prejudecăți, intoleranță, discriminare și excluziune socială. Ei trăiesc la marginea societății în condiții socio-economice extrem de dificile. Acest lucru dăunează coeziunii sociale și evoluției umane durabile, influențează negativ competitivitatea și creează costuri pentru societate ca tot unitar. În plus această formă de discriminare este incompatibilă cu valorile care constituie fundamentul UE.

Rezultatele evidențiază o imagine sumbră a situației romilor chestionați. În comparație cu populația ne-romă din imediata apropiere se constată diferențe majore în privința situației socio-economice, însă situația celor chestionați de altă etnie este de multe ori la fel de îngrijorătoare. Rezultatele denotă concluzia formulată deja în Comunicarea Comisiei Europene privind cadrul UE pentru strategii naționale de integrare a romilor până în anul 2020, și anume necesitatea „unui dialog susținut cu romii precum și a unei acțiuni ferme atât pe plan național cât și la nivel UE”. Indicatorii prezentați au relevat faptul că în cele 11 state membre UE la care s-a raportat studiul, situația socio-economică a romilor în cele patru domenii-cheie, ocuparea forței de muncă, educație, spațiu locativ și sănătate, nu este satisfăcătoare și în medie este mult mai rea decât situația populației ne-rome din imediata apropiere. Ei evidențiază și faptul că romii se confruntă în continuare cu discriminări și nu își cunosc drepturile acordate de legislația UE – de exemplu Directiva privind egalitatea de tratament, fără deosebire de rasă (2000/43/CE).

Rezultatele prezentate indică valorile medii pentru toți respondenții. Graficele pe țări dovedesc o diferență importantă în cadrul aspectului central în cauză.

Educație

În medie numai unul din doi copii romi cuprinși în studiu frecventează o unitate de învățământ preșcolar sau o grădiniță. Conform datelor studiului în România reprezintă 45% din copiii romi și până în 70% din copiii ne-romi. Nouă din zece copii romi de vârstă școlară între șapte și 15 ani frecventează conform persoanelor chestionate o școală – cu excepția Bulgariei (cca. 16%),

97 Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene: Situația romilor în 11 state membre UE. 2012, UNDP 2012; Luxemburg Biroul pentru Publicații Oficiale al Uniunii Europene, 2013. Studiul regional al UNDP/Băncii Mondiale/Comisiei Europene privind situația romilor; Acest document a fost întocmit pentru Comisia Europeană. Exprimă însă numai opinia autorilor și nu angajează răspunderea Comisiei în cazul utilizării informațiilor pe care le conține. Au fost chestionați 22.203 romi și ne-romi din 11 state membre UE și colectate informații despre 84.287 membri din gospodărie. Interviuurile personale au avut loc la respondenți acasă (romi și ne-romi). Au fost chestionate persoanele care s-au declarat de etnie romă. Chestionată a fost și populația generală care trăiește în aceeași zonă sau din imediata apropiere a respondenților romi. În studiu acest grup a fost desemnat „ne-romi”. Rezultatele sunt reprezentative pentru zonele sau regiunile în care densitatea populației rome este mai ridicată decât media națională. Rezultatele pentru grupul de „ne-romi” nu sunt reprezentative pentru populația majoritară, servesc totuși ca valoare de referință pentru romi, deoarece ne-romii chestionați se regăsesc în același mediu, pe aceeași piață a forței de muncă și în aceeași infrastructură socială.

României (aproximativ 22%) și Greciei (cca. 36%). În studiu nu s-a făcut o deosebire după tipurile de învățământ. Ceea ce înseamnă că nu s-a luat în calcul încadrarea copiilor romi în școlile speciale. În ceea ce privește învățământul obligatoriu participarea la educație este în scădere; numai 15% dintre adulții tineri chestionați din rândul romilor absolvă ciclul secundar II sau o calificare profesională. Aici intervin cele mai mari discrepante între romi și ne-romi. Conform studiilor în România numai 10% din tineri dețin o diplomă de absolvire a învățământului secundar superior general sau profesional. La populația ne-romă acest procentaj este de aproximativ 63%. Situația pentru Portugalia și Spania trebuie considerată prioritară și foarte problematică. Procentajul de absolvire în rândul romilor este de 3 respectiv 5%, iar al ne-romilor de 40 respectiv 32%. Deși acest lucru nu este neapărat reprezentativ, deoarece inegalitățile structurale locale și regionale pot distorsiona imaginea, problemele actuale din ambele țări indică faptul că există încă o diferență semnificativă față de celelalte state membre UE.

Ocuparea forței de muncă

Conform datelor Eurostat, procentul persoanelor angajate sau cu un loc de muncă cu vârsta între 20 și 64 de ani din UE în anul 2010 era în medie de 68,6%. Strategia „Europa 2020” are ca obiectiv central o rată de ocupare a forței de muncă de 75%. Pe fondul crizei economice și a concurenței pentru locuri de muncă, în special pentru cele destinate celor puțin calificați, se poate presupune în mod realist că romii vor trece tot mai mult în plan secund pe piața forței de muncă. Conform studiului în medie mai puțin de o treime din romi desfășoară o activitate remunerată. Unul din trei romi chestionați a declarat că nu are un loc de muncă. Alții s-au declarat casnici, în pensie, în incapacitate de muncă sau liber profesioniști. Dacă din punct de vedere al șomajului în rândul populației ne-rome România se află pe locul 8, în ceea ce privește populația romă țara ocupă locul 4. Însă un asemenea studiu îi include bineînțeles și pe cei care încearcă să obțină un venit în străinătate. În plus situația poate să difere semnificativ în plan regional. În funcție de particularitățile subiecților datele diferă în mod clar de statistica studiului Eurostat în privința forței de muncă. Ratele de ocupare a forței de muncă sunt mai mici la femei decât la bărbați și conform prognozelor rata șomajului crește în toate cazurile mai mult în rândul populației rome decât în rândul celei ne-rome. La toți cei chestionați datele privind șomajul au reieșit în mod clar mult mai ridicate la romi decât la ne-romi. În toate țările ratele șomajului în rândul romilor sunt cel puțin duble față de cele din rândul ne-romilor. La femeile rome aceste rate sunt în medie cu o treime mai ridicate față de bărbații romi. În rândul populației ne-rome nu reiese o diferență atât de mare. Îngrijorător se consideră faptul că la tinerii romi între 15 și 24 de ani șomajul este foarte ridicat, iar procentul celor care nu au avut niciun fel de experiență în câmpul muncii este de 58% în Ungaria și 77% în Republica Cehă. Procentul copiilor romi între 7 și 15 ani care lucrează în afara casei este cel mai ridicat în România, respectiv de 13%. Ei oferă obiecte spre revânzare sau reciclare, colectează deșeuri sau cerșesc bani pe stradă. Alți copii romi lucrează în magazine, în exploatații agricole sau la piețe, vând obiecte pe stradă, fac cumpărături sau păzesc autovehicule.

Sănătate

Unul din trei romi chestionați cu vârsta între 35 și 54 de ani declară că întâmpină probleme de sănătate în mod curent. Cu 45% din romii chestionați România se află pe locul al doilea după Polonia cu 52%. România ocupă penultimul loc în ceea ce privește asigurarea de sănătate la romii peste 18 ani. Bulgaria cu 54% se află după România cu 52%. În medie aproximativ 20% din romii chestionați nu au o asigurare medicală sau nu știu dacă au o astfel de asigurare. În România ca și în Bulgaria mai mulți respondenți din rândul romilor peste 50 ani au declarat că sunt asigurați. Mai multe femei decât bărbați romi sunt de părere că problemele medicale le afectează în mod curent. Nu s-a luat însă în considerare dacă se și face uz de serviciile puse la dispoziție atât pentru depistări precoce cât și pentru prevenirea bolilor. Nu au fost chestionate nici condițiile igienice. Observație: la toți respondenții s-a constatat că romii erau în medie mult mai tineri decât ne-romii.

Spațiu locativ

În gospodăriile rome chestionate în cadrul studiilor, o cameră este locuită în medie de mai mult de două persoane. Aproximativ 45% din romi trăiesc în gospodării în care lipsește cel puțin una din următoarele dotări de bază: bucătărie, toaletă, duș/baie în interiorul locuinței precum și alimentarea

cu curent. Comparând la nivel european (raportat la prezentul studiu) România ocupă cu aproximativ 90% din gospodăriile rome un trist loc fruntaș în ceea ce privește furnizarea curentului și lipsa dotării de bază (urmată de Bulgaria cu aproximativ 80%). Se constată că această poziție fruntașă este ocupată și pentru populația ne-romă. În ceea ce privește numărul mediu de persoane pe cameră de peste 2,5, România se află în fruntea clasamentului alături de Grecia, Slovacia și Italia.

Sărăcie: În medie aproximativ 90% din romii chestionați trăiesc în gospodării cu un venit echivalent sub limita sărăciei din țara respectivă. În medie aproximativ 40% din romii trăiesc în gospodării în care cel puțin o dată în luna anterioară o persoană a trebuit să meargă flămândă la culcare, deoarece nu și-a putut permite să mănânce. România este un exemplu negativ și în privința acestui aspect, deoarece acest indicator a fost atins la peste 60% din gospodării. Pentru toate gospodăriile chestionate – romii și ne-romii – răspunsul a fost pozitiv, permițând astfel concluzii și despre situația familiilor ne-rome.

3.4. Minoritatea romă în România – între statistici și realități estimate

Conform estimărilor de încredere numărul total al romilor în Europa este momentan de aproximativ 8-10 milioane, România, Bulgaria și Spania deținând cele mai ridicate cifre din totalul populației (cca. 10%). Distribuția aproximativă a romilor conform estimărilor este după cum urmează: România – 1,95 milioane, Bulgaria 750.000, Spania 700.000, Ungaria 600.000, Slovacia 500.000, Serbia 500.000, Franța 310.000, Cehia 275.000, Macedonia 185.000, Grecia 175.000, Italia 130.000, Germania 120.000, Marea Britanie 100.000, Bosnia 60.000, Olanda 40.000, Austria 37.500, Portugalia 37.500, Croația 35.000, Polonia 32.500 etc.⁹⁸ Populația romă numără, la nivelul Europei, 10-12 milioane de persoane, fiind cea mai mare minoritate etnică, prezentă în fiecare dintre cele 27 de state membre UE. Cetățenii romi sunt tineri: 35,7% au vârsta sub 15 ani, comparativ cu 15,7% pentru populația majoritară. Vârsta medie a populației rome este de 25 de ani, pe când cea a populației majoritare este de 40 de ani. În Bulgaria, aproximativ 23% din nou-întrații pe piața muncii sunt romii, iar în România acest procent este de 21%.⁹⁹

Numărul populației de etnie romă este estimat, fundamentat și realist, de către statistica europeană ca aflându-se între 6,6 și 6,8 milioane de persoane. Asta înseamnă că o treime și o cincime din numărul total de romii din Europa trăiesc în România.

În **România** există peste 20 de minorități naționale, maghiarii reprezentând în 2011 cea mai numeroasă minoritate (6,5%) din populația țării. Romii sunt a doua minoritate ca pondere, în 2011 autodeclarându-se 619.007 de persoane (3,25%). Numărul persoanelor cu etnia nedeclarată în anul 2011 a fost de 1,23 milioane.¹⁰⁰ Numeroși cercetători, politicieni și reprezentanți ai romilor afirmă însă că numărul acestora este mult mai mare¹⁰¹. Într-un studiu la nivel național realizat în 1998, Institutul de Cercetare a Calității Vieții (ICCV) a estimat populația de romii ca fiind în jur de 1,5 milioane, adică 6,7% din totalul populației. Într-un raport realizat pentru UNDP în 2006, Mizsei Kalman arată că estimarea populației reale de romii în România în 2003 era de cca. 10%, avansând și un minimum și un maximum (citându-i pe Vašečka et. al.) de 1,8 și respectiv 2,8 milioane romii. Estimările specialiștilor și ale organizațiilor de romii variază între 1.500.000 și 2.000.000 de romii. În cadrul Comunicatului Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor din aprilie 2011 ”Un cadrul UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor până în 2020” sunt citate datele Consiliului

98 Statista 2014. <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/164659/umfrage/roma-in-europa/>

99 Europe direct București: <http://europedirect.centras.ro/cum-vede-ue-situatia-romilor-cetatenii-romi-sunt-tineri-35-7-au-varsta-sub-15-ani-comparativ-cu-15-7.html>

100 <http://www.hotnews.ro/stiri-esential-15161665-tablou-interactiv-marea-anomalie-recensamantului-indisponibilitate-batut-numar-etnicii-maghiari-romi-pest-1-2-milioane-persoane-nu-declarat-etnia-2011-iar-numarul-oficial-romilor-este-doar-621-000.htm>

101 UNDP/Banca Mondială/Comisia Europeană, Proiect pilot comunități de romii: Instrumente și Metode de Evaluare și Colectare de Date; Institutul Național de Statistică, Recensământul Național al Populației și Locuințelor 2011, București, 2012; În estimarea respectivă au fost incluse atât persoanele care s-au identificat a fi romii, cât și cei care au fost heteroidentificați (de către liderii locali ai romilor) ca provenind dintr-un mediu socio-economic și cultural rom. Estimarea făcută de ICCV a utilizat o metodologie statistică complexă, eșantionarea fiind realizată la nivel de circumscripție, pe un eșantion de aproximativ 20.000 persoane (hetero)identificate a fi romii; Mizsei Kalman, Development Opportunities for the Roma in Central and Southeast Europe – Impediments and Challenges. Introduction, în Comparative Economic Studies (2006) 48, 1–5. doi:10.1057/palgrave.ces.8100144; M. Vašečka, M. Jurásková și T. Nicholson, Čačipen pal o Roma. A Global Report on Roma in Slovakia, Institute for Public Affairs: Bratislava, Slovakia, 2003.

Europei (dintr-un document elaborat de către ”Divizia romi și călători” din cadrul Consiliului Europei) conform căreia estimarea medie a numărului romilor din România este de 1.850.000.¹⁰²

Aceste probleme de înregistrare statistică se extind și asupra recensămintelor anterioare, astfel încât o evoluție pe baza cifrelor oficiale este până la urmă previzibilă – chiar dacă dimensiunile lor nu se pot prezenta mai în detaliu. O valoare de plecare de cca. 10% pare astfel realistă. Celelalte țări est-europene s-au confruntat cu aceleași experiențe în ceea ce privește procentul de romi la întreaga populație.

Datele cu privire la structura socio-demografică a populației de romi rezultă în principal din Recensământul Național al Populației și Locuințelor (RPL) și UNDP/Banca Mondială/Comisia Europeană (2011), iar acolo unde au fost disponibile au fost introduse, spre comparare, date furnizate în februarie 2012 de către Institutul Național de Statistică (INS) din RPL 2011. De asemenea diverse studii au analizat date statistice. Din păcate datele colectate nu au fost publicate, iar anumite date n-au fost colectate respectiv analizate explicit după apartenența etnică. S-a evitat astfel o presupusă discriminare, în special prin neprezentarea separată a informațiilor referitoare la populația romă. Această abordare bine intenționată împiedică însă o analiză pertinentă în anumite domenii. În plus datele după apartenența etnică de la recensământul populației din 2011 nu sunt încă disponibile și din păcate nu pot fi incluse în analiză. Anumiți autori consideră romii cea mai mare minoritate a țării. Pe lângă cifra oficială există o „cifră neagră” (neraportată) foarte mare. Estimările se află între 1.500.000 și 4.000.000 de persoane.

Așa cum în general la romi este imposibilă obținerea de date valide în privința procentului populației și evoluției acestuia, același caz este și în România și județele sale, atâta timp cât într-un recensământ al populației respondenții adeseori:

- Se încadrează între timp în alte naționalități (români, maghiari, turci) în cursul proceselor de asimilare, în ciuda apartenenței lor la minoritatea romă,
- Refuză să-și declare originea etnică de teama inegalităților și discriminărilor sau,
- Nu posedă documente de identitate și prin urmare nu sunt chestionați.

Astfel reies „rezultate oficiale ale recensământului cu o cifră minimă de romi declarați” pe care autoritățile se bazează pentru ca să “nu fie nevoite să aplice măsurile de sprijin prevăzute legal”, “să evite efortul și să economisească resurse financiare”.

În vederea soluționării problemelor statistice privind inventarierea romilor sunt necesare a fi luate o serie de decizii politice, mai ales în ceea ce privește acele date statistice pentru care nu există informații corecte sau acestea lipsesc. Acest fapt are influență asupra rezultatelor scontate, asupra resurselor și metodelor precum și asupra resurselor financiare și umane ce ar trebui puse la dispoziție.

La nivel de regiune de dezvoltare, cea mai mare pondere a populației de etnie romă din total populație se află în **Regiunea Centru** (4,9% din totalul populației), urmată de Regiunea Nord-Vest, la polul opus situându-se Regiunea Nord-Est. Analizând comparativ ultimele două recensăminte (din 2002 și 2011)¹⁰³ s-a observat că nu există schimbări semnificative la nivelul regiunilor de dezvoltare din punct de vedere al ponderii populației de etnie romă, excepție făcând doar regiunile Sud-Est și București-Ilfov. Comparativ cu recensămintele anterioare, la nivelul Regiunii Centru numărul persoanelor de etnie romă a crescut în 2011 la 111 mii de persoane. Conform posibilităților disponibile de estimare a unei cifre realiste, există în regiune cel puțin 323.000 de romi.

La nivelul Regiunii Centru, cea mai însemnată pondere a populației de etnie romă din total populație este în județul Mureș (8,8%), urmat de Sibiu (4,8%), Alba (4,7%), Covasna (4%) și Brașov (3,4%), la polul opus fiind Harghita (1,8%)¹⁰⁴. Analizând la nivel de unitate administrativ - teritorială, localitățile din Regiunea Centru cu cele mai ridicate ponderi ale etnicilor romi sunt: Petelea, Bahnea, Sânpaul, Vânători, Band, Crăciunești, Mica (județ Mureș), Brateiu, Iacobi,eni,

102 http://ec.europa.eu/justice/policies/discrimination/docs/com_2011173_en.pdf

103 www.recensamantromania.ro

104 www.recensamantromania.ro

Târnava, Laslea, Bazna (județ Sibiu), Augustin, Ormeniș, Măieruș, Târlungeni, Racoș (județ Brașov), Cetatea de Baltă, Călnic, Jidvei (județ Alba), Vâlcele, Belin, Ojdula, Hăghig (județ Covasna), Secuieni, Săcel (județ Harghita).

3.5. Reprezentarea intereselor comunității romilor

Romii dețin organizații tradiționale, asociații și partide politice. O primă încercare de adunare națională a existat încă din anul 1878, când Josef Reinhardt a invitat câțiva romi din Italia, Spania și Rusia în apropiere de Stuttgart pentru a se consulta în privința formării unei organizații care să reprezinte interesele romilor față de fiecare stat în parte. Când s-a aflat despre acest lucru, autoritățile germane au interzis această întâlnire precum și convocarea altor întruniri similare ale romilor.

Mișcarea activă în România la începutul anilor treizeci dispunea de o bază mult mai largă și un program detaliat. Însă odată cu dictatura fascistă a generalului Antonescu, toate organizațiile romilor au fost interzise. Campania de anihilare a romilor de către regimul național-socialist precum și respingerea lor de către majoritatea populației după război sunt posibile cauze de reprimare a conștiinței pe o perioadă mai îndelungată. În Ungaria a fost înființată în anul 1958 Federația Romilor, iar alte țări europene au urmat exemplul: Spania, Finlanda, Suedia, Franța, Germania. Organizația Internațională a Romilor și-a ținut congresul fondator în aprilie 1971, la Londra. În cadrul acestui congres s-a formulat pentru prima dată obiectivul „unității naționale”, lupta comună împotriva rasismului și discriminării și pentru progresul poporului rom. Cântecelele *Djelem, djelem* (*Gelem, gelem*) a fost declarat imnul național al tuturor romilor, steagul a fost adoptat, simbolizând viața și trecutul întregului popor: partea de sus este albastră, culoarea cerului, partea de jos verde, culoarea ierbii și simbolul vieții, la mijloc o roată roșie cu șaisprezece spițe, simbolul originii, stilului de viață a romilor și exodului din secolul IV d.H. Prima zi a congresului, 8 aprilie, a fost declarată Ziua Internațională a Romilor. Participanții la congres au decis de asemenea să înființeze o organizație internațională a romilor, Uniunea Internațională a Romilor, care să reprezinte romii în organismele internaționale, primind sarcina de a apăra în mod eficient drepturile lor naționale, ale omului și ale cetățeanului. Cel mai mare succes de până acum al Uniunii Internaționale a Romilor este recunoașterea ei de către Națiunile Unite. Partide politice ale romilor există în Bulgaria, Macedonia, Serbia, România, Ungaria, Republica Cehă și Slovacia. Deși nu poate fi încă vorba de o adevărată intervenție politică, se înregistrează totuși succese parțiale. Este nevoie de o politică europeană care să aplice pentru toți romii drepturile minorităților și legislația de combatere a discriminării, iar romii să tragă împreună în aceeași direcție, pentru ca speranța exprimată în imnul romilor să se împlinească: ... *Ake vriama, usti Rom akana, men khutasa misto kai kera. A Romale, a Chavale!* – "A sosit timpul, ca noi, romii, să ne ridicăm, ne vom ridica, numai dacă vom acționa. O romi, o oameni tineri! (extras din: *Gelem, Gelem* Text de Jarko Jovanovic, la o melodie tradițională).

Între timp romii au reușit să desemneze reprezentanți politici; de exemplu în Ungaria există anumiți primari romi. O rețea a organizațiilor și asociațiilor relativ bine dezvoltată mai ales în Europa de Vest determină ca problemele romilor să fie percepute mediatic și politic. Aceste probleme sau preocupări se referă mai ales la recunoașterea politică și socială, conservarea limbii și culturii, un acces mai bun pe piața forței de muncă, eliminarea prejudecăților din partea populației majoritare, dar și la lucruri „de la sine înțelese” precum furnizarea apei și curentului în așezările romilor. Paralel cu aceste abordări pozitive în țările de proveniență, sute de romi, în special din Europa de Sud, își părăsesc țara pentru a risca un nou început în statele vest-europene.

În România există aproximativ între 200 și 300 de asociații ale romilor, însă nicio organizație-umbrelă recunoscută, ceea ce îngreunează reprezentarea intereselor din partea romilor dar și munca guvernului în privința romilor prin lipsa punctelor de contact acceptate de toate părțile. Partidul Romilor (Partida Romilor) a primit la alegerile parlamentare din 2008 aproximativ 44.000 de voturi, ceea ce corespunde unui procent de 0,6%, iar în anul 2012 Alianța Civică Democrată a Romilor (ACDR) formațiune politică înființată în 2011 de un grup de tineri romi) a reușit la alegerile locale să obțină un scor electoral, la „votul politic”, aproape dublu față de competitorul direct, Asociația Partida Romilor „Pro Europa”. 24.949 de romi au votat candidații ACDR pentru posturile

de consilieri județeni, iar 4.937 de romi au acordat votul candidaților ACDR pentru posturile de președinți de consilii județene. Asociația Partida Romilor “Pro Europa” a obținut doar 16.059 de voturi pentru consilieri județeni și doar 2.912 de voturi pentru președinți de consilii județene. Deoarece românii aparțin celor 19 minorități etnice recunoscute oficial în România, partidului îi revine totuși un loc în Camera Deputaților.

Guvernul român a înființat în 2004 un serviciu propriu Agenția Națională pentru Romi (ANR), care să se ocupe în mod special de problemele minorității rome. Se demarează sistematic studii, pentru a dezvolta pe o bază solidă programe pentru îmbunătățirea situației comunităților de romi. Nu toate inițiativele statului au fost încununate de succes. Distribuția de tablă pentru pregătirea acoperișurilor colibelor pentru iarnă s-a dovedit la fel de zadarnică precum distribuția de rechizite școlare.

În 2014 va fi discutată înființarea unui Minister al Romilor condus de un reprezentant al etniei, care să se ocupe de gestionarea și rezolvarea problemelor romilor în domenii precum educația, sănătatea, crearea de locuri de muncă și integrarea lor cât mai rapidă. „Situația romilor este dezastruoasă și se trag semnale de alarmă din partea Comisiei Europene legate de această situație. Acest minister ar putea pune în mișcare rezolvarea problemelor cu care se confruntă românii”.¹⁰⁵

3.6. Probleme specifice ale populației rome

Pe această bază, procesele de transformare a comunităților de romi au avut efecte ambivalente. Românii sunt în multe feluri marii perdanți în procesele de schimbare. Sărăcirea disproporționată, existența crescută a grupurilor marginalizate și o distanță socială crescută față de mediul lor social caracterizează situația. În același timp se poate observa o deteriorare bruscă a situației socio-economice a unor segmente mari ale populației de romi. O marginalizare multidimensională - excluziune socială – ca excluderea de la accesul la resurse, oportunități de participare și dezvoltare, precum și lipsa de prestigiu social.

Modul în care românii se autoînțeleg pe sine a rezultat din istorie, din situațiile prezente și din politică. Nedoriiți, segregati, marginalizați, discriminați își caută refugiu:

- În propria comunitate până la autoizolare;
- Într-o apropiere treptată sau asimilare în cadrul populației majoritare;
- Sau în migrație.

Condițiile precare de viață ale romilor reprezintă în general o problemă complexă ale cărei elemente individuale se influențează reciproc. Sărăcie – nivel scăzut de educație – șomaj – condiții de locuit precare – acces redus la servicii medicale – nivel de viață scăzut. Tot în strânsă legătură se află și problemele de identitate și de segregare, marginalizarea și discriminarea.

Probleme de identitate

Problemele de identitate se fac resimțite în diverse situații: autodeclararea la alegeri, comportamentul vizibil al copiilor și tinerilor, dependența de alcool, agresivitate, violență, rușine, etc.. Toate acestea au și o dimensiune socială vizibilă. Un exemplu în acest sens îl reprezintă situația în care românii cu ocazia alegerilor se simt mai apropiați de populația majoritară și se declară mai degrabă ca fiind români sau maghiari. Rareori există expresia unei asimilări avansate a romilor.

Identitatea etnică poate fi definită prin adunarea unor note vizibile și invizibile ca note culturale, unități lingvistice, valori religioase, valori tradiționale etc. Identitatea etnică, indiferent de situație nu poate fi modificată. Ea este susținută de existența unei limbi comune, a unei culturi comune, religie comună, obiceiuri comune și tradiții comune, iar soliditatea acestora reprezintă o barieră peste care nu se poate trece. Te-ai născut în ea, în ea rămâi, nu trebuie să faci nimic pentru a aparține

de ea. În România Departamentul pentru Protecția Minorităților Naționale din cadrul Guvernului are un Birou Național pentru Romi. În calitate de minoritate națională recunoscută, romii beneficiază de protecție prin Constituție și prin legislația domestică adoptată cu privire la minoritățile naționale. Le sunt garantate o serie de drepturi prin acordurile internaționale pe care le-a semnat România. Comunități de romi există în toată țara. Aproximativ 60% vorbesc romani. Fiecare persoană care aparține unei minorități naționale are drept de a folosi în mod liber și fără ingerință limba sa minoritară, în privat și în public, oral sau în scris. Limba romani se predă în unele clase, numărul școlilor în care se predă fiind în continuă creștere. Sistemul educațional instituționalizat nu corespunde nevoilor.

Datorită faptului că romii se simt pe sine ca fiind respinși și discriminați de către populația majoritară, aceștia tind spre autoizolare reușind astfel să își conserve identitatea culturală, obiceiurile și tradițiile. Pe de altă parte această situație duce și la o negare a propriei identități, motiv pentru care romii se declară cu ocazia alegerilor ca fiind români sau maghiari. Lipsa documentelor de identitate contribuie de asemenea la această stare de confuzie.

O altă situație este cea cu privire la discuțiile legate de denumirea romilor. În România termenul „romi” (în ortografie și în varianta „rromi”) este utilizat ca terminologie colectivă pentru numărul mare al diverselor subgrupe. Pe lângă acesta, romii se desemnează ei înșiși *țigani*, denumire românească, care în limba romani nu există. Începând cu sfârșitul anilor `90 în documentele oficiale românești apare denumirea de „romi”.

Acest lucru a întâmpinat o opoziție semnificativă în politică și în societate. Naționaliștii români au inițiat în 2009 o campanie pentru un proiect de lege de reintroducere a termenului de *țigani* și de eliminare a celui de *romi*. Inițiativa lor a eșuat, însă în 2010 Partidul Democrat Liberal, partid de guvernământ și membru în Partidul Popular European, a anunțat o inițiativă legislativă similară. Obiectivul a fost „protejarea românilor din străinătate, care sunt afectați de discriminare, devenind victime ale relexor tratamentelor în spații în care etnicii romi nu sunt bine văzuți”. Din această perspectivă minoritatea romă nu aparține populației românești. Respingerea termenului de „romi” este motivată în principal de pericolul unei confuzii între „romi” și „români”. Pentru președintele Băsescu schimbarea denumirii din „țigani” în „romi” a fost o „mare greșeală politică”.¹⁰⁶ Băsescu a declarat că românii sunt confunđați în întreaga Europă cu romii. Implicația acestei declarații, că romii nu sunt români, a declanșat indignare în societatea civilă. Ministerul de Externe și Ministerul Culturii, Agenția Națională pentru Romi, Secretariatul General al Guvernului, Departamentul pentru Relații Interetnice și Consiliul Național pentru Combaterea Discriminării au obiectat invocând o Directivă UE din anul 2000. Ministerul de Externe a precizat că scopul invocat al unei delimitări terminologice între „români” și „romi” nu poate fi oricum atins, întrucât în celelalte state se va utiliza în continuare termenul de „romi”. În final Senatul român a respins în 2011 schimbarea denumirii oficiale în *țigani*.

Începând cu mijlocul anilor `90 a fost introdusă – la propunerea reprezentanților romi – noua variantă ortografică „rrom” (singular) respectiv „rromi” (plural), pentru a contracara un eventual argument al unui pericol de confuzie și a se evita o revenire la termenul de „țigani”. Forma „rromi” este utilizată numai sporadic de autoritățile românești, însă a pătruns parțial în literatura științifică internațională.

Discriminare

Aceste fenomene evidențiază de asemenea că în timpul proceselor de transformare după 1990 romii s-au numărat din nou printre perdanții revoluției. Situația lor s-a înrăutățit succesiv. Responsabile sunt trei mecanisme diferite de suprimare și persecuție care sunt în legătură indirectă, dar care acționează și independent una de cealaltă:

1. Represiunea oficială din partea statului prin autorități, instituții ale statului sau controlate de stat, precum poliție și serviciu secret, dar și școli și întreprinderi.
2. Violență organizată «privatizată», care este tolerată totuși de la autorități și până la guvern. În aceasta se încadrează organizații precum «Vatra Românească», dar și acțiunea

106 Interviu cu Traian Băsescu în „Financial Times”. <http://www.newspad.ro/Basescu-s-a-razgandit-vrea-rromi-nu-tigani,360747.html>

minerilor care au atacat în iunie 1990 cartierul de romi din București.

3. Violență particulară, individuală, care este exercitată independent de instituțiile statului sau de organizațiile «private». Aceste acte de violență și revolte nu sunt nici ele sancționate de poliție sau de justiție.

În privința represiunii oficiale din partea statului se poate constata o anumită continuitate, chiar dacă metodele și mijloacele s-au adaptat la cerințele noilor vremuri. Sub dictatura lui Ceaușescu romii erau expuși în plus capriciilor potențailor puterii sau baronilor locali; ei puteau totuși să-și câștige anumite libertăți, unele chiar le-au fost aprobate. Cei mai mulți romi nu puteau fi determinați nici măcar sub amenințarea pedepsei să servească în armata română și puteau să-și desfășoare meseriile tradiționale, chiar dacă se aflau permanent la bunul plac al autorităților.

Recunoașterea sau acceptarea romilor impusă de necesitate (meserii, comercianți etc.) s-a schimbat brusc după instaurarea noului regim și a unei anumite acalmii sociale în România după revoluție. Respingerea «țiganilor», existentă dintotdeauna – cel puțin în stare latentă – , s-a transformat cu aprobarea statului într-o excludere deschisă, agresivă, din societate. Multe probleme și abuzuri au fost proiectate asupra romilor. În țară s-a creat un climat care permitea oricui să nu-i trateze de pe același nivel sau în condiții de egalitate. Defăimarea publică și raidurile aprobate de stat asupra cartierelor sau satelor de romi reprezentau o fațetă a discriminării cotidiene. Cealaltă fațetă o constituiau micile șicane adresate romilor, în timp ce erau aruncați din magazine sau copiii lor trebuiau să părăsească școala, și atacurile persoanelor particulare asupra indivizilor sau asupra unor sate întregi. Aceste acțiuni particulare nu trebuiau să se teamă de cercetări din partea poliției sau urmăriri în justiție, pentru că astfel de comportamente erau tolerate.

În procesul de aderare a României la Uniunea Europeană, respectarea drepturilor omului a fost și este o parte componentă a acquis-ului comunitar al UE ce nu poate fi negociată. Ca și alte state candidate România ar trebui să trimită semnale clare care să excludă pe viitor o discriminare a romilor (precum și a altor minorități). Solicitățile pentru măsuri de integrare a romilor au fost urmate și de sprijin financiar.

Sărăcie individuală/familială¹⁰⁷

Jumătate din romii din România sunt afectați de sărăcie absolută¹⁰⁸, ceea ce reprezintă un număr de patru ori mai mare decât populația majoritară. Dacă se iau în considerare veniturile drept bază pentru stabilirea gradului de sărăcie, numărul romilor afectați de sărăcie este chiar de 5,6 ori mai mare decât populația majoritară. Analiza inegalității veniturilor arată și o discrepanță semnificativă între romi și populația majoritară. Datele din 2011 arată că la populația de romi există o polarizare uriașă a veniturilor, inegalitatea acestora (valoarea coeficientului Gini) putând genera diferențe semnificative în accesul la resurse și oportunități¹⁰⁹. Două treimi din familii trăiesc în mediul rural – adeseori în comune constant subfinanțate, marea majoritate a acestora trăiesc din ajutoare sau beneficii sociale și sunt amenințate în mod extrem de sărăcie.

Sărăcia la nivelul comunelor, în strânsă legătură cu asigurarea infrastructurii de bază necesare, precum furnizarea centralizată de apă și curent, ș.a.m.d., relevă o situație problematică. Așa cum condițiile igienice extreme atrag după sine consecințe asupra sănătății, ele influențează implicit și condițiile de viață.

Educația

Nivelul de educație a romilor este scăzut. Motivele sunt complexe: discriminare și segregare în educație, neîncredere în școli, lipsa de introspecție în beneficiile școlii și în beneficiile pe termen lung ale educației, cunoașterea insuficientă a limbii oficiale, căsătoriile la o vârstă fragedă în cadrul unor subgrupuri strict tradiționale și sărăcie.

107 În general, sărăcia individuală (și familială) se referă la raportarea veniturilor individuale/familiale la un prag al sărăciei (absolut sau relativ) care variază în funcție de numărul de membri ai familiei și compoziția acesteia (vârste și genuri, folosindu-se o serie de scale de echivalență) pentru a stabili cine se află sub pragul sărăciei. Dacă venitul familiei/individului se află sub pragul de sărăcie (care nu variază geografic dar poate varia în funcție de mediul rezidențial) atunci acesta este considerat sărac.

108 Sărăcia absolută se referă la situația când o persoană nu dispune de resursele necesare asigurării minimumului de subzistență definit prin acces la o serie de bunuri cum ar fi alimentație minimă, haine adecvate anotimpului, sănătate și adăpost.

109 Economie socială și comunitățile de romi. Provocări și oportunități. 2012, p. 15.

Segregarea etnică și rezidențială o formă gravă de discriminare a elevilor romi și influențează calitatea procesului educațional de care beneficiază elevii romi.

- Ordinul 1540/2007 – interzice constituirea de clase I și a V-a, pe criteriul etnic.
- Descresc calitatea și numărul dotărilor (laboratoare, biblioteci, calculatoare, săli de sport), care nu sunt proporționale cu creșterea numărului de romi.
- Numărul de cadre didactice calificate și de consilieri școlari nu este suficient, cadrele didactice navetiste și fluctuația mare de personal didactic.
- Procent alarmant de elevi romi nepromovați în anul școlar următor.
- Școlile nu dispun de strategii de combatere a abandonului școlar.
- Monitorizarea aplicării ordinului, după 1 an, arată că 67% dintre școli au clase segregate sau sunt școli segregate¹¹⁰.
- Pondere redusă privind participarea la cursurile de formare profesională.

Participarea pe piața muncii și calificarea profesională

Romii au, prin lipsa lor de competitivitate într-o piață a muncii competitivă, puține oportunități. Chiar și în cadrul nișelor periferice, pe care romii le ocupau în mod tradițional, cererea a crescut. În special în zonele rurale, în care romii în mare parte nu dețin terenuri proprii, o reintegrare în procesele de lucru este încă fără perspectivă. Având în vedere excluderea de până acum de pe piața muncii, apare lipsa înregistrării unei părți mari a populației de romi prin intermediul sistemelor de securitate socială.

- Aproape jumătate dintre romii agajați nu au nicio calificare, prestând servicii în domenii precum agricultură, salubritate, prelucrarea lemnului și construcții. Este relevant de menționat că două treimi dintre cei care declară că nu au nicio calificare lucrează în agricultură.¹¹¹
- Gradul de ocupare a romilor comparativ cu populația majoritară din grupa de vârstă de muncă a fost mai mică decât o treime (2011).
- În rândul femeilor romi gradul de ocupare a fost de numai o cincime.
- Proporția foarte mare de zilieri.
- Romii se află într-o situație dificilă și, implicit, procurarea veniturilor minime necesare satisfacerii nevoilor de bază provine în mare parte din ajutoarele sociale.
- Slaba pregătire profesională face ca romii să aibă puține calificări menite să-i sprijine să intre pe piața muncii și de aceea cei mai mulți dintre ei exploatează resurse marginale pentru asigurarea veniturilor necesare traiului zilnic.
- Lipsa experienței profesionale, ceea ce diminuează șansele de angajare, categorii precum romii fiind afectate de două ori mai mult de șomaj.

Starea de sănătate

Problemele de sănătate ale populației de romi sunt complexe, dar nu au o determinare etnică ci, mai degrabă, culturală (stilul de viață) și socio-economică (nivelul de trai scăzut). Starea de sănătate a populației romi e afectată direct și de condițiile de locuire și de accesul la un venit decent.

Deficiențe în sistemul sanitar

- Descentralizarea nepregătită – afectează continuarea sistemului de mediere sanitară în

110 Iulian Stoian: Proiectul EU INCLUSIVE – transfer de date și experiențe privind integrarea pe piața muncii a romilor între România, Bulgaria, Italia și Spania. Măsuri de politici publice de incluziune socială a romilor din România. București 2012

111 Daniela Tarnovschi, Sorin Căce, Ana Maria Preoteasa, Cristina Tomescu, Simona Stanescu (coord.), Legal și egal pe piața muncii pentru comunitățile de romi – Diagnoza factorilor care influențează nivelul de ocupare la populația de romi din România, Fundația SOROS România, București, 2010.

comunitățile cu romi.

- Lipsa expunerii la diversitate, toleranță și non-discriminare a cadrelor medicale din sistemul sanitar afectează încrederea romilor în sistemul public sanitar; cazuri de excluziune, discriminare și stigmatizare a pacienților romi de către medici; înregistrarea de cazuri de refuz la tratament al pacienților romi și atitudinile stigmatizante din serviciile de sănătate care îi determină pe romi să nu mai apeleze la serviciile de sănătate publică.
- Amenințare: noua politică în domeniul sănătății promovată de proiectul de lege ultra-liberală a sănătății.
- Asigurări de sănătate pentru romi.
- Asigurarea de vaccinurile obligatorii și gratuite din Planul Național de Imunizare.
- Posibilități insuficiente ale părinților romi în a asigura transportul copiilor.

Principala barieră pentru romi este lipsa asigurărilor de sănătate din următoarele cauze:

- Lipsa actelor de identitate;
- Venituri inconstante/venitul minim garantat;
- Imposibilitatea înscrierii la medicul de familie;
- Lipsa unui loc de muncă;
- Lipsa unui domiciliu stabil.

Condiții de locuire

Din punct de vedere al condițiilor de locuit, polarizarea populației se accentuează în mod continuu, romii fiind afectați în mod deosebit. În ceea ce privește condițiile de locuit insecuritatea sau incertitudinea juridică reprezintă cea mai mare problemă. Mai mult de un sfert din populația romă nu are un domiciliu sigur. Fără o certitudine juridică îmbunătățirea infrastructurii de bază, cum ar fi furnizarea de apă, este de asemenea complicată. Această problemă se agravează și prin faptul că din ce în ce mai mulți romi, care trăiesc la bloc, ocupă între timp casele cu curte. Aceștia improvizează apoi condițiile de viață necesare, ocuparea lor producându-se de facto, ilegal.

- Lipsa cronică a unui stoc de locuințe sociale comensurată cu nevoia.
- Lipsa actelor de identitate și a titlurilor de proprietate asupra terenului/locuinței.
- Lipsa siguranței posesiei.
- Segregarea rezidențială (școală, spital) până la cantonarea în ghetto-uri urbane și rurale.
- Suprapopulare și condiții improprii de locuit.
- Lipsa utilităților (apă curentă, canalizare, electricitate, drumuri în/spre comunitate).
- Expunere la surse de poluare: stații de epurare, rampe de gunoi, halde de steril, zone industriale, terenuri inundabile etc.

Migrația și intenția de migrație la populația de romi

Migrația romilor în Europa de Vest se prezintă sub două forme: grupuri nomade, care rămân de obicei numai pentru o perioadă de timp scurtă și apoi își continuă drumul, și romii care sunt în căutare de muncă. Însă migrația și intenția de migrație internă a romilor, așa cum relevă datele analizate, au câteva caracteristici distincte față de cele ale restului populației. Deși la nivelul volumului nu există statistic diferențe semnificative, acestea apar la nivelul destinației de migrație și la nivelul distanței. Ca amploare fenomenul studiat nu-i diferențiază semnificativ pe romi, de restul populației țării. Nu se poate afirma că romii sunt mai “predispuși” să migreze decât ceilalți cetățeni ai României și că sunt dispuși să readopte stilul de viață nomad în condițiile impuse de transformările prin care trece societatea românească.

Problema migrării romilor către Europa de Vest constă în mare parte în refuzul oamenilor din

aceste țări. Piața internă europeană precum și drepturile privind libera ședere și a căutării unui loc de muncă în cadrul statelor membre ale Uniunii Europene îi determină pe vest-europeni să se teamă pentru bunăstarea lor. Aceștia de cele mai multe ori susțin că romii sunt imigranți săraci ce doresc să profite de pe urma sistemelor sociale robuste. Din punctul de vedere al vest-europenilor, romii nu sunt educați, iar din acest motiv aceștia nu își vor găsi locul pe piața muncii din statele dezvoltate.

Statele către care tind romii să migreze nu prezintă nici cea mai mică intenție de integrare a acestora. Vest-europenii se tem de migrații ce ar putea să le dea peste cap sistemele de asigurări sociale, de acei mulți romi care ar putea să-i urmeze pe cei deja sosiți la fața locului pentru a beneficia de un trai mai bun. Datorită atitudinii distanțate față de romi, se întăresc barierele privind o posibilă conviețuire productivă. Așa încât rămânem la aceeași practică de secole: respingere, ignorare și căutarea de soluții.

O soluție la nivel european pentru această problemă nu poate fi previzionată, deoarece scenariile aplicabile la nivelul statelor de origine precum și a celor vizate ca și destinație sunt foarte diferite. În prezent mai mulți experți preocupați de problemele romilor discută despre crearea unui fond pentru romi la nivel european, un fond la care să contribuie toate statele Uniunii Europene și din care să fie repartizați bani fiecărui stat în parte în funcție de dimensiunea problemelor cu care se confruntă. Acești bani ar putea fi folosiți pentru implementarea unor măsuri de integrare. Efortul birocratic va fi unul foarte mare, iar situația datelor statistice cu privire la minoritatea romilor este foarte diferită de la o regiune la alta.

4. Regiunea Centru. Diagnoza comunităților defavorizate (în particular comunitățile de romi)

4.1 Particularități și tendințe în dezvoltarea Regiunii Centru

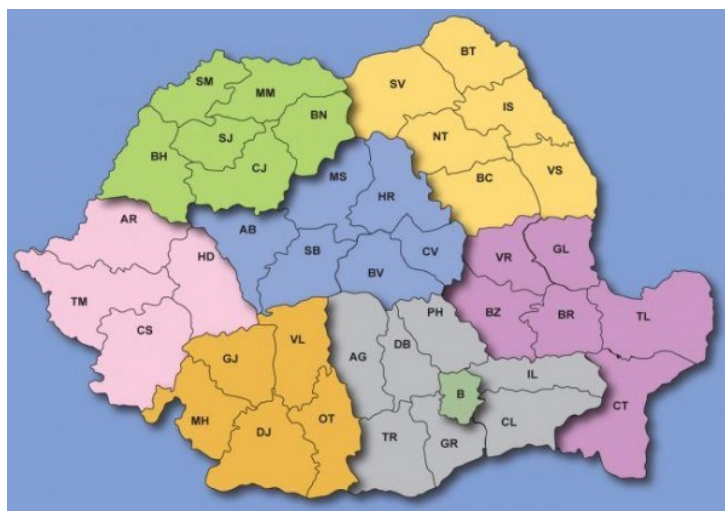
4.1.1. Profilul teritorial și socio-economic al Regiunii Centru

4.1.1.1. Localizarea geografică

Regiunea Centru este una dintre cele opt regiuni de dezvoltare din România, fiind înființată în 1998 în vederea facilitării procesului de dezvoltare regională. Îndeplinindu-se astfel, una dintre condițiile de aderare ale României la Uniunea Europeană, regiunile de dezvoltare corespund cu diviziunile de nivel NUTS-II din UE.

Prin poziția sa geografică, Regiunea Centru ocupă o poziție privilegiată, realizând conexiuni cu 6 din cele 7 regiuni de dezvoltare, înregistrându-se distanțe aproximativ egale din zona ei centrală până la punctele de trecere a frontierelor.

Imagine 5: Regiuni de Dezvoltare în România 2014

Sursă: Wikipedia

Formată din 6 județe (Alba, Brașov, Covasna, Harghita, Mureș și Sibiu), Regiunea Centru are o suprafață de 34.100 km², reprezentând 14,3% din teritoriul țării. Din suprafața totală a Regiunii Centru, cea mai mare pondere o are județul Mureș (19,7%), la polul opus fiind județul Covasna (10,9%). Poziționată în centrul țării, pe cursurile superioare și mijlocii ale Mureșului și Oltului, Regiunea Centru este străbătută de meridianul de 25° longitudine estică și paralela de 46° latitudine nordică.

4.1.1.2. Infrastructura de transport și accesibilitatea

Particularitățile geografice din Regiunea Centru au permis dezvoltarea unei rețele de transport, considerată ca fiind una strategică, integrând rețeaua de orașe de importanță regională în sistemul național, în special în depresiunea colinară a Transilvaniei. De pildă, fragmentarea reliefului montan a facilitat construirea drumurilor în profil transversal și longitudinal în Carpații Orientali.

Datorită situației sale în centrul României, Regiunea Centru se bucură de o poziție favorabilă în ce privește accesibilitatea și conexiunile rutiere cu restul țării și cu Europa. Regiunea Centru este străbătută de 5 drumuri europene, a căror lungime însumează 951 km: E60, E68, E81, E574 și E578. Principalele drumuri naționale sunt: DN 1, DN 7, DN 11, DN 12, DN 13 și DN 14, acestea

fiind modernizate în proporție de 96,5%¹¹² la sfârșitul anului 2011.

La nivel regional, s-a acordat o atenție sporită construcției de șosele de centură a orașelor, în special a celor mari. Aceasta a avut o dublă utilitate, pe de o parte s-a facilitat și fluidizat transportul de mare tonaj, iar pe de altă parte s-au realizat restructurări urbane benefice pentru locuitori și mediu.

O caracteristică a Regiunii Centru este dezvoltarea transportului urban specific asigurării de servicii pentru transportul pasagerilor pe distanțe scurte și cu o capacitate medie de transport. Sud-vestul Regiunii Centru este traversat de Coridorul IV Pan-European de transport, rută ce va asigura o legătură rapidă între extremitatea sud-estică a Europei (Istanbul, Salonic) și Europa Centrală (Dresda, Nürnberg), via Grecia, Bulgaria, România, Ungaria, Slovacia, Austria, Cehia. În prezent, pe teritoriul Regiunii Centru, pe acest traseu se găsește DN7 care, alături de DN1, se numără printre drumurile cu cel mai intens trafic din România, având totodată rang de drumuri europene din clasa A (E68, respectiv E81). Prin includerea României în rețeaua transeuropeană de transport, prin Coridorul IV Pan-European, se accentuează importanța construcției de autostrăzi și în Regiunea Centru. De pildă, Autostrada Transilvania va reduce considerabil timpul de deplasare prin România.

Comparativ cu drumurile rutiere, lungimea totală a căilor ferate din Regiunea Centru este jumătate din lungimea totală a drumurilor naționale, aceasta fiind de 1.332 km, dintre care jumătate electrificate (669 km). Urmare a descreșterii transportului feroviar și a stării precare a unor sectoare de cale ferată, în ultimii 20 de ani lungimea totală a căilor ferate în exploatare a scăzut din 1990 și până în 2011 cu 430 de kilometri. În plus, viteza medie de deplasare a trenurilor este de numai 60 km/h.

Pe teritoriul Regiunii Centru există două aeroporturi internaționale, la Sibiu și Ungheni (localizat la o distanță de 15 km față de nord-estul municipiului Târgu Mureș). Modernizarea acestor aeroporturi a îmbunătățit considerabil accesibilitatea internațională a Regiunii Centru din punct de vedere economic și turistic. Se estimează că odată cu construirea aeroportului Brașov-Ghimbav vor crește mai mult atractivitatea și accesibilitatea Regiunii Centru din multe puncte de vedere.

Modernizarea și extinderea infrastructurii de transport vor întări conexiunile în interiorul țării, devenind astfel mai rapide și mai eficiente, atât căile feroviare și aeriene cât și cele rutiere, în special autostrăzile. Tronsoane de autostradă posibil de realizat în următorii ani sunt: Brașov – Comarnic - București, Pitești-Nădlac și Sebeș-Turda.

În prezent, lipsa unei infrastructuri de transport adecvate afectează negativ dezvoltarea socio-economică a Regiunii Centru.

4.1.1.3. Dezvoltarea economică și forța de muncă

Procesul de dezvoltare economică a Regiunii Centru va fi impulsivat în special de extinderea și modernizarea infrastructurii. Realizarea de autostrăzi precum și zonele din vecinătatea acestora va atrage după sine înființarea de centre logistice și stabilirea unor corporații ce vor influența direct condițiile privind concurența. Aceasta va duce la o creștere a locurilor de muncă. Cererea de forță de muncă calificată, de înaltă pregătire în anumite ramuri economice, va genera noi vectori ce vor stimula dezvoltarea locală și județeană.

Înainte de a accentua principalele aspecte privind economia Regiunii Centru, este utilă o scurtă trecere în revistă a evoluției economice regionale din ultimele două decenii.

În perioada 1990-2000 Regiunea Centru a traversat o perioadă dificilă, de declin economic, marcată de un începutul greoi al transferului de proprietate și al restructurării activităților economice ineficiente, pierderea piețelor tradiționale de desfacere din Europa de Est, pe fondul deteriorării principalelor echilibre macroeconomice și al inflației galopante. Procesul de restructurare economică a fost însoțit de o restrângere semnificativă sau de închidere a capacităților de producție existente, mineritul, chimia și metalurgia neferoasă fiind cele mai afectate ramuri economice. Începând cu anii 2000-2001 climatul economic s-a ameliorat, economia și-a

112 ADR Centru, Analiza Socio-Economică a Regiunii Centru, noiembrie 2013, www.adrcentru.ro

reluat creșterea, iar anii 2006-2008 au adus consolidarea creșterii economice. Un rol important în dezvoltarea economică l-au avut investițiile străine. Criza economică și financiară ce a debutat în a doua jumătate a anului 2008 a avut un impact negativ semnificativ asupra economiei regionale atât în ceea ce privește nivelul Produsului Intern Brut, care s-a redus în 2009 cu peste 4 puncte procentuale față de anul anterior, scăderea continuând și în 2010, cât și privința nivelului ocupării (numărul salariaților a scăzut în perioada 2008-2011 cu 13,6%). Volumul investițiilor atât străine cât și autohtone s-au redus, iar unele companii străine s-au retras sau și-au redus prezența în Regiunea Centru.

O altă evoluție semnificativă în ultimii ani este continuarea tendinței de polarizare economică la nivel regional. Majoritatea activităților economice și îndeosebi cele cu o valoare adăugată brută ridicată se concentrează în orașele mari și în jurul acestora, în timp ce multe localități urbane mici (îndeosebi foste localități miniere sau orașe monoindustriale) și numeroase localități rurale au o situație economică precară și în curs de deteriorare rapidă. Gradul de coeziune teritorială se menține scăzut, această situație regăsindu-se și la nivelul întregii țări.

În ultimii 10 ani potențialul economic al Regiunii Centru s-a modificat substanțial. Ponderile ramurilor economiei la producția produsului intern brut a regiunii se apropie foarte mult de structura tipică statelor industrializate moderne. Astfel, ponderea producției agricole scade în favoarea sectorului servicii. În prezent, pilonii industriei Regiunii Centru sunt: industria construcțiilor de mașini (industria pieselor și subansamblelor auto), de prelucrare a metalelor, chimică, a materialelor de construcții, a lemnului, extractivă, textilă și alimentară. În general, unitățile industriale sunt amplasate pe teritoriul localităților urbane, iar în cazul multor orașe mici acestea imprimă localității un caracter monospecializat. În sectorul transporturi cele mai mari creșteri s-au înregistrat în domeniul transporturilor rutiere și în cele aeriene. De asemenea, o dezvoltare vizibilă s-a observat și în domeniile: telecomunicații, sectorul financiar-bancar și de asigurări. În ceea ce privește turismul, cu toate că a înregistrat o serie de progrese pe anumite segmente, ca de pildă agroturismul, este nevoie de o mult mai vizibilă și eficientă valorificare a potențialului turistic al regiunii (atât cel natural cât și antropic). La nivelul regiunii, tipurile de turism cele mai avantajate sunt: turismul montan, turismul balnear, turismul cultural și agroturismul. Dezvoltarea sectorului turistic este importantă și prin prisma efectului multiplicator pe care aceasta îl poate genera în ansamblul economiei. O mare importanță o are dezvoltarea infrastructurii, ea atrăgând și o dezvoltare continuă a construcțiilor (10,2%). În esență, activitățile industriale, serviciile, transportul, turismul, dar și domenii precum: energiile regenerabile (în special producția de biomasă), infrastructura de educație și sănătatea, precum și serviciile aferente acestora oferă perspective foarte bune de dezvoltare.

În anul 2013 România prezenta o creștere a Produsului Intern Brut (PIB) real de 3,5%¹¹³ în comparație cu anul precedent, în timp ce acesta a fost în medie de 0,1% în țările UE-27¹¹⁴, însă PIB-ul ramane sub nivelul din 2008. În anul 2012, Produsul Intern Brut/locuitor al Regiunii Centru, calculat la paritatea de cumpărare standard era de 11.400 euro (România: 13.500), reprezentând 45% din media Uniunii Europene și 95,9% din media națională. Produsul Intern Brut obținut în 2012 la nivelul Regiunii Centru totalizează 71,4 miliarde lei prețuri curente. Contribuția celor 6 județe la formarea Produsului Intern Brut regional diferă sensibil, fiind în strânsă corelație cu greutatea economică a fiecăreia. Astfel, județele Brașov și Mureș realizează 41% din PIB regional, în timp ce Covasna și Harghita, județe cu o populație puțin numeroasă și cu o structură economică diferită realizează 6,3% respectiv 9,6% din PIB al Regiunii Centru (vezi tabel 6).

113 INSS: http://www.insse.ro/cms/files/statistici/comunicate/pib/a13/pib_trim1v%202013_1.pdf, 05.03.2014

114 Eurostat: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_PUBLIC/2-05032014-BP/DE/2-05032014-BP-DE.PDF, 05.03.2014

Tabel 6: Produsul Intern Brut (PIB) in Regiunea Centru pe județ, 2012

	Alba	Brașov	Covasna	Harghita	Mureș	Sibiu	România
PIB pe locuitor (în Euro)	6.599	8.077	4.675	4.895	5.535	7.454	6.551
PIB (în mill lei)	10,7	21,3	4,5	6,9	14,1	13,9	131.800
- locul în România	20	7	41	31	12	13	-
Salariu mediu net 2012	1.414	1.460	1.202	1.105	1.356	1.550	1.548

Sursă: INS, BNR, Raiffeisen Research, bază de calcul Germany Trade& Invest, 2012

Domeniile din sectorul serviciilor care au înregistrat cele mai mari creșteri sunt transporturile (în special transporturile rutiere și cele aeriene), telecomunicațiile, sectorul financiar-bancar și de asigurări. Turismul, cu toate că a înregistrat o serie de progrese pe anumite segmente, cum ar fi agroturismul, nu reușește să valorifice încă importantul potențial turistic al regiunii. Subdomenii ale turismului se bucură de un cert avantaj: turismul montan, turismul balnear, turismul cultural și agroturismul. Dezvoltarea sectorului turistic este importantă și prin efectul multiplicator pe care aceasta îl poate genera în ansamblul economiei.

De asemenea, este important de menționat faptul că potențialul pentru cercetare și dezvoltare din regiune cunoaște o mai bună și oportună valorificare în relație cu domeniul economic. În Regiunea Centru s-au format clustere în domeniile: prelucrarea lemnului, biomasă, electrotehnică, industria alimentară, prelucrarea metalelor, tehnologii aerospațiale, etc. Cercetarea autohtonă are încă un rol redus în dezvoltarea economică, transferul rezultatelor cercetării și aplicarea lor în economie făcându-se încet și cu dificultate. Prin restabilirea unei legături puternice între cercetare și economie și prin creșterea rolului inovării se vor putea pune noi baze pentru o dezvoltare durabilă a economiei Regiunii Centru. Tendințele arată faptul că procesul de clusterizare va cunoaște la nivelul regiunii o dezvoltare semnificativă.

Amintim și faptul că în regiune au apărut noi ramuri ale economiei precum: tehnica medicală, sectorul creativ, sectorul IT și de comunicații. În aceste domenii la care se adaugă și turismul și sectorul serviciilor se observă o dezvoltare accentuată a companiilor mici și mijlocii. Pentru susținerea acestei dezvoltări este nevoie urgentă de programe de finanțare pentru companii mici și mijlocii, pentru asigurarea rezervei minime de capital (pentru garanții, lichidități, etc.). Astfel se poate contribui la stabilizarea forței de muncă și a economiei pe timp de criză, deoarece companiile mici și mijlocii prezintă o mai mare flexibilitate la modificările privind condițiile de concurență.

4.1.1.4. Piața muncii

Dezvoltarea economică a Regiunii Centru, în special stabilirea companiilor străine, restructurarea producției interne și dezvoltarea companiilor mici și mijlocii impun tot mai multe cerințe, în special de formare profesională care să răspundă provocărilor de pe piața muncii.

Doi dintre cei mai importanți indicatori statistici ce caracterizează piața muncii sunt mărimea populației active și rata de activitate a populației în vârstă de muncă. Ambii indicatori au avut un trend descendent, pe fondul întârzierii intrării tinerilor pe piața muncii și al părăsirii timpurii (de pildă, pensionarea anticipată). Trendul descendent s-a menținut chiar și în perioadele de reviriment economic, cauzele principale fiind migrația masivă a populației în vârstă de muncă spre țările din vestul Europei și scăderea efectivului populației în vârstă de muncă.

Populația activă formează 42,5% din totalul populației regiunii, pondere în scădere în ultimii ani. Populația activă a Regiunii Centru a înregistrat o scădere de circa 200 mii persoane între 1990 și 2011, rata de activitate reducându-se în aceeași perioadă cu 8 puncte procentuale. În același timp rata de activitate a populației în vârstă de muncă a scăzut de la 69,1% în 1990 la 60,5% în 2011¹¹⁵. Se remarcă diferențe semnificative între județele din Regiunea Centru, rata cea mai ridicată de activitate fiind înregistrată în județul Alba (65,8% în 2011), iar cea mai redusă în județul Brașov (55,5%). Cauzele principale care au determinat această evoluție sunt reducerea vârstei medii de

115 Datele pentru anul 2012 privind populația vor fi recalulate după publicarea rezultatelor definitive ale recensământului din 2011

pensionare (prin pensionarea anticipată) și creșterea numărului persoanelor care urmând o instituție de învățământ superior își prelungească, implicit, perioada de inactivitate.

Tabel 7: Rate de ocupare și rata șomajului pe regiunii, 2012 (%)

	EU-27	România	Centru	Nord-Vest	Nord-Est	Sud-Est	Sud-Muntenia	Sud-Vest Oltenia	Vest	București-Ilfov
Rata de ocupare 15-64 ani	64,00	59,50	53,40	61,60	64,90	53,90	57,10	60,90	58,90	64,50
Rata șomajului	10,50	7,00	9,80	4,50	4,30	10,20	9,90	6,70	5,10	6,20

Sursă: Eurostat, aprilie 2014

Rata de activitate și rata de ocupare a populației în vârstă de muncă¹¹⁶ s-au redus semnificativ în ultimii 22 ani, ajungând la 60,5% respectiv 53,4% în anul 2012 (vezi tabel 7). Mediul urban deține, la nivel regional, 66% din totalul populației ocupate, consecință a ratei superioare de ocupare a populației în rândul populației urbane. Nivelul ocupării este sub media europeană. Structura pe sectoare economice a forței de muncă a suferit schimbări semnificative, principalele cauze fiind restrângerea sectorului primar și a celui secundar, concomitent cu dezvoltarea sectorului serviciilor și al construcțiilor. Ponderea populației ocupate în agricultură rămâne foarte ridicată (24,2% în anul 2011), în ciuda unei ușoare descreșteri înregistrate în ultimii 10 ani. Disparitățile intraregionale în ce privește ocuparea s-au accentuat în ultima perioadă, punând în evidență fenomenul de concentrare a forței de muncă (în special a celei înalt calificate) în marile centre urbane și în zonele adiacente.

Condițiile de muncă și de viață comparativ cu salarizarea scăzută duc la o migrație masivă și continuă a forței de muncă românești. Sporul natural negativ anticipează o lipsă tot mai mare a potențialului forței de muncă. De asemenea, accentuarea migrației femeilor cu vârstă fertilă va avea în timp un puternic efect negativ resimțit într-o scădere vizibilă a numărului de copii, tineri și persoane active.

O resursă de forță de muncă insuficient valorificată care ar putea fi mobilizată este populația de etnie romă. Îmbunătățirea calității formării profesionale și o mai bună echilibrare privind ofertele de formare profesională și ofertele învățământului universitar sunt imperative pentru creșterea competitivității Regiunii Centru și nu numai.

4.1.1.5. Principalele aspecte privind educația

Paralel cu dezvoltarea demografică trebuie luate în considerare și evoluția populației școlare și principalele aspecte privind sistemul de învățământ.

Analizând comparativ cu anul școlar anterior, în 2010/2011 numărul total de unități școlare a scăzut cu 53 la nivelul Regiunii Centru, desființându-se 23 de grădinițe pentru copii și 25 de școli primare și gimnaziale, majoritatea în mediul rural datorită scăderii numărului de copii. De asemenea, față de anul școlar anterior, în Regiunea Centru s-au închis două licee, în județele Brașov și Sibiu. În toate județele din regiune s-au extins oferta de educație pentru nivelul preșcolar și posibilitățile de participare la activități în sistemul „After-School”. Rate ale abandonului școlar (nivelul primar și gimnazial) peste media regiunii se află în județele Brașov (aproape dublu), Covasna și Mureș, cele mai scăzute rate fiind în județul Harghita. La nivel regional, Regiunea Centru ocupă a doua poziție după Regiunea Vest privind valorile acestui indicator. Rata abandonului școlar la nivelele liceal și profesional are valori și mai mari (duble comparativ cu cel la nivelele primar și gimnazial), Regiunea Centru situându-se pe locul 4 între regiunile de dezvoltare din România.

De remarcat este faptul că în anul școlar 2010/2011 nu a funcționat nicio școală profesională comparativ cu anul anterior, în care au existat 3 școli profesionale, câte una în județele Brașov, Mureș și Sibiu. Datorită schimbărilor legislative din sistemul de învățământ românesc, școlile profesionale s-au desființat, formarea profesională și tehnică realizându-se prin liceele tehnologice.

¹¹⁶ Conform definiției Organizației Internaționale a Muncii și Eurostat, populația în vârstă de muncă cuprinde toate persoanele cu vârstă cuprinsă între 15 și 64 ani.

Din 2011 se pot observa schimbări semnificative după modificarea cadrului legislativ în februarie 2012. În municipiul Brașov s-a deschis în același an prima Școală Profesională Germană, care funcționează conform sistemului dual. Pe baza acestui model funcționează sau se înființează școli în Alba Iulia și Făgăraș. Inspectoratele școlare județene monitorizează îndeaproape această dezvoltare. Planurile de învățământ pentru licee au fost adaptate luând în considerare extinderea calificărilor profesionale.

Față de ultimii ani s-a înregistrat la nivelul județelor Regiunii Centru o scădere a numărului de cadre didactice, cauzată în principal de scăderea natalității, a condițiilor de salarizare, dar și de închiderea unor unități școlare (în special în mediul rural). Cele mai semnificative scăderi ale numărului de cadre didactice sunt în școlile primare și gimnaziale, în special în județele Mureș, Brașov și Alba.

4.1.1.6. Principalele aspecte privind sistemul de sănătate

În urma evaluării sistemului de sănătate românesc acesta se prezintă într-o stare critică. Deși în ultimii 20 de ani speranța medie de viață a crescut la nivel național de la 69,79 de ani în 1990 la 73,77 de ani în 2011, dotările din sistemul de sănătate și accesul la asistență medicală specializată sunt deficitare, în plus acest sistem fiind de foarte mult timp subfinanțat la nivel național. La nivelul Regiunii Centru, în 2011 speranța medie a vieții a fost de 74,25 de ani, cu 0,5 ani mai mult față de cea de la nivel național. La nivel regional, speranța medie a vieții în mediul rural este cu 1,76 ani mai mică față de cea din mediul urban. La nivel județean cea mai mare speranță medie a vieții a fost în județele Brașov (75,27 ani), Alba și Sibiu (74,23 ani), iar cea mai mică în județele Mureș (73,57 ani) și Covasna (73,82 ani). Pe lângă speranța medie de viață, România se situează pe o poziție inferioară în clasamentul unor indicatori, cum sunt de pildă: rata mortalității infantile (în 2011, în România rata mortalității infantile avea valori aproape duble față de cea de la nivelul Uniunii Europene), ponderea bolilor cronice în structura mortalității (România înregistrează o pondere dublă față de cea existentă la nivelul Uniunii Europene), numărul de medici practicanți la 100.000 de locuitori (România se situează pe ultimele locuri din Europa).

Cel mai bun nivel de acordare a asistenței medicale se poate constata în județul Mureș. Aici numărul de spitale s-a dublat în 2011 comparativ cu 2005. Cu toate că numărul de policlinici și de cabinete medicale de medicină generală a scăzut, iar personalul medical s-a diminuat, municipiul Târgu Mureș deține cel mai important spital din Regiunea Centru, fiind în același timp atât un centru medical regional cât și un centru universitar în domeniu. În județul Mureș există o treime din medicii din Regiunea Centru. De asemenea, importante centre medicale sunt și spitalele din Brașov și Sibiu. Comparativ cu anul 2005, în anul 2011 s-a înregistrat o scădere cu 3,1% a personalului sanitar mediu. La nivel județean, în ultimii ani numărul personalului sanitar mediu din județul Brașov a scăzut cu aproximativ un sfert (-24,3%).

4.1.2. Principalele provocări sociale

În analiza socio-economică și analiza SWOT a Agenției pentru Dezvoltare Regională, documente realizate în vederea elaborării Planului de Dezvoltare a Regiunii Centru pentru perioada 2014-2020, se abordează în detaliu problemele sociale actuale. În cazul populației de etnie romă anumite probleme cu care aceasta se confruntă prezintă o drastică acutizare .

O problemă fundamentală, pentru care nu se întrevide o rezolvare rapidă, nici în procesul de descentralizare din viitor, este subfinanțarea sectoarelor sociale: sistemul de sănătate, de educație și serviciile sociale. Reforma în aceste sectoare nu se poate realiza de către regiuni și județe doar solicitând schimbări substanțiale ale politicii sociale și ale condițiilor de finanțare.

În Regiunea Centru există zone cu mari probleme sociale care nu pot fi ușor rezolvate. Principalele probleme sociale actuale la nivelul Regiunii Centru și care sunt foarte vizibile în rândul populației de etnie romă sunt: sărăcia, șomajul (în special cel de lungă durată), condițiile precare de locuire și de viață, accesul scăzut la serviciile medicale și sociale, accesul scăzut pe piața muncii, nivelul redus de educație și de participare la formarea profesională. La acestea se adaugă marginalizarea, stigmatizarea și discriminarea.

4.1.2.1. Sărăcia - Extinderea fenomenului de sărăcie reflectat în special în ponderea ridicată a populației de etnie romă afectată de acest fenomen

Din perspectiva Uniunii Europene, sărăcia a căpătat dimensiuni alarmante. Astfel, s-a extins nu numai categoria populației afectate de sărăcie, ci și a populației în risc de sărăcie. Acest fenomen se regăsește și în România, iar Regiunea Centru nu este nici ea ocolită. Se poate observa că cele mai multe consecințe ale sărăciei pot fi ameliorate mai ușor în zonele rurale decât în mediul urban.

Principalele cauze:

- Șomajul, în special șomajul de lungă durată;
- Veniturile foarte mici, diminuarea lor sau chiar lipsa acestora;
- Servicii sociale ca fiind singura sursă de venit.

Un aspect deosebit de îngrijorător este creșterea ratelor de sărăcie în rândul copiilor și/sau vârstnicilor. Sărăcia în rândul vârstnicilor reprezintă o problemă din ce în ce mai mare pentru comunitățile defavorizate și pentru populația aflată în risc de sărăcie. Acest fapt este cauzat pe de o parte de tendința de îmbătrânire demografică și migrația tinerilor (atât în orașe cât și în străinătate), iar pe de altă parte de femeile tinere cu vârstă fertilă care amână sau nu mai doresc aducerea pe lume a copiilor. Problematika privind sărăcia în rândul vârstnicilor se schimbă în ceea ce privește populația de etnie romă. Aceasta e influențată de situația demografică, de speranța de viață care este cu 10-15 ani mai mică față de cea a populației majoritar românești, precum și de legăturile familiale funcționale. În schimb, sărăcia în rândul copiilor reduce considerabil șansele la dezvoltare, în special pentru copiii și tinerii romi, prin lipsa accesului la educația preșcolară sau la activitățile de tip „After-School”. În același timp, susținerea și sprijinirea copiilor și tinerilor romi talentați sau dotați nu sunt încurajate, iar când se întâmplă, pot fi considerate excepții.

Principalele consecințe / implicații:

- Marginalizare
- Discriminare
- Condiții de viață și de locuire precare sau inumane
  - Locuirea la periferia localităților
  - Supraaglomerarea locuințelor
  - În cele mai multe situații lipsa alimentării cu apă potabilă, cu energie electrică sau canalizare
  - Lipsa dotărilor de bază a unei locuințe (de pildă, fără bucătărie, baie, WC), acoperișuri necorespunzătoare sau mari dificultăți privind încălzirea locuinței

În anul 2011, în Regiunea Centru 61,7% din total populație a fost deservită de sistemul public de alimentară cu apă, cu 2,3% mai mult față de anul anterior. Din acest punct de vedere, datele statistice din 2011 au scos în evidență disparitățile existente la nivel de județ: 81,9% în Brașov, 69,4% în Sibiu, 55,8% în Alba, 55,4% în Mureș, 48,2% în Harghita și doar 38,0% în Covasna. Localitățile rurale se caracterizează printr-un grad redus de echipare cu rețele de alimentare în sistem centralizat, majoritatea rețelelor existente de distribuție fiind subdezvoltate¹¹⁷.

În perioada 2005 – 2011 numărul localităților în care se distribuie energie termică a scăzut continuu de la 22 de localități (20 de municipii și orașe și două localități rurale din județul Mureș) la 17 localități (toate municipii și orașe, cu excepția unei localități rurale din județul Covasna)¹¹⁸. În prezent nu sunt racordate la rețeaua de utilități (energie electrică, energie termică sau canalizare, etc.): localități rurale din zona montană (Munții Apuseni, Munții Călimani, Munții Giurgeului, Munții Întorsurii, Munții Cindrel, Munții Baraolt, Munții Bodoc, Munții Perșani, Munții Bârsei etc.), trei orașe din județele Alba și Harghita și un oraș din județul Covasna, localități rurale din depresiuni intramontane.

117 Planul de Dezvoltare al Regiunii Centru 2014-2020. Analiza Socio-economică a Regiunii Centru. Noiembrie 2013, p. 80
118 Item, p. 82

4.1.2.2. Elemente privind șomajul

Principalele particularități ale șomajului:

- Rate reduse de activitate și de ocupare a populației în vârstă de muncă, accentuarea disparităților intraregionale în ce privește ocuparea
- Rate ridicate ale șomajului de lungă durată
- Rate ridicate ale șomajului în rândul tinerilor

Șomajul, în special șomajul de lungă durată și cel în rândul tinerilor, afectează vizibil nu doar populația de etnie romă, ci reprezintă o problemă serioasă cu repercusiuni complexe, în special sociale, pentru majoritatea persoanelor, indiferent de etnie. Aceste consecințe negative ale șomajului se observă cu precădere la persoanele care locuiesc în mediul rural. La nivelul mediului rural din Regiunea Centru există o ofertă foarte redusă privind locurile de muncă vacante, ca și o slabă diversificare a calificărilor pentru care există cerere pe piața muncii. Comparativ cu mediul urban, gradul de ocupare a forței de muncă este considerabil mai scăzut în mediul rural, de pildă în anul 2011 ponderea era de 45,4% comparativ cu 56,6%¹¹⁹. În plus, romii din mediul rural sunt și mai mult defavorizați datorită nivelului scăzut de educație și tradițiilor bine conservate.

4.1.2.3. Aspecte privind incluziunea redusă pe piața muncii

Din diverse cauze accesul pe piața muncii este limitat, în mod obiectiv sau subiectiv, pentru anumite categorii ale populației: persoane cu dizabilități, persoane defavorizate de etnie romă, persoane sărace, persoane dependente (de alcool, de droguri și alte substanțe toxice), persoane fără adăpost, persoane victime al violenței, persoane din comunități izolate sau defavorizate, șomeri de lungă durată, persoane care suferă de boli cronice sau incurabile.

Pe lângă constrângerile datorate problemelor de sănătate, accesul pe piața muncii este limitat în primul rând de nivelul redus de educație, acest aspect resimțindu-se cel mai puternic în rândul romilor și al categoriei populației sărace. Astfel, principalele consecințe sunt:

- Nivel scăzut de educație
- Grad ridicat de analfabetism
- Rată ridicată a abandonului școlar
- Diferențe semnificative și o insuficientă corelare între pregătirea profesională și cerințele pieței muncii

În cazul romilor aceste consecințe sunt amplificate de probleme precum: munca pentru familie, excluderea copiilor romi din școală de către copiii și părinții de etnie română; lipsa profesorilor cu competențe de predare în limba romani sau chiar a celor de etnie romă.

4.1.2.4 Aspecte privind incluziunea redusă cauzată de accesul deficitar la sistemul de sănătate și asistență medicală

Principalele cauze:

- Disparități regionale privind accesul la servicii medicale, persoanele dezavantajate fiind afectate din start
- Sărăcie
- Discriminare
- Acces deficitar la informații
- Lipsa actelor de identitate

Creșterea ponderii serviciilor și a structurilor medicale private din sistemul de sănătate limitează și

mai mult accesul la asistență medicală, atât pentru persoanele de etnie romă cât și pentru populația majoritară aflată în prag de sărăcie. În plus, aceste persoane întâmpină dificultăți foarte mari în a plăti serviciile medicale sau medicamentația prescrisă, datorită posibilităților materiale extrem de modeste. În ceea ce privește infrastructura tehnică a sistemului public de sănătate, asigurat în special prin spitale și policlinici, aceasta este precară și prezintă nevoi stringente de reabilitare, renovare, dar mai ales dotare. Acest aspect, precum și condițiile de salarizare a determinat o creștere alarmantă a migrației, în anumite clinici, în rândul medicilor și al personalului mediu sanitar. În mediul rural, asistența medicală este mai deficitară comparativ cu cea din mediul urban, și se adaugă lipsa accesibilității la serviciile medicale și o gamă redusă de servicii medicale specializate.

4.1.2.5. Aspecte referitoare la incluziunea redusă cauzată de accesul deficitar la servicii sociale

În Regiunea Centru un număr mare de persoane beneficiază de ajutor de stat privind acordarea asistenței sociale: persoane vârstnice aflate în diferite situații de risc, familii cu venituri foarte mici, persoane cu dizabilități, copii în diferite situații de risc (inclusiv copii ai străzii), persoane defavorizate de etnie romă, persoane victime ale violenței, persoane victime ale traficului de ființe umane, persoane dependente (de alcool, de droguri și alte substanțe toxice), persoane fără adăpost, persoane abuzate, persoane din comunități izolate sau greu accesibile, șomeri de lungă durată, persoane cu boli cronice sau incurabile. În același timp, o mare parte din persoanele care îndeplinesc condițiile de eligibilitate pentru a beneficia de ajutor social întâmpină probleme în obținerea drepturilor.

Principalele cauze sunt:

- Lipsa informației
- Lipsa actelor de identitate
- Discriminarea și etichetarea
- Discrepanțe mari privind oferta de servicii între mediul rural și cel urban
- Incapacitatea persoanelor cu drept la ajutor social de a completa documentele oficiale solicitate (de pildă, formularele pentru solicitări scrise)
- Lipsa locurilor în cămine

Un aspect deloc de neglijat este lipsa personalului specializat pentru anumite meserii, din cauza mentalității și a supunerii acestuia în mod nejustificat la situații neplăcute, penibile. Astfel, cel mai mare deficit se înregistrează în rândul îngrijitorilor, al infirmierelor, etc. de care este nevoie în special în căminele de persoane vârstnice, orfeline, etc.

4.1.2.6. Aspecte privind îmbătrânirea demografică

Tendențele demografice generale specifice statelor industrializate din Europa pun în evidență o accentuată îmbătrânire a populației, principalele cauze fiind:

- Scăderea ratei natalității
- Diminuarea numărului de femei cu vârstă fertilă
- Creșterea speranței de viață
- Rate mai mici ale mortalității infantile
- Servicii mai bune de asistență medicală

În general, fenomenul de declin demografic accentuează procesul de îmbătrânire a populației. În plus, procese precum: suburbanizarea, migrația tinerilor din mediul rural, populația cu un grad accentuat de îmbătrânire (în special în zonele îndepărtate sau din mediul rural), depopularea din zonele cu așezări periferice sau greu accesibile sunt noi provocări în procesul de dezvoltare regională durabilă.

Unele dintre aceste probleme sociale constituie și un cerc vicios: sărăcie – nivel scăzut de educație - șomaj - sărăcie. În mod special, ieșirea din acest cerc vicios de către persoanele de etnie romă aflate în această situație este îngreunată și de modul de viață tradițional și de mentalitatea derivată acestuia.

4.1.3. Principalele disparități la nivelul Regiunii Centru, cu accent pe comunitățile defavorizate. Cauze și efecte

Disparitățile regionale sunt accentuate de o serie de aspecte, dar în special de trei mari consecințe derivate din problemele sociale prezente la nivelul Regiunii Centru:

- Scăderea calității vieții;
- Scăderea siguranței și securității sociale;
- Reducerea coeziunii sociale.

România este în prezent o țară cu mari contraste și diferențe, părând a exista în mai multe secole și epoci concomitent. În mijlocul peisajelor pitorești, în satele și orășele idilice – care mai pot fi admirate uneori doar în albume cu iz nostalgic sau în muzee istorice și etnografice – se află blocuri noi construite rapid fără a respecta normele urbanistice, și ruinele unor fabrici imense ridicate în timpul dictaturii comuniste. De asemenea, în multe situații, în vecinătatea unor vile private impresionante există colibe sărăcicioase.

Disparitățile regionale sau teritoriale sunt cauzate de inegalitatea privind condițiile de viață și locuire și de posibilitățile de dezvoltare economică în cadrul unui spațiu bine definit (locuri de muncă, prestări servicii, infrastructură). Acestea sunt definite ca abateri de la anumite caracteristici considerate relevante din punct de vedere social în cadrul unei distribuiri de referință pentru o anumită zonă. Se poate vorbi și despre disparități globale, naționale și regionale la nivelul populației și societății.

Din punct de vedere economic, disparitățile teritoriale sunt cauzate de diferențele privind ritmul și calitatea dezvoltării la nivel regional. Indicatorii relevanți care pot evidenția acest aspect sunt: rata șomajului, venitul mediu, indicatori privind calitatea vieții în general. Contrastul urban-rural este un tip de disparitate teritorială. Cu cât dificultățile în calea dezvoltării sunt mai mari, cu atât sunt mai vizibile disparitățile și crește gradul de accentuare a acestui fenomen. Principalii factori privind disparitățile în dezvoltarea economică la nivel regional sunt: eficiența și performanța economică, nivelul de producție economică, veniturile, șomajul, gradul de ocupare a forței de muncă, etc. Acești factori pot fi la rândul lor criterii de clasificare a tipurilor de disparități economice. Disparitățile se pot atenua prin măsuri potrivite și investiții în economie, educație, infrastructură (în special infrastructură tehnică), cercetare, dezvoltare, inovare, competitivitate, accesibilitate și telecomunicații. Disparitățile regionale sunt un instrument de comparare a condițiilor de trai. Măsurile politice de reducere a disparităților regionale fac parte din politica regională.

În viziunea Uniunii Europene, pentru a facilita diminuarea sau chiar eradicarea disparităților regionale prin implementarea de programe și proiecte finanțate din fonduri europene structurale, au fost constituite regiuni prin delimitarea teritoriilor în unități statistice de tip NUTS. Această clasificare NUTS a stat la baza înființării în 1998 a regiunilor de dezvoltare din România ca unități de NUTS 2. În anul 2010 s-a realizat la nivelul de NUTS 3 o clasificare pentru teritorii puternic urbane și/sau rurale. În România două județe sunt considerate predominant urbane, 25 predominant rurale și 15 echilibrate ca pondere urban-rural (sau de mijloc). În Regiunea Centru, numai județele Sibiu și Brașov sunt clasificate ca fiind de mijloc (între 20 și 50% ponderea populației rurale), celelalte patru fiind considerate județe rurale cu peste 50% populație rurală.

Dimensiunile majore care determină condiționările și tipologia disparităților sunt puternic definite de patru axe: locuirea urbană-rurală, concentrarea rezidențială, accesibilitate la servicii și infrastructură și sectorul (domeniul) de ocupare. A cincea axă, cu influență mai limitată în mediul urban, se referă la capacitate relațională a populației în raport cu diversitatea culturală. Specificul disparităților sociale este definit de: calitatea educației, starea de sănătate, consumul și relațiile sociale. Cele cinci axe menționate (urban-rural, concentrare rezidențială, accesibilitate servicii,

ocupare și capacitatea relațională) împreună cu cele patru domenii (educație, sănătate, consum și relații sociale) constituie componentele de bază ale spațiului inegalităților de dezvoltare socială manifestate la nivel regional.

În ceea ce privește dezvoltarea României, disparitățile regionale aferente anului 2013 pot fi sintetizate astfel:

1. Privind disparitățile rural-urban, cercetările arată faptul că „valorile speranței de viață sunt constant mult mai mari în mediul urban față de cel rural”¹²⁰. Datorită celor mai mari rate de ocupare a populației în agricultură comparativ cu alte sectoare economice, specificul mediului rural este nuanțat de: venituri mai mici în rândul populației, locuințe modeste, condiții sanogene reduse, valori relativ mari ale speranței de viață la naștere (cele mai scăzute valori sunt în satele de câmpie, comparativ cu cele de deal și munte), și, în genere, pentru calitatea vieții și a locuirii. S-a observat faptul că în zonele în care sectorul zootehnic este dezvoltat, atât în mediul rural cât și în cel urban predomină un nivel superior de dezvoltare socială.
2. Posibilitățile de accesibilitate, prin toate tipurile de infrastructură (tehnică-edilitare, educație, sănătate), sunt un factor important în apariția disparităților. Principalele tipuri de disparități se disting între: zone și sate cu nivele diferite de dezvoltare socială, între zone diferite ca acces la căi de comunicații (de pildă, existența căilor de comunicație în jurul marilor orașe comparativ cu acelea din localitățile îndepărtate), între zone diferite ca acces la căi de transport (de pildă, localități traversate de drumuri europene comparativ cu cele în care există doar drumuri comunale, județene sau naționale). Un aspect particular îl imprimă și fenomenul de navetism. De pildă, comunele care înregistrează rate reduse de navetism spre oraș tind să fie dezavantajate prin faptul că nivelul mediu al veniturilor este mai redus.
3. Dimensiunea mai mare a comunelor cu structură pe grupe de vârstă mai echilibrată și cu o predominare a funcției administrative constituie un avantaj, beneficiile fiind reflectate în: venituri publice mai mari, o mai mare diversificare și înaltă calitate a serviciilor sociale, o atractivitate mai ridicată a acestor comune.
4. Diversitatea culturală, religioasă și etnică accentuează dinamica socială, favorizând o îmbogățire a capitalului social. Un impact pozitiv sau negativ asupra comunelor este dat în prezent de statutul și imaginea categoriilor respective de populație, cum sunt de pildă minoritățile maghiară, germană sau romă.

Alte importante observații cu privire la tendințele actuale sunt:

- Dezvoltare vizibil mai accentuată în partea de vest a țării comparativ cu cea din est, evidențiată printr-o axă de dezvoltare economică vest-est (excepție face regiunea capitalei București)
- Se poate observa o subdezvoltare permanentă în zone precum cea de la granița cu Moldova și cea din partea sudică pe culoarul Dunării
- Disparitățile intra și inter-regionale sunt reflectate de zonele monoindustriale sau monostructurate ce necesită reabilitarea vechilor companii și structuri industriale. În aceste zone accesul pe piața forței de muncă este inegal, iar performanța economică este scăzută.

Disparități în dezvoltarea Regiunii Centru

- Diferențe în dezvoltarea orașelor din județele Brașov și Sibiu comparativ cu cele din celelalte patru județe.

Exemplu: conform indicatorului PIB/locuitor, județele Brașov și Sibiu se aflau în 2012 peste media țării, iar cele două județe la care se adaugă și Alba s-au situat peste media Regiunii Centru, în timp ce Covasna și Harghita ating circa 3/4 din media regională (vezi tabel 5 – PIB în Regiunea Centru).

120 Consiliului Consultativ pentru Regionalizare (CONREG): Disparități și fluxuri în fundamentarea social - economică a regionalizării administrative a României, aprilie 2013, Coordonator raport, prof. Dumitru Sandu. P. 38

- Diferențe privind accesibilitatea la conexiuni în banda largă la nivel de județ.

Exemplu: ponderea populației fără acces la conexiuni în banda largă este cuprinsă între 50% - 80% în județul Covasna; 40% - 50% în județul Alba și 20% - 40% în județele Brașov, Harghita, Sibiu și Mureș

- Diferențe dintre reședințele de județ și celelalte orașe din județ.
- Diferențe între mediul urban și cel rural.

În mediul rural predomină: lipsa locurilor de muncă disponibile, nivelul redus de diversificare a economiei (dependența masivă de o singură activitate – agricultura), lipsa spiritului antreprenorial și a cunoștințelor necesare inițierii și conducerii unei afaceri, lipsa unor măsuri eficiente de stimulare a creării de noi locuri de muncă pe durată lungă, nivelul scăzut de pregătire profesională, gradul de ocupare a forței de muncă este considerabil mai redus decât în cel urban (datorită activității reduse și numărului scăzut de locuri de muncă). Exemplu: activitatea persoanelor cu vârstă de muncă între 15 și 64 de ani a fost în 2011 cu aproape 15% mai redusă în zona rurală a Regiunii Centru decât în cea urbană (50,4% față de 64,2%). De asemenea, rata de ocupare a forței de muncă din mediul rural din 2011 a fost de 45,4% respectiv 56,6% (cea din mediul urban)¹²¹.

- Diferențe între comune datorită poziției geografice a acestora, cum sunt de pildă, comunele și zonele izolate (în special cele din zonele montane și greu accesibile) comparativ cu comune favorizate de o poziționare geografică strategică, pe sau la intersecția arterelor principale de transport.
- Diferențe între orașe mici, mijlocii și mari.

La nivelul Regiunii Centru rețeaua de localități urbane este echilibrată, excepție făcând județul Covasna. Trei județe (Alba, Mureș și Sibiu) au 11 orașe, urmate de județul Brașov cu 10 orașe și județul Harghita cu 9 orașe, la polul opus fiind județul Covasna cu doar 5 orașe. La nivelul Regiunii Centru cel mai mare grad de polarizare urbană îl are județul Brașov, datorită existenței polului de creștere Brașov care ocupă primul loc în valori de PIB/locuitor și rate ale productivității muncii. În Regiunea Centru sunt două zone metropolitane în jurul municipiilor Brașov și Târgu Mureș.

Datele cele mai recente în privința clasificării condițiilor sociale din România sunt prezentate într-un studiu publicat de Consiliul Consultativ pentru Regionalizare (CONREG)¹²² care identifiacă cu acuratețe localitățile din România cu cea mai mare dezvoltare, respectiv pe cele subdezvoltate, din punct de vedere social. Ierarhizarea realizată în cercetare este făcută în baza așa-numitului Indice de Dezvoltare Socială Locală (IDSL) care ia în calcul șapte indicatori diferiți: nivelul de educație, vârsta medie, speranța de viață, numărul de autoturisme la mia de locuitori, suprafața medie a locuinței, consumul de gaze pe locuitor, mărimea localității. În baza acestui indice, numai orașul Predeal (112) și municipiul Sibiu (103) din Regiunea Centru se regăsesc printre cele mai dezvoltate 10 localități din România. În ultimii 10 ani, condițiile de trai din comunele care au profitat de pe urma șanselor de dezvoltare din marile orașe s-au îmbunătățit considerabil, acestea fiind încadrate într-o categorie separată (noua categorie de localități cu situație de locuire foarte bună, apropiate de orașele mari, puternic dezvoltate).¹²³ În această direcție evoluează procesele de suburbanizare și micile comune din suburbiile orașelor Brașov, Sibiu, Târgu Mureș și, deși într-o măsură mai redusă, Alba Iulia. Autorii studiului CONREG precizează că 11 dintre cele 20 de localități de maximă dezvoltare, orașe sau comune, sunt localizate în Transilvania sau în regiunile vestice, iar cinci sunt din zona capitalei București. În schimb, în ierarhia ultimelor 20 de localități ca rang de dezvoltare socială, 15 pot fi localizate în județele din sudul țării, din regiunile Sud Muntenia și Sud-Vest Oltenia (valori IDSL pe total județ între 50 și 55). Media valorii numerice pentru Regiunea Centru este 76, indicând un nivel mediu superior de dezvoltare comparativ cu media națională. Este firesc să existe o diferență a valorii acestui indicator între mediul urban și cel rural.

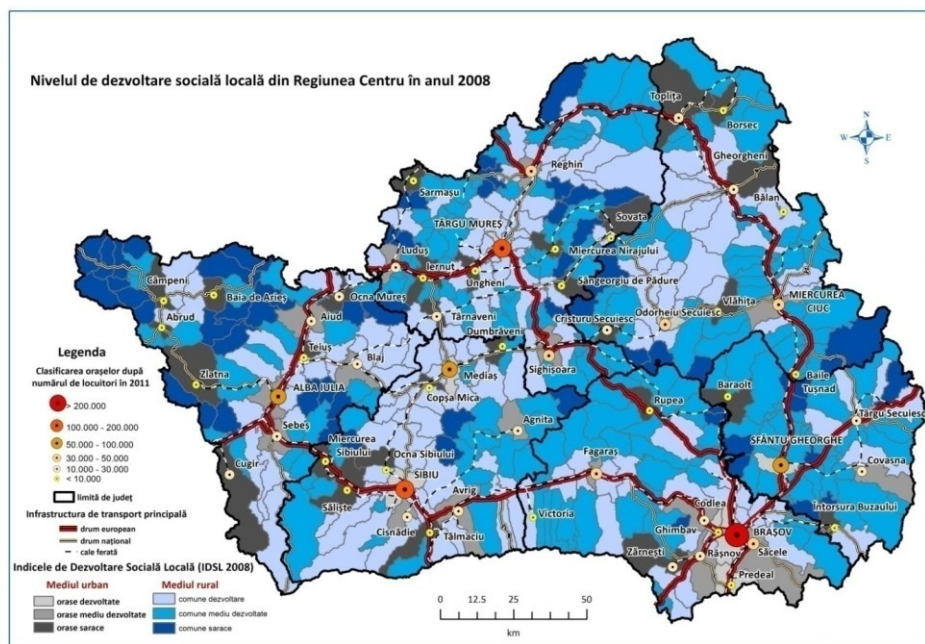
121 Institut Național de Statistică

122 Consiliului Consultativ pentru Regionalizare (CONREG): Disparități și fluxuri în fundamentarea social-economică a regionalizării administrative a României, aprilie 2013, Coordonator raport, prof. Dumitru Sandu.

123 Item

Din acest punct de vedere cele mai mari valori ale IDSL în mediul urban, la nivelul Regiunii Centru, sunt în județele Sibiu (94) și Brașov (93). La nivelul Regiunii Centru, cele mai mari valori ale IDSL în mediul rural sunt, ca și în mediul urban, tot în județele Brașov (61) și Sibiu (60)¹²⁴.

Imagine 6: Harta localizării geografice a unităților administrativ - teritoriale în funcție de IDSL

Sursă: ADR Centru

În afara IDSL, conform DEVSAT¹²⁵ există câte 3 tipologii specifice atât pentru mediul urban (reflectat în orașe sărace, orașe mediu dezvoltate și orașe dezvoltate), cât și pentru mediul rural (evidențiat prin comune sărace, comune mediu dezvoltate și comune dezvoltate).

Analizând clasificarea satelor după nivelul de dezvoltare a acestora, potrivit datelor statistice, cea mai mare pondere a populației rurale din Regiunea Centru se află în sate cu nivel maxim de dezvoltare, acest fapt reflectându-se pe mai multe nivele de dezvoltare privind condițiile de trai și calitatea vieții. La nivelul județelor Regiunii Centru există disparități în ceea ce privește ponderea satelor cu nivel maxim de dezvoltare din numărul total de sate, existând astfel județe în care sunt peste jumătate din sate au un nivel maxim de dezvoltare (61,3% în Brașov, 52,9% în Harghita și 51,3% în Sibiu) și altele în care sunt doar o treime (30,5% în Mureș și 29,3% în Alba). În ceea ce privește ponderea satelor foarte sărace din totalul satelor, cele mai ridicate valori au fost în județele Alba (19,4%) și Mureș (15%), cele mai mici fiind înregistrate în județele Covasna (3,9%), Harghita (4,7%) și Brașov (4,8%).

La nivelul Regiunii Centru primele 5 orașe și primele 10 comune cele mai dezvoltate din punct de vedere social sunt:

- Orașele cele mai dezvoltate: Predeal, Sibiu, Brașov, Ghimbav și Târgu Mureș
- Comunele cele mai dezvoltate: Bahnea, Bistra, Brețcu, Căpâlnița, Cârța, Cernat, Mereni, Sâncrăieni, Sânzieni și Zăbala (comunele au fost enumerate în ordine alfabetică, ele având aceeași valoare a IDSL)

La polul opus, primele 5 orașe și primele 10 comune cele mai sărace din Regiunea Centru din punct de vedere social sunt:

124 Dumitru Sandu, "Disparități sociale în dezvoltarea și în politica regională din România, Universitatea București", 2010, proiect de cercetare "Dezvoltarea capitalului comunitar din România", cod CNCISIS-ID 2068

125 Dumitru Sandu, "Disparități sociale în dezvoltarea și în politica regională din România, Universitatea București", 2010, proiect de cercetare "Dezvoltarea capitalului comunitar din România", cod CNCISIS-ID 2068, Dumitru Sandu, Indicele dezvoltării satului DEVSAT

- Orașele cele mai sărace: Săliște, Borsec, Zlatna, Sângeorgiu de Pădure și Toplița
- Comunele cele mai sărace: Ceru-Băcăinți, Ponor, Mogoș, Măgherani, Râmeț, Întregalde, Ocoliș, Cozma, Dârju și Hopârta

Tabel 8: Cele mai sărace orașe și comune din județele Regiunii Centru

Județ	Primele două orașe cele mai sărace	Primele 5 comune cele mai sărace
Alba	Zlatna, Baia de Arieș	Ceru Băcăinți, Ponor, Mogoș, Râmeț, Ohaba
Brașov	Zărnești, Rupea	Augustin, Ormeniș, Holbav (doar 3 comune sunt încadrate în categoria comunelor sărace)
Covasna	Întorsura Buzăului, Baraolt	Hăghig, Micfalău, Bixad, Lemnia, Belin
Harghita	Borsec, Toplița	Dârju, Atid, Săcel, Ulieș, Ocland
Mureș	Sângeorgiu de Pădure, Sărmașu	Măgherani, Cozma, Fărăgău, Chieru de Jos, Vețca
Sibiu	Săliște, Miercurea Sibiului	Ludoș, Brădeni, Vurpăr, Mihăileni (doar 4 comune sunt încadrate în categoria comunelor sărace)

Sursă: Valorile Indicelui de Dezvoltare Socială Locală dezvoltat de Dumitru Sandu (prelucrarea bazei de date prin ADR Centru)

Atât în sociologie cât și în economie, în analiza sistemului de disparități teritoriale noțiunile inegalitate socială și disparități sociale sunt sinonime. Astfel, disparitățile sociale sunt direct dependente de premisele teritoriale și de dezvoltarea economică. Prin diverse politici și mijloace publice de influențare socială se modifică repartitia resurselor umane și astfel, condițiile de viață ale categoriilor respective ale societății. Categoriile slabe din punct de vedere social și cu o organizare deficitară, precum persoanele cu dizabilități, șomerii sau grupurile vulnerabile ale societății (de pildă, persoanele de etnie romă) pot însă exercita doar o influență redusă împotriva proceselor politice decizionale.

Disparitățile sociale se reflectă în: condițiile de viață, participarea la viața socială, șansele și oportunitățile de dezvoltare ale tinerilor, participarea la procesul de educație continuă, nivelul de educație, ponderea persoanelor sărace sau în risc de sărăcie, și în gradul de excluziune socială. În legislația românească se pot identifica o varietate de termeni¹²⁶ care se definesc în zona ideii de marginalizare, excluziune socială – grupuri vulnerabile. Întâlnim, astfel, termeni care se referă la comunități defavorizate, persoane marginalizate, persoane excluse din punct de vedere social sau supuse riscurilor de excluziune socială sau persoane vulnerabile.

1. **Grupurile vulnerabile** includ: copilul în situație de risc ridicat (la: sărăcie, vulnerabilitate la procesele de dezagregare socială, delincvența juvenilă), tinerii de peste 18 ani care nu mai sunt cuprinși în sistemul de protecție socială (în special cei fără familie), persoanele cu dizabilități, persoanele aparținând populației de etnie romă aflate în situații cu grad ridicat de risc, persoane vârstnice în situație cu grad ridicat risc și persoanele fără adăpost.
2. **Excluziunea sau marginalizarea socială** este caracterizată de: poziția la periferia societății, izolarea indivizilor sau a grupurilor cu acces limitat la resursele economice, politice, educaționale și de comunicare ale colectivității, reflectată prin absența unor condiții sociale și de viață elementare (cum este de exemplu: lipsa unui loc de muncă, lipsa unei locuințe sau locuință neadecvată, lipsa accesului la un sistem de alimentare cu apă potabilă, energie calorică sau energiei electrice, lipsa accesului la educație sau la servicii de sănătate).
3. **Nevoia socială** este ansamblul de cerințe indispensabile fiecărei persoane pentru asigurarea condițiilor de viață, în vederea integrării sociale.
4. **Incluziunea socială** reprezintă setul de măsuri și acțiuni multidimensionale din domeniile: protecție socială, ocuparea forței de muncă, locuire, educație, sănătate, informare-

¹²⁶ Observațiile cu privire la varietatea definițiilor și organizarea lor poate fi găsită în Raport de cercetare privind economia socială în România din perspectivă europeană comparată, MMPS, București, 2010, ANEXA 5, p.17, MMFPS, „Memorandumul comun în domeniul incluziunii sociale”, 2005, secțiunea 2.6, Program de implementare a PNA inc pentru perioada 2006-2008, 22.11.2005, OUG 137/ 2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată, cu modificările și completările ulterioare, art. 4. De precizat că “încadrarea în situațiile de marginalizare sau excludere socială se face cu privire la persoane, grupuri sau comunități, pe baza unor aspecte variate care se pot suprapune. În afara aspectelor obiective (lipsa locuinței, lipsa accesului la servicii de sănătate) care pot genera astfel de situații indiferent de alți factori, identificăm și factori cum ar fi apartenența sexuală, etnică, vârsta sau starea de sănătate, care nu reprezintă cauze de marginalizare decât dacă se suprapun cu alte aspecte obiective. Analiza persoanelor, grupurilor sau comunităților expuse riscului de excluziune socială este prioritară pentru identificarea măsurilor de incluziune socială, introduse în acte normative specifice. cf. MMFPS, „Memorandumul comun în domeniul incluziunii sociale”, 2005, secțiunea 2.6

comunicare, mobilitate și accesibilitate, securitate, justiție și cultură, toate destinate combaterii excluziunii sociale

5. **Categoria defavorizată.** Având în vedere că discriminarea este una din principalele cauze care generează sau întreține situațiile de marginalizare, categoria defavorizată este acea categorie de persoane care fie se află pe o poziție de inegalitate în raport cu majoritatea cetățenilor datorită diferențelor vizibile, fie se confruntă cu un comportament de respingere și marginalizare.

Disparitățile și structura așezărilor

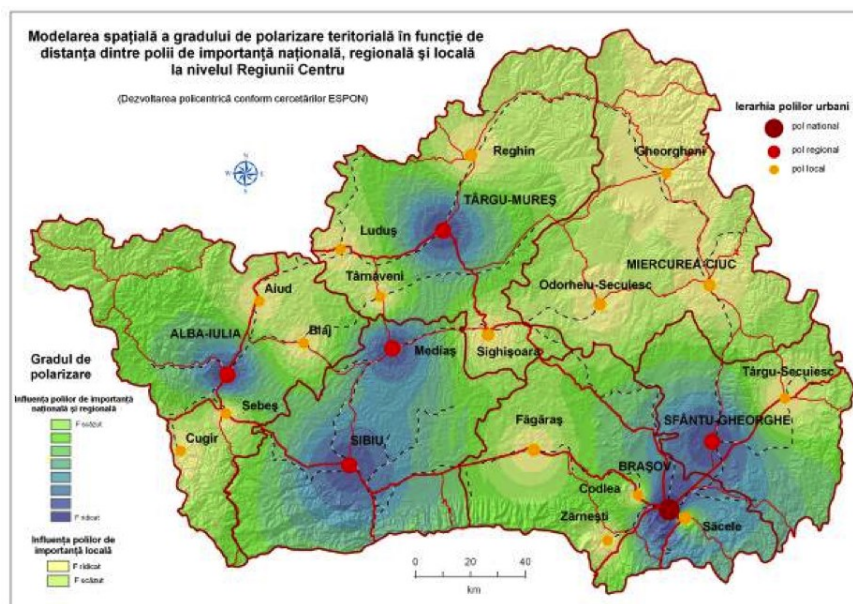
Creșterea și/sau reducerea disparităților sociale și teritoriale influențează și structura așezărilor și modul de administrare a acestora din Regiunea Centru și la nivelul întregii țări.

În Regiunea Centru rețeaua de localități este formată din 57 de orașe dintre care 20 sunt municipii (6 dintre acestea fiind și reședințe de județ), 357 de comune și 1.788 de sate. Datorită particularităților geografice, cele mai multe sate sunt în județul Alba (656), majoritatea fiind mici și foarte mici (foarte multe cătune în Munții Apuseni, cunoscute sub numele de crânguri).

Din punctul de vedere al rețelei de așezări urbane, Regiunea Centru se caracterizează prin eterogenitate. Orașele prin funcțiile sale sunt centre de polarizare pentru localitățile rurale din vecinătate. La nivelul Regiunii Centru rețeaua de localități urbane este echilibrată, excepție făcând județul Covasna. În Regiunea Centru 6 orașe mari (10,5 % din totalul orașelor și municipiilor) au o populație de peste 50.000 și 11 au numărul de locuitori între 25.000 și 50.000. Analizând modul de dispunere a localităților, din totalul orașelor și municipiilor din Regiunea Centru¹²⁷:

- 1,75% sunt de rang 2 (peste 200.000 de locuitori): Brașov
- 3,50% sunt de rang 3 (100.000 - 200.000 de locuitori): Târgu Mureș și Sibiu
- 5,25% sunt de rang 4 (50.000 - 100.000 de locuitori): Alba Iulia, Mediaș și Sfântu Gheorghe
- 19,3 % sunt de rang 5 (25.000 - 50.000 de locuitori): Miercurea Ciuc, Făgăraș, Reghin, Odorheiu Secuiesc, Sighișoara, Săcele, Sebeș, Cugir, Târnăveni, Aiud și Zărnești.

Imagine 7: Modelarea spațială a gradului de polarizare teritorială la nivelul Regiunii Centru a poliilor urbane de importanță națională, regională și locală pe baza clasificării ESPON

Sursă: ADR Centru, 2014

127 ADR Centru, Analiza socio-economică a Regiunii Centru, noiembrie 2013, www.adrcentru.ro p.13

La nivelul Regiunii Centru, procesul de dezvoltare policentrică și identificarea politicilor regionale potrivite sunt analizate și sprijinite de ADR Centru. În cadrul instituției se pune accent pe identificarea de nevoi și soluții la nivel regional și teritorial pentru: dezvoltarea structurii și funcțiilor urbane, relațiilor funcționale între diferitele așezări urbane în contextul spațial (atât la nivel regional cât și național), creșterea accesibilității și mobilității prin modernizarea și extinderea de drumuri rutiere (având și o contribuție directă în procesul de dezvoltare economică a zonei), etc. dar și planificarea alocării de resurse pentru regenerarea orașelor cu rol de polarizare la nivel local și nu numai. Pe teritoriul Regiunii Centru au fost delimitate două zone metropolitane având ca centre polarizatoare polul de creștere național Brașov și polul de dezvoltare urbană Târgu Mureș. Definirea actuală a zonelor metropolitane au avut ca obiectiv principal asigurarea cadrului unitar pentru dezvoltarea spațială a teritoriului municipiilor Brașov și Târgu Mureș, plecând de la premisa că acesta reprezintă, împreună cu localitățile înconjurătoare un sistem funcțional coerent, structurat în urma unui lung proces istoric. În acest fel s-ar putea asigura suportul spațial pentru dezvoltările strategice multisectoriale din aceste teritorii și facilitarea accesului la resursele europene de finanțare.

Pe de o parte această stabilire a zonelor metropolitane duce la o creștere a disparităților, deoarece oportunitățile și resursele sunt atrase în mod dirijat în acele arii de concentrare. Pe de altă parte, sub motto-ul ”întărirea punctelor tari”, efectele pozitive ale concentrării vor fi convergente și pentru zonele înconjurătoare sau mai îndepărtate de zonele metropolitane, favorizând conservarea diversității teritoriale și socio-economice.

Viitoarele procese de dezvoltare în zonele metropolitane și în centrele regionale precum: Sibiu, Alba Iulia, Sfântu Gheorghe și Mediaș și în centrele cu importanță locală ca Miercurea Ciuc, Făgăraș, Reghin, Sighișoara, Săcele și Odorheiu Secuiesc vor ridica fără îndoială problema redefinirii statutului și a limitelor administrativ-teritoriale. De pildă, în municipiile Brașov și Sibiu se fac primele demersuri privind posibilitatea anexării suburbiilor.

Cauze și efecte ale disparităților în Regiunea Centru

În analiza cauzelor ce determină disparități socio-teritoriale, trebuie pornit de la premisa că există o dependență lineară între locuire și muncă, între potențiale resurse necesare în dezvoltarea economică, între poziție geografică și căi de comunicație. Nivelul scăzut de dezvoltare economică poate fi explicat de un management defectuos privind utilizarea resurselor și valorificarea oportunităților existente. Stabilirea sau menținerea premiselor unor condiții de trai adecvate este influențată de dinamica socială și economică aflată în continuă schimbare.

Capacitatea unei regiuni este condiționată și de gradul de valorificare a potențialului și oportunităților care, în mod individual sau asociat, accelerează sau frânează dezvoltarea:

- a) Factori de potențial antropic: forța de muncă, capitalul uman, infrastructura și piața muncii
- b) Factori de potențial natural: mediul înconjurător, suprafață și peisaj

Într-o regiune slab dezvoltată economic, factorii de potențial nu sunt optim valorificați, principalele cauze fiind:

- Lipsa asumării responsabilităților și a capacității de decizie la nivel local și regional;
- Lipsa participării;
- Lipsa informării.

Deoarece factorii de potențial diferă foarte mult în dimensiune și repartitie (concentrare), utilizarea optimă depinde nu doar de deciziile managementului economic, ci și de beneficiile financiare (rentabilitatea economică).

Mobilizarea capitalului uman, participarea activă și cu inițiativă la realizarea proceselor de dezvoltare locale și regionale prezintă rezultate pozitive în multe locuri din România: mici proiecte pentru motivarea oamenilor, direcționarea acestora, crearea de circuite locale și regionale, înființarea de rețele și centre de comunicare. Buna și oportuna valorificare a posibilităților de finanțare existente în cadrul fondurilor structurale ale UE, fondurile UE pentru dezvoltarea spațiului rural, finanțările guvernamentale, finanțări prin parteneriate bilaterale sau prin fundații care au

susținut prin rețele, proiecte mici și foarte mici, prin formarea Grupurilor de Acțiune Locală (GAL-uri) prin FEADR (axa LEADER), prin inițiative locale și regionale, etc. toate contribuie la valorificarea cât mai bună a resurselor existente și potențiale de la nivel local și regional, conturând astfel identitatea regiunii. Administrațiile regionale și locale care au în vedere prioritățile și impactul acestora pe termen lung, concentrându-se în același timp și pe obiective clare, au mari șanse de a asigura un management competent și continuu. Astfel de administrații există în Regiunea Centru și au demonstrat reușite vizibile în ultimii 15-20 de ani. Sibiu, Brașov, Târgu Mureș, Alba Iulia sunt exemple concludente, cu toate că nu s-au putut eradică toate disparitățile. Inclusiv ideea că județele s-ar putea dezvolta echilibrat (vezi ISDL între 80 și 94 la nivel urban și între 54 și 61 la nivel rural¹²⁸), ar putea duce la o diminuare a disparităților și la o apropiere de cerințele de bază privind condițiile de viață și de muncă.

La nivelul Regiunii Centru, printre cauzele disparităților se numără și diferite condiții de concurență determinate de particularitățile factorilor de potențial antropoc și natural. Reiese faptul că poziția geografică nu trebuie să fie un factor negativ. Este importantă situarea la drumurile naționale și județene. Pentru Brașov și Sibiu, legătura dintre poziția geografică și dezvoltare este evidentă, în ambele situații accesul la trecătorile montane reprezentând un factor important. Printre orașele și comunele defavorizate se numără acelea care prezintă o conectivitate defectuoasă la infrastructură și serviciile aferente, nu exercită funcții administrative, etc. manifestând anumite vulnerabilități funcționale. Exemple în acest sens sunt: Zlatna, Cugir, Săliște, Târnăveni, Sărmașu, Sovata, Gheorgheni, Zărnești și Baraolt.

De remarcat este faptul că, în partea de est a Regiunii Centru (concret în județele Covasna și Harghita), valorificarea turistică și a potențialului natural (varietatea formelor reliefului montan, apele minerale, zonele cu potențial balneoclimateric și curativ, etc.) a stimulat vizibil dezvoltarea.

Ratele de migrațiune internă și externă, precum și fluxurile turistice sunt reali și potriviți indicatori de măsurare a atractivității localităților. În timp ce migrația externă are loc, în general, spre alte țări sau alte județe (în funcție de posibilitățile financiare oferite), migrația internă este orientată către localitățile ce prezintă un potențial ridicat. Amintim în acest sens municipiul Brașov și împrejurimile, care atrage prin potențialul zonei metropolitane și forțe de muncă din Sibiu, Bacău și județele vecine. Un alt exemplu este județul Sibiu, în care migrația s-a realizat în principal din județul Vâlcea și din județele vecine. Județul Mureș atrage persoane din județul Harghita, însă orientează mai multe spre Cluj-Napoca și Sibiu. Județul Alba atrage persoane din Sibiu și favorizează deplasarea mai multora spre Cluj-Napoca și Hunedoara.¹²⁹

Acest aspect întărește ideea că fenomenele de migrație accentuează disparitățile. O influență similară au fenomenele considerabile de suburbanizare în zonele din jurul marilor orașe precum Brașov, Sibiu, Târgu Mureș, Alba Iulia. În zonele metropolitane Brașov și Târgu Mureș, managementul acestor procese este gestionat prin politicile și obiectivele strategice de dezvoltare în timp.

În plus, o accentuare a disparităților este determinată și de stabilirea unor mari companii în zonă, în special a celor cu capital străin. Investițiile străine au loc, în general, acolo unde în zone există deja o companie, în special cele cu posibilități de extindere. Astfel, intensificarea disparităților în zonele atractive din punct de vedere al potențialului lor este o consecință firească.

Dacă nu se vor lua măsuri în diminuarea disparităților, se vor contura și mai mult aceste decalaje, accentuându-se anumite aspecte și fenomene negative, printre care: tendințele de migrație și depopulare (cu risc ridicat de părăsire totală a unor importante zone teritoriale), accentuarea diferențelor în nivelul de dezvoltare a comunelor (unele dintre ele cu riscul de a rămâne foarte tare în urmă), concentrarea comunităților marginase, creșterea divergenței între categoriile sociale foarte înstărite și cele mai sărace, creșterea și extinderea cartierelor de mahala și a ghetourilor, etc., iar consecințele psihologice (precum singurătatea, depresiile) precum și afectarea întregii stări de sănătate vor crește odată cu excluderea și marginalizarea. Acest tip de dezvoltare va afecta și mai vizibil situația inițială a categoriilor sociale vulnerabile și defavorizate, precum cele izolate,

128 ADR Centru, Analiza socio-economică a Regiunii Centru, noiembrie 2013, www.adrcentru.ro, p. 121

129 Compară cu: Consiliului Consultativ pentru Regionalizare (CONREG): Disparități și fluxuri în fundamentarea social - economică a regionalizării administrative a României, aprilie 2013, Coordonator raport, prof. Dumitru Sandu, p.11

stigmatizate și discriminate. Un exemplu concludent în acest sens sunt persoanele de etnie romă.

4.1.4. Direcții strategice de dezvoltare durabilă a Regiunii Centru în perioada 2014-2020

Viziunea Strategiei de Dezvoltare a Regiunii Centru în perioada 2014-2020 este dezvoltarea echilibrată a Regiunii Centru prin stimularea creșterii economice bazate pe cunoaștere, protecția mediului înconjurător și valorificarea durabilă a resurselor naturale, precum și întărirea coeziunii sociale.

Elaborată în cadrul Agenției pentru Dezvoltare Regională Centru, Strategia Regională a fost fundamentată pe o diagnoză detaliată, concretizată prin Analiza socioeconomică regională și prin Analiza SWOT a Regiunii Centru, luându-se considerare nevoile majore ale regiunii. Pentru o evaluare cât mai corectă a nevoilor și a potențialului real de dezvoltare în vederea unei valorificări cât mai eficiente și sustenabile, s-au analizat într-o abordare integrată rezultatele celor 15 studii sectoriale elaborate la nivelul regiunii în perioada 2010 - 2011. Strategia Regională este însoțită de o listă de propuneri de proiecte majore, cu un impact larg, semnificativ, care va permite o mai bună implementare a acestora. Strategia Regională a parcurs un amplu proces consultativ desfășurat în cadrul structurilor partenerei regionale, începând de la identificarea și cuantificarea problemelor și nevoilor până la stabilirea priorităților și măsurilor.

Strategia Regională urmărește pe tot parcursul său firul roșu reprezentat de cele trei priorități stabilite prin Strategia Europa 2020: creștere inteligentă, creștere durabilă, creștere favorabilă incluziunii și obiectivele propuse în cadrul celor cinci domenii de interes: ocupare, inovare, schimbări climatice, educație, reducerea sărăciei. Regiunea Centru va fi astfel permanent conectată la procesele în desfășurare la nivel european.

Strategia are la bază 6 domenii strategice de dezvoltare și 24 de priorități specifice, pentru fiecare dintre acestea identificându-se măsuri concrete. Cele 6 domenii strategice de dezvoltare sunt:

1. Dezvoltare urbană, dezvoltarea infrastructurii tehnice și sociale regionale;
2. Creșterea competitivității economice, stimularea cercetării și inovării;
3. Protecția mediului înconjurător, creșterea eficienței energetice, stimularea utilizării surselor alternative de energie;
4. Dezvoltarea zonelor rurale, sprijinirea agriculturii și silviculturii;
5. Dezvoltarea turismului, sprijinirea activităților culturale și recreative;
6. Dezvoltarea resurselor umane, creșterea incluziunii sociale.

În cadrul prezentului studiu regional privind comunitățile defavorizate de romi au fost luate în considerare doar acele direcții strategice, obiective sau măsuri relevante în vederea identificării oportunităților de dezvoltare pentru această categorie socială defavorizată.

S-a avut în vedere ca, atât viziunea, măsurile propuse și exemplele de bună practică prezentate în cadrul studiului regional, cât și propunerile de proiecte și direcții de acțiune favorabile creșterii incluziunii sociale a populației de etnie romă să fie corelate cu obiectivele pe termen lung definite de cele 6 domenii strategice de dezvoltare durabilă a Regiunii Centru în perioada 2014-2020. În altă ordine de idei, se propune ca incluziunea socială a romilor să fie considerată tematică orizontală în cadrul celorlalte cinci domenii strategice de dezvoltare a regiunii.

Domeniul Strategic 1: Dezvoltare urbană, dezvoltarea infrastructurii tehnice și sociale regionale

Conceptul de coeziune teritorială pune accentul pe dezvoltarea echilibrată a teritoriului, reducerea disparităților și valorificarea potențialului teritorial. În linii mari, coeziunea teritorială ar trebui să garanteze dezvoltarea armonioasă a diferitelor teritorii, să permită cetățenilor să exploateze în cel mai bun mod potențialul teritoriului, să transforme această diversitate într-un atu care să contribuie la dezvoltarea durabilă a întregului teritoriu și mai ales să completeze și să consolideze coeziunea economică și socială. Astfel, politica de coeziune teritorială trebuie să urmărească diminuarea diferențelor de dezvoltare dintre regiunile geografice, dintre mediul urban și cel rural, dintre centru și periferie, precum și prevenirea amplificării discrepanțelor teritoriale.

Necesitățile romilor ar putea fi luate în considerare în special în proiecte integrate pentru îmbunătățirea condițiilor de trai. În ameliorarea condițiilor de locuire extrem de precare ale romilor sunt necesare atât creșterea accesibilității prin căile de deplasare, cât mai ales îmbunătățirea aprovizionării cu apă potabilă și a accesului la canalizare. Accesul la infrastructura tehnico-edilitară și a serviciilor aferente reprezintă un pas esențial în respectarea condițiilor minime de igienă la nivel de comunitate, acest fapt asigurând o stare de sănătate mai bună, o speranță de viață mai mare, dar și o scădere a ratei mortalității infantile în rândul romilor.

Prioritatea 1.1. Creșterea coeziunii teritoriale a Regiunii Centru prin sprijinirea dezvoltării urbane

În acest context trebuie menționat faptul că majoritatea comunităților de romi sunt localizate în zone marginale distincte, fie în mediul rural, fie la periferiile orașelor. În procesul de implementare de acțiuni și măsuri de revitalizare urbanistică, zonele cu comunități de romi constituie deseori un factor perturbator. Pentru a clarifica această situație este necesară sprijinirea romilor în rezolvarea problemelor locuirii în ilegalitate, atât pentru cei din mediul rural cât și din cel urban. Tot în vederea revitalizării urbanistice, o atenție deosebită ar trebui acordată și romilor care locuiesc în orașe mici și mijlocii, în special cele monoindustriale, precum Cisnădie, Dumbrăveni, Abrud, Zlatna, Ocna Mureș, Târnăveni, Luduș, Iernut, Ungheni, Reghin, Codlea, Ghimbav, Avrig, Făgăraș, etc. (Măsura 1.1.3.)

Prioritatea 1.2. Dezvoltarea infrastructurii de transport și comunicații și tehnico-edilitară la nivelul Regiunii Centru

Activitățile privind utilitatea publică de interes local au o importantă dimensiune socială și un rol esențial în consolidarea dezvoltării durabile a localităților și îmbunătățirea condițiilor de viață. Principalele obiective ale dezvoltării serviciilor publice de gospodărire comunală, în conformitate cu prevederile directivelor europene sunt: alimentarea cu apă, canalizarea, alimentarea cu energie electrică, alimentarea cu energie termică, alimentarea cu gaze naturale, administrarea domeniului public.

Dezvoltarea și extinderea infrastructurii reclamă în primul rând o colaborare armonioasă între administrațiile publice responsabile, facilitând astfel accesul comunităților de etnie romă la infrastructură și serviciile aferente. În această situație, ambele părți ar trebui să ajungă la un acord, acesta fiind o condiție în actualizarea documentelor, legalizarea terenurilor respectivelor locuințe,

etc. Soluțiile la nivel regional și local privind furnizarea energiei electrice și a energiei calorice (termice) o constituie dezvoltarea în special a ofertelor avantajoase pentru romi. (Măsurile 1.2.3. și 1.2.4.)

Prioritatea 1.3. Dezvoltarea infrastructurii de educație, sănătate, sociale și situații de urgență la nivelul Regiunii Centru

Pentru romi, atingerea premiselor formulate prin această prioritate de dezvoltare are importanță existențială. Nivelul foarte scăzut de educație, rata de alfabetizare mică, ponderea mare de persoane care părăsesc timpuriu școala limitează accesul pe piața muncii și astfel, și posibilitățile obținerii de venituri. În multe localități rurale din Regiunea Centru infrastructura educațională (reprezentată prin grădinițe, școli primare sau gimnaziale) prezintă o stare tehnică necorespunzătoare, iar dotările existente în aceste unități de învățământ nu respectă cerințele actuale. O problemă deseori întâlnită în mediul rural este distanța relativ mare pe care copiii trebuie să o parcurgă pentru a ajunge la școală. În același timp, datorită costurilor, posibilitatea de a beneficia de forme de învățământ online nu reprezintă în momentul de față o alternativă pentru romi. În plus, deși la nivelul regiunii au existat o serie de acțiuni antidiscriminare, mai sunt necesare măsuri și proiecte de schimbare a mentalității populației majoritare cu privire la populația de etnie romă. Prin acestea se dorește diminuarea sau chiar eradicarea dimensiunilor și formelor de discriminare prin integrarea cu ușurință a romilor în școlile de masă, accesul copiilor de etnie romă la activități de tip „After School”, etc.) (Măsura 1.3.1.)

Este cunoscut faptul că multe localități rurale, în special cele din zonele montane izolate sau greu accesibile, se confruntă cu o lipsă a infrastructurii de sănătate și a dotărilor medicale. Dezvoltarea și extinderea infrastructurii de sănătate în aceste zone, în special a asistenței medicale primare și crearea unor centre medicale permanente la care să fie arondate una sau mai multe comune reprezintă o prioritate. Aceste măsuri trebuie implementate pentru romi în același timp cu îmbunătățirea condițiilor de igienă a acestora. (Măsura 1.3.2.)

Dezvoltarea și extinderea infrastructurii sociale precum și diversificarea serviciilor sociale asigurate, atât de furnizori publici (direcții generale de asistență socială și protecția copilului și servicii publice de asistență socială), cât și de furnizori privați (asociații, fundații, culte religioase, persoane fizice autorizate, organizații cu scop lucrativ, alte entități în condițiile legii) sunt necesare și pentru satisfacerea nevoilor specifice ale romilor. Astfel, trebuie combătute următoarele probleme sociale ale romilor: extinderea fenomenului de sărăcie, șomaj ridicat pe termen lung, rata ridicată a șomajului în rândul tinerilor, incluziune redusă pe piața muncii, rată ridicată a abandonului școlar, procent ridicat de populație romă afectată de sărăcie, etc. (Măsura 1.3.3.)

Domeniul Strategic 2: Creșterea competitivității economice, stimularea cercetării și inovării

În ultimii 10 ani structura activităților economice din Regiunea Centru s-a schimbat considerabil. Ponderile unor sectoare economice de bază, precum agricultura, industria extractivă, industria grea, industria prelucrătoare, s-a diminuat mult, crescând în schimb ponderea altor ramuri economice, cu precădere a celor din sectorul terțiar. Odată cu aceste transformări s-au schimbat și cerințele pe piața forței de muncă, în special în privința tipurilor de specialiști.

Activitate tradițională în Regiunea Centru, agricultura constituie până în zilele noastre principala ocupație și sursă de venit a locuitorilor din mediul rural. Orientată spre satisfacerea cererii interne, agricultura beneficiază de un potențial natural important și diversificat. În acest context, abilitățile romilor pot fi încurajate și valorificate, fiind necesare proiecte și acțiuni de mobilizare a populației romi active în practicarea agriculturii (atât a cultivării plantelor cât și a creșterii animalelor).

Prioritatea 2.2 Extinderea și diversificarea infrastructurii regionale și locale de afaceri, a clusterelor și a rețelelor de cooperare economică

Gradul de polarizare a unor activități economice va crește odată cu valorificarea oportunității a resurselor locale, contribuind în acest fel și la diminuarea disparităților sociale. Menționăm faptul că rolul IMM-urilor în dezvoltarea economică la nivel local și regional a crescut semnificativ în ultimele două decenii. Motor al dezvoltării economice regionale, întreprinderile mici și mijlocii au înregistrat o dezvoltare susținută începând cu anul 1990, ajungând să reprezinte în anul 2011 aproximativ

73% din efectivul de personal și 63% din cifra de afaceri realizată de întreprinderile locale din industrie, construcții și servicii, cu excepția celor din sectorul bancar și de asigurări. Criza economică și modificările în ce privește regimul fiscal au afectat negativ mediul de afaceri din regiune, numărul de întreprinderi active reducându-se cu cca 20% într-o perioadă relativ scurtă (2008-2011). O nevoie stringentă a IMM-uri din regiune este creșterea gradului de modernizare și extinderea inovării. Pe de altă parte, participarea companiilor autohtone în diversele rețele de cooperare economică la nivel european este încă la un nivel scăzut.

Dezvoltarea economică la nivel local și regional este susținută prin crearea de structuri de afaceri în cadrul cărora firmele să se bucure de anumite facilități și servicii specifice. Astfel, în realizarea de circuite economice la nivel local și regional, de tip cluster, pot fi incluși și romii, prin promovarea și valorificarea abilităților și competențelor acestora. Consolidarea întreprinderilor mici și mijlocii și sprijinirea independenței acestora reprezintă în prezent o perspectivă importantă pentru romi. (Măsura 2.2.1.). De asemenea, sunt necesare promovarea, încurajarea și sprijinirea înființării și dezvoltării de întreprinderi sociale în rândul antreprenorilor de etnie romă.

Domeniul Strategic 3: Protecția mediului înconjurător, creșterea eficienței energetice, stimularea utilizării surselor alternative de energie

Consecințele multiple ale poluării au determinat, în ultimele decenii, ca protecția mediului să devină una dintre cele mai importante și mai serioase probleme ale umanității. În același timp, dezvoltarea durabilă, satisfacerea nevoilor prezentului fără a le compromite pe cele ale generațiilor viitoare constituie un obiectiv fundamental, recunoscut prin tratate la nivel mondial. În vederea atingerii acestui obiectiv trebuie ca politicile economice, sociale și de mediu să fie abordate într-un spirit de sinergie, la toate nivelurile. În esență, dezvoltarea durabilă include protecția mediului, iar protecția mediului condiționează dezvoltarea durabilă.

La nivelul Regiunii Centru, în mai multe domenii ale mediului înconjurător se simte o nevoie stringentă de implementare de acțiuni potrivite, în special în domeniile: protecția mediului înconjurător, conservarea biodiversității, diminuarea efectelor schimbărilor climatice și prevenirea riscurilor naturale, extinderea utilizării resurselor alternative de energie și îmbunătățirea eficienței energetice în sectorul economic și în cel casnic. Romii, prin dezvoltarea și valorificarea unor cunoștințe și abilități specifice, pot fi implicați în activități importante pentru protecția și conservarea mediului înconjurător, oferindu-le în același timp și noi perspective ocupaționale. De pildă, există pentru aceștia potențial de dezvoltare de întreprinderi de colectare selectivă a deșeurilor, prelucrare, recuperare și reciclare a acestora. (Măsura 3.1.2.)

Prioritatea 3.2 Conservarea biodiversității

Regiunea Centru dispune de un capital natural deosebit, pe teritoriul ei regăsindu-se 3 din cele 5 regiuni biogeografice ale României: bioregiunea alpină, continentală și mici insule cu vegetație stepică.

Biodiversitatea, varietatea vieții pe Pământ, a înregistrat o diminuare constantă în ultimii ani, trăgând un semnal de alarmă asupra calității vieții și a ecosistemelor. Având în vedere faptul principalele cauze ale pierderii de biodiversitate din Regiunea Centru (supraexploatarea speciilor și habitatelor, schimbări în densitatea populațiilor, pierderea de suprafețe de habitat natural, pierderea suprafețelor din habitatul speciilor, fragmentarea habitatelor, proliferarea speciilor invazive și deteriorarea ecosistemelor și poluarea), romii pot fi implicați în conservarea biodiversității. Prin perfecționarea și apoi valorificarea cunoștințelor și abilităților, romii pot contribui în multe aspecte privind protecția, conservarea sau refacerea diversității biologice sau a ecosistemelor forestiere, în special prin regenerări silvice. (Măsura 3.2.1. și 3.2.2.)

Prioritatea 3.4 Utilizarea resurselor alternative de energie

Biomasa este resursa energetică cu cel mai mare potențial de valorificare din Regiunea Centru. Cele mai bune condiții biopedoclimatice pentru cultivarea plantelor energetice există în Depresiunea Colinară a Transilvaniei. În același timp, Regiunea Centru dispune și de suprafețe forestiere întinse datorită prezenței, într-o pondere semnificativă, a celor trei ramurii ale Munților Carpați din România.

O altă resursă regenerabilă de energie cu un potențial ridicat este energia solară, aceasta putând fi valorificată pe toate unitățile de relief din Regiunea Centru. Cele mai mari valori ale radiației solare sunt în Podișul Transilvaniei. În zona montană, un potențial energetic solar rentabil din punct de vedere economic este, în general, pe versanții cu orientare sudică.

Creșterea continuă privind valorificarea energiilor regenerabile la nivelul Regiunii Centru atrage noi perspective ocupaționale. În acest sens, și pentru romi ar putea exista oportunități pe piața forței de muncă. (Măsuri 3.4.1 și 3.4.2.)

Domeniul Strategic 4: Dezvoltarea zonelor rurale, sprijinirea agriculturii și silviculturii

Principala caracteristică a zonelor rurale din România este dependența masivă de o singură ramură economică - agricultura. La nivelul Regiunii Centru spațiul rural ocupă 83% din teritoriu, iar populația din mediul rural reprezintă 40,8% din totalul populației regiunii. În multe situații, procesele demografice din mediul rural, atât din Regiunea Centru cât și din România, au efecte negative, cum ar fi de pildă: scăderea accentuată a numărului populației, accentuarea dezechilibrelor privind grupele de vârstă, creșterea migrației, accentuarea fenomenului de depopulare, etc. În același timp, prognozele pe termen lung nu sunt deloc optimiste.

Aspectele menționate anterior reprezintă o consecință a unor probleme destul de complexe întâlnite în mediul rural. Unele dintre acestea sunt: lipsa locurilor de muncă vacante, lipsa spiritului antreprenorial și a cunoștințelor necesare în acest domeniu, lipsa unor măsuri eficiente de stimulare a creării de noi locuri de muncă, nivel scăzut de pregătire profesională a forței de muncă, necorelarea competențelor profesionale cu cerințele actuale, interes scăzut de perfecționare profesională și învățare pe tot parcursul vieții, etc. Din acest punct de vedere, toate aceste aspecte contribuie la o rată de ocupare foarte scăzută în mediul rural.

Prioritatea 4.1. Eficientizarea activităților agricole prin modernizarea exploatațiilor agricole, dezvoltarea serviciilor și logisticii agricole și susținerea activităților de prelucrare a produselor agricole

În cele mai multe zone rurale din Regiunea Centru, pot fi observate situații în care tendințele demografice în rândul populației majoritare nu urmează aceeași direcție ca și în cazul populației de etnie romă. Acest aspect poate evidenția faptul că romii sunt atât o resursă demografică cât și o forță de muncă importantă, contribuind astfel la durabilitatea unor comune.

Valorificarea producției agricole constituie una din problemele cele mai importante cu care se confruntă majoritatea producătorilor agricoli. (Măsuri 4.1.5. și 4.1.6.)

Prioritatea 4.3. Creșterea atractivității economice și diversificarea activităților economice în localitățile rurale din Regiunea Centru

Agricultura de semisubzistență practică în mare parte din zonele rurale ale Regiunii Centru se caracterizează prin predominanța exploatațiilor agricole de dimensiuni mici, forța de muncă îmbătrânită, ponderea scăzută a muncii mecanizate în procesul de producție și, bineînțeles, o valoare scăzută a veniturilor obținute. Pădurile reprezintă o altă resursă economică importantă, însă prin valorificarea incompletă a masei lemnoase se obțin mai puține venituri decât în majoritatea țărilor europene, iar prin exploatarea într-o manieră nesustenabilă se pune în pericol dezvoltarea economică durabilă a zonelor împădurite. În plus, turismul reprezintă o alternativă economică prea puțin valorificată în prezent. (Măsura 4.3.1.)

Prioritatea 4.4. Îmbunătățirea infrastructurii tehnico-edilitare a localităților rurale din Regiunea Centru

În vederea reducerii disparităților între mediile rezidențiale în ce privește dezvoltarea și îmbunătățirea condițiilor de locuire în rândul populației, și creșterea atractivității localităților rurale, se impun continuarea și extinderea programelor de dezvoltare a infrastructurii tehnico-edilitare în toate zonele rurale din Regiunea Centru. În același timp, este necesară identificarea soluțiilor potrivite de includere a comunităților de romi în proiectele de dezvoltare și extindere a infrastructurii tehnico-edilitare și a serviciilor aferente. (Măsuri 4.4.1., 4.4.2., 4.4.3. și 4.4.4.)

Prioritatea 4.5. Dezvoltarea infrastructurii educaționale, sociale și de sănătate, susținerea dezvoltării comunitare

În general, la nivelul Regiunii Centru infrastructura culturală și de agrement din mediul rural prezintă o stare tehnică necorespunzătoare, în unele cazuri ea fiind inexistentă. În plus, există situații în care aceste tipuri de infrastructuri sunt utilizate în alte scopuri decât cele pentru care au fost destinate. Este nevoie în următoarea perioadă de implementarea de proiecte de reabilitare, dezvoltare, dotare sau extindere a infrastructurii culturale și de agrement. În implementarea acestor proiecte trebuie să se țină cont și de nevoile comunităților de romi. (Măsuri 4.5.1., 4.5.2., 4.5.3.)

Domeniul Strategic 5: Dezvoltarea turismului, sprijinirea activităților culturale și recreative

Turismul este una din ramurile economice ale Regiunii Centru care a cunoscut cea mai rapidă expansiune în ultimele decenii.

O oportunitate privind dezvoltarea și diversificarea potențialului turistic al Regiunii Centru o poate constitui valorificarea specificului, a tradițiilor unor comunități de romi. O atracție turistică poate fi specificul condițiilor de locuire ale unor romi, de la corturile și căruțele romilor nomazi până la palatele țigănești.

De asemenea, anumite abilități meșteșugărești ale romilor pot fi valorificate nu numai turistic ci și economic, cum sunt obiectele artizanale sau diferite obiecte de uz casnic confecționate din metale. (de pildă, în localitatea Brateiu din județul Sibiu produsele sunt confecționate în special din cupru). Un aspect mai puțin plăcut pentru turiști îl reprezintă condițiile precare de locuire și nerespectarea normelor minime de igienă în rândul romilor.

Prioritatea 5.1. Punerea în valoare a patrimoniului natural și antropic

Fundația Mihai Eminescu Trust (MET), organizație constituită în scopul conservării patrimoniului cultural și natural precum și revitalizarea satelor și orașelor din Transilvania, susține ideea că integrarea romilor în promovarea și valorificarea turistică a localităților rurale este promițătoare. (Măsuri 5.1.1. și 5.1.3.)

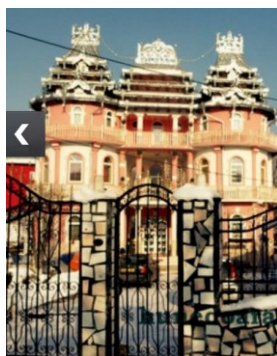

Foto1: Detaliu palat țigănesc, Foto 2 : Rom căldărar specialist în meșteșuguri străvechi¹³⁰, Foto 3: Căruță cu romi nomazi

Prioritatea 5.3. Dezvoltarea infrastructurii culturale, recreative și sprijinirea activităților culturale

Diversitatea etnică a Regiunii Centru precum și poziția geografică a acesteia la marginea Europei Centrale a favorizat pătrunderea unor influențe culturale din mai multe regiuni ale continentului. Întrepătrunderea diferitelor culturi de-a lungul istoriei a imprimat Regiunii Centru un specific aparte cu multe elemente de originalitate.

Cu o istorie destul de zbuciumată privind conflictele cu populațiile migratoare, România, ca de

¹³⁰

http://adevarul.ro/locale/sibiu/galerie-foto-dinastia-caldararilor-brateiu-cort-casa-lei-euro-1_52623c39c7b855ff56549a99/index.html

altfel și Regiunea Centru, sunt în prezent un spațiu exemplar de conviețuire și comuniune interetnică. Interesant de observat este faptul că fiecare dintre cele trei grupuri etnice statornice de-a lungul istoriei (românii, maghiarii, germanii) și-au păstrat nealterată identitatea culturală. (Măsura 5.3.2.)

Domeniul Strategic 6: Dezvoltarea resurselor umane, creșterea incluziunii sociale

Una dintre prioritățile Comisiei Europene pentru orizontul anului 2020 este creșterea favorabilă a incluziunii, alături de creșterea inteligentă și durabilă. Astfel, se va pune un accent crescut pe dezvoltarea resurselor umane, educația și dezvoltarea competențelor acestora, învățarea pe tot parcursul vieții, promovarea incluziunii sociale, creșterea gradului de ocupare a forței de muncă, reducerea sărăciei, dar și consolidarea capacității administrative.

În societatea românească există o largă recunoaștere a faptului că educația reprezintă factorul strategic al dezvoltării viitoare a țării, prin contribuția sa esențială la modelarea multidimensională și anticipativă a capitalului uman

Prioritatea 6.1. Îmbunătățirea accesului la formare profesională și educație pe tot parcursul vieții în domeniile: educație, cercetare, social, sănătate, administrație publică, economie și antreprenoriat

Investiția în formarea profesională continuă, calificare, recalificare sau reconversie profesională este pârghia pentru creșterea flexibilității și adaptabilității la noile provocări.

În prezent, la nivelul Regiunii Centru slaba participare pe piața forței de muncă precum și necorelări între calitatea competențelor profesionale cu cerințele actuale rămân o provocare pentru România.

Insuficiența capacității instituționale, gradul redus de servicii și oportunități în domeniul ocupării forței de muncă, gradul necorespunzător privind competențele dobândite în urma absolvirii studiilor, rata mare a abandonului școlar, neconcordanța privind cererea și oferta pe piața forței de muncă, rata mică de participare la programe de perfecționare, calificare și recalificare profesională dar și învățare pe tot parcursul vieții, calificare, diminuarea calității resurselor umane, etc. sunt mari probleme la nivelul Regiunii Centru. În viitoarea perioadă de programare aceste aspecte vor fi transformate în provocări pentru care se dorește identificarea și implementarea celor mai potrivite politici, proiecte și soluții durabile de dezvoltare a capitalului uman. În acest sens, nu trebuie neglijate problemele și nevoile romilor, aceștia constituind un potențial ridicat de forță de muncă. Pentru aceștia sunt necesare măsuri și proiecte de încurajare și sprijinire în vederea creșterii nivelului de educație, a creșterii ocupării (a accesului și a participării pe piața forței de muncă). Ameliorarea acestor probleme va avea o contribuție în procesul de dezvoltare socială și economică la nivel regional. (Măsura 6.1.1.)

Un rol important pentru comunitățile de romi o are administrația publică, ea având nu numai sarcina de a aduce serviciile publice mai aproape de cetățenii din mediul rural și urban, cât și de a avea un management eficient. Prin statutul său administrația publică asigură egalitatea de șanse pentru toți locuitorii zonei respective privind accesul la educație, sănătate, servicii sociale, etc. S-a remarcat faptul că în ultimii ani un număr tot mai mare de autorități publice și instituții de cult s-au implicat activ în dezvoltarea și diversificarea serviciilor de educație, medicale și sociale, facilitând accesul la acestea în rândul grupurilor vulnerabile și al comunităților defavorizate. O atenție deosebită s-a acordat persoanelor de etnie romă, copiilor aflați în diferite situații de risc, familiilor numeroase cu venituri mici, persoanelor vârstnice (în special celor singure sau cu nevoie speciale sau medicale crescute), etc. Cu toate aceste eforturi, există în prezent un număr ridicat de persoane vulnerabile care au acces redus la serviciile de sănătate asigurate din bugetul Fondului Național de Asigurări de Sănătate. Este nevoie atât de o creștere a accesului la servicii sociale și medicale cât și de o dezvoltare și de o diversificare a acestora în scopul de a acoperi o gamă largă de necesități. De asemenea, este nevoie și de o îmbunătățire și perfecționare a competențelor profesionale în rândul personalului care furnizează aceste servicii.

La nivelul Regiunii Centru, dar și al întregului teritoriu național există câteva domenii mari cu probleme sociale și care la rândul lor sunt deficitare în ceea ce privește gama existentă de servicii

sociale. În acest sens, amintim asistența socială pentru persoane vârstnice, familii cu venituri foarte mici (aflate la limita sau sub pragul sărăciei), persoane cu dizabilități, copii în situație de risc (în special copii ai străzii), persoane defavorizate de etnie romă, persoane victime ale violenței, ale traficului de ființe umane, persoane dependente (alcool, droguri, etc.), persoane fără adăpost, persoane din comunități izolate sau greu accesibile din zone montane, șomeri de lungă durată, persoane cu boli cronice sau incurabile, alte persoane cu nevoi speciale. În plus, la nivelul Regiunii Centru există o discrepanță foarte mare între mediul urban și mediul rural în ceea ce privește varietatea și accesul la servicii sociale. Pentru următoarea perioadă de programare este nevoie de implementarea de soluții viabile de atenuare a acestor probleme, în special a celor din mediul rural. (Măsura 6.1.3.)

Prioritatea 6.2 Creșterea ocupării și a calității umane privind forța de muncă

Una dintre cele mai mari provocări la nivelul României și implicit și la nivelul Regiunii Centru o reprezintă creșterea ocupării, a participării pe piața forței de muncă, dar și creșterea calității resurselor umane ce alcătuiesc forța de muncă.

Schimbările demografice înregistrate în ultimele două decenii, accentuarea declinului demografic (prognozele INS estimează că până în 2050 populația regiunii va mai scădea cu încă 25%), creșterea ratei migrației internaționale, numărul mare al muncitorilor sezonieri și alte o serie de aspecte creează importante probleme privind resursele de forță de muncă disponibile, dar și calitatea acestora. În mod particular pentru România și implicit pentru Regiunea Centru, muncitorii calificați se confruntă cu dificultăți ridicate privind oportunitățile reale de ocupare, întrucât în țară este mult mai atractivă absolvirea studiilor teoretice (nivel liceal și superior) decât învățarea și dobândirea competențelor pentru meserii practice sau meșteșuguri (de nivel profesional și tehnic). De remarcat este faptul că la nivel regional există foarte multe comune și orașe în care predomină forța de muncă necalificată sau necorespunzătoare comparativ cu cerințele actuale pe piața muncii (de pildă, Brașov, Târnăveni, etc.). Pentru aceasta sunt necesare programe de calificare, recalificare sau reconversie profesională. Există la nivelul Regiunii Centru și localități care, cunoscând o dezvoltare economică prin atragerea unor mari companii (în special cu capital străin), au atras forța de muncă disponibilă din zonă (de pildă Sebeș, Alba Iulia, Blaj, etc.). În același timp, în unele orașe mici monoindustriale care au suferit importante restructurări economice există în prezent o serie de probleme privind creșterea ocupării, cele mai importante fiind: ratele mari de șomaj, gradul scăzut de reconversie profesională, lipsa locurilor de muncă, etc. Aceste situații se întâlnesc cu precădere în orașele: Târnăveni, Copșa Mică, Dumbrăveni, etc. Aceste probleme nu sunt străine nici comunităților de romi din localitățile respective, și ei resimțind impactul acestor schimbări. Astfel, este necesară includerea comunităților de romi în proiectele și soluțiile potrivite de creștere a ocupării la nivelul Regiunii Centru. De pildă, persoanele de etnie romă au nevoie de un grad mai ridicat de accesibilitate la servicii de intermediere a forței de muncă. (Măsura 6.2.1. și 6.2.3.)

Prioritatea 6.3 Incluziunea socială și creșterea calității vieții grupurilor vulnerabile și a comunităților defavorizate

Lupta împotriva sărăciei și a excluziunii sociale urmărește același obiectiv: îmbunătățirea situației persoanelor vulnerabile sau dezavantajate social din Regiunea Centru. Incluziunea socială implică o serie de măsuri și acțiuni multidimensionale cu accent pe: protecția socială, ocuparea forței de muncă, accesul la condiții decente de locuire, educație, sănătate, informare și comunicare, mobilitatea, accesul la securitate și viață privată, accesul la servicii juridice, accesul la cultură, etc. toate acestea contribuind la combaterea excluziunii sociale.

La nivelul României, principalele categorii de persoane aflate într-o situație de risc sau vulnerabilitate sunt: persoanele cu dizabilități, copiii aflați în sistemul de stat de protecție a copilului, persoanele de etnie romă în situații de risc, persoanele eliberate din detenție, familiile monoparentale, în special cele care beneficiază de prestații sociale, persoanele adulte fără adăpost, persoanele cu HIV/SIDA, persoanele dependente (de droguri ilegale, de alcool, etc.), persoanele victime ale violenței domestice, vârstnicii singuri, persoanele vârstnice care nu beneficiază de pensie sau alte venituri (în special cele din mediul rural), persoanele cu slabă pregătire profesională sau slabă calificare, șomerii în special cei de lungă durată, etc.

Toate aceste categorii vulnerabile și cele mai multe defavorizate se confruntă cu numeroase probleme legate de incluziunea socială, determinate de accesul dificil la educație și ulterior la piața muncii (excepție făcând persoanele cu vârsta peste 65 de ani). În ceea ce privește ocuparea, categoriile sociale cele mai vulnerabile sunt: persoanele de etnie romă, persoanele cu handicap, tinerii (în special cei din mediul rural) și femeile.

O particularitate importantă privind sprijinirea procesului de reinsertie socială la nivelul Regiunii Centru o reprezintă incluziunea persoanelor de etnie romă.

Comisia Europeană a semnalat în nenumărate rânduri situația îngrijorătoare a populației de etnie romă, caracterizată prin ”discriminare individuală și instituțională persistentă și un grad ridicat de excluziune socială”. În acest sens, prin politicile de dezvoltare a Regiunii Centru în următoarea perioadă de programare se va pune accentul pe sprijinirea programelor și acțiunilor de combatere a discriminării romilor, a reinsertiei sociale a acestora, în special reintegrarea lor pe piața muncii, dar și pe facilitarea accesului la asistență medicală, educație și la formare profesională. (Măsurile 6.3.1., 6.3.2., 6.3.3. și 6.3.4.)

4.2. Diagnoza comunităților defavorizate (în particular comunitățile de romi) din Regiunea Centru

4.2.1. Tipurile de comunități rurale defavorizate din Regiunea Centru

Condițiile diferite de concurență produc diferențe și între zonele urbane și rurale, între județele și comunele din Regiunea Centru. Din punct de vedere al dezvoltării teritoriale, următorii factori au o influență considerabilă asupra situației unei comune:

- Mărimea și poziția unei comune precum și accesibilitatea (regiune de munte, depărtare mare față de legăturile rutiere naționale), depărtarea față de cel mai apropiat oraș mare (50% din populație aflată la mai mult de 45 de minute față de un oraș cu peste 150 de locuitori/km²)
- Factori demografici ca densitatea populației, structura etnică, procesele de migrație
- Condițiile structurale și economice (monoindustrializate, cu structură agrară, potențial economic slab, PIB scăzut)
- Dotare cu infrastructură tehnică, socială și de educație
- Experiențe și funcții administrative (funcții de administrare puține/lipsă)
- Evoluția istorică

Acești factori creează dezavantaje pentru dezvoltarea comunelor: un nivel scăzut de trai, mortalitate infantilă mai ridicată și speranță de viață mai scăzută, sărăcie mai mare și încredere mai puțină în viitor. În plus față de indicii sociali precum domiciliul, evoluția populației, accesul la serviciile sociale (distanța față de cel mai apropiat oraș mare), sectorul prioritar de ocupare a forțelor de muncă și capitalul relațional al populației, comparațiile din punctul de vedere al puterii economice indică o diferență crescândă între comunele dezvoltate și cele mai puțin dezvoltate.

În ceea ce privește defavorizarea, se pot distinge trei categorii:

1. comune din zone delimitate teritorial sau areale mai mari a căror dezvoltare este defavorizată prin deficite structurale (regiuni de munte, factori structurali ca monoindustria)
2. comune sau zone ale căror șanse de dezvoltare par a fi limitate prin factori individuali definiți (condiții de dezvoltare economică, poziție, situația populației etc.)
3. comune care au rămas în urmă cu dezvoltarea socială și intră în categoria comunelor sărace.

4.2.1.1. Comune din zone delimitate teritorial sau areale mai mari, a căror dezvoltare este defavorizată prin deficite structurale (regiuni de munte, factori structurali ca monoindustria)

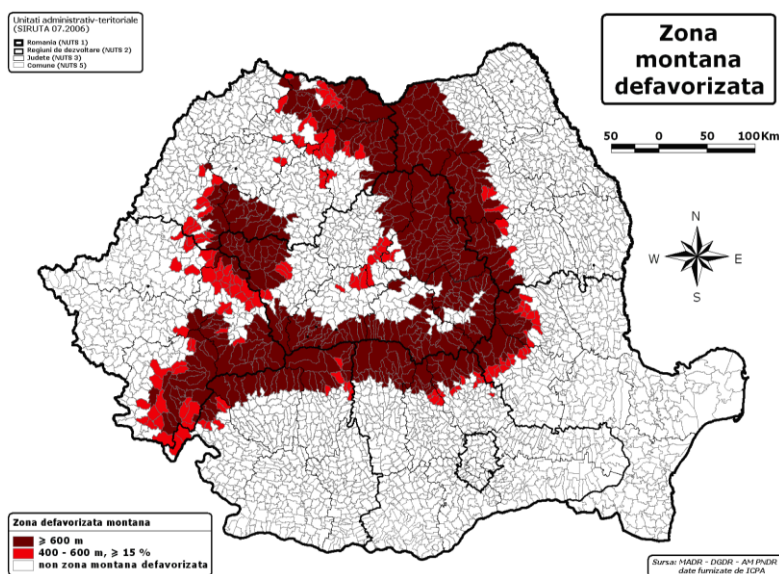
În România au fost concepute mai multe principii pentru definirea zonelor care au nevoie de dezvoltare. O primă bază pentru această definire o constituie declararea zonelor defavorizate (agricol)¹³¹ ținând cont de Regulamentul (CE) 1257/1999. Conform acestuia s-au delimitat 3 tipuri de zone defavorizate, două dintre acestea fiind relevante pentru Regiunea Centru:

- **Zona Montană Defavorizată (ZMD)**

Unitățile administrativ-teritoriale (UAT) de bază (comune sau orașe) situate la altitudini medii mai mari sau egale cu 600 de metri, unitățile administrativ-teritoriale de bază situate la altitudini medii între 400 – 600 metri și care au o pantă medie egală sau mai mare de 15%.

În Regiunea Centru suntse află numeroase comune încadrate în această categorie în fiecare din cele 6 județe.

Imagine 8: Zone montane defavorizate în România

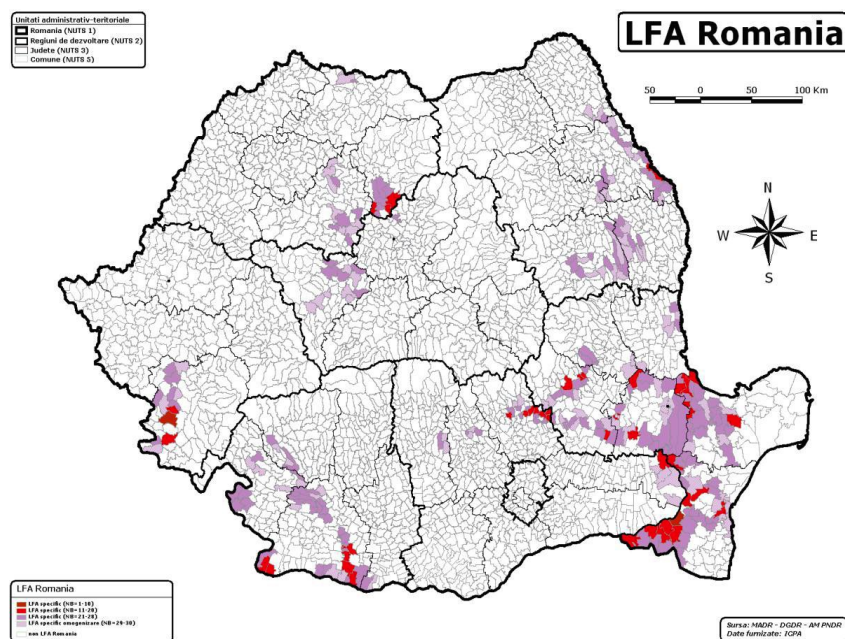

Sursă: Planul Național de Dezvoltare Rurală (PNDR), versiunea decembrie 2012, p. 755

- **Zona Defavorizată de Condiții Naturale Specifice (ZDS)** - formează suprafețe continue din cel puțin 3 UAT-uri. Acestea sunt caracterizate de productivitate agricolă scăzută și de specificități legate de sol, climă, biodiversitate, relief etc. Aceste UAT-uri au o notă de bonitare a terenurilor agricole de până la valoarea de 28 (80% din valoarea medie națională).

În Regiunea Centru, ZDS se găsesc numai în județul Alba și în județul Mureș.

Imagine 9: Zone defavorizate de condiții naturale specifice în România

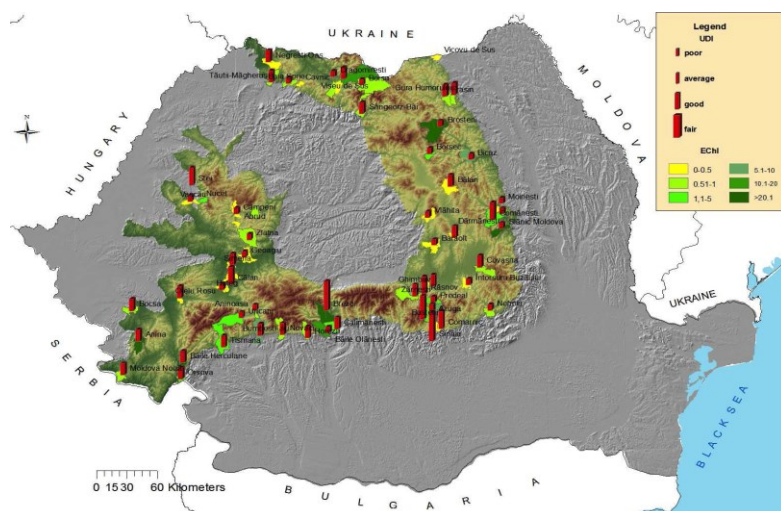

Sursă: Planul Național de Dezvoltare Rurală (PNDR), decembrie 2012

4.2.1.2. Comune sau zone ale căror șanse de dezvoltare par a fi limitate prin factori individuali definiți (condiții de dezvoltare economică, poziție, situația populației, etc.)

Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice (MDRAP) din România a solicitat asistența Băncii Mondiale în elaborarea strategiilor de integrare pentru comunitățile urbane sărace și marginalizate¹³². Pe baza rezultatelor acestui studiu s-a realizat o subîmpărțire în trei tipuri principale de comunități sau zone dezavantajate¹³³.

Imagine 10: Perspective de dezvoltare pentru orașele mici din zona Munților Carpații, 2012

Sursă: Urban, environmental and tourism state of the romanian carpathian small towns

132 Strategii de integrare pentru zone urbane sărace și comunități dezavantajate, Coordonator Rob Swinkels, Iunie 2013. Au participat orașele Alba Iulia și Târgu Mureș din Regiunea Centru.

133 Strategii de integrare pentru zone urbane sărace și comunități dezavantajate, Coordonator Rob Swinkels, Iunie 2013. Au participat orașele Alba Iulia și Târgu Mureș din Regiunea Centru. Sarcinile includ: (1) propunerea unei metodologii pentru definirea diferitelor tipuri de comunități urbane dezavantajate pe baza selecției indicatorilor cheie, (2) elaborarea hărților detaliate care să indice distribuția în spațiu a indicatorilor cheie și a acestor tipuri de comunități și (3) elaborarea strategiilor pentru integrarea acestor comunități.

A. Comunități sau zone dezavantajate economic

Comunitățile sau zonele defavorizate economic se confruntă cu deficiențe structurale, în particular cele monoindustriale sau agricole, dependente în trecut de întreprinderi mari sau cooperative agricole. Majoritatea acestor așezări sunt comune care au fost declarate orașe numai din punct de vedere administrativ, fiind de cele mai multe ori slab dotate cu utilități urbane. Veniturile proprii la bugetul local sunt foarte reduse, ele depinzând de mecanismul de redistribuire de la bugetul central. Oportunitățile de angajare sunt, în general, foarte limitate, deși în principal datorită migrării internaționale, ratele oficiale de șomaj înregistrate nu reflectă cu precizie lipsa oportunităților. Unele dintre aceste comunități s-au dezvoltat foarte rapid în cursul industrializării, iar numărul populației s-a multiplicat. Chiar și romii au fost bineveniți ca forță de muncă. Romii s-au așezat – conform modului lor de viață și mentalității lor – în familii mari, clanuri sau grupuri mai mari de populație. Suprafețele de la marginea orașelor ocupate de aceștia nu sunt controlate de ei, dar nici nu au fost legalizate pentru împroprietărire de către administrația locală. Odată cu declinul industriei au avut loc concedieri în masă. Perspectivele economice sunt limitate în special pentru romii.

O analiză a orașelor mici din Transilvania arată că moștenirea industrializării sau dezvoltării monostructurale influențează puternic – negativ sustenabilitatea acestor orașe.¹³⁴ În 75% dintre orașele analizate, rata de ocupare a forței de muncă se afla sub 30%. S-ar putea asuma un scenariu optimist pentru 18% din aceste orașe: Ghimbav, Zărnești și Râșnov cu o perspectivă economică, Predeal ca destinație turistică. Conform indicatorilor de dezvoltare urbană, care folosesc scorul Hull¹³⁵, 18% sunt considerate orașe sărace cu profil agrar și foste centre industriale, 13% vor avea o dezvoltare medie, iar 51% au mari șanse la o perspectivă bună de dezvoltare. Datele economice începând din 2008 indică un proces de convergență numai în prima grupă. În celelalte grupe crește divergența, numărul populației continuă să scadă simțitor, rata șomajului este combătută cu oferte publice.

De asemenea, aceste orașe din Regiunea Centru se confruntă cu o migrație a populației tinere și declin demografic: Abrud, Zlatna, Ocna Mureș, Târnăveni, Luduș, Iernut, Ungheni, Reghin, Codlea, Ghimbav, Avrig, Făgăraș etc.

B. Comunități sau zone cu acces slab sau limitat la infrastructură

Această categorie se referă la cartierele vechi de case sau cartiere de blocuri (construite în principal în anii '60-'70), care sunt într-o stare precară, dotate slab cu utilități și care nu beneficiază de drumuri moderne. Acest tip de comunități urbane poate include o întreagă localitate administrativă, de exemplu orașe mici, care sunt așezări urbane în sens administrativ, dar în care nivelul de trai este similar celui din zonele rurale. De asemenea, poate include părți din orașe mijlocii sau mari, de exemplu un cartier periferic sau un cartier central sărac. Concentrarea de probleme sociale, ponderea mare a populației vârstnice și a femeilor sunt caracteristice acestor comunități. Veniturile sunt reduse. O problemă deosebită o reprezintă furnizarea căldurii, deoarece mulți locatari au trecut la centrale proprii de gaz, căldura furnizată centralizat devenind tot mai scumpă pentru celelalte gospodării. Renovarea blocurilor este imperativă. Managementul deșeurilor se confruntă cu probleme. Majoritatea cartierelor sunt zone dezavantajate, iar romii din aceste cartiere locuiesc ori în blocuri ori în clădirile sărăcicioase de la marginea cartierelor. În cazul unei revitalizări trebuie incluși și romii, ei fiind deseori pur și simplu relocați. Astfel de puncte de concentrare există în aproape toate orașele din Regiunea Centru. Extrem de problematică sunt situațiile din Miercurea Ciuc, Târgu Mureș.

C. Comunități marginalizate sau izolate

Este vorba de comunități sau zone mici din interiorul sau din afara limitelor oficiale ale zonelor rezidențiale care sunt marginalizate în mai multe moduri, respectiv accesul redus sau inexistent la infrastructură, distanțele mari față de cele mai apropiate localități mai mari, un nivel ridicat al

134 Matei Elena, Tîrlă Laura, Manea Gabriela, Vijulie Iuliana: Urban, environmental and tourism state of the romanian carpathian small towns. Bucharest University, Faculty of Geography, Bucharest, Romania, 2013

135 Ianoș, I., 1997, "Individualizarea și analiza disparităților intraregionale. Aplicație la județul Alba", Comunicări de Geografie, vol. I., Bucharest University Publishing House, p. 105

șomajului în rândul locuitorilor, puține centre de educație și de sănătate sau lipsa totală a acestora, iar în unele cazuri sunt prezente condiții de mediu periculoase. În multe cazuri, aceste comunități pot concentra locuitori de etnie romă. Cu cât este mai mare ponderea celor care lucrează în agricultură, cu atât mai scăzut este nivelul social de dezvoltare. În cele mai sărace comune, cca. 40% dintre cei cu ocupație lucrează în agricultură. Gradul de urbanizare este relativ scăzut iar gradul mediu de izolare a comunelor influențează suplimentar negativ dezvoltarea socială, favorizând sărăcia. Satele în care există foarte mulți navetiști pot reduce semnificativ riscul de sărăcie din acele comune.

În Regiunea Centru următoarele comune aparțin acestui tip: Buzd, Hăghig, Micfalău, Apata, Cetatea de Baltă, Jidvei, Măieruș.

4.2.1.3. Comunele rămase în urmă cu dezvoltarea socială, fiind clasificate ca sărace

Județele Covasna, Harghita și Alba sunt mai puțin dezvoltate din punct de vedere economic. Dacă se consideră așa-numitele arii de dezvoltare precum Sibiu-Brașov, Cluj-Mureș și Timiș-Arad-Bihor¹³⁶, se observă faptul că și influențele istorice determină considerabil dezvoltarea până în zilele noastre. O comparație între primele două arii relevă faptul că în aria de influență culturală germană decalajul urban-rural al calității vieții este mult mai mic decât în aria Cluj-Mureș. Satele din sudul Transilvaniei sunt semnificativ mai dezvoltate din punct de vedere social decât cele din zona centrală ale aceleiași regiuni. Faptul ar putea fi luat ca reper pentru ipoteza unei durabilități sporite a dezvoltării sociale în aria Brașov-Sibiu. Nivelul de dezvoltare economică al celor două arii, măsurat prin PIB pe locuitor, este relativ egal și nivelurile medii de dezvoltare socială relativ apropiate (IDSL mediu în aria sudică egal cu 84 față de 79 în aria centrală). În Regiunea Centru IDSL este în medie de 76. Profilurile de dezvoltare socială sunt puternic diferențiate: nivelul mediu de educație în satele din sud este mai mare decât în centru; similar, locuințele sunt mai mari în prima comparativ cu cea de-a doua arie, iar populația rurală este mai tânără în prima comparativ cu cea de-a doua arie. O influență este exercitată și de axele de comunicare cu Occidentul, dar și de prezența unei istorii de lungă durată a industriei din zonă.

La nivelul comunelor, conform indexului social, comunele mai puțin dezvoltate ale Regiunii Centru se află în județele Covasna (cu cel mai scăzut IDSL), Harghita și Alba. La nivelul județelor Regiunii Centru există disparități în ceea ce privește ponderea satelor cu nivel maxim de dezvoltare din numărul total de sate, astfel există județe în care peste jumătate din sate au nivel maxim de dezvoltare (61,3% în Brașov, 52,9% în Harghita și 51,3% în Sibiu) și altele în care sunt doar o treime (30,5% în Mureș și 29,3% în Alba). În ceea ce privește ponderea satelor foarte sărace din totalul satelor, cele mai ridicate valori au fost în județele Alba (19,4%) și Mureș (15%), cele mai mici fiind înregistrate în județele Covasna (3,9%), Harghita (4,7%) și Brașov (4,8%)¹³⁷.

La polul opus, primele 5 orașe și primele 10 comune cele mai sărace din Regiunea Centru din punct de vedere social sunt (vezi tabel 8):

- Orașele cele mai sărace: Săliște, Borsec, Zlatna, Sângeorgiu de Pădure și Toplița
- Comunele cele mai sărace: Ceru-Băcăinți, Ponor, Mogoș, Măgherani, Râmeț, Întregalde, Ocoliș, Cozma, Dârju și Hopârta

Pentru a completa această imagine, prezentăm în tabelul de mai jos cele mai sărace unități administrativ - teritoriale la nivel de județ, analizate prin prisma indicelui de dezvoltare socială.

Tabel 9: Cele mai sărace orașe și comune din județele Regiunii Centru

Județ	Primele două orașe cele mai sărace	Primele 5 comune cele mai sărace
Alba	Zlatna, Baia de Arieș	Ceru-Băcăinți, Ponor, Mogoș, Râmeț, Ohaba
Brașov	Zărnești, Rupea	Augustin, Ormeniș, Holbav (doar 3 comune sunt încadrate în categoria comunelor sărace)

136 Consiliului Consultativ pentru Regionalizare (CONREG): Disparități și fluxuri în fundamentarea social - economică a regionalizării administrative a României, aprilie 2013, Coordonator raport, prof. Dumitru Sandu, p. 28

137 Planul de Dezvoltare al Regiunii Centru 2014-2020. Analiza Socio-economică a Regiunii Centru. Noiembrie 2013, p. 122

Covasna	Întorsura Buzăului, Baraolt	Hăghig, Micfalău, Bixad, Lemnia, Belin
Harghita	Borsec, Toplița	Dârjiu, Atid, Săcel, Ulieș, Ocland
Mureș	Sângeorgiu de Pădure, Sărmașu	Măgherani, Cozma, Fărăgău, Chieru de Jos, Vețca
Sibiu	Săliște, Miercurea Sibiului	Ludoș, Brădeni, Vurpăr, Mihăileni (doar 4 comune sunt încadrate în categoria comunelor sărace)

Sursă: Valorile Indicelui de Dezvoltare Socială Locală dezvoltat de Dumitru Sandu (prelucrarea bazei de date – ADR Centru)

Rezumat:

În context, ar fi de menționat că disparitățile spațiale se manifestă în România nu numai pe axa rural-urban, ci și pe o subaxă a acesteia legată de diferențele dintre satele centru de comună (pe teritoriul cărora se află sediile primăriilor rurale) și cele periferice. Se vorbește foarte puțin în spațiul public despre faptul că în satele periferice nivelul de viață este mult mai coborât decât în satele centrale. Se poate stabili și faptul că diferența de dezvoltare dintre rural și urban precum și dintre comunele cu poziții mai bune și cele cu condiții mai proaste a crescut în ultimii 20 de ani și în Regiunea Centru. Aceasta înseamnă că o concentrare a mijloacelor pe centre poate avea și efecte negative asupra comunelor periferice. Sărăcia maximă tinde să fie localizată în regiunile rurale cu densitate redusă a populației, slabă conectare la rețelele de comunicare urbană și națională sau internațională și populație care dispune de un capital relațional redus. Anumiți factori de influență precum religia, mentalitatea și activitatea populației au o pondere semnificativă în utilizarea potențialelor locale și astfel în îmbunătățirea condițiilor de trai.

Majoritatea romilor trăiesc în următoarele comune din Regiunea Centru:

- Cetatea de Baltă, Câlnic, Jidvei (județ Alba);
- Augustin, Ormeniș, Măieruș, Tărlungeni, Racoș (județ Brașov);
- Vâlcele, Belin, Ojdula, Hăghig (județ Covasna);
- Secuieni, Săcel (județ Harghita);
- Petelea, Bahnea, Sânpaul, Vânători, Band, Crăciunești, Mica (județ Mureș);
- Brateiu, Iacobeni, Târnavă, Laslea, Bazna (județ Sibiu).

Cu excepția localității Hăghig din județul Covasna, nu se găsesc concordanțe care să permită clasificarea așezare săracă = așezare romă. Totuși, la o privire de ansamblu a comunelor din Regiunea Centru, se poate formula teoria conform căreia comunele ale căror locuitori sunt preponderent maghiari sau români sunt mai puțin sărace față de cele în care predomină populația romă.

4.2.2. Aspecte privind sărăcia la nivelul Regiunii Centru

Sărăcia este o problemă complexă și multidimensională și are diverse cauze. Cauzele, simptomele și urmările se condiționează și se amplifică reciproc. Sărăcia poate fi definită în termeni absoluți drept lipsa resurselor necesare pentru satisfacerea nevoilor de subzistență¹³⁸. Definită în termeni relativi, sărăcia apare ca o situație de deprivare relativă multiplă din punct de vedere material, social, cultural, educațional, politic, de mediu fizic de viață, etc. Prin acumularea sau persistența dezavantajelor, indivizii ajung să fie excluși din societatea în care trăiesc. În general, cauzele sărăciei au o natură structurală (evoluția și caracteristicile economiei la nivel regional și local, politicile economice și sociale, etc.) și individuală sau familială.

Una dintre cele mai importante cauze ale sărăciei absolute este subdezvoltarea a numeroase grupe de populație rurală, care practică agricultura și care nu au acces sau au acces limitat la venituri financiare. Acești oameni se descurcă fără educație formală și au o legătură infrastructurală limitată cu grupe mai bogate ale populației, cu care pot susține un schimb

138 Conform HG 829/2002, privind aprobarea Planului Național Antisărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale, secțiunea „condiții de locuit”

economic ce le-ar aduce un venit. Principalele cauze (dar și urmări) ale sărăciei absolute sunt lipsa banilor, lipsa locurilor de muncă, a surselor de venit, a educației și sănătății, numărul mare de copii, dizabilitatea sau diferite boli, bătrânețea, etnia (în special cea romă), creșterea costului vieții, etc. Conform unei analize, ponderea populației sărace a crescut în Regiunea Centru de la 17% în anul 2007 la 18% în anul 2011.

La nivel de politică națională, definirea grupurilor sărace și, implicit, vulnerabile a variat de la identificarea, în cadrul acestor grupuri, a diferitelor categorii de persoane care, în mod tradițional, se confruntă cu risc ridicat de sărăcie și excluziune socială, precum: o parte importantă a populației de etnie romă, familiile cu mulți copii, familiile dezorganizate, familiile monoparentale și familiile cu persoane aflate în șomaj de lungă durată¹³⁹. Măsurarea sărăciei are la bază stabilirea unui prag al sărăciei care este fie absolut (în funcție de nevoile umane de bază), fie relativ (în funcție de standardul de viață din societatea respectivă și care delimitează populația săracă de restul populației).

Conform operaționalizării utilizate de Agenția Statistică a Comisiei Europene (Eurostat), sunt considerate în situație de **risc de sărăcie** persoanele care trăiesc în gospodării unde venitul pe membru echivalent de gospodărie este sub 60% din venitul median din țara respectivă. Obiectivul european major privind sărăcia și excluziunea socială a fost stabilit pe baza corelării a 3 indicatori:

- Numărul de persoane expuse riscului de sărăcie;
- Nivelul de precaritate materială severă (deprivare materială severă);
- Numărul de persoane care locuiesc în gospodării în care gradul extrem de scăzut de ocupare a forței de muncă reprezintă un element primordial.

În 2012, în România 41,7 % din populație era expusă riscului de sărăcie și excluziunii sociale. Comparativ cu anul precedent acest procent prezintă o creștere cu 1,3%. Cu cinci ani în urmă ponderea era încă de 45,9%. Această tendință se poate observa și la nivelul tuturor regiunilor de dezvoltare. În 2012, valori care indicau peste jumătate din populație expusă riscului de sărăcie sau excluziunii sociale s-au înregistrat în Regiunile Nord - Est (52,3%) și Sud - Est (51,7%). Ambele regiuni se află cu peste 10% peste media națională. Analizând prin prisma acestui indicator, situația la nivelul Regiunii Centru este îmbucurătoare, aceasta ocupând locul al doilea (31,6%), după București - Ilfov (31,5%). În timp ce Regiunea Nord-Vest prezintă o reducere a ponderii persoanelor expuse sărăciei și excluziunii cu 2,4 puncte procentuale, a avut loc o ușoară creștere la nivelul celorlalte regiuni ca Centru și București-Ilfov (vezi tabel 9).

Tabel 9: Populația expusă sărăciei sau excluziunii sociale pe Regiuni NUTS-2 (în %)

	2009	2010	2011	2012
România	43,1	41,1	40,3	41,7
Nord-Est	52,9	51,0	51,2	52,3
Sud-Est	42,4	51,8	50,0	51,7
Sud- Muntenia	48,1	42,7	43,1	43,5
Sud-Vest-Oltenia	52,9	48,0	44,8	46,9
Vest	30,1	35,5	33,1	36,2
Nord-Vest	35,2	30,8	34,3	31,9
Centru	33,2	30,3	28,5	31,6
București-Ilfov	41,9	34,4	28,4	31,5

Sursă: Eurostat. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_peps11&lang=de, versiune 14.02.2014

4.2.2.1. Numărul de persoane expuse riscului de sărăcie

În ceea ce privește rata riscului de sărăcie (vezi tabel 10), acesta a scăzut gradual în ultimii 6 ani (2007-2012) în România, de la 24,8% la 22,6%. La nivelul regiunilor de dezvoltare, la finele anului

¹³⁹ Mai detaliat vezi Legea cadru a asistenței sociale Nr. 292/2011, care definește grupul vulnerabil de persoane și familii care sunt în risc de a-și pierde capacitatea de satisfacere a nevoilor zilnice de trai din diferite cauze (Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice)

2012, cele mai mari rate ale riscului de sărăcie, peste media națională, erau în Regiunile Nord - Est (33,7%), Sud Vest - Oltenia (29,9%) și Sud - Est (29,7%), la polul opus fiind București - Ilfov (2,7%), Regiunea Centru ocupând poziția a 6-a (18,6 %). În timp ce există o reducere semnificativă a riscului de sărăcie în regiunea capitalei (de la 7,3% la 2,7%), Sud-Vest-Oltenia (36,3% la 29,9%) și Nord-Vest (21,3% la 15,9%), se pot observa ponderi relativ constante în Regiunea Centru și Sud-Est. Situația este foarte drastică în Regiunea Vest, unde se determină o creștere continuă a riscului de sărăcie de la 11,1% la 20,5% - adică de la fiecare a 10-a persoană la fiecare a 5-a. Dacă nu se ia în calcul București-Ilfov, rămâne de constatat faptul că în Regiunea Nord-Vest mai puțin de jumătate din populație este expusă riscului sărăciei comparativ cu Regiunea Nord-Est. Pe lângă București-Ilfov, Regiunile Nord-Vest, Centru, Vest și Sud-Muntenia se află sub media națională. Nord-Est deține cu 33,7% cea mai ridicată valoare negativă.

Tabel 10: Rata persoanelor expuse riscului de sărăcie pe Regiuni NUTS-2 (în % din total populație)

	2009	2010	2011	2012
România	22,4	21,1	22,2	22,6
Nord-Est	31,5	29,5	32,4	33,7
Sud-Est	22,5	26,3	28,0	29,7
Sud- Muntenia	23,0	22,2	21,6	22,1
Sud-Vest-Oltenia	37,4	30,7	28,9	29,9
Vest	15,4	17,6	18,8	20,5
Nord-Vest	18,7	14,6	20,0	15,9
Centru	19,4	19,4	18,0	18,6
București-Ilfov	6,4	3,1	3,4	3,4

Sursă: Eurostat http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_peps11&lang=de, versiune 14.02.2014

În Regiunea Centru se poate observa că cea mai mare creștere a avut loc în primii ani după aderarea la UE. La populația expusă sărăciei și excluderii sociale se poate determina o reducere continuă cu 9,1% până în 2011. În 2012 a urmat o creștere cu 0,6%.

4.2.2.2. Numărul de persoane care locuiesc în gospodării cu grad extrem de scăzut de ocupare a forței de muncă

Un indicator foarte relevant care completează cele mai importante aspecte cu privire la gradul de sărăcie este ponderea persoanelor care trăiesc în gospodării cu intensitate redusă a muncii. Ca și în cazul indicatorilor analizați anterior, și acest indicator înregistrează valori care descresc anual atât la nivelul României cât și la nivelul regiunilor de dezvoltare. Astfel, la nivel național, ponderea persoanelor care trăiesc în gospodării cu intensitate redusă a muncii a scăzut de la 8,4% în 2007 la 7,4% în 2012. Trei regiuni – București-Ilfov, Centru și Nord-Est – s-au aflat mult sub media națională. Ușoare fluctuații ale valorilor acestui indicator, cu creșteri și descreșteri, s-au înregistrat în perioada 2007-2012 în Regiunile Nord-Vest, Nord-Est, Sud Muntenia și Vest. Cu excepția Regiunilor Sud-Muntenia și Nord-Est, acest indicator a crescut semnificativ în toate regiunile în 2012 față de 2011 (vezi tabel 11). Aceasta înseamnă că numărul de gospodării cu intensitate redusă a muncii a crescut semnificativ. Creșterea corespunde în ansamblu și indicilor șomajului și riscului de sărăcie, care au crescut din 2012 și sunt considerați o urmare mult întârziată a crizei economice și financiare.

Tabel 11: Persoane care locuiesc în gospodării cu ocupație foarte redusă pe Regiuni NUTS-2 (Persoane cu vârste cuprinse între 0 și 59 ani) (în % din total populație)

	2009	2010	2011	2012
România	7,7	6,8	6,7	7,4
Nord-Est	5,2	4,7	4,1	3,6
Sud-Est	10,6	10,7	9,5	11,5

Sud- Muntenia	10,7	8,7	8,1	7,9
Sud-Vest-Oltenia	8,2	7,4	9,4	10,8
Vest	6,4	8,5	8,0	8,3
Nord-Vest	9,9	5,9	7,3	10,3
Centru	5,7	5,9	5,1	6,5
București-Ilfov	3,7	3,0	2,9	3,0

Sursă: Eurostat. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_peps11&lang=de, versiune 14.02.2014

4.2.2.3. Nivelul de precaritate materială severă (deprivare materială severă)

La finele anului 2012, mai puțin de o treime din populația României se afla în situația de sărăcie materială accentuată (29,9%), peste media națională fiind Regiunile Nord - Est (36,8%), Sud - Est (36,4%), Sud - Muntenia (33,7%) și Sud Vest - Oltenia (30,5%). Din acest punct de vedere, Regiunea Centru ocupă primul loc privind cea mai mică pondere a populației aflate în sărăcie materială accentuată (21,5%). Urmează Regiunea Nord-Vest cu 21,7%. Amintim faptul că atât la nivel național cât și la nivelul regiunilor de dezvoltare valorile acestui indicator au scăzut din 2007 până în 2012, existând regiuni care aveau în 2007 aproape jumătate din populație aflată în sărăcie materială accentuată în Regiunea Sud - Vest Oltenia cu 44,1%. În prezent, în aceste regiuni, nici măcar fiecare al 3-lea locuitor nu mai este expus sărăciei materiale accentuate. În regiuni ca București-Ilfov și Vest care în 2007 erau mai puțin expuse, reducerea acestui indicator cu 2% respectiv 3% nu este la fel de semnificativă ca în celelalte regiuni.

Tabel 12: Rata deprivării materiale ridicate pe Regiuni NUTS-2 (în procente din total populație)

	2009	2010	2011	2012
România	32,2	31,0	29,4	29,9
Nord-Est	42,0	39,1	38,1	36,8
Sud-Est	30,8	40,0	37,0	36,4
Sud- Muntenia	38,1	33,0	33,4	33,7
Sud-Vest-Oltenia	37,6	31,8	30,2	30,5
Vest	19,3	23,4	19,7	23,0
Nord-Vest	23,3	21,4	23,9	21,7
Centru	20,5	19,4	17,4	21,5
București-Ilfov	38,1	32,0	26,1	29,0

Sursă: Eurostat. http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=ilc_peps11&lang=de, versiune 14.02.2014

În cadrul Regiunii Centru rata sărăciei pentru spațiul rural se situa între 14% și 64% (diferență 50%) la mijlocul anilor 2000, pentru orașele din regiune era între 12% și 40% (diferență 28%). În Nord-vest diferența pentru cel mai bun raport era de 40% în spațiul rural și 31% în spațiul urban. Cele mai mari diferențe pentru spațiul rural se găseau în Regiunea Sud-Vest cu 71%, iar pentru spațiul urban în Regiunea Sud-Est cu 44%.¹⁴⁰

4.2.2.4. Excluziunea socială și disparitățile teritoriale

Riscul de excluziune de la ocupare era foarte mare, în special în acele județe care erau monostructurate înainte de 1990. În Regiunea Centru este vorba în primul rând de comunele și orașele relativ puternic industrializate precum orașul Brașov, Târnăveni, Zlatna, Zărnești. Pe de altă parte acest risc a afectat județele și comunele agrare structurate precum Alba și Covasna. În al treilea rând ponderea ridicată a populației ocupate în sectorul public din totalul populației ocupate indică dependența economică de sectorul public, acest indicator fiind selectat pentru a marca ariile

140 Harta sărăciei în România. Metodologie utilizată și prezentarea rezultatelor. Raport elaborat la cererea Comisiei Naționale Anti-Sărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale de către Universitatea București și Institutul Național de Statistică, p.8 (an necunoscut)

vulnerabile la acest capitol (sunt vizate zonele în care forța de muncă este concentrată preponderent în unități economice cu capital integral de stat). Riscurile de excluziune pot fi considerate individual după cum urmează.

Riscul de excluziune de la locuire există în zonele cele mai vulnerabile și este prezent în orașele mici și în localitățile din mediul rural care nu sunt racordate la rețelele de apă, canalizare, termoficare, cu o concentrare mare de locuințe vechi construite din materiale de proastă calitate, în general cu profil predominant agricol sau amplasate în zone montane cu infrastructură deficitară pentru locuire.

Riscul de excluziune de la educație (peste 30% din populația de 15 ani și peste fără nicio școală absolvită sau doar cu școala primară absolvită și un indicator de calificare a forței de muncă) cuprinde zonele vulnerabile din punct de vedere al deficitului de capital uman (în mediul urban – orașe mici din zona de câmpie, orașe cu profil minier și câteva orașe mici și mijlocii cu profil economic mixt și în mediul rural).

Riscul de excluziune de la sănătate. Singurul indicator pentru care există date disponibile la nivel de municipiu/oraș/comună este rata mortalității infantile. Arealele cu incidență crescută a mortalității infantile sunt localizate în special în mediul rural, ca urmare a accesului deficitar la serviciile de sănătate. Pentru a surprinde accesul limitat la servicii (sănătate, educație, poștă etc.) și gradul de izolare a unor localități a fost utilizat ca indicator proxy distanța pe cel mai scurt drum între reședințele de comună și cel mai apropiat oraș, fiind recomandată utilizarea distanței față de orașele cu peste 30.000 de locuitori.

Așa cum a fost prezentat deja prin intermediul DEVSAT în rezumatul cu disparități generale din Regiunea Centru (Capitolul 4.1.3.), numai județul Alba se află din punct de vedere național între un număr considerabil de județe cu ponderea populației rurale foarte sărace.¹⁴¹

4.2.2.5. Sărăcie și grupuri vulnerabile

Categoriile cele mai afectate în România sunt așadar: copiii, tinerii (16 – 24 ani), șomerii, lucrătorii pe cont propriu (inclusiv populația din mediul rural), familiile monoparentale, familiile cu mai mult de 3 copii, persoanele fără educație sau pregătire profesională, persoanele afectate de boli care le influențează viața profesională și socială, imigranții, refugiații, persoanele vârstnice, persoanele care trăiesc în comunități izolate, persoanele de etnie romă¹⁴².

Privită în ansamblu, rata sărăciei severe s-a redus în Regiunea Centru de la 6,3 % (2003) la 2,3 % (2007) la 0,7 % (2012). Rata sărăciei absolute din Regiunea Centru a scăzut de la 16,1% (2003) la 6,6% (2007) la 2,7% (2012).

Pentru grupe individuale de adulți, care sunt expuși în mare măsură sărăciei sau riscului de sărăcie și excluziune socială, există date numai pentru România, însă acestea permit trasarea de concluzii pentru grupele cele mai afectate.

Lucrători pe cont propriu din agricultură

Peste o treime dintre români trăiesc din agricultură. Situația celor care câștigă cel mai puțin a continuat să se deterioreze și aceștia riscă acum și mai mult să se îndatoreze și să ajungă la insolvență.

Rata sărăciei severe s-a redus de la 19,5% (2003) la 5,9% (2007) la 2,0% (2012).

Rata sărăciei absolute a scăzut de la 48,2 (2003) la 22,1% (2007) la 10,1% (2012).

Lucrători pe cont propriu din afara agriculturii

Și în afara agriculturii crește pericolul ca după înființarea unei firme, să se ajungă cu aceasta în insolvență – șomaj ca lucrător pe cont propriu fără drept la servicii sociale, sărăcie iminentă.

141 Harta sărăciei în România. Metodologie utilizată și prezentarea rezultatelor. Raport elaborat la cererea Comisiei Naționale Anti-Sărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale de către Universitatea București și Institutul Național de Statistică, (an necunoscut)

142 Ne fiind altceva publicat, datele sunt preluate de la: Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, Direcția Indicatori Servicii Sociale și Incluziune Socială, Compartiment indicatori sociali și programe incluziune socială: Incluziune Socială, calculat de INS, 2013

Rata sărăciei severe s-a redus de la 9,0% (2003) la 4,6% (2007) la 2,0% (2012).

Rata sărăciei absolute a scăzut de la 30,2 % (2003) la 16,9% (2007) la 8,7% (2012).

Angajați – Sărăcie, în ciuda deținerii unui loc de muncă

O altă categorie de persoane cu vârstă de muncă, expuse în mare măsură riscului sărăciei, aflată în creștere rapidă, este categoria celor ce se cheamă „săraci care muncesc”, îndatorați băncilor, cu salarii diminuate etc. Conform Eurostat 19,1% din angajații din România erau considerați în anul 2012 ca angajați săraci¹⁴³. Aceasta este cea mai mare pondere din EU-28 (media 9,2%) și se află în creștere (în 2010 era încă 17,2%).

Rata sărăciei severe s-a redus de la 1,5% (2003) la 0,2% (2007) la 0,1% (2012).

Rata sărăciei absolute a scăzut de la 8,1% (2003) la 2,1% (2007) la 0,7% (2012).

Șomerii

Reprezintă o categorie de persoane apte de muncă puse în situația de a nu găsi un loc de muncă din lipsa cererii de forță de muncă. În perioada 2003-2012 cheltuielile anuale cu protecția socială a persoanelor aflate în șomaj au crescut atât la nivelul României, cât și în cadrul județelor. În Regiunea Centru erau înregistrați circa 65.000 șomeri la sfârșitul lui 2011. Aproximativ 600.000 de persoane se aflau la cursuri de pregătire și formare.¹⁴⁴ Rata șomajului era în 2012 de 9,9% pentru întreaga Regiune Centru, 10,1% pentru spațiul urban și 9,5% pentru spațiul rural.¹⁴⁵

În România rata sărăciei severe a șomerilor s-a redus de la 12,0% (2003) la 6,0% (2007) la 2,5% (2012).

Rata sărăciei absolute în România a scăzut de la 34,4% (2003) la 18,9% (2007) la 10,7% (2012).

Femeile

Pot fi considerate o categorie dezavantajată, în condițiile în care numărul lor pe piața muncii este mult mai redus decât cel al bărbaților. La nivelul Regiunii Centru, diferența de gen este semnificativă mai ales în privința ratei de ocupare a forței de muncă. În anul 2010 rata de ocupare a forțelor de muncă din Regiunea Centru era de 53,5%, în rândul bărbaților 60,8% și în cel al femeilor 46,2%. Aceasta se situa astfel în rândul femeilor cu 6 puncte procentuale sub media națională de 52%. Rata cea mai mare de ocupare se găsea la femeile din București-Ilfov cu 58,3% urmată de Nord-Est cu 57,3%.¹⁴⁶ În 2011, 42,1% dintre femei erau expuse sărăciei și excluziunii sociale (bărbații 39,4%).¹⁴⁷ În societatea românească concepțiile tradiționale despre rolul femeii persistă încă. În special în zonele rurale, femeile sunt pe de-o parte ”protejate” datorită structurilor familiale tradiționale, își asumă sarcinile în organizarea vieții de familie, în creșterea copiilor și muncesc în agricultura domestică (economie de subzistență). Ele sunt în același timp mai des expuse riscului de sărăcie din aceste motive, atunci când merg (trebuie să meargă) în căutarea unui loc de muncă sau atunci când familiile sunt afectate de șomajul bărbatului sau de incapacitatea acestuia de a lucra. Femeile sunt disproporționat victime ale violenței în familie, traficului de persoane și exploatării sexuale.

Vârstnicii

Numărul pensionarilor agricultori (foști lucrători ai CAP – urilor, închise după Revoluție) este într-o scădere drastică, atât ca urmare a mortalității ridicate în rândul acestei categorii de pensionari (categoria vârstnicilor), dar mai ales ca urmare a restructurării activității economice din sectorul primar din România. În perioada 2005-2010, pensionarii din agricultură au înregistrat o scădere cu 81.903 persoane, care compensează creșterea numărului pensionarilor asigurați de stat, de doar

143 Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=de&pcode=tesov110&plugin=1>

144 Institutul Național de Statistică, Balanța forței de muncă 2012

145 Institut Național de Statistică, 2012

146 Institut Național de Statistică: http://www.insse.ro/cms/files/IDDT%202012/index_IDDT.htm

147 Rezultatele analizei documentare Sectorul Incluziune socială și combaterea sărăciei, p. 28.

21.472 persoane. Spre deosebire de alte state UE, rata sărăciei severe la persoanele de peste 65 de ani este spre exemplu de 0,4% în 2012 și rata sărăciei absolute este de 2,2%. Rata sărăciei absolute la persoanele cu vârste între 15-24 ani este de aproape patru ori mai mare, problema fiind vizibil mai complicată. Cu toate acestea, circa 4,2% din populația României cu vârsta peste 65 de ani trăiesc singuri (2011).¹⁴⁸ În special datorită faptului că adeseori există numai un venit, riscul sărăciei monetare crește disproporționat, valoarea pensiei fiind foarte mică în România.

Persoanele cu dizabilități

Conform datelor oficiale ale INS, mai multe femei decât bărbați, mai ales persoane de peste 50 de ani, suferă de dizabilități. 20% dintre copii au gradul de handicap II. Județul Covasna cu circa 4.500 persoane cu dizabilități deține cel mai mic număr comparativ cu toate județele. București-Ilfov și Nord-Est cu peste 4% se află pe primul loc. 56% din numărul total al persoanelor cu dizabilități nu au lucrat niciodată în viața lor¹⁴⁹. Prin dependența lor de ajutoare sociale, aceștia sunt una dintre grupele de populație cele mai expuse sărăciei.

Famiiliile cu 3, respectiv 4 și mai mulți copii

Dacă în 2003 aproape o treime din familiile cu 4 și mai mulți copii erau încă expuse ratei sărăciei severe, în 2012 rata era de numai 3,7%. În cazul ratei sărăciei absolute, scăderea este mai accentuată: 2003 – 62,6% și 2012 – 15,1%. Dacă se includ aici și familiile cu 3 copii: 2003 – 48,4% și 2012 – 14,4%, atunci reiese faptul că familiile cu trei și mai mulți copii sunt expuse mult mai frecvent sărăciei decât familiile fără copii sau cu numai 1-2 copii.

Famiiliile monoparentale

Conform unui studiu din anul 2010 reiese faptul că 83% dintre părinții singuri sunt femei cu copii. Dintre aceștia 88% sunt români și doar 8% romi¹⁵⁰. Circa jumătate dintre părinții singuri sunt angajați, doar 15% lucrători pe cont propriu.¹⁵¹ Balansarea muncii, a creșterii copiilor și timpul liber necesită instituții de îngrijire a copilului și ajutor social în diverse domenii ale vieții.

Sărăcia în rândul copiilor

Peste un milion de copii români trăiesc în sărăcie, 350.000 dintre aceștia în sărăcie extremă.¹⁵² Copiii din spațiul rural și copiii romi au fost afectați într-o măsură extrem de mare. Sărăcia în rândul copiilor romi era de trei ori mai mare decât în rândul copiilor populației majoritare. 23.240 dintre copiii români nu trăiau în custodia părinților în 2011, ci în instituții sau organizații recunoscute de stat. În anul 2012 în România erau expuși riscului de sărăcie înaintea ajutorului social 42,2% dintre copiii cu vârste de până la 18 ani (media UE-28 este de 34,3%)¹⁵³. În UE 28 în medie fiecare al 4-lea și în România aproape fiecare al 2-lea copil este cel mai expus riscului de sărăcie și excludere socială.

Motive ale sărăciei în rândul copiilor sunt: părinții „săraci” sau cu venituri mici sau care trăiesc din agricultură și nu-și permit să își trimită copiii la grădiniță sau școală, ba chiar îi folosesc la muncile câmpului. Gradul sărăciei este de asemenea mai mare pentru aceste grupuri, cel mai mare risc fiind înregistrat pentru gospodăriile din zonele rurale, în care persoana care susține gospodăria aparține grupului de vârstă 25-44 ani, având un nivel de educație și calificare scăzut. Conform estimărilor până la 70.000 copii din România trebuie să muncească pentru a-și sprijini financiar familia. Munca în rândul copiilor este adeseori însoțită de întreruperea școlii, excluderea socială și exploatarea psihică sau fizică. Pentru a exemplifica și alte „praguri” de sărăcie, cu date de la nivel național, întrucât la nivel regional nu sunt disponibile, merită menționat că în continuare (UNICEF) în anul 2010 peste o treime dintre romi nu aveau baie sau duș sau toaletă cu apă în locuință, față

148 Eurostat

149 Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice: Raport de cercetare privind economia socială în România din perspectivă europeană comparată, București, 2010, proiect POS DRU, 2010

150 Matei, Sanduleasa și Ghenta: Sondaj reprezentativ pentru familiile monoparentale. 2011.

151 Item

152 Studii de la UNICEF, Rezultatele analizei documentare Sectorul Incluziune socială și combaterea sărăciei, mai 2013, p. 15

153 Eurostat, <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/refreshTableAction.do?tab=table&plugin=1&pcode=tesov252&language=de>

de 3% în UE.

O altă urmare directă a sărăciei este rata abandonului școlar de aproape 17 procente – cea mai ridicată rată din UE. Sărăcia este unul dintre motivele importante pentru delincvență și câștigarea de venituri ilegale sau la limita legii.

Copiii care trăiesc în comune izolate sau care aparțin comunităților rome au în plus acces dificil la serviciile medicale, la prim-ajutor (SMURD), la măsuri de prevenire sau la farmacii. Chiar și serviciile gratuite în mod normal nu sunt accesibile romilor sau anumitor părți ale populației sărace (costuri de călătorie, costuri periodice în cazul bolilor cronice). Nici așezările rome din mediul urban nu sunt acoperite de medicii de urgență sau de medicii generaliști în fiecare caz.

Copiii cu părinții plecați la muncă în străinătate pot resimți atât efecte pozitive cât și negative ale acestei situații. Dintre efectele pozitive enumerăm posibilitățile mai ridicate de a călători în străinătate și bunăstarea materială (ameliorarea condițiilor de viață, telefon mobil, computer, etc.). Efectele negative nu sunt deloc neglijabile, iar dintre acestea enumerăm deteriorarea relației cu părintele rămas acasă, apariția tendințelor de marginalizare, apariția comportamentului deviant. Copiii erau vulnerabili în principal din cauza sensibilității emoționale care le împiedica dezvoltarea personală, dar și din cauza riscului mai mare de abandon școlar și de implicare în activități inadecvate vârstei. Copiii tind spre depresii și abuz de alcool. Ei ajung adesea în conflict cu legea. Rata sinuciderilor în rândul tinerilor a crescut. Conform estimărilor oficiale, 14 procente din populația totală a României lucrează în străinătate, adesea ilegal. Majoritatea acestora sunt adulți tineri, mulți dintre aceștia fiind părinți. Datele oficiale furnizate de Direcția Protecției Copilului din cadrul Ministerului Muncii, Familiei și Protecției Sociale arată că la sfârșitul anului 2011 existau 83.658 de copii în această situație.¹⁵⁴ Peste jumătate dintre românii care lucrează în străinătate, care își lasă copiii în urmă, sunt tați, până la un sfert dintre cazuri lucrează ambii părinți în străinătate. În Regiunea Centru acest fapt afectează 6.758 copii.

Copiii separați de familie trăiesc în cele mai multe cazuri până la vârsta de 18 ani în instituții sociale, cămine unde primesc îngrijire. Dependența de alcool, lipsa educației sau sărăcia sunt doar câteva din motivele pentru care părinții se despart de copiii lor. Odată cu sărăcia crescândă s-a multiplicat și numărul copiilor preluați în cămine din mediul social cu probleme. Multe dintre cămine nu sunt dotate corespunzător. Numai 0,05% dintre copiii cu dizabilități trăiesc într-o instituție corespunzătoare.

Copiii și tinerii care trăiesc pe străzi și persoanele fără adăpost: în general această grupă de persoane nu are documente de identitate, există puține cifre concrete. Locurile în care se adăpostesc minorii străzii sunt sistemele de canalizare, în special în apropierea conductelor de încălzire, stațiile de metrou, găurile și șantierul mari. Copiii și tinerii sunt murdari și îmbrăcați sărăcăcios. Bolile sunt răspândite (tuberculoză, boli cu transmitere sexuală, hepatită, SIDA)¹⁵⁵.

În 1990 România a ratificat convenția drepturilor copiilor a Națiunilor Unite, iar în 2002 și protocoalele suplimentare pentru eliminarea prostituției copiilor, traficului de copii și pornografiei cu copii. Cu toate acestea, prostituția și traficul de copii au devenit o problemă alarmantă mai ales în rândul copiilor străzii.

4.2.2.6. Sărăcia și populația de etnie romă din Regiunea Centru

Dacă se consideră nivelul de trai din Regiunea Centru din punct de vedere etnic, nu există diferențe semnificative în ceea ce privește nivelul mediu de bunăstare între maghiari sau germani și majoritatea populației. Totuși, sunt mari discrepanțe între nivelul de bunăstare al romilor și cel al celorlalte grupuri. În cadrul populației rome, sărăcia este mult mai puternic răspândită, cronică și extremă. Două treimi dintre romii din România sunt afectați de sărăcie, iar fiecare al doilea rom de sărăcie extremă.¹⁵⁶ Comparativ cu majoritatea populației, datele pentru toată România arată că

154 Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, DGPC (2011) Buletin statistic informativ la data de 31 decembrie 2011, p. 1

155 Compară: Raluca Nelepuc și Olivian Ieremicu: <http://www.funkforum.net/print.php?page=ARTICLE&particleid=536>

156 Rezultatele analizei documentare Sectorul Incluziune socială și combaterea sărăciei, p. 18

romii sunt de 5,6 ori mai puternic afectați de sărăcie absolută și de 6,5 ori de sărăcie relativă.¹⁵⁷ Aceasta se aplică și în cazul deprivării materiale, căci disproporționat de multe gospodării trebuie să se descurce cu cele mai reduse venituri.

Sărăcia în rândul populației rome¹⁵⁸ din Regiunea Centru trebuie considerată din două puncte de vedere: situația (locuire, inegalitate a veniturilor, deprivare materială) și cauze influențabile (educație și formare profesională, muncă, tradiții).

Condiții de locuit

Și în Regiunea Centru reședințele din așezările rome se deosebesc considerabil de cele ale populației majoritare. Comunitățile compacte, segregate și izolate de celelalte comunități sunt caracterizate de o mare omogenitate etnică. Conform unui studiu din anul 2011, 82% precizează că locuința/casa ar fi proprietate personală a unui membru al familiei (fără ipotecă sau împrumut – însă și fără dovada actului de proprietate)¹⁵⁹. 6% ar plăti chirie la stat sau la primărie, 5% nu plătesc niciun fel de chirie, iar 1% trăiesc în condiții provizorii.¹⁶⁰ Cu 2,38 camere per locuință, gospodăriile rome se află sub media din România cu 2,6 camere per locuință. Cu 37,23 mp, suprafața de locuit per locuință romă este în medie cu 1mp mai mică decât cea a unei familii medii române. Aproape un sfert dintre romi trebuie însă să împartă camera cu cel puțin încă o persoană, în multe cazuri cu două sau mai multe persoane). Legea Locuinței din România prevede un minimum de 115 metri pătrați pentru 4 persoane într-o locuință socială, cu un spațiu utilizabil de 74 de metri pătrați. De asemenea, fiecare unitate de locuire socială trebuie să includă o baie, o cameră separată și spațiu de dormit.¹⁶¹

Și în Regiunea Centru o parte predominantă a romilor trăiesc în condiții extreme: construcții provizorii cu acoperișuri neetanșe și din materiale de construcție inadecvate, spații sau case greu de încălzit, fără acces la apă potabilă în casă, fără racordare la canalizare. În 2011 în toată țara erau conectate la rețeaua de apă potabilă 36% din locuințele romilor, 24% la canalizare (sistem public sau fosă septică)¹⁶². La nivel național numai 13% dintre romi comparativ cu 2% din populația de romi care trăiește de la țară au acces la energie electrică. Deseori așezările se află în apropierea gropilor de gunoi. Condițiile de trai se deosebesc puțin între județe, conform datelor administrațiilor locale. Starea străzilor este evaluată în general ca fiind bună, îmbunătățirile directe ale așezărilor rome au fost evident omise. În majoritatea caselor romilor încălzirea se face în proporție de 90% cu lemne. În unele comune ca Tușnad, Frumoasa și Liliceni ponderea este puțin peste 80%. De canalizare dispun în general numai acele gospodării rome care se află în mijlocul așezărilor sau la marginea comunelor conectate în întregime. În județul Harghita, reședințele din Borsec și Voslobeni sunt racordate în proporție de 100%, în Miercurea Ciuc și Toplița - 25% (2008). Toate celelalte gospodării rome precizează că nu dețin canalizare. În județul Brașov 10,7% (5,3% în spațiul rural) au canalizare.¹⁶³

Deși rezultatele recensământului arătau în 2002 că 91% dintre gospodăriile rome ar fi conectate la curent electric, în Regiunea Centru un număr considerabil de gospodării nu dețin oficial racordare la energie electrică. Gătitul și încălzirea se fac pe sobă, iar folosirea diverselor aparate electronice este exclusă fără curent. În județul Harghita 97% se încălzesc cu lemne, în județul Brașov 96,7%. Numai în județul Harghita romii din 37 comune din 40 dețin racordare la energie electrică. Din comunele racordate numai în 6 comune sunt alimentate cu energie electrică mai puțin de 50% din gospodăriile rome (2008). În tot județul Brașov circa 20% nu sunt racordate la alimentarea cu energie electrică. Racordarea gospodăriilor rome la infrastructura corespunzătoare este desigur legată de dovezile de proprietate și existență (acte de legalitate și identitate) precum și de capacitatea permanentă de finanțare.

În orașele mici și mijlocii s-a instaurat și un proces de evacuare forțată a romilor. Acest proces este

157 Economia socială și comunitățile de romi. Provocări și oportunități. București 2012, p. 14.

158 O serie întreagă de date statistice trebuie culese din datele naționale. În plus, datele despre etnie nu sunt încă desprinse din recensământ. Actualizare când se publică datele.

159 Raport de țară, p. 44 cu referință la: Situația de locuire din România, 2011

160 Item

161 România, Legea locuinței 114/1996, Anexa Nr. 1, disponibilă la: <http://www.cdep.ro/legislatie/eng/vol49eng.pdf>.

162 Compară: Situația locuirii în România (2011), coord. M. Voicu și A. Dan, București, Habitat for Humanity Romania și UNDP Romania.

163 Institutul Național de Statistică, Direcția Județeană de Statistică Brașov: Analiza situației romilor din județul Brașov, 2013, p. 15.

de asemenea legat de clarificarea necesară a condițiilor de proprietate, care le-a fost indiferentă autorităților timp de mai multe decenii și care acum sunt necesare pentru a interveni cu măsuri de integrare a romilor și pentru proiecte de reorganizare urbană. Odată cu urbanizarea au apărut tot mai multe probleme ale alimentării cu apă potabilă și canalizării prin suprafolosirea și poluarea acestora. Infrastructura comunală a fost depășită și a trebuit să fie renovată. Dezvoltarea așezărilor romilor la marginile orașelor a fost însoțită de apariția ghetourilor și de concentrarea sărăciei.

Deprivarea materială

În condițiile în care lipsesc date la nivel regional sau județean se vor folosi rezultate ale unor studii la nivel național, reprezentative și pentru Regiunea Centru. Acestea arată că 90% dintre romi trăiesc în condiții de deprivare materială severă (populația majoritară 54%)¹⁶⁴. Circa o treime din gospodăriile rome nu au niciun fel de legătură în comuna în care trăiesc. O problemă importantă este lipsa bazei de proprietate pentru locuințe. Lipsa dovezilor de proprietate îngreunează puternic îmbunătățirea condițiilor de locuit. Dotarea locuințelor romilor diferă așadar drastic de cea a locuințelor populației majoritare. Adeseori toți membrii familiei trăiesc împreună într-o locuință medie de cca. 18 mp. Aceștia folosesc împreună și spațiile pentru mâncat, spălat și dormit. Spațiul pentru sfera privată lipsește cu desăvârșire. O parte semnificativă a locuințelor rome este construită din materiale inadecvate (painted sau chirpici), care nu oferă rezistență la căldură sau protecție. Locuințele sunt întunecate. Ferestrele oferă deseori o protecție redusă. Astfel, 22% din populația țării locuiește în case cu acoperișuri sparte sau mucegai pe pereți, în vreme ce 42,5% dintre locuitori nu au toaletă cu apă curentă în casă, iar 41,2% nu au baie sau duș (UE-27 respectiv 4% și 3%). Din punctul de vedere al acestor ultimi doi indicatori, România se situează pe ultimul loc în Uniunea Europeană. Aproximativ 45% dintre romi locuiesc în case cărora le lipsește cel puțin una dintre următoarele facilități de bază: bucătărie interioară, toaletă interioară, duș sau baie interioară¹⁶⁵. O mare parte a locuințelor romilor nu au nici un aragaz în interior. Dotările locuințelor romilor se află cu foarte puține excepții sub standardul prevăzut de lege.

În Regiunea Centru locuințele romilor erau dotate în 2004 astfel¹⁶⁶: doar puțin peste o treime au bucătărie propriu-zisă, doar o locuință din 5 este dotată cu baie, doar două din 10 locuințe au W.C. cu apă în casă, în timp ce una din 10 locuințe nu are deloc W.C.; doar 31,6% din locuințe sunt dotate cu instalație de apă curentă (de 1,8 ori mai puține în comparație cu media de la nivel național). Dacă doar 0,4% din populația României nu avea niciuna din cele 5 utilități care alcătuiesc indicele, la populația de romi procentul este de 11,1%. Dotarea gospodăriilor cu bunuri de folosință îndelungată este, de asemenea, deficitară la populația de romi în comparație cu populația în ansamblu. Bunurile mai frecvent întâlnite la populația de romi cuprinsă în eșantion sunt aragazul și frigiderul precum și aparatura muzicală, în timp ce alte bunuri mai moderne (aspirator, mașină de spălat, congelator, autoturism și computer) se regăsesc în dotarea gospodăriilor într-un număr substanțial mai redus. Indicele de dotare cu bunuri de folosință îndelungată a locuinței la populația de romi reprezintă doar 21,8% din valoarea maximă a indicelui (dotare cu toate cele 7 bunuri luate în considerare), și este de 2,85 ori mai mică decât la nivelul populației în ansamblu. Dacă luăm în considerare doar 4 bunuri de strictă necesitate (aragaz, frigider, mașină de spălat rufe și TV/radio), bunuri considerate a fi necesare în orice gospodărie, constatăm că 3 gospodării de romi din 10 nu dețin niciunul din cele patru bunuri elementare, comparativ cu o gospodărie din 50 la nivelul întregii țări. În județul Brașov aproape 50% dintre romi nu aveau bucătărie în locuința interioară, 6,5% o baie și 12% un WC.

Inegalitatea veniturilor

Pornind de la indicatorul folosit în UE de 60% din venitul median obișnuit al populației, rata sărăciei relative din România este de 26% la populația majoritară și de 74% la cea a romilor. Conform aceluiași indicator referitor la sărăcia relativă, aceasta înseamnă 11% și 41%. Studiile UNDP/Băncii Mondiale/Comisiei Europene arată că romii cheltuiesc 58% din venituri pe mâncare

164 Fra, UNDP și CE 2012, p. 26

165 Compară și: Daniel-Gabriel Valceanu, Diana-Georgiana Tamirjan: Calitatea condițiilor de locuire în România, în perioada postaderare la U.E., Universitatea din București, 2011.

166 Compară: Voicu, Bogdan, Voicu, Malina: Accesul la utilitățile publice. Calitatea vieții, 1-2/2005:21-50. În: CALITATEA VIEȚII, XVI, nr. 1-2, 2005, p. 21-49

(populația majoritară 46%). 13% din cheltuieli sunt menite pentru locuire (populația majoritară 20%).¹⁶⁷

Următoarele date din județele Regiunii Centru nu permit proiecții valabile¹⁶⁸. Ele fac referire la anii 2007-2009, dar în ciuda valorilor procentuale exacte nu permit decât determinarea unor concluzii tendențioase. Deoarece diferențele și evoluțiile generale pot fi observate nu s-a renunțat la evaluarea datelor. Date statistice pe etnii fie nu există, fie nu sunt accesibile în cadrul statisticii oficiale.¹⁶⁹

Este însă clar faptul că doar o mică parte are un loc stabil de muncă. De exemplu în județul Harghita numai într-o comună 30% dintre romi au un loc stabil de muncă și un venit regulat. Toate celelalte comune se situează în cel mai bun caz la 10%.

Populația romă este cea mai mare beneficiară a ajutoarelor sociale¹⁷⁰. 31,1% dintre romi au primit în 2011 venitul minim garantat comparativ cu 4,9% dintre români și 1,9% dintre maghiari. 60% dintre cei care trăiesc din aceste ajutoare au declarat că nu au muncit niciodată. Venitul minim garantat este acoperit disproporțional de ajutoare sociale (în principal alocații pentru copii). Circa una până la două din 10 familii rome puteau acoperi în județul Harghita un venit minim garantat prin alte surse. Însă inegalitatea în căutarea unui loc de muncă, cauzată de nivelul scăzut de educație și calificare, produce în mod logic și o inegalitate a veniturilor și astfel a surselor pentru risc de sărăcie.

În județul Alba localitățile cu cea mai mare pondere de romi care primesc ajutor social conform Legii 416/2001 sunt: Galda de Jos (100%), Sântimbru (94,00%), Vințu de Jos (91,67% Cergău (84,80%), iar cele cu cea mai mică pondere: Sebeș (6,80%), Noșlac (8,42%), Săliște Deal (6,83%) și Roșia Montană (24,58%).

În județul Brașov localitățile cu cea mai mare pondere de romi care primesc ajutor social conform Legii 416/2001 sunt: Vama Buzăului, (100%), Ucea (100%), Șercaia (100%) și Halchiu (86,67%), iar cele cu cea mai mică pondere: Făgăraș (8,09%), Beclean (10,59%), Victoria (11,19%) și Zărnești (12,16%). Aceasta corespunde și unui grad corespunzător de mare de ocupare a romilor în aceste comune¹⁷¹.

În județul Covasna localitățile cu cea mai mare pondere de romi care primesc ajutor social conform Legii 416/2001 sunt: Beliu (6,16%), Târgu Secuiesc (7,67%) și Sfântu Gheorghe (9,27%). În această privință se poate considera că există un mare număr de comune în care romii sunt beneficiari ai ajutorului social în proporție de 100%.

În județul Harghita localitățile cu o pondere relativ scăzută de romi (în jur de 10%), care primesc ajutor social conform Legii 416/2001 sunt: Borsec, Cristuru Secuiesc, Lupeni, Capalnita, Plăeși de Jos, Racu și Satu Mare.

Și în județul Sibiu localitățile în care ponderea de romi care primesc ajutor social corespund cu condițiile cele mai avantajoase pentru ocuparea unui loc de muncă: Mediaș (13,73%), Copșa Mică (13,08%), Biertan (10,06%), Brateiu (5,66%) și Laslea (11,11%). Comunele în care există un procentaj mare de romi care primesc ajutor social sunt: Micăsasa (68,42%), Axente Sever (74,31%) și orașul Avrig (86,57%).

Factori de influență

Șomajul este una dintre primele cauze ale riscului de sărăcie. Accesul la piața muncii este îngreunat din diverse motive și în Regiunea Centru. Nivelul relativ scăzut de educație, rata de școlarizare, numărul persoanelor care părăsesc timpuriu școala, rata analfabeților, lipsa formării profesionale duc iarăși la sărăcie. Populația romă este afectată de rate de șomaj peste medie,

167 Compară cu: Economia socială și comunitățile de romi. Provocări și Oportunități. București 2012, p. 15.

168 Baza de date folosită pentru calcul a fost pusă la dispoziție de către Prefecturile și Consiliile Județene din Regiunea Centru. Ambele instituții fac referire la situația lacunară a datelor.

169 Nu există date disponibile pentru județul Mureș.

170 Compară: Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, Institut Național de Statistică, Date colectate din chestionarele trimise de către ADR Centru comunelor din regiune

171 Institutul Național de Statistică, Direcția Județeană de Statistică Brașov: Analiza situației romilor din județul Brașov, 2013, p. 14.

condiții improprii de locuit, un nivel scăzut al sănătății și o rată relativ mare a analfabetismului. 23-25% dintre adulții romi nu pot nici să scrie, nici să citească. 100.000 romi cu vârste între 15-25 ani sunt analfabeți. 40% mai puțini romi decât românii frecventează o grădiniță. 2 din 10 copii romi nu merg la școală. În majoritatea cazurilor se precizează că aceasta s-ar datora motivelor financiare¹⁷². Unul din 6 părinți ai romilor au spus că slaba participare la cursuri s-ar datora în general discriminării etnice.¹⁷³. Numai un sfert dintre romi absolvă clasa a patra, o treime frecventează gimnaziul. Și nici măcar 20% nu au o formare profesională. Conform prevederilor legale pentru formare profesională, nici măcar jumătate dintre romi nu sunt îndreptățiți să frecventeze astfel de cursuri de formare.

Tradițiile romilor creează obstacole suplimentare în depășirea sărăciei. Astfel, fetele tinere sunt căsătorite foarte timpuriu, au copii încă de la o vârstă fragedă și nu mai sunt disponibile pentru piața educației sau a muncii. Una din 10 fete rome au primul copil la o vârstă cuprinsă între 12 și 15 ani. Alte 48% la o vârstă cuprinsă între 16 și 18 ani. Circa 62% dintre femeile rome nu cunosc metode contraceptive. Fiecare femeie are în medie cel puțin cinci copii. Mult prea des contribuțiile de stat precum alocațiile copiilor sunt singurele surse de venit. Veniturile din întreprinderile de familie respectiv remunerații nu acoperă cheltuielile cu necesitățile de bază.

Județul Alba: O foarte mare pondere a romilor fără loc de muncă este caracteristică pentru comune ca Lunca Mureșului (89,74%), Unirea (89,96%), Avram Iancu (91,07%), orașul Abrud (87,88%) și Vințu de Jos (86,90%). Pentru județul Brașov aceste comune sunt Vama Buzăului, Teliu, Ucea, Șercaia și Hălchiu, în care peste 85% dintre romi nu au loc de muncă. În județul Covasna în comunele Bățani și orașul Târgu Secuiesc peste 88% dintre romi nu au loc de muncă; în Sfântu Gheorghe sunt doar 8,00%. În județul Harghita fiecare al treilea rom nu are loc de muncă. Sunt afectați mai ales romii din următoarele comune: Avrămești (71,25%), Sub Cetate (61%), Sărmaș (60%), Ciucsangiorgiu (51,70%), Ciman și Corbu (fiecare 55%). Pentru județele Mureș și Sibiu nu există date.

În privința gradului de școlarizare, următoarele localități au un grad foarte ridicat de școlarizare:

- Cricău – 100%, Sălișteea – 95%, Avram Iancu – 90% (Alba)
- Brașov, Predeal, Codlea, Râșnov, Rupea, Victoria, Bunești, Dumbravita, Hălchiu, Hărman, Homorod, Prejmer, Recea, Șinca, Sânpetru, Târlungeni, Teliu, Ungrea, Viștea, Voila și Vulcan – toate peste 90% (Brașov)
- Baraolt – 90% (Covasna, date insuficiente)
- Ciman, Lupeni, Săcel, Secuieni alle 100%, Sub Cetate – 95% și Ulies – 91%, Avrămești și Darju – 90%, (Harghita)
- Mureș – date inexistente
- Agnita, Cisnădie, Cârțișoara, Moșna și Roșia – peste 90% (Sibiu)

Se poate stabili faptul că Sibiul deține în medie un grad de școlarizare a populației rome în jur de 80%, iar Brașov în jur de 60%. În județul Harghita media se situează sub 50%.

Dacă se adaugă și persoanele care părăsesc timpuriu școala, devine clar faptul că educația este o problemă-cheie a dezvoltării persoanelor de etnie romă precum și a societății rome.

4.2.3. Repartizarea teritorială a comunităților de romi din Regiunea Centru

Diferențele sociale și culturale dintre romi pe de o parte și români sau maghiari pe de altă parte, precum și cele dintre familiile de romi devin evidente în sate și suburbii. Problemele de autoidentificare și socializare ale romilor apar mai ales în periferiile urbane, aceștia aflându-se între tradițiile abandonate, inclusiv pierderea suportului și siguranței sociale în cadrul familiei, și formele culturale neadaptate complet ale populației majoritare române (respectiv maghiare). Segregarea teritorială este un proces continuu, care încă determină o marginalizare semnificativă a populației rome, chiar dacă în anumite cazuri se constată o integrare a romilor în populația majoritară. Sub

172 Tarnovschi: Proiect POS DRU. Spre comparație în Țările din Europa de Est, 1 din 3 Romi au un loc de muncă (Fra, UNDP și CE, 2012)

173 Item

aspect regional, populația romă este repartizată și concentrată diferit în localitățile din Regiunea Centru.

Autoidentificarea etnică și numărul romilor din România constituie o problemă delicată. Dacă în anul 1992 în România erau înregistrați oficial 401.087 de romi în total, acest număr a crescut până în 2002 la 535.140, iar în 2011 a ajuns la 621.573 în total. Reprezentanții romilor și specialiștii în domeniul social consideră că acest număr reprezintă numai o parte a realității, apreciind a fi între 1,2 și două milioane. Referitor la rezultatele recensământului din 2011, Banca Mondială a emis estimări de până la 3 milioane, Comisia Europeană de 1,5 milioane, iar ONG-urile de două milioane¹⁷⁴. În plus se estimează că în străinătate se află 700.000 de romi din România.

Printre motivele ce împiedică autodeclararea sau libera declarație se menționează: discriminarea, sărăcia, lipsa resurselor financiare, lipsa locurilor în școli, etc. Autodeclararea ca rom implică însă și confruntarea cu stereotipuri negative în România (sunt leneși, fură, sunt murdari, etc., vezi și¹⁷⁵).

Se constată în general că administrațiile publice tind spre cifre reduse, în timp ce organizațiile de romi înclină spre cifre ridicate. Este vorba mai degrabă de „cifre politice”. Recensămintele oficiale nu sunt în niciun caz mai credibile decât datele organizațiilor independente sau ale ONG-urilor:

- Deoarece o recunoaștere a etniei reprezintă condiția unui recensământ corect, însă mulți refuză din motive istorice și sociale sau din teama de discriminare;
- Deoarece lucrătorii din teren au chestionat persoane terțe ca urmare a lipsei fiabilității datelor din partea presupușilor romi (de ex. vecinii);
- Deoarece persoanele ce aparțin acestei minorități, în ciuda originii rome sau a apartenenței parțiale la această etnie, se includ între timp în alte naționalități (români, maghiari) pe parcursul proceselor de asimilare.

Romii trăiesc în grupuri familiale mari și puternice, care aduc aminte și în ziua de astăzi de breslele profesionale, chiar dacă aceste meserii nu se mai practică în prezent sau se practică într-o mică măsură. Această raportare și păstrare a tradițiilor asociate face parte printre altele din indicatorii ce caracterizează comunitățile de romi. În cadrul prezentului studiu nu pot fi cercetate aspectele etnologice, etnografice. Este de remarcat însă că identitatea etnică și căutarea identității romilor sunt foarte complexe și prezintă o multitudine de fațete. Cea din urmă este un proces dinamic și multidimensional. Elitele romilor se preocupă să definească romani ca limbă comună. Se urmărește astfel găsirea elementelor comune și identificatoare, care să contribuie la sentimentul de apartenență și nu în ultimul rând să faciliteze încadrarea într-un grup etnic. Limba, religia, originea, istoria comună sunt criterii deosebit de importante pentru o identificare etnică.

Referitor la etnicitatea romă se ridică două probleme de bază:

- Prima se referă la faptul că etnicitatea romă poate fi descrisă ca fiind în proces de formare, în sensul că marea majoritate a elementelor sale se află în curs de creare. Una dintre îndoielile de bază se referă la faptul că elementele etnice nu sunt împărțite de toți membrii populației rome. Majoritatea romilor de rând nu se identifică cu întreaga populație, ci mai degrabă cu neamul sau grupul de care aparțin.¹⁷⁶
- A doua problemă se referă la faptul că etnicitatea este un termen orientat spre trecut, iar în cazul romilor de rând semnificația originii și a propriei istorii este discutabilă. În prezent romii se află în plin proces de definire și reevaluare a propriilor caracteristici etnice.

Neamurile precum ursarii, rudarii, aurarii, lingurarii, lăieții, vătrașii, fierarii, spoitorii, căldărarii ș.a.m.d. dovedesc o diversitate aparte intrinsecă. Romii nu au o țară, un simbol național, o religie sau o confesiune comună, în cadrul căroră să acționeze la unison și unde să-și găsească simbolistica comună. Această diversitate internă explică printre altele și complexitatea problemelor asociate romilor. Aplicându-se metode diferite se încearcă clarificarea acestei diversități prin clasificarea în megagrupuri cu diverse subgrupări. De cele mai multe ori aceste grupări se

¹⁷⁴ Vezi <http://www.youtube.com/watch?v=XIISORhv9V0> din 08.11.2013

¹⁷⁵ Niculaie (Dumitru) Luliana: Romii din România și identitatea etnică. Master Antropologie, Dezvoltare regională și comunitară. Ianuarie 2013

¹⁷⁶ De comparat: Diana-Maria Nistor (Hulea): Familia romă între tradiție și actualitate – elemente ale identității etnice. Universitatea din București, Facultatea de Sociologie și Asistența Socială. 2011, Teza de doctorat, p. 3

deosebesc în mod marcant prin particularități etnice și culturale.

Asupra unor anumiți indicatori de identificare a romilor se face referire mai în detaliu pe parcursul prezentului studiu. Indicatorii fundamentali pentru comunitățile de romi se determină prin:

1. Origine și limbă

O problemă ce nu trebuie subestimată la autodeclararea etniei precum și la înregistrarea numărului de romi este lipsa actelor de identitate. Și aici cauzele sunt multiple: nașterile acasă care nu sunt înregistrate, analfabetismul, simpla necunoaștere.

Limba: Etnia romă nu implică în mod neapărat identificarea cu o anumită limbă, gradul de suprapunere apartenență etnică și lingvistică fiind foarte scăzut, dar în creștere între cele trei recensăminte. În ceea ce privește Regiunea Centru, în anul 2006 numai pentru județul Mureș sunt identificate oficial 5 localități, în care mai mult de 20% din populație vorbesc romani. În mod cert toate județele Regiunii Centru fac parte din categoria județelor în care se vorbește romani¹⁷⁷. În România aproximativ o treime din romi declară că romani este limba lor maternă. În aproximativ 1.100 de unități administrative până în 2,5% vorbesc romani.

Datele recensământului din 2002 arată că în județul Mureș pot fi identificate cel puțin 17 localități în care vorbitorii de Romanes depășesc 20%, în județul Sibiu cel puțin 13 localități, în Brașov cel puțin 12 asemenea localități. Mai mult, avem informații certe că în unele din aceste localități se aplică prevederile privind drepturile lingvistice ale minorităților, cel puțin paragrafele referitoare la indicatoarele bilingve (de exemplu situația din Sânpaul din județul Mureș).¹⁷⁸

2. Structura etno-demografică a comunităților de romi

Această structură este influențată de ponderea procentuală a populației rome la populația totală din orașe și comune. Potrivit datelor de la Recensământul din 2011, ponderea populației de etnie romă este de 4,9% din populația Regiunii Centru (3,3% la nivel național). La nivel de județ, cea mai mare pondere a populației rome este în județul Mureș (8,8%), urmat de județele Sibiu (4,8%) și Alba (4,7%), la polul opus fiind județele Harghita (1,8%), Brașov (3,7%) și Covasna (4%). Amintim faptul că în Regiunea Centru se găsește cea mai mare pondere a populației de etnie romă din totalul populației din România, urmată fiind de Regiunea Nord-Vest, iar la polul opus situându-se Regiunea Nord-Est.

Sentimentul de apartenență la o comunitate este determinat mai ales de structura familială sau neam. În Transilvania de exemplu se găsesc și în prezent în județul Sibiu neamuri foste nomade de căldărari și sedentare de romi de mătase și rudari ce trăiesc în comunități compacte atât în mediul urban, cât și în mediul rural.

Alți factori demografici precum fertilitatea, a cărei rată la femeile rome aflate în perioada fertilă este mult mai ridicată decât la femeile ce aparțin populației majoritare, acționează asupra structurii etno-demografice a populației rome. Față de populația majoritară, căsătoria timpurie la vârste foarte tinere (începând în jurul vârstei de 12 ani) și nașterea unui număr mai mare de copii își vor pune amprenta în mod negativ atât asupra structurii de vârstă cât și asupra vârstei medii. De asemenea, de cele mai multe ori căsătoria timpurie împiedică tinerele femei să aibă o școală primară și să obțină o calificare profesională de bază. Educația deficitară creează ulterior un cerc vicios de probleme la căutarea unui loc de muncă – sărăcie – nivel educațional scăzut.

3. Locuință și gospodăria

Romii sunt concentrați mai ales în cartierele mărginașe ale orașelor sau localităților. Raporturile de proprietate sunt în mare parte neclare. De regulă, romii se așază pe teren public sau privat, care însă nu le aparține (de ex. Haghig, județul Covasna). Administrația a renunțat în timp să se mai opună și a acceptat situația. În prezent, clarificarea raporturilor de proprietate asupra terenurilor se numără printre prioritățile Regiunii Centru (un proiect-pilot este implementat actualmente în județul Sibiu). Majoritatea locuințelor de romi sunt într-o stare avansată de degradare. O bună parte dintre ei trăiesc în condiții insalubre și supraaglomerație. Aproximativ 30% din familiile rome nu au apă curentă, 30% nu au gaz, iar 10% dintre ei nu sunt racordați la curentul electric. Aproximativ două

177 Guvernul României, Departamentul pentru Relații Interetnice. Centrul de Cercetare a Relațiilor Interetnice. http://www.dri.gov.ro/cd-2006/prezentari_analitice/cautare_localitati/index.htm

178 Aplicarea legislației cu privire la drepturile minorităților naționale în România. Drepturi lingvistice în administrația publică locală. Raport final 2006 februarie-martie. Dr. István HORVÁTH (coordonator). S. 130.

treimi din totalul romilor trăiesc în așezări compacte (periferii rurale și urbane) ce cuprind peste 500 de romi.¹⁷⁹ În Transilvania se găsesc numeroase comunități tradiționale de romi, care trăiesc în așezări compacte de regulă cu o structură omogenă aferentă. Casele locuite sunt formate în general din încăperi puține, mici, bucătăria se găsește afară. O baie există doar în cazuri rare. Casele sunt construite de regulă din piatră, celelalte materiale de construcție folosite sunt ieftine, iar acoperișurile improvizate. Încălzirea se face cu lemne, accesul la sistemul centralizat de alimentare cu apă sau la apa potabilă din fântâni nu este mereu garantat, sistemul de canalizare nu există deloc iar drumurile de acces sunt asfaltate doar în puține cazuri.

3. Condiții de viață

În prezent, la nivelul Regiunii Centru, situația socio-economică a romilor pune în evidență: un grad de ocupare extrem de redus, participare redusă la procesul de educație, probleme de sănătate la vârste tinere, grad de morbiditate și mortalitate ridicat, procent mare de populație care se încadrează sub pragul sărăciei, marginalizare și discriminare și infraționalitate ridicată. Condițiile igienice sunt deplorabile. Majoritatea romilor activi trăiesc din venitul minim garantat, din activități ocazionale sau ca zilieri. Gradul de ocupare este extrem de scăzut. O parte din romi trăiesc din munci agricole. În special în județele Covasna și Brașov romii apelează la ofertele de muncă din sectorul construcțiilor de drumuri. Ei culeg fructe de pădure și le oferă spre vânzare la marginea drumului sau constituie rețele de desfacere. Grupele de romi își continuă cel puțin parțial în scop comercial meșteșugurile tradiționale și practică în plus comerțul. Meșteșugurile tradiționale au devenit o sursă de venit suplimentară. Deși meșteșugul se transmite încă generațiilor mai tinere, își pierde totuși din ce în ce mai mult din semnificație. În principal se execută lucrări la comandă. Romii se deplasează din ce în ce mai rar pentru a-și oferi munca (precum vânzarea oalelor și șlefuire).

4. Segregare teritorială

Comunitățile de romi sunt formate din mai multe familii mari care aparțin unei comunități delimitate regional – adeseori rezultatul meșteșugului anterior. În unele sate pe lângă așezările compacte s-a stabilit și un anumit număr de familii de romi în zonele locuite de populația majoritară. Aceste familii de romi aparțin de departe romilor bogați, respectabili și indică de asemenea gradul integrării/asimilării lor, respectiv consideră că aparțin populației majoritare.

Cartierele romilor la periferia orașelor sunt răspândite în întreaga Românie. Dezvoltarea acestor așezări este asociată cu locurile de muncă și perspectivele pe piața muncii. Aceste cartiere nu prezintă aproape niciodată o structură omogenă.

Arealele locuite de romi sunt denumite în mod corespunzător: așezare de țigani sau valea țiganilor, etc. În cazuri excepționale se întâlnesc încă romi nomazi. În gândirea curentă există încă clișeu polarizant al unei „minorități nomade” pe de o parte și al unei „populații majoritare sedentare” pe de altă parte.

Chiar în așezările de la periferia orașelor se poate observa că vechile norme și legături își pierd din ce în ce mai mult din valabilitate; cei mai mulți romi nu mai vorbesc propria limbă, ci numai română sau maghiară. Deosebit de marcante în aceste așezări ale romilor sunt sărăcia predominantă și formele de viață specifice sau aspectele sociale rezultate (tipuri de comportament, obiceiuri, etc.). Acestea se deosebesc atât de forma de viață a comunităților de romi tradiționale, cât și de cea a societății majoritare. În plus s-a constatat că localitățile în care ponderea locuitorilor de origine maghiară este mai mare, sunt mai dezvoltate decât cele în care ponderea romilor este mai ridicată.¹⁸⁰

Aproximativ 60% din comunitățile de romi sunt sărace. În acestea trăiesc aproximativ 50% din totalul populației rome din România. Conform studiilor se poate considera că jumătate din romi se numără printre cei săraci. Dintre aceștia 75% trăiesc în comune și orașe bine sau mediu dezvoltate sub 30.000 de locuitori. Condițiile rele de viață sunt însoțite de o stare de sănătate precară, respectiv de probleme masive de asistență medicală.

179 PROROMI – acronim pentru proiectul de cercetare. Comunitățile de romi din Romania. O hartă a sărăciei comunitare prin sondajul PROROMI. Banca Mondială, București, iulie 2005. p. 5. În studiu au fost incluse 848 comunități de romi cu cel puțin 20 de gospodării din 549 de localități.

180 Disparități sociale în dezvoltarea și în politica regională din România. In: International Review of Social Research. Volum 1, ediția 1, februarie 2011, p. 16

Nu toate comunitățile de romi tradiționale trăiesc în așezări subdezvoltate – așa cum s-a constatat într-un studiu la cererea Băncii Mondiale¹⁸¹ (vezi tabel 13).

Tabel 13: Populația de etnie romă la recensământ și cea rezultată în urma aplicării sondajului PROROMI în funcție de mediul de reședință (%)

Tipul de reședință	Recensământul din 2002*	Datele de la sondajul PROROMI (estimarea medie)**
Comună săracă	10,5	10,2
Comună mediu dezvoltată	22,2	20,2
Comună dezvoltată	28,2	28,9
Oraș sub 30 mii de locuitori	13,4	16,2
Oraș între 30-100 mii de locuitori	10,0	13,0
Oraș între 100-200 mii de locuitori	4,6	3,5
Oraș cu peste 200 mii de locuitori	11,1	8,0
Total	100	100

Sursă: * Recensământ, INS, 2002; ** Pentru estimările de populație din PROROMI.

Cea mai mare pondere a romilor se află în satele și orașele mai dezvoltate sub 30.000 de locuitori (aproape două treimi din totalul romilor). Cercetarea și chestionarea gospodăriilor în cadrul studiului PROROMI relevă rezultate similare cu cele ale recensământului din 2002. S-au constatat următoarele deosebiri: conform rezultatelor din sondajul PROROMI, sunt cu 3% mai mulți romi care trăiesc în orașele sub 30.000 de locuitori și cu 2% mai puțini romi care trăiesc în comunele cu nivel mediu de dezvoltare. Din punct de vedere geografic, rezultatele recensământului din 2002 indică cea mai mică pondere în județele Botoșani și Vaslui respectiv 1,5% și în județele Harghita și Covasna respectiv 1,8%. Rezultatele studiului PROROMI relevă că cea mai mare concentrație de populație de etnie romă săracă o regăsim în comunitățile de dimensiuni mari de peste 500 de persoane și în comunitățile de dimensiuni medii, cu o populație cuprinsă între 200 și 500 de persoane. Mai mult de 60% din populația de etnie roma săracă, localizată compact, poate fi regăsită în comunități mari de peste 500 de persoane¹⁸². În funcție de tipul de localitate, 74,4% din comunitățile sărace de romi trăiesc în orașele sub 30.000 de locuitori și în comunele dezvoltate.

Conform rezultatelor recensămintelor din anii 1992, 2002 și 2011, în **Regiunea Centru** populația a scăzut în mod continuu, în 2002 față de 1992 cu aproape 180.000 de locuitori și până în 2011 cu încă 162.000. Ceea ce înseamnă că populația din Regiunea Centru s-a diminuat în ultimii 20 de ani cu aproape *un sfert de milion de oameni*. Cel mai mare procent s-a înregistrat în județul Alba cu o reducere a populației de 17,3%, urmat de Brașov cu 14,6%, Sibiu cu 12,3%, Harghita cu 10,8%, Covasna cu 9,9% și Mureș cu 9,7%. Județul Brașov a pierdut în mod absolut cei mai mulți locuitori, respectiv 94.000, urmat de județul Alba cu 71.500, Mureș cu 59.000, Sibiu cu aproape 56.000, Harghita cu 37.500 și Covasna cu 23.000¹⁸³.

Chiar dacă se are în vedere faptul că, prin posibilitatea autodeclarării apartenenței la o anumită minoritate etnică, romii se consideră mai degrabă și de cele mai multe ori drept maghiari sau români, se constată o creștere a cifrei romilor oficial disponibilă în aceeași perioadă 1992-2002 cu peste 11.700 și până în 2011 cu încă 11.300, deci în total aproximativ 23.000 de persoane. Sibiul este singurul județ în care numărul absolut al romilor a scăzut cu aproape 4,2%. Județul Mureș prezintă din 1992 până în 2011 o creștere de 35%. În județul Brașov creșterea înregistrată a fost de aproximativ o cincime, în județul Alba de aproape 13%, în județul Covasna aproape triplă, iar în județul Harghita de peste jumătate.

La nivel regional, raportul dintre populația de la oraș și cea de la țară în 2011 este în favoarea

181 Comunitățile de romi din România. O hartă a sărăciei comunitare prin sondajul PROROMI. Banca Mondială, București, iulie 2005. p. 5. Lucrarea prezintă datele culese doar din 848 de comunități de romi mai mari de 20 de gospodării.

182 Compară PROROMI p. 5

183 Institutul Național de Statistică: Recensăminte 1992, 2002, 2011

populației urbane cu 58%; se află totuși cu 2% sub procentul din anul 1992 (vezi tabel 14). În cazul populației de etnie romă, aceasta locuiește preponderent în mediul rural, cca. două treimi (69,2%)

Tabel 14: Evoluția demografică în Regiunea Centru 1992-2002-2011

	1992				2002				2011			
	Total populație	în %	Populație de etnie romă ¹⁸⁴	în %	Total populație	în %	Populație de etnie romă	în %	Total populație	în %	Populație de etnie romă	în %
Centru	2.701.700		88.269		2.523.021		99.977		2.360.805		111.297	
urban	1.619.095	59,9	27.940	32,2	1.473.641	58,4	31.388	30,6	1.368.308	58,0	34.325	30,8
rural	1.082.605	40,1	59.796	67,8	1.049.380	41,6	68.589	68,6	992.497	42,0	76.972	69,2

Sursă: Institutul Național de Statistică: Recensăminte 1992, 2002, 2011 – Date finale 04.07.2013

Raportat la orașe și municipii, conform rezultatelor oficiale ale recensământului din 2011, în Regiunea Centru concentrațiile populației de etnie romă de aproximativ 5% și peste acest procent din totalul populației existau exclusiv în orașe și municipii cu până în 30.000 de locuitori (vezi tabel 15). În 1992 ponderea populației de etnie romă de 5% și peste acest procent se regăsea în 5 orașe și municipii în total, în 2011 în 15 orașe și municipii. În general municipiile prezintă o pondere mai mică a populației de etnie romă în totalul populației, respectiv între 0,7 și până în 5%.

Tabel 15: Prezentare comparativă a populației de etnie romă și evoluția acesteia în perioada 1992-2011 în orașele și municipiile din Regiunea Centru

Locuitori	sub 30.000		sub 100.000		sub 200.000		peste 200.000	
	1992	2011	1992	2011	1992	2011	1992	2011
Numărul orașelor și municipiilor *	34	46	12	8	2	2	1	1
- Modificare		+12		-4		-		-
Ponderea în numărul total al orașelor și municipiilor (%)	68,1	80,7	25,5	14,0	4,2	3,5	2,2	1,8
- Modificare (%)		+12,6		-11,5		-0,7		-0,4
Populația urbană**	426.202	498.811	535.592	334.762	334.101	281.535	323.736	253.200
- Modificare		+72.609		-200.830		-52.566		-70.536
Populația urbană de etnie romă***	10.782	22.046	12.707	7.740	3.947	3.692	504	845
- Modificare		+11.054		+4.433		-255		+341
Ponderea în numărul total al romilor	38,59	64,23	45,48	22,55	14,13	10,76	1,8	0
Ponderea în populația urbană a Regiunii (%)	2,53	4,42	2,37	2,31	1,18	1,31	0,16	0,33
Numărul orașelor și municipiilor cu o pondere a populației de etnie romă peste 5%	2	8	1	1	-	-	-	-
peste 10%	2	6	-	-	-	-	-	-

*1992: 49; 2011: 57   **1992: 1.619.631; 2011: 1.368.308   ***1992 total romi /urban: 88.269/27.940; 2011 total romi /urban: 111.297/34.325

Sursă: Institutul Național de Statistică: Recensăminte 1992, 2002, 2011¹⁸⁵, calcule proprii

Excepții constituie: municipiul Codlea, municipiul Blaj (8,3%) și municipiul Târnăveni (10,6%). Numai 3 municipii din totalul de 20 ale Regiunii Centru prezintă o pondere de peste 5% a populației de etnie romă în totalul populației. În aproximativ o treime din totalul orașelor din Regiunea Centru cu până în 30.000 de locuitori se poate observa o pondere a populației de etnie romă de peste 5% în totalul populației. În 6 orașe locuiau în 2011 peste 10% din romi, ceea ce corespunde unui procent de 13% din totalul orașelor și municipiilor până în 30.000 de locuitori. Orașul Dumbrăveni cu 17,4% dovedește cea mai mare pondere a populației de etnie romă. Din

184 La însumarea datelor după orașe, municipii și comune disponibile la recensământul din 1992 rezultă o ușoară diferență de 533 romi în total. De aici reiese diferența.

185 Datorită numărului limitat de date statistice de la recensământul populației din 1992, au fost utilizate și rezultate obținute dintr-o bază de date din Ungaria. A se vedea: <http://nepszamlalas1992.adatbank.transindex.ro/>

totalul de 57 de orașe și municipii ale Regiunii Centru, 28,1% prezintă o pondere a populației de etnie romă de peste 5%, iar 10,5% o pondere de peste 10%.

Modificările semnificative față de 1992 se întrevăd în ponderea totală ridicată a populației de etnie romă în orașe și municipii. În special un număr cel puțin dublu de orașe până în 30.000 de locuitori prezintă o pondere a populației romă de peste 5%. Ceea ce este explicabil pe de o parte, prin faptul că acordarea titlului de oraș la 9 comune și evoluția demografică au condus la creșterea numărului total al orașelor și municipiilor sub 30.000 de locuitori (de la 34 la 46). Această creștere s-a realizat în defavoarea orașelor și municipiilor cu peste 100.000 de locuitori, al căror număr a scăzut de la 12 la 8. În 1992 orașele și municipiile cu peste 5% populație de etnie romă erau cu aproape o cincime mai puține. Procentul orașelor și municipiilor, care în 2011 aveau cca. 10% populație de etnie romă, era în 1992 de 8,5%, fiind astfel cu 2% mai mic. Remarcabil este faptul că în județele Brașov, Covasna și Harghita, conform datelor oficiale, nu s-au identificat niciun oraș și municipiu cu o pondere a populației de etnie romă de peste 5%. Numai orașul Ungheni din județul Mureș cu 17,6% avea în 2011 o pondere mult mai mare a acestei populații. În județul Sibiu orașele Copșa Mică, Dumbrăveni și Miercurea Sibiului prezentau fiecare o pondere de peste 10% romi în totalul populației.

Cu excepția orașelor și municipiilor între 100.000 și 200.000 de locuitori toate celelalte au dovedit o creștere a populației de etnie romă, deși populația urbană a scăzut în mod drastic cu aproape un sfert de milion de oameni. Creșterea cea mai mare s-a înregistrat în orașele și comunele de până în 30.000 de locuitori, iar cea mai mică în orașele mari cu peste 200.000 de locuitori.

În ceea ce privește **comunele** cu până în 1.000 de locuitori, numărul acestora aproape s-a dublat în Regiunea Centru între 1992 și 2011 – de la 12 la 23. Procesele evoluției demografice de depopulare a localităților nu vor putea fi probabil împiedicate nici prin unirea comunelor. Numărul comunelor până în 1.500 de locuitori a crescut în aceeași perioadă de la 37 la 66, al comunelor până în 1.501-3.000 locuitori de la 140 la 165. În schimb numărul comunelor mai mari s-a diminuat semnificativ: numărul celor între 3.001 și 5.000 de locuitori a scăzut de la 103 la 92 și al celor cu peste 5001 locuitori de la 55 la 34. În 1992 două treimi din întreaga populație era distribuită în comunele mijlocii și mari (vezi tabel 16). Numai 4% trăia în comune cu un număr de locuitori până în 1.500. În anul 2011 aproape o jumătate din locuitorii din mediul rural trăia în comune cu o populație totală de până în 3.000 locuitori.

Tabel 16: Prezentare comparativă a populației de etnie romă și evoluția acesteia în perioada 1992 – 2011 în comunele din Regiunea Centru

Locuitori	Sub 1.500		1.501-3.000		3.001- 5.000		peste 5.001	
	1992	2011	1992	2011	1992	2011	1992	2011
Număr comune*	37	66	140	165	103	92	55	34
- Modificare		+28		+26		-11		-21
Ponderea în numărul total al comunelor (%)**	11,3	18,5	41,5	46,2	30,7	25,9	16,4	9,4
- Modificare		+ 7,2		+4,7		-4,8		-7
Populația rurală***	42.560	69.777	310.947	359.509	396.568	310.163	330.100	205.459
- Modificare		+27.217		+48.562		-86.405		-124.641
Populația rurală de etnie romă****	2.320	4.119	25.162	31.458	18.577	28.280	13.737	13.115
- Modificare		+1.799		+6.296		+9.703		-622
Ponderea în populația rurală de etnie romă	3,88	5,35	42,08	40,87	31,07	36,74	22,97	17,04
Ponderea în totalul populației rurale a Regiunii (%)	5,45	5,9	8,09	8,75	4,68	9,12	4,16	6,38
Numărul comunelor cu o pondere a populației de etnie romă sub 5%	22	43	78	91	70	55	37	20
5-10%	7	9	23	23	16	10	10	7

10-20%	6	9	20	29	12	15	8	5
20-30%	0	1	12	10	4	8	0	2
30-40%	2	2	4	8	1	3	0	0
peste 40%	0	0	3	4	0	1	0	0

*1992: 335; 2011: 357   **1992 = 100; 2011 = 100   ***1992: 1.080.175; 2011: 944.908   ****1992: 59.796; 2011: 76.972

Sursă: Recensăminte 1992, 2002, 2011

Așa cum reiese din tabel, cea mai mare parte a comunităților de romi este concentrată atât în 1992 cât și în 2011 în comunele cu peste 1.501 dar nu mai mult de 5.000 de locuitori. În această perioadă are loc o deplasare spre comunele mai mici cu până în 3.000 de locuitori. Cea mai evidentă scădere se înregistrează în comunele mari, ceea ce este explicabil în mare parte prin acordarea titlului de oraș la 9 comune în perioada menționată. Numai în acest mod, 53.299 din locuitorii din mediul rural au devenit locuitori urbani. Acest lucru se aplică și la 3.251 de membri ai populației rome (conform recensămintelor din 1992 și 2011). Ca și în cazul orașelor și municipiilor, se observă pentru toate comunele o creștere a populației de etnie romă. Creșterea cea mai evidentă se înregistrează în cazul comunelor cu un număr de locuitori între 3.000 și 5.000 (cu aproape 10.000 de romi). În comunele cu un număr de locuitori între 1.500 și 5.000 se observă și cea mai mare concentrare a romilor cu o pondere între 5% și 30%.

În privința rezultatelor recensământului trebuie semnalat faptul că prin autodeclararea liberă, o parte destul de mare a romilor a rămas neînregistrată. Estimări temeinice realizate de diverse instituții sugerează că ipoteza medie de cca. 10% pondere a populației de etnie romă în totalul populației este destul de credibilă. Faptul că acest lucru se aplică în mod special și județelor Harghita și Covasna este susținut printr-o referință la rezultatele cercetării din manuscrisul lucrării „Perspective demografice în județul Harghita. Prognoza divizării regionale a populației de etnie maghiară, romă și română”¹⁸⁶. În acest manuscris autorii menționează estimări ale specialiștilor și proiecții comparate cu datele oficiale ale recensământului din 2002 pe fiecare localitate. În rezultatul final, cei 3.834 de romi s-au raportat la estimările specialiștilor de 20.842 și proiecțiile de 18.690. Astfel estimările se află cu 4,5 până la 5 ori peste rezultatele recensământului. Similar se prezintă și situațiile în format letric care au fost solicitate în cadrul studiului de la județele, orașele și comunele din Regiunea Centru de către Agenția pentru Dezvoltare Regională. Aceste situații au prezentat de asemenea mărimi similare, fiind de trei ori până la de cinci ori peste datele recensământului din 2011¹⁸⁷.

În studiul PROROMI¹⁸⁸ s-a încercat construirea unei tipologii și a unui profil ale comunităților de romi din punct de vedere al stării lor de sărăcie, respectiv de bunăstare. În acest sens s-au aplicat 6 indicatori clasificați în 3 seturi. Indicatorii sunt grupați după cum urmează:

1. Criteriul accesibilității (cu indicatorii legați de: drumuri de acces, caracterul periferic și localizarea comunității față de o groapă de gunoi)

Aproximativ două treimi din comunitățile de romi trăiesc departe de centre – sunt marginalizați. Acest fapt se aplică mai frecvent în mediul rural decât în cel urban. Apropierea față de o groapă de gunoi este mult mai des întâlnită în periferiile urbane decât în mediul rural.

93% din comunitățile care nu dețin drumuri modernizate de acces sunt, de asemenea, lipsite de drumuri modernizate în interiorul ariei pe care se află comunitatea; într-o manieră similară, 77% din numărul de comunități de romi care au drumuri de acces pietruite (pavate) dețin și în interiorul lor drumuri de acces de același fel. (Baza de date provine din anul 2005.)

2. Criteriul infrastructurii (cu indicatorii legați de accesul la apă potabilă și conectarea la o rețea de electricitate)

¹⁸⁶ Csata Istvan, Kiss Tamas: Perspective demografice în județul Harghita. Prognoza divizării regionale a populației de etnie maghiară, romă și română. Fără an, p. 17-19.

¹⁸⁷ Vezi adresele de răspuns ale orașelor, comunelor și județelor, intrate la ADR Centru între martie și mai 2013

¹⁸⁸ Comunitățile de romi din România. O harta a sărăciei comunitare prin sondajul PROROMI. Banca Mondiala, București, Iulie 2005. Lucrarea prezintă datele culese doar din 848 de comunități de romi mai mari de 20 de gospodării.

Mai mult de jumătate din gospodăriile din comunitate nu au acces la apă potabilă sau electricitate. Lipsa electricității este, mai degrabă, la fel de răspândită în mediul urban și în cel rural.

3. Criteriul sursei principale de venituri (cu indicatorii oferți de venitul minim garantat - VMG și/sau sursele de venit provenite din activități ocazionale).

Aproximativ trei sferturi din populația de etnie romă sunt dependente de VMG sau trăiesc din activități ocazionale. Problemele de venit și infrastructură par a fi mai degrabă la fel de răspândite atât în cazul comunităților de romi rurale, cât și în cazul comunităților de romi din mediul urban.

O comunitate de romi este considerată săracă, dacă sunt îndeplinite cel puțin două din cele trei seturi de indicatori. O cuantificare a indicatorilor permite o clasificare a comunităților de romi în 4 clase și se bazează pe un index de cuantificare (Indexul Sărăciei în Comunitatea de Romi - ISCR). Acest index nu a fost raportat la nivel de indivizi sau gospodării, ci de comunitate. Aceasta este o metodă simplă de a calcula și a oferi date viabile dacă inputurile inițiale sunt corect introduse în algoritmul de estimare.¹⁸⁹ ISCR are variații sistematice care pot fi interpretate în funcție de dimensiunea comunității, de mediul de reședință rural sau urban, de caracterul central sau periferic (centralitatea) al locației comunității, în funcție de stocul/resursele educaționale și în funcție de alți factori de predicție a sărăciei în comunitățile de romi. Aceasta se constituie într-o bază de date validă și poate fi considerată o sursă credibilă de informații destinate măsurării sărăciei în comunitățile de romi.¹⁹⁰

1. Comunități de romi fără probleme sociale semnificative, non-problematic (NONPROB) – nu se aplică niciunul din cele trei seturi de indicatori.
2. Comunități de romi cu probleme relativ reduse ca amploare, relativ scăzute (LOWPROB) – se aplică unul din cele trei seturi de indicatori.
3. Comunități de romi cu probleme grave, severe (MIDPROB) – se aplică două dintre cele trei seturi de indicatori.
4. Comunități de romi cu probleme foarte grave (HIGHPROB) – se identifică toate cele trei seturi de indicatori.

Comunitățile de tip MIDPROB și HIGHPROB sunt considerate a fi comunități de romi sărace. Comunitățile de romi de tip HIGHPROB au cel mai scăzut grad de absolvenți de școală primară. 61% din populație vorbește numai romani. Cel mai ridicat număr de persoane pe gospodărie, respectiv 4,8, trăiește în comunitățile de romi de tip HIGHPROB. Există puține intenții de migrare în străinătate, iar ponderea romilor care vorbesc exclusiv romani este relativ mare. Pentru comunitățile HIGHPROB sursa standard de venit o constituie venitul minim garantat (VMG) și activitățile ocazionale. Salariile, pensiile, activitățile lucrative private, agricultura și migrația în străinătate sunt surse de venit ce se întâlnesc mai frecvent în comunitățile de tip NONPROB. Urmărindu-se ulterior o specificitate a acestora, s-a constatat că VMG este caracteristic pentru comunitățile de romi aflate la periferia satelor iar activitățile ocazionale sunt mai degrabă principala sursă de venit pentru romii din marile orașe. În zonele urbane se întâlnesc salariile ca sursă de venit, în timp ce agricultura oferă venit pentru comunitățile de romi rurale. În general se constată un nivel foarte scăzut de ocupare a forței de muncă, având ca urmare și un nivel scăzut al veniturilor. Cercul vicios: sărăcie – nivel educațional scăzut – lipsa unui loc de muncă – lipsa venitului – sărăcie nu este influențat pe parcursul său numai de segregarea comunităților de romi și nu poate fi întrerupt numai printr-o ofertă mai mare de locuri de muncă. Noi informații dovedesc faptul că sărăcia comunelor și a comunităților de romi este determinată și de alți factori endogeni și exogeni: potențialul economic și natural, capitalul uman, gradul de utilizare a resurselor disponibile, factorii locali mai puțin cuantificabili precum școală, sănătate, locuri în grădinițe, oferte educaționale, calitatea conviețuirii în comună și comunitate, etc.

189 Comunitățile de romi din România. O hartă a sărăciei comunitare prin sondajul PROROMI. Banca Mondială, București, iulie 2005, p. 4.

190 Item

Din totalul comunităților de romi incluse în studiul PROROMI sunt:

- 10% de tip NONPROB
- 31% de tip LOWPROB
- 45% de tip MIDPROB
- 14% de tip HIGHPROB

Astfel, conform rezultatelor studiului PROROMI, aproape 60% din comunitățile de romi cercetate sunt afectate de cel puțin două dintre seturile de indicatori problematici pentru indexul sărăciei.¹⁹¹ 25 dintre comunitățile de romi din Regiunea Centru cuprinse în sondaj aparțin comunelor cu cele mai multe probleme (HIGHPROB). Cea mai mare comunitate compactă de romi din România estimată la 4.500 de romi se găsește în Sebeș, județul Alba. În acest cadru trebuie menționat și faptul că, deși datele din studiul PROROMI reprezintă în mod cert o orientare de bază, ele sunt reprezentative într-o măsură limitată. În primul rând pentru că au fost cuprinse numai o parte a comunelor, în al doilea rând pentru că au fost incluse numai comunitățile mai mari de 20 de gospodării și în al treilea rând pentru că s-au concentrat asupra acelor persoane care s-au autodeclarat romi. Prin urmare, la estimările privind cifra absolută a romilor (până la 10% din totalul populației) trebuie să se țină cont de faptul că o parte mai mare a populației rome a trebuit să rămână în afara sferei de cercetare. În mod legitim se poate considera că rezultatele cercetării pot fi în general extrapolate, comunitățile de romi fiind astfel privite ca un întreg.

Regiunea Centru a fost inclusă și într-un studiu din anul 2010. În acesta au fost cuprinse 48 de localități din Regiunea Centru și Nord-Vest. Acest studiu a abordat aceleași probleme principale: „Lipsa drumurilor asfaltate are implicații nu numai asupra vieții de fiecare zi a locuitorilor” constituind și un „impediment major cu impact negativ asupra atragerii investitorilor, valorificării potențialului turistic, agricol, industrial sau asupra dezvoltării sectorului de servicii”, ceea ce determină o lipsă marcantă a locurilor de muncă. În plus, pentru ridicarea nivelului de educație, aceasta „constituie o problemă semnificativă pentru elevii care, pentru a ajunge la școală, parcurg în fiecare dimineață 5-10 km pe jos.”¹⁹²

De asemenea s-a menționat faptul că infrastructura deficitară, cum ar fi lipsa alimentării cu apă și a canalizării, împiedică stabilirea în zonă a agenților economici, precum și dezvoltarea continuă a satelor și micilor orașe, respectiv a periferiilor urbane. Probleme semnificative există în domeniul serviciilor primare de asistență socială a copiilor și oamenilor vârstnici. Lipsa căminelor de copii, a creșelor și a grădinițelor cu program prelungit împiedică sau îngreuează masiv o posibilă angajare. Astfel, oportunitățile de a obține venit nu pot fi fructificate. Pe fundalul evoluției demografice, în special a îmbătrânirii populației, lipsa serviciilor de asistență medicală și îngrijire a persoanelor vârstnice și cu dizabilități reprezintă o problemă prioritară. Emigrările în creștere a tinerei generații lasă în urmă sate și așezări în care predomină bătrânii și copiii. Muncitorii calificați în număr suficient precum și resursele umane pentru înființarea unei afaceri sau a unei activități economice lipsesc. Aceste probleme afectează nu numai comunitățile de romi sau localitățile în care aceștia se află în număr majoritar. Pe lângă depopularea în creștere, acestea reprezintă consecințe și provocări ale schimbărilor demografice care afectează întreaga Românie și toate categoriile de populație. Rata nașterilor în scădere, lipsa posibilităților de a desfășura activități agricole cu muncitorii necalificați, lipsa experienței profesionale, etc. completează tabloul. Astfel, agricultura nu trece de stadiul economiei de subsistență. În acest studiu este specificat faptul că în cadrul comunităților de romi lipsa locurilor de muncă a fost declarată drept problemă principală de către 66% dintre respondenți, urmată de „probleme cu privire la drumuri, rețea de apă, gaz, poduri etc.” (15%) și „faptul că nu se acordă ajutoare sociale persoanelor sărace” (12%).¹⁹³

191 Comunitățile de romi din România. O hartă a sărăciei comunitare prin sondajul PROROMI. Banca Mondială, București, iulie 2005, p. 13

192 Sprijin pentru dezvoltarea economiei sociale în comunități multietnice din Regiunile de Dezvoltare Nord-Vest și Centru din România. Cluj-Napoca 2011. Autori: Mircea Comșa și Olimpia Mosteanu, p. 48

193 Mircea Comșa, Moșteanu Olimpia, Sprijin pentru dezvoltarea economiei sociale în comunități multietnice din Regiunile de Dezvoltare Nord-Vest și Centru din România, editat de Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală și Departamentul pentru Relații Interetnice din cadrul Guvernului României, Cluj-Napoca, 2011, p. 11

Rezumat

Pe baza structurii și prognozei demografice, a nivelului actual de educație și calificare precum și a eforturilor de aducere în legalitate a raporturilor de proprietate și a actelor de identitate se pot deduce ipotetic pentru comunitățile de romi din Regiunea Centru următoarele perspective de evoluție:

- În Regiunea Centru: începerea migrației interne a romilor. Migrarea romilor se va accentua și va tinde spre părăsirea comunelor cu cele mai mari probleme – de la HIGHPROB către NONPROB. Aceasta va depinde de abilitatea și capacitatea individuală a familiilor de romi și ar putea conduce la o pauperizare mult mai puternică a zonelor mai extinse. Deoarece migrația se va intensifica și în rândul populației majoritare iar procesele de îmbătrânire în această categorie de populație se vor accelera, se preconizează o creșterea a depopulării în localități și eventual în regiunile mai mari.
- Concentrarea în orașele până în 30.000, în comunele între 1.500 și 5.000, mai ales în cele între 2.000 și 3.000 de locuitori.
- Direcția viitoare de migrare a romilor va fi din mediul rural în cel urban, ca urmare a unor oportunități mai bune de venit.
- În interiorul orașelor și comunelor se va prevala o mișcare de la periferie către centru.
- Romii se vor concentra în creștere în acele localități în care formează și în prezent o anumită masă critică în raport cu ponderea populației totale.

Argumentare: Prin creșterea ponderii procentuale se anticipează că structura populației va fi dominată de comunitatea romă (sporul natural disproporționat mai mare față de cel al populației totale regionale pe baza structurii de vârstă, procentului de femei în perioada fertilă, numărului de nașteri, etc.)

În afara motivelor precum dezvoltare profesională și oportunități de venit, membrii populației majoritare actuale ar putea considera acest lucru un alt motiv de migrație accentuată.

Urmărirea unei creșteri a diversității etnice și sociale a populației se confruntă în realitate mai degrabă cu o continuă segregare spațială. În anumite regiuni aceasta ar putea determina formarea de „sate în întregime romă” respectiv creșterea semnificativă a numărului de sate cu populație exclusiv romă, ceea ce în percepția externă ar putea influența în mod negativ atractivitatea acestor regiuni și le-ar putea eventual separa de dezvoltarea generală a țării/regiunii.

În ciuda diverselor eforturi și inițiative ale autorităților locale, instituțiilor și ONG-urilor precum și în ciuda rezultatelor remarcabile în ultimii 15 ani, pornind de la obiectivele stabilite la începutul anilor 2000 și în special odată cu startul „Deceniului de Incluziune a Romilor 2000-2015” a Uniunii Europene, se pot rezuma următoarele:

- Deși au cunoscut îmbunătățiri, accesul și infrastructura reprezintă problemele principale în dezvoltarea localităților locuite de comunitățile de romi.
- Sărăcia s-a cronicizat și s-a extins pe lângă comunitățile de romi și asupra unor mari părți a populației majoritare.
- VMG și activitățile ocazionale sunt principalele surse de venit pentru comunitățile de romi.
- Perspectivele individuale de dezvoltare a comunelor depind în primul rând de activitatea și creativitatea capitalului uman.

Romii însuși trebuie să devină activi, să identifice și să accepte șansele oferite. În cele din urmă numai ei însuși pot să-și îmbunătățească abilitățile individuale și speciale și astfel să beneficieze de oportunitățile de pe piața forței de muncă.

4.2.4. Aspecte demografice privind populația din Regiunea Centru, în mod particular cea de etnie romă

Cu o populație totală de 2,36 milioane locuitori, scăderea demografică a continuat în Regiunea Centru în 2011 față de 1992 și 2002: reducerea a fost de 180.000 locuitori în 2002 față de 1992 și de 162.000 locuitori în 2011 față de 2002. Ceea ce înseamnă că populația din Regiunea Centru a scăzut în ultimii 20 de ani cu aproape un sfert de milion de persoane.

Acest lucru nu se aplică în aceeași măsură și membrilor minorităților etnice. În timp ce numărul de români, maghiari și germani a scăzut în mod semnificativ, potrivit cifrelor oficiale, numărul de romi a crescut în aceeași perioadă în intervalul 1992-2002 cu peste 11.700 și până în 2011 din nou cu 11.300, deci în total aproximativ 23.000 de persoane (vezi tabel 17).

Tabel 17: Populația stabilă și romii din Regiunea Centru înregistrați la ultimele 3 recensăminte

	1992	2002	2011	2002/1992 (%)	2011/2002 (%)	2011/1992 (%)
Total	2.701.700	2.523.021	2.360.805	-7,1	-6,4	-12,6
Romi	88.269	99.977	111.297	+13,3	+11,3	+26,1

Sursă: Institutul Național de Statistică

4.2.4.1. Mișcarea naturală a populației

Conform previziunilor demografice, populația din Regiunea Centru ar putea pierde până în anul 2050 aproximativ 25% din populația actuală.¹⁹⁴

Conform prognozei populației elaborate de către Institutul Național de Statistică, declinul demografic al Regiunii Centru va continua și se va accentua în următorii ani, efectivul populației Regiunii Centru scăzând până în anul 2050, în varianta medie, cu peste 454 mii de locuitori. La nivel județean, cea mai nefavorabilă evoluție demografică se va înregistra în județul Alba, acesta putând pierde până în 2050 aproximativ 30,3% din populația actuală. Scăderile demografice pentru celelalte 5 județe ale regiunii, chiar dacă sunt mai mici față de cea a județului Alba, rămân importante, fiind cuprinse între 25,8% (în județul Harghita) și 7,3% (în județul Sibiu)¹⁹⁵. Această evoluție este determinată de două cauze majore: în primul rând sporul natural, cauzat de scăderea continuă a natalității, rata fertilității și rata mortalității și în al doilea rând procesele migraționale masive interne și externe. Chiar dacă se menține fertilitatea de 1,3 copii, numărul de femei care vor ajunge la vârstele cele mai fertile va fi mai mic, deci încă un factor pentru scăderea populației. Această evoluție este privită ca o tendință în România. Datele Eurostat pentru întreaga Românie pornesc pentru anul 2011 de la o rată totală a fertilității de 1,25‰. Sporul natural (diferența între născuți vii și decedați) este de -55.200 de persoane, soldul migrației este de -2.800. Astfel, sporul total este -58.000 persoane.¹⁹⁶ Așadar, în general, evoluția populației în România va continua în mod semnificativ negativ. Tendința negativă a sporului natural a continuat în Regiunea Centru în 2011. El este -0,9 ‰ (România -2,6 ‰ Eurostat).

Discrepanțe majore se constată și între județele regiunii. Ratele cele mai scăzute se înregistrează în Alba (-3,1‰), Mureș (-1,8‰) și Harghita (-0,9‰)¹⁹⁷. Astfel, rate ușor pozitive se regăsesc în județul Brașov (0,6‰ în anul 2011). Faptul că populația a scăzut semnificativ în județul Brașov se datorează, prin urmare, exclusiv migrației externe.

Rata natalității¹⁹⁸ populației din Regiunea Centru s-a stabilizat în ultimii ani, la 10,5 – 11,0‰ - născuți la 1.000 de locuitori. Acesta se afla în 1990 la 13,1‰. Doar scăderea rapidă a natalității după anul 1990 a dus la o pierdere de peste 23 mii de persoane până în 2011. Cele mai ridicate rate ale natalității în anul 2011 s-au înregistrat în județele Brașov și Covasna (10,4‰ respectiv 10,2‰), iar cea mai scăzută în Alba (8,8‰). Disparități semnificative între mediile de rezidență în ceea ce privește rata natalității se înregistrează atât la nivel regional, respectiv 9,3‰ în mediul

194 Planul de Dezvoltare al Regiunii Centru 2014-2020. Analiza Socio-economică a Regiunii Centru. Noiembrie 2013. p. 22

195 Item, p. 23

196 Eurostat. Demografic Balance 2011.

197 Planul de Dezvoltare al Regiunii Centru 2014-2020. Analiza Socio-economică a Regiunii Centru. Noiembrie 2013.

198 În ceea ce privește natalitatea/fertilitatea, datele referitoare la numărul mediu de copii născuți vii de către femeile în vârstă de 15 ani și peste până la data recensământului permit utilizarea unor tehnici indirecte, mai sofisticate, de estimare a natalității și fertilității pe etnie.

urban și 11% în mediul rural, cât și în 5 din cele 6 județe ale regiunii (excepție face județul Alba). La nivelul întregii țări se apreciază că, dacă nu intervine o redresare a natalității, în anul 2050, la 100 de persoane adulte vor reveni 54 de persoane vârstnice¹⁹⁹. Ponderea născuților proveniți de la femei cu studii superioare era de numai 8% în anul 2002, dar a ajuns la o valoare dublă în anul 2008 - peste 17%. Cea mai mare rată a fertilității este înregistrată de penticostali, respectiv patru născuți la o femeie. Din moment ce o mare parte a romilor sunt practicanți ai acestui cult, rata ridicată a natalității romilor influențează acest indicator semnificativ, în special în ceea ce privește populația din mediul rural.

Potrivit Institutului Național de Statistică, rata natalității în familiile de etnie română este de 9,9 la mie, iar în familiile de etnie romă ajunge la 26,2 la mie (date la nivel național). Natalitatea mult mai ridicată a romilor duce, în timp, la creșterea numărului și ponderii acestei populații, cu atât mai mult cu cât numărul românilor și al populației de alte etnii este în scădere (rata mortalității este mai ridicată decât natalitatea)²⁰⁰.

Rata fertilității în Regiunea Centru se afla în 2011 la 39,8‰ și este, prin urmare, semnificativ mai mică față de anul 1990, și anume cu 56,2‰. În anul 2010 a fost înregistrată o rată a fertilității de 48‰ în mediul rural din Regiunea Centru.

La nivel județean, cea mai ridicată valoare a ratei fertilității s-a înregistrat în județul Mureș (41,2‰), iar cea mai redusă în județul Alba (35,6‰). Cea mai înaltă rată a fertilității se înregistrează la grupa de vârstă 25-29 ani (78,3‰), urmată de grupele de vârstă 30-34 ani (60,8‰) și 20-24 ani (59,9‰). Rata fertilității totale, un indicator mult mai relevant pentru intensitatea reproducerii populației (numărul mediu de copii născuți de o femeie de-a lungul întregii perioade fertile a vieții) era în 2011 de 3,1 copii la o femeie de etnie romă și de numai 1,4 copii la o româncă. Prin urmare, reproducerea populației de romi este mult mai mare decât a populației majoritare, deoarece mamele a aproximativ 1/3 din nou-născuți au între 15 și 19 ani.

Rata mortalității în Regiunea Centru a cunoscut o evoluție ușor ascendentă după 1990, crescând de la 9,7‰ în 1990 la 10,9‰ în 2011. Se mențin atât discrepanțele între mediile de rezidență (9,7‰ în mediul urban și 12,6‰ în mediul rural din Regiunea Centru la nivelul anului 2011), cât și între județele regiunii (11,9‰ în județul Alba și 9,8‰ în județul Brașov). Rata mortalității generale înregistrate la nivel național în anul 2011 a fost de 11,8‰. Datele asupra mortalității pe vârste în anul 2011 în România indică un recul moderat, la vârstele tinere, iar speranța de viață la naștere a progresat cu o jumătate de an, față de anul precedent: de la 70,1 la 70,8 de ani la bărbați și de la 77,5 la 78 de ani la femei.

La populația roma, numărul de decese la o mie de persoane este mai mare decât la populația majoritară. Între vârstele 20–39 de ani, 13 decese au fost înregistrate în gospodăriile de romi cuprinse în studiul cu privire la starea de sănătate a populației de etnie romă din România, în comparație cu un decedat la populația generală²⁰¹. Datele din 2013 arată că numai de la vârsta de 70 de ani decese sunt mai puține în rândul romilor în comparație cu populația totală. Acest lucru rezultă din faptul că populația de etnie romă ajunge în mod semnificativ mai rar la această vârstă. În toate celelalte grupe de vârstă decese printre romi sunt în raport cu populația totală de două-trei ori mai frecvente²⁰².

Unul din indicatorii demografici care au cunoscut o ameliorare semnificativă în ultimele două decenii este **mortalitatea infantilă**. În Regiunea Centru, rata mortalității infantile s-a redus la jumătate de la 20,6‰ în 1990 la 10,1‰ în 2011 (9,8 ‰ la nivel național).

Există diferențe notabile între cele două medii, în mediul rural înregistrându-se cele mai mari valori ale mortalității infantile (12,8‰ în anul 2011, față de 7,9‰ în mediul urban). La nivelul județelor, ratele cele mai scăzute ale mortalității infantile se înregistrează în Sibiu și Mureș (8 ‰ respectiv

199 Vasile Ghețau: Drama noastră Demografică. Populația României la Recensământul din octombrie 2011. Editura Compania, București, 2012. Publicat în Revista socială. Vol II, Nr.3/2012

200 A se compara și: Vasile Ghețau: Drama noastră Demografică. Populația României la Recensământul din octombrie 2011. Editura Compania, București, 2012. Publicat în Revista socială. Vol II, Nr.3/2012 (Autorul a făcut calcule pe baza datelor de la recensământ, cu ipoteza menținerii fertilității la 1,3 copii la o femeie. Iată cifrele: în 2050 – 15 milioane, în 2060 – sub 14 milioane, iar în 2100 – 8 milioane. Și fără a lua în considerare migrația externă, imposibil de prevăzut și cuantificat pe termen lung.)

201 Criza ascunsă din sănătate. Un Raport al Centrului European pentru drepturile romilor. Inegalități în domeniul sănătății și date dezagregate. Octombrie 2013, p. 18.

202 Criza ascunsă din sănătate. Un Raport al Centrului European pentru drepturile romilor. Inegalități în domeniul sănătății și date dezagregate. Octombrie 2013

9,1‰). Județul Harghita se remarcă prin rata ridicată a mortalității infantile (13,7‰), în mediul urban aceasta atingând 17‰.

Mortalitatea infantilă la romi a fost în 2008 de aproximativ 4 ori mai mare decât media națională.²⁰³ În anul 2013, la populația romă s-au înregistrat 21 de decese sub vârsta de zece ani, comparativ cu trei la populația generală. Acest număr corespunde unui număr de 47 de decese la o mie de persoane sub vârsta de 10 ani la populația romă și 14 la o mie de persoane la populația generală – rata mortalității la cei cu vârste sub 10 ani este de peste trei ori mai mare la populația romă²⁰⁴.

Durata medie a vieții (speranța de viață) a populației din Regiunea Centru în 2011 a fost de 74,25 ani. Regiunea Centru este una dintre regiunile cu cea mai mare speranță de viață la naștere din România. La bărbați, speranța medie de viață era de 70,58 și 78,03 la femei. În ceea ce privește toate regiunile de dezvoltare din România, Regiunea Centru este, prin urmare, clasată pe locul al doilea. Diferențele dintre populația urbană, cu o speranță de viață medie de 74,96 ani și cea din mediul rural cu 73,20 de ani sunt evidente. La nivel județean, cea mai mare durată medie a vieții se înregistrează în județul Brașov (75,27 ani) iar cea mai redusă în județele Mureș și Covasna (73,57 ani respectiv 73,82 ani). Potrivit calculelor Uniunii Europene, speranța medie de viață a romilor se afla în 2009 cu aproximativ 15 până la 20 de ani sub cea a populației majoritare din România, conform înregistrărilor²⁰⁵. Pentru 2013 un raport al Centrului European pentru Drepturile Romilor privind România (CEDR) indică faptul că romii trăiesc în medie cu 16 ani mai puțin comparativ cu populația generală și decesele survenite în rândul populației rome apar la o vârstă medie de 52,5 ani, față de 68,8 ani cât este înregistrat la populația generală²⁰⁶.

Tabel 18: Principali indicatori ai mișcării naturale în Regiunea Centru (în ‰)

	1990	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Natalitate	13,1	10,4	10,8	10,7	10,4	11,0	11,0	10,5	10,0
Mortalitate	9,8	10,5	11,4	11,4	10,9	11,1	11,2	11,2	10,9
Spor natural	3,3	-0,1	-0,6	-0,7	-0,5	-0,1	-0,2	-0,7	-0,9
Fertilitate			41,0	41,0	40,1	43,0	43,3	41,8	39,8
Mortalitate infantilă	20,6	16,1	14,0	12,6	12,5	10,5	10,0	8,7	10,1

Sursă: Institutul Național de Statistică (Analiza socio-economică a ADR Centru)

Rata nupțialității înregistrează un trend descendent, scăzând de la 7,6‰ în 1990 la 4,9‰ în 2011, disparitățile geografice fiind destul de pronunțate (3,9‰ în Covasna și 5,5‰ respectiv 5,6‰ în Sibiu și Brașov). Vârsta medie a soților la data încheierii căsătoriei se situează la valori apropiate de media națională, fiind, în anul 2011, de 31,7 ani în cazul soțului și de 28,4 ani în cazul soției. Vârsta medie a soților la data încheierii căsătoriei a crescut în ultimii ani, înregistrându-se diferențe semnificative între cele două medii de rezidență, în special în cazul femeilor (29 ani în mediul urban, față de 27 ani în mediul rural). Cel mai devreme se căsătoresc locuitorii din Covasna (31,4 ani – bărbații și 27,9 ani – femeile), iar cel mai târziu cei din Brașov (32,3 ani – bărbații și 29 ani – femeile)²⁰⁷.

Rata divorțialității a cunoscut o evoluție fluctuantă, cu un minim de 1,22‰ înregistrat în 1992 și o valoare maximă înregistrată în 1998 (1,92‰). Se remarcă puternica discrepanță între mediile rezidențiale (2,31‰ în mediul urban, în anul 2011 față de doar 0,99‰ în mediul rural) ca și polarizarea geografică (2,35 ‰ în județul Brașov, față de 1,25‰ în județul Harghita).

Numărul divorțurilor la 100 căsătorii era în 2011 de 36,2 în Regiunea Centru și de 33,9 la nivelul întregii țări, mai mare față de raportul înregistrat în 1990 (17,1 divorțuri la 100 de căsătorii, atât la nivel regional cât și național). Cele mai ridicate valori ale acestui raport se întâlnesc în județele Brașov (41,9) și Alba (38,9)²⁰⁸.

203 John Bennett: Raportul Național IRSRTC pentru România, 2010. Proiectul Incluziunea Romilor în Servicii de Dezvoltare Timpurie a Copilului (IRSRTC). Sponsorizat de: Fundația pentru o Societate Deschisă, Fondul pentru Educația Romilor și UNICEF. p. 9

204 A se compara: Criza ascunsă din sănătate. Un Raport al Centrului European pentru drepturile romilor. Inegalități în domeniul sănătății și date dezagregate. Octombrie 2013, p. 5.

205 A se compara și Banca Mondială

206 Criza ascunsă din sănătate. Un Raport al Centrului European pentru drepturile romilor. Inegalități în domeniul sănătății și date dezagregate. Octombrie 2013, p. 5.

207 Planul de Dezvoltare al Regiunii Centru 2014-2020. Analiza Socio-economică a Regiunii Centru. Noiembrie 2013

208 Item

Migrația internă și externă

Migrația internă în Regiunea Centru este caracterizată de urbanizare și de suburbanizare. Migrația familiilor tinere, puternice din punct de vedere financiar în zonele limitrofe ale orașelor în curs de dezvoltare este o tendință în continuă creștere. Căutarea de terenuri pentru construcții, apartamente și case în zona imediată a orașelor mai mari este vizibilă în întreaga regiune. Comunitățile din jur se dezvoltă rapid. Odată cu dezvoltarea economiei în aceste orașe sunt disponibile mai multe locuri de muncă, potențialul de câștig devine mai atractiv. Cooperarea municipalităților duce la o mai bună dezvoltare a posibilităților de trafic și de transport, precum și a ofertelor în sectorul sportiv și de agrement. Un alt aspect al migrației interne este "evadarea rurală". Această migrație afectează în principal populația tânără, care se mută din mediul rural și din orașele mici. Orașele mai mari, municipiile și mediul urban beneficiază de aflus, bazat pe oferta atractivă de locuri de muncă. De aceste procese beneficiază într-o anumită măsură și membrii populației de etnie romă.

Pentru economia românească și, prin urmare, și pentru dezvoltarea socio-economică a Regiunii Centru, emigrația se prezintă dramatic. Aproximativ 3 milioane de români lucrează în străinătate, din care aproximativ 1,7 milioane numai în Italia și Spania. Deoarece în cele mai multe cazuri aceștia își păstrează reședința în România, ei vor fi în continuare numărați statistic și administrativ, dar nu sunt disponibili pentru piața forței de muncă, nu plătesc la sistemele de pensii și de asigurări sociale. Se poate presupune că numărul celor originari din Regiunea Centru se situează în jurul cifrei de 300 mii, astfel că migrația este prima cauză a declinului demografic. Majoritatea celor stabiliți în străinătate fac parte din grupa de vârstă 20-44 ani, acest lucru accentuând dezechilibrele demografice și sociale deja înregistrate la nivel regional.²⁰⁹ O imigrație în România, respectiv în Regiunea Centru este destul de scăzută și conduce la o migrație netă în mare măsură negativă. Investigații pentru orașul Brașov au arătat că migrația netă în anii 2006 și 2009 era între -3,6 și -5,2 persoane la 1.000 de locuitori²¹⁰. Pentru România, în anul 2011, este indicată o migrație netă de 2,8 persoane la 1.000 de locuitori²¹¹. Aceste cifre mai degrabă vor crește, deoarece cererea de forță de muncă calificată în țările occidentale industrializate este încă ridicată, iar migrația din Regiunea Centru în domenii cum ar fi îngrijirea medicală și îngrijirea la domiciliu amenință acum existența unele instituții. Campanii publicitare masive ale unor companii occidentale și facilitarea înregistrării în muncă împreună cu libera circulație a lucrătorilor în cadrul pieței interne europene de la 1 ianuarie 2014 vor afecta în continuare negativ soldul migrației. Cei mai mulți dintre cei plecați la muncă nu doresc să se întoarcă în România. La toate tipurile de migrație, determinant este contextul socio-economic din țara de origine și din cea de destinație.

O scădere naturală are marele dezavantaj că este rezultatul unei natalități scăzute de-a lungul a mai mult de 20 de ani. Cei care se nasc acum vor avea o sarcină economică imensă: vor trebui să susțină, ca populație activă economic, populația numeroasă născută înainte de 1989 ajunsă la vârste avansate și inactivă economic. Migrația externă în următorii 10-15 ani va fi negativă²¹². Oportunitățile interne pentru dezvoltarea de noi rezerve cum ar fi îmbunătățirea și extinderea calificărilor profesionale și de formare continuă, precum și includerea persoanelor anterior neparticipante la piața forței de muncă (inclusiv membri ai populației de etnie romă) trebuie să fie utilizate în mod sistematic.

Pentru membrii populației de etnie romă, migrația externă reprezintă o oportunitate de dezvoltare personală dar nu în aceeași măsură ca și pentru membrii populației majoritare sau etnicii maghiari, deoarece în Europa de Vest sunt căutați lucrători calificați.

Starea și prognoza pentru evoluția populației rome din Regiunea Centru

Romii sunt în medie cu 12-15 ani mai tineri, fertilitatea este de peste 3‰, există mult mai mulți copii născuți decât în familiile aparținând altor grupuri etnice, căsătoriile se fac în unele cazuri la vârste foarte fragede, femeile dau naștere la primul lor copil de multe ori la scurt timp după

209 Planul de Dezvoltare al Regiunii Centru 2014-2020. Analiza Socio-economică a Regiunii Centru. Noiembrie 2013 p. 22

210 Calcule pe baza datelor Direcției Județene de Statistică Brașov. 2011

211 Eurostat demografic balance; crude rates of population change 2009-2011, Institutul Național de Statistică: Recensăminte 2002, 2011

212 Planul de Dezvoltare al Regiunii Centru 2014-2020. Analiza Socio-economică a Regiunii Centru. Noiembrie 2013

începerea pubertății.

În 2002 au fost în Regiunea Centru 25,2% dintre romi sub vârsta de 20 de ani, iar 14,1% mai bătrâni de 65 de ani. Vârsta medie a fost de 37,8 ani. În 2011, 44,3% din populația de romi era mai tânără de 20 de ani iar 3,37% peste vârsta de 65 de ani²¹³. Vârsta medie a scăzut la 22,1 ani. În plus, în urma rezultatelor cercetării, romii au în medie cca. 5,9 copii pe familie²¹⁴. Pe baza calculului lui Vasile Ghețau și Csata / Kiss, atât rata fertilității, cât și rata natalității în rândul romilor continuă să crească.²¹⁵ Romii au o speranță de viață în medie mai mică în Regiunea Centru în comparație cu populația totală a regiunii. Dar aceasta este cu 7-10 ani cu mult sub numărul specificat în raportul CEDR 2013²¹⁶ de 16 ani pentru romii din întreaga Românie în comparație cu populația totală a țării. În toate județele din Regiunea Centru, ponderea romilor în totalul populației a crescut continuu din 1930²¹⁷. Cea mai mare creștere se înregistrează în județele Mureș și Alba unde ponderea acestora în total populație s-a dublat (vezi tabelul 19).

Cea mai mică creștere a fost înregistrată în județul Harghita. Trebuie remarcat aici faptul că această comparație este bazată numai pe informații oficiale de la recensăminte. Investigațiile demografice duc la concluzia că această creștere ar fi fost mai evidentă în perioada menționată și în județul Harghita. Luând ca bază cifrele estimate din studiul demografic efectuat de Csata și Kiss, ar trebui presupusă pentru 2011 o cotă de cel puțin 5,5% în județul Harghita²¹⁸. Atunci când comparăm rezultatele de la recensăminte se evidențiază o reducere a populației rome în anul 1966 față de recensământul anterior. Numărul de romi este cu mai mult de jumătate mai mic în toate județele, cea mai mică valoare înregistrându-se în județul Harghita (0,49%). Cea mai mare scădere s-a înregistrat în județul Sibiu, de la 2,72 % la 0,73 %. Și în anul 2011 procentul deosebit de scăzut din județul Harghita iese în evidență.

Tabel 19: Evoluția populației de etnie romă în Regiunea Centru la recensăminte în perioada 1930-2011

An	Regiunea Centru			Alba			Brașov			Covasna			Harghita			Mureș			Sibiu		
	Total	Romi	%	Total	Romi	%	Total	Romi	%	Total	Romi	%	Total	Romi	%	Total	Romi	%	Total	Romi	%
1930	1747458	44023	2,52	346.582	6.722	1,94	265.414	4.803	1,81	152.563	3.080	2,02	250.194	2.702	1,08	425.721	17.444	4,10	306.984	9.272	3,02
1956	2077162	42196	2,03	370.800	6.988	1,88	373.941	6.313	1,69	172.509	3.450	2,00	273.964	1.514	0,55	513.261	13.804	2,69	372.687	10.127	2,72
1966	2261082	235.100	1,04	382.786	2.811	0,73	442.692	3.405	0,77	176.858	1.465	0,83	282.392	1.390	0,49	561.598	11.402	2,03	414.756	3.037	0,73
1977	26.048.120	605.840	2,33	409.632	8.979	2,19	582.863	12.033	2,06	199.017	3.522	1,77	326.310	3.228	0,99	605.345	20.019	3,31	481.645	12.803	2,66
1992	2.701.697	88.269	3,27	413.919	12.661	2,17	643.261	15.612	2,43	233.256	2.641	1,13	348.335	3.827	1,10	610.053	34.798	5,70	452.873	18.730	4,14
2002	2.523.021	99.977	3,96	382.747	14.306	3,31	589.028	18.313	3,11	222.449	5.973	2,69	326.222	3.835	1,18	580.851	40.425	6,96	421.724	17.125	4,06
2011	2.360.805	111.297	4,71	342.376	14.292	4,17	549.217	18.519	3,37	210.177	8.267	3,93	310.867	5.326	1,71	550.846	46.947	8,52	397.322	17.946	4,52

Sursă: Institutul Național de Statistică, Recensământul Populației și Locuințelor

În legătură cu localitățile din Regiunea Centru devin evidente următoarele contradicții:

Județul Sibiu: În comuna Vurpăr proporția romilor din 1992 s-a redus cu 49,5 %, până în anul 2002, cu 42,8% până în 2011 la 0,6%. În Moșna proporția romilor a scăzut de la 30,4 % în 1992 la 12,6% în 2011 și în Laslea acesta a crescut de la 16,1% la 29,5 %.

Județul Brașov: În comuna Dumbrăvița proporția romilor în cadrul populației a scăzut de la 10,3%

213 Institutul Național de Statistică

214 Vom trăi în România. Din 2060, țiganii vor fi majoritari, Sursă: Bad Politics, <http://www.badpolitics.ro/studiu-vom-trai-in-romania-din-2060-tigani-vor-fi-majoritari-aim/>

215 Vasile Ghețau: Drama noastră Demografică. Populația României la Recensământul din Octombrie 2011. Editura Compania, București, 2012. Publicat în Revista socială. Vol II, Nr.3/2012 Csata Istvan – Kiss Tamas: Perspective demografice în județul Harghita. Prognostica divizării regionale a populației de etnie maghiară, romă și romană. Manuscris.

216 Criza ascunsă din sănătate. Un Raport al Centrului European pentru drepturile romilor. Inegalități în domeniul sănătății și date dezagregate. Octombrie 2013

217 Dacă nu se specifică altfel, toate datele și comparațiile se referă la datele oficiale ale recensămintelor respective. Sursa Institutul Național de Statistică.

218 A se compara: Csata Istvan – Kiss Tamas: Perspective demografice în județul Harghita. Prognostica divizării regionale a populației de etnie maghiară, romă și romană. Manuscris.

în 2002 la 3,2 % în 2011. Astfel de scăderi semnificative au fost observate pentru comune ca Jibert 2011-2002 de la 26,6% la 12,2%, Sinca de la 22,1% la 3,6 %, iar Soars de la 33,7% la 9,9%. În Ticusu se arată o evoluție greu de înțeles a cotei de romi, în 1992 de 31,7%, în 2002 peste 40,8% și în 2011 la 18,9%. Remarcabilă este o scădere de la 53% în 2002 la 7,5% în 2011, în comuna Ungra. De asemenea, este remarcabilă creșterea ponderii romilor din comuna Târlungeni, de la 10,7 % (2002) la 28,9 % (2011) în 10 ani.

Județul Covasna: În anul 2011, în toate cele 45 de localități ale județului Covasna populația de etnie romă este prezentă în cele cinci orașe și în 28 de comune, în 12 comune nu s-a declarat niciun rom. În majoritatea orașelor județului Covasna, populația de etnie romă a crescut: Covasna – 187%, Targu Secuiesc – 139,7%, Baraolt – 119%. O situație singulară, din acest punct de vedere, o reprezintă municipiul Sf. Gheorghe, unde, în 2011 față de 2002, romii au scăzut de la 932 la 430 de persoane, singura explicație plauzibilă fiind aceea că majoritatea romilor din municipiul reședință al județului Covasna, la recensământul din 2011 s-au declarat maghiari.

Județul Mureș: Aici ponderea romilor a crescut deosebit de puternic în următoarele comune în perioada 1992-2011: Bahnea – de la 19,7% la 34,5%, Band de la 10,6% la 25,7%, Ogra de la 11,1% la 29,2%, iar în Saulia – de la 6,0% la 16%. O dublare poate fi observată în Beica de Jos, Breaza și Ceusa de Câmpie. Foarte mare este proporția romilor în Petelea cu 47% (1992: 34,1%).

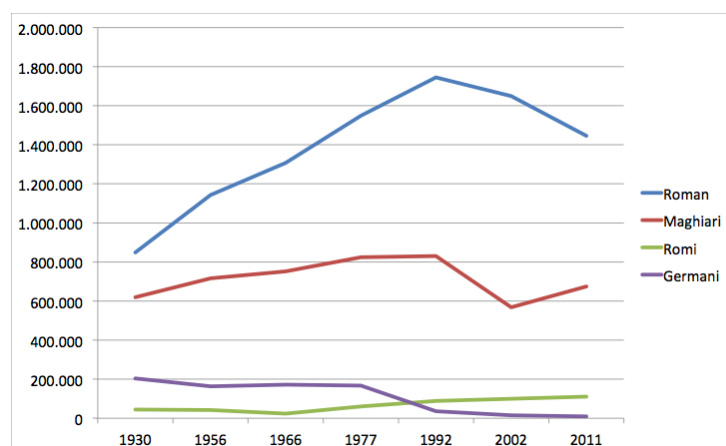
Județul Harghita: În anul 2002, proporția romilor din comuna Secuieni (județul Harghita) a fost de 4,1%. Ceea ce pare, cel puțin illogic, dacă pentru anul 1992 s-au înregistrat 19,4% iar pentru anul 2011 s-au înregistrat 21,3%.

În anul 2011, în toate cele nouă localități urbane ale județului Harghita locuiesc atât români cât și maghiari și romi. În 10 localități rurale, din totalul celor 58 localități din județul Harghita, s-au declarat de naționalitate romă sub 10 persoane. În 15 localități rurale nu s-a declarat niciun rom.

În spatele acestor evoluții se află cu siguranță cauze foarte diferite. Posibilitatea de auto - declarare lasă loc romilor de a se decide cărui grup etnic îi aparțin: romi, români, maghiari sau de a aparține altei etnii. Pentru Secuieni (județul Harghita) de exemplu, se poate presupune o legătură cu statutul, faptul că romii au posibilitatea de a folosi Certificatul de Maghiar pentru a obține un loc de muncă în Ungaria. Acest statut a intrat în vigoare înainte de recensământ și ar fi putut stimula declararea romilor ca fiind maghiari. Constrângerile sociale au influențat - la fel ca și recensământul din anul 1966 – atât rezultatele cât și modul de a efectua recensăminte.

Sursele oficiale disponibile pentru evoluția probabilă a populației de romi sugerează că, în comparație cu populația majoritară comparabilă, există o fertilitate și o rată a natalității mai mare, o vârstă semnificativ mai mică a femeilor care dau naștere la copii, iar ratele mai mari ale natalității precum și o migrare mai mică, atât numărul de membri ai populației de romi cât și ponderea lor în totalul populației vor continua să crească în mod semnificativ. Având în vedere că cifrele oficiale reprezintă doar o parte a realității, această tendință este și mai evidentă.

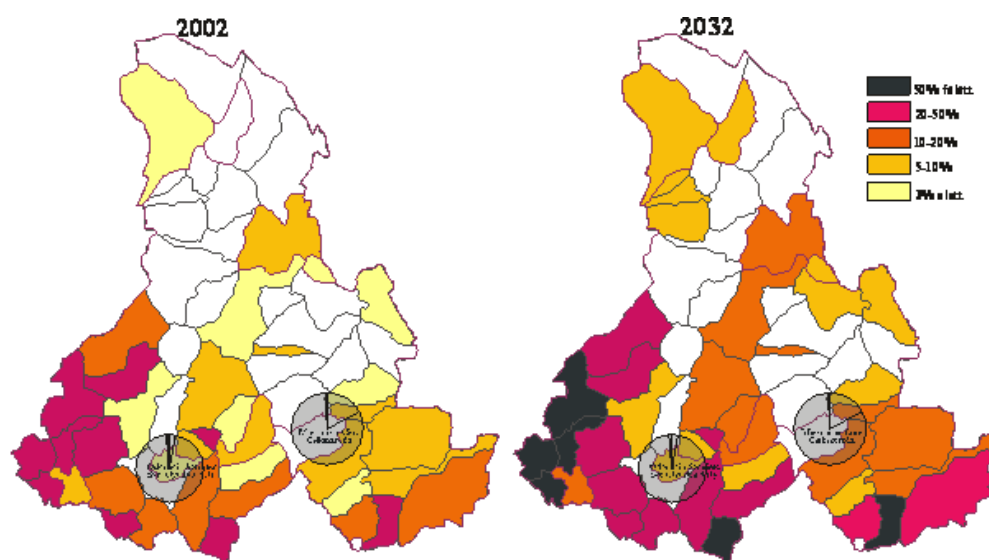
Grafic 9: Evoluția minorităților în Regiunea Centru

Sursă: Prelucrare proprie pe baza datelor obținute în urma recensămintelor din perioada 1930-2011

Ca un exemplu, sunt prezentate aici rezultatele studiului pentru prognoza demografică a județului Harghita. Rezultatele studiului arată că, dacă în 2002, Harghita a avut 326.000 de locuitori, în 2032 numărul populației va fi de 283.384 de locuitori, ceea ce înseamnă o scădere de 15%. Estimările arată că atât numărul, cât și procentul românilor și maghiarilor din Harghita vor scădea semnificativ, în vreme ce numărul romilor va crește. Potrivit estimărilor, procentul maghiarilor era de 80,3%, al românilor de 14%, iar al romilor de 5,7%, în vreme ce în 2032 procentul maghiarilor va fi de 75%, al românilor de 12,9%, iar al romilor de 12,1%. Se estimează că singurul grup de populație care va crește în următorii 20 de ani va fi cel al etnicilor romi, contingentul femeilor fertile din această etnie explodând la peste 190% în 2032, iar cel al nașterilor urmând să ajungă la 130% față de 2002. În acest fel, romii din Harghita vor avea o rată de creștere de 1,5 pe an, ajungând să fie mai mare cu 2,5% în 2032 față de 2002²¹⁹ (vezi imagine 11).

Imagine 11: Creștere și concentrare a populației de romi în județul Harghita 2002 și 2032²²⁰

Sursă: Csata Istvan – Kiss Tamas: *Perspective demografice în județul Harghita. Prognoza divizării regionale a populației de etnie maghiară, romă și română. Manuscris*

4.2.4.2. Structura populației

Structura populației pe grupe de etnie

Regiunea Centru se caracterizează printr-o mare diversitate etnică. Datele Recensământului populației și locuințelor din 2011 arată că în Regiunea Centru locuiesc cele mai multe persoane aparținând minorităților etnice și religioase, comparativ cu celelalte regiuni. Grupurile etnice cu cele mai mari proporții din populația anului 2011 sunt românii cu 61,2%, maghiarii cu 28,6%, romii cu 4,7%, și germanii cu 0,4%.

Tabel 20: Structura etnică a Regiunii Centru și a județelor componente conform datelor recensământului din 2011 în %

	Români	Maghiari	Romi	Germani	Alte etnii, etnie nedeclarată
Regiunea Centru	61,2	28,6	4,7	0,40	5,09
Alba	85,2	4,3	4,2	0,21	6,03
Brașov	82,5	7,2	3,5	0,53	6,33
Covasna	21,4	71,6	3,9	0,05	3,00

219 Csata Istvan – Kiss Tamas: *Perspective demografice în județul Harghita. Prognoza divizării regionale a populației de etnie maghiară, romă și română. Manuscris*, p.69

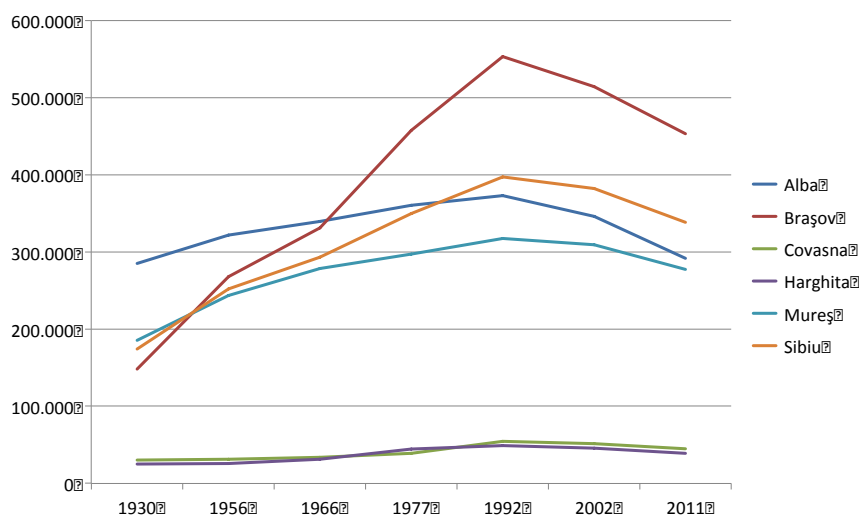
220 Csata Istvan – Kiss Tamas: *Perspective demografice în județul Harghita. Prognoza divizării regionale a populației de etnie maghiară, romă și română. Manuscris*

Harghita	12,6	82,9	2,0	0,02	2,76
Mureș	50,4	36,5	8,8	0,27	4,39
Sibiu	85,2	2,7	4,5	1,07	6,48

Sursă: Institutul Național de Statistică

Privind retrospectiv, se constată modificări semnificative în ceea ce privește structura etnică a populației Regiunii Centru. Astfel, ponderea populației de **etnie română** a crescut de la 50,6% la recensământul din 1930 la 61,2% la recensământul din 2011²²¹. Este de remarcă faptul că județele din punctul de vedere al compoziției etnice sunt foarte diferite: în timp ce județele Alba, Brașov și Sibiu au peste 80% etnici români, aceștia reprezintă în județul Mureș aproximativ jumătate din populație, iar în Covasna puțin peste 20%. În județul Harghita, doar 12,6% sunt membri ai populației majoritare. Proporția românilor în total populație a crescut continuu (cu excepția județului Mureș din 1977 până în 1992: - 4,0%). Până în anul 1992, numărul persoanelor aparținând grupului etnic românesc a crescut constant. De atunci, el se reduce tot mai mult. Acest lucru se aplică în România în ansamblu și, de asemenea, în Regiunea Centru. Cele mai mari scăderi din punct de vedere numeric au fost înregistrate în județele Alba și Brașov. (vezi grafic 10)

Grafic 10: Evoluția grupului etnic român în Regiunea Centru 1930 - 2011

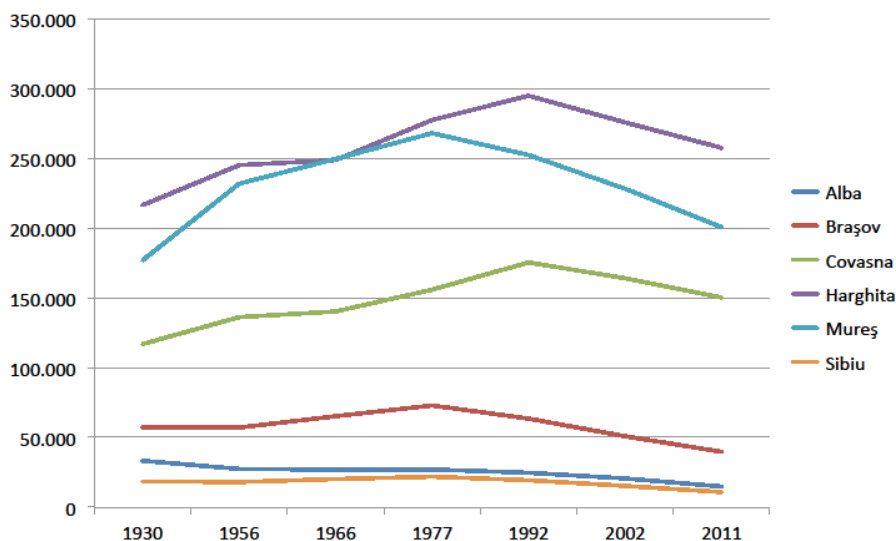

Sursă: Prelucrare proprie pe baza datelor obținute în urma recensămintelor din perioada 1930-2011

Populația de origine maghiară din Regiunea Centru a crescut, de asemenea, până în 1992, apoi s-a redus foarte puternic până în 2002, cu peste 260.000 de persoane și apoi a crescut din nou până în 2011 la mai mult de 100.000. În județele Covasna și Harghita este, de asemenea, observată o scădere a numărului de etnici maghiari. Acest lucru este însă moderat în perioada 1992-2011. O schimbare semnificativă este observată în județul Mureș: în 1992 peste 250.000 unguri, în 2002 puțin peste 40.000 și în 2011 din nou peste 200.000. Influența factorilor politici și/sau a legislației românești cu privire la autodeclararea de maghiari la recensăminte (de exemplu din cauza facilitării obținerii permisului de muncă în țara vecină maghiară) pare convingătoare. Proporțiile ridicate de mai mult de 70% (Covasna) și aproape 83% (Harghita) etnici maghiari din populația respectivă a județului determină o pondere de 28,5% maghiari din populația Regiunii Centru în anul 2011 (vezi grafic 11).

221 INS, Recensământ

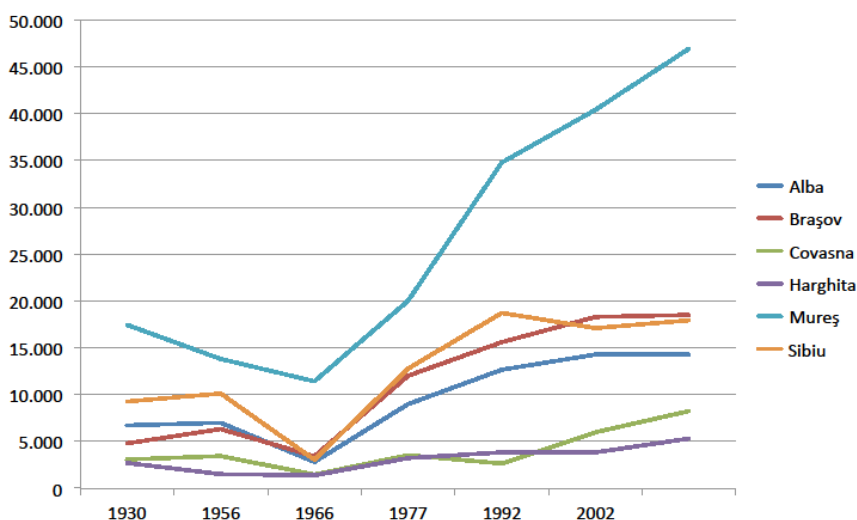
Grafic 11: Evoluția populației de etnie maghiară în județele din Regiunea Centru 1930 – 2011

Sursă: Prelucrare proprie pe baza datelor obținute în urma recensămintelor din perioada 1930-2011

În legătură cu județele din Regiune, proporția **populației de romi** în totalul populației la Recensământul din 2011 este reprezentată după cum urmează: ponderea populației de etnie romă ocupă 4,9% din populația la nivelul Regiunii Centru (3,3% la nivel național). La nivel de județ, cea mai mare pondere a populației rome este în județul Mureș (8,8%), urmat de județele Sibiu (4,8%) și Alba (4,7%), la polul opus fiind județele Harghita (1,8%), Brașov (3,7%) și Covasna (4%). Amintim faptul că în Regiunea Centru se găsește cea mai mare pondere a populației de etnie romă din totalul populației din România, urmată de Regiunea Nord-Vest, iar la polul opus situându-se Regiunea Nord-Est. Numai în județul Sibiu numărul absolut de romi în perioada 1992-2011 a scăzut cu aproape 4,2%. Județul Mureș prezintă în aceeași perioadă, cu 35%, o creștere semnificativă. Creșterea a reprezentat în județul Brașov aproximativ o cincime, în județul Alba aproape 13%, în județul Covasna aproape s-a triplat și în județul Harghita, mai mult de jumătate.

Grafic 12: Evoluția populației de etnie romă în județele din Regiunea Centru 1930–2011

Sursă: Prelucrare proprie pe baza datelor obținute în urma recensămintelor din perioada 1930-2011

Localitățile din Regiunea Centru cu cele mai ridicate ponderi ale etnicilor romi sunt Petelea, Bahnea, Sânpaul, Vânători, Band, Crăciunești, Mica (județul Mureș), Brateiu, Iacobeni, Târnava, Laslea, Bazna (județul Sibiu), Augustin, Ormeniș, Măieruș, Târlungeni, Racoș (județul Brașov),

Cetatea de Baltă, Câlnic, Jidvei (județul Alba), Vâlcele, Belin, Ojdula, Hăghig (județul Covasna), Secuieni, Săcel (județul Harghita).

Și în ceea ce privește populația de romi, rezultatele recensămintelor populației și rezultatele cercetării și studiile privind componența etnică în special în județele Covasna, Harghita și Mureș arată în mod clar că numărul de romi se prezintă foarte diferit în funcție de contextul social în care a avut loc recensământul. În județul Covasna, numărul de romi a scăzut, pe baza rezultatelor respective ale recensămintelor din 1956 până în 1966 cu 80,2%, din 1966 până în 1977 acesta a crescut cu 76,4% și a scăzut din nou din 1977 în 1992 cu 19,1 %. În județul Harghita a avut loc între 1956 și 1966 o scădere cu 8,5%, din 1966 în 1977 o creștere de 73,7% și din 1977 în 1992 o nouă creștere cu până la 11,3%. În județul Mureș, numărul a scăzut din 1956 în 1966 cu 19%, apoi a crescut din 1966 în 1977 cu 50,8%. În perioada 1977-1992, acesta a crescut din nou, cu 35,9%. În general există o creștere continuă a populației de etnie romă în Regiunea Centru și, de asemenea, în toate județele. Luând în considerare problemele deja menționate în legătură cu informațiile oficiale, astfel încât atât numărul de romi, precum și ponderea lor din populația în cauză sunt semnificativ mai mari – în unele cazuri chiar identice - decât s-a raportat aici. Pe baza cererii din partea ADR Centru în județele din regiune²²² se poate presupune că numărul de romi este mai mare în aproape toate orașele și municipiile decât indică datele oficiale din recensământ. Responsabilii din județe, orașe și municipii estimează pentru anul 2013 că numărul real al populației de romi este de trei până la cinci ori mai mare decât datele furnizate de recensământul din 2011. Interesante sunt rezultatele din județul Harghita. Conform rezultatelor recensământului, trăiau în 2011 în județul Harghita 5.326 de romi. Potrivit unui studiu din anul 2007 pentru județul Harghita, trăiau la mijlocul anilor 2000 aproximativ 19.000 de romi în județ. La această concluzie s-a ajuns prin estimări pe baza rezultatelor recensământului din anul 2002. Aceste estimări au fost cu aproximativ 1.500 de oameni încă sub estimările cercetătorilor din aceeași perioadă, pe baza aceluiași date din anul 2002. Specificațiile care au fost făcute în 2013 în scrisoarea de răspuns către ADR Centru au fost din nou cu 6.000 - 7.000 de romi mai mult – rezultând un total de 26.000, de 4,8 ori mai mult în comparație cu rezultatele recensământului din 2011. Un ordin de mărime similar se poate presupune pentru județul Covasna. De asemenea, pentru județul Sibiu, se estimează numere reale de 3,5 până la 4,4 ori mai mari decât rezultatele recensământului din 2011. Pentru județele Alba, Brașov, Mureș se poate presupune pe baza estimărilor fiecărei comune în parte de 2-3 ori mai mult. Dacă se pleacă de la estimări mai solide, studii științifice și informații din partea localităților, numărul de romi din Regiunea Centru poate fi presupus de la circa 250.000 la 270.000 persoane. Ceea ce ar reprezenta în prezent o cotă de la aproximativ 10,6% la 11,4% din populația totală a regiunii, care se bazează pe rezultatele oficiale ale recensământului din 2011, aproximativ 2,2 – 2,4 ori mai mult.

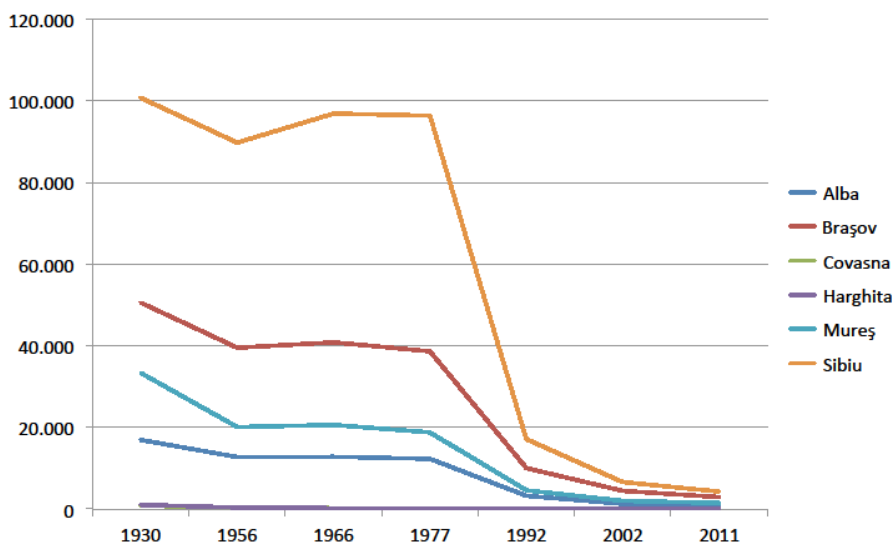
Valurile de emigrare a **minorității germane** din anii '70 și imediat după 1990 au dus la o pierdere majoră. Sașii din Ardeal au fost în Transilvania o minoritate puternică și influentă. Conform datelor recensământului, în anul 1930 erau în România aproximativ 633.488 germani. Până în 1977, acest număr a scăzut la 359.109. În anul 1992 au fost numărați 119.462, iar în 2002 încă 59.764 de membri ai minorității germane. Până în 2011, minoritatea germană a ajuns la un număr de doar 36.042²²³ persoane (vezi grafic 12). Membrii acestui grup etnic au avut și au - în măsura în care se află la vârsta de muncă - cele mai bune condiții cu competențele lor lingvistice și formarea solidă și șanse foarte bune pe piața muncii în țările vorbitoare de limbă germană.

În județul Sibiu, numărul de germani a scăzut de cinci ori între anii 1977 și 1992. Și în județul Mureș reducerea a fost de 81% în perioada 1977-1992. Numărul de germani a scăzut în județele Covasna și Harghita în perioada 1956-1966 cu mai mult de 40%. În Regiunea Centru trăiesc astăzi 9.557 de germani (recensământul din 2011).

222 Scrisorile din partea ADR Centru din 19 și 20 martie către oficialități și instituții, pentru înregistrarea numărului persoanelor aparținând minorității romi. S-a făcut referire la răspunsurile din scrisorile respective.

223 Institutul Național de Statistică: Populația după etnie la recensăminte

Grafic 13: Evoluția populației de etnie germană în județele din Regiunea Centru 1930–2011

Sursă: Prelucrare proprie pe baza datelor obținute în urma recensămintelor din perioada 1930-2011

Structura populației după sex

Pentru regiunea în ansamblu și pentru județele individuale, raportul masculin/feminin, conform recensământului din 2011 a fost în mod constant de 49:51. Privind din perspectiva genului, la membrii minorităților etnice se arată diferențe interesante²²⁴.

Pentru membrii populației românești se observă la județele Alba, Brașov, Mureș același raport. În județul Covasna, există un raport de 50:50, adică un raport comparativ cu raportul pentru întreaga regiune, mai mulți bărbați. În județul Sibiu trăiesc în mod semnificativ mai multe femei la un raport de 48:52, în detrimentul bărbaților. Și în județul Harghita există mai multe femei.

În cadrul populației maghiare se arată decalaje și mai mari, în județul Brașov cu 47:53 și în județele Mureș și Sibiu cu 48:52.

În cadrul populației rome există mult mai mulți bărbați. Pentru întreaga Regiune Centru se atinge un raport relativ invers de 51:49 în favoarea bărbaților, doar la romi. În județele Alba și Covasna, numărul de bărbați și femei este de 50-50.

În **mediul urban** din Regiunea Centru trăiesc mai multe femei, raportul fiind de 48:52. În total, există în regiune un surplus al femeilor în orașe. În ceea ce privește membrii populației majoritare românești, această imagine suferă schimbări în favoarea bărbaților numai în Covasna (50:50) și în Harghita (51:49). În cazul minorității maghiare, raportul sexelor este în favoarea femeilor cu 47:53. Astfel, surplusul de femei din județul Brașov este cel mai semnificativ de 46:54, urmat de județele Mureș și Sibiu fiecare cu 47:53. În județul Alba, raportul de 49:51 este în continuare cel mai echilibrat. La populația romă observăm cu 51:49 un surplus de bărbați în regiune, în general. Acest interval reprezintă un surplus vizibil de bărbați de 52:48 în județele Brașov și Harghita și o majoritate în rândul femeilor, de 49:51, în județul Covasna.

În **mediul rural**, raportul între sexe este echilibrat, respectiv de 50:50. Excepțiile sunt reprezentate de județul Harghita, în rândul membrilor populației românești cu 51:49 în favoarea bărbaților, populația de origine maghiară din județele Sibiu și Alba cu 52:48 respectiv 51:49 în favoarea bărbaților și Mureș, cu 49:51 în favoarea femeilor.

Este interesant faptul că raportul între sexe în ceea ce privește populația de romi în comparație cu populația totală și membrii populațiilor de români și maghiari, cu foarte puține excepții, este reprezentat în proporție inversă.

Structura populației pe grupe de religie

Conform recensământului din 2011, 86,5% din populația din România este ortodoxă, 4,6% romano-catolică și 3,2% reformată și 1,9% penticostală, 0,8% greco-catolică (Biserica Română Unită cu Roma) și 0,2% nu au nicio religie, precum și ateii. Aceste ponderi s-au schimbat doar puțin față de anul 1992²²⁵.

În timp ce numărul de ortodocși, romano-catolici, reformați și greco-catolici a scăzut ușor, numărul penticostalilor aproape s-a dublat. În anul 2011, 76% dintre romii aparțin bisericii ortodoxe, 3% celei romano-catolice, 3% celei unitariene, 11% penticostalei, 1% celei greco-catolice, 1% celei baptiste, 1% adventiștilor de ziua a șaptea. Proporții mai mici au romii la musulmani, la martorii lui Iehova, creștini după Evanghelie și altele.

În 2002 în Regiunea Centru 63,9% din totalul populației era considerată ortodoxă, urmată de 15,2% romano-catolică, 12,3% reformată, 2,2% unitarieni, 1,6% greco-catolică, 1,2% penticostală și 1% protestantă. Credincioșii romano-catolici și reformați se recrutează în principal din județele Harghita, Covasna și Mureș, ortodocșii din județele Sibiu, Alba și Brașov. Unitarieni provin în principal din municipii și orașe, în timp ce membrii credinței romano-catolice, reformați, unitarieni și penticostalii provin în proporție mai mare din mediul rural. Cu excepția ortodocșilor, ponderile de bază s-au modificat doar puțin până în anul 2011. Este de remarcat declinul ponderii populației ortodoxe în Regiunea Centru cu aproape 4% în 10 ani. Schimbările demografice în rândul romilor arată că acest grup etnic are o influență semnificativă asupra proceselor de creștere a numărului lor absolut.

Apartenența religioasă a romilor s-a schimbat în Regiunea Centru între anii 1992-2011, după cum urmează: în timp ce numărul de ortodocși, romano-catolici și reformați s-a redus în rândul romilor, cel al penticostalilor și al greco-catolicilor a crescut (vezi tabel 22). În special iese în evidență creșterea semnificativă a penticostalilor cu mai mult de 5%. Acest lucru este de asemenea în concordanță cu datele care indică faptul că o proporție tot mai mare a natalității este înregistrată de penticostali, urmași de bapțiști și adventiști.

Tabel 21: Apartenența religioasă a populației de etnie romă în Regiunea Centru 1992-2002-2011

	1992	2002	2011	1992	2002	2011
	absolut			în procente		
Total	88.269	99.997	111.297			
Ortodoxă	64.785	69.160	71.124	73,39	69,16	63,90
Romano-catolică	7.640	7.264	7.389	8,66	7,26	6,64
Reformată	8.163	80	7.866	9,25	7,00	7,07
Penticostală	2.416	7.779	13.377	2,74	7,78	12,02
Greco-catolică	1.488	2.819	2.841	1,69	2,82	2,55
Baptistă	173	411	889	0,20	0,41	0,80
Adventistă de ziua a șaptea	907	81	3.359	1,03	0,08	3,02
Musulmană	0	7	6	0,00	0,01	0,01
Unitariană	1.185	627	722	1,34	0,63	0,65
Martorii lui Iehova			974			0,88
Creștină după Evanghelie	106	391	422	0,12	0,39	0,38
Creștină de rit vechi	8	82	48	0,01	0,08	0,04
Evangelică-luterană sinodo-presbiteriană	16	92	24	0,02	0,09	0,00
Evangelică	42	45	29	0,05	0,05	0,03
Evangelică de confesiune augustină	198	194	10	0,22	0,19	0,01

Alte religii	424	83	285	0,48	0,08	0,26
Fără religie	774	730	945	0,88	0,73	0,85
Ateistă	16	48	54	0,02	0,05	0,05
Nici o indicație	128	366	674	0,15	0,37	0,61

Sursă: Institutul Național de Statistică

În județul Brașov, în anul 2002 mai mult de 82,2% dintre romi s-au declarat ortodocși și 12% penticostali. Între 1992 și 2011, proporția ortodocșilor a crescut în aceeași măsură ca și ponderea populației de romi, conform datelor recensământului. Proporția de penticostali a crescut cu o treime. În județul Alba, între 48% și 51% au fost ortodocși până în 1930. Începând din 1992, ponderea acestora a crescut la peste 85%.

Structura populației pe grupe de limbă

Limbajul este unul dintre factorii esențiali de formare a identității pentru fiecare persoană. Și în România, limba maternă este parte din identitatea și cultura conștientă, mai ales într-un grup etnic atât de divers, cum sunt romii. Odată cu interzicerea limbii romani în anii '70, s-a schimbat și politica față de romi. În 1995, România a semnat și ratificat Convenția-Cadru pentru Protecția Minorităților Naționale. Astfel, fiecare membru al unei minorități are dreptul legal de a utiliza la alegerea sa liberă și fără obstacole, limba minorității sale, privat sau public, în scris și sub formă orală. Limba romani este predată în unele școli și/sau clase. Deși majoritatea romilor vorbesc mai ales limbile populației majoritare a regiunii lor, cum ar fi română sau maghiară, aproximativ 60 % din romi folosesc limba romani, mai ales în relațiile dintre ei. În cadrul studiului Romi din România al Centrului de Documentare și Informare despre Minoritățile din Europa de Sud - Est (CDIMR - SE), se pleacă de la premisa că în România 710.000 persoane vorbesc un așa-numit "dialect valah". Romii din Transilvania vorbesc un "dialect carpatic" sau "romungru" și aparțin, prin urmare, unui grup de aproximativ 40.000 de romi din Polonia, Ungaria, Ucraina, Slovacia de Sud și Burgenland. În Europa, 80% din familiile de romi vorbesc limba romani. Romani - se estimează că are între 13 și 30 de dialecte²²⁶.

Un prim program experimental al Ministerului Educației a promovat predarea în limba romani începând cu anul 1990. În 1998, programul a fost întrerupt temporar din cauza lipsei de interes în rândul copiilor romi și din cauza lipsei de cadre didactice. În 1993 s-au realizat materiale educaționale și în 1999 și un dicționar romani - român. Astăzi sunt disponibile materiale pentru clasele 1 și 2, antologii pentru clasele 2 și 3, materiale pentru profesorii din clasele 11-13²²⁷.

Într-un studiu din anul 2013 au fost investigate prevalența și intensitatea de utilizare a limbii romilor. S-a constatat că mai mult de o treime din romi folosesc limba romani (conform recensământului din 2011). În 1463 unități administrative din România nu se vorbește limba romani. În fiecare unitate administrativă vorbesc în fiecare caz, între 60% și 70% respectiv 50% - 60% limba romani, în 6 între 30% și 40%. În cele mai multe unități (1100) până la 2,5% se vorbește limba romani²²⁸.

În Regiunea Centru, structura populației corespunde în funcție de limba maternă, în esență, ponderilor grupurilor etnice respective. Este de remarcat faptul că proporția celor care specifică româna ca limbă maternă a scăzut în mod semnificativ din 2002 până în 2011. Aceasta ajunge cu 3,7% la aproape aceeași valoare ca scăderea numărului de membri la religia ortodoxă. Și maghiara, romani și germana ca limbă maternă au scăzut ușor – din punct de vedere statistic aparent în favoarea grupurilor etnice mai mici, și mai ales numărul celor care nu au furnizat nicio informație a crescut ușor (vezi tabel 22).

226 Romi din România. Minoritățile din Europa de Sud-Est. Centrul de Documentare și Informare despre Minoritățile din Europa de Sud-Est (CDIMR-SE), fără an, p. 36. Punctul de plecare este faptul că în acest studiu au fost utilizate informațiile de la începutul anilor 2000.

227 A se vedea Romi din România. Minoritățile din Europa de Sud-Est. Centrul de Documentare și Informare despre Minoritățile din Europa de Sud-Est (CDIMR-SE), p. 43.

228 Sursa: Nicolaie (Dumitru) Iuliana: Romi din România și identitate etnică. Master Antropologie, Dezvoltare regională și comunitară. Ianuarie 2013

Tabel 22: Populația Regiunii Centru în funcție de limba maternă 2002-2011 (în procente)

	2002				2011			
	română	maghiară	romani	germană	română	maghiară	romani	germană
Regiunea Centru	67,8	30,2	1,4	0,5	64,1	29,0	1,4	0,4
Alba	93,5	5,1	1,0	0,3	88,6	4,2	1,0	0,2
Brașov	90,0	8,6	0,6	0,7	85,5	7,2	0,5	0,5
Covasna	24,9	74,9	0,1	0,1	23,8	73,1	0,0	0,0
Harghita	14,2	85,4	0,4	0,0	12,8	84,1	0,4	0,0
Mureș	55,9	39,8	3,9	0,3	53,8	37,5	4,1	0,2
Sibiu	94,3	3,3	0,9	1,4	89,3	2,5	0,9	1,0

Sursă: Institutul Național de Statistică

Județele Alba, Brașov și Sibiu au înregistrat o scădere destul de accentuată în cazul limbii române materne, fiecare cu aproximativ 5%. A crescut cu 0,1% în Regiunea Centru limba germană ca limbă maternă datorită așezării de companii germane și repatrierilor individuale (sașii din Transilvania), în special în județul Sibiu. În anul 2011 limba romani ca limbă maternă a fost indicată doar în județul Mureș, cu 0,2% mai mult decât în anul 2002. Este interesant faptul că numărul de romi care vorbesc limba romani este semnificativ mai mic decât proporția romilor în totalul populației. Acest lucru este valabil atât pentru anul 2002 cât și pentru anul 2011. Deși proporția romilor a crescut semnificativ în ultimii 10 ani, potrivit cifrelor oficiale de la recensământ limba maternă nu a adus nicio schimbare la nivelul regiunii. În unele localități s-au produs însă procese semnificative de creștere.

Studiile de demografie au pus în evidență specificul identitar al romilor din județul Covasna, respectiv faptul că nu există populație romă vorbitoare de limba romanes (țigănească), persoanele de etnie romă din acest județ fiind vorbitoare de limbă română sau de limbă maghiară. Prin compararea informațiilor obținute de la administrațiile publice locale, cu cele înregistrate la recensămintele populației din anii 1992, 2002 și 2011, se desprinde următoarea concluzie: în timp ce romii vorbitori de limbă maghiară, în majoritatea lor, s-au declarat maghiari (cu excepția celor din localitățile Ojdula, Zăbala, Covasna, Târgu Secuiesc), romii vorbitori de limbă română, s-au declarat romi.²²⁹ Rezultatele recensământului din 2011 arată că din mai mult de 8.000 de romi, peste 64% au indicat româna ca limbă maternă. Din tabelul nr.24, se observă de asemenea că 88% din populația comunei Vâlcele (cota de romi: 49%), 72% din totalul populației comunei Haghig (cota de romi: 30%), 61% din totalul populației comunei Belin (cota de romi: 46%), 21% din totalul populației comunei Brăduț (cota de romi: 14%), 14% din totalul populației comunei Bățani (cota de romi: 12%) vorbesc limba română.²³⁰

229 Dr. Ioan LĂCĂTUȘU, Centrul European de Studii Covasna-Harghita: Coordonate demografice ale comunităților românești, maghiare și rome din județele Covasna și Harghita potrivit datelor provizorii ale Recensământului Populației și Locuințelor din 20 octombrie 2011

230 Dr. Ioan LĂCĂTUȘU: Centrul European de Studii Covasna-Harghita: Coordonate demografice ale comunităților românești, maghiare și rome din județele Covasna și Harghita potrivit datelor provizorii ale Recensământului Populației și Locuințelor din 20 octombrie 2011

Tabel 23: Populația de romi din localitățile județului Covasna vorbitoare de limbă română, la recensămintele din anii 1977, 1992, 2002 și 2011²³¹

Localitatea	1977	1992	2002	2011
Brădut (sat Dobosen)	2	9	570	645
Bățani (sat Herculan)	90	134	426	540
Belin	270	40	503	1.321
Hăghig	113	205	656	690
Vâlcele	243	360	1.778	2.071

Sursă: Dr. Ioan LĂCĂTUȘU: Centrul European de Studii Covasna-Harghita: Coordonate demografice ale comunităților românești, maghiare și rome din județele Covasna și Harghita, potrivit datelor provizorii ale Recensământului Populației și Locuințelor din 20 octombrie 2011

Totuși, spre deosebire de județul Covasna, în Harghita romii vorbitori de limbă maghiară, deși au fost îndemnați să se declare maghiari, la recensământul din 2011, majoritatea lor și-au declarat apartenența la etnia romă.

Structura populației după mediul de reședință

Regiunea Centru are 57 de municipii și orașe și 357 de comune. Aproape 58% din populația Regiunii Centru locuia în mediul urban, în 2011, din care 2,5% erau romi. Din cei 42% care trăiau în mediul rural, aproape 7,8% erau romi. În ceea ce privește populația de romi, trăiau aproape 70% în mediul rural. (vezi tabel 24)

În timp ce proporția populației urbane a crescut în ultimii 20 de ani de la aproape 56% la aproape 58%, populația rurală a scăzut de la 44% la 42%. Acest proces a încetinit din 2002. În cazul populației rome, proporția romilor în totalul populației urbane din Regiunea Centru a crescut de la 1,7% la 2,5%. Proporția romilor în totalul populației rurale a crescut, de asemenea, de la 5,5% la aproape 7,8%. Acest lucru este acompaniat de creșterea numărului absolut de romi în comparație cu reducerea populației totale. Populația de etnie romă din mediile urban și rural a cunoscut o creștere mai mare a ponderii în total populație în perioada 2002-2011 față de perioada 1992-2002. Pe baza proporției de romi din mediul urban și rural în raport cu totalul populației de romi din Regiunea Centru, în mediul rural trăiau în 2011 mai mult de două treimi, respectiv 69,2%. Această proporție a crescut continuu din 1992 cu 0,8 % în 2002 față de 1992 și cu 0,6% în perioada 2011-2002. Numărul romilor din mediul urban a scăzut în 2002 față de 1992 și a crescut în 2011 față de 2002 cu 0,2%.

În județele din Regiunea Centru, situația se prezintă mult mai diferențiat.

Tabel 24: Evoluția populației din mediile rural și urban la recensămintele din anii 1992, 2002 și 2011 în județele din Regiunea Centru (în procente)

	1992		2002		2011	
	Populație totală	Romi	Populație totală	Romi	Populație totală	Romi
Centru						
urban	55,9	31,7	57,9	30,6	58,0	30,8
rural	44,1	67,7	42,1	68,6	42,0	69,2
Alba						
urban	55,0	51,9	52,0	55,0	58,0	52,3
rural	45,0	48,1	48,0	45,0	42,0	47,7
Brașov						
urban	76,0	18,4	74,0	22,9	72,0	25,1
rural	24,0	81,1	26,0	77,1	28,0	74,9

231 Dr. Ioan LĂCĂTUȘU: Centrul European de Studii Covasna-Harghita: Coordonate demografice ale comunităților românești, maghiare și rome din județele Covasna și Harghita potrivit datelor provizorii ale Recensământului Populației și Locuințelor din 20 octombrie 2011

Covasna						
urban	53,0	40,7	50,0	22,6	48,0	13,3
rural	47,0	58,2	50,0	77,4	52,0	86,7
Harghita						
urban	46,0	27,8	44,0	46,8	43,0	40,6
rural	54,0	72,2	56,0	53,2	57,0	59,4
Mureș						
urban	51,0	28,7	49,0	27,5	50,0	28,2
rural	49,0	70,7	51,0	72,5	50,0	71,8
Sibiu						
urban	68,0	34,0	66,0	27,4	66,0	31,7
rural	32,0	64,9	34,0	72,6	34,0	68,3

Sursă: Institut Național de Statistică, Recensăminte 1992, 2002 și 2011

Cu excepția județului Alba, în toate județele ponderile populației urbane din totalul populației în perioada 1992-2011 au scăzut semnificativ: județul Brașov cu 4%, județul Covasna cu 5%, județul Harghita cu 3%, județul Mureș cu 1% și județul Sibiu cu 2%. În afară de evoluția naturală a populației, suburbanizarea și migrația externă a locuitorilor tineri, apți de muncă din orașe par să joace un rol foarte important în schimbările relațiilor între mediile urban - rural. Proporția populației rurale a crescut în consecință. Scăderea ponderii populației urbane a fost recuperată parțial de măsura administrativă de declarare a unor comune ca orașe. Ponderile populației de etnie romă în zonele urbane au crescut foarte mult în județele Brașov și Harghita cu 6,7% și respectiv 12,8%²³².

Astfel, așa cum s-a detaliat deja (a se vedea capitolele 4.1.3 și 4.2.1 precum și 4.2.3), marea majoritate a populației urbane din Regiunea Centru trăiește în orașe de până la 20.000 de locuitori. În orașele cu până la 30.000 de locuitori trăiesc aproape 500.000 de locuitori, ceea ce reprezintă aproximativ un sfert din populația totală a Regiunii Centru și o treime din populația urbană. Concentrarea mai mare a etnicilor romi este în aceste orașe, respectiv aproximativ o cincime din totalul populației de romi din Regiunea Centru și două treimi din populația urbană de romi. Cea mai mare parte a populației rurale din regiune a fost în 2011 concentrată în comune cu o populație între 1.501 și 3000 de locuitori. Unul din patru locuitori din mediul rural trăia într-o comună de această dimensiune. În 1992, cea mai mare proporție o regăsim în comunele cu o populație între 3.001 și 5.000 de locuitori. În cazul populației de romi se înregistrează o proporție comparabilă în comunele cu o populație de 1.501 până la 3.000 și 3.001 până la 5.000 de persoane. În ambele cazuri, această concentrare este bazată și pe o creștere semnificativă a numărului total de rezidenți – în cazul comunităților mai mici, de aproximativ 6.000 și în comunele mai mari de aproximativ 10.000 de romi. Doar numărul de romi în comunele mai mari, cu mai mult de 5.000 de locuitori, a scăzut (A se vedea, de asemenea, capitolul 4.2.3., tabelul 16).

Specialiștii ai ADR Centru au concluzionat că în ultimii ani s-a produs un fenomen interesant de „re-ruralizare” a României și, implicit, a Regiunii Centru, determinat de migrația dinspre mediul urban spre mediul rural. Acest fenomen are atât cauze economice (creșterea costului vieții în orașe și pierderea locurilor de muncă au determinat un număr important de persoane - șomeri pe termen lung, pensionari cu pensii mici, persoane active rămase fără un loc de muncă - să se mute în mediul rural) cât și cauze sociale (tendența tinerelor familii de a se stabili în zonele periurbane, în localități formal rurale, dar care dispun de o bună infrastructură edilitară). Trebuie menționat faptul că acest fenomen nu vizează întregul spațiu rural, prognoza demografică pentru mediul rural rămânând în continuare pesimistă²³³.

Structura populației pe grupe de vârstă

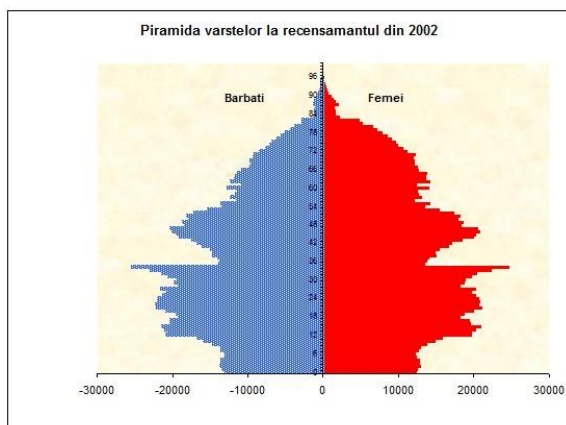
Structura pe grupe de vârstă din Regiunea Centru se caracterizează printr-un proces accentuat de

232 Cu toate acestea, în județul Harghita numărul total de romi a crescut în aceeași perioadă cu doar 1.499 de persoane - conform datelor oficiale ale recensămintelor.

233 Planul de Dezvoltare al Regiunii Centru 2014-2020. Analiza Socio-economică a Regiunii Centru. Noiembrie 2013

îmbătrânire, fiind în concordanță cu tendința generală din Europa. Conform datelor ultimului recensământ din 2011 – regăsindu-se în aceeași măsură și în Regiunea Centru - piramida pe grupe de vârstă pentru România apare în formă de romb cu o bază descrescătoare și o lărgire care tinde să aibă cea mai mare răspândire în direcția grupelor de vârstă mai avansate – un semn evident pentru îmbătrânirea crescândă. Piramida pe grupe de vârstă pentru romi prezintă în schimb o bază foarte largă. Revenind la datele Institutului Național de Statistică (INS), se observă că între recensămintele din 1992 și 2002, populația totală a scăzut cu circa 5%. Populația de etnie română a scăzut tot cu circa 5%, iar cea de etnie maghiară s-a diminuat cu aprox. 12%. În schimb, populația de etnie romă a crescut cu 33% în acel interval.

Grafic 14: Piramida vârstelor pentru Regiunea Centru 2002

Sursă: ADR Centru

Tabel 25: Structura pe grupe de vârstă în Regiunea Centru 2002 și 2011 (în procente)

	0-14		15-24		25-64		65 +	
	2002	2011	2002	2011	2002	2011	2002	2011
România	17,62	15,85	15,57	12,30	52,74	55,71	14,07	16,14
Centru	17,69	16,38	16,19	12,24	53,01	55,98	13,11	15,40
Alba	17,48	15,36	14,97	11,44	53,00	56,15	14,56	17,05
Brașov	16,51	15,56	17,45	12,19	54,40	57,86	11,65	14,40
Covasna	18,72	17,49	16,26	12,02	52,34	55,41	12,68	15,08
Harghita	18,44	17,07	16,17	12,24	52,20	55,28	13,20	15,41
Mureș	17,85	16,82	15,13	12,40	52,49	54,35	14,53	16,43
Sibiu	18,23	16,69	17,00	12,90	52,76	56,34	12,02	14,07
Grupuri etnice								
Români	17,33	14,65	15,54	12,16	52,98	57,79	14,15	15,40
Maghiari	15,00	14,73	14,11	11,28	54,63	55,57	16,26	18,42
Romi	36,33	35,43	21,42	18,82	38,92	42,38	3,33	3,37

Sursă: Institutul Național de Statistică, Recensăminte

Pentru întreaga populație a Regiunii Centru, procesul de îmbătrânire este de asemenea corelat cu o comparație între recensămintele din 2002 și 2011, având loc o scădere a ponderii copiilor până la 14 ani cu circa 1,3% și a tinerilor până la 24 de ani cu aproape 4%, în favoarea persoanelor cu vârste cuprinse între 25 și 64 de ani cu o creștere de aproape 3% și a grupei persoanelor de peste 65 de ani cu o creștere cu 2,3%. Aceasta este tendința pentru întreaga țară, diminuarea grupei de până la 14 ani fiind ceva mai redusă, iar cea a celor cu vârste între 15-24 ani ceva mai ridicată. Nici județele analizate separat nu deviază foarte mult de la evoluția generală. Diferențele trebuie privite după cum urmează: cea mai mare pondere de persoane peste 65 de ani se găsește în

județul Alba, acesta având cu 3% mai mulți vârstnici decât județul Sibiu. Cea mai mare pondere de copii până la 14 ani se găsește în județele Covasna și Harghita, cu peste 17%. Ponderea tinerilor din grupa 15-24 ani a cunoscut o evoluție negativă în județele Brașov și Sibiu.

Relațiile dintre grupele de vârstă la români și maghiari le urmează pe cele ale întregii populații din Regiunea Centru. În 2002 relațiile erau însă cu totul altele la romi: cu o pondere de aproape 60% a copiilor și tinerilor până la 24 de ani, romii sunt o grupă de populație extrem de tânără, în anul 2011 aproape 55% dintre romi au vârsta de 24 de ani²³⁴. În această categorie, copiii până la 14 ani sunt reprezentați cu o pondere de 36,3% (2002), respectiv 35,43% (2011) din numărul total de romi. Peste o treime din populația romă din România are vârsta până la 14 ani. Persoanele cu vârsta peste 65 de ani reprezintă doar 3%. În anul 2002 persoanele cu vârsta de muncă (15-64 ani) aveau o pondere de 38,92% dintre romi, până în anul 2011 ponderea a crescut la 42,38%. Până la vârsta de circa 44 de ani predominau bărbații din totalul populației Regiunii Centru, cu puțin peste 51%. Între 45 și 55 ani raportul era relativ echilibrat, apoi apare un puternic surplus de femei, care crește până la grupa persoanelor de peste 75 de ani la 63%²³⁵. La populația de etnie romă, raportul numărului dintre bărbați și femei până la grupa de vârstă de 74 de ani este relativ echilibrat iar începând cu vârsta de 75 ani domină clar persoanele de sex feminin²³⁶.

Majoritatea comunităților românești cu peste 1000 de persoane, din mediul rural, în perioada 2002-2011, au cunoscut procese de îmbătrânire și depopulare, cu excepția celor în care locuiesc romi.

Conform calculelor Agenției pentru Dezvoltare Regională, acest proces de îmbătrânire va continua să se accentueze în deceniile următoare: ponderea vârstnicilor se va mări de la 9,7% în 1990 la 15,4% în anul 2011, prognoza pentru 2050 fiind de 31,1%. În același timp, ponderea populației de 0-14 ani a scăzut de la 23,8% la 16,4%, preconizându-se la orizontul anului 2050 o reducere a acesteia la doar 10% din totalul populației. Îmbătrânirea demografică se va acutiza după 2025, an ce marchează începutul diminuării ponderii grupei de vârstă 15-64 ani (vezi tabel 26)²³⁷.

Tabel 26: Structura populației pe grupe mari de vârstă și evoluția raportului de dependență demografică și a ratei de îmbătrânire în perioada 1990-2050 (în procente)

	1990	2000	2005	2011	2025	2050
0-14	23,8	18,2	15,7	16,4	13,0	10,0
15-64	66,5	69,4	70,6	68,2	69,4	58,6
65+	9,7	12,4	13,7	15,4	17,6	31,1
Raportul de dependență demografică	50,2	44,0	41,6	46,6	44,0	71,0
Raportul de dependență demografică a vârstnicilor	14,5	17,8	19,4	22,6	25,0	53,0
Rata îmbătrânirii (‰)	407	679	871	940	1.358	3.161
Speranța de viață (ani)	70,63	71,70	72,48	74,25		

Sursă: Institutul Național de Statistică, calcule realizate de ADR Centru

Din tabel reiese atât faptul că rata îmbătrânirii demografice ar putea continua într-un ritm foarte alert până în 2050 cât și acela că Regiunea Centru ca și toate județele trebuie să își adapteze corespunzător politica economică și socială. Numai evoluția demografică a populației rome va contracara această tendință cu o rată a natalității considerabil mai mare și o rată a fertilității de trei ori mai mare.

234 Institutul Național de Statistică, Recensământ 2011

235 Institutul Național de Statistică, Recensământ 2002

236 Institutul Național de Statistică, Recensământ 2011

237 Planul de Dezvoltare al Regiunii Centru 2014-2020. Analiza Socio-economica a Regiunii Centru. Noiembrie 2013.

4.2.5. Aspecte privind indicatorii de incluziune socială a romilor din Regiunea Centru pe principalele domenii

Incluziunea socială este o cerință ridicată societății de a asigura premisele pentru participarea tuturor membrilor la viața economică, socială și culturală și la bunăstare. Acest proces complex cuprinde domenii ca protecția socială, ocuparea forței de muncă, locuirea, educația, sănătatea, informarea-comunicarea, mobilitatea, securitatea, justiția, cultura, pentru a acționa împotriva sărăciei și excluziunii sociale. Pentru a acompania în mod eficient acest proces și pentru a documenta progresele, Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice din România publică anual indicatori. Conform acordurilor cu Uniunea Europeană, sunt colectate date primare și secundare la nivel național, pentru a permite comparații între statele membre. Datele terțiare sunt stabilite chiar de statele membre și prezintă progrese înregistrate și la nivel regional. Aceste date indică o dezvoltare semnificativă în Regiunea Centru și în toate regiunile de dezvoltare din România în ultimii ani.

Romii, ca grupă îndeosebi expusă, ocupă o poziție specială în procesul de incluziune socială. Toți indicatorii arată că romii sunt grupa cel mai prost situată. Deși există progrese evidente în cazul sărăciei absolute, care a scăzut de la 76,8% în anul 2003 la 23,5% (2012), comparativ cu toate celelalte grupe, cei mai mulți membri ai populației rome (aproape un sfert) sunt afectați de sărăcie absolută. Cifrele pentru sărăcia absolută și beneficiile sociale transferate se situează la 81,7% și 44,9%. În ceea ce privește accesul la spații de locuit și plata întârziată a facturilor de curent, romii se află considerabil în urma populației majoritare²³⁸. Există circa de două ori mai multe persoane de altă etnie decât roma care primesc pensie comparativ cu romii (35,1 % față de 14,2 %). Speranța de viață a romilor se situează cu peste 10 ani sub cea a persoanelor de altă etnie²³⁹. Sărăcia vârstnicilor este extrem de răspândită nu numai în rândul romilor. Veniturile s-au redus și în plus numărul locurilor de muncă a scăzut datorită crizei din 2008. Efectele se manifestă și în domeniul incluziunii sociale, ai cărei indicatori documentează procesul în anul 2011²⁴⁰. Acesta se referă de exemplu la progresele în reducerea riscului de sărăcie, în beneficiile sociale transferate, în accesul gospodăriilor la posibilități adecvate de încălzire sau apă caldă, numărul locuințelor fără baie sau duș etc. În cazul altor indicatori, romii nu au fost considerați ca o grupă separată de populație. În particular acest capitol trebuie să trateze, în ciuda lipsei datelor, mai îndeaproape situația populației rome în special în Regiunea Centru. Pentru aceasta se vor folosi și date pentru romii din întreaga Românie.

4.2.5.1 Forța de muncă și ocupare

Comparativ cu alte state membre europene, participarea romilor pe piața formală a muncii în România este considerabil mai redusă. În anul 2011 structura de ocupare a romilor prezenta o reducere crescândă a participării lor pe piața muncii formale. Gradul de ocupare se situa la 35,5% (întreaga populație din România 58%), 36% dintre romi erau în căutarea unui loc de muncă și 28% erau clasificați ca inactivi. Numai 10% dintre romi dispuneau de un loc de muncă stabil și sigur. 6% aveau de lucru periodic sau pe o perioadă mai lungă de timp și 32% numai sporadic sau pentru o perioadă foarte scurtă de timp. 51,5% nu au avut deloc de lucru în ultimii 2 ani²⁴¹. După doar 2 ani, acest indicator avea valoarea de 57,4%.²⁴² Chiar luând în considerare toate impreciziile din cadrul sondajelor, se poate porni de la premisa că acesta nu numai că este un procentaj foarte ridicat, ci și că situația s-a înrăutățit pentru romii în căutarea unui loc de muncă. Dacă dintre bărbații romi 44,3%, deci aproape jumătate, erau activi din punct de vedere economic, la femei este vorba de o pondere de doar 27,4%. Referitor la grupele de vârstă, 42% dintre romii între 35 și 44 ani au ocupație. Majoritatea șomerilor - 44% se află la grupa de vârstă de la 18 la 24 de ani. 37% dintre romii din mediul urban au de lucru, ceva mai mult decât cei din mediul rural -35%. Absolvenții școlilor profesionale au cea mai mare pondere dintre persoanele cu ocupație conform nivelului de

238 Indicatori de incluziune socială calculați de Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice 2003-2012. Compartiment indicatori sociali și programe de incluziune sociale

239 Studiul "Romii din România - De la țap ispășitor la motor de dezvoltare", <http://www.mediafax.ro/social/aproape-jumatate-dintre-romi-lucreaza-la-negru-10780930>

240 Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice 2003-2012: Indicatori de incluziune socială 2003-2012

241 Ancheta forței de muncă în gospodăria (AMIGO), Institutul Național de Statistică (Labor Force Survey Eurostat). Zitiert in Ana-Maria Preoteasa: Specificu Ocupării la Populația de Romi din România. În: Situația Romilor în România 2011, între incluziune socială și migrație. p. 25

242 Studiul "Romii din România - De la țap ispășitor la motor de dezvoltare", <http://www.mediafax.ro/social/aproape-jumatate-dintre-romi-lucreaza-la-negru-10780930>

educație -42%. Dintre romii care nu au absolvit o școală, numai 25% au ocupație.²⁴³ Este de remarcat ponderea considerabil mai mare de bărbați care au de lucru, precum și faptul că romii cu mai multă educație găsesc mai repede o ocupație, iar una din patru persoane care știu să scrie și să citească de asemenea lucrează. Majoritatea romilor lucrează ca liber profesioniști, numai 10-15% sunt angajați. Numărul angajaților aparținând populației rome a scăzut semnificativ din anii '90. Ponderea romilor din numărul total al angajaților era în 1998 încă 27% și a scăzut la 20% în anul 2012²⁴⁴. În majoritatea cazurilor, romii ocupă locuri de muncă ce nu necesită o înaltă calificare, precum cele de salubritate a orașului, administrarea deșeurilor, îngrijirea suprafețelor verzi. Dintre romii cu ocupație, 32% sunt lucrători calificați, 38% necalificați, 9% lucrează în agricultură și 13% la meșteșuguri tradiționale²⁴⁵.

La începutul anului 2013, Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice arăta printr-un studiu că ponderea romilor care sunt angajați cu contract legal de muncă a crescut cu peste 10% comparativ cu 1998. În același timp ponderea celor care lucrează la negru a scăzut. Cu toate acestea, circa jumătate dintre romii lucrează la negru, în timp ce această pondere este de numai circa 10% în cadrul populației nerome. Trei sferturi dintre romii care lucrează fără contract au o școlarizare de maxim 8 clase. O zecime nu a absolvit niciun fel de școală. Acești romi sunt de asemeni prost plătiți pe piața muncii²⁴⁶. Dintre romii cu ocupație, numai 66% sunt plătiți în mod regulat, restul având venituri ocazionale (cu ziua) sau sezoniere. La romi, casnicele sunt considerabil mai tinere. Astfel grupa de vârstă 25-34 ani circa de două ori mai multe casnice rome decât de altă etnie. În timp ce diferența dintre romi și persoane de altă etnie nu este foarte mare în privința ponderii șomerilor înregistrați, aceasta este semnificativ mai mare în cazul șomerilor neînregistrați, romii având aici o pondere de trei ori mai mare²⁴⁷. Deoarece șomerii romi sunt relativ tineri, cu o vârstă medie de 44 de ani în mediul rural și cu 39 de ani în mediul urban, iar ponderea casnicelor este de asemenea relativ ridicată printre romii mai tineri, aceștia reprezintă resurse încă nefolosite pentru piața muncii.

Cifrele menționate sunt valabile în aceeași măsură pentru Regiunea Centru. În ultimii 20 de ani procesele economice de transformare au dus și în Regiunea Centru la o schimbare în structura de ocupare. Pe lângă declinul marilor combinate industriale și al cooperativelor agricole, s-au dezvoltat noi ramuri ale economiei care au cerințe mult mai mari de educație și formare. Structura pe sectoare economice a forței de muncă a suferit modificări semnificative, principalele direcții fiind restrângerea sectorului primar și a celui secundar, concomitent cu dezvoltarea sectorului serviciilor și al construcțiilor. Ponderea populației ocupate în agricultură rămâne foarte ridicată (24,2% în anul 2011)²⁴⁸, în ciuda unei ușoare descreșteri înregistrate în ultimii 10 ani. Din răspunsurile autorităților locale către ADR Centru la începutul anului 2013 rezultă că în majoritatea localităților, mult peste 90% dintre romi sunt inactivi sau șomeri²⁴⁹. În special comunele din împrejurimile marilor orașe sunt alocate navetiștilor.²⁵⁰ Din motive pur financiare, pentru romi naveta este rareori o alternativă. În timp ce înainte romii găseau de lucru și muncă necalificată în marile companii, situația este acum mai complicată datorită numărului redus de locuri de muncă.

În timp ce în toate județele muncile ocazionale și de sezon sunt ocupate de romi, există și câteva ocupații specifice care sunt folosite și pentru oferte turistice, de ex. în județele Sibiu și Brașov. În Regiunea Centru²⁵¹, domeniile predominante de ocupare ale romilor sunt următoarele:

- Construcții – zidar, zugrav, tinichigiu, tinichigiu-acoperișuri (Mureș, Brașov, Covasna, Alba)
- Construcții drumuri (Brașov, Covasna, Mureș)

243 Legal și egal pe piața muncii pentru comunitățile de romi, Fundația Soros România, Ed. Expert, 2010

244 Agenția de Dezvoltare Comunitară Împreună (2012) Observatorul pentru romi: de la date la progres.

245 ICCV (2010). Cercetare realizată în iulie 2010 pe un eșantion reprezentativ pentru populația de romi de 15 ani și peste. Proiect POSDRU.

246 Studiul "Romii din România - De la țap ispășitor la motor de dezvoltare". <http://www.mediafax.ro/social/aproape-jumatate-dintre-romi-lucreaza-la-negru-10780930>

247 Studiul "Romii din România - De la țap ispășitor la motor de dezvoltare". <http://www.mediafax.ro/social/aproape-jumatate-dintre-romi-lucreaza-la-negru-10780930>

248 Planul de Dezvoltare al Regiunii Centru 2014-2020. Analiza Socio-economică a Regiunii Centru. Noiembrie 2013

249 Răspunsuri la solicitarea de informații a ADR Centru din 09. martie 2013 din partea autorităților locale (județe, municipii, orașe și comune)

250 Acest fapt este valabil și pentru orașele mai mici aflate la o distanță de circa 30 km. Deseori mai mult decât jumătate din populația activă face naveta (exemplu: Miercurea Nirajului, Aiud, Săcele, Codlea, Sfântu Gheorghe etc.).

251 Răspunsuri la solicitarea de informații a ADR Centru din 09. martie 2013 din partea autorităților locale (județe, municipii, orașe și comune). În perioada martie – noiembrie 2013, ADR Centru le-a solicitat comunelor din Regiunea Centru să transmită informații privind situația actuală a romilor. Chiar dacă rezultatele nu sunt reprezentative se conturază însă o imagine caracteristică ce este susținută și de cercetarea efectuată la nivelul celor patru unități administrative selecționate (vezi capitol 4.3.)

- Îndepărtarea deșeurilor: gunoi, colectare fier vechi și deșeuri (Alba, Mureș, Harghita)
- Îngrijire spații exterioare și suprafețe verzi (Mureș, Brașov, Alba)
- Culegere fructe de pădure - fructe, ciuperci (predominant Brașov, Mureș, Harghita)
- Meșteșuguri tradiționale – împletitul coșurilor (Brașov, Sibiu), căldărari arămari (Sibiu)
- Florărit (Sibiu)
- Negustorie, negustori stradali (Mureș)
- Căraușie
- Agricultură, creșterea animalelor și comerțul cu alimente (Mureș, Sibiu, Covasna, Alba)
- Silvicultură (Covasna, Harghita)
- Muncă în străinătate: Ungaria, Germania, Italia, Spania etc. în agricultură, legumicultură, construcții și silvicultură.

Romii au aceste ocupații în aproape toate județele. Județele care au identificat aceste domenii le consideră ca fiind prioritare, conform răspunsurilor autorităților locale. Cunoștințele romilor în meșteșugurile tradiționale sunt folosite de exemplu deliberat în județul Sibiu: astfel căldărarii susțin Muzeul Astra din Sibiu cu activități consultative, organizează sau susțin organizarea târgurilor de meșteșuguri tradiționale, tinichigiii din Brateiu și Merghindeal vând produsele tradiționale pe diverse căi, romii sunt incluși în colectarea deșeurilor și resurselor ca fierul vechi, lâna, legumele, fructele. Zone ca Miercurea Sibiului și Apoldu de Sus s-au specializat în aceste activități. În județul Harghita se concentrează pe culesul fructelor de pădure.

Modificările din structura economică a Regiunii Centru oferă și persoanelor care aparțin populației rome noi posibilități. Va fi esențială recunoașterea potențialului romilor și folosirea adecvată a acestuia. Structurile familiale puternice sugerează talent organizatoric și managerial. Meșteșugurile tradiționale reclamă pricepere și aptitudini speciale. Pentru comerț este nevoie de dinamism, flexibilitate și capacitate de negociere. Fructele de pădure și ierburile trebuie cunoscute pentru a putea fi culese și vândute. În prezent se dezvoltă domenii în care sunt cerute astfel de aptitudini. Noul domeniu al economiei sociale oferă perspective structurale. În plus, pe lângă contractul formal de muncă plătit (ocupare formală) sunt utile în continuare formele de ocupare flexibile: contracte de muncă libere, angajări flexibile pe baza contractelor de muncă pe perioadă limitată, liber profesioniști, meserii libere, munca la domiciliu, munca la distanță, ocupare neformală – fără contract. Pe termen lung va fi probabil mai atractiv pentru romi să primească un loc de muncă sigur cu salariu calculabil. În prezent, majoritatea romilor se afla în proces de tranziție de la activitățile tradiționale tipice pentru minoritatea etnică romă la meseriile moderne cu cerințe ridicate de aptitudini precum și o educație solidă și/sau înaltă calificare.

Situația romilor pe piața muncii rămâne complicată și în Regiunea Centru. Criza financiară și economică a întrerupt în special dezvoltările începute din 2007. Structura de ocupare se caracterizează prin meșteșuguri tradiționale și un număr relativ redus de muncitori calificați, precum și nesiguranță socială. Femeile se simt adesea constrânse de îndatoririle familiale, tinerii au șanse mai reduse pe piața muncii datorită educației lor deficitare. Se poate observa un număr mare de casnice și șomeri tineri. În căutarea unui loc de muncă, persoanele în vârstă sunt deja extrem de dezavantajate datorită vârstei și lipsei experienței profesionale.

Odată cu reducerea generală a locurilor de muncă în diverse domenii, criza a dus la o scădere drastică a șanselor pentru romi, datorită premiselor deficitare ca nivelul redus de educație și calificare, lipsa experienței profesionale, diferențele de disciplină și mentalitate. Factorii structurali și discriminarea etnică precum și starea proastă de sănătate sunt motive suplimentare pentru căutarea fără rezultat a unui loc de muncă. În plus, bărbații și femeile se diferențiază în funcție de activitate și motive ale inactivității. Femeile sunt mai degrabă pasive și își justifică inactivitatea prin nevoia de creștere a copiilor și de a se ocupa de treburile casnice. Un sfert dintre romi declară că unul dintre motivele lipsei unui loc de muncă este faptul că nici măcar nu au căutat, iar un sfert nu

declară niciun fel de motiv²⁵².

Astfel se intensifică în primul rând rata extrem de scăzută de ocupare și activitate a romilor cu vârstă de muncă. Diferențele teritoriale persistă, șomajul ridicat, în special șomajul pe termen lung și cel din rândul tinerilor nu pot fi reduse. Și discriminarea la locul de muncă și în căutarea unei posibilități legale de lucru este mai puțin combătută în situații de criză.

Pe lângă susținerea consecventă a disponibilității pentru educare a romilor, a reducerii obstacolelor și a caracterului arbitrar, trebuie predate și reguli de purtare. În special la preluarea unui loc de muncă în Occident sau la filialele ale firmelor din vestul Europei, chestiuni ca disciplina, seriozitatea, curățenia, onestitatea sunt premise importante pentru o angajare legală și de lungă durată.

Problemele romilor pe piața muncii reflectă și probleme în coabitarea romilor cu vecinii lor, cu celelalte grupuri etnice. Acestea sunt valabile nu numai în cazul romilor care trăiesc în România. Modul de trai și mentalitatea romilor contravin deseori cu cerințele de la locul de muncă, așa cum au evoluat în epoca industrială. Munca trebuie să fie planificată, rezultatele trebuie să fie sigure. Prezența regulată și de încredere, disciplina în muncă, calitatea și cantitatea constantă sunt standarde ale valorii care nu în ultimul rând decid existența companiilor. Romii trăiesc aici și acum. Ei își planifică rar viața. Punctualitatea și precizia stringentă, respectarea strictă a disciplinei le sunt străine din naștere. Ei nu își iau măsuri de prevedere și cheltuiesc ce câștigă într-o zi. Din aceste motive interesul lor pentru o muncă de durată nu este evident, cu toate că au cu siguranță nevoie de bani pentru a trăi. Aceste atitudini sunt văzute din afară și ca lene. Mai mult, romii care urmează o muncă reglementată sunt deseori șicanați sau chiar discriminați. Cei care aparțin altor grupuri etnice uneori nu își dau seama cât de jignitor poate fi comportamentul lor față de ceilalți (de ex. glumele pe seama romilor, comportamentul ostil, denigrarea, adresarea de ordine etc.). Chiar și o anumită cotă de abuz de autoritate duce la înjosirea altor persoane la locul de muncă.

Se presupune că în familiile rome sunt născuți copii pentru a putea spori veniturile de la stat cu alocații pentru copii. Pentru obținerea de noi venituri, aceștia sunt obișnuiți și să utilizeze căi semi-legale sau ilegale. Își țin copiii la cerșit, trimițându-i la ”muncă” în loc de școală. Astfel se intră într-un cerc vicios greu de rupt – copii fără educație – puține șanse pe piața muncii – venituri reduse – ținerea propriilor copii pentru a câștiga bani, aceștia neavând la rândul lor o educație solidă. Ofertele de stat pentru îmbunătățirea educației, pentru reeducare sau calificări pentru adulți au efect numai atunci când există interes din partea populației rome. Fără disponibilitatea romilor măsurile sunt zadarnice.

Luând însă în considerare prognoza lor demografică, populația romă cu vârstă de muncă poate reprezenta un rezervor extins de forță de muncă pentru economia românească. Pe de altă parte, prin intrarea în câmpul muncii, romii pot obține venituri sigure și solide și își pot ridica astfel nivelul de trai. Folosirea acestor posibilități de către ambele părți este o mare provocare pentru romi și pentru politica românească pe toate planurile în perioada următoare.

4.2.5.2. Educația și cultură

Un nivel scăzut de educație nu constituie doar o barieră esențială pentru șansa la un loc de muncă bine plătit. El are și un rol important în riscul de sărăcie și de marginalizare a grupei etnice de romi. Analfabetismul încă există în secolul 21 în așa-numitele țări industriale foarte dezvoltate, în statele membre ale UE și în România. Conform unui studiu al UNDP, al Băncii Mondiale și al UE referitor la situația romilor din România în 2011, folosirea educației de către romi se află mult sub parametrii pentru neromi în România.

252 Comparații: Legal și egal pe piața muncii pentru comunitățile de romi, Fundația Soros România, Ed. Expert, 2010

Tabel 27: Indicatori pentru participarea la educație în România 2011 (în procente resp. în ani)

	Bărbați		Femei		Total	
	Romă	Non-Romă	Romă	Non-Romă	Romă	Non-Romă
Rata alfabetizării (16+) ²⁵³	79	98	70	97	75	97
Rata alfabetizării (16-24)	83	97	78	98	80	98
Rata participării preșcolare (3-6)	35	61	39	64	37	63
Rata totală a participării la educația obligatorie I-VIII (7-15)	81	93	76	97	78	95
Rata totală a participării la învățământul post-gimnazial (16-19)	28	81	18	86	23	83
Numărul mediu de ani de educație (25-64)	6,09	10,76	4,86	10,21	5,45	10,47
Numărul mediu de ani de educație (16-24)	6,41	10,96	6,17	11,10	6,29	11,04

Sursă: UNDP/WB/EC Regional survey 2011 and FRA Pilot survey 2011

La nivelul întregii țări, doi din 10 copii romi nu merg la școală. 75% dintre copiii romi nu termină clasa a 8-a. Rata analfabeților pentru persoanele de peste 16 ani este de 25% la romi, la neromi este de 3% (vezi tabel 27). La femeile rome aceasta este chiar de 30%. Diferența dintre bărbați și femei este de 9%. În cazul tinerilor între 16 și 24 de ani este vorba de 20% și 22% la femei. La bărbați aceasta este cu 4, respectiv 3 procente mai ridicată. Rezultatele acestui studiu sunt completate de cele ale recensământului din 2011. El indică 14% analfabeți în rândul romilor de peste 10 ani. Conform rezultatelor recensământului, în 2011, 3% nu au absolvit școala în total în România și 20% la romi²⁵⁴.

Numai circa jumătate dintre romi comparativ cu neromi urmează cursurile învățământului preșcolar. În timp ce rata de școlarizare pentru învățământul primar este comparabil de ridicată: 78% în total, 76% la femei și 81% la bărbați, ea a scăzut drastic în învățământul mediu, situându-se la 23% în total, 18% la femei și 28% la bărbați. Această diferență indică o rată foarte ridicată de abandon școlar la romi în timpul educației primare, continuând și pe parcursul vieții. Astfel romii alocă numai jumătate din anii alocăți educației de către neromi (5,45 : 10,47). Analfabetismul este mai răspândit în mediul rural decât în cel urban. Romii cu un nivel scăzut de educație se concentrează în comunități compacte și segregate, caracterizate printr-o mare omogenitate etnică.

Dacă se ia în considerare absolvirea școlii, se observă o imagine similară.

Tabel 28: Absolvirea școlii la romi și neromi, precum și pe sexe 2011

	Fără educație		Educație primară		Lower secondary education - ISCED 2		Upper secondary education - ISCED 3		Post-secondary education - ISCED 4+	
	Romă	Non-Romă	Romă	Non-Romă	Romă	Non-Romă	Romă	Non-Romă	Romă	Non-Romă
1. Nivel de educație pe categoria de vârstă 25-64 de ani	31%	2%	31%	9%	28%	32%	10%	52%	0%	5%
Bărbați	54%	1%	30%	6%	32%	30%	13%	60%	0%	4%
Femei	37%	3%	32%	11%	25%	34%	6%	45%	0%	7%
2. Nivel de educație pe categoria de vârstă 20-24 de ani	25%	0%	30%	6%	33%	19%	12%	63%	0%	11%
Bărbați	25%	0%	28%	0%	36%	20%	11%	76%	0%	4%
Femei	26%	0%	33%	11%	30%	19%	12%	54%	0%	16%

Sursă: UNDP/WB/EC Regional survey 2011 and FRA Pilot survey 2011

253 Indicator is based using pooled data from UNDP/WB/EC Regional survey 2011 and FRA Pilot survey 2011

254 Institut National de Statistică, Recensământul Populației și Locuințelor 2011

La grupa de vârstă 25-64 de ani, 52% dintre non-romi au absolvit treapta secundară 3, iar la non-romi numai 10%. La romi 28% au absolvit treapta secundară 2, 31% au absolvit treapta primară 1 și 31% nu au absolvit nicio treaptă. La grupa de vârstă 20-24 de ani 12% au absolvit treapta secundară 3, 33% treapta secundară 2 și 30% treapta primară 1. Pondere romilor fără școală absolvită este cu 5% mai redusă la această grupă de vârstă (vezi tabel 28). Circa două treimi dintre cei care au absolvit treapta primară se concentrează și aici în spațiul rural și în comunitățile segregate și compacte de romi.²⁵⁵

În special efectele crizei economice și financiare au dus la o cerere mai mare de munci manuale, de muncitori puțin calificați pentru construcții, retail sau producția industrială. Investițiile din străinătate caută atât angajați calificați și foarte calificați, cât și puțin calificați și necalificați pentru activități manuale corespunzătoare. Acest lucru este valabil și pentru investitorii din Regiunea Centru.

Regiunea Centru a devenit un inițiator pentru transformarea sistemului de formare profesională din România în special în legătură cu inițiativele investitorilor germani. Cu sprijinul Ministerului Educației s-au deschis primele școli de meserii după sistemul dual german în Regiunea Centru în Brașov, Sibiu și Alba Iulia. Asemenea școli au devenit între timp un exemplu pentru întreaga Românie. Cu toate acestea romii iau parte destul de rar la educația profesională, în primul rând deoarece întrerup școala înainte și nu îndeplinesc condițiile necesare. Circa 80% dintre cei care întrerup școala sunt romi. În 2011 4% dintre romii de peste 16 ani au absolvit o asemenea școală în România²⁵⁶. Un studiu vizând participanții din Regiunile Nord-Vest și Centru la dezvoltarea comunelor multietnice prezintă o pregătire profesională a romilor în domenii ca automecanic, tâmplar, croitor, sudor, constructor, zidar, lăcătuș, ospătar și bucătar, țesătoare, prelucrător prin așchiere. Totuși numărul persoanelor care iau parte la formarea profesională este comparativ scăzut²⁵⁷. 59% dintre participanții la studiu sunt de părere că o pregătire școlară adecvată nu i-ar ajuta în căutarea unui loc de muncă. Numai 25% cred că pregătirea este utilă²⁵⁸.

Și în ceea ce privește întreaga populație din Regiunea Centru, ponderea absolvenților unei școli profesionale și ai unei formări ca maistru este destul de redusă.

Tabel 29: Structura populației de peste 10 ani după nivelul instituției de învățământ absolvite 2011 (în procente)

	Superior de lungă durată	Superior de scurtă durată	Postliceal, de maștri	Liceal	Profesional	Gimnazial	Primar	Fără școală absolv.	Analfabeți[1]
Regiunea Centru	1,7	12,0	3,7	25,7	15,9	26,1	12,0	1,6	1,2
Alba	1,6	11,2	3,4	25,3	16,3	25,8	13,7	1,7	1,0
Brașov	1,9	16,4	4,2	27,7	16,2	22,2	9,1	1,6	0,7
Covasna	1,2	8,6	3,0	24,7	14,3	30,8	13,6	1,7	2,2
Harghita	1,1	8,5	3,2	29,2	14,1	29,7	11,6	1,5	1,2
Mureș	1,5	10,3	3,9	23,4	16,3	26,9	14,2	1,6	1,7
Sibiu	2,5	13,4	4,0	24,3	16,6	25,7	11,0	1,6	0,8

Sursă: Institutul Național de Statistică, Recensământul populației și al locuințelor din anul 2011

Județele Brașov și Sibiu au cele mai ridicate ponderi ale populației cu studii superioare (18,3% respectiv 15,9% din totalul populației de peste 10 ani), în timp ce ponderi de peste 50% ale populației cu un nivel scăzut de studii (primar, gimnazial sau fără școală absolvită) se înregistrează în județele Covasna, Harghita, Mureș (procentaje cuprinse între 44% și 48% din totalul persoanelor de peste 10 ani, (vezi tabel 30). Comparativ cu majoritatea statelor europene, ponderea persoanelor cu studii superioare din totalul populației, la nivelul Regiunii Centru, este sensibil mai

255 Comparații: Daniela Tarnovski: Dimensiunile importante ale incluziunii sociale la populația de Romi din România: Educație, Sănătate, Locuire și Discriminare. În: Situația romilor în România, 2011. Între incluziune socială și migrație. p. 39

256 Comparații: Daniela Tarnovski: Dimensiunile importante ale incluziunii sociale la populația de Romi din România: Educație, Sănătate, Locuire și Discriminare. În: Situația romilor în România, 2011. Între incluziune socială și migrație. p. 38

257 Sprijin pentru Dezvoltarea economiei sociale în comunități multietnice din Regiunile de Dezvoltare Nord-Vest și Centru din România. Cluj-Napoca 2011. cordonatori: Mircea Comsa și Olimpia Mosteanu. p. 23

258 Sprijin pentru Dezvoltarea economiei sociale în comunități multietnice din Regiunile de Dezvoltare Nord-Vest și Centru din România. Cluj-Napoca 2011. cordonatori: Mircea Comsa și Olimpia Mosteanu. p. 24

mică, decalajul fiind chiar mai mare în cazul populației din mediul rural²⁵⁹.

În Regiunea Centru sunt disponibile date detaliate despre romi din anul 2007, respectiv 2008. Împreună cu informațiile din localități la mijlocul anului 2013 la solicitarea ADR Centru și analizarea a diverse studii la care au participat localități din regiune, se pot trage concluzii asupra situației de educație a romilor din regiune. Rezultă astfel o imagine cu adevărat veridică pentru județele Alba, Brașov, Harghita și Sibiu, deoarece baza datelor a fost ceva mai cuprinzătoare. Se observă că mai puțin de o treime dintre copiii romi frecventează o unitate de învățământ preșcolar, respectiv o grădiniță. Numai 3% dintre copiii romi sunt înregistrați la o grădiniță. În unele comune numărul absolut al elevilor scade din diverse motive. Gradul de școlarizare diferă foarte mult în cadrul județelor și între județe. În județele Sibiu și Brașov au fost create ca bună practică centre de zi de tip „școală după școală” care sunt finanțate de inspectoratul școlar, de primării, asociații și fundații. Printr-o astfel de rețea se asigură mese calde pentru copii și se susțin activități speciale. Astfel s-a putut reduce și rata abandonului școlar în județ. Unități de învățământ mai înalt rezervă locuri special pentru romi. Din răspunsurile oferite de localități reiese faptul că un număr crescând de romi frecventează trepte mai înalte de învățământ ca liceele. În același timp se observă că există prea puțini mediatori școlari pentru romi (exemplu orașul Reghin, județul Mureș). Circa 8%-9% dintre romii din Regiunea Centru frecventează școli în continuarea clasei a 8-a²⁶⁰.

Județul Alba: Se estimează un grad de școlarizare de circa 68% la copiii romi. Acest interval ajunge de la 5% în Valea Lungă la 10% în Teiuș, 20% în Sântimbru și 25% în Sâncel, până la 100% în Berghin și Cricău.

Județul Brașov: Gradul de școlarizare a copiilor romi pentru județul Brașov ajunge la circa 88% și este astfel cel mai ridicat din Regiunea Centru. Acesta ajunge de la 67% în Apata până la 99% în Predeal.

Județul Covasna: Pentru județul Covasna există puține date disponibile. Pe baza lor se poate estima un grad de școlarizare de puțin sub 50%. Aici Târgu Secuiesc deține 8% și Baraolt 90%.

Județul Harghita: Pe baza datelor disponibile se poate calcula un grad mediu de școlarizare de 56%. Intervalul ajunge de exemplu de la 10% pentru Ciursangiorgiu, Cozmen, Dealu și Lelicieni, până la 100% în Lupeni, Secuieni, Săcel și Băile Tușnad.

Județul Mureș: Pentru Mureș nu există date disponibile.

Județul Sibiu: În județul Sibiu gradul de școlarizare a copiilor romi este de circa 68%. Aceasta este o valoare medie care variază de exemplu de la 33% pentru Gura Râului la 35% pentru Șura Mare și 36% Păuca, până la 100% pentru Loamneș. Pentru municipiile Sibiu și Mediaș se specifică aproape 83% respectiv 87%.

Numai gradul de școlarizare nu spune nimic despre gradul de educație real al romilor din Regiunea Centru. Începutul frecventării școlii este deseori întrerupt de către romi. Numărul celor care părăsesc școala în rândul romilor este îngrijorător de mare și în Regiunea Centru. La nivelul țării 12% dintre copiii între 7 și 16 ani părăsesc școala obligatorie. Circa jumătate dintre aceștia au repetat deja o clasă. 38% au repetat clasa de mai multe ori. În Regiunea Centru autoritățile locale pornesc de la premisa că între 9% și 14% dintre romi părăsesc școala înainte de absolvirea clasei a 8-a.

În Regiunea Centru este problematică și școlarizarea copiilor romi în școli speciale. Aceasta înseamnă că datorită problemelor cu limba română sau maghiară, copiii romi în sine sunt încadrați în clase sau școli speciale. Există prea puțini profesori care pot preda în limba Romanes, pentru a asigura tranziția copiilor romi. În județul Covasna au fost introduse mai multe clase școlare speciale în Romanes. Alt motiv pentru segregarea copiilor romi este opoziția părinților de copii neromi, care refuză școlarizarea propriilor copii în clasă cu copii romi. Copiilor romi le este rușine cu îmbrăcămintea lor. Ei sunt batjocoriți și marginalizați. Părinții indică aspectele financiare drept cauze pentru părăsirea școlii sau pentru neșcolarizare. Una din 6 perechi de părinți motivează slaba frecvență a școlii de către copiii lor prin discriminarea etnică. Peste 80% dintre părinți

259 Planul de Dezvoltare al Regiunii Centru 2014-2020. Analiza Socio-economică a Regiunii Centru. Noiembrie 2013

260 Răspunsuri la solicitarea de informații a ADR Centru din 09. martie 2013 din partea autorităților locale (județe, municipii, orașe și comune).

doresc absolvirea cel puțin a treptei secundare 2 de către copiii lor. Segregarea etnică este însoțită de probleme în dotarea materială a școlilor. Deoarece sărăcia este un alt motiv pentru părăsirea școlii, copiii sunt reținuți timpuriu pentru ajutor și pentru câștiguri suplimentare – fie pe câmp, fie ca cerșetori sau în activități semilegale.

Un alt fapt îngrijorător este acela că tradițiile romilor limitează dezvoltarea în special a fetelor. În privința căsătoriei timpurii (ilegală) și nașterii de copii la vârste foarte tinere, păstrarea tradițiilor se lovește de concepția modernă a societății contemporane. Cunoșcând sensibilitatea acestui subiect, trebuie menționat că în 2011 circa 10% dintre fetele rome au născut primul copil între 12 și 15 ani, alte 48% între 16 și 18 ani. Astfel circa un sfert dintre romii acestei generații nu au pregătire școlară sau profesională. Ei sunt adesea analfabeți. Acești copii nu îndeplinesc mai departe condițiile necesare de participare la activități de formare (Legea Educației Naționale 1/2011), nici nu sunt eligibili pentru o serie de activități de reconversie profesională, conform legislației române actuale.

Roma Education Fund România face referință într-un studiu la faptul că unul din trei elevi rome trebuie să meargă la școală flămând, deoarece în ultima lună nu i se putea oferi măcar o dată de mâncare acasă²⁶¹. Acest studiu s-a efectuat și în școli din Regiunea Centru. S-a ajuns la concluzia că unul din 20 de elevi rome se rușinează din cauza hainelor. Cercetările arată că aproape 30% dintre părinții elevilor rome nu au absolvit o școală sau au absolvit cel mult școala primară și astfel copiii lor sunt dezavantajați deja din perioada preșcolară, datorită limitărilor în căpătarea aptitudinilor cognitive. 15,2% dintre părinți cred că elevii rome nu sunt tratați în mod egal, 12% cred că romeii sunt cu siguranță desconsiderați. Copiii aparținând etniei rome sunt așezați în ultimele bănci, sunt evaluați mult mai prost comparativ cu neromii. Unul din 50 elevi rome (2,5%) declară că nu stăpânește bine limba română, dar 72,6% consideră că vorbesc foarte bine românește²⁶².

Elevii și părinții rome se plâng de dotarea insuficientă a școlilor speciale la care sunt înscriși romeii. Calificarea personalului didactic nu corespunde cerințelor. Romeii primesc în general puțin sprijin din partea familiilor lor. Este interesant faptul că așteptările romilor se situează mult peste posibilitățile elevilor și peste condițiile pe care ei înșiși ar trebui să le asigure. Astfel mai mulți părinți de elevi rome decât părinți de elevi neromei așteaptă deseori absolvirea de trepte superioare²⁶³.

Alte motive sunt lipsa mijloacelor financiare, mamele care stau acasă datorită fraților mai tineri, lipsa susținerii copiilor la grădiniță, lipsa încrederii în capacitatea profesorilor și educatorilor. Există tot mai multe probleme datorită emigrării unuia sau ambilor părinți și lipsei îngrijirii copiilor rămași acasă. Suprasolicitarea copiilor, care trebuie să aibă grijă de ei înșiși și posibil și de frați în lipsa părinților de la începutul primăverii și până la sfârșitul toamnei duce de multe ori la părăsirea școlii la vârsta de 14/15 ani. Există probleme cu starea sănătății copiilor. Dar și lipsa locurilor, curricula monoculturală, segregarea, lipsa sprijinului, lipsa educației timpurii formale, numărul redus de profesori care vorbesc și predau Romanes și practicile discriminatorii sunt de asemenea motive pentru care mai ales copiii rome nu merg sau nu merg cu plăcere la grădiniță și la școală. În răspunsurile din localitățile Regiunii Centru s-a atras atenția în mod explicit asupra faptului că situația familială (lipsa organizării, alcoolismul) și astfel lipsa supravegherii copiilor au o influență importantă asupra prezenței și participării la cursurile școlare. În special în cazul localităților județului Mureș s-a dezbătut tema căsătoriilor timpurii ale fetelor rome. În județul Sibiu se face referință și la numărul crescând de romei cu nevoi speciale de școlarizare și la lipsa interesului pentru educație ca motiv pentru refuzul frecventării școlii, respectiv părăsirea școlii.

Numărul insuficient sau lipsa mediatorilor școlari pentru romei sunt citate de autoritățile locale ca deficit (Reghin, Sebeș, Miercurea Sibiului). Numai în orașul Sebeș (cu un număr estimativ de peste 4.000 de romei) există doar un singur mediator.

Cu toate aceste probleme, se înregistrează însă și prime experiențe în lupta împotriva părăsirii timpurii a școlii. Reiese și faptul că problema nivelului redus de educație a romilor este mai

261 Studiul: Părăsirea timpurie a școlii – cauze și efecte, inițiat de Roma Education Fund România, s-a derulat în școli cu clase V-VIII din regiunile Centru, Nord-Est și Sud-Muntenia, unde ponderea elevilor rome este de minimum 10%.

262 <http://www.unicef.ro/media/cauzele-efectele-si-dimensiunea-abandonului-scolar-in-romania/>

263 UNDP/WB/EC Regional survey 2011 and FRA Pilot survey 2011

complexă, nefiind legată numai de capacitatea sau de dorința de învățare a copiilor.

4.2.5.3. Sănătatea

Pe fondul situației generale din sistemul românesc de sănătate, problemele structurale împiedică și în Regiunea Centru accesul la servicii medicale de calitate. Deși romii își autoevaluează în mod optimist starea de sănătate de la bine până la foarte bine, totuși ei au la nivel național o mortalitate mult mai mare și o speranță de viață mai mică la naștere față de populația majoritară. Conform unui raport din anul 2013, romii trăiesc în medie cu 16 ani mai puțin comparativ cu populația generală, decesele survenind la o vârstă medie de 52,5 ani, față de 68,8²⁶⁴. Aproximativ 25% dintre romi nu își pot permite medicamentele. Aproape un număr dublu de romi au avut nevoie de asistență medicală pe care nu au obținut-o, respectiv nu au avut acces la aceasta. În ceea ce privește vaccinările TBC, 24,7% din populația romă fusese vaccinată, comparativ cu 39,5% din populația generală²⁶⁵. Vârsta medie a romilor se află în mod evident sub 25 de ani (24,2 ani în 2002, cca. 22 ani în 2011). Ca urmare a lipsei datelor oficiale se încearcă să se obțină o imagine generală asupra stării de sănătate a romilor pe baza sondajelor și a colectării datelor din comune. Eșantionările reprezentative au relevat faptul că aproximativ jumătate dintre romii adulți începând cu 45 de ani suferă de dizabilități sau boli cronice, sunt supraponderali sau obezi. Aproximativ 60% dintre bărbații și femeile de vârstă adultă nu mai au dinți (cavități). 45,7% dintre copiii romi nu s-au folosit până la sfârșit de vaccinările prevăzute legal (Planul Național de Imunizare), iar aproximativ jumătate din numărul acestora nu este deloc vaccinată, deși vaccinările sunt obligatorii și gratuite.

Din cauza lipsei vaccinărilor și a actelor de identitate (aproape 50%), implicit a lipsei calității de asigurat, romii sunt afectați într-o măsură mai mare de bolile curențe decât populația generală. La aceasta se adaugă pericolul dependenței de droguri, lipsa consilierii sexuale determină un procent mai mare de infecții cu transmitere sexuală, hipertensiune arterială, boli ale tractului digestiv, boli acute pulmonare, etc..

Circa 50% dintre femeile rome ori nu au fost niciodată la un ginecolog (12,2%) ori nu l-au vizitat exclusiv în timpul sarcinii (34,1%). La femeile peste 45 de ani, care prezintă un risc ridicat pentru cancer de col uterin și de sân, numărul acestora se ridică în total la aproape două treimi²⁶⁶. Peste 60% dintre femei nu au auzit niciodată de mamografie. Sănătatea femeilor rome și mortalitatea maternă reprezintă o problemă, nu numai din cauza factorilor socio-economici deja menționați (sărăcie, condiții sanitare necorespunzătoare, insuficiența hranei etc.) ci și din cauza practicilor culturale cum ar fi, pe de o parte, discriminarea împotriva romilor în ceea ce privește accesul la serviciile medicale și pe de altă parte, practica unor grupuri de romi a mariajelor și a sarcinilor timpurii. În multe comunități de romi, copilăria se încheie foarte repede pentru că vârsta căsătoriei este mai mică decât în rândul populației majoritare.

Tradiția căsătoriilor aranjate și a stereotipurilor legate de sexe reprezintă factori importanți pentru rata ridicată a sarcinilor în rândul adolescentelor rome. Alți factori sunt necunoașterea metodelor de prevenire a sarcinilor, lipsa accesului la servicii medicale și contraceptive, nivelul scăzut de educație; fetele expuse la violența domestică sau la certuri în familie în timpul copilăriei – și acestea cauzate de sărăcie – este mai probabil să rămână însărcinate în adolescență, iar riscul acesta crește proporțional cu numărul experiențelor negative din copilărie.

O altă cauză pentru starea de sănătate precară a romilor o reprezintă numărul mic al centrelor medicale în acele regiuni unde trăiesc romii, respectiv distanța mare față de instituțiile medicale aferente. Pentru Regiunea Centru mortalitatea infantilă la romi este și ea de 3-4 ori mai mare decât media națională. Peste 40% dintre copiii din gospodăriile rome sunt subnutriți, izolați și înfomețați²⁶⁷.

Problemele structurale sunt demonstrate de rezultatele studiilor, care dezvăluie un șir întreg de obstacole în ceea ce privește accesul la servicii medicale, cum ar fi lipsa documentelor de

264 Raportul Centrului European pentru Drepturile Romilor privind România (CEDR), Agerpress 22.11.2013

265 Raportul Centrului European pentru Drepturile Romilor privind România (CEDR), Agerpress 22.11.2013

266 Organizația Mondială a Sănătății: Mediarea sanitară pentru romii din România (Roma health mediation in Romania) Serii de studii de caz asupra sănătății romilor nr. 1, Copenhaga 2013, p.3

267 Raportul Național privind Incluziunea Romilor în Servicii de Dezvoltare Timpurie a Copilului (IRSDTIC) pentru România, realizat în cadrul Consultării Naționale privind Incluziunea Romilor în Servicii de Dezvoltare Timpurie a Copilului. 2010

identitate (probleme de înregistrare și evidență formală a dosarului), lipsa asigurării medicale, costurile ridicate ale tratamentelor medicale, plățile extra pentru obținerea de informații, libertatea medicilor de familie în a accepta sau a refuza pacienți, precum și existența unor practici discriminatorii în sistemul medical, cum ar fi repartizarea pe maternități, redirectionarea pacienților la alți medici, interval orar separat pentru pacienții romi, respingerea pacienților romi și utilizarea unui limbaj peiorativ. Romii se declară astfel nemulțumiți de calitatea vizitelor la medicul de familie, contactul fizic limitat în timpul consultării și tratamentelor medicale, neimplicarea pacienților în decizie și tratament, utilizarea procedurilor medicale agresive și informarea redusă asupra tratamentului prescris. Ca urmare a percepției unei interacțiuni insuficiente cu medicii, majoritatea romilor evită să apeleze la asistență medicală, în special în cazul medicale minore.²⁶⁸

O influență mare asupra stării de sănătate o au condițiile de trai ale romilor. Față de restul populației acestea sunt mult mai rele. De cele mai multe ori romii trăiesc în locuințe a căror calitate lasă de dorit, amplasate în regiuni segregate, fără acces la servicii primare de asistență. Aspectele menționate reprezintă factori de risc major pentru dizabilități și boli cronice. Supraaglomerarea determină apariția unor boli fizice și psihice, a tuberculozei, a infecțiilor respiratorii și crește riscul incendiilor și accidentelor în gospodărie. Romii din mediul urban trăiesc de obicei în zone segregate. Segregarea poate reprezenta o strategie de reacție, care încearcă să compenseze, prin relațiile și rețelele sociale existente în comunitatea respectivă, lipsa unei oferte de servicii primare. Cu toate acestea segregarea ca strategie de reacție este numai o soluție ad-hoc, deoarece mai mult agravează situația grupurilor vulnerabile prin izolarea și concentrarea într-un singur loc. Prin segregare romii sunt privați de accesul la servicii medicale, locuri de muncă și educație, precum și de contactul cu restul societății.

Calitatea locuirii în aceste zone segregate este de obicei extrem de precară. Din analiza datelor prezentate rezultă că starea generală de sănătate a romilor, care trăiesc în condiții inadecvate de locuire, este de obicei proastă iar aceștia suferă adeseori de boli psihice, conform propriilor declarații. În plus riscul de accidentare în gospodărie este mai ridicat, iar problemele asociate drogurilor mai dese, pentru romii care trăiesc în condiții inadecvate de locuire. Lipsa unor locuințe adecvate se reflectă astfel și asupra sănătății, servind uneori ca pretext pentru discriminarea existentă în acordarea asistenței medicale. În acest sens există și exemple din alte țări precum Marea Britanie, unde călătorii de cele mai multe ori au numai un acces limitat la consiliere medicală, deoarece angajații din sistemul medical refuză să accepte pacienții care nu le pot indica un domiciliu stabil.

Regiunea Centru este una dintre cele două regiuni în care speranța de viață de 71 de ani este mai mare decât media națională. Rezultatele studiului privind starea de sănătate a romilor, care a fost realizat la cererea CRISS, sunt aplicabile pentru Regiune în întregime²⁶⁹. Romii obțin accesul la servicii medicale prin intermediul asistenței medicale de urgență, gratuită pentru toți cetățenii în România. Accesul la asistență primară și tratamente de specialitate este limitat în mare măsură. Datorită educației în general bune și cunoștințelor excelente de limbi străine, Regiunea Centru este afectată în special de migrarea personalului medical bine calificat (medici și asistente). Au existat și există în continuare cazuri în care în decursul unei luni și-au dat demisia până la 30 de angajați (medici și asistente) dintr-un singur spital. Dezechilibrele sporite între asistența medicală privată și cea de stat îi afectează deosebit de grav pe romi. Pe de o parte majoritatea romilor (dar și populația în ansamblul ei) nu își pot permite să plătească consultațiile și tratamentele private. Pe de altă parte sub semnul urgenței în sistemul medical se află dotările din instituțiile de stat, în special din spitale și unitățile de primire a urgențelor.

Odată cu înființarea asistenței medicale de urgență (SMURD) în toate județele din Regiune s-a eliminat o mare deficiență. Dotarea cu autovehicule și elicoptere moderne permite o intervenție rapidă în situații de urgență și în caz de accidente. Cu ajutorul elicopterelor se pot efectua intervenții și în regiunile greu accesibile.

Urmărirea indicatorilor de incluziune socială în Regiunea Centru, în special a indicatorilor terțiari

268 Vergleiche: Wamsiedel M, Vincze E, Ionescu I. Roma health: the perspective of actors involved in the health system – doctors, mediators, and patients. Bucharest, Romani CRISS, 2012.

269 Sănătate și Comunitatea Romă: Analiză asupra situației din România. România CRISS 2012 (Centrul Romilor pentru Intervenție Socială și Studii).

referitori la starea de sănătate a populației române, relevă progrese în asistența medicală, dar și diferențe între mediul urban și cel rural precum și între județe. Astfel ponderea nașterilor asistate de personal calificat în Regiunea Centru în ultimii 10 ani a scăzut în mod continuu. Această reducere poate fi pusă mai ales pe seama situației agravante din mediul urban. Dacă în mediul rural scăderea a fluctuat cu un punct procentual, în mediul urban s-au înregistrat în schimb 4 puncte procentuale.²⁷⁰

Tuberculoza se numără printre cele mai răspândite boli din lume. Numărul cazurilor de deces este mare, iar tratamentul costisitor. De aceea o creștere a numărului de noi cazuri de îmbolnăvire este urmărită cu mare atenție. În prezent în Europa numărul îmbolnăvirilor crește mai ales în metropole sau aglomerări urbane. În Regiunea Centru din 2003 până în 2011 s-a înregistrat o scădere continuă. În 2012 numărul a crescut ușor. În județe se pot observa diferențieri semnificative. Astfel în județul Alba, aflat pe locul doi după județul Mureș la numărul de noi îmbolnăviri, numărul acestora a scăzut cu mai mult de jumătate până în 2011, iar apoi din 2011 până în 2012 a crescut cu 8 noi cazuri îngrijorătoare la 100.000 de locuitori. În județele Brașov, Covasna și Sibiu s-a înregistrat o scădere continuă, iar în județele Mureș și Harghita din 2011 până în 2012 o ușoară tendință de creștere (vezi tabel 30).

Tabel 30: Incidența tuberculozei în Regiunea Centru (numărul cazurilor noi de tuberculoză, înregistrat într-un an, raportat la 100.000 locuitori)

Județ	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Regiunea Centru	74,5	74,3	68,4	60,1	53,2	56,2	51,6	47,7	39,0	39,2
Alba	92,1	77,6	78,1	72,9	60,6	69,5	53,2	51,8	39,1	47,1
Brașov	72,5	68,3	61,8	51,0	46,8	46,3	45,2	45,0	36,9	33,3
Covasna	36,5	40,2	41,5	32,6	35,8	33,2	39,5	32,4	35,2	31,2
Harghita	45,8	40,5	44,7	38,6	37,2	27,7	32,4	23,1	24,7	25,7
Mureș	103,2	115,2	99,1	90,5	72,4	88,9	74,6	74,6	54,4	55,7
Sibiu	63,7	67,5	59,2	50,6	50,6	47,7	38,1	38,1	33,6	32,4

Sursă: Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, Direcția Indicatori Servicii Sociale și Incluziune Socială, Compartiment Indicatori Sociali și Programe Incluziune Socială: Incluziune Socială, calculat de INS, 2013

Rata mortalității infantile în Regiunea Centru s-a redus pentru întreaga regiune în ultimii ani la aproape jumătate. Totuși se pot observa fluctuații semnificative între 2009 și 2012. Per ansamblu rata mortalității a scăzut, în mediul urban această scădere fiind de aproape o treime. Ea se datorează în mod clar unei îngrijiri medicale mai bune²⁷¹.

Procentul copiilor născuți de mame minore (până în 18 ani) a scăzut în România la nivelul întregii țări de la 5,7% la 4,7%. Principala reducere s-a înregistrat în mediul urban la 2,9%, iar în mediul rural s-a menținut la 6,9%²⁷².

Dotarea comunelor din Regiunea Centru pentru asistența medicală a romilor este foarte diferită. Procentul populației înscrise la un medic de familie s-a majorat în întreaga regiune de la 88,8% în 2003 la 96,2% în 2011. Totuși în 2012 procentul a scăzut la 96,3% (datele pentru 2012 sunt încă provizorii). În 2003 procentele în județele Brașov și Alba erau cele mai mici, de 78,6, respectiv 82,3. Ambele județe se aflau astfel cu 10% sub celelalte județe, iar Brașovul față de Sibiu chiar cu 20%. Până în 2011 procentele populației înscrise pe listele unui medic de familie au continuat să se alinieze. Diferența între județele Brașov și Sibiu s-a redus la 10%. În toate județele procentul era de peste 90%. Județul Alba înregistra în 2011 un procent de 99,5%. Datele provizorii pentru

270 Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, Direcția Indicatori Servicii Sociale și Incluziune Socială, Compartiment indicatori sociali și programe incluziune socială: Incluziune Socială, calculat de INS, 2013, p. 66

271 Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, Direcția Indicatori Servicii Sociale și Incluziune Socială, Compartiment indicatori sociali și programe incluziune socială: Incluziune Socială, calculat de INS, 2013, p. 73-76

272 Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, Direcția Indicatori Servicii Sociale și Incluziune Socială, Compartiment indicatori sociali și programe incluziune socială: Incluziune Socială, calculat de INS, 2013, p. 77

2012 se află în medie între 11% și 7% sub procentul din 2011²⁷³.

Condițiile pentru asistența medicală nu sunt aceleași în toate județele Regiunii. Închiderea spitalelor, strâns legată de criza economică și financiară, a cauzat mari probleme. Astfel închiderea spitalului din Codlea a provocat aproape un colaps în municipiul Brașov. Toate serviciile medicale, asigurate de spital în comunele din împrejurime, au trebuit să fie preluate peste noapte de instituțiile medicale din orașul Brașov, ceea ce a generat o suprasolicitare enormă a personalului și a resurselor. O altă problemă o constituie plata în instituțiile de stat. În linii mari se încearcă în regiunile mai îndepărtate asigurarea serviciilor medicale printr-un dispensar medical, deservit de un medic de familie și un asistent. În schimb mediatorii sanitari recomandați, care se ocupă în special de romi, nu acoperă încă întreaga regiune. De exemplu în Târnăveni (2 mediatorii sanitari), Reghin (un mediatorii sanitar), Sărmașu (1un mediatorii sanitar și un punct SMURD), Miercurea Nirajului nu are nici un mediatorii sanitar, iar în Miercurea Ciuc există un singur mediatorii sanitar. Structura mediatorilor sanitari din România nu poate revoluționa în întregime sistemul dezorganizat, însă primele succese în acordarea unei asistențe mai bune pentru romi vorbesc de la sine.

O prezentare generală a numărului de mediatorii arată cât de diferită este situația în județele din Regiunea Centru în anul 2012 (vezi tabel 31).

Tabel 31: Numărul mediatorilor sanitari în Regiunea Centru 2012

Județ	Numărul mediatorilor	Numărul romilor deserviți de un mediatorii sanitar
Regiunea Centru	113	984
Alba	3	1.188
Brașov	19	147
Covasna*	10	826
Harghita*	11	484
Mureș	38	606
Sibiu**	32	112

* ambele cifre au la bază datele oferite de administrațiile județene în cauză

** datele se află în contradicție cu cele oferite de Prefectura Sibiu din aprilie 2013, care indicau 19 mediatorii sanitari

Sursă: Harta Accesului la Servicii de Sănătate. Institut pentru Politici Publice București. Studiu de caz: Provocări pentru populația de etnie romă. Noiembrie 2013

În județul Covasna sunt angajați 10 mediatorii sanitari în Sf. Gheorghe (2), Hăghig, Zăbala, Boroșneu Mare, Vâlcele (3), Belin (1), Brăduț (1). Județul Harghita are angajați 11 mediatorii sanitari în Plăieși de Jos, Șimonești, Avrămești, Atid, Eliseni, Zetea, Cristuru Secuiesc, Mărtiniș, Odorheiu Secuiesc, Toplița, Miercurea Ciuc. În plus mulți romi nu sunt cuprinși în sistemul de sănătate, deoarece nu dispun de nicio asigurare și/sau nu dețin niciun document de identitate.

În anumite județe activează fundații și asociații din țară și din străinătate în special în domeniul asistenței medicale. Printre acestea se numără: Diakonia, Caritas, Speranța, Satele Copiilor (Kinderdörfer) și Fermele Copiilor (Kinderbauernhöfe). Fără acești reprezentanți ai asociațiilor religioase și donatori, asistența medicală pentru romi ar fi fost mult mai dificilă.

De asemenea dotările din comune sunt diferite. Dacă Șura Mică (județul Sibiu) este relativ bine dotată cu trei cabinete medicale, un cabinet stomatologic, două farmacii, dintre care una cu program de 3 zile pe săptămână, pentru celelalte comune unitățile medicale se află la o distanță considerabilă. În Miercurea Sibiului din același județ localnicii reclamă distanța până la farmacie, stomatologie și dispensar. Ei declară că au numai un mediatorii sanitar, iar cel mai apropiat spital se află la 30 de km.

273 Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, Direcția Indicatori Servicii Sociale și Incluziune Socială, Compartiment indicatori sociali și programe incluziune socială: Incluziune Socială, calculat de INS, 2013, p. 78

În comuna Brăduț (județul Covasna) organizațiile Diakonia susțin romii în special prin îngrijire medicală la domiciliu. Diakonia și Caritas sunt foarte active și în județele Mureș, Harghita și Alba.

În Regiunea Centru romii sunt departe de a fi înscrși 100% la medicii de familie. Dacă multe comune indică un procent de 80 sau chiar 90%, în altele nu sunt înscrși nici măcar 15%. Totuși persoanele angajate și beneficiarii de ajutor social sunt implicit asigurați medical.

4.2.5.4. Condițiile de locuire

Între starea de sănătate și condițiile de locuire a romilor din Regiunea Centru există o legătură directă. Dacă în Regiunea Centru 60% din populația totală locuiește în mediul urban conform rezultatelor recensământului din 2011, în cazul romilor este vorba de numai 30,8% (media națională: 37,1%). Ceea ce denotă faptul că în Regiunea Centru mai mult de două treimi din populația romă trăiește la țară (69,2%) iar această pondere a crescut din 1992 cu încă aproximativ două procente.

Romii au, ca orice alt cetățean din România și Europa, drept la locuire, însă se confruntă cu numeroase probleme specifice, în primul rând cu lipsa actelor de identitate. În plus se enumeră condițiile inadecvate de locuire – lipsa accesului la utilitățile publice (apă curentă, canalizare, electricitate), accesul limitat în mod indirect la unități de învățământ, sanitare. Abordările necesare sunt atât cea legală, cât și cea socială. Până în prezent au fost dovedite nenumărate situații în care autoritățile publice nu au asigurat standardele minime cu privire la dreptul la locuire, aplicând practici de segregare rezidențială, rasism de mediu sau evacuări forțate.

Așa cum indică Barometrul Incluziunii Romilor, în 2007 accesul la diverse servicii (situația drumurilor și transportul public de persoane) precum și calitatea acestora erau în continuare pentru romi mult mai deficitare, în raport cu mediul unde locuia majoritatea populației. 72% dintre romi au drumuri de pământ în fața caselor²⁷⁴. Pe lângă izolare individuală, aceste condiții de infrastructură conduc și la o separare de posibilitățile de cumpărături, școli, grădinițe și alte servicii de asistență.

Până în 2012 s-au înregistrat evoluții vizibile. Conform datelor Ministerului Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, în Regiunea Centru ponderea gospodăriilor încălzite cu materiale inadecvate a scăzut de la 2,4 în 2003 la 0,5% în 2012. În aceeași perioadă ponderea gospodăriilor din Regiune fără acces la apă caldă s-a diminuat de la 38,7% la 22,2%, iar cea a persoanelor fără acces la apă caldă de la 39,2% la 25,1%. În 2003 o treime din gospodării nu aveau baie sau duș (32,8%), în 2012 numai una din 5 (21,9%). Chiar dacă se observă o atenuare în ultimii 10 ani, în ceea ce privește achitarea cu întârziere a facturilor romii se află în fața celorlalte etnii. De trei ori mai multe persoane de etnie romă își plătesc cu întârziere facturile de energie electrică²⁷⁵.

Locuințele și casele celor mai mulți romi sunt din materiale precare, multe nu au acces la utilitățile de bază (canalizare, gaz, apă și electricitate) și sunt supraaglomerate (numărul persoanelor per cameră este dublu față de alte grupuri etnice). În mediul rural aproximativ 3% din romi, iar în mediul urban aproximativ o treime dintre aceștia trăiesc în imobile părăsite sau improvizate. În mediul rural 96% din romi, iar în mediul urban 76% locuiesc la casă. În 2006 studiile arătau că 2/3 dintre romi trăiau în locuințe „noi”, construite după 1990; Acestea sunt însă construite predominant din chirpici (43,2% din total în anul 2006)²⁷⁶. Datele statistice arată că mare parte din populația de romi trăiește în condiții de locuire mizere, ce perturbă și alte aspecte importante ale vieții lor cotidiene (educația și sănătatea în mod special). Datele din Barometrul Integrării Romilor arată că 28,9% din romi au o densitate de locuire de peste 3 persoane/cameră și 12,6 m²/ persoană, comparativ cu cei de altă etnie unde ponderea este de doar 3,7% și suprafața medie/persoană este de 22,3 m²²⁷⁷.

În cadrul studiului UNDP, al Băncii Mondiale și al Comisiei Europene s-a constatat că în anumite

274 Fundația pentru o Societate Deschisă: Barometrul Incluziunii Romilor. București 2007, p. 32

275 Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice. Compartiment indicatori sociali și programe de incluziune socială. Indicatori de incluziune socială calculați de Minister 2003-2012.

276 Comisia Prezidențială Pentru Analiza Riscurilor Sociale și Demografice, Raportul Riscuri și inechități sociale în România, coord. Marian Preda, pp. 118-119, www.presidency.ro/static/CPARSDR_raport_extins.pdf

277 Fundația pentru o Societate Deschisă: Barometrul Incluziunii Romilor. București 2007

puncte, respectiv în ceea ce privește dotarea locuințelor, romii nu se deosebesc în mod drastic de ne-romi. Însă în ceea ce privește suprafața medie locuibilă, locuința sigură, accesul la apă și condițiile sanitare se observă totuși deosebiri semnificative. Acest lucru este valabil în special și pentru motorizare (autoturism sau motocicletă) și dotarea gospodăriilor cu calculatoare și internet. Numai aproximativ jumătate dintre gospodăriile de romi față de neromi dispun de un pat propriu pentru fiecare membru al familiei. Rata mai mică în privința dotării cu mașini de spălat este direct legată de problema accesului la apă, amenajarea băilor (vezi tabel 32).

Tabel 32: Compararea condițiilor de viață ale romilor și neromilor 2011

	Roma	Non-Roma
Schimbarea vecinilor **	28%	34%
Regularitatea colectării gunoiului		
Cel puțin în fiecare săptămână	49%	62%
Cel puțin la două săptămâni	15%	20%
Neregulat	11%	7%
Niciodată	25%	10%
Camere pe fiecare membru al gospodăriei **	0,64	1,40
Metri pătrați pe fiecare membru al gospodăriei	13,50	32,24
Ponderea populației fără acces la o locuință sigură **	27%	4%
Ponderea populației fără acces la o sursă îmbunătățită de apă **	72%	52%
Ponderea populației fără acces la o canalizare îmbunătățită **	83%	52%
Accesul la electricitate **	85%	97%
Accesul la diverse facilități **	-	-
1. Receptor radio	33%	60%
2. TV color	81%	97%
3. Bicicletă sau motocicletă	21%	47%
4. Autoturism/ utilitară pentru uz personal	12%	40%
5. Cal	13%	10%
6. Calculator	15%	48%
7. Conexiune la internet	9%	41%
8. Telefon mobil sau fix	66%	89%
9. Mașină de spălat	33%	71%
10. Pat pentru fiecare membru al gospodăriei, inclusiv copii	44%	88%
11. Cel puțin 30 de cărți	10%	56%
12. Generator curent	2%	5%

* indicatorul are la bază răspunsurile membrilor adulți ai gospodăriilor, selecții aleatorii

** indicatorul are la bază datele cumulate din Studiul Regional UNDP/WB/EC 2011 și Studiul-Pilot FRA 2011

Sursă: UNDP/WB/EC Regional survey 2011 and FRA Pilot survey 2011

Romii trăiesc cu o probabilitate mult mai mare în adăposturi improprii precum colibe, barăci și alte clădiri în paragină. Faptul este evident în întreaga Regiune Centru. Așezările compacte de romi se caracterizează prin case construite din material ieftin al căror înveliș este permeabil. Casele sau locuințele romilor prezintă mari deficiențe. De multe ori spațiile locuibile sunt invadate de mușegai. Una dintre problemele principale la locuințele romilor este lipsa accesului la instalații sanitare

(precum toaletă interioară, baie sau duș). Mulți romi nu au încă acces la apă potabilă curată, cu atât mai puțin la canalizare.

Așezările compacte de romi se dezvoltă liber în condițiile următoarelor dificultăți:

1. Lipsa actelor de proprietate sau a raporturilor de proprietate neclare
2. Nu există siguranța că taxele de racordare și costurile ulterioare de întreținere pentru apă, curent și gaz vor fi plătite. Furnizorii de utilități nu încheie contracte în caz de raporturi incerte de proprietate.

Legislația actuală în domeniul imobiliar nu se află la nivelul standardelor internaționale, la care de fapt s-a angajat Guvernul României. El nu poate să asigure mai ales dreptul la o locuință adecvată și să împiedice evacuările forțate. Astfel de evacuări forțate au avut loc și în Regiunea Centru, ca de exemplu în Miercurea Ciuc. Mulți dintre romii evacuați sunt abandonați după strămutare. Există cazuri în care mai mulți romi strămutați sunt nevoiți să împartă o singură cameră într-o casă care se află în imediata apropiere a unei rampe de gunoi. Grupurile sanitare sunt utilizate uneori de până la 20 de persoane. Aproape o treime din persoanele afectate de evacuări își pierd locul de muncă, deoarece noile adăposturi se găsesc în general la periferia orașelor și dispun de o proastă infrastructură de transport. În zonele segregate de la orașe un număr dublu de romi nu au acces la grupuri sanitare mai bune, în comparație cu populația majoritară rezidentă în aceste regiuni. Gradul oricum mare de supraaglomerare se accentuează în urma strămutărilor aferente evacuărilor forțate. În numele revitalizării zonelor urbane romii cad în final victimă divizării sociale forțate a mediilor de viață urbane. Așezările romilor de la marginea orașelor sunt o expresie a excluziunii în spațiul urban, a marginalizării și discriminării acestora.

Aplicând standardele de locuit, care sunt acceptate în majoritatea statelor europene, din monitorizarea indicatorilor pentru incluziune socială reiese cât de departe se află romii și în Regiunea Centru de astfel de standarde minimale. Este vorba de suprafața spațiului locativ, existența apei curente, a apei potabile, a apei calde, alimentarea cu energie electrică și gaz, existența toaletei interioare, a ferestrelor, a spațiilor uscate, acoperișurilor etanșe, utilizarea materialelor netoxice de construcții și pentru instalații și o stare igienică bună a spațiilor²⁷⁸. Din păcate datele despre romi oferite de Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice nu sunt colectate după județe sau regiuni. Anumiți indicatori sunt prezentați după gradul de sărăcie, însă nu și după apartenența etnică. Este vorba de încălzirea adecvată, alimentarea cu apă potabilă, accesul la apă caldă și dotarea locuințelor sau a caselor cu baie sau duș. Din diverse anchete și studii rezultă cu puține variații o imagine similară în orașe și comune în privința condițiilor de locuire a romilor – nu numai în Regiunea Centru.

Informațiile culese în localitățile din Regiunea Centru confirmă faptul că, în ciuda tuturor progreselor înregistrate în anumite comune și a revitalizării urbane, pentru 2013 situația romilor se prezintă în continuare foarte diferențiată. În contextul dezvoltării generale a localităților au fost asfaltate parțial căile de acces, în interiorul așezărilor au fost pavate drumurile, s-au construit rețele de apă potabilă și s-au racordat case. Parțial s-a introdus sistemul de canalizare, care a cuprins și așezările de romi. Însă o mare parte a romilor a rămas neracordată la rețelele existente, aprovizionându-se alternativ de la o sursă de apă publică sau privată.

Condițiile de locuire ale romilor sunt precare în toate județele – în orașe și comune. În același timp sunt atât de diferite ca și categoriile/neamurile de romi. Unele trăiesc precum populația majoritară și beneficiază de toate utilitățile. Altele sunt sărace până la foarte sărace și trăiesc marginalizate. Dispun de 1-2 camere, nu sunt racordate la rețelele de apă și canalizare, la gaz și frecvent nici la curent. Terenul nu le aparține, nici măcar casele întotdeauna. Gradul de aprovizionare cu apă potabilă din rețeaua publică oscilează de la nici unul până la toți racordați. Există din păcate și situații deplorabile precum în Blăjeș (județul Sibiu), unde 7 familii de romi hingheri locuiesc la aproximativ 1 km de vatra satului, în câmp, în bordeie săpate în pământ și acoperite de resturi textile, nailoane și pământ. Nu au deloc apă, se folosesc de o groapă în care picură apă dintr-o conductă fisurată.

278 Living conditions of the roma: Substandard housing and health (Condițiile de viață ale romilor: locuințele inadecvate și sănătatea) Fundația Europeană pentru Îmbunătățirea Condițiilor de Viață și de Muncă, Dublin 2012.

Exemplară poate fi considerată situația din Miercurea Nirajului, unde 40-45% din casele romilor sunt racordate la rețeaua centralizată de curent. Din păcate se întâmplă ca acestea să fie decuplate constant din cauza facturilor neachitate. 80-82% din case sunt încălzite cu lemne. O racordare la rețeaua de gaz nu este posibilă din lipsă de documente sau de bani. Cea mai mare parte a romilor nu își plătesc facturile sau nu le plătesc la timp. Într-un oraș mai mare, ca de exemplu municipiul Târnava, majoritatea locuințelor din zonele locuite de romi se află într-o stare avansată de degradare. O bună parte trăiesc în condiții insalubre și supraaglomerate. 30% din familiile rome nu au apă curentă, 30% nu au gaz, iar 10% dintre ei nu sunt racordați la curentul electric. De asemenea în orașul Sărmașu majoritatea locuințelor prezintă un grad ridicat de uzură, fiind construite în mare parte din pământ, acoperite parțial cu folie, carton asfaltat și plăci sparte de azbociment. În majoritatea cazurilor încălzirea se face cu lemne. Există însă și familii de romi ale căror locuințe sunt construite din cărămidă, fiind dotate cu instalație electrică și gaz metan.

Exemple selectate privind situația locativă în Regiunea Centru

Comunitățile de romi din Miercurea Ciuc trăiesc în adăposturi improvizate din lemn și plăci OSB pentru persoanele fără locuință, în condiții improprii. Autoritățile publice asigură alimentarea cu curent, apă potabilă și colectarea gunoiului.

În municipiul Sebeș majoritatea străzilor locuite de romi sunt racordate la apă, canalizare și curent.

În comuna Tușnad 30% trăiesc în confort rural, 70% din case sunt improvizate sau dezafectate, confortul fiind satisfăcător sau acceptabil. În Homorod 12 din 435 familii de romi sunt racordate la rețeaua de gaz și își plătesc facturile. Celelalte familii se încălzesc cu lemne, procurate din pădurea comunei, o parte dintre acestea folosesc boilerul electric, pe gaze naturale sau lemne.

În comuna Brăduț anumite familii de romi și-au permis lucrări de amenajare, deoarece membrii familiei au lucrat în străinătate. Ei dispun de case cu bucătărie, baie, instalații aferente, mai multe camere și corpuri de clădire extinse. Cea mai mare parte se bucură de un standard mediu în urma activităților ocazionale și a practicării meșteșugurilor (mături, coșuri, linguri de lemn), în baza cărora și-au creat condițiile. O altă parte trăiesc la limită, într-o singură cameră, din muncă ocazională și ajutor de la stat. Această parte a romilor au familii mari până la foarte mari, cu mulți copii, care au nevoie de sprijinul autorităților publice, șansa acestora de integrare sau socializare tinzând către zero. Toți romii au acces la curent și apă potabilă din rețeaua publică, telefon, internet, cablu TV, acces rutier și în scurt timp urmează și o racordare la canalizare.

În Miercurea Sibiului trăiesc familii de romi în condiții igienice foarte bune, și 2-3 familii cărora le merge mai puțin bine. Totuși trebuie menționat faptul că orașul Miercurea Sibiului nu are un sistem centralizat de alimentare cu apă și nici canalizare. Populația se aprovizionează cu apă din fântânile proprii sau publice. În comuna Teliu există construcții ilegale ale romilor ce au fost ridicate pe terenurile aparținând altor persoane iar pe pășunea comunală cele mai multe case sunt din lemn cu podeaua din pământ, condițiile de locuit fiind precare. Zona în care locuiesc romii este racordată la rețeaua de apă potabilă și are curent. Accesul nu este asfaltat. Comuna Băgaciu a asigurat pentru majoritatea romilor accesul la sistemele de utilități publice. 90% din case sunt din cărămidă.

În comuna Chirpăr condițiile de locuire sunt de asemenea precare. Cei mai mulți romi sunt concentrați pe anumite străzi. Același lucru este valabil și pentru orașul Săliște, unde casele romilor sunt construite din lemn sau cărămidă. 75% sunt racordați la curent, un număr restrâns și la rețeaua publică de alimentare cu apă. Câteva străzi sunt asfaltate. În Șura Mică locuințele sunt din chirpici. Aceste gospodării dispun de o singură cameră sau maxim de două, câteva sunt racordate legal la curent, celelalte folosesc curentul de la vecini. O rețea centralizată de apă și canalizare nu există.

În localitățile din Regiunea Centru una dintre cele mai mari și dificile probleme o reprezintă și faptul că aproximativ o treime din totalul populației de etnie romă nu deține contracte legale valabile pentru casele și/sau locuințele lor. Nu de puține ori acest aspect afectează simultan mai multe familii, constituind astfel o problemă colectivă. Caracterul acut al acestei probleme manifestate și în Regiunea Centru trebuie să le determine pe autoritățile locale să se ocupe mai mult de acest aspect deoarece afectează dezvoltarea globală a localității. În Miercurea Nirajului, de exemplu,

90-92% nu au niciun document de proprietate (cca. 150 de persoane nici măcar acte de identitate, respectiv certificate de căsătorie). Casele au fost ridicate fără autorizații de construcție. Racordările la curent și gaz nu pot fi aprobate ca urmare a lipsei actelor de proprietate.

Multe gospodării de romi nu au acte corespunzătoare de proprietate asupra terenului sau a casei în care trăiesc, iar șederea lor este, prin urmare, justificată doar printr-un consens temporar, în baza căruia au dreptul să trăiască acolo. Dar acest consens local temporar nu este suficient pentru a permite locuitorilor să obțină cărți de identitate la adresele de facto. În pofida modificării semnificative în legislația care facilitează înregistrarea rezidenților fără contracte de proprietate, nu este totuși posibil să se obțină recunoașterea legală a unei adrese de facto atunci când casa sau baraca nu are o adresă poștală, sau atunci când aceasta are un alt proprietar (care poate fi în străinătate sau mort).

Locuitorilor fără contracte de proprietate, în special celor care trăiesc în clădiri ilegale, de multe ori le este imposibil de finalizat un contract cu compania de electricitate sau cu alți furnizori de utilități. Acest lucru afectează calitatea locuințelor și poate duce la comportamente riscante sau ilegale, cum ar fi conexiuni improvizate la rețeaua electrică. Lipsindu-le o bază legală pentru arbitraj, disputele teritoriale împotriva vecinilor pot escalada. Nu în ultimul rând, rezidenții fără drepturi legale asupra pământului au un statut marginal de cetățenie la nivel local. Ei pot fi în orice moment subiecții evacuărilor forțate sau ai altor intervenții ale autorităților locale, fiind discriminați - pe baza statutului lor precar - atunci când vine vorba de servicii de acces, cum ar fi școlarizarea, ocuparea forței de muncă sau asistența socială.

Aproximativ 2% dintre romi trăiesc în case neînregistrate, în timp ce 4% trăiesc în locuințe publice. 13% dintre romi trăiesc în case ale căror proprietari nu dețin un contract de proprietate care să ateste apartenența. În plus față de acești proprietari neînregistrați, 73% dețin un contract legal valabil de proprietate, în timp ce 14% dintre proprietari au contracte scrise de mână (chitanțe de mână) sau alte documente²⁷⁹.

4.2.5.5. Sărăcia și excluziunea socială

Toți indicatorii analizați pentru determinarea gradului de sărăcie sau de excluziune socială situează Regiunea Centru considerabil sub nivelul datelor pentru toată România și mereu în prim-plan la compararea regiunilor între ele. Regiunea Centru împreună cu Nord-Vest și București-Ilfov se află într-o poziție bună la ponderea populației afectate de sărăcie și excluziune socială. În timp ce acest indicator se referă la mai mult de jumătate din populația regiunii Nord-Est, în Regiunea Centru este sub o treime, deși cifra este încă extrem de ridicată (vezi capitolul 4.2.2.). Ponderea gospodăriilor în care trăiesc persoane cu ocupație foarte redusă a scăzut în toată România în ultimii patru ani. Acest fapt este valabil și pentru Regiunea Centru, care ocupă locul al treilea cu cele mai puține gospodării, după București-Ilfov și Nord-Est. În timp ce rata deprivării materiale ridicate (austerității) s-a redus per total pentru România, ea a crescut din nou în Regiunea Centru din 2011 în 2012. Este interesant faptul că Regiunile Centru și Nord-Vest se află mult sub ponderea mediei pe țară și mult sub cea din București-Ilfov. În timp ce la media pe țară rata persoanelor expuse sărăciei a crescut ușor din 2009 până în 2012, în regiunile individuale au avut loc modificări mult mai importante. Scăderea cu 1,4% până în 2011 din Regiunea Centru nu este foarte pregnantă. Însă până în 2012 a avut loc o nouă creștere cu 0,6%.

Romii sunt în general cea mai defavorizată și cea mai săracă grupă a populației atât la nivel european, cât și la nivel național precum și în Regiunea Centru. Paragrafele anterioare referitoare la situația de pe piața muncii, situația educației, starea sănătății și condițiile de locuit au arătat cât de mult sunt defavorizați romii comparativ cu întreaga populație a României și a Regiunii Centru. Aceste aspecte specifice au clarificat și diferența graduală și structurală în deprivarea materială a romilor comparativ cu populația majoritară. În această privință și diversele ponderi ale romilor din populație în regiunile individuale de dezvoltare influențează semnificativ factorii menționați mai sus.

Datorită situației dificile de pe piața muncii, romii generează venituri reduse; nivelul redus de educație le blochează multe posibilități de pe piața muncii, condițiile de locuit nu se pot modifica

279 Compară: Selecție de fragmente din Propuneri de revizuire a proiectului Strategiei Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității romilor pentru perioada 2011-2020, p. 5-32

semnificativ datorită situației financiare precare, condițiile generale de trai afectează stima de sine a romilor (îmbrăcăminte proastă, igienă precară) și favorizează discriminarea, segregarea și marginalizarea. Aceste fenomene precum și condițiile grele de viață intensifică la rândul lor și problemele financiare. Veniturile majorității etnicilor romi sunt foarte mici, adesea ei nu au niciun venit; aproape jumătate dintre romi nu au avut luna trecută nicio sursă de venit și una din zece gospodării nu a avut niciun venit luna trecută. Se explică astfel de ce aproape jumătate dintre gospodăriile romilor au datorii și pentru multe familii suma împrumutată este mai mare decât venitul lunar.

Sărăcia este o viață la marginea extremă a existenței. Sărăcia absolută se caracterizează prin fonduri insuficiente pentru a putea îndeplini condițiile de bază. Persoanele absolut sărace suferă de lipsuri foarte grave și trebuie să lupte în permanență pentru supraviețuire. Se ia în considerare un anumit coș de produse, al cărui cost lunar formează limita sărăciei. Ponderea populației care câștigă mai puțin decât valoarea coșului de cumpărături este considerată săracă. Această metodă determină *sărăcia absolută*. După o continuă scădere a părții populației române expuse sărăciei și excluziunii sociale până în 2011, această parte a crescut din nou în 2012 (de la 40,3 la 41,7%)²⁸⁰.

Nu este surprinzător faptul că peste 70% din populația absolut săracă din toată România trăiește la țară. În schimb sunt interesante variațiile dintre regiunile de dezvoltare. Astfel, după variații semnificative, numărul săracilor care trăiesc în Regiunea București-Ilfov comparativ cu toți săracii din România nu numai că nu a scăzut, ci a mai crescut comparativ cu 2003. Regiunea Centru se afla în anul 2003 la fel ca în 2011 cu 9,5% pe locul patru după București, Nord-Vest și Vest, în timp ce Regiunea Vest ar putea lua locul doi înaintea Regiunii Nord-Vest în 2011. (vezi capitolul 4.2.2.)

Până în 2011 ponderea persoanelor absolut sărace din cifra totală a săracilor din România a crescut cu aproape 3%. Dacă în 2003 diferența dintre Vest și Centru era de 3,1 puncte procentuale, intervalul dintre Vest și Centru a crescut în 2011 la 8,6 puncte procentuale. Trebuie să se țină cont și de faptul că această deplasare în distribuția teritorială a săracilor – fără a lua în considerare Regiunea București-Ilfov – se poate interpreta și ca un semn al diferențelor crescute dintre regiuni. Acesta se bazează cu siguranță pe factori complecși și multidimensionali, dar ei nu constituie însă un indiciu pentru tendințele de dezvoltare. În ceea ce privește rata sărăciei absolute, se poate constata că în 2012 aceasta reprezintă pentru întreaga Românie doar o cincime din cea înregistrată în anul 2003. Regiunea Centru ocupă și la acest indicator locul al patrulea în clasamentul tuturor regiunilor de dezvoltare ale României. Între 2009 și 2011 se poate însă observa un punct de cotitură ca urmare a crizei economice și financiare²⁸¹.

Comparativ cu 2003, rata sărăciei absolute în rândul romilor a scăzut de la peste 76% la puțin peste 23%. Totuși cu această rată romii rămân fără discuție grupa de populație cea mai afectată de sărăcie din România (vezi tabel 33).

Tabel 33: Sărăcie pe etnie - Rata sărăciei absolute (%)

Mediu de rezidență	2003	2005	2007	2009	2011	2012
România	25,1	15,1	9,8	4,4	5,0	4,2
Urban	13,8	8,1	4,9	2,1	2,6	2,4
Rural	38,0	23,6	15,8	7,2	7,9	6,4
Etnie						
Română	24,4	13,5	8,8	3,8	4,2	3,6
Maghiară	14,9	10,0	7,1	2,8	2,8	2,9
Romă	76,8	67,4	48,5	25,4	33,6	23,5

Sursă: Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice. Compartiment Indicatori Sociali și Programe Incluziune Sociala: Anexa 3. Indicatori privind sărăcia și inegalitatea în funcție de caracteristici ale persoanelor și gospodăriilor, indicatori terțieri 2003-2012

280 Eurostat <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&language=de&pcode=tsdsc100>

281 Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice. Compartiment Indicatori Sociali și Programe Incluziune socială: Anexa 3. Indicatori privind sărăcia și inegalitatea în funcție de caracteristici ale persoanelor și gospodăriilor, indicatori terțieri 2003-2012. p. 5

Dacă se compară sărăcia absolută cu sărăcia relativă, rezultă unele diferențe între regiuni. Prin sărăcie relativă se înțelege o subaprovizionare cu bunuri materiale și imateriale și o limitare a șanselor de viață, și anume în comparație cu bunăstarea societății respective. O persoană relativ săracă are considerabil mai puțin ca majoritatea celorlalte persoane. În multe cazuri veniturile sale nu ajung pentru a duce o viață acceptabilă. Orientarea se face după media veniturilor populației. Pornind de la această medie, se ia un anumit procentaj. Conform criteriilor Uniunii Europene, o persoană săracă este aceea care are la dispoziție 60% sau mai puțin din venitul mediu.

Se poate vedea clar pentru toată România faptul că persoanele relativ sărace se concentrează tot mai mult în zonele rurale ale țării. Din 2003 distribuția teritorială s-a desfășurat pe de o parte în direcția mediului rural, iar pe de altă parte au avut loc multe deplasări semnificative între regiuni. Cu aproape 83%, o mare parte a persoanelor afectate de sărăcie relativă trăiește în regiunile rurale. În 2012 ratele sărăciei relative se aliniaseră între 0,5 și 1,1% pentru toate regiunile (excepție București-Ilfov cu 0,0%).²⁸²

Rata sărăciei severe pe etnii arată că în anul 2003 peste patru din 10 romi erau considerați relativ săraci (vezi tabel 34). În 2012 era vorba de circa unu din 20 de romi. Conform indicatorilor care apar în tabele, putem ajunge la concluzia că au fost făcute progrese importante în combaterea sărăciei. Examinarea indicatorilor permite Ministerului Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice să studieze eficiența și rezultatele măsurilor implementate. În același timp devin mai clare diferențele pe o perioadă mai mare de timp.

Tabel 34: Sărăcie pe etnie - Rata sărăciei severe (%)

Mediu de rezidență	2003	2005	2007	2009	2011	2012
România	8,6	4,6	2,4	0,9	0,6	0,8
Urban	3,8	2,1	1,1	0,4	0,2	0,5
Rural	13,9	7,5	4,0	1,4	1,2	1,1
Etnie						
Română	8,0	3,6	2,0	0,6	0,5	0,6
Maghiară	3,7	2,4	1,5	0,9	0,5	0,2
Romă	42,6	39,7	17,8	6,1	9,4	6,2

Sursă: Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice. Compartiment Indicatori Sociali și Programe Incluziune Socială: Anexa 3. Indicatori privind sărăcia și inegalitatea în funcție de caracteristici ale persoanelor și gospodăriilor, indicatori terțieri 2003-2012

Din păcate datele concrete referitoare la etnii sunt insuficiente pentru comparații specifice. Ar fi de dorit o investigație detaliată a mai multor indicatori terțieri, pentru a putea favoriza diferențiat dezvoltarea comunităților de romi.

Criminalitatea și traficul de persoane

Excluziunea socială este alimentată și de prejudecăți precum aceea că toți romii sunt hoți. Această idee nu reiese însă din datele accesibile publicului. Cifrele pentru delincvență juvenilă duc totuși la concluzia că numărul delictelor diferă pe județe. În 2011 la capitolul delincvenței juvenile se înregistrează în Regiunea Centru 4,4 adolescenți cu vârste cuprinse între 14-17 ani la 1000 de locuitori ai aceleiași grupe de vârstă. Județul Alba se situează pe primul loc, cu 8,8 adolescenți sancționați, urmat de Brașov cu 5,2, și Mureș cu 4,5. Pentru pedeapsa cu închisoarea situația este similară: în Regiunea Centru sunt înregistrați 1,5 adolescenți, în Alba 3,9, în Mureș 2,1 și în Brașov 1,3. Și în cazul sancțiunilor disciplinare județul Alba se află pe primul loc, cu 1,5 la 100.000 de locuitori. Din cele 4,4 infracțiuni comise de adolescenți cu vârste între 14 și 17 ani la 1.000 de locuitori în întreaga Regiune Centru, 4,0 au fost delictes asupra proprietății. Și pentru județul Alba, dintre 8,8 infracțiuni, 8,5 au fost delictes asupra proprietății. Infracțiunile contra persoanelor au fost

282 Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice. Compartiment Indicatori Sociali și Programe Incluziune socială: Anexa 3. Indicatori privind sărăcia și inegalitatea în funcție de caracteristici ale persoanelor și gospodăriilor, indicatori terțieri 2003-2012. p. 3

cele mai frecvente în județele Brașov, Covasna și Sibiu, cu 0,4 fiecare.²⁸³

Violența împotriva femeilor și imaginea tipică a femeii, care aparține tradițiilor la romi. Pe lângă căsătoriile ilegale ale fetelor tinere, se relatează și despre un potențial crescut de violență în familiile rome. Consumul de alcool are cu siguranță un rol important aici. Femeile, în special femeile tinere și foarte tinere, sunt în proporție foarte mare victime ale traficului de persoane. Deoarece fetele rome abandonează școala devreme sau nu merg deloc la școală, ele nu primesc avertizări sau educație în acest sens. În plus, femeile se confruntă mai des cu violența domestică și cu exploatarea sexuală.

De altfel excluziunea socială are fațete mentale, sociale și individuale. În vremuri în care o întreagă societate este afectată de crize, cei care pierd se află înaintea celor care aparțineau deja straturilor cele mai sărace. Situația de locuit trebuie privită întotdeauna în legătură cu condițiile pentru întreaga societate. Dacă nu există aprovizionare centralizată, sunt afectați toți locuitorii. Accesul la locuri de muncă, la asistență medicală și la educație se poate măsura. Pentru conviețuirea într-un sat sau tratamentul oamenilor din zone segregate se vor introduce parametri greu măsurabili. Sondajele sugerează că romii consideră anumite situații relativ normale din punctul lor de vedere, deoarece nu cunosc altceva.

Studiile asupra discriminării sociale arată că discriminarea este mai puțin prezentă la țară decât în zonele urbane. Aceasta se explică și prin faptul că romii de la țară ajung mai rar în situații discriminatorii. Procesele de segregare în sine se încadrează ca discriminare mai ales atunci când lipsurile aferente nu sunt prompt soluționate. Mulți romi trăiesc literalmente la marginea societății – în așezări mici la marginea orașelor și în împrejurimile acestora. Tot mereu se ajunge la evacuări ale acestor așezări de romi. Evacuarea din Miercurea Ciuc nu este un caz izolat. Amnesty International consideră această relocare drept ilegală.

Între stereotipurile cele mai frecvent menționate (leneși, hoți, „neam prost”) și marginalizare există o relație de determinare reciprocă și direct proporțională. În multe cazuri prejudecățile sunt constant alimentate și prin comportamentul romilor. În ceea ce privește sursele de venit în gospodăria, cei mai mulți dintre romi menționează alocațiile pentru copii (36,4 la sută), în timp ce această sursă este precizată de neromi în 14,3 la sută din cazuri. "Salariile sunt menționate ca surse de venit de mai puțin de o treime dintre romi (28,1 la sută), în timp ce pentru neromi este cea mai menționată sursă (53,6 la sută). De asemenea, 7,2 la sută dintre romi declară că nu au niciun fel de venit, față de neromii în aceeași situație (1,3 la sută)²⁸⁴.

Resentimentele rasiste față de romi – așa-numitul antițigănist – a jucat de exemplu un rol în acordarea locurilor de muncă, după cum arată un raport al Consiliului European din anul 2006. Astfel au apărut în ziarele locale și anunțuri prevăzute cu mențiunea că romii nu e cazul să candideze. Barierele birocratice, care nu iau în considerare analfabetismul, împiedică uneori copiii romi să meargă la școală. Nivelul scăzut de educație a romilor este o barieră pentru participarea la cursuri de formare sau calificare. Această posibilitate este însă potrivită pentru integrarea mai bună a romilor în societate.

În 2007 Barometrul Incluziunii Romilor (BIR) ajunge la concluzia că între 1993 și 2006 gradul de intoleranță a scăzut continuu în rândul populației române. Faptul se datorează motivelor economice – în special îmbunătățirii nivelului general de trai al populației. Dar s-a îmbunătățit și cultura politică în relațiile cu romii. Acest fapt se bazează în mare măsură pe motive instituționale ca schimbări ale cadrului legislativ, sondaje și odată cu acestea un interes mai mare manifestat mai mare față de interesele romilor. Alte studii analizează frecventarea aceleiași clase școlare de către români și romi, munca în aceleași birouri, munca în același domeniu, numărul crescând de căsătorii mixte ca progres în toleranța populației majoritare.²⁸⁵

Se consideră că, prin creșterea conștiinței pentru problemele romilor și pentru coabitarea cu aceștia suportată masiv de către publicul român în ultimii ani, au apărut schimbări în deschiderea

283 Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice. Compartiment indicatori sociali și programe incluziune socială: Anexa 1. Setul de Indicatori de incluziune socială, corepunzător anului 2011. p. 80 și 82.

284 Sursa: Studiul "Romii din România - De la țap ispășitor la motor de dezvoltare". <http://www.mediafax.ro/social/aproape-jumatate-dintre-romi-lucraza-la-negru-10780930>

285 Daniela Tarnovschi: Dimensiunile Importante ale Incluziunii sociale la populația de Romi din România: Educație, Sănătate, Locuire și Discriminare. În: Situația romilor în România, 2011. Între incluziune socială și migrație. Raport de Țară România. București 2012. p. 45/46.

oamenilor. Concomitent în toate sondajele sunt încă formulate momente de refuz categoric, spre exemplu dacă cei chestionați își pot închipui o căsătorie cu un rom în propria familie. Aici răspunsurile încă sunt categoric negative - și anume la mai multe persoane chestionate²⁸⁶. La chestionarea utilității investițiilor Uniunii Europene în situația romilor, studii ca acela din 2010 ale Fundației Soros România la cererea Institutului pentru Cercetarea Calității Vieții au dus la concluzia că romii se simt încă discriminați. Oamenilor le este rușine pentru romi, iar romilor le este rușine pentru ei înșiși. Discriminarea cotidiană la locul de muncă, la școală, la cumpărături – glumele pe seama romilor, atitudinea înjositoare față de condițiile lor de trai și tradițiile lor, respingerea deschisă a comportamentelor semilegale sau ilegale sunt omniprezente. Circa o treime dintre romi se simt discriminați, femeile fiind mai mult afectate.

Discriminarea instituțională are loc cel mai des în spitale sau în centre medicale (54%), la personalul serviciilor sociale (48,5%).²⁸⁷ Multe comportamente bazate pe mentalitate nu se pot schimba prin reglementări legale.

4.3 Condițiile, nivelul de trai și problemele comunităților de romi din Regiunea Centru – Studii de caz: Comunitățile de romi din localitățile Ocna Mureș (județul Alba), Hăghig (județul Covasna), Glodeni (județul Mureș) și Târnava (județul Sibiu)

Momentan ne confruntăm la nivel european cu o solicitare în creștere în ceea ce privește informațiile despre condițiile de trai ale romilor. Acest interes a survenit în principal în urma expulzării romilor de pe teritoriul Franței și Italiei înapoi spre România și Bulgaria în anul 2010. Prin intermediul Rezoluției din martie 2011, Parlamentul European a solicitat Comisiei Europene să adopte o strategie europeană în sprijinul integrării romilor, subliniind în același timp importanța dezvoltării indicatorilor de monitorizare. În plus, Parlamentul European a solicitat extinderea indicatorilor Laeken spre cele mai mici unități statistice de administrație.

Aceste solicitări în sprijinul unei mai bune informări sunt prezentate și în „Cadru UE de strategii naționale în vederea integrării romilor”, unde sunt specificate obiectivele legate de accesul la educație, locuri de muncă, asistență medicală și spații de locuit, care să se bazeze pe indicatori „reciproci, comparabili și viabili”. Acest cadru presupune de asemenea determinarea microregiunilor defavorizate și a cartierelor marginase, precum și utilizarea metodelor eficiente de monitorizare, pentru a putea evalua succesul măsurilor de integrare a romilor.

Limitele studiului și ale sondajului de opinie

Obiectivul studiului Regiunii Centru „Analiza regională privind comunitățile defavorizate (romi)” constă în acumularea informațiilor despre situația romilor, despre stadiul și eforturile procesului de incluziune socială la nivelul regiunii, în agregarea datelor și în extinderea dezvoltărilor anterioare și viitoare. Situația Regiunii Centru se încadrează astfel în contextul dezvoltării României pe fondul contextului european în cadrul incluziunii sociale. Un element semnificativ pentru Agenția de Dezvoltare Regională Centru este comparația cu alte regiuni în dezvoltare a țării.

Încă de la mijlocul anilor '90, România a acordat o atenție sporită situației romilor. Există deja un număr mare de studii și sondaje care iau în considerare fie anumite regiuni geografice, fie întregul teritoriu al României. Între timp, elementele relevante, precum modul de trai, tradițiile, cultura, situația de muncă, nivelul de educație, situația salarială, situația sănătății au fost deja cercetate și descrise pe larg din diferite puncte de vedere științifice.

În cazul studiului legat de situația Regiunii Centru, autorii au decis să nu recurgă doar la calea empirică pentru a intra în posesia informațiilor necesare – interviurile la fața locului – ci au încercat să evalueze statisticile, studiile și cercetările existente, pentru a ajunge la concluziile

286 Daniela Tarnovschi: Dimensiunile importante ale Incluziunii sociale la populația de Romi din România: Educație, Sănătate, Locuire și Discriminare. În: Situația romilor în România, 2011. Între incluziune socială și migrație. Raport de Țară România. București 2012. p. 46.

287 Daniela Tarnovschi: Dimensiunile importante ale Incluziunii sociale la populația de Romi din România: Educație, Sănătate, Locuire și Discriminare. În: Situația romilor în România, 2011. Între incluziune socială și migrație. Raport de Țară România. București 2012. p. 47

corespunzătoare legate de Regiunea Centru. Aceste constatări, împreună cu evaluările sondajelor de opinie vor fi ilustrate la nivelul a trei comune și al unui oraș din diferite județe ale Regiunii Centru. În acest scop, toate localitățile Regiunii Centru au fost rugate în scris să susțină elaborarea studiului.

Date recente și de încredere legate de comunitățile de romi, precum cele înregistrate în statisticile curente pot fi comparate doar la nivel național. Privitor la județe sau localități, informațiile s-au dovedit a fi insuficiente. Una din explicațiile fenomenului a fost dorința de a nu discrimina, motiv pentru care s-a renunțat la colectarea datelor în funcție de etnie. Și totuși, nici măcar la nivel național, diverse date nu sunt disponibile.

Doar un număr mic din solicitările adresate localităților Regiunii Centru au primit răspuns favorabil. În folosirea datelor și informațiilor provenite din diferite documente și studii trebuie să se apeleze mereu la problema comparabilității.

Acest studiu nu are pretenția de a fi o lucrare exhaustivă.

Chiar și în ceea ce privește culegerea datelor pentru cele patru studii de caz, anumite limite ale informației sunt inevitabile. Din cauza timpului limitat, doar un anumit număr de subiecți au putut fi supuși sondajului de opinie. Astfel, datele culese nu sunt reprezentative. Este vorba despre rezultate evaluate într-un anumit context regional. Comunele selecționate reprezintă fiecare în sine un anumit tip de comună.

4.3.1 Localizarea celor 4 comunități de romi

Ocna Mureș „reprezintă orașele mai mici” ale Regiunii Centru în care se concentrează etnia romă. În plus, Ocna Mureș, situată în județul Alba, constituie un oraș cu probleme socio-economice uriașe, al cărui declin început în anii '90 și nu a putut fi încă stopat. Aici au fost cercetate următoarele aspecte: ce impact are situația socio-economică deficitară asupra romilor și ce metode de abordare au sens în vederea asigurării incluziunii sociale.

Ocna Mureș este un oraș situat pe malul râului Mureș, având puțin peste 13.000 de locuitori. Începând cu anul 1992, numărul locuitorilor a scăzut continuu, în 2011 putând fi înregistrați cu 3.200 de locuitori mai puțin decât în anul 1992. În mod oficial, în Ocna Mureș locuiesc 6,6% cetățeni de etnie romă (860), dar neoficial, numărul lor este estimat a fi de 1.500 persoane. În apropierea orașului se află un zăcământ semnificativ de sare, care a fost exploatat până în anii '80. În momentul în care galeriile miniere au fost inundate de apă, stratul de deasupra lor s-a prăbușit, distrugând părți semnificative ale centrului orașului. Activități economice principale sunt extragerea sării, industria chimică anorganică, fermentarea tutunului. Alte activități economice: construcții civile și industriale, agricultură, confecții îmbrăcăminte, comerț, morărit și panificație.

Principala problemă cu care se confruntă romii din Ocna Mureș este sărăcia. Puțini dintre ei beneficiază de venitul mediu garantat, cei mai mulți fiind zilieri sau șomeri. În oraș mai există două organizații non-guvernamentale, furnizoare de servicii sociale și o casă de cultură. Spitalul orașenesc a fost desființat în anul 2011.

În Ocna Mureș au avut loc și se organizează în continuare diferite proiecte în sprijinul romilor, spre exemplu proiectul „Antreprenoriatul social, o șansă pentru comunitățile de romi”, cu scopul promovării angajării romilor. Un alt proiect ar fi cel de înființare a unei școli de croitorie nou renovate, în cadrul căreia tinerii din Ocna Mureș pot urma un curs de croitorie cu durata de 6 luni iar la final pot obține o diplomă recunoscută de stat. Acest proiect le oferă posibilitatea de a pune bazele asigurării existenței în viitor. Tot aici au fost implementate și proiecte în scopul integrării sociale a copiilor de etnie romă.

Hăghig este o comună cu un procentaj relativ mare de populație romă, care este situată într-o zonă izolată a județului Covasna. Cu toate acestea, comuna se află la granița cu zona metropolitană Brașov. Aici s-a vrut a se verifica în ce măsură puterea de absorbție a unui oraș mare precum Brașovul poate radia până în comuna Hăghig, precum și ce fel de probleme concrete de izolare trebuie să depășească comunele de pe malul drept al râului Olt. Comuna Hăghig este situată în partea de sud-vest a județului Covasna, la 22 km de municipiul Sfântu Gheorghe, centrul

administrativ și politic al județului Covasna, la 33 km distanță de orașul Baraolt și la 20 de km de municipiul Brașov. Comuna număra 2.300 de locuitori în anul 2011, dintre care 30% de etnie romă. Populația a crescut constant în decursul ultimilor ani, iar numărul locuitorilor de etnie romă s-a triplat din 1992 până în prezent.

Activitățile economice ale locuitorilor comunei Hăghig sunt predominant agrare, solul teritoriului fiind favorabil culturilor agricole. Evoluția populației a fost una ascendentă prin aportul demografic al populației de etnie romă. Stabilitatea populației pe teritoriul comunei se datorează și poziției geografice favorabile pe care comuna o are, aproape de municipiile Brașov și Sfântu Gheorghe.

Totalul de locuințe în comună este de 785, toate în proprietate privată. Nu există locuințe în proprietate publică. Majoritatea locuințelor nu sunt dotate cu WC, deoarece nu există încă un sistem de canalizare, acesta fiind în curs de realizare. În prezent aprovizionarea cu apă se face din fântâni, apa potabilă fiind de proastă calitate.

Serviciul medical este foarte puțin dezvoltat. În acest fel, pentru celelalte servicii medicale, populația comunei este obligată să se deplaseze la oraș. Oamenii din comuna Hăghig pot beneficia de serviciile oferite de spitale și de alte servicii de sănătate la Sfântu Gheorghe sau la Brașov.

Glodeni este o comună mică aflată în apropierea municipiului Târgu Mureș, județul Mureș. Și aici se simt puterea de absorbție a marelui oraș cu privire la locurile de muncă pentru romi, precum și impactul social ce rezultă în acest context. Comuna Glodeni este formată din patru sate. Satul Glodeni este înconjurat de păduri; aici se găsesc mai multe lacuri naturale și două lacuri artificiale de pescuit. Prima atestare documentară a satului Glodeni datează din anul 1263, acesta fiind situat pe malul râului Mureș, la 14 km de municipiul Târgu-Mureș și la 18 km de municipiul Reghin, pe drumul național DN15, fiind traversat de pârâul Șar. Comuna Glodeni număra peste 3.800 de locuitori în anul 2011, dintre care 438 cetățeni de etnie romă declarați oficial (11,5%). Locuitorii comunei se îndeletnicesc cu agricultura, pomicultura și zootehnia.

Glodeni-ul se mândrește cu o serie de clădiri istorice aflate sub protecția monumentelor. În cadrul conacului Teleki funcționează un centru pentru persoane cu dizabilități fizice. Începând cu anul 2003 aici a fost deschis un cămin pentru copii.

Târnava este o comună aflată în apropierea celui de-al doilea oraș ca mărime din județul Sibiu, orașul Mediaș. Aici s-au cercetat în special efectele proceselor de transformare cu privire la situația romilor și a incluziunii sociale a acestora. Localitatea Târnava este situată pe malul râului Târnava Mare, la o distanță de doar câțiva kilometri de municipiul Mediaș, cel de-al doilea oraș ca și mărime din județul Sibiu. Începând cu anul 1992, numărul populației a crescut continuu. În anul 2011 în Târnava trăiau peste 2.800 de locuitori, dintre care 863 de romi înregistrați oficial (30,2%).

În prezent localitatea Târnava are o foarte bună structurare funcțională ce oferă posibilitatea desfășurării tuturor funcțiilor urbanistice. Localitatea este amplasată în apropierea drumului național DN 14, în apropierea râului Târnava Mare și în apropierea căii ferate. Aceste repere în spațiu constituie o premisă a unui anumit nivel urban.

4.3.2 Cercetarea aplicată asupra celor 4 studii de caz

4.3.2.1. Structura chestionarului și principalii indicatori urmăriți

Pornind de la faptul că interviurile reprezintă declarații caracteristice, care ilustrează datele strânse privitor la Regiunea Centru, a fost elaborat un chestionar care să susțină declarațiile principale, respectiv să înlănească obținerea acestora. Situația comunităților de romi a fost examinată și în cadrul interviurilor. Intervievatorii au fost aleși și ei din rândul locuitorilor comunelor, constituind astfel cel mai potrivit tip de interlocutori pentru cei chestionați.

Datele au fost colectate în lunile octombrie și noiembrie 2013. De asemenea, au avut loc discuții și cu diverși reprezentanți ai instituțiilor și autorităților de stat. Doar rezultatele sondajelor sunt documentate împreună cu studiul, nu și interviurile.

Chestionarul (vezi anexă) include datele tipice ale subiecților legate de vârstă, gen, stare civilă,

copii, nivel de studii. În plus, întrebările fac referire la nivelul de trai, ocupație, locuință, la actele de proprietate și documentele de identitate, venitul familial, asigurări, starea sănătății, starea locuințelor. Alte întrebări s-au axat asupra nevoilor financiare, a planificării familiale, a formării profesionale, a problemelor majore întâlnite, a excluderii și a interesului manifestat față de participarea la proiectele de interes local. S-a acordat o atenție specială situației elevilor și a diferitelor școli.

4.3.2.2. Aspecte privind eșantionul ales pentru aplicarea chestionarelor

Au fost chestionați în total 419 subiecți, dintre care 120 în orașul Ocna Mureș și câte 100 în comunele Glodeni și Hăghig, precum și 99 în comuna Târnava.

Tabel 35: Date selecționate legate de subiecți – 2013

	Total	Ocna Mureș	Glodeni	Târnava	Hăghig
Vârsta					
între 20-30 ani	20%	12%	16%	28%	25%
între 30-40 ani	42%	47%	43%	36%	40%
între 40-60 ani	31%	38%	31%	19%	32%
peste 60 ani	7%	3%	10%	16%	3%
Sexul					
masculin	68%	50%	95%	51%	80%
feminin	32%	50%	5%	49%	20%
Starea civilă					
căsătorit (ă)	57%	58%	69%	22%	77%
căsătorit fără acte	14%	10%	1%	36%	9%
necăsătorit (ă)	13%	4%	21%	18%	9%
divorțat (ă)	5%	17%		1%	1%
despărțit (ă)	3%	5%		5%	1%
văduv (ă)	6%	4%	9%	11%	2%
Ultima formă de învățământ					
fără studii	51%	33%	92%	54%	22%
școala primară	2%	7%			
școala gimnazială	25%	16%	4%	8%	69%
școala profesională	2%	1%			5%
școala de maiștri	1%	1%			
9 clase	1%	1%			
10 clase	3%	7%			
liceu	13%	36%			2%
facultate	1%				1%
Curs de ospătar	1%				1%

Sursă: Sondaj propriu de opinie

42% dintre subiecți au vârstele cuprinse între 30 și 40 de ani, 31% între 40 și 60 de ani, iar 20% între 20 și 30 de ani. 68% dintre cei chestionați sunt bărbați, iar 32% femei. Per total 71% sunt căsătoriți, dintre care 14% fără acte. Mai mult de jumătate sunt fără studii – mai exact 92% în comuna Glodeni și 54% în Târnava. 25% au studii gimnaziale, iar în comuna Hăghig 69%. Cu excepția orașului Ocna Mureș unde 36% din cei intervievați au studii liceale, în mare parte ceilalți

locuitori nu au depășit nivelul gimnazial (vezi tabel 35).

În Ocna Mureș, Târnava și Hăghig predomină gospodăriile unifamiliale. În Glodeni, majoritatea celor intervievați provin din gospodării unifamiliale (23%) și de două familii (31%), câțiva menționând chiar gospodării de 4 familii (19%).

4.3.2.3. Principalele rezultate obținute în urma aplicării chestionarelor în cele 4 comunități de romi

Subiecții din comunitățile de romi au completat chestionarele și au răspuns la întrebări în mod deschis și benevol. Rezultatele obținute pot fi rezumate în modul următor:

1. Un procent ridicat al subiecților se declară a fi mulțumiți cu modul de viață din prezent.

Din observațiile făcute în comunitățile de romi studiate, condițiile de trai sunt grele până la foarte grele. Condițiile de locuit sunt înghesuite, casele vechi, construite din materiale de construcții ieftine. Plouă prin acoperișuri, iar în unele dintre cazuri pereții sunt cuprinși de mușcari. Băile și toaletele amenajate în interiorul locuințelor sunt rare, în funcție de existența rețelelor de apă potabilă și canalizare. Instalațiile pornind de la fântâni sunt de asemenea o raritate, dat fiind faptul că acestea sunt folosite la comun sau nu există fonduri pentru astfel de investiții. Surprinzător este gradul scăzut al racordărilor la rețeaua electrică în Glodeni și Hăghig. Starea sănătății este evaluată probabil mult prea pozitiv – realitatea fiind cu totul alta. Lipsa asigurărilor de sănătate, precum și deficitul din sistemul de stat privind asigurarea serviciilor medicale în mediul rural prin intermediul medicilor de familie și al medicilor specialiști afectează actul medical.

2. O problemă majoră o constituie deficitul de locuri de muncă. Cu toate acestea, doar subiecții din Ocna Mureș au tematizat acest lucru ca fiind cauzat de infrastructură. În comunele apropiate de orașe precum Târgu Mureș (Glodeni) sau chiar mai îndepărtate, precum Hăghig (Brașov), respectiv în zona Mediașului (Târnava), nu au fost amintite probleme de mobilitate care să împiedice doritorii să își găsească un loc de muncă. Acest lucru poate prin urmare fi interpretat și ca lipsă de interes față de găsirea unui loc de muncă. Cele mai multe ocupații sunt în domeniile agriculturii, pomiculturii și al creșterii animalelor. O mare parte a angajaților sunt persoane necalificate.

La întrebarea, dacă s-ar implica activ pe piața forței de muncă, eventual dacă ar porni o proprie afacere, în caz că ar primi sprijinul necesar, s-a răspuns mai degrabă șovăitor, și nici măcar în procent de 40% pozitiv.

3. A doua problemă majoră o constituie situația familiilor. În cele mai multe cazuri, familiile trăiesc din remunerații de stat (ajutor social, alocații pentru copii, pensii, etc.). Veniturile familiale în valoare de 100-400 lei sunt insuficiente pentru a putea acoperi toate costurile și nevoile familiei. Această evaluare a fost făcută fără a mai lua în considerare sursele de venit.
4. Nivelul de studii a fost evaluat ca fiind scăzut până la foarte scăzut. Nu există posibilitatea trimiterii copiilor la grădinițe, iar când această opțiune există, ea nu este luată în considerare. Abandonul școlar este un fenomen care se manifestă mai mult în comune decât la oraș. Interesul manifestat față de o formare profesională este foarte scăzut. Chiar și când le-a fost sugerat că o formare profesională mai bună le-ar spori șansele de a duce un trai mai adecvat, majoritatea subiecților au rămas în continuare reticenți.
5. Aparent romii sunt mai toleranți în ceea ce privește colegii lor de școală români, maghiari sau de altă etnie. De asemenea nu au rețineri în a se juca împreună cu aceștia. Doar subiecții din Ocna Mureș se simt tratați mai prost de către autorități - primărie, poliție, justiție - decât concetățenii lor. În general însă, majoritatea celor chestionați au declarat că nu au probleme și se bucură de drepturi egale.

4.3.3. Concluzii, probleme și diferite aspecte privind cele 4 comunități de romi din Regiunea Centru

Cercetările au furnizat următoarele concluzii:

1. În toate comunele cercetate, comunitățile de romi trăiesc concentrat în așezări compacte sau separate, respectiv în cartiere mărginașe ale orașelor. Acestea se află de obicei la o anumită depărtare față de centrul localității.
2. Problemele principale legate de familie sau de întregul oraș/comună nu mai sunt reprezentate de îmbunătățirea infrastructurii, ci de necesitatea de a oferi mai multe locuri de muncă, urmată de problemele de ordin financiar.
3. Propria contribuție, inițiativa proprie în scopul îmbunătățirii condițiilor de trai în familie, participarea la munca comunitară, îmbunătățirea nivelului de studii, propria inițiativă privind căutarea unui loc de muncă, orice alt tip de îndeletniciri independente sunt privite mai degrabă cu scepticism. Pe de altă parte, un venit familial provenit din ajutorul social, alocații mai mari pentru copii sau pensii mai consistente, sunt oricând binevenite. Reținerile sunt clar vizibile și în ceea ce privește propria inițiativă de a obține o formare profesională sau de a absolvi nivelul de studii început. Aici avem de-a face cu o contradicție în ceea ce privește faptul că etnia romă are dreptul la remunerații de stat, îngrijiri medicale și educație, fără să compenseze într-un fel sau altul. Acest fenomen include situații precum urmează: statul renunță la achitarea taxelor sau amenzilor, pe care în mod normal le solicită populației (și nu acceptă altă variantă decât plata acestora), doar fiindcă persoana în cauză aparține etniei rome și nu deține suficienți bani pentru a achita taxele/amenzile respective (renunțare drept discriminare pozitivă).
4. Pentru a putea rezolva aceste probleme, care au de-a face cu condițiile de trai, este esențial să lămurim subiectul lipsei documentelor de proprietate. Aici trebuie apelat la instituțiile de stat responsabile care, de-a lungul deceniilor au preferat tolerarea condițiilor precare. Doar clarificarea statutului proprietății poate înlătura neregularități de genul lipsei racordării la curent electric, apă și gaz. Legalizarea acestor condiții nu depinde deocamdată de situația financiară individuală a romilor. Problema racordării la curent electric în Hăghig și Glodeni, precum și a încălzirii în Târnavă (care se face în mare parte cu deșeuri), nu poate fi acceptată pe termen lung nici din motive individuale, nici din motive de protecție a mediului.
5. Condițiile de trai sunt de obicei evaluate pozitiv, ceea ce nu este cu adevărat transparent. Chiar și evaluarea pozitivă a stării de sănătate a romilor de către ei înșiși contrastează cu evaluările care au fost realizate pentru Regiunea Centru, și chiar pentru teritoriul întregii țări. Aceste evaluări se pot însă baza și pe faptul că etnia romă este mulțumită cu situația actuală, sau chiar este de părere că situația lor este adecvată, în lipsa unui alt termen de comparație. Este de asemenea posibil ca aprecierea stării actuale să provină din ireversibilitatea acesteia. Situația romilor se oglindește mai critic în Ocna Mureș și Târnavă, stare care poate fi în legătură cu situația urbană sau de apropierea de orașele mari.
6. În ceea ce privește coabitarea comunităților de romi cu cetățeni aparținând altor etnii, romii evaluează nivelul conflictual drept mult mai scăzut decât resimt românii sau maghiarii. Acest lucru corespunde observațiilor întreprinse în Regiunea Centru. Studiile indică faptul că în zonele rurale, numărul conflictelor este în general mai scăzut, dat fiind distanțele mai mari între gospodării. În spațiul urban, chiar dacă comunitățile de romi trăiesc în cartiere mărginașe, vecinătatea este mai clar definită. Posibilitățile de evitare a conflictelor sunt mai scăzute, ajungându-se ușor la situații de conflict din cauza cerșitului și/sau a activităților semilegale sau contravenționale. Se pare că pragul de toleranță este mai ridicat din partea populației rome decât din partea populației majoritare, atât în zona urbană cât și în cea rurală. Se depun mai multe plângeri de către români, când este vorba de a frecventa aceeași școală ca și romii (probleme de igienă, de limbaj și comportament în general), aici părinții fiind cei care le implementează păreri și comportamente eronate

copiilor lor. Înseamnă că este necesar un nivel sporit de toleranță din partea populației majoritare.

4.3.3.1. Particularități privind cele 4 comunități de romi

Există cazuri în care au survenit diferențe clare între comunitățile de romi ale celor 4 localități. De exemplu, iese în evidență faptul că în Ocna Mureș și Târnava s-a răspuns mai detaliat și concret la întrebările din sondaj.

Deosebiri – zona urbană – zona rurală:

În Ocna Mureș premisele de infrastructură în zonele locuite de comunitățile de romi în ceea ce privește rețelele de alimentare cu energie și colectare a deșeurilor pot fi privite în general drept optime. Pornind de la acest fapt, depinde de situația financiară a fiecărei familii în parte, în ce măsură aceste posibilități pot fi folosite sau în ce măsură se acceptă utilizarea lor. În cele trei comune alese, există o situație asemănătoare, dar la un nivel mai redus. Alimentarea cu apă se face de la fântâna comunală, nu există canalizare, încălzirea este cu lemne (excepție: Târnava). Deosebit de precar este numărul de racordări la curent electric în Glodeni și Hăghig.

Situația în domeniul învățământului în orașul Ocna Mureș prezintă mult mai multe oferte. Faptul că la nivel de comune o mare parte din elevi nu mai frecventează clasele liceale are de-a face și cu distanțele mari ce trebuie parcurse până în oraș (pentru că doar orașele și comunele mari oferă cursuri liceale). Indiferent de situația fiecărei localități în parte, cert este că cererea în domeniul formării profesionale este deosebit de redusă.

Situația economică din Ocna Mureș cauzează și ea un deficit structural în ceea ce privește ofertele de locuri de muncă. Dat fiind faptul că orașul este relativ izolat și departe de conexiunile la rețele regionale și transregionale de drumuri, cei aflați în căutarea unui loc de muncă se văd nevoiți să își caute de muncă local, cu ajutorul inițiativelor locale și al eventualelor rețele existente. Singura altă opțiune este migrarea.

Condițiile în comunele care se află în apropierea unor centre economice sau administrative dezvoltate sunt mult mai avantajoase, cel puțin în ceea ce privește locurile de muncă și transportul public de persoane. Acest lucru privește atât forța de muncă necalificată, cât și cea calificată, de exemplu în domeniul construcțiilor. Nevoia de forță de muncă rezolvă și problema transportului în comun pentru navetiști. Cu toate acestea, centrele urbane exercită și ele o atracție majoră asupra comunelor din împrejurimi, dată fiind oferta vastă de posibilități de sport și agrement, de funcții administrative, de condiții medicale sporite, etc.

O caracteristică deosebită o reprezintă comuna Hăghig, aflată la granița sudică a județului Covasna. Populația sa este în creștere, comuna se dezvoltă constant profitând de poziția sa față de orașul Brașov și de rețeaua extinsă a acestuia, și mai puțin de oportunitățile din reședința lor de județ, Sfântu Gheorghe.

4.3.3.2. Nivelul de trai actual al comunităților de romi

Condițiile de trai sunt grele până la foarte grele. Acest lucru îl dovedește și faptul că doar 66 dintre cei 419 subiecți au răspuns la întrebarea câte persoane în familia lor au un serviciu și primesc un salariu. 44 (ceea ce nu reprezintă nici măcar 10%) au declarat că în familia lor se află o persoană angajată. Alți 18 au numit două persoane angajate și 4 au declarat că în cadrul familiei lor sunt 4 sau 5 persoane angajate. Din cei 66, 41 provin din Ocna Mureș.

63% din subiecți au la dispoziție lunar o sumă între 100 și 400 lei; 6% au mai puțin de 50 lei și 5% mai mult de 1.000 de lei. Această relație nu diferă cu mult de la comună la comună. În Târnava de exemplu, veniturile se încadrează între 100 și 1.000 de lei, iar în Glodeni nu a menționat nimeni o sumă mai mare de 1.000 de lei. Majoritatea celor chestionați au declarat că au nevoie între 400-1.000 de lei pentru a-și putea satisface nevoile minime de existență. 33% au declarat că au nevoie de peste 1.000 de lei lunar.

Starea sănătății este catalogată de majoritatea romilor chestionați drept bună (peste 80% din subiecți). Diverse boli au fost menționate doar izolat. Aproape toți sunt înscriși la un medic de familie. Singura excepție, cu 97% o constituie comuna Hăghig. În ceea ce privește însă asigurarea

de sănătate, avem de-a face cu diferențe clare între comunitățile de romi. În timp ce în Târnava 95% dintre ei dețin o astfel de asigurare de sănătate, în comuna Hăghig doar 75%, în Ocna Mureș 69% iar în Glodeni 67%.

Marea majoritate (76%) nu își doresc mai mulți copii. În ceea ce privește educația copiilor, există diferențe clare. În timp ce în Ocna Mureș majoritatea copiilor între 7 și 18 ani frecventează și ciclul liceal (clasele 9-11), majoritatea copiilor din Hăghig sunt în clasele 5 – 7. Acest lucru ar putea însă avea legătură și cu structura de vârstă a copiilor celor chestionați. Dacă observăm însă aceste cifre pe fondul întreruperilor și al abandonului școlar, atunci reiese faptul că în Hăghig și în Târnava abandonul survine până în clasa a IV-a, în timp ce în Ocna Mureș, elevii întrerup școala mai rar, iar abandonul survine mai degrabă între clasele 9 și 11. Întreruperi pe durata anumitor perioade de timp au loc în Ocna Mureș mai degrabă până în clasa a 6-a, iar în Hăghig până în clasele 8 – 9.

În cadrul comunităților de romi nu există obiceiul frecventării unei grădinițe. În general s-a răspuns negativ la întrebarea dacă subiecții au frecventat chiar și o școală. Iese în evidență faptul că mai ales copiii mai mici nu merg la școală. În sate, abia copiii peste 15 ani au răspuns că frecventează o școală.

În clasele frecventate de copiii subiecților din Ocna Mureș, 79% sunt români. În comuna Glodeni, sunt jumătate români și jumătate maghiari, cu doar 1% copii de etnie romă. În Târnava și Hăghig sunt sub 50% români, în Târnava fiind 22% copii romi. La întrebarea, dacă copiii români și cei de etnie romă ar trebui să învețe împreună sau separat, majoritatea celor chestionați au răspuns că aceștia ar trebui să frecventeze cursurile școlii împreună. În Hăghig, procentul a fost de 64% iar în Târnava de 72%, acestea fiind procentele cele mai scăzute.

Subiecții locuiesc în procent de 85% în case cu curte. În comunele Hăghig și Glodeni, chiar toți subiecții au declarat acest lucru. În Târnava se mai află 6% care locuiesc la bloc sau cu chirie. În Ocna Mureș situația este mai diferențiată – 50% locuiesc în case cu curte, 25% în chirie în case cu curte, 10% la bloc cu chirie la persoane private și 4% cu chirie la stat. În Ocna Mureș 34% din subiecți nu dețin acte de proprietate pentru casele lor. În cazul comunităților de romi din comune, 95% din Târnava, 91% din Hăghig și 69% din Glodeni nu se află în posesia unor acte de proprietate.

Peste jumătate din subiecți locuiesc în case cu 1-2 camere sau în locuințe cu 1-2 camere (inclusiv bucătăria). 5% au 3 camere. În comuna Târnava nu există decât locuințe cu 1-2 camere. Doar în Ocna Mureș se regăsesc locuințe cu 4 sau mai multe camere, printre care și una cu 8, respectiv 10 camere. În Ocna Mureș și în comuna Glodeni, circa jumătate din locuințe dispun de o bucătărie separată. În comunele Hăghig și Târnava, peste trei sferturi din locuințe sunt dotate cu bucătărie și dormitor. În Târnava, 23% dintre subiecți nu dețin deloc o bucătărie.

În Glodeni și Hăghig, toaletele sunt situate în procent de 100% în curte. În Târnava și Ocna Mureș avem de-a face cu 40 respectiv 64%, deși acest fenomen este mult mai răspândit în Târnava. În comunele din zona rurală, băile sunt de asemenea aproape inexistente, conform răspunsurilor din chestionare. Doar în Ocna Mureș aproximativ 46% din locuitori au o baie. Instalarea toaletelor și a băilor depinde desigur și de disponibilitatea apei curente. Astfel, mult mai multe locuințe ale comunităților de romi din orașe sunt dotate cu apă curentă comparativ cu cele aflate în zona rurală. Comunitățile de romi din comunele Hăghig și Glodeni se aprovizionează cu apă în procent de 99%, respectiv 100% prin intermediul fântânilor, în Târnava sunt 94%, iar în Ocna Mureș doar 22%. Trebuie însă menționat faptul că racordarea este deja planificată sau procesul a fost deja demarat. Doar locuințele din Ocna Mureș au acces la canalizare, subiecții de etnie romă însumând 47%. Unii dintre cei chestionați au declarat că folosesc o fosă septică.

O imagine interesantă ni se prezintă în ceea ce privește racordarea la curentul electric. Toți subiecții din Ocna Mureș au declarat că sunt racordați, pe când în Târnava procentul este de 82%, în Hăghig de 36%, iar în Glodeni de 38%. Racordare la gaz au doar circa trei sferturi din cei chestionați în Ocna Mureș. Peste un sfert din cei chestionați în Ocna Mureș folosesc încălzirea la distanță, două treimi se încălzesc cu lemne sau cărbuni. 60% din subiecții din Târnava au menționat că se încălzesc cu deșeuri vegetale sau cartoane. 9% nu folosesc niciun tip de încălzire.

În ceea ce privește relațiile cu vecinii, romii chestionați declară în procent de 90%-100% că nu au probleme sau conflicte cu aceștia. În Ocna Mureș, situația este alta: 50% vorbesc despre lipsa

conflictelor, 37% amintesc de mici divergențe iar 7% menționează conflictele ca fiind existente.

4.3.3.3. Ocupații tradiționale și ocupații actuale

Aproximativ 13% dintre cei chestionați sunt salariați. Aproape 30% nu sunt angajați, 4% oficial șomeri iar 6% pensionari. Aproape jumătate dintre cei chestionați sunt catalogați drept asistați sau social. Aproape 30% dintre cei intervievați locuiesc în familii cu 4 persoane. Două treimi au afirmat că au o gospodărie formată din 3 – 5 membri. Dacă în comunele mai mici între 96-100% vorbesc limba română, în orașul Ocna Mureș doar 57% vorbesc această limbă. În Glodeni, 89% vorbesc de asemenea și limba maghiară, iar 58% romanes. În Hăghig și Târnava, nici unul dintre cei chestionați nu a menționat că vorbesc limba romanes. În orașul Ocna Mureș doar 8% au amintit această limbă.

Majoritatea romilor lucrează în domeniul construcțiilor, ca șoferi sau în agricultură. Dintre cei angajați, majoritatea lucrează ca muncitori necalificați.

4.3.3.4. Principalele probleme ale celor 4 comunități de romi

În funcție de fiecare localitate în parte și de comunitatea de romi respectivă, aproape două treimi au declarat că cea mai mare problemă o constituie lipsa locurilor de muncă. Ceva mai puțin de 30% privesc problemele economice drept cele mai apăsătoare iar 10% au amintit situația locuințelor. Doar în Ocna Mureș au fost menționate probleme de acces la locuri de muncă (23% legat de oraș), lipsa posibilităților de formare profesională (5% legat de oraș), și accesul limitat la servicii sociale (13% legat de oraș).

În mod interesant, când au fost întrebați dacă au probleme în familie, 65% din locuitorii comunei Glodeni au afirmat că nu au astfel de probleme. Cei din Ocna Mureș au afirmat același lucru în procent de 24%, precum și 20% din cei din Hăghig. Un sfert din cei chestionați din comunitățile de romi afirmă că lipsa locurilor de muncă este cea mai mare problemă (45% din Ocna Mureș și 61% din Târnava). Următoarele probleme pe lista subiecților din Târnava sunt: problemele de ordin financiar, care rezultă din venituri scăzute din diferite activități. Lipsa resurselor financiare constituie cea mai mare problemă pentru 30% din cei chestionați în Ocna Mureș, precum și pentru 65% din romii din Hăghig. În Glodeni are un rol important și situația insuficientă privind locuințele – au nevoie de o locuință sau cea prezentă este neîncăpătoare, precum și problemele de sănătate.

Una din problemele semnificative o constituie lipsa documentelor de proprietate pentru case și terenuri. Acestea sunt motive pentru lipsa racordărilor la rețele publice, pentru lipsa reparațiilor de drumuri și căi de acces, pentru conflicte între romi și autoritățile statului sau între persoane private. Romii ignoră complet această întrebare.

În comunele Târnava și Hăghig, toți cei chestionați dețin acte de identitate, respectiv un certificat de naștere. În Ocna Mureș, cel puțin jumătate dintre cei chestionați nu deține un astfel de document care să le ateste identitatea.

4.3.3.5. Relația dintre autoritățile locale și comunitățile de romi

Relația cu autoritățile este privită și interpretată de către comunitățile de romi în mare parte unilateral. S-a instaurat deja ideea că autoritățile locale sunt responsabile pentru diferite prestări de servicii sociale, pentru plata șomajului, a pensiilor sau a alocațiilor pentru copii. Îngrijirea medicală trebuie furnizată tot de către stat și tot de datoria lor este să organizeze și sistemul școlar. Asemenea concepții sunt exprimate și în următorul tabel:

Tabel 36: Ce vă doriți cel mai mult de la autoritățile locale? (răspunsuri absolute, pot fi bifate mai multe coloane)

	Total	Ocna Mureș	Glodeni	Târnava	Hăghig
Ajutoare financiare mai mari?	36	36	56	51	6
Să vă dea o locuință?	26	15	17	74	2
Să vă ajute să vă găsiți un loc de muncă?	39	48	27	62	26
Să dezvolte infrastructura de utilități publice din zona/cartierul în care locuiți (drumuri, rețea de apă, canalizare, electricitate, gaze, etc.)?	21	22		3	65
Să fiți informați și să vă asculte problemele?	10	32		10	1
Să vă implice în dezvoltarea comunității	5	18			2

Sursă: Sondaj propriu de opinie

Așteptările sunt mari, se referă la sprijin material sau la ajutorul în scopul căutării unui loc de muncă. Verbal, intenția a fost chiar și de a se implica activ în munca comunitară.

În ceea ce privește modul în care sunt tratați de către autoritățile statului, afirmațiile sunt diferite: 4/5 dintre locuitorii chestionați din comuna Hăghig afirmă că sunt tratați cu drepturi egale, ca și ceilalți membri ai comunității, iar 20% sunt de părere că sunt tratați mai prost. Acest lucru este valabil pentru toate autoritățile publice (primărie, școală, poliție, justiție și instituții medicale). În comuna Glodeni, 45% dintre cei chestionați au declarat că beneficiază de un tratament egal în cadrul primăriei, iar 27% au exprimat faptul că sunt tratați preferențial. Și în ceea ce privește poliția, școala și instituțiile medicale, declarațiile se mențin la fel.

În comuna Târnava, răspunsurile sunt unitare: tratamentul egal predomină când este vorba de școală, instituții medicale, primărie, justiție și poliție, dar procentajul celor care sunt de părere că sunt tratați mai rău este mult mai ridicat: cel mai incorect acționează poliția, urmată de instituțiile medicale și de școală. Pentru comunitățile de romi din Ocna Mureș, diferențele între răspunsuri sunt cele mai mici. În ceea ce privește domeniul educațional (50:21) și instituțiile medicale (36:21), un procent mai mare din cei chestionați au afirmat că sunt tratați egal. Doar un număr redus de subiecți au declarat că sunt tratați mai rău. Privitor la primărie, justiție și poliție, raportul este invers. Mai mulți dintre cei chestionați au afirmat că sunt tratați mai rău: primărie (42:37), justiție (46:13) și poliție (53:24).

5. Măsuri, politici și recomandări privind incluziunea socială a romilor din Regiunea Centru

Odată cu pregătirile prealabile pentru aderarea la Uniunea Europeană, romilor le-a fost acordată o atenție sporită. Cu această campanie a deceniului în favoarea incluziunii sociale a romilor se asociază și o paletă variată de activități. Incluziunea socială în Regiunea Centru își are locul său aparte printre țelurile strategice ale Guvernului României. Cel mai semnificativ document în acest sens este Strategia Guvernului României de Incluziune a Cetățenilor Români aparținând Minorității Romilor pentru perioada 2011-2020, care a fost aprobată prin Hotărâre de Guvern în decembrie 2011. Această strategie se încadrează exact în documentele de politici publice sectoriale. Strategia definește țelurile și măsurile necesare în cazul fiecărui domeniu: educație, ocupație, sănătate, locuire, cultură și infrastructură socială. Consiliile Județene ale Regiunii Centru au stipulat pe plan național țelurile în vederea ameliorării situației romilor, în ceea ce privește strategiile lor de dezvoltare a județelor. În anumite domenii, au fost luate decizii chiar și pe plan regional. Primele planuri la nivel regional există din anul 2006.

În ceea ce privește procesul incluziunii sociale în Regiunea Centru, trebuie analizate două abordări: top down și bottom up.

În timp ce procesul top-down a câștigat rapiditate, versatilitate, atenție și aprobare odată cu aderarea la UE, procesul bottom-up se află încă, în ciuda condițiilor mai bune, pe un drum anevoios al includerii și convingerii oamenilor la fața locului. Procesul top-down poate să întărească instituțiile responsabile din punct de vedere financiar și personal (expert local pentru romi, mediator sanitar, mediator școlar, asistent social etc.), și în cazul ideal să interconecteze și să utilizeze structurile deja existente. Pe plan local, rezultatele depind de capacitățile profesionale, precum și de numărul persoanelor implicate care stau la dispoziție. Chiar și în cel mai favorabil caz, posibilitățile acestora sunt limitate. Astfel, deși cu ajutorul unei implicări direcționate concret din partea mediatorilor, experților și asistenților, precum și al unei multitudini de programe de finanțare în Regiunea Centru s-au putut înregistra fără îndoială progrese în ceea ce privește incluziunea socială, eficiența acestor măsuri nu este mereu un lucru subînțeles. La fața locului, chiar și progresele mărunte sunt supuse criticii, mijloacele nu sunt mereu aplicate în mod oportun, fondurile nu ajung întotdeauna la beneficiarii de drept, iar proiectele implică în final doar un număr redus de romi. Astfel, prăpastia între cei care aparțin etniei rome și cei care nu aparțin acestei etnii ar putea să se adâncească din ce în ce mai mult.

5.1. Aspecte privind fenomenul și creșterea incluziunii sociale

Chiar și în cadrul Regiunii Centru, subiectul incluziunii sociale a romilor a fost abordat mai intensiv abia în decursul ultimilor 10 ani. Controlate și coordonate pe plan național, o parte din teme se desfășoară cu ajutorul prefecturilor și al reprezentanților Agenției Naționale a Romilor, care sunt stabiliți în cadrul acestei instituții. Pe plan regional au fost hotărâte primele documente strategice, de exemplu: Planul regional de acțiune pentru ocuparea forței de muncă și incluziune socială, Planul de implementare a Planului Regional de acțiune pentru ocuparea forței de muncă și incluziune socială 2009-2011 Regiunea Centru - PRAO, Planul Regional de Acțiune pentru Învățământul Tehnic și Profesional 2007-2013, care se axează concret, respectiv în parte pe îmbunătățirea situației romilor. PRAO include pe lângă analize și prioritățile stabilite, măsurile și acțiunile necesare pentru promovarea ocupării forței de muncă, a formării și a incluziunii sociale. Documentul, elaborat de echipa Secretariatului Tehnic Permanent Centru (STP Centru) este un rezultat al dezbaterii membrilor Pactului Regional Centru. Pactului Teritorial pentru Ocupare și Incluziune Socială în Regiunea Centru asigură colaborarea și acordul între județe, fiind coordonat cu succes de către ADR Centru. Planul Regional pentru Dezvoltare Regională 2014-2020 Regiunea Centru va cuprinde de asemenea sugestii concrete pentru viitoare progrese în ceea ce privește incluziunea socială a romilor.

Documentele strategice se bazează pe strategiile și planurile naționale, precum și pe cataloagele de măsuri. În vederea punerii lor în aplicare, județele au stabilit abordări proprii, care se regăsesc de obicei în documentele strategice: strategiile de dezvoltare a județului, planul de acțiuni pe anul

2013 al Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului Alba, în conformitate cu prevederile Programului de guvernare 2013–2016, Strategia județeană în domeniul asistenței sociale și protecției drepturilor copilului, 2008-2013 (Alba), Strategia de dezvoltare a serviciilor sociale în județul Covasna pentru perioada 2014-2020, Strategia județeană de dezvoltare a serviciilor sociale 2013-2017-2022 a județului Sibiu, Strategia județului Brașov în domeniul protecției copilului 2008-2013, Strategia de dezvoltare a județului Brașov, orizonturi 2013-2020-2030, Strategia Direcției Generale de Asistență Socială și Protecția Copilului Harghita 2009-2013, Strategia de tineret a Consiliului Județean Harghita 2008-2014, Strategia de dezvoltare județului Mureș pentru perioada 2014-2020.

Prefectura județului Mureș se dedică în mod special etniei rome. Mureș este, văzut pe plan național, județul cu populația cea mai numeroasă de romi. În cadrul acestui județ, o treime din populație aparține etniei rome. Politica Instituției Prefectului Județului Mureș de incluziune a societății rome se bazează pe o abordare pro-activă, care are drept obiectiv creșterea generală a standardului de viață a populației și stimularea câștigurilor obținute prin muncă prin facilitarea ocupării și promovarea politicilor inclusive cu adresabilitate către minoritatea romă²⁸⁸.

Pe lângă județul Mureș, documentele de programare sunt stabilite concret și în județele Brașov și Alba. Județul Brașov a adaptat Strategia Guvernului României de îmbunătățire a situației romilor la nivelul județului Brașov, rezultând Strategia Prefecturii Brașov, precum și Planul de incluziune a romilor din județul Brașov, finalizat în cadrul reuniunii grupului de lucru mixt pentru problemele romilor din data de 17.12.2007, care are validitate și în prezent. Un plan concret de acțiune există și pentru orașul Brașov. În județul Alba s-au stabilit măsurile de investiție în sprijinul romilor, explicit și detaliat în cadrul planurilor de acțiune. În județele Harghita și Covasna, prefecturile decid care ar fi sarcinile ce trebuie îndeplinite, și dezvoltarea romilor este tematizată în cadrul documentelor strategice județene, dar nu se specifică măsuri clare în vederea ameliorării situației. Rezultatele recensământului în aceste județe arată un număr redus al populației rome. Acesta ar putea constitui un motiv pentru includerea tematicii romilor printre abordările politice generale, mai ales în cadrul politicii sociale.

În județele Regiunii Centru există:

- Birourile județene pentru romi din cadrul Instituției Prefectului
- Experți locali (consultant pe problemele romilor, mediator sanitar, mediator școlar) din cadrul Primăriilor în realizarea Planului Local de Acțiune pentru îmbunătățirea situației romilor
- Grupul de inițiativă locală format din reprezentanți ai comunității de romi

Grupul de lucru local, responsabil cu elaborarea planului local de acțiune privind incluziunea minorității rome conform principalelor nevoi ale comunității locale.

Abordarea acestei tematici în anii 2000 se deosebește în mod clar de încercările în vederea integrării din anii anteriori. Nu mai este vorba doar despre includerea romilor în structurile sociale generale, cât și din ce în ce mai mult despre proiecte comune, unități de școlarizare comune, evenimente, asociații și cluburi comune. Primăria din Obrnice, Cehia, a stabilit următoarele cu ocazia decernării în noiembrie 2013 a premiului Dosta al Consiliului European pentru incluziune socială deosebită: fiecare proiect care este conceput și aplicat exclusiv pentru etnia romă este totdată și debutul marginalizării și al segregării²⁸⁹.

În orașele și comunele Regiunii Centru au avut loc felurite eforturi în vederea ameliorării situației romilor. Persoane dedicate – aparținând deopotrivă etniei rome și altor etnii, au desfășurat multe proiecte și au preluat diferite inițiative, pentru a implica sporit romii în diferite domenii sociale, precum și pentru a diminua deficitele. În special în ceea ce privește munca cu copiii sunt vizibile progrese: în domeniul cultural, în cel școlar și al locuințelor, precum și în cadrul mediului de lucru. Există proiecte de succes împotriva abandonului școlar, în lupta împotriva analfabetismului, romii au înființat propriile firme competitive sau și-au găsit locuri de muncă. Cele mai evidente sunt

288 Raportul de evaluare rezultatele activității depășurate de Instituția Prefectului Județul Mureș pentru Anul 2013.

289 Doamna Primar Obrnice, sursă: Allgemeine Deutsche Zeitung pentru România, 2 februarie 2014.

progresele în cadrul proiectelor la scară redusă a infrastructurii: străzi, drumuri, aprovizionare cu apă, canalizare, stabilizarea structurii clădirilor, etc. În domeniile sănătate, economie socială, marginalizare și discriminare s-au putut deja înregistra primele schimbări în Regiunea Centru, dar nici pe departe nu pot fi semnalate progrese majore.

Din contră, s-a constatat că încercările de ameliorare care vizează populația romă au dezlănțuit și reacții adverse. În cadrul interviurilor se declară că prăpastia între etnia romă și alte etnii a devenit mai adâncă, segregarea a dus la agravarea schismei, sărăcia a crescut, marginalizarea se resimte din ce în ce mai puternic, iar mijloacele financiare destinate romilor nu ajung la destinație.

„Dificultăți sunt peste tot, nu numai în comunitatea romă, ci și în cadrul populației majoritare (cu privire la locul de muncă, instabilitatea socio-materială), dar toate alocațiile sau sprijinul social vizează comunitatea, ceea ce nu se reflectă în viața și în socializarea oamenilor de etnie romă. Aceste lucruri ar trebui regândite astfel încât aceste alocații să vizeze concret acele categorii, care chiar au nevoie de ele.”²⁹⁰

5.2. Măsuri, politici și recomandări privind incluziunea socială a romilor din Regiunea Centru în funcție de domeniile de acțiune

Pentru perioada 2014-2020 a programului, Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice a stabilit Direcțiile de acțiune²⁹¹. Relevante sunt următoarele, în ceea ce privește planul regional și local:

- Elaborarea unui mecanism instituțional de identificare și evaluare a tuturor cazurilor de risc social, definirea tuturor riscurilor sociale și a modului de măsurare efectivă a acestora în teren.
- Cuprinderea măsurilor de incluziune socială a romilor în cadrul politicilor sectoriale de tip integrat, împreună cu stabilirea de indicatori de performanță specifici pentru minoritatea romilor (respectiv colectarea de date specifice pentru măsurarea atingerii impactului politicilor sectoriale asupra romilor).
- Implementarea de planuri personalizate de intervenție socială până la rezolvarea problemei.
- Organizarea serviciilor sociale în sistem integrat cu serviciile de ocupare, de sănătate, de educație, de locuințe, precum și cu alte servicii sociale de interes general, în vederea dezvoltării unor mecanisme de sprijin efectiv al grupurilor vulnerabile.
- Dezvoltarea capacității de răspuns inter-instituțional în vederea optimizării intervențiilor (serviciile de asistență socială, serviciile medicale, serviciile de educație, juridice, de evidență a populației etc).
- Crearea unor grupuri locale de intervenție formate din reprezentanți la nivel decizional ai instituțiilor locale, organizațiilor nonprofit, întreprinderilor sociale/ societăți comerciale etc. care să identifice soluții la problemele sociale de la nivelul comunității.
- Implicarea societății civile prin înființarea centrelor de incluziune socială, a căror activitate (deja începută prin finanțarea POSDRU 2007-2013) să fie un catalizator între instituțiile publice din domeniu și comunitățile locale sau regionale.
- Stabilirea unui pachet minim de servicii sociale de bază la nivel comunitar, care să asigure faptul că familiile și copiii vulnerabili au acces garantat la servicii medicale, de educație și de asistență socială esențiale.
- Elaborarea unui mecanism de alocare a resurselor financiare necesare pentru implementarea standardelor de calitate minime în serviciile sociale, inclusiv în domeniul protecției copilului.

290 Sursele citatelor se regăsesc în versiunea originală

291 <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=961&langId=ro>, a se compara: Documentul program de planificare al Ministeriului Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice

- Realizarea de analize ale situației persoanei vulnerabile privind nevoile și resursele disponibile, în principal în cazul grupurilor vulnerabile pentru care nu există suficiente date care să permită evaluarea situației acestora (persoane cu dizabilități, persoane fără adăpost, copiii și tinerii străzii, persoane cu boli cronice, victime ale violenței etc.).
- Crearea de sisteme informatice integrate și îmbunătățirea infrastructurii actuale a sistemului de asistență socială, pentru a facilita accesul beneficiarilor la asistență socială și servicii sociale.
- Dezvoltarea sistemului de colectare a datelor, stabilirea de seturi comune de indicatori pentru fiecare grup vulnerabil, colectarea/raportarea datelor dezagregat pe criterii relevante (în funcție de vârstă, gen, etnie, regiune etc.) de către fiecare instituție a statului și cuprinderea acestora în baze de date interoperabile care pot fi folosite de toate autoritățile relevante.
- Creșterea numărului personalului specializat de la nivel comunitar, în special în mediul rural, dar nu numai (mediatori comunitari, sanitari, școlari, asistenți sociali specializați, consilieri școlari etc.), gestionarea eficientă a personalului și implementarea unor politici de retenție a resurselor umane.
- Formarea resurselor umane în vederea dobândirii de competențe specifice în lucrul cu diverse categorii de persoane vulnerabile.
- Implementarea de programe de educație pentru protejarea drepturilor copilului și prevenirea separării copilului de familie.
- Elaborarea de politici și implementarea de programe de combatere a discriminării.
- Promovarea incluziunii sociale, inclusiv prin campanii de comunicare referitoare la drepturile de asistență socială.
- Necesitatea corelării între serviciile de asistență socială și serviciile de ocupare pentru grupurile vulnerabile.

Bineînțeles că aceste cerințe trebuie adaptate la planul local și în Regiunea Centru. Următoarele descrieri se referă la aspecte selectate special din programul Planuri de măsuri sectoriale din cadrul Strategiei Guvernului României de Incluziune a Cetățenilor Români aparținând Minorității Romilor pentru Perioada 2012-2020. Ca urmare a strategiei naționale sunt prezentate propuneri care pot completa țelurile, politica și măsurile pentru planul local și regional. În prealabil se va preciza faptul că în domeniile educație, sănătate și în domeniul social, problemele sunt deosebit de grave, date fiind salariile constant reduse și, în domeniul de stat, condițiile de lucru în parte inacceptabile. Acest lucru duce la exodul cadrelor calificate care sunt solicitate în străinătate. Guvernul României, primul responsabil pentru acest fenomen, trebuie să opereze schimbări, pentru a nu risca prăbușirea sistemelor sanitar, al educației și al celui social. Începând cu anul 2007, au fost investite sume mari în infrastructurile amintite. Cu toate acestea, din cauza lipsei de personal, medicii, asistentele, profesorii și asistenții sociali ajung la epuizare. Și aici se profilează clar motivul discriminării prelungite a celor slabi și săraci.

5.2.1. Educație și cultură

Nivelul scăzut de educație a romilor în Regiunea Centru este o problemă complexă, care nu poate fi atribuită doar capacității și/sau dorinței copiilor de etnie romă de a învăța. Motivele sunt în egală măsură de ordin familial și tradițional, cât și cauzate de segregare, discriminare sau de lipsa ofertelor calitative și cantitative în acest domeniu, în special în zona rurală. Astfel, în cadrul analizei socio-economice a planificării programului 2014-2020, și în baza diferitor studii, se constată că: numeroasele programe de incluziune a romilor pe piața muncii implementate în ultimii ani au fost mai degrabă ineficiente²⁹². Pe de o parte, doar circa jumătate din romii de 16 ani și peste au absolvit ciclul de învățământ obligatoriu care le asigură eligibilitatea pentru programele de calificare profesională. Pe de altă parte, în cazul multor familii rome, persoana care ar putea participa la

292 Analiza socio-economică pentru programarea Fondurilor Europene 2014-2020 în domeniul afaceri sociale și incluziune socială. Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice și Grupul de Lucru Tehnic Afaceri Sociale și incluziune socială, fără an, p. 28

cursuri de calificare este singura care aduce un venit în familie, motiv pentru care renunță sau refuză participarea la cursuri²⁹³.

Asigurarea accesului la educație al copiilor romi este important pentru incluziunea lor socială. În Regiunea Centru, rata de înscriere la grădiniță a copiilor romi este de numai 3%. Mai puțin de o treime frecventează o grădiniță sau o unitate de învățământ preșcolar. Chiar și numărul copiilor de etnie romă care merg la o școală este în permanentă scădere. Doar circa 8-9% din copiii romi din Regiunea Centru frecventează instituții de învățământ superior după absolvirea clasei a 8-a. Unul din 5 copii romi nu merg la școală, cel mai frecvent motiv invocat fiind cel legat de lipsa resurselor financiare. În plus, unul din șase părinți romi explică slaba participare școlară a copiilor prin discriminarea etnică. Copiii romi frecventează școli speciale din motive de etnie. Peste 80% dintre părinții de etnie romă afirmă că își doresc cel puțin educație secundară pentru copiii lor, însă mai mult de 75% dintre copiii romi nu termină 8 clase²⁹⁴.

Aproximativ un sfert din copiii de etnie romă nu ajung la absolvirea unei școli, nu pot citi sau scrie. În aceste condiții, ei nu sunt eligibili pentru programele de susținere în vederea formării educaționale și profesionale conform Legii Educației Naționale 1/2011.

Abandonul școlar nu poate fi împiedicat deocamdată. Asupra celor care abandonează școala nu există nicio influență, sau acest lucru se întâmplă prea târziu. În multe școli, în momentul în care crește ponderea copiilor romi se produce un fenomen de segregare etnică, însoțit de scăderea calității dotărilor materiale ale instituției în cauză²⁹⁵.

În analiza pentru perioada de program 2014-2020 se remarcă faptul că în anul 2008, 28.000 de romi de pe întreg teritoriul țării ar fi trebuit să fie incluși în programe de calificare și recalificare, finanțate de POSDRU. Cu toate acestea, doar 1.542²⁹⁶ au fost implicați în astfel de programe. Aici avem de-a face cu un semn de avertizare – ori romii nu pot fi implicați, ori programele trec pe lângă ei, nu sunt interesați să participe, sau nu împlinesc condițiile necesare (distanțele sunt prea mari sau nu au la dispoziție mijloacele financiare necesare).

În Regiunea Centru au avut loc deja o multitudine de proiecte în domeniul educațional, printre care: „Educația pentru muncă – o șansă pentru o viață mai bună la nivelul cetățenilor de etnie romă”, „Fiecare copil la grădiniță”, „Pași strategici pentru îmbunătățirea accesului la educație al copiilor romi”, „Servicii de sprijin educațional pentru elevii de liceu de etnie romă”, „Școala după școală”, „Acces la educație pentru grupuri dezavantajate”, „Proiect de participare a grupurilor vulnerabile la economia socială – formare profesională de lucrători în comerț”, „Oportunități egale în educație pentru o societate incluzivă”, „Toți la grădiniță, toți în clasa I”, „Eu nu abandonez școala”, „A doua șansă” etc.

În timp ce numeroase comune raportează succese și succese parțiale, există în continuare și comune în Regiunea Centru în care programele au fost catalogate drept eșecuri.

Odată cu „Strategia Guvernului României de Incluziune a Cetățenilor Români Aparținând Minorității Romilor pentru perioada 2012-2020”, au fost decise și țelurile, politica și măsurile pentru perioada de finanțare 2014-2020²⁹⁷. Anumite politici selecționate au fost completate prin intermediul sugestiilor incluse în documentele de planificare ale comunelor, alte politici au fost derivate din experiențele altor state membre.

Politici:

Asigurarea accesului egal, gratuit și universal la educația de calitate la toate nivelurile în sistemul public de învățământ

- Promovarea educației incluzive în cadrul sistemului educațional, prevenirea segregăției și a discriminării

293 Item

294 Item

295 Item

296 Analiza pentru perioada programului 2014-2020, antreprenoriat și economie socială

297 Politicile și măsurile amintite sunt extrase din „Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității romilor pentru perioada 2012-2010”. Acest lucru se aplică și asupra altor domenii de acțiune: servicii sociale, sănătate, locuire, ocupare etc.

- Îmbunătățirea participării școlare la toate formele de învățământ a persoanelor de etnie romă
- Reducerea analfabetismului și a abandonului școlar
- Păstrarea, dezvoltarea și afirmarea identității culturale (limbi, obiceiuri, patrimoniu) a minorității rome

Măsuri:

Alocarea de locuri speciale pentru candidații romi la admiterea în liceu, în învățământul profesional și superior

- Crearea rețelei de inspectori școlari pentru probleme educaționale ale romilor
- Continuarea programelor de formare și pregătirea mediatorilor școlari, sprijinirea specială a activității mediatorului școlar în special în vederea reducerii abandonului școlar
- Asigurarea educației preșcolare de calitate și accesibile
- Activități extrașcolare (culturale, sportive) organizate în școli
- Continuarea programului „Școala după Școală”, „A doua șansă” și alfabetism funcțional
- Formarea și angajarea profesorilor de limba romani
- Implementarea curriculumului pentru limba romani
- Grădinițe de vară și tabere pentru copiii romi
- Identificarea problemei segregării școlare cu un caz de discriminare și luarea primelor măsuri împotriva segregării școlare
- Crearea bazei legale, metodologiei și a curriculumului pentru Programul „A doua șansă”
- Realizarea emisiunilor de radio și TV, a literaturii romani și publicarea mai bună a rezultatelor
- Dezvoltarea proiectelor teatrale
- Dezvoltarea rețelelor de valorificare a patrimoniului cultural al romilor

Sugestii pentru Regiunea Centru/din Regiunea Centru:

- Continuarea grădiniței/școlii cu masă de prânz ca stimul pentru frecventarea școlii.
- Sistem internat – proiecte-pilot în județe: desprinderea copiilor de familie, de luni până vineri ore de studiu concentrate cu asistență după-masa. Dacă este posibil, crearea unui amestec de etnii. Asistență cu absolvirea unei școli de meserii incluse și asigurarea unui loc de muncă.
- Sistem de burse și punere la dispoziție temporar a unor locuri de studiu pentru romi.
- Promovarea talentelor din rândul copiilor romi, atât în cadrul școlii, cât și în afara ei.
- Formare profesională pentru cadrele didactice, cu accent special pe provocările incluziunii sociale.
- Includerea mai multor resurse umane rome, absolvenți ai învățământului de specialitate, inclusiv a femeilor, în instituțiile de educare a copilului.
- Revizuirea curriculei școlare în vederea promovării în mediul școlar a unui climat favorabil incluziunii sociale a categoriilor defavorizate, inclusiv a romilor.
- Dezvoltarea de proiecte și programe educative pentru tineri/ copii în parteneriat cu reprezentanții comunităților de romi sau cu structuri asociative ale acestora.
- Identificarea specificului culturii și tradițiilor romilor din diferitele comunități, încurajarea luării măsurilor de conservare a acestora (propunere din județul Brașov).

- Includerea valorilor culturale și tradiționale ale romilor în cele județene și prezentarea acestora împreună.
- Sprijinirea proiectelor în limba romani și a activității culturale, în special a celei desfășurate prin tineri .
- Sprijinirea tineretului – comasarea programelor de promovare existente cu rețelizarea structurilor (unirea proiectului „A doua șansă” cu un centru de competențe, care se ocupă cu sprijinirea și consilierea copiilor și tinerilor, includerea instituțiilor și agențiilor economice de la fața locului), însoțirea tinerilor până la nivelul formării profesionale, cu atenție specială acordată celor care ar ajunge eventual la abandonul școlar – mod de reacție rapidă.

5.2.2. Sănătate

În special în ceea ce privește sănătatea, putem înregistra doar puține schimbări reale în cadrul comunităților de romi. Având în vedere situația generală tristă a sistemului sanitar românesc, acest fenomen nu reprezintă o mare surpriză. Probleme structurale, lipsa documentelor de identitate, lipsa de îngrijire, numărul prea scăzut al instituțiilor medicale, în special în zonele rurale, împiedică în continuare accesul la serviciile sanitare nu doar în ceea ce îi privește pe romi. Accesul la serviciile de sănătate este extrem de diferit. Accesul redus la serviciile de sănătate se combină cu sărăcia monetară și se concretizează într-o speranță de viață mai scăzută decât la nivelul populației generale, precum și în prevalența mai ridicată a bolilor asociate sărăciei. Chiar și la nivelul copiilor, care prin lege sunt acoperiți de asigurarea medicală, situația este alarmantă. „Persoanele de etnie romă nu apelează la servicii medicale de prevenție, respectiv medicină de familie. Accesul are directă legătură cu adresabilitatea populației vulnerabile la cabinete medicale, la servicii de specialitate, la cabinetele de medicină generală, dar și cu discriminările majorității, și a romilor care prin atitudinea și comportamentul lor conduc la o marginalizare a majorității față de etnia romă, marginalizare tradițională²⁹⁸.

Modelul mediatorului sanitar a înregistrat prime succese, care au devenit din ce în ce mai vizibile în decursul ultimilor ani. Asistența individuală acordată romilor duce la recurgerea sporită la aceste servicii medicale puse la dispoziție. Subiectul asigurărilor și al planificării familiale devine din ce în ce mai tematizat. Strategia Guvernului și legislația privind îmbunătățirea situației romilor în materie de incluziune socială trebuie adoptate în cel mai scurt timp prin programele cu finanțare europeană (nu numai pentru creșterea nivelului de trai al populației de etnie romă). „Din acest punct de vedere, este important să existe indicatori concreți ce ulterior pot fi monitorizați pentru fiecare dintre domeniile sale, sănătatea fiind poate unul dintre cele mai importante. În cazul direcțiilor de acțiune pentru romi este imperios necesar să se țină cont și de obiectivele asumate și mai ales, de rezultatele deja obținute în anii anteriori în acest domeniu, astfel încât să se pună accent asupra acelor nevoi și priorități sectoriale de intervenție care nu au fost suficient abordate până la acest moment²⁹⁹. Pe fondul acestei situații vor trebui rezolvate problemele de finanțare. Fără o reformă a sistemului asigurărilor de sănătate, și implicit a sistemului sanitar (a cărui reformă trebuie de asemenea lansată), provocările privitoare la schimbările în îngrijirea medicală a romilor în Regiunea Centru nu vor putea fi rezolvate. Fondurile europene puse la dispoziție pot sprijini demararea transformării atât de necesare. În acest context, amintim doar dilema finanțării comunale, deoarece conform legislației în vigoare diverse cheltuieli se vor asigura prin intermediul județelor și comunelor.

În Regiunea Centru s-au derulat multe proiecte de-a lungul ultimilor ani, cu scopul de a îmbunătăți situația sănătății romilor. Printre altele, „Programul de mediere sanitară: Oportunitatea de creștere a ratei de ocupare în rândul femeilor rome”, Proiectul Integrat „Creșterea calității vieții în comunitățile de romi” (FRDS), Proiectul EDSANA (educație pentru sănătate). În punerea în aplicare a proiectelor și a măsurilor sunt implicate și asociații private, fundații și organizații. Proiectul „Împreună pentru o sănătate mai bună”³⁰⁰ – componenta de sănătate a programului

298 Harta accesului la servicii de sănătate în România, Studiu de caz: Provocări pentru populația de etnie romă. București Noiembrie 2013, p. 55, 56

299 Harta accesului la servicii de sănătate în România, Studiu de caz: Provocări pentru populația de etnie romă. București Noiembrie 2013, p. 55, 56

300 Asociația OvidiuRo, cu sprijinul GSK România în luna iulie 2013 desfasurat proiectul. 20 de studenți de la Universitatea de Medicină și Farmacie Carol Davila din București și 15 medici specialiști, implicați în programul Împreună pentru Sănătatea Rurală al Societății Studenților în Medicină din București, au organizat împreună cu OvidiuRo o caravană medicală în comunele Vâlcele (jud. Covasna) și Târlungeni (jud. Brașov). 400 de copii și 380 de adulți au beneficiat de investigații gratuite (recoltare de sânge pentru colesterol,

„Fiecare copil în grădiniță”, un proiect local ce a vizat controale medicale periodice, realizarea vaccinărilor obligatorii, sprijinirea părinților pentru a cumpăra medicamente pentru copii, facilitarea activității mediatorilor sanitari și programe de educație pentru sănătate și igienă cu copiii și părinții lor. Implicate au fost comunele din județele Alba, Brașov, Covasna, Mureș și Sibiu.

Politici

- Prevenție prin intermediul ameliorării sistematice a condițiilor de trai ale romilor (construirea rețelelor de utilități pentru cartierele de romi: apă potabilă nepericuloasă, sistem de apă-canalizare, electricitate, gestionarea deșeurilor, standarde de igienă, mediu înconjurător).
- Abordarea problematicii accesului romilor la serviciile de sănătate publice într-un mod integrat, (educația, condițiile de trai, integrarea pe piața muncii, accesul neîngrădit și non-discriminatoriu la servicii de sănătate).
- Program special: Soluții prioritare ale problemelor de sănătate ale comunităților de romi marginalizate și segregate.
- Program în scopul eliminării și prevenției pericolului de infecție.
- Campanii de informare și lămurire (boli transmisibile, HIV/SIDA, tuberculoză, hepatită), împiedicarea abuzului de medicamente.
- Împiedicarea discriminării.

Măsuri

- Dezvoltarea unei strategii de sănătate și a unui plan de acțiune pentru comunitățile de romi marginalizate și segregate (asigurare financiară și organizatorică).
- Elaborarea unui ghid de către Autoritatea Națională pentru Supravegherea Datelor cu Caracter Personal care să clarifice condițiile în care se poate realiza colectarea de date statistice care ar permite monitorizarea și elaborarea de politici publice adecvate nevoilor grupurilor vulnerabile, respectiv populației de etnie romă.
- Măsuri pentru creșterea ratei de acoperire a serviciilor de sănătate în rândul populației romi vulnerabile (campanii de informare pentru o viață sănătoasă, campanii de vaccinare etc.).
- Redefinirea și reglementarea funcționării programului de mediere sanitară printr-un act normativ care să cuprindă măsuri ce asigură finanțarea programului, monitorizarea rezultatelor în cadrul programului, oferirea de asistență tehnică, pregătirea profesională pentru mediatoarele sanitare în sensul descentralizării.
- Stimulare și măsuri de încurajare activă și sprijin în ceea ce privește derularea activităților specifice mediatorilor sanitari, formării și angajării mediatorilor sanitari.
- Garantarea accesului la medicamentele gratuite, la produsele biologice și la materialele informative pentru implementarea Programelor Naționale de Sănătate în cadrul comunităților de romi.
- Organizarea unui mai bun sistem de cooperare între autoritățile de stat, ONG-urile locale, centrale și din străinătate, în sensul abordării integrate.

---

trigliceride, glicemie și hemoglobina, electrocardiograma, ecografie abdominală, teste rapide pentru streptococ, rotavirus și adenovirus). În comuna Boroșneu, din județul Covasna, directorul școlii a anunțat că 60 de copii și adulți din zonă consumă apă dintr-o fântână poluată. Cu sprijinul GSK România, lumea s-a mobilizat imediat și s-a construit, în timp record, o aducțiune nouă, localnicii având acum la dispoziție apă proaspătă și curată. În cadrul proiectului au fost identificate șase persoane pentru postul de mediator sanitar; formarea a fost oferită de Centrul pentru Politici de Sănătate SASTIPEN, iar împreună pentru o sănătate mai bună a sprijinit comunitățile să angajeze mediatorii temporari, până la preluarea acestora de către primării.

Propuneri

- Sprijinirea dezvoltării și implementării sistemelor informatice integrate de tip e-Sănătate având ca scop accesul populației la o paletă largă de informații din domeniul medical (județul Mureș).
- Înființarea de servicii mobile destinate problemelor prioritare de sănătate publică, în special pentru destinații mai îndepărtate (mama și copilul, vaccinare, testare pentru depistarea cancerului, asistență medicală pentru persoanele vârstnice sau cu dizabilități).
- Consultații medicale regulate în școli (medic stomatolog, control medical general) – mobil.
- Asigurarea accesului la consultații de depistare și la programe naționale de vaccinare (mobil).
- Investigarea, tratarea și intervențiile pluridisciplinare ce se adresează familiilor, femeilor gravide și copiilor în vârstă de sub 6 ani (medic, puericultor, psiholog, asistent social, etc.).
- Susținerea activităților de cercetare în ceea ce privește sănătatea sexuală și a reproducerii romilor, educarea și sporirea informării romilor pentru o reproducere sănătoasă.
- Centre de educație și informare pentru sănătatea familiei.
- Instaurarea unui sistem de comunicare efektiv, coordonat și funcțional (de exemplu registrul bolnavilor de cancer).
- Îmbunătățirea calitativă și cantitativă a formării mediatorilor sanitari.
- Colaborare eficientă a organizațiilor de stat și private, coordonarea medicinei generale, a medicinei muncii și a sistemului de reabilitare.

5.2.3. Servicii sociale

Protecția socială este o componentă fundamentală a modelului european de societate. Aceasta poate fi înțeleasă ca expresie a unui set de transferuri colective destinate protejării oamenilor împotriva unor riscuri sociale bine definite. Funcționarea sistemelor de protecție socială presupune costuri importante și, în consecință, necesită alocarea corespunzătoare de resurse financiare. Transferurile sociale (pensii, alocații familiale, ajutoare de șomaj, indemnizații pentru persoane cu dizabilități, burse, gratuități etc.) au o pondere însemnată și în creștere în structura veniturilor gospodăriilor din România. Contribuția transferurilor sociale la veniturile totale este mai mare pentru gospodăriile din mediul rural decât pentru cele din urban, precum și pentru gospodăriile conduse de pensionari sau de șomeri prin comparație cu celelalte tipuri de gospodării. Cea mai mare contribuție o aduc pensiile de asigurări sociale, celelalte transferuri reprezentând maximum de 5% din venitul total al gospodăriilor. Sărăcia sporită, în special în rândul romilor, poate fi ameliorată relativ prin intermediul transferurilor. Deseori, acestea sunt singura sursă de venit de care dispun majoritatea familiilor de romi. În cadrul Regiunii Centru, numărul celor atinși de sărăcie și marginalizare socială a scăzut semnificativ în decursul ultimilor 10 ani. Și chiar dacă acestea au înregistrat din nou ușoare creșteri datorate crizei financiare și economice, traiul romilor s-a ameliorat totuși în multe dintre cazuri.

Abordarea intersectorială și interinstituțională a Strategiei județene în domeniul asistenței sociale și protecției copilului este conformă cu nevoile identificate la nivelul diferitelor categorii de beneficiari, precum și cu Strategia Națională în domeniul protecției sociale. În calitate de furnizor de servicii sociale specializate, vine în întâmpinarea nevoilor sociale ale tuturor categoriilor de beneficiari, prin măsuri de protecție și asistență socială menite să ducă la îmbunătățirea condițiilor de viață și la reducerea riscului persoanelor expuse fenomenului de marginalizare și excluziune socială din județele din Regiunea Centru. Serviciile sociale sunt necesare din cauza deficitului de locuri de muncă, a șomajului, a nivelului redus al veniturilor, a costurilor ridicate ale utilităților. Fără transferurile sociale, gradul sărăciei și al riscului de sărăcie ar fi mult mai ridicate în Regiunea Centru. Plata ajutoarelor sociale, precum și finanțarea căminelor de zi, a căminelor de bătrâni, a căminelor pentru copii și pentru orfani, respectiv prestările speciale de servicii, sunt pentru mulți

romi singura modalitate de a supraviețui. Pentru a obține un ajutor social, trebuie depusă o cerere. Acest lucru este deseori o adevărată provocare pentru romi, care nu știu să scrie sau să citească. Ei au nevoie de un ajutor, care poate fi oferit și prin intermediul asistenței sociale. Pe plan social s-au acumulat multe probleme: probleme de finanțare, inegalitate în ceea ce privește aprovizionarea în mediul urban și rural, indiferență, practici discriminatorii, lipsa personalului calificat, etc.

Politici

- Creșterea accesului și îmbunătățirea serviciilor sociale.
- Eficientizarea sistemului de protecție socială prin coordonarea și cooperarea mai adecvată a instituțiilor implicate.
- Sporirea calificării și a profesionalismului lucrătorilor sociali.
- Ameliorarea infrastructurii sociale.
- Ameliorarea calității formării profesionale în domeniul relațiilor cu publicul.
- Asigurarea finanțării prestărilor de servicii sociale, în special pe plan local.

Măsuri

- Revizuirea sistemului de prestări servicii sociale în ceea ce privește incoerența, lipsurile și nedreptățile.
- Revizuirea sistemului de servicii sociale în vederea egalizării diferențelor între spațiul rural și cel urban.
- Obiective de dezvoltare pe termen mediu și lung fixate de autoritățile locale și o mai bună considerație a problemelor sociale ca priorități.
- Identificarea mai concretă a nevoilor, intervenția timpurie și sistemele de referire pentru majoritatea comunităților de romi.
- Îmbunătățirea cooperării între sectoare și între diferitele servicii.
- Prevenirea atitudinilor și practicilor sociale dominate de discriminare.
- Îmbunătățirea dotării financiare a domeniului social în localități.
- Campanii în scopul sporirii atenției privind protecția copiilor (separare de familie, de părinți care lucrează în străinătate, copiii străzii).

Propuneri

- Descentralizarea activităților, respectiv subcontractarea serviciilor sociale înspre firme private.
- Înființarea unor centre pentru asistență socială cu prioritate asupra problemelor complexe, împreună cu oferta de consiliere și servicii, observarea cazurilor problematice, etc.
- Angajarea unor mediatori sociali.
- Instituții complexe de consiliere familială sau centre sociale în forma unui grup de acțiune comunitară, ca activitate de parteneriat între instituțiile și organizațiile ce desfășoară activități sociale: Primăria Municipiului Brașov, DAS a CL Brașov, IJȘ Brașov, DJP Copilului Brașov, ASP Brașov, ONG – uri cu activități sociale, care preiau și alte atribuții în cadrul îngrijirii medicale – propunere a județului Brașov.
- Crearea unui sistem de structuri partenoriale reale și active cu societatea civilă pentru acoperirea nevoilor zonale de servicii sociale, permanent (CJ, DGASPC, APL, ONG și alte instituții interesate), dezvoltarea de parteneriate public-public și /sau public - privat pentru dezvoltarea de grupuri de ajutor mutual pentru persoanele dependente (alcool, droguri, alte substanțe) – propunere a județului Sibiu.
- Campanie de încurajare a voluntariatului și atragerea de voluntari care să participe la

furnizarea de servicii sociale adecvate nevoilor identificate în comunitățile locale – propunere a județului Sibiu.

- Dezvoltarea și controlul sistemului Ajutor social contra muncă în folosul comunității (curățenie, eliminarea deșeurilor, îngrijirea spațiilor verzi - exemplu: Alba Iulia, Sâncrăieni, județul Harghita).
- Implementarea standardelor minime obligatorii specifice serviciilor de tip familial și rezidențial (județul Alba).
- Campania „Viitorul tău depinde de tine!” de sensibilizare a tinerilor cu privire la importanța respectării legilor și a normelor morale în societate (județul Alba).
- Desfășurarea de dezbateri publice, întâlniri locale în scopul promovării drepturilor copiilor în rândul comunităților de etnie romă (județul Alba).
- Aplicarea managementului de caz (județul Alba).

5.2.4. Locuire

În Regiunea Centru, în privința aspectelor legate de problema locuirii trebuie făcută diferența între așezările rurale, alcătuite din case de lemn sau piatră (sau din materiale provizorii) și așezările segregate și marginalizate ale romilor de la marginea orașelor. În toate cazurile așezările sunt compacte, dar odată cu îmbunătățirea condițiilor materiale romii cumpără tot mai mult terenuri în zone centrale. Dacă construcțiile din lemn și casele există într-o așezare unele lângă altele, romii din case consideră că se află într-o situație mai bună. Tendința de segregare și ghetoizare se manifestă din ce în ce mai mult în ultimii ani. Comunitățile compacte de romi și instituțiile care le deservească funcționează cu resurse reduse, într-o perpetuă situație de criză. Riscul discriminării, în cazul comunităților omogene de romi, este foarte ridicat. Infrastructura comunităților omogene de romi este deseori impracticabilă sau absentă.

O mare parte din locuințele romilor – indiferent dacă se află în zone urbane sau rurale - sunt construite din paianță și chirpici, nefiind conectate la utilități (apă, canalizare și gaze); fiecare a zecea familie de romi nu are electricitate. De asemenea, locuințele sunt supraaglomerate și slab dotate cu mobilier și bunuri de folosință îndelungată. Aproape o treime din gospodăriile romilor nu au niciun contract al locuinței în care stau. În cazul multor familii de romi foarte săraci lipsa documentelor de proprietate este o problemă comună.

Pentru soluționarea problemelor complexe sunt necesare strategii de lungă durată. Asta implică și ca finanțarea programelor are nevoie de o abordare multianuală.

Politici:

- Creșterea calității locuirii, asigurarea un standard minim de locuit (sigur, igienic, fără substanțe toxice, acoperiș bun).
- Asigurarea de condiții de locuire mai adecvate din punct de vedere m²/locuitor.
- Îmbunătățirea accesului romilor la o locuință decentă și servicii publice de tip apă, electricitate, canalizare și sisteme de încălzire – prin parteneriate cu instituțiile centrale, locale, parteneri sociali.
- Alocarea resurselor financiare locale destinate construcțiilor de locuințe pentru grupurile dezavantajate, inclusiv pentru persoanele aparținând minorității romilor.

Măsuri³⁰¹

- Îmbunătățirea legislației privind locuințele, inclusiv modificarea Legii nr.152/1998 privind înființarea Agenției Naționale pentru Locuințe, în special adaptarea criteriilor de obținere a unei locuințe sociale și Legea 162/2002.

301 Pentru mai multe detalii vezi: „Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor romani aparținând minorității romilor pentru perioada 2012-2020”, care conține și o anexa cu măsurile definite

- Efectuarea unui studiu privind tipologia locuirii la populația de etnie romă – inclusiv statistici cuprinzând situația de locuire a etniei romă la nivel local (stiluri de viață, stiluri de locuire, tipologii spațiale, tipuri de case).
- Elaborarea și implementarea strategiei de construcție/reabilitare de lungă durată a locuințelor, în special locuințe pentru familii tinere, inclusiv alocarea de fonduri.
- Elaborarea și implementarea unui program național multianual de finanțare de construcții de locuințe sociale pentru persoane de etnie romă și familii cu venituri mici, cu accent pe prevenirea și combaterea segregării rezidențiale (ținând cont de sprijinirea unei construcții viabile cu apartamente de închiriat) susținut prin Fonduri UE, bazat pe programele „Locuințe sociale pentru comunitățile de romi” (HG 1237/2008), Ordonanța de Urgență 74/2007, Legea Locuințelor 114/1996, 151/2010.
- Constituirea, dezvoltarea și utilizarea fondului de locuințe la nivel local.
- Programe existente de îmbunătățire a accesului la infrastructură și, în special, la utilități (alimentare cu apă, canalizare).

Propuneri

- Susținere flexibilă și orientată spre scop a autorităților locale (primăriile) în legalizarea cazurilor de proprietate.
- Testarea modalităților de abordare în legătură cu legalizarea situației de proprietate
  - Model Hăghig conform inițiativei Primăriei Hăghig, ridicări topografice și întabulare în cartea funciară;
  - Modelul din județul Sibiu conform inițiativei Instituției Prefectului în colaborare cu primăriile din județ;
  - Județul Brașov a analizat suprafața terenurilor ocupate de comunitatea romă și a analizat condițiile juridice.
- Includerea de comunități de romi în planurile orașului sau comunei, stabilirea condițiilor pentru evacuările necesare și oferta de alternative adecvate, de exemplu în municipiile Brașov, Alba Iulia și Târgu Mureș s-au definit acțiuni concrete pentru așezările de romi.
- Municipiul Brașov, realizarea unui PUZ cu includerea comunităților romilor și refacerea infrastructurii (drumuri, trotuare, extindere rețele electrice, contracte și bransamente individuale pentru gospodăriile conectate ilegal la electricitate, extindere rețea gaz metan, extindere rețea cablu TV și internet).
- Dezvoltarea unor soluții comunale, integrante pentru comunitățile de romi (asigurarea accesului la apă și la curent, posibilități de încălzire; de exemplu încălzirea cu deșeuri din Târnava până la 60% nu poate fi considerată nici din punct de vedere al mediului ca o soluție).
- Dezvoltarea unui program de reabilitare specific pentru granturi pentru reabilitarea caselor/blocurilor/locuințelor romilor (reabilitare termică, facilități sanitare, acoperiș, electricitate, materiale de construcții).
- Crearea de rezidențe comunitare și centre de îngrijire.
- Susținerea financiară a proiectelor locale.

5.2.5. Ocupare și forță de muncă

Situația ocupării romilor este dificil de surprins, în primul rând din cauza implicării reduse în economia formală și a procentului mare de persoane care desfășoară diferite activități în economia informală. Domeniile economice cele mai accesibile pentru romi sunt cel agricol, al construcțiilor și cel industrial. Cea mai frecventă ocupație este colectarea deșeurilor și a materialelor refoșabile (fier, haine, sticle, hârtie etc.). Celelalte activități considerate ca tradiționale, precum cărămidăria, prelucrarea metalului și lutăria dețin o pondere mai mică:

- Romii care muncesc preponderent la negru, în slujbe fără calificare cu beneficii modeste;
- Romii foarte săraci care muncesc pe unde apucă, ocupându-se ”în special cu colectarea fierului vechi sau a deșeurilor;
- Romii care se declară casnici, dar care au fie activitate în gospodărie, fie diferite activități ocazionale neformalizate;
- Romii ocupați în activități tradiționale, cele mai frecvente fiind meșteșugăritul, artizanatul și lutăria;
- Romii cu carte, emancipați, care au un loc de muncă pe piața formală și care de regulă sunt mai tineri;
- Romii de succes, cu afaceri proprii, în comerț, în domeniul imobiliar, în reciclare etc.;
- Romii care muncesc în străinătate, preponderent bărbați și mai mult în agricultură³⁰².

Poziția de excluziune a romilor pe piața muncii are multe cauze, care se influențează reciproc, atât la nivel individual ca educație și aspirații scăzute, stare de sănătate proastă, condiții de locuit precare, familie numeroasă, nivel de trai foarte scăzut. La nivelul instituțiilor responsabile sau al angajatorilor se manifestă interesul scăzut al angajatorilor pentru romi, stereotipurile negative asociate, munca la negru, discriminarea sau implicarea redusă în viața comunității. Astfel, cercul vicios sărăcie – educație scăzută – lipsa unui loc de muncă este creat. Sărăcia romilor este cauzată și de discriminarea pe piața de muncă și însoțită de stereotipuri tipice, printre care etichetarea romilor ca leneși, hoți, „neam prost”. „Între stereotipuri ... și marginalizare ... există o relație de determinare reciprocă și direct proporțională. Romii sunt excluși din societate prin marginalizare deoarece se consideră că aceștia sunt hoți, mincinoși, fără caracter, fără studii, fără calificări.”³⁰³ Acest spectru mai este completat de etichetările murdari, dezbinați, înapoiați. Trăsături pozitive precum hărnicie, inteligență, onestitate sunt atribuite romilor doar de putini români sau unguri.³⁰⁴ Bariera culturală în căutarea unui loc de muncă este mereu prezentă, dar nu poate fi demonstrată prin cercetări concrete decât rareori. Se poate vorbi de o discriminare structurală însă respingerile sunt doar rareori motivate etnic. Este relativ simplu din moment ce piedici precum nivelul de educație, calificări și alte asemenea argumente oferă motiv de respingere.

Evaluarea măsurilor de inserție a romilor pe piața muncii din perspectiva reprezentanților instituționali de la nivel județean concluzionează că: (a) AJOFM este o instituție cu vizibilitate și accesibilitate redusă la nivelul potențialilor beneficiari de etnie romă; (b) încrederea în oportunitățile reale pe care le oferă astfel de programe este scăzută (competențele dobândite în urma cursurilor sunt considerate insuficiente; șansa de a ocupa locuri de muncă oferite prin programe de tip caravană sau bursă este foarte scăzută; modul de lucru este considerat ca fiind birocratic și ineficient, multe acțiuni fiind desfășurate doar formal); (c) oferta programelor de incluziune pe piața muncii este nerealistă, iar organizarea de cursuri de calificare sau recalificare profesională pentru categorii de populație care nu au deprinderile de bază (scris și citit) este percepută ca fiind o risipă de resurse; locurile de muncă lansate de programe nu sunt potrivite pentru nivelul de educație și abilitățile celor cărora li se adresează. Nici proiectele finanțate prin POSDRU nu au avut mai mult succes. Astfel, conform Raportului Anual de Implementare a POSDRU, obiectivul legat de participarea la cursuri de calificare și recalificare a romilor (grup-țintă) a fost atins doar în proporție de 5,5% în perioada 2008-2011.³⁰⁵

Odată cu criza economică și socială șansele în obținere a unui loc de muncă pentru romi au scăzut în continuare. Șanse limitate există pentru tinerii din mediul rural, pentru femei în anumite domenii, iar romii au șanse infime de a lucra în economia formală.

302 În comparație și: Legea și egalitatea pe piața muncii pentru comunitățile de romi. Diagnoza factorilor care influențează nivelul de ocupare la populația de romi din România. Coordonator Sorin Căce. Institutul de Cercetare a Calității Vieții. Proiect cofinanțat din POSDRU, București 2010, p.120

303 Calina Ana Butiu: Determinanți ai ocupării grupurilor vulnerabile. O perspectiva a furnizorilor de servicii sociale. In: Ocupare și incluziune sociala. Coordonator Lucian Marina. Presa Universitara Clujeana. 2013, p. 51.

304 Vlad Millea: Perspective ale angajatorilor asupra ocupării grupurilor vulnerabile. In: Ocupare și incluziune sociala. Coordonator Lucian Marina. Presa Universitara Clujeana. 2013, p. 89.

305 Compară: Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice: Analiza Socio-Economică pentru Programarea Fondurilor Europene 2014-2020. În Domeniul Afaceri Sociale și în Incluziune Socială. p. 28.

În scopurile strategice pentru 2014-2020 sunt prevăzute pentru pregătirea necesară pieței muncii programe de educare și calificare. În afara faptului că o educație solidă are nevoie de câțiva ani, sunt necesare și programe imediate, care cel mai bine ar susține practici directe în firme ce oferă potențiale locuri de muncă. În acest scop susținerea economică este imperativă. Pentru instituțiile de stat este necesară o abordare integrată³⁰⁶ care să fie aplicată pe diferite planuri pentru a susține posibilitățile pe diferite planuri ale politicii și pentru a le facilita celor implicați concentrarea pe îmbunătățirea condițiilor pieței de muncă (educația școlară, educația profesională, calificarea adulților, recalificare, înlăturarea analfabetismului, practici, medierea forțelor de muncă, susținere pentru șomerii și familiile etc.).

Politici

- Stimularea creșterii ocupării forței de muncă e către persoanele aparținând minorității romă și creșterea atractivității pentru investiții.
- Adaptarea la nevoile pieței muncii a cursurilor de formare profesională (responsabilitate AJOFM).
- Stimularea antreprenoriatului în rândul comunității de romi.
- Dezvoltarea programelor prin utilizarea și coordonarea fondurilor UE (în special LEADER, PNDR).

Măsuri³⁰⁷

- Identificarea unor oportunități de muncă și o diversificare de locuri de muncă (grupa de țintă: femei, tineri, meșteșuguri tradiționale, grupe specifice de meserii moderne etc.).
- Stimularea activităților agricole în concordanță cu politica agricolă regională și locală.
- Program de conștientizare a angajatorilor privind egalitatea de șanse și dialog social.
- Dezvoltarea unui mecanism financiar pentru susținerea incluziunii profesionale.
- Eficientizarea parteneriatelor cu actori relevanți pe piața muncii din plan local (sindicate, patronate, centre de formare profesională, unități de învățământ, ONG-uri, autorități publice locale etc.).
- Revizuirea cadrului legislativ.

Propuneri

- Înființarea unei centrale complexe pentru consiliere (educație, servicii sociale, calificare, aplicare pentru locuri de muncă, etc.).
- Organizarea de servicii de consiliere profesională pentru romi: startup-uri, activități pe cont propriu, sprijin pentru aplicații (CV, interviuri, elaborarea planului de afaceri, cunoștințe în management, în finanțare etc.); pot fi de asemenea oferite în centre.
- Programe de pregătire a romilor pentru piața muncii complexe (incluzive, educația și servicii sociale) creșterea și diversificarea competențelor profesionale pentru asigurarea mobilității și integrării pe piața muncii.
- Programe pentru susținerea produselor tradiționale de la romi (târguri, lanțuri de vânzare etc.).
- Proiecte-pilot pentru susținerea angajatorilor care au angajați romi (susținere financiară pentru firme care angajează romi, finanțare în acord cu ajutoarele sociale sau de șomaj).
- Program de microcreditare pentru firme ale romilor.
- Târguri de locuri de muncă.

306 Pentru o abordare integrată argumentează diferiți autori în monografia: Ocupare și incluziune socială. Coordonator Lucian Marina. Presa Universitară Clujeană. 2013. la exemplu p. 207

307 Pentru mai multe detalii vezi: „Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor romani aparținând minorității romilor pentru perioada 2012-2020”, Anexă

- Actualizare de bază de date la AJOFM în parteneriat cu mediul de afaceri.
- Cursuri de pregătire profesională.
- Dezvoltarea structurilor de economie socială.

5.2.6. Economie (în special economie socială)

Și în România până acum câțiva ani, domeniul socio-economic a fost marcat de planificare guvernamentală, lipsa de concurență, costuri nerambursabile și finanțare guvernamentală pentru investiții. Acum se schimbă conexiunile și posibilitățile în mod radical. Cel puțin de la apariția studiului „Economia socială și comunitățile de romi – provocări și oportunități” și a lucrării „Ghid de bune practici în dezvoltarea întreprinderilor sociale pentru comunitățile de romi” posibilitățile socio-economice și pentru comunitățile de romi au ajuns tot mai pregnant în atenția politică și economică. Un studiu în municipiul Alba Iulia în 2012 arată clar ca șanse de a obține un loc de muncă în instituții industriale mari nu există, iar în ateliere de meșteșugari sunt estimate puține șanse. În comerț și în domeniul de servicii posibilitățile au fost estimate ceva mai pozitiv. Mai mari ar fi șansele în diverse activități desfășurate la domiciliu.³⁰⁸

Economia socială este un concept nou în România ultimilor ani, un instrument folosit pentru a găsi soluții la problema excluziunii sociale. Corelată cu alte politici și măsuri de incluziune a comunităților dezavantajate, economia socială poate deveni una dintre soluțiile pe termen lung de integrare a comunităților de romi în ceea ce privește combaterea sărăciei, recalificarea profesională, angajarea în muncă etc. Economia socială, ca abordare, permite guvernului să realizeze incluziunea socială a grupurilor vulnerabile prin integrarea în muncă, și poate constitui o soluție pentru problemele economice ale societății. Economia socială este conceptul utilizat pentru a grupa diferite tipuri de organizații ce au fost inițiate de grupuri de cetățeni ca răspuns la o serie de probleme cu care se confruntau în condițiile transformărilor socio-economice: cooperative (meșteșugărești, de consum, de credit), societăți mutuale, organizații neguvernamentale, obști/composesorate.³⁰⁹

Socio-economia ca parte a domeniului de servicii se află între sectorul economic privat (piețe și oferte și cereri) și sectorul public (stat). Performanțele economice sunt în cea mai mare parte finanțate prin stat. Organizațiile care obțin performanțe sunt de cele mai multe ori organizații non-profit. Condițiile pentru o socio-economie funcțională sunt: a) definirea de performanțe și b) existența de întreprinderi sociale.

Problemele care există în comunitățile de romi compacte motivează necesitatea de a gândi o nouă soluție: lipsa oportunităților de angajare, nivelul scăzut al capitalului uman, accesul redus la servicii medicale, supraaglomerarea locuințelor, pasivitate și lipsa implicării în rezolvarea propriilor probleme și deficit de capital social. Eficiența politicilor publice, a măsurilor luate și a proiectelor desfășurate în comunități de romi este destul de redusă³¹⁰. Diversitatea întreprinderilor sociale în diferite forme de organizare juridică se manifestă în următoarele domenii de activitate:

- Instruirea profesională și integrarea în muncă a persoanelor excluse de pe piața muncii;
- Servicii sociale;
- Dezvoltarea locală a zonelor dezavantajate.

În România creșterea interesului de a folosi socio-economia ca instrument pentru includerea socială și dezvoltarea locală este lentă. Cu ajutorul de fonduri structurale EU se finanțează din 2007 proiecte socio-economice în acest sens. Dintre grupele vulnerabile nu au auzit niciodată de formele de economie socială: 78% dintre romi, 73% dintre familiile monoparentale și dintre

308 Mihai Pascaru: Reprezentări asupra șanselor de ocupare în cartiere. Studiu de caz în municipiul Alba Iulia (2012). În: Ocupare și incluziune socială. Coordonator Lucian Marina. Presa Universitară Clujeană. 2013. p. 79/80

309 Comparații detaliate în: Ghid de bune practici în dezvoltare întreprinderilor sociale pentru comunitățile de romi. Programul Națiunile Unite pentru Dezvoltare (UNDP), Departamentul pentru Relații Interetnice (DRI) – Guvernul României, Alianța Civică a Romilor din România (ACRR), Fundația Centrul pentru Analiza și Dezvoltare Instituțională (CADI Eleutheria), finanțat de POSDRU București 2012

310 Comparații și în: Economia socială și comunitățile de romi – provocări și oportunități. Programul Națiunile Unite pentru Dezvoltare (UNDP), Departamentul pentru Relații Interetnice (DRI) – Guvernul României, Alianța Civică a Romilor din România (ACRR), Fundația Centrul pentru Analiza și Dezvoltare Instituțională (CADI Eleutheria), finanțat de POSDRU, București 2012, p. 35

beneficiarii de VMG, 57% dintre persoanele cu dizabilități și 50% dintre tineri. În rezultatul analizei pentru pregătirea noii perioade de promovare, s-a putut doar stabili că niciunul din scopurile propuse nu a fost atins deși din 2011 procesul a devenit evident mai dinamic. Aceasta privește numărul structurilor de economie socială înființate prin finanțare POSDRU, al căror număr planificat a fost atins doar în proporție de 32%, numărul de locuri de muncă create în cadrul instituțiilor economiei sociale finanțate prin POSDRU (10%), numărul total de participanți la programe de formare destinate grupurilor vulnerabile (16%), numărul total de romi participanți la programe de formare destinate grupurilor vulnerabile (5,5%), numărul total de tineri post-instituționalizați participanți la programe de formare destinate grupurilor vulnerabile (6%).³¹¹ Motivele pentru aceste rezultate, care în special pentru comunitățile de romi sunt negative se regăsesc în limitarea financiară a strategiei pentru dezvoltare și punerea în aplicare socio-economică (doar unul din patru scopuri operaționale a fost finanțat), prea puțină experiență, prea puține cunoștințe, întârzierile în lansarea apelurilor de proiecte (2008 și 2009 doar 4 apeluri), procesul de evaluare a fost limitat (numai 35% din valoarea totală a fondurilor alocate), prefinanțarea deficitară, birocrăția și mecanismele greoaie de rambursare constituie dificultăți majore pentru ONG-uri de a accesa fondurile europene. „Pe de o parte, literatura de specialitate în domeniul economiei sociale, în aproape toate cazurile, nu reflectă tocmai aspectul fundamental care ghidează acțiunile de economie socială și nici nu aduce informații privind capacitatea entităților de economie socială de a adresa problema angajabilității grupurilor vulnerabile precum romii, persoanele cu dizabilități sau tinerii care părăsesc sistemul instituționalizat.”³¹²

Unele aspecte ale economiei sociale – condițiile legale sau finanțarea prin microcredite, accesul la achiziții publice – sunt în curs de dezvoltare și în planul țărilor membre ale Uniunii Europene. Interesul autorităților locale a crescut și el puternic, deoarece devine tot mai evident ce contribuție poate avea economia socială la dezvoltarea locală.

Politici³¹³

- Adoptarea cadrului legislativ în domeniul economiei sociale;
- Identificarea și dezvoltarea mecanismelor de sprijin a entităților economiei sociale;
- Identificarea și evaluarea politicilor cu efecte asupra sectorului economiei sociale;
- Promovarea și susținerea dezvoltării de strategii, programe și politici guvernamentale în scopul stimulării ocupării, prin intermediul antreprenoriatului social și al economiei sociale;
- Promovarea dezvoltării locale, a dezvoltării durabile și a industriilor verzi;
- Promovarea dezvoltării rurale prin activitatea organizațiilor asociative rurale din domeniile agricol și silvic, asigurări sociale și de sănătate pentru grupuri excluse – inclusiv crearea de societăți mutuale de asigurări pentru agricultorii de subzistență și semi-subzistență;
- Promovarea și susținerea dezvoltării resurselor umane din domeniul economiei sociale;
- Stimularea ocupării și a incluziunii sociale prin intermediul activităților de economie socială;
- Drepturi egale privind participarea la achiziții publice;
- Sensibilizarea societății cu obiectivul de a crește interesul pentru mai multă cunoaștere a conceptului și potențialului de economie socială, antreprenoriat social și responsabilitate socială;
- Pentru recunoașterea economiei sociale;
- Crearea unui cadru pentru promovarea angajării romilor în întreprinderi socio-economice.

311 Compară: Ministeriul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice: Analiza Socio-Economică pentru Programarea Fondurilor Europene 2014-2020. În Domeniul Antreprenoriat și Economie Socială. p. 44/45

312 Ministeriul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice: Analiza Socio-Economică pentru Programarea Fondurilor Europene 2014-2020. În Domeniul Antreprenoriat și Economie Socială. p. 44

313 Compară: Ministeriul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice: Analiza Socio-Economică pentru Programarea Fondurilor Europene 2014-2020. În Domeniul Antreprenoriat și Economie Socială. p. 50/51

Măsuri

- Dezvoltarea sectorului economiei sociale și a antreprenoriatului social prin înființarea de întreprinderi sociale și prin inovare
- Externalizare de servicii
- Sprijinirea întreprinderilor sociale și a activităților de economie socială;
- Definirea de servicii și dezvoltare ideii de servicii noi
- Consolidarea capacităților instituționale ale organizațiilor economiei sociale existente, cu precădere cele din zonele rurale prin acces la formare, consultanță și finanțare dedicate capacității instituționale și de afaceri
- Instituirea ”Lunii promovării economiei sociale” (anual în luna mai), organizarea de evenimente, acțiuni de mediatizare a domeniului, vizând dezvoltarea locală și cetățenia activă, cooperarea și solidaritatea socială
- Creșterea numărului de salariați ai întreprinderilor sociale, în special din grupele vulnerabile
- Integrarea în muncă (întreprinderi de inserție și unități protejate)
- Creșterea participării întreprinderilor sociale și a cetățenilor la viața socio-economică

Propuneri

- Crearea unei bănci sociale de investiții care să fie susținută cu bani din conturi bancare nerevendicate, sau din inițiative de finanțare comunitare (experiențe ale băncilor comunitare din SUA) sau finanțare printr-o bancă publică de investiții (mijloace alocate pentru economia socială)
- Dezvoltarea de noi instrumente de finanțare precum finanțarea străină printr-o masă anonimă de alocatori de capital (Crowdfunding; cel mai des prin internet)
- Măsuri pentru recunoașterea economiei sociale, inclusiv reclamă pentru diversitatea de forme de întreprinderi
- Măsuri pentru întărirea educației întreprinderilor asupra economiei sociale și a angajatorilor. Adoptarea de module socio-economice în planurile de lecții, dezvoltarea de educație socio-economică școli secundare și licee, dar în special în mediul universitar de nivel licență și masterat.
- Studii științifice pentru promovarea cunoștințelor și a vizibilității economiei sociale.
- Asigurarea unui acces egalitar la cereri în domeniul public (mărimea instituțiilor socio-economice și lipsa de experiență cu socio-economia în partea posturilor anunțate mai generează probleme)
- Îmbunătățirea condițiilor pentru crearea de locuri de muncă și pentru integrare
- Dezvoltarea de modele industriale sociale pentru serviciile de aprovizionare și sociale care să includă grupele vulnerabile
- Crearea de parteneriate între asociații și autorități (și în domenii determinate de logica de piață), recrutarea de personal și voluntari în inițiative sociale și prezervarea participării la crearea de politici de sprijin (printre altele pentru granturi)
- Dezvoltarea de măsuri de sprijinire flexibile și pachete de finanțare pentru promovarea susținută

5.2.7. Migrație și mobilitate

„Prin referință la ultimii cinci ani, migrația internă pare a se situa la un nivel scăzut: numai 5% dintre cei intervievați au petrecut mai mult de 6 luni într-o localitate diferită de cea de domiciliu. Spre deosebire de migrația internațională, marea majoritate a deplasărilor sunt cele ale femeilor. Imaginea pe care o oferă migrația pe durata vieții este sensibil diferită: peste 40% dintre

intervievați trăiesc astăzi în altă localitate decât cea în care s-au născut, marea majoritate parcurgând rute pe distanțe scurte (localități în interiorul aceluiași județ).³¹⁴ Deplasările în străinătate sunt legate de câteva destinații europene: Italia, Spania, Germania, Franța sunt spații privilegiate de sosire. Ele sunt destinații în care trăiesc actualii imigranți. Din 2007 doar din cauza scăderii costurilor de transport migrația romilor spre străinătate a crescut. Trei pătrimi din cei care au experiența deplasării în străinătate au revenit acasă după 6 luni sau mai puțin, majoritatea au locuit mai puțin de 3 luni în străinătate. Munca este principala motivație, lipsa resurselor pentru deplasare reduce șansele unor asemenea intenții. Totuși, de multe ori, familia/gospodăria intervine într-o decizie de plecare. Adesea, în urma migrației, rămân copii acasă, rolurile se schimbă în familie, bugetul familiei este afectat de plecări.³¹⁵

Aproximativ 23% dintre romi cuprinși în diferite cercetări vor să lucreze în străinătate (2011). Procentajul este în special ridicat la bărbați și la cei din categoria de vârstă 18-29 ani³¹⁶. Romii migrează în primul rând în căutarea de locuri de muncă în cadrul țării sau chiar al județului. Ei caută de lucru pentru perioade limitate de timp, adesea la negru și în domenii precum agricultura, construcții sau ca zilieri, de obicei pentru câteva luni. Pe baza tradițiilor familiale, în special bărbații caută de lucru în afara mediului de proveniență. Situația financiară precară a romilor nu permite o migrație la nivel mare și de asemenea migrația spre străinătate este din această cauză limitată. Migrația internațională este de interes pentru romi și angajatorii acestora în următoarele domenii: agricultură (muncă sezonieră în plantarea de fructe și legume), construcții, industria de ambalare, prelucrarea de alimente, posturi de ajutor în industrie etc. Pentru regiunea centrală nu există date concrete despre migrațiile romilor. Migrația de lucru internațională este în special în cadrul pieței interne comune a Uniunii Europene o alternativă legitimă.

Odată cu intrarea în Uniunea Europeană căutarea unui loc de muncă în străinătate și angajările legate de aceasta au crescut masiv. O nouă fază a fost pornită pentru angajații din România și Bulgaria odată cu eliberarea pieței de muncă începând din data de 01.01.2014. În timp ce în vestul Europei angajații calificați sunt primiți cu brațele deschise și sunt angajați în mod masiv în baza lipsei de forță de muncă calificată, atitudinea privind imigrarea romilor este evident nefavorabilă. În țări vest-europene precum Germania, Franța sau Marea Britanie exista temerea că printr-o așa numită imigrare de sărăcie a romilor sistemul social propriu va fi suprasolicitat. În anumite orașe, respectiv zone din aceste țări se concentrează numărul de romi. În cazul emigrării spre Germania România se afla după Polonia pe al doilea loc ca și loc de origine. Din 2007 numărul de imigranți a crescut de peste patru ori. Numărul de angajați sezonieri a crescut de la 2.900 în anul 1992, la peste 194.000 în 2012.

Experiențele romilor în cadrul migrării în interiorul Europei variază puternic. Acestea ajung de la o îmbunătățire considerabilă a situației lor economice, mai puțin rasism în viața de zi cu zi, acces la locuințe, până la cei care nu își găsesc de lucru și au probleme în orientare. În multe țări membre UE piedici birocratice complicate nu permit înregistrarea unui domiciliu, accesul la ajutoare sociale, școlarizare și servicii publice. Se ajunge la un efect domino în defavoarea celor afectați, care în exersarea unor drepturi fundamentale politice, economice și sociale sunt împiedicați și de erori în birocrăția statelor membre. Acțiunea autorităților depinde mereu și de decizii politice, iar acestea de multe ori sunt în defavoarea romilor. Purtătorii de decizii naționali și locali în general nu privesc migrația romilor până acum ca un fenomen subînțeles al unei Europe unite, ci ca o problemă și chiar ca o amenințare. Cu măsurile împotriva romilor se desfășoară o retorică masivă populistă a actorilor politici. Migrația romilor este în mod sistematic criminalizată prin legături stabilite între aceasta, traficul de carne vie și criminalitatea organizată.

În unele țări vizate – în special Italia – există tendința discutabilă de a dezvolta un răspuns general cu privire la „problema romă”. Italienii cu origine romă și romi străini sunt adunați și împinși spre ghetouri mult în afara orașelor. În 2008 s-a introdus o bază de date biometrică cu amprente

314 Lega și egal pe piața muncii pentru comunitățile de romi. Diagnoza factorilor care influențează nivelul de ocupare la populația de romi din România. Coordonator Sorin Cace. Institutul de Cercetare a Calității Vieții. Proiect cofinanțat din POSDRU, București 2010, p. 123

315 Situația romilor în România 2011. Intre incluziune socială și migrație. Raport de Tara – România. EU INCLUSIVE transfer de date și experiențe privind integrarea pe piața muncii a romilor între România, Bulgaria, Italia și Spania. Coordonator Daniela Tarnovschi. Fundația Soros 2012. București 2012, p. 69

316 Comparații: Situația romilor în România 2011. Intre incluziune socială și migrație. Raport de Tara – România. EU INCLUSIVE transfer de date și experiențe privind integrarea pe piața muncii a romilor între România, Bulgaria, Italia și Spania. Coordonator Daniela Tarnovschi. Fundația Soros 2012. București 2012

tuturor romilor care trăiesc pe teritoriul Italiei. Deportarea romilor români și bulgari din Franța a declanșat în 2010 o dezbatere la nivel european vizând dreptul UE la permisivitate. În Bruxelles se dezbate intensiv verificarea persoanelor pe baza apartenenței etnice (etnic profiling) la granițele exterioare ale UE și o reintroducere temporară a obligativității vizelor pentru Macedonia și Serbia. În Germania se discută din 2013 posibilitatea de a limita legal imigrarea de indivizi săraci, în special romi.

Ca urmare a migrației lor, situația romilor a devenit între timp o tematica pentru majoritatea statelor membre ale Uniunii Europene. Acțiunile diferitelor guverne contrastează cu valorile autoprocimate ale Uniunii precum libertate, egalitate și protejarea drepturilor omului. În țările de origine ale migrației romii sunt marginalizați, văzuți cu dușmănie, trăiesc în sărăcie extremă și segregare permanentă. Țărilor țintă le lipsește voința politica de a apăra drepturile imigranților și de a-i integra pe aceștia în societățile lor.

Față de dreptul european privind libertatea de a-și alege locul de ședere se pune întrebarea dacă nu ar fi mai potrivit termenul (mai pozitiv) de mobilitate pentru migrația romilor în cadrul UE. Dar termenul de mobilitate presupune o libertate de a alege, pe care majoritatea romilor nu o au din cauza lipsei de perspective.

Concepția UE și a statelor sale membre că migrația romilor ar avea în primul rând un motiv economic a permis în acei ani o politică de acceptare foarte restrânsă. Printre măsurile statelor membre UE pentru reducerea cererilor de azil se numără „Pre-Screening-uri” cu ajutorul cărora la cererea Marii Britanii potențiali azilanți au fost identificați și respinși. În timpul negocierilor de aderare au văzut și organizațiile romilor o șansă de a așeza drepturile minorităților pe agendă – nu doar în cazul statelor ce urmau să adereze, ci și în interiorul UE. Odată cu expansiunea UE statutul romilor s-a modificat rapid. Într-o singură zi au devenit peste un milion de romi membri ai Uniunii Europene și s-a format cea mai mare minoritate (Art. 20 AEUV). Printre drepturile care le revin din cetățenia uniunii, în special interzicerea discriminării conform Art.18 AEUV și dreptul de a-și alege locul de ședere conform Art. 21 AEUV și Art. 45 al Statutului drepturilor fundamentale. Conform acestora cetățenii UE și familiile acestora au dreptul de a se mișca și de a locui pe teritoriul UE. În anul 2004 instituțiile europene au dat acestui drept o formulare concretă odată cu adoptarea așa-numitei Directive a libertății de a-și alege locul de ședere 2004/38/EG.

În vara anului 2010 guvernul francez a folosit o retorică agresivă pentru a deporta în jur de 1.000 de romi din Franța. În paralel a îndepărtat numai în luna august 2010 mai mult de 40 de așezări rome nepermise. Acțiunile autorităților franceze au încălcat mai multe norme europene de drept, înainte de toate cea a libertății de a-și alege locul de ședere: libertatea de a-și alege locul de ședere a cetățenilor europeni este limitată din motive de ordine publică, siguranță sau sănătate; lipsa de mijloace financiare nu este un motiv pentru deportare. În continuare Guvernul francez ar fi trebuit să respecte principiul relativ și să cerceteze cazurile în particular. Atât în baza Art. 27 al Directivei libertății de a-și alege locul de ședere cât și conform Art. 19 al Statutului drepturilor fundamentale nu sunt permise deportările colective. În afară de asta Franța a încălcat instrumentele juridice europene care interzic discriminarea pe motiv de rasă sau apartenență etnică.

Poziția Comisiei Europene a rămas până la mijlocul lunii septembrie ambivalentă; apoi ar fi trebuit să fie pusă în aplicare o cercetare împotriva Franței a încălcării contractuale pe baza aplicării discriminatorii a Directivei libertății de a-și alege locul de ședere, care însă a fost abandonată.

Practica de a îndepărta așezări rome și de a deporta romi străini continuă în Franța și în Italia. Aplicarea neregulamentară a Directivei libertății de a-și alege locul de ședere de către autorități naționale duce constant la abjudecarea de drepturi și pretenții, în special în cazul prestațiilor sociale, al accesului la piața de muncă și la declararea domiciliului. Uniunea Europeană trebuie să se impună în privința statelor membre, ca toate măsurile care se reflectă direct sau indirect asupra cetățenilor cu origini rome ai uniunii să corespundă principiilor stabilite conform Statutului drepturilor fundamentale și a Directivei de antidiscriminare.

Rămâne de neînțeles de ce Comisia Europeană în calitate de „paznic al contractelor” nu a pus în aplicare o cercetare împotriva Franței pentru o posibilă încălcare contractuală pe baza aplicării discriminatorii a Directivei libertății de a-și alege locul de ședere. O asemenea măsură ar fi trimis

un semnal clar spre Franța și celelalte state membre. Este luată în considerare o posibilă stabilire a unui mecanism preventiv de impunere a dreptului european.

Acțiunile instituțiilor europene se bazează în ziua de azi în mare măsură pe convingerea că poziția romilor în Europa nu este în acord cu valorile Uniunii Europene și că UE este obligată de a le apăra drepturile de cetățeni ai uniunii vizavi de statele membre. Parlamentul European a cerut în repetate rânduri statelor membre și Comisiei Europene să îmbunătățească poziția socială a romilor, de a-i lua în considerare în programele structurale EU de fonduri, de a lupta împotriva rasismului și a segregării și de a întări cunoașterea istoriei Holocaustului, căruia 500.000 de romi i-au căzut pradă. Modul de abordare al Comisiei Europene se concentrează pe îmbunătățirea situației sociale a romilor în statele membre centrale și est-europene. Printre cele mai cunoscute măsuri ale comisiei se numără programe financiare pentru susținerea țărilor MOE. De acestea aparțin Roma Education Fund pentru integrarea romilor în sistemele naționale de educație și nenumărate campanii împotriva discriminării romilor.

Toate aceste măsuri se concentrează implicit și pe reducerea migrației. Migrația este considerată în primul rând o consecință nedorită a sărăciei extreme, iar măsurile de ameliorare luate în țările de proveniență ar trebui să scadă motivele pentru emigrare. În programele și declarațiile oficiale ale Comisiei rolul migrației romilor este însă redus. În special situația imigranților romi în statele membre vestice este tematizată ca și până acum mai degrabă de către Parlamentul European.

În aprilie 2011 comisia a prezentat după mai multe somații din partea Parlamentului European un „Cadru EU pentru strategii naționale pentru integrarea romilor până în 2020” (Parlamentul European 2008, Comisia Europeană 2011). Această strategie europeană nu conține însă prevederi obligatorii sau sancțiuni în cazul nerespectării sale. Teme precum protecția romilor ca minoritate națională în toate țările uniunii și participarea structurală a acestora rămân nebagate în seamă. În special tema dușmăniei împotriva romilor a fost îndepărtată. Tocmai aceasta este cea care reprezintă sursa multor cazuri de discriminare și represiune a romilor atât în țările de origine precum și în țările vizate de migrație. În plus trebuie luată în considerare întrebarea dacă scopurile propuse sunt într-adevăr adecvate pentru îmbunătățirea situației romilor sau dacă prezintă mai degrabă un pretext de a păstra anumite structuri, deoarece cu aceste programe se pot câștiga bani. Critica conform căreia scopurile nu pot fi atinse pe aceste căi (campanii de sensibilizare sau informare, în care cer o relație mai bună cu romii, sau programe de școlarizare care eșuează din cauza condițiilor de acceptare birocratice, interziceri ale segregării care nu sunt eficiente din cauza că populația majoritară opune rezistență etc.) Modificarea limbajului migrație/mobilitate ar fi un început promițător pentru începerea sensibilizării.

Nici instrumentele de finanțare a Comisiei și nici legile europene împotriva discriminării, fie sub forma Directivei de antidiscriminare 2000/43/EC sau a Deciziei de a combate rasismul și xenofobia (2008/913/JI), nu pot să anuleze motivele migrației romilor, xenofobia și rasismul. Aceste măsuri nu sunt de ajuns pentru a distruge segregarea structurală a romilor și cercul vicios format din condiții de trai mizerabile, șanse de educație slabe, șomaj și sărăcie. Pentru a aborda aceste probleme, UE ar avea nevoie de o competență politico-socială care până acum îi lipsește.

Faptul că motivele migrației romilor nu pot fi înlăturate pe termen scurt, nu absolvă Uniunea Europeană de datoria acesteia de a îmbunătăți situația imigranților din țările țintă. Uniunea Europeană trebuie să impună respectarea standardelor europene existente și să se impună în favoarea romilor. În special prin impuneri consecvente a dreptului de a-și alege locul de ședere și prin extinderea drepturilor prin cetățenia europeană uniunii îi revine o importanță deosebită pentru o politică europeană activă pentru romi.

Chair în cadrul Uniunii, instituțiile europene sunt în cazul încălcărilor drepturilor fundamentale ale romilor neputincioase. Naționalismul și ostilitatea împotriva romilor cresc în continuare, iar urmările crizelor economice și financiare au să sporească în anii următori sărăcia romilor. Dacă Uniunea Europeană nu dorește să apere valorile sale de libertate și egalitate doar pe hârtie, are nevoie de o strategie pentru romi bine gândită. Aceasta ar trebui să includă întrebările omise până acum și să oblige prin reglementări toate statele membre, inclusiv cele vest-europene.

Politici

- Susținerea politicilor în cadrul Comisiei Europene și a Parlamentului European prin Guvernul României
- Îmbunătățirea condițiilor de viață pentru comunitățile de romi
- Creșterea gradului de ocupare a populației aparținând minorității rome
- Programe pentru dezvoltarea capacității antreprenoriale a populației rome
- Promovarea și continuarea muncii bilaterale cu instituțiile de stat corespunzătoare, sindicate, agenții de muncă și protecția muncii etc.
- Promovarea recunoașterii calificărilor
- Îmbunătățirea calificării profesionale după standarde europene

Măsuri / Propuneri

- Sprijinirea imigranților în căutarea unui loc de muncă prin materiale informative despre legislație, drept de muncă, documente necesare, informații privind contractele de muncă, drepturi, concedii, asigurări, alocații, demisii, impozite, cazări, persoane de contact etc. pentru țările respective. (de exemplu broșura din anul 2014 „Ești informat, ești protejat. Ce trebuie să știi pentru a putea lucra cu succes în Germania” www.faire-mobilitaet.de/informationen)
- Sprijinirea imigranților în căutarea unui loc de muncă prin școlarizări pentru o mai bună adaptare de angajare.
- Ofertă de cursuri de limbă
- Cursuri specifice de antrenament pentru protecția muncii

5.2.8. Reducerea marginalizării și discriminării, egalitatea de șanse

Politicile și măsurile în cadrul migrației / mobilității romilor sunt concentrate și pe micșorarea marginalizării și discriminării. Asigurarea de șanse egale are în acest context un rol central. Participarea redusă și accesul limitat la poziții nesigure și marginale pe piața muncii la populația de romi se traduc în venituri precare și risc ridicat de sărăcie și excluziune socială. Astfel, venitul total disponibil la nivelul gospodăriilor rome este de trei ori mai mic decât în rândul populației generale. În plus, instabilitatea locului de muncă se reflectă în venituri, ceea ce poate afecta negativ în special copiii (absenteism și chiar abandon școlar, subnutriție, dezvoltarea unor boli cronice etc.). Riscul de sărăcie absolută cu care se confruntă populația de romi este de șapte ori mai mare decât la alte grupuri etnice³¹⁷.

În orașe și comune din Regiunea Centru s-a ajuns în trecut până la răscoale împotriva populației rome (Sâncrăien, Hădăreni, Sânmartin). Criminalitatea și violența sunt în multe locuri comune. La presiunile organizațiilor pentru drepturile cetățenilor și ale UE au avut loc în ultimii ani acțiuni consecvente împotriva violentei rasiale, iar răscoalele au fost izolate. Dar romii sunt cei mai dezavantajați în trecerea spre economia de piață, spre globalizare și în criza economică globală. Ei sunt de câțiva ani și victimele unui discurs rasist care este în creștere în toată Europa de Est. Romii maghiarizați din zona secuiască trăiesc cu câteva excepții în condiții mizere. Legăturile sociale și culturale cu alți romi sunt rupte. Structurile sunt caracterizate prin sistemul de bulibașa.

Dinastiile romilor din Ardeal își pun speranțele în educarea copiilor lor. Cu mediatorii și experții locali din rândul comunității de romi se dezvoltă elemente de legătură cu funcții de punți: aceștia sfătuiesc romii pe teme de sănătate și planificare familială, încurajează părinții să-și trimită copiii la școală, organizează vizite medicale și campanii de vaccinare, ajută la întâlniri cu autorități și la căutarea unui loc de muncă – aceștia realizează o muncă amplă socială și de îngrijire. Ca rezultate

317 Comparații: Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice: Analiza Socio-Economică pentru Programarea Fondurilor Europene 2014-2020. În Domeniul Antreprenoriat și Economie Socială. p. 28/29

s-a impus mai multă curățenie și igiena, romii respectă legi. Este un pas important pentru mai multă agreere din partea populației majoritare. Din partea acestora cresc pas cu pas și toleranța și dubii asupra prejudecăților. Acesta este un proces de lungă durată – din partea ambelor părți.

Politici³¹⁸

- Asigurarea participării structurale a reprezentanților romilor și pe plan european
- Susținerea organizațiilor și asociațiilor care reprezintă interesele romilor
- Asigurarea sustenabilității procesului de includere socială și a formării de încredere
- Sprijinirea comunelor care abordează includerea integrală, de exemplu cu proiecte de integrare care privesc toți locuitorii sau îi implică pe aceștia și care sunt puse în practică împreună cu romii
- Informații pentru mediatorii școlari, asistenții comunitari și liderii din comunitățile de romi, părinții și copiii de etnie romă cu privire la drepturile și obligațiile pe care le are orice cetățean, indiferent de etnie
- Sprijin metodologic al planurilor locale de dezvoltare a comunelor pentru identificarea elementelor procesului de incluziune socială

Măsuri / Propuneri

- Inițiativa regională pentru o competiție/concurență „comuna incluzivă”, „comuna model de incluziune socială”, cu scopul de a modifica mentalitatea tuturor locuitorilor prin cuprinderea în acțiuni comune
- Selectării ale unor comunități locale interesate să beneficieze de sprijin pentru accesarea fondurilor structurale și de coeziune pentru comunitățile de romi
- Prevenirea de criminalitate și violență – bande de romi
- Pact local pentru o conviețuire pașnică sub conducerea bulibașei și a primăriei, combaterea criminalității prin asociații de cetățeni din comunitățile de romi (de exemplu: pact pentru o conviețuire pașnică din Sâncrăieni, județul Harghita cu unsprezece prevederi, printre care interzicerea de a ține câini care nu sunt legați, interzicerea pentru romi de a încălca terenurile arate și pășunile, interzicerea de a ține cai pentru romii care nu dețin ei înșiși cel puțin o jumătate de hectar propriu sau în arendă, obligația de a avea un comportament civilizată precum și obligația de a înceta furturile)
- Întemeierea și sprijinirea de pompieri voluntari sau unități SMURD locale (educație pentru acordarea primului ajutor)
- Inițiative comune a experților locali pentru romi, mediatorii sanitari, mediatorii școlari pentru desfășurarea evenimentelor culturale cu specific inspirat din folclorul și cultura romilor, realizarea de activități culturale cu specific inspirat din folclorul și cultura romilor, târguri privind tradiții și produse de la romii meșteșugari și artizani, sărbătorirea zilei de 8 Aprilie – Ziua Internațională a Romilor,
- Dezvoltarea de centre sociale multifuncționale cu o combinație din domeniile educație, calificare profesională, recalificare, angajare, sprijin pentru întemeierea de companii, consiliere financiară, grijă socială, dialog cu cetățenii, centralizarea diferitelor proiecte-pilot etc. (în special în domeniul rural)
- „Ziua Porților Deschise” – prezentarea muncii politice și de organizare, împreună cu campanii specifice pentru creșterea gradului de cunoștințe și informare despre drepturi și legi (participarea poliției, primăriei, pompierilor, punctului medical, a biroului de securitate socială, a bisericii etc.)

318 În acest loc nu vor fi repetate în detaliu diferitele politici și măsuri din documente vizavi de strategia Guvernului român și a județelor din Regiunea Centru. Compară: „Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor romani aparținând minorității romilor pentru perioada 2012-2020”

5.3. Proiecte și surse de finanțare nerambursabilă în domeniul incluziunii sociale, în special al romilor la nivelul Regiunii Centru

5.3.1. Surse de finanțare nerambursabilă în domeniul incluziunii sociale

Surse de finanțare nerambursabilă în domeniul incluziunii sociale sunt foarte multe și foarte diverse. Ele provin din fonduri publice și din fonduri ale unor fundații sau ale unor instituții private. Chiar și finanțatorii externi se implică în diferite activități cu caracter social în România. Odată cu aderarea României la Uniunea Europeană au putut fi atrase și implementate fonduri structurale europene ce au vizat în special finanțarea diverselor structuri.

Romii, reprezentanții acestora, asociațiile, firmele sau persoanele private au posibilitatea, atâta timp cât întrunesc toate condițiile, să depună în calitate de beneficiar cereri de finanțare în cadrul oricărui program de finanțare din România.

Prestațiile sociale în bani sau în natură sunt susținute de măsuri de redistribuție financiară și cuprind: alocațiile familiale, ajutoarele sociale și speciale către familii sau persoane, în funcție de nevoile și veniturile acestora.

- Alocația de stat pentru copii
- Alocația pentru nou-născuți
- Alocația complementară
- Alocația de susținere pentru familia monoparentală
- Indemnizația lunară de hrană convenită adulților și copiilor infectați cu HIV sau bolnavi de SIDA
- Drepturi financiare pentru nevăzători
- Asistență socială a persoanelor vârstnice
- Ajutorul pentru încălzirea locuinței
- Ajutoarele bănești acordate populației cu venituri reduse care utilizează pentru încălzirea locuinței gaze naturale

Fondul național de solidaritate

- Finanțarea lucrărilor de construcții, reparații, amenajări și modernizări ale instituțiilor de asistență socială și medico-socială
- Ajutoare financiare și de urgență
- Acordarea de ajutor persoanelor cu afecțiuni de sănătate deosebit de grave, pentru tratament medical și intervenții chirurgicale în străinătate
- Subvenții pentru asociații și fundații
- Ajutor rambursabil pentru refugiați
- Îndrumarea mediatorilor sanitari pentru creșterea accesului romilor la serviciile medicale publice, cu accent pe problematica de sănătate a femeilor și a copiilor
- Finanțarea mediatorilor școlari
- Finanțarea experților locali pentru romi

Suport financiar pentru programe și proiecte

Agencia Națională pentru Romi a încheiat șase contracte cu Ministerul Muncii, Familiei și Protecției Sociale pentru finanțare din Fondul Social European, în cadrul Programului Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007 – 2013. Cele șase proiecte strategice au fost implementate la nivel național, având o durată de implementare de trei ani.

- Împreună, pentru o societate mai bună

- Participarea grupurilor vulnerabile în economia socială
- Împreună pe piața muncii
- Rețeaua națională a experților locali romi, mecanism de sprijin în implementarea măsurilor de incluziune socială a romilor, grup vulnerabil supus excluziunii sociale
- Educația copiilor romi – calea spre un loc de muncă stabil
- Școala – o șansă pentru fiecare

Programe ale Ministerului Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice

POSDRU: Axa prioritară 6: Promovarea incluziunii sociale (2007-2013).

Domeniu major de intervenție 2 – Îmbunătățirea accesului și participării grupurilor vulnerabile pe piața muncii – data de depunere a proiectelor a expirat.

Operațiunile orientative au fost:

- Dezvoltarea programelor specifice, inclusiv stimulente pentru angajatori, pentru (re)integrarea pe piața muncii a grupurilor vulnerabile, în special a populației romi, a persoanelor cu dizabilități și a tinerilor peste 18 ani care au părăsit sistemul de stat de protecție a copilului.
- Programe de formare pentru dezvoltarea competențelor și calificărilor de bază pentru grupurile vulnerabile.
- Măsuri de acompaniere în vederea identificării și menținerii unui loc de muncă (sprijin pentru membrii de familie aflați în îngrijire, servicii de asistență și alte activități asociate care permit individului să participe pe piața muncii).
- Sprijin special pentru dezvoltarea unor noi locuri de muncă protejate în întreprinderi.

Grup-țintă:

- Persoane din grupuri vulnerabile
- Persoane de etnie romă
- Persoane cu dizabilități
- Tineri peste 18 ani care părăsesc sistemul instituționalizat de protecție a copilului
- Familii cu mai mult de doi copii, inclusiv familiile monoparentale
- Femei etc.

Activități eligibile (selectate):

- Dezvoltarea și furnizarea ofertelor individualizate de formare profesională care vizează nevoile specifice ale grupurilor vulnerabile, inclusiv dezvoltarea competențelor de bază și certificarea acestora;
- Activități de motivare pentru grupurile vulnerabile pentru a se integra/reintegra pe piața muncii, inclusiv asistență în căutarea unui loc de muncă;
- Activități care vizează reconversia profesională a lucrătorilor cu calificări redundante, în special pentru persoanele cu risc de excluziune socială;
- Activități pentru dezvoltarea serviciilor de îngrijire/asistență pentru persoanele dependente pentru a susține participarea pe piața muncii a persoanelor cu risc de excluziune socială;
- Studii și expertiză care vizează evaluarea impactului și eficienței măsurilor și intervențiilor suport oferite persoanelor supuse riscului de excluziune socială;
- Furnizarea programelor de formare profesională, inclusiv calificarea și recalificarea, pentru creșterea și dezvoltarea aptitudinilor și calificărilor grupurilor vulnerabile;
- Formare profesională, grupuri de lucru educative pentru persoanele supuse riscului de

excluziune socială;

- Dezvoltarea și promovarea formelor alternative de ocupare adaptate la nevoile persoanelor vulnerabile – muncă la distanță, muncă prin internet, ocupare cu normă redusă;
- Dezvoltarea și promovarea diferitelor forme de cooperare între angajatori, patronate, organizații sindicale, ONG-uri (asociații și fundații) și alți actori relevanți pe piața muncii, în vederea identificării și promovării oportunităților de ocupare pentru grupurile vulnerabile;
- Activități în scopul schimbării atitudinii sociale privind grupurile vulnerabile, în special în ceea ce privește mediul de lucru, inclusiv campanii de informare și promovare îndreptate către angajatori și angajații acestora, comunitățile locale și factorii de decizie;
- Înființarea, dezvoltarea și susținerea Centrelor de Incluziune Socială pentru persoanele supuse riscului de marginalizare și excluziune socială, în special în zonele rurale și în comunitățile izolate și marginalizate.

Programe ale Ministerului Educației

- Program „Școala după Școală”, Programul de Burse Roma Education Fund (REF/SP) pentru studenții care urmează cursurile unei universități sau școli profesionale în domeniul Medicinii și Farmaciei
- Fondul de Educație pentru Romi/Programul de Burse (REF/SP)
- Continuarea măsurilor de extindere a proiectului de facilitare a accesului în licee, colegii universitare și facultăți, prin acordarea de locuri subvenționate speciale pentru tinerii romi
- Programul Burse de studiu adresat elevilor de etnie romă din clasele VII-VIII și IX-XII din cadrul Proiectului „Educația copiilor romi – calea spre un loc de muncă stabil”
- Copiii victime ale abuzului, neglijării, exploatării și familiile acestora au beneficiat de informare, consiliere psihologică, consiliere juridică, asistență juridică sau protecție specială, după caz
- Program județean de prevenire a abandonului școlar și a instituționalizării – copii / tineri au beneficiat de sprijin financiar, în sumă cuprinsă între 70 și 150 lei / beneficiar / lună
- Rețeaua națională a experților locali, mecanism de sprijin în incluziunea socială a romilor, grup vulnerabil supus excluziunii sociale

Program de finanțare	Obiectiv	Solicitant eligibil	Activități eligibile
Economie			
Programul național multianual pentru susținerea meșteșugurilor și artizanatului	Organizarea a opt Târguri Regionale pentru Artizanat și Meșteșuguri 2014 Susținerea micilor meșteșugari în promovarea produselor proprii și conservarea și stimularea promovării mai largi a tradițiilor autohtone	Societățile comerciale, societățile cooperative, persoanele fizice autorizate, întreprinderile individuale și întreprinderile familiale care desfășoară activități în domeniul meșteșugurilor, în special al celor tradiționale și în domeniul artei populare și artizanatului, asociațiile profesionale sau fundațiile ce au ca scop promovarea meșteșugurilor și a meseriilor care presupun un număr mare de operații executate manual, a produselor și serviciilor cu specific tradițional, inclusiv	Acțiunile desfășurate în cadrul Programului sunt: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Organizarea unor târguri regionale ale meșteșugarilor și artizanilor sub forma unei expoziții cu vânzare; ▪ Organizarea de seminarii, mese rotunde, ateliere de lucru și prezentări în scopul promovării produselor și serviciilor realizate de către artizani și meșteșugari, câștigării de piețe externe noi pentru acest tip de produse și servicii, creșterii numărului întreprinzătorilor de succes și al îmbunătățirii competențelor antreprenoriale, obținerii vizibilității pe piață atât a meșteșugarilor, cât și a produselor și serviciilor furnizate de aceștia, promovării serviciilor și produselor realizate apelându-se la tehnologii simple și având o componentă de prelucrare manuală semnificativă, în special utilizându-se tehnologii tradiționale.

		din domeniul artei populare și artizanatului.	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Diseminarea de materiale informative <p>http://www.aippimm.ro/categorie/programe/programul-na-355-ional-multianual-pentru-sus-355-inerea-me-351-te-351-ugurilor-351-iartizanatului</p>
Programul pentru dezvoltarea abilităților antreprenoriale în rândul tinerilor și facilitarea accesului la finanțare – START	Stimularea înființării de noi întreprinderi mici și mijlocii, îmbunătățirea performanțelor economice ale celor existente, creșterea potențialului de accesare a surselor de finanțare și dezvoltarea aptitudinilor antreprenoriale ale întreprinzătorilor în scopul implicării acestora în structuri economice private.	IMM-urile care au cel mult doi ani de la înregistrare la Registrul Comerțului la data completării online a planului de afaceri http://www.aippimm.ro/categorie/programe/programul-pentru-dezvoltarea-abilitat-259-355-ilorantreprenoriale-n-r-ndul-tinerilor-351-i-facilitarea-accesului-la-finan-355-are---start--/	<p>Obiectul finanțării trebuie să se încadreze în una sau mai multe din categoriile eligibile:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Echipamente tehnologice, mașini, utilaje și instalații de lucru-inclusiv software-ul aferent; ▪ Aparată și instalații de măsură, control, reglare, cititoare pentru cod de bare, cantare electronice cu/fără printer pentru etichetare, aparate de marcat electronice fiscale; ▪ Mijloace de transport marfa sau microbuz transport persoane; ▪ Investițiile în active necorporale; ▪ Echipamente IT tehnică de calcul ▪ Achiziționarea de spații de lucru, spații de producție și spații pentru prestări servicii și comerț; ▪ Realizarea unui site pentru prezentarea activității solicitantului și a produselor sau serviciilor promovate; ▪ Achiziționarea de instalații/echipamente specifice în scopul obținerii unei economii de energie, precum și sisteme care utilizează surse regenerabile de energie pentru eficientizarea activităților pentru care s-a solicitat finanțare; ▪ Cursuri de dezvoltare a abilităților; ▪ Promovarea on-line a activităților societății comerciale, elaborarea și producția de materiale tipărite de promovare a activităților desfășurate de societate, pe suport hartie și pe suport electronic; ▪ Consultanța pentru întocmirea documentației în vederea obținerii finanțării în cadrul prezentului program și implementarea proiectului.
Furnizarea de competențe pentru creștere și locuri de muncă (PROGRESS)	Sprijinirea statelor membre UE în efortul lor de a crea locuri de muncă mai bune și mai multe și mai bune, întărind astfel coeziunea socială.	Centre de cercetare, autorități publice, mari companii, IMM-uri, centre de formare, federații, sindicate, agenții, camere de comerț, ONG-uri, universități, asociații și organizații internaționale care au activități în domeniul forțelor de muncă http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=629&langId=en&callId=398&furtherCalls=yes	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Dezvoltarea și testarea unor instrumente pentru colectare de informații despre piața muncii; ▪ Identificarea exemplarelor de bună practică în evaluarea “competențelor verzi” în industrie; ▪ Dezvoltarea de proiecte care să genereze “competențe verzi”, cu o atenție specială celor care formează formatori sau alte metode cu efect de multiplicare (adresate factorilor de decizie, sau care folosesc canale moderne de comunicare și diseminare a materialelor didactice); ▪ Mobilizarea actorilor-cheie la nivelul statelor membre, regional și sectorial în spirit de parteneriat social; ▪ Evaluarea acțiunilor întreprinse, în vederea îmbunătățirii etapelor următoare ale intervenției; ▪ Punerea la dispoziție a rezultatelor analitice și metodologice (lecții învățate) legate de forma și metoda de lucru a parteneriatului creat, fondate pe evaluarea solidă a acțiunilor proiectului; ▪ Prestarea unor servicii specifice atât solicitanților de locuri de muncă, cât și angajatorilor, care să conducă la o mobilitate intra-europeană durabilă cu

			ocupare in TIC sau la invatare
Programul “Erasmus pentru tineri antreprenori”	Ajuta tinerii antreprenori din țările participante sa isi imbogateasca experienta, sa invete si sa isi creeze o retea de contacte prin petrecerea unor perioade de timp in alte tari participante, in intreprinderile unor oameni de afaceri experimentati.	Tinerii intreprinzatori Antreprenorii-gazde	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Însotirea unui antreprenor cu experienta din tara-gazda; ▪ Cercetari de piata si dezvoltarea unor noi oportunitati de afaceri; ▪ Dezvoltarea unui proiect sau a unei inovatii; ▪ Observarea unei afaceri existente, aflata in derulare; ▪ Înțelegerea modului in care se finanteaza o IMM; ▪ Munca la dezvoltarea brandului, in vanzari si marketing pentru compania din tara-gazda.
Infiintarea grupurilor de producatori (PROGRAMUL NATIONAL PENTRU DEZVOLTARE RURALA, Masura 142)	Incurajarea infiintarii grupurilor de producatori din sectoarele agricol si silvic in vederea obtinerii de produse de calitate care indeplinesc standardele comunitare, prin aplicarea unor tehnologii de productie unitare si sprijinirea accesului la piata a propriilor membri.	Societati comerciale; Societati agricole si alte forme de asociere in agricultura; Asociatii; Cooperative agricole; Orice alta forma juridica de asociere, conform legislatiei in vigoare. www.apdrp.ro	<p>Criterii de recunoastere a grupurilor de producatori (conform Ordonantei Guvernului nr. 37 din 14 iulie 2005):</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Este persoana juridica infiintata la initiativa producatorilor agricoli si forestieri, cu scopul de a comercializa in comun produsele agricole si silvice ale membrilor; ▪ Este format din cel putin 5 membri; ▪ Comercializeaza cel putin 75% din productia proprie obtinuta prin intermediul grupului de producatori; ▪ Dovedeste prin evidenta contabila, ca are inregistrata o valoare minima a productiei comercializate, pentru grupa de produs pentru care solicita recunoasterea, de cel putin 10.000 Euro, echivalent in lei; ▪ Pentru obtinerea avizului de recunoastere, grupul de producatori trebuie sa se adreseze Directiei pentru Agricultura si Dezvoltare Rurala a judetului,
Implementarea proiectelor de cooperare (PROGRAMUL NATIONAL PENTRU DEZVOLTARE RURALA, Masura 421)	Prin actiunea de cooperare, Grupurile de Actiune Locala sunt incurajate si sprijinite sa intreprinda o actiune comuna cu alte grupuri LEADER sau cu un grup care are o abordare similara si care se afla intr-o alta regiune, intr-un alt stat membru sau chiar intr-o tara terta.	Grupuri de Actiune Locala beneficiare ale Masurii 431 – Submasura 431.2 Alte persoane juridice organizate in conformitate cu abordarea LEADER care isi desfasoara activitatea pe teritoriul unui Grup de Actiune Locala beneficiar al Masurii 431 – Sub-masura 431.2 www.apdrp.ro	<p>In cadrul LEADER sunt posibile doua tipuri de cooperare:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Cooperare interteritoriala: cooperarea intre diverse zone rurale din acelasi stat membru. Aceasta poate avea loc intre grupuri LEADER si este, de asemenea, deschisa altor grupuri locale care utilizeaza aceeasi abordare participativa; ▪ Cooperarea transnationala: cooperarea intre grupuri LEADER din cel putin doua state membre sau intre grupuri din tari terte care au o abordare similara. <p>Proiectele eligibile pentru sprijin vor fi actiuni comune care corespund obiectivelor masurilor din cele 3 axe (Axele 1, 2 si 3) ale FEADR. Actiunile comune pot avea ca obiectiv si constructia institutionala: schimb de experienta si bune practici privind dezvoltarea locala prin publicatii comune, organizarea de evenimente, proiecte de twinning (schimb de manageri de program si de personal) sau lucrari de dezvoltare comune sau coordonate in comun, precum si actiuni de instruire.</p>
Dezvoltare locală			
Programul „Spatii Verzi”, Componenta Spatii verzi urbane	Implicarea comunitatilor in proiecte de infiintare, amenajare si reabilitare de spatii verzi publice, amenajarea de curti interioare ale	Organizatii neguvernamentale din Romania Parteneri eligibili: organizatii neguvernamentale, institutii de invatamant (gradinite, scoli generale,	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Înfiintarea sau reabilitarea spatiului verde prin gazonare, plantari de flori, arbusti si arbori autohtone, ▪ Amenajarea sau reabilitarea curtilor interioare a imobilelor de locatari, ▪ Activitati de educatie ecologica nonformala (in afara

	imobilelor de locatari precum si educatia ecologica in randul comunitatii.	licee, universitati) din orasele si municipiile Romaniei, institutii publice, asociatii de proprietari http://www.spatii-verzi.org.ro/spatii-verzi/pa13/index	<p>curriculei scolare) cu elemente creative, destinate comunitatilor locale,</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Concursuri, expozitii, care au ca tema protectia mediului, ▪ Reabilitarea cu materiale naturale sau mediu-protective a diferitelor elemente din spatii publice, cum ar fi: terenuri de joaca, banci, mese, echipamente de sport, suporturi de biciclete, stabilimente pentru odihna, ▪ Înfiintarea din materiale naturale a unor terenuri de joaca, suporturi de biciclete, banci, mese, unelte de sport, stabilimente pentru odihna in spatii publice, ▪ Curatirea spatiilor publice de recreere (parcuri, spatii verzi), ▪ Montarea si vopsirea cosurilor de gunoi; infiintarea colectoarelor selective de deseuri (numai in localitati unde exista servicii de colectare selectiva a deseurilor).
Programul „Spatii Verzi”, Componenta Ariei Naturale Protejate	Promovarea si popularizarea ariilor protejate din Romania cu scopul de a ridica nivelul de acceptare al acestora in randul comunitatilor locale	Organizatii neguvernamentale din Romania custozii sau administratori de arii protejate si organizatii neguvernamentale cu expertiza in ceea ce priveste tematica ariilor protejate (care lucreaza in parteneriat cu administratori, custozii) Parteneri eligibili: organizatii neguvernamentale, administratii ale parcurilor nationale si naturale, administratori de arii naturale protejate, institutii de invatamant, administratii locale, primarii, Agentii pentru Protectia Mediului	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Programe tip Junior Ranger ▪ Ziua Arii Protejate ▪ Crearea/Amenajarea unor centre de vizitare a ariilor protejate ▪ Crearea/Amenajarea unor poteci tematice, interpretative ▪ Activitati legate de Ziua Internationala a Biodiversitatii (22 mai) ▪ Concursuri, competitii organizate cu implicarea comunitatii locale. ▪ Activitati comune ale ONG-urilor/ administratiilor/ custozilor de arii protejate si ale scolilor <p>http://www.spatii-verzi.org.ro/arii-naturaleprotejate/pa13/index</p>
Resurse Umane			
Cooperarea cu societatea civila (PRO-GRAMUL ERASMUS+)	Acordarea unui sprijin structural, denumit subventie de functionare, organizatiilor neguvernamentale si retelelor europene active in domeniul educatiei si formarii sau in domeniul tineretului	Organizatii neguvernamentale europene (ONGE) in domeniul educatiei si formarii sau in domeniul tineretului; Retele europene in domeniul educatiei si formarii sau in domeniul tineretului. https://eacea.ec.europa.eu/erasmus-plus/funding/call-for-proposals-eacea052014-erasmusplus-ka3-support-%20for-policy-reform-civil_en	Se acorda finantare prin urmatoarele doua loturi: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Cooperarea cu societatea civila in domeniul educatiei si formarii; ▪ Cooperarea cu societatea civila in domeniul tineretului.
Dezvoltarea economiei sociale (PRO-	Dezvoltarea structurilor economiei sociale si promovarea economiei sociale	Intreprinderile sociale (cooperative, intreprinderi sociale, fundatii, asociatii etc, organizatii de voluntariat si alte organizatii	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Furnizarea serviciilor de ocupare, precum informare si consiliere profesionala, asistenta, mentorat, tutorat, orientare profesionala, consiliere psihologica, consiliere psihiatrica, medierea locurilor

<p>GRAMUL OPERATIONAL SECTORIAL DEZVOLTAREA RESURSELOR UMANE, AP 6, DMI 6.1)</p>	<p>(cooperative, intreprinderi sociale, fundatii, asociatii etc, organizatii de voluntariat si alte organizatii non-profit) ca instrument flexibil si durabil pentru dezvoltarea economica si crearea de locuri de munca la nivel regional si local</p>	<p>non-profit) http://www.fseromania.ro/images/doc2013/g61s.pdf</p>	<p>de munca;</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Servicii de integrare la locul de munca, ocupare temporara sau formare la locul de munca, crearea unor locuri de munca permanente pentru persoanele dezavantajate pe piata muncii si ateliere protejate; ▪ Dezvoltarea si furnizarea programelor de formare profesionala, inclusiv dezvoltarea competentelor de utilizare TIC pentru grupurile dezavantajate; ▪ Activitati de formare profesionala si de consolidare a capacitatilor, competentelor, cunostintelor si stimei de sine, dedicate persoanelor vulnerabile pentru a le ajuta sa infiinteze structuri ale economiei sociale si sa beneficieze de oportunitatile nou create; ▪ Dezvoltarea si promovarea activitatilor integrate, care sa cuprinda informare, consiliere, formare, planificarea unei afaceri si asistenta in vederea initierii unei afaceri, pentru dezvoltarea si sustinerea structurilor economiei sociale, organizatiilor si cooperativelor sociale nou create; ▪ Infiintarea si dezvoltarea de structuri ale economiei sociale;
<p>Initiative Transnationale pentru o piata inclusiva a muncii (PRO-GRAMUL OPERATIONAL SECTORIAL DEZVOLTAREA RESURSELOR UMANE, AP 6, DMI 6.4)</p>	<p>Dezvoltarea unei pietei a muncii mai permissive, flexibile si inclusiva</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. ONG-uri; 2. MMFPSPV si agentii/structuri coordonate /subordonate acestuia; 3. Agentii/institutii guvernamentale cu atributii in domeniul pietei muncii si incluziunii sociale; 4. Agentia Nationala pentru Ocuparea Fortei de Munca; 5. Autoritatea Nationala pentru Calificari; 6. Administratia Nationala a Penitenciarelor si institutii subordonate; 7. Furnizori de FPC autorizati, publici si privati; 8. Furnizori de servicii sociale; 9. Furnizori de servicii de ocupare acreditati, publici si privati; 10. Autoritati ale administratiei publice centrale si locale; 11. Institute de cercetare in domeniul pietei muncii si incluziunii sociale; 12. Organizatii sindicale si patronate; 13. Asociatii ale IMM-urilor; 14. Asociatii profesionale; 15. Membri ai Comitetelor Sectoriale si Comitete Sectoriale; 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Sprijinirea initiativelor transnationale si a parteneriatelor la nivel european, urmarindu-se dezvoltarea resurselor umane si crearea unei pietei a muncii inclusive; ▪ Dezvoltarea programelor comune pentru promovarea ocuparii; ▪ Dezvoltarea unor metode noi pentru combaterea discriminarii si a inegalitatilor pe piata muncii; ▪ Infiintarea parteneriatelor pentru schimbul de experienta in ceea ce priveste adaptarea formarii profesionale la noile tehnologii; ▪ Promovarea transferului de expertiza privind incluziunea si ocuparea somerilor de lunga durata; ▪ Schimburi transnationale de experienta si bune practici, pentru Autoritatea de Management si Organismele Intermediare; ▪ Dezvoltarea studiilor transnationale comparative. <p>http://www.fseromania.ro/images/doc2013/draft6.pdf</p>

		16. Institutii si organizatii membre ale Pactelor Regionale si Parteneriatelor Locale pentru Ocupare si Incluziune Sociala;	
Îmbunătățirea condițiilor de viață și incluziune socială			
Programul Internațional de Finantare al Fundatiei Velux	Îmbunătățirea condițiilor de viață și a șanselor de integrare în societate a copiilor și tinerilor aflați în situație de risc de excludere socială	Organizațiile care implementează proiecte în domeniul social http://villumfoundation.dk/C12576AB0041F11B/0/C12576AB0041F11BC1257B56004500AC?OpenDocument	Programul, implementat în state ale Europei de Est (România, Bulgaria, Ungaria, Polonia, Slovacia, Cehia) și Groenlanda sprijină proiectele sociale adresate copiilor și tinerilor aflați în situație de risc de excludere socială. Sunt încurajate proiectele educaționale inovatoare, dar și proiectele care au demonstrat deja, în alte contexte, o contribuție semnificativă la dezvoltarea durabilă a comunităților. Printre acțiunile finanțate prin Program se numără: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Măsurile de protecție socială și diminuare a stresului emoțional: centre pentru copiii străzii, unde se poate interveni pe termen lung; ▪ Activități de prevenție: informare, educație; ▪ Sprijin pentru integrarea pe piața muncii: colaborări între școli și companii, cursuri de educație antreprenorială, școli tehnice locale, centre pentru dezvoltarea competențelor agricole etc.; ▪ Dezvoltarea și reforma sistemului educațional și de asistență și protecție socială: crearea unor instituții model, instruirea profesorilor și asistenților sociali, furnizarea de burse și instruirea unor persoane resursă etc.
EUROPA CREATIVA 2014-2020	Protejează și promovează diversitatea culturală și lingvistică europeană și stimulează bogăția culturală a Europei. Sprijină adaptarea sectoarelor culturale și creative la era digitală și la globalizare. Oferă deschidere către noi oportunități, piețe și categorii de public internaționale	Operatorii culturali din țările eligibile http://ec.europa.eu/culture/creative-europe/calls/index_en.htm	Proiecte de cooperare transfrontalieră între organizații culturale și creative din cadrul Uniunii Europene și din afara ei. <ul style="list-style-type: none"> ▪ Rețele care sprijină sectoarele culturale și creative să funcționeze la nivel transnațional și să își consolideze competitivitatea. ▪ Traducerea și promovarea operelor literare pe piețele Uniunii Europene. ▪ Platforme de operatori culturali care promovează artiștii la început de carieră și stimulează o programare cu adevărat europeană a operelor culturale și artistice. ▪ Consolidarea abilităților și formarea profesională pentru profesioniștii din domeniul audiovizualului. ▪ Dezvoltarea filmelor de ficțiune, de animație, a documentarelor creative și a jocurilor video pentru cinematografia, piețele de televiziune și celelalte platforme europene. ▪ Distribuția și vânzările de opere audiovizuale atât în Europa, cât și în afara ei. ▪ Festivaluri de film care promovează filme europene. ▪ Fonduri pentru cooperarea la nivel internațional privind realizarea de filme. ▪ Dezvoltarea publicului în scopul stimulării culturii cinematografice și al creșterii interesului pentru filmele europene, printr-o gamă largă de evenimente. ▪ Capitalele europene ale culturii și Marca patrimoniului european.

			<ul style="list-style-type: none"> ▪ Premii europene pentru literatura, arhitectura, protecția patrimoniului, cinematografie și muzică rock și pop. ▪ Din 2016, Europa Creativă va include și un instrument de garantare financiară în valoare de 121 milioane de euro pentru a îmbunătăți accesul la finanțare al sectoarelor culturale și creative
Copii și tineri aflați în situații de risc și Inițiative locale și regionale pentru reducerea inegalităților naționale și promovarea incluziunii sociale – Schema de granturi mici „local” (GRANTURILE SEE 2009-2014)	Îmbunătățirea situației copiilor și tinerilor aflați în situații de risc (cu atenție specială acordată celor de etnie romă) prin implicarea mai activă în evoluția lor a părinților/tutorilor, a furnizorilor de servicii, a comunității în general, precum și inițierea/ pilotarea unor măsuri inovative în domeniul incluziunii sociale	Autorități ale administrației publice locale, în calitate de Promotori de Proiecte, în parteneriat cu grupuri de inițiativă ale comunităților beneficiare și organizații neguvernamentale http://www.frds.ro/index.php?id=23#LOCAL	Proiectul va avea o abordare integrată în furnizarea serviciilor, adresându-se mai multor nevoi ale beneficiarilor în vederea îmbunătățirii calității serviciilor în termenii de acces, calitate, satisfacția beneficiarilor, eficiența și pentru creșterea impactului intervențiilor. Se așteaptă ca proiectele să dezvolte măsuri care să vizeze: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Accesul la educația formală; ▪ Educație non-formală; ▪ Educație parentală; ▪ Formare profesională; ▪ Angajare; ▪ Incluziune socială etc.
Sinergii pentru Viitor – copii în situații de risc (GRANTURILE SEE 2009-2014)	Apelul sprijină proiecte mari, dezvoltate la nivel județean/municipal, regional sau național, orientate să rezolve probleme de sistem, pentru un număr mare de beneficiari, inclusiv romi, care trăiesc într-un mediu multicultural, confruntându-se cu marginalizarea și, uneori, cu discriminarea.	Autoritățile publice centrale sau locale Alte instituții publice Organizații neguvernamentale La nivel local, partenerii eligibili sunt entitățile publice (asa cum sunt definite mai sus) și ONG-urile cu experiență relevantă în domeniul proiectului. Orice entitate publică sau ONG din statele donatoare este eligibilă ca partener de proiect, în condițiile în care acționează conform statutului sau, dovedește că are cunoștințe și experiență în domeniul proiectului și aduce valoare adăugată parteneriatului	Rezultatele așteptate sunt: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Creșterea accesului și participării la educație prescolară ▪ Îmbunătățirea frecvenței școlare și reducerea fenomenului de abandon școlar ▪ Îmbunătățirea abilităților de viață ▪ Creșterea nivelului de conștientizare a nevoii de a beneficia de educație în rândul familiilor copiilor la risc, dar și al comunității în general ▪ Prevenirea și reducerea exploatarei și abuzurilor de orice fel ▪ Prevenirea și reducerea delincvenței și alienării sociale determinate de expunerea la modelele sociale deviate ▪ Prevenirea agravării condițiilor care pot conduce la dezorganizarea familiei sau excluziune socială ▪ Profesioniști mai bine pregătiți implicați în activitățile destinate copiilor la risc sau în cele vizând incluziunea socială ▪ Creșterea nivelului de acces la servicii adaptate/integrate adresate copiilor în situații de risc http://www.frds.ro/index.php?id=23#Sinergii_Copii
Sinergii pentru Viitor – tineri în situații de risc (GRAN-	Apelul sprijină proiecte mari, dezvoltate la nivel județean/municipal, regional sau național, pentru un număr mare de beneficiari,	Autoritățile publice centrale sau locale Alte instituții publice Organizații neguvernamentale La nivel local, partenerii eligibili sunt entitățile publice	Rezultatele așteptate sunt: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Mai bună dezvoltare a abilităților de viață pentru tinerii aflați în situații de risc ▪ Îmbunătățirea șanselor pentru a avea acces la educație și piața muncii pentru tinerii aflați în situații

TURILE SEE 2009-2014)	inclusiv romi, care traiesc intr-un mediu multicultural, confruntandu-se cu marginalizarea si, uneori, cu discriminarea	(asa cum sunt definite mai sus) si ONG-urile cu experienta relevanta in domeniul proiectului. Orice entitate publica sau ONG din statele donatoare este eligibila ca partener de proiect, in conditiile in care actioneaza conform statului sau, dovedeste ca are cunostinte si experienta in domeniul proiectului si aduce valoare adaugata parteneriatului.	de risc (inclusiv pentru mamele adolescente) <ul style="list-style-type: none"> ▪ Prevenirea si reducerea delincventei si alienarii sociale determinate de expunerea la modelele sociale deviante ▪ Cresterea gradului de constientizare cu privire la nevoia de educatie in randul membrilor de familie si al tinerilor din comunitatile locale in general ▪ Mai buna pregatire a profesionistilor implicati in activitati adresate tinerilor si incluziunii sociale ▪ Cresterea nivelului de acces la servicii adaptate/integrate adresate tinerilor in situatii de risc http://www.frds.ro/index.php?id=23#Sinergii_Tineri
Programul de finantare „Violenta domestica si violenta bazata pe deosebire a de sex” (MECANISMUL FINANCIAR NORVEGIAN 2009 – 2014	Reducerea violentei domestice in Romania	Instituti publice din Romania cu atributii in domeniu; Organizatii nonprofit si/sau neguvernamentale infiintate ca persoane juridice in Romania; Organizatii interguvernamentale cu atributii in domeniu care activeaza in Romania http://norwaygrants.just.ro/ro-ro/apeluri/apelurideschise.aspx	Proiectele ar trebui sa se axeze pe urmatoarele arii prioritare de finantare: <ul style="list-style-type: none"> ▪ „Sprijinirea retelei de unitati in contextul Legii privind violenta domestica”, sustinand crearea si imbunatatirea cadrului necesar pentru furnizarea de servicii eficiente si coerente de sprijin pentru victimele violentei in familie; ▪ „Activitati de constientizare si sensibilizare”, sustinand cresterea gradului de constientizare si sensibilizare a populatiei, inclusiv prin organizarea de actiuni la nivel local cu privire la efectele negative ale violentei in familie; ▪ „Activitati de formarea profesionala a specialistilor care activeaza in domeniul violentei domestice”, sustinand prevenirea si identificarea violentei in familie, cresterea eficientei de coordonare inter- si intrainstitutionale, cresterea nivelului de cunostinte privind legislatia nationala si europeana si standardele internationale relevante pentru prevenirea si combaterea violentei domestice
Proiecte culturale finantate de Administratia Fondului Cultural National (AFCN) 2013-2014	Promovarea educatiei culturale si a formarii profesionale in domeniul culturii Incurajarea mobilitatii culturale pe teritoriul Romaniei si a interventiei culturale; Valori culturale nationale; Sustinerea artei contemporane; Incurajarea debutului artistic	Persoane fizice autorizate, asociatii, fundatii, instituti publice de cultura si societati comerciale care deruleaza activitati culturale	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Activitati muzeale si activitati pentru promovarea culturii scrise (inclusiv lecturile publice); ▪ Arte vizuale (incluzand, dar fara a se limita la: pictura, sculptura, grafica, arte decorative, fotografie, video-art, instalatii, ceramica, colaj, animatie, film, arta textila, tehnici mixte, noi media, cercetare in istoria artei, design, arhitectura); ▪ Artele spectacolului (alegeti intre teatru, muzica, dans); ▪ Patrimoniul cultural national (material si imaterial): Activitati culturale legate de promovarea patrimoniului local si national, meșteșuguri traditionale, promovarea in context cultural a patrimoniului mobil, imobil si imaterial, cercetari privind patrimoniul cultural.
Program al Fundației Tineretului European (EYF)	Cultivarea pacii si aplanarea conflictelor, cetatenia democratica, diversitatea culturala si dialogul intercultural, precum si coeziunea sociala	<p>Retele internationale de ONG-uri pentru tineret – acele retele care includ cel puțin 7 ONG-uri in 7 tari diferite membre ale Consiliului Europei.</p> <p>ONG-uri nationale de tineret – este o organizatie la nivel national dintr-o tara membra a Consiliului Europei.</p> <p>ONG-uri locale de tineret –</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Constientizare – cei implicati devin constienti de o anumita problema sau de o cale de rezolvare a unei probleme existente. ▪ Dezvoltarea de abilitati – participantii isi dezvoltă abilitati si competente pentru a face fata unei anumite situatii. ▪ Munca in echipa – cand talentele, competentele si cunostintele participantilor sunt folosite pentru a dezvolta un produs (de exemplu: o campanie de promovare, instructiuni, recomandari, etc).

		este o organizatie la nivel local dintr-un stat membru al Consiliului Europei	
Fundatia europeana pentru cultura – fond de promovare a culturii Balcanilor de Vest	Să susțină diferitele comunitati europene si sa incurajeze schimburile si autonomizarea grupurilor subreprezentate; - impartirea cunostintelor si legaturi esentiale pentru o Europa deschisa; - sa ajute la construirea acestei Europe deschise, contribuind la elaborarea politicilor culturale la nivel local, regional, national si european	Pot depune proiecte organizatiile sau institutiile independente din domeniul artistic si cultural. Organizatiile culturale pot sa participe in doua proiecte, pentru un proiect pot sa fie solicitant, pentru altul partener. Orice organizatie care participa la mai mult de doua proiecte va fi exclusa http://www.bifc-hub.eu	Activitati culturale si artistice in Balcanii de Vest, create de catre organizatii din regiune sau in colaborare cu acestea

5.3.2. Propuneri și idei de proiecte privind incluziunea socială a romilor la nivelul Regiunii Centru

În ultimii ani au fost realizate în Regiunea Centru proiecte pentru romi, cu romi, în avantajul romilor. Există informații detaliate despre acestea. Nu toate au dus la rezultatele dorite sau așteptate. Unele nu și-au atins scopul.³¹⁹

Descrierea proiectului	Parteneri	Instrumente de finanțare
1. Inițiativa regională pentru o competiție/concurență „Comuna incluzivă”, „Comuna model de incluziune socială”		
<p>Conectarea diferitelor abordări ale proiectului pentru o muncă socială activă – înfrumusețarea satului, includerea tuturor cetățenilor (în educație, locuit, ocupație, servicii sociale, siguranță, activități recreative)</p> <p>Înființarea și finanțarea unor centre complexe de asistență prin combinarea potențialelor existente în domeniul serviciilor sociale, educației, sănătății și creării locurilor de muncă, parte a asistenței ar trebui să se adreseze în mod special părinților și tinerilor cu problemele lor specifice (de la orientare profesională cu stagii de practică în companii reale, integrare pe piața muncii, planificare familială, situație locativă etc.)</p> <p>Obiectivul de a schimba mentalitatea tuturor locuitorilor prin acțiuni comune și integrate</p> <p>Comună cu activități și proiecte în mai multe domenii relevante pentru societate: educație, probleme sociale, cultură, sport, administrație, muncă</p>	<p>Plan regional sau național ADR Ministerul pentru Dezvoltare Regională</p>	<p>Punerea la dispoziție de bani de la bugetul local pentru comunitățile de romi</p> <p>Corelarea finanțării din subvenții individuale, reglementarea susținerii planificărilor, finanțarea evenimentelor comunității, verificarea muncii specifice a asociațiilor etc</p>

319 Proiecte UE în avantajul comunității rome. Catalog expoziție. Bruxelles 2010. (germană), Economia socială – o alternativă pentru incluziunea socială? Organizația Națională Cercetării României Filiala Brașov "Virgil Onițiu" Brașov, martie 2010, Raport de Recomandări al Economiei Sociale România 2013, Economia Socială în contextul dezvoltării locale 2013, coordonator Claudia Petrescu, Îmbunătățirea incluziunii Sociale prin economia socială. Identificarea celor mai bune practici și inovații sociale. 2011, Modele de întreprinderi sociale pentru persoane de etnie romă. Coordonator Simona Maria Stanescu, 2013, Incluziune și excluziune. Studii de caz asupra comunităților de romi din România. Cluj-Napoca 2009, Social Inclusion and Cultural Identity of Roma Communities in South-Eastern Europe, editor Gabriela Mirescu, Bern 2011 (engleză).

<p>Proiecte și activități organizate pentru toți locuitorii, fără a fi special concepute pentru o grupă etnică</p> <p>Comuna trebuie să poată demonstra rezultate măsurabile</p> <p>Comuna trebuie să arate că s-a schimbat mentalitatea</p>		
<p>2. Program complex de construire și de renovare a locuințelor pentru comunitățile de romi - Dezvoltarea unui program specific de reabilitare cu subvenții pentru renovarea caselor/blocurilor/locuințelor romilor</p>		
<p>Proiect de cercetare a situației locative în comunitățile de romi cu stabilirea standardelor de igienă, siguranță, materialelor de construcție</p> <p>Realizarea inventarului în comunități de romi selecționate</p> <p>Dezvoltarea programului de reabilitare cu renovare termică, instalații sanitare, acoperiș, analiză structurală, materiale de construcție</p> <p>Implementare prin proiecte-pilot în comune selecționate</p>	<p>Regiunea Centru ca regiune-pilot pentru dezvoltarea unui program național</p> <p>ADR Centru - propunere</p>	<p>Fondul național poate fi realizat și prin implicarea băncilor</p> <p>Asigurarea finanțării prin utilizarea fondurilor europene (PNDR, POR)</p>
<p>3. Proiect-pilot pentru școlarizarea în internate a copiilor romi</p>		
<p>Proiecte-pilot în județe: desprinderea copiilor din familie, de luni până vineri cursuri concentrate cu asistență după-amiaza, dacă este posibil organizate ca amestec de etnii, asistență în acest mod cu absolvirea școlii profesionale și procurarea unui loc de muncă, asigurarea unui sprijin pentru copiii romi înzestrați în cadrul și în afara școlii</p>	<p>Inspectoratele Școlare Județene cu acordul Ministerului Educației</p>	<p>Sistem de burse</p> <p>Fonduri naționale</p> <p>Finanțare din fonduri UE</p>
<p>4. Încurajarea tinerilor – asistență competentă de la sursă (Tineri puternici)</p>		
<p>Scoala a 2-a șansă - îmbunătăți șansele de absolvire sau de finalizare a școlii</p> <p>Activ în regiune - sprijinirea tinerilor defavorizați la începerea meseriei (sistem de sprijin complet, continuu și personalizat)</p> <p>Înființarea unor agenții de competență, care sprijină în special tinerii defavorizați să își găsească o cale spre meserie și societate. Acestea oferă ajutor acelor care nu (mai) ajung să primească oferte de ajutor de la sistemul existent pentru trecerea de la școală la meserie. Persoanele de contact caută tinerii, stabilesc împreună cu aceștia planuri individuale de sprijin și integrare și controlează implementarea. Acestea asistă tinerii pe termen lung, implicând și mediul familial și personal al acestora.</p> <p>Coordonarea programelor existente de sprijin, conectarea structurilor cu obiectivul unei asistențe complexe a copiilor și tinerilor până la terminarea formării profesionale, atenție specială pentru potențiali elevi care părăsesc școala timpuriu, trebuie acționat din timp</p> <p>Realizare de formare profesională sau cursuri de conversie profesională cu practică la firme</p> <p>Târguri de locuri de muncă</p>	<p>Mediatori școlari, experți locali pentru romi, Oficiul social, Inspectoratul școlar, Agenția pentru ocuparea locurilor de muncă</p> <p>Implicarea instituțiilor statului și agenților economici la fața locului</p>	<p>Finanțare prin bugete existente, altă coordonare necesară, stabilirea punctelor-cheie individualizate mai puternic</p>
<p>5. Plan de acțiune pentru sănătate în comunități de romi marginalizați sau segregati - Servicii de sanătate mobile</p>		
<p>Definirea problemelor</p> <p>Organizarea unui serviciu regulat mobil pentru investigații școlare generale și stomatologice, controale de sănătate, campanii de vaccinare, controale medicale preventive, asistență pentru mamă și copil, asistență medicală a persoanelor cu boli cronice și dependență</p> <p>Asistență pentru prevenire: igienă, protecție, importanța controalelor</p>	<p>Oficiul social. Mediator sanitar</p>	<p>Coordonarea mijloacelor existente</p> <p>Proiecte-pilot</p> <p>Program Național</p>

<p>medicale preventive etc.</p> <p>Mai bună orientare către controale preventive de sănătate regulate, igienă, controale școlare regulate, asistență mamă-copil prin servicii de sănătate mobile – poate fi legată cu centrele multifuncționale și complexe de asistență</p> <p>Înființarea de unități SMURD de tineri, sau pompieri tineri</p>		
<p>6. Organizarea de centre de asistență familială complexe sau centre sociale multifuncționale</p>		
<p>Forme: Centre sociale, Grup de acțiune comunitară etc.</p> <p>Muncă socială concentrată pe probleme complexe, combinată cu ofertă de servicii de asistență și alte servicii, monitorizarea cazurilor problematice etc.</p> <p>Dezvoltare continuă și controlul sistemului - ajutor social contra muncă comunitară (curățenie, colectare deșeuri, îngrijire suprafețe; Exemple Alba Iulia, Sâncrăieni – județul Harghita)</p> <p>Înființarea unei centrale complexe pentru consiliere (educație, servicii sociale, calificare, candidatura pentru locul de muncă...)</p> <p>Dezvoltarea de centre sociale multifuncționale care combină sarcini din domeniile educație, formare profesională, conversie profesională, procurare de locuri de muncă, sprijin la înființarea firmelor, asistență pentru finanțare, asistență socială, dialog cu cetățenii, combinare a diverse proiecte-pilot etc. (în special în spațiul rural)</p>	<p>Exemplu municipiul Brașov: Primăria Municipiului Brașov, DAS a CL Brașov, IJȘ Brașov, DJPC Brașov, ASP Brașov, ONG</p>	<p>Proiecte-pilot</p> <p>Fonduri europene</p> <p>Buget national</p>
<p>7. Plan de acțiune pentru îmbunătățirea eficienței administrative</p>		
<ul style="list-style-type: none"> • Baza de date: Asigurarea unei colectări exacte și complexe de date despre situația comunităților de romi (cu implicarea diferitelor planuri și structuri administrative) – numai astfel poate avea succes susținerea orientată pe obiective: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Publicarea datelor statistice ▪ Actualizarea datelor statistice și a informațiilor la institutii publice precum AJOFM (printre altele - concentrarea informațiilor despre locurile de muncă disponibile din toate domeniile) ▪ Lege: Verificarea și prelucrarea bazelor legislative (protecție socială, sănătate, educație, economie socială) <ul style="list-style-type: none"> ○ Adaptarea politicilor sectoriale ○ Elaborarea unui cadru legislativ coerent care să creeze premisele organizării serviciilor sociale în sistem integrat cu serviciile de ocupare, de sănătate, de educație, de locuințe, precum și cu alte servicii sociale de interes general; ○ Simplificarea birocrăției ○ Asigurarea asistenței și consultanței ○ Ajutorul social foarte restrictiv, cuplarea ajutorului social cu servicii comunitare ○ Verificarea formalităților de cerere și condițiilor pe durata beneficiului, verificarea formalităților alocațiilor pentru copii (copii care au copii și plățile la bunici) ○ În cazul economiei sociale, monitorizarea mai intensă a ONG-urilor, alinierea mai eficientă a condițiilor de licitație publică la oferta cea mai economică ○ Menținerea statutului deplin de partener al organizațiilor comunitare în ESF (principiul parteneriatului) • Reformă financiară privind subfinanțarea cronică a protecției 	<p>Consiliul Județean AJOFM</p> <p>Oficiul de Regional de Statistică, administrația județeană, prefecturile și primăriile</p> <p>Ministerul Dezvoltării Regionale și Administrației Publice (MDRAP) și Agenția Națională a Funcționarilor Publici (ANFP)</p> <p>Ministerul Finanțelor Publice</p>	<p>În cadrul colectării și raportării datelor statistice</p> <p>Finanțare prin bugete existente, altă coordonare necesară, stabilirea punctelor-cheie individualizate mai puternic</p>

<p>sociale, a educației și a sistemului de sănătate (formarea de structuri prin folosirea ESF)</p> <ul style="list-style-type: none"> o Reformă în salarizarea angajaților o Extinderea programului de mediatori școlari, sanitari și de experți locali 		
<p>8. Legalizarea structurilor de proprietate (două variante)</p>		
<p>Inițiative ale primăriilor prin:</p> <ul style="list-style-type: none"> - asigurarea terenului ca pământ al comunei - asigurarea datelor și actualizarea sau realizarea planurilor cadastrale, - măsurători topografice clasice, - întocmirea planurilor topografice, - înregistrarea în Cartea Funciară, - alocarea suprafețelor la familii - vinderea în etape a suprafețelor către familiile rome - închiriere în cazuri dificile (decizia Consiliului Local) 	<p>Primăriile și comunitățile de romi</p> <p>Exemple:</p> <p>Haghig (județul Covasna);</p> <p>Ighiu (județul Alba)</p>	<p>Bugetul local pentru sprijinul comunelor</p> <p>Programul național</p> <p>Bugetul județean</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Inițiativa Prefecturii/Consiliului Județean Sibiu - Sprijinul primăriilor în legalizarea structurilor de proprietate 	<p>Prefectura Sibiu</p>	<p>Bugetul județean</p>
<p>9. Organizare „Zilele Porților Deschise pentru comunitățile de romi”, cu ocazia Zilei Internaționale a Romilor pe 8 Aprilie, sau la festivitățile satului și orașului</p>		
<p>Prezentarea activității politice și administrative, împreună cu campanii specifice de formare a conștiinței și clarificare a dreptului și legii (participarea poliției, primăriei, pompierilor, punctului medical, serviciului social, bisericii etc.)</p> <p>Grupul-țintă sunt comunitățile de romi, în special copiii</p> <p>Obiectiv: transmiterea sub formă de joc a activității administrative, a regulilor de conviețuire, acțiunii în situații de urgență etc.</p> <p>Alte inițiative comune ale experților locali pentru romi, mediatori sanitari, mediatori școlari pentru desfășurarea evenimentelor culturale cu specific inspirat din folclorul și cultura romilor, realizarea activităților culturale cu specific inspirat din folclorul și cultura romilor, târguri cu tradiții și produse de la romii meșteșugari și artizani, sărbătorirea zilei de 8 Aprilie – Ziua Internațională a romilor</p>	<p>Organizarea se poate face de către primărie, ONG, alte asociații;</p> <p>important: parteneriat cu toți protagoniștii locali, comunitățile de romi să fie implicate de la început</p>	<p>Bugetul local</p> <p>Sponsorizare</p> <p>prin proiecte pentru activități educative (astfel de evenimente incluse de la început)</p> <p>Contract de finanțare prin diverse fonduri pentru sprijinul ONG</p>
<p>10. Pact local pentru o conviețuire pașnică</p>		
<p>Inițiativă condusă de respectivul bulibașa și de primărie, combaterea criminalității prin asociații de cetățeni din comunitățile de romi (Exemplu: Pact pentru o conviețuire pașnică din Sâncrăieni, județul Harghita, cu 11 puncte, printre care interdicția de a ține câini, dacă nu sunt în lesă; interdicția pentru romi de a intra pe pășuni și terenuri arabile; interdicția pentru romi de a ține cai, fără a deține cel puțin o jumătate de hectar de teren propriu sau închiriat; obligația de "comportament civilizată" precum și obligația de a "înceta furturile")</p> <p>Comunitățile de romi se ocupă de pace (fac patrule în comună)</p>	<p>Primăriile, comunitățile de romi</p> <p>Protagoniști locali</p>	<p>Buget local</p>
<p>11. Formarea și sprijinirea pompierilor tineri voluntari sau SMURD-unitate locală</p>		
<p>Organizarea de asociații pentru pompieri sau SMURD</p> <p>Instruirea tinerilor pentru prim-ajutor</p>	<p>Experți locali și mediator sanitar</p>	<p>Buget local</p> <p>Sponsorizare</p>

Idei de proiecte – propuneri pentru planul național		
Programe pentru susținerea produselor tradiționale ale romilor (târguri, lanțuri de vânzare etc.)	Diferite	PNDR, LEADER, Sponsorizare, diferite surse
Proiecte-pilot pentru susținerea angajatorilor care au angajați romi (subvenții financiare pentru companiile care angajează romi, finanțare în concordanță cu ajutoarele sociale sau de șomaj)	Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice	POSDRU,
Program cu microcredite pentru firmele romilor	Ministerul Muncii, Ministerul Economiei	Fond guvernamental
Înființarea unei bănci sociale de investiții alimentate cu fonduri din conturile nerevedicate, sau inițiative financiare comunitare (experiențe ale băncilor comunitare din SUA) sau finanțare printr-o bancă publică de investiții (mijloace alocate pentru economia socială)	Ministerul Finanțelor	Fond guvernamental
Dezvoltare de instrumente noi, alternative de finanțare pentru economia socială precum finanțare externă printr-o masă anonimă de furnizori de capital (Crowdfunding; în mare parte prin Internet)	Ministerul Finanțelor	Fond guvernamental
Măsuri de consolidare a educației continue a firmelor în economia socială și la angajatori, preluarea modulelor social-economice în programele de învățământ, dezvoltarea educației social-economice în ciclul școlar secundar și superior, în primul rând în studii de bază și cursuri de master	Ministerul Educației	În cadrul finanțării sistemului de educație
Dezvoltarea de modele de implicare socială pentru serviciile de asistență și serviciile sociale, cu includerea grupelor vulnerabile	Ministerul Economiei în cooperare cu Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice (MMFSPF)	
Realizarea de parteneriate între asociații și autorități (și în domeniile determinate de mecanismele pieței), cooptarea personalului calificat și a voluntarilor în inițiative de implicare socială și menținerea contribuției (pentru subvenții).	Protagonisti regionali și locali	
Sprrijinirea emigranților pe piața muncii cu material informativ despre prevederile legale, dreptul muncii, documentele necesare, informații despre contractul de muncă, drepturi, concediu, asigurări, alocații pentru copii, concedieri, impozite, cazări, persoane de contact etc. pentru țările de destinație respective (Exemplu broșura din anul 2014 „Ești informat, esti protejat. Ce trebuie să știi pentru a putea lucra cu succes în Germania” www.faire-mobilitaet.de/informationen)	AJOFM	

5.3.3. Modele de bună practică privind incluziunea socială a romilor în Regiunea Centru în perioada 2007-2013

În cadrul acestui proiect sunt prezentate proiecte de succes și/sau inovatoare din Regiunea Centru. Există referințe la proiecte de succes în cadrul Uniunii Europene și la nivel național. Printre altele se face referință la „Modele de întreprinderi sociale pentru persoane de etnie romă”³²⁰

320 Modele de întreprinderi sociale pentru persoane de etnie Roma. Coordonator: Simona Maria Stanescu, București 2013

Sunt prezentate trei proiecte:

- „Incluziune socială prin egalitate reală” în comuna Hăghig, acolo se desfășoară de peste 10 ani proiecte cu obiectivul ca membrii diverselor etnii (români, romi, maghiari) să găsească, printr-o colaborare egală, respect reciproc și toleranță în coabitare
- “Drum spre o viață mai bună” ca proiect integrat limitat teritorial în orașul Ocna Mureș, conținând componente pentru dezvoltarea infrastructurii și activități pentru îmbunătățirea serviciilor sociale comunitare
- Un proiect-pilot al Prefecturii Județului Sibiu în colaborare cu primăriile pentru a sprijini legalizarea structurilor de proprietate ale comunităților de romi

5.3.3.1. Proiecte de buna practica din Regiunea Centru

Proiect de bună practică – „Incluziune socială prin egalitate reală”, comuna Hăghig (județ Covasna)

Comuna Hăghig este alcătuită din satele Hăghig și Iarăș și are circa 2.300 de locuitori (2011). Dacă se împarte populația în trei părți: 1/3 români, 1/3 romi și 1/3 maghiari, se observă că predomină membrii comunității de romi cu peste 900 de persoane (2014). Primarul Alexandru Cucu stabilește sarcinile în cel de-al patrulea mandat. Sarcinile-cheie din comună au fost urmate sistematic și continuu în comună pe o perioadă de peste 15 ani. Cu ajutorul fondului structural european și fondului guvernamental, în ultimii ani au avut loc schimbări vizibile în comună: străzi refăcute, clădiri publice reabilite, locuri de joacă, o piață în centrul satului amenajată corespunzător și preluată cu plăcere de către locuitori. Primăria este frecventată mereu de către localnici.

În regiunea metropolitană Brașov și capitala de județ Sfântu Gheorghe exista o ofertă interesantă de lucru pentru romi, în special în construcții. Foștii muncitori din comunitățile de romi au format între timp 6 firme de construcții, înființate și conduse romi. Clienții acestora sunt adesea foștii angajatori.

Primarul a încercat să-i convingă pe locuitorii că nu ar trebui să existe proiecte separate pentru romi. Inițiative ca formarea unei trupe de dans, unui Centru de zi sau proiecte sportive ca fotbal și gimnastică au fost inițiate de primărie și sunt deschise pentru toți locuitorii satului – indiferent de apartenența etnică. Frecventarea grădiniței și programul „A doua șansă” au fost de asemenea folosite nu numai de către romi. Trupa de dans este deschisă pentru toate etniile.

STRATEGIE LOCALĂ, INCLUZIUNE ROMI – LOCALITATEA HĂGHIG

- Fiecare copil în grădiniță în parteneriat cu Școala Gimnazială Hăghig și Asociația Ovidiu Rom finanțat de către Asociația Ovidiu Rom – stadiu proiect – finalizat.
- Componenta construire și dotare imobil cu destinația after school și componenta achiziționare costume populare pentru Ansamblul de dansuri Oltul din cadrul Căminului Cultural Comuna Hăghig în cadrul proiectului integrat ”Reabilitare modernizare străzi și drumuri comunale în comuna Hăghig, construire și dotare imobil cu destinația after school și achiziționare costume populare pentru Ansamblul de dansuri Oltul din cadrul Căminului Cultural Comuna Hăghig, Județul Covasna finanțat prin FEADR-PNDR M322, ultima cerere de plată a fost depusă – stadiu proiect – în curs de finalizare.
- Punerea în legalitate a construcțiilor edificate de-a lungul timpului în cartierul romilor - finanțat din bugetul local – stadiu proiect – în derulare.
- Accesul la educație o șansă în plus pentru copiii și tinerii romi din comunitatea FERMEI din localitatea Hăghig, județul Covasna proiect propus spre finanțare prin SEE apel LOCAL - stadiu proiect – aflat în evaluare administrativă
- Reabilitare străzi în cartierul romilor și extindere rețea iluminat – urmează a fi a fi propus spre finanțare prin PNDR prima sesiune – stadiu: propunere în faza contractare elaborare SF

Din anul 2008 lucrează în Hăghig un mediator sanitar și un mediator școlar, care se îngrijesc în

mod special ca romii să profite de drepturile care le sunt acordate: mersul la școală, frecventarea grădiniței, solicitarea analizelor, vizitarea medicului de familie, etc. Conform primarului, colaborarea cu mediatorii decurge bine. Mediatorii vin din rândurile comunității de romi și sunt foarte respectați. Ei sunt plătiți formal de către primărie. Mediatorul școlar ar putea fi mai activ. Nu a fost angajat un expert local pentru romi.

Cea mai nouă inițiativă a primarului, susținută deplin de consiliul local, este dezvoltarea complexă a așezării romilor. Prin aceasta, comuna încearcă să trateze în mod egal toți locuitorii, cel puțin în privința proprietății și să creeze astfel pentru toți aceleași premise pentru folosirea individuală a apei potabile centralizate, curentului și altor utilități comunale. Problema constă în construcțiile ilegale ale romilor pe terenul comunei sau pe terenuri private. Administrația era depășită, pentru că inițial nu vedea nicio soluție. Romii nu puteau fi evacuați. Aceștia nu își părăseau casele de bună voie. Aceasta este o problemă care afectează foarte multe comune din România. Romii înșiși nu au niciun fel de titlu de proprietate, așadar nu pot încheia contracte cu firmele de utilități în calitate de proprietari.

Pe cheltuiala comunei s-a măsurat întregul teritoriu, iar terenurile au fost alocate în scris familiilor respective. Înregistrările din cartea funciară sunt realizate și plătite de la bugetul local. Comuna a cumpărat terenul privat deținut de romi și a integrat aceste terenuri în proiect. Pe această bază sunt legalizate raporturile. Întregul teritoriu aparține comunei. Aceasta a plătit din fonduri proprii cumpărarea terenurilor private, măsurarea, documentarea topografică, înregistrările din cartea funciară. Terenurile sunt oferite spre vânzare familiilor rome la un preț simbolic/per m². Consiliul local decide în cazuri dificile, dacă se poate inițial închiria și apoi cumpăra. Toți romii devin astfel într-o perioadă precisă de timp posesori reali ai terenurilor și caselor lor. Apoi poate începe accesul și construcția străzilor. Pentru aceasta se dezvoltă separat un proiect. Angajamentul comunei a fost – după discuții mai lungi – foarte respectat de către romi. Romii au ajuns la convingerea că incluziunea și egalitatea lor cu ceilalți locuitori este într-adevăr dorită de aceștia. Romii mai bogați au început deja să cumpere terenuri în sat. Cooperarea plină de încredere a tuturor locuitorilor a primit o bază suplimentară mai puternică.

Se creează astfel mai multă liniște pentru comună. Construirea ilegală a putut fi oprită. Cu toate acestea, prefectura a refuzat să înscrie acțiunea primarului ca proiect-pilot.

Proiect de bună practică – Proiectul “Drum spre o viață mai bună”, oraș Ocna Mureș (județ Alba)

Primăria orașului Ocna Mureș în parteneriat cu grupul de inițiativă din comunitatea romă de pe strada Islazului din Ocna Mureș și organizația neguvernamentală Acțiuni Sociale prin Metode Educative Active – A.S.M.E.A, au implementat proiectul “Drum spre o viață mai bună” care a beneficiat de finanțare nerambursabilă de la Guvernul României, prin Fondul Român de Dezvoltare Socială (FRDS), în cadrul Programului de Intervenții Prioritare (PIP). Proiectul s-a derulat în perioada 15.11.2009 – 28.10.2011. De rezultatele proiectului “Drum spre o viață mai bună” au beneficiat 136 de locuitori ai comunității de romi, beneficiari direcți și indirecti.

În urma implementării proiectului, au fost realizate, în interesul comunității rome *de pe strada Islazului, din cartierul Uioara* din Ocna Mureș județul Alba următoarele obiective:

Obiectivele componentei de mică infrastructură:

- A fost reabilitată strada Islazului din cartierul Uioara de Sus din oraș Ocna Mureș

Realizarea activității de mică infrastructură a acestui proiect, la care reprezentanții comunității rome au participat cu 306 zile de muncă voluntară, a constat în reabilitarea străzii Islazului, Uioara de Sus, Ocna Mureș, județul Alba. Modernizarea străzii realizate prin prezentul proiect a vizat cu precădere îmbunătățirea condițiilor de viață și de muncă în comunitatea de romi, localitatea Uioara de Sus, Ocna Mureș, prin asigurarea unui trafic normal pentru locuitorii din zonă.

Obiectivele componentei de servicii sociale comunitare:

- Pe parcursul a 11 luni de proiect, 25 de copii din comunitatea romă de pe strada Islazului din Ocna Mureș, județul Alba, au fost implicați în activități educative interactive privind educația pentru sănătate, activități prin care le-a fost stimulat interesul pentru cunoaștere și

autodescoperire, activități de educație muzicală, creându-se o formație instrumentală și o echipă de dansuri tradiționale țigănești.

- Peste 90 de persoane de etnie romă din Ocna Mureș, au participat, pe parcursul a 11 luni de proiect, la sesiunile de instruire privind măsuri de educație pentru sănătate, dobândind aptitudini și comportamente care să conducă la creșterea nivelului stării de sănătate a membrilor comunității rome.

Pentru componenta socială a proiectului s-au realizat o suită de activități care s-au adresat părinților și copiilor aparținând comunității rome defavorizate din Uioara de Sus, care au avut ca scop formarea de aptitudini și comportamente care să conducă la creșterea nivelului stării de sănătate a membrilor comunității și la creșterea gradului de dezvoltare personală a copiilor aparținând comunității. S-a avut în vedere facilitarea accesului membrilor comunității rome la servicii de consiliere și informare pe probleme de sănătate, s-a realizat o campanie de educație pentru respectarea mediului înconjurător ecologic și social, s-au desfășurat pe o perioadă de 11 luni activități recreative și de creație pentru copii, s-a organizat o formație muzicală, o echipă de dansuri tradiționale, trei spectacole, s-au realizat expoziții care au pus în valoare tradiția romă și creativitatea copiilor. Activitățile derulate în cadrul componentei socio-comunitare au avut ca rezultat imediat îmbunătățirea frecvenței școlare și a situației la învățatură a copiilor beneficiari ai proiectului și vor avea ca rezultat pe termen lung stimularea comunității de a participa și la alte evenimente organizate în școală precum și la evenimente care să pună în valoare tradiția romă.

Pe lângă grantul acordat de FRDS, 118.890 euro, proiectul a beneficiat de o contribuție locală care a reprezentat 6,31% din grantul FRDS și a constat în 5.510 euro – contribuția primăriei în bani și 2.504 euro contribuția în muncă voluntară a comunității rome.

Membrii comunității locale au fost mobilizați pentru a acorda sprijin lucrării de reabilitare a străzii Islazului, realizându-se astfel 100% contribuția voluntară la bugetul proiectului. Colaborarea dintre partenerii proiectului și dintre aceștia și FRDS a fost foarte bună pe tot parcursul implementării proiectului, acest fapt contribuind la realizarea tuturor obiectivelor propuse. Obiectivele finanțate în cadrul proiectului “Drum spre o viață mai bună” au fost preluate de către autoritățile administrației publice locale care își asumă întreținerea și funcționarea în continuare a acestora.

Proiect de bună practică – Proiectul „Legalizarea proprietății asupra terenului a populației din comunitățile de romi” în județul Sibiu

Prefectura județului Sibiu a întocmit un program de măsuri în anul 2012 cu scopul de a clarifica și legaliza situația proprietății. Conform declarației consultantului pentru problemele romilor³²¹ din cadrul Prefecturii Sibiu, acest tip de abordare are un caracter exemplar.

GUVERNUL ROMÂNIEI

INSTITUȚIA PREFECTULUI - JUDEȚUL SIBIU

Str. Andrei Șaguna nr.10

Tel.: 0269 / 210104 Fax: 0269 / 218177

www.prefecturasibiu.ro; e-mail: institutiaprefectului@prefecturasibiu.ro

CANCELARIA PREFECTULUI

Nr. .... / 07.09.2012

.....

PROGRAM DE MĂSURI

În sarcina autorităților administrativ-teritoriale, pentru reglementarea juridică a terenurilor, pe care au fost construite cu bună credință și cu acordul tacit al autorităților locale, locuințe de către cetățenii români aparținând minorității romilor

Prefectul județului Sibiu,

Având în vedere îndeplinirea obiectivelor H.G. nr. 1221/2011 pentru aprobarea Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității romilor, precum și interesul general pentru soluționarea problemelor cu care se confruntă românii în ceea ce privește reglementarea situației juridice a terenurilor, pe care au fost construite locuințe cu bună credință și cu acordul tacit al autorităților locale,

Având în vedere sarcinile stabilite în ședința Grupului județean de lucru mixt pentru romi din 5.09.2012,

În baza prevederilor Legii nr.215/ 2001 privind administrația publică locală, care stabilesc în sarcina autorităților publice locale reglementarea juridică a terenurilor aparținătoare unităților administrativ - teritoriale, precum și a prevederilor Codului Civil care impun asigurarea securității circuitului civil al proprietăților imobiliare și al prevederilor Codului Fiscal care stabilesc în sarcina autorităților publice locale impozitarea tuturor construcțiilor ridicate pe teritoriul unității administrativ-teritoriale,

Pentru reglementarea juridică a terenurilor, pe care au fost construite cu bună credință și cu

---

321 Iulian Preda, Consultant pentru problemele romilor în Instituția Prefectului din județul Sibiu, documentele au fost puse la dispoziție de către Prefectura Sibiu.

acordul tacit al autorităților locale, locuințe de către cetățenii români de etnie romă, se stabilește următorul plan de măsuri:

Art.1. Până la data de 1 octombrie 2012 vor fi identificați toți cetățenii români de etnie romă din unitatea administrativ-teritorială, care au construit cu bună credință locuințe pe terenurile unității administrativ-teritoriale;

Art.2. Se va întocmi câte un dosar pentru fiecare construcție ridicată, care va conține orice mijloc de probă cu privire la proprietarul de bună credință a acelei construcții (înscrisuri, declarații proprietar, declarații vecini, martori etc.);

Art.3. În perioada 1 – 31.10. 2012, se vor delimita suprafețele de teren ale tuturor construcțiilor ridicate de către proprietarii de bună credință;

Art.4. În perioada 1 – 30. 11.2012, se va întocmi documentația privitoare la înscrierea în C.F. a suprafețelor aferente construcțiilor și întabularea dreptului de proprietate privată a unității administrativ-teritoriale pe aceste terenuri;

Art.5. În perioada 1 – 31.12.2012, se va aduce la cunoștința tuturor proprietarilor construcțiilor, faptul că terenurile pe care aceștia au construit, urmează a fi vândute sau închiriate.

Art.6. Începând cu 1.01.2013 se vor încheia contractele de vânzare-cumpărare sau închiriere în funcție de opțiunile proprietarilor de construcții, urmând ca această activitate să fie finalizată în cel mai scurt timp posibil.

Art.7. După încheierea contractelor de vânzare – cumpărare sau închiriere, administrațiile locale vor întreprinde toate acțiunile necesare pentru sprijinirea cetățenilor români aparținând minorității romilor, în vederea întabulării în cartea funciară a dreptului de proprietate sau folosință asupra terenurilor aferente construcțiilor.

Art.8. După înscrierea în cartea funciară a dreptului de proprietate sau folosință asupra terenurilor, cetățenii romi vor fi sprijiniți prin toate mijloacele legale în vederea întabulării dreptului de proprietate asupra construcțiilor, urmând ca după întabulare să fie înscrisi în evidențele fiscale în vederea impozitării.

Art.9. Cheltuielile privitoare la operațiunile de Carte Funciară, pentru întabularea terenurilor menționate mai sus, vor fi suportate exclusiv din bugetul local al unității administrativ teritoriale.

Art.10.Începând cu data de 01.12.2012, Se va raporta lunar , Instituției Prefectului – Biroul județean pentru romi, stadiul operațiunilor de vânzare sau închiriere, până la finalizarea acestei proceduri.

Art.11. Îndeplinirea prevederilor prezentului program va fi asigurată de către primarii unităților administrativ – teritoriale din județul Sibiu.

Situațiile prevăzute în prezentul program vor fi întocmite și transmise Instituției Prefectului – județul Sibiu, la nr. fax 0269 218177 și pe e-mail: institutiaprefectului@prefecturasibiu.ro.

Pentru informații suplimentare îl puteți contacta pe dl. Iulian Preda -consultantul pentru problemele romilor, din cadrul Instituției Prefectului – județul Sibiu, telefon 0722 720988.

PREFECT

IOAN OVIDIU SITTERLI

GUVERNUL ROMÂNIEI
INSTITUȚIA PREFECTULUI - JUDEȚUL SIBIU

Str. Andrei Șaguna nr.10

Tel.: 0269 / 210104 Fax: 0269 / 218177

www.prefecturasibiu.ro; e-

mail: institutiaprefectului@prefecturasibiu.ro

COMPARTIMENTUL MINORITĂȚI

Nr. .... / 1.10.2013

.....

VĂZUT

PREFECT

OVIDIU IOAN SITTERLI

INFORMARE

privind aplicarea PROGRAMULUI DE MĂSURI stabilit de către PREFECTUL JUDEȚULUI SIBIU, pentru *reglementarea juridică a terenurilor, pe care au fost construite cu bună credință și cu acordul tacit al autorităților locale, locuințe de către cetățenii români de etnie romă.*

TABEL SITUAȚIE

privind aplicarea PROGRAMULUI DE MĂSURI stabilit de către PREFECTUL JUDEȚULUI SIBIU, pentru *reglementarea juridică a terenurilor, pe care au fost construite cu bună credință și cu acordul tacit al autorităților locale, locuințe de către cetățenii români de etnie romă.*

În urma solicitării Instituției Prefectului, 29 de localități NU AU RĂSPUNS în niciun fel, iar în urma răspunsurilor primite avem următoarea situație.

Localități fără cetățeni de etnie romă	Localități în care nu există locuințe construite pe terenuri ce necesită reglementarea juridică	Localități în care nu s-au întocmit dosare pentru terenurile pe care s-au construit locuințele pe domeniul public sau privat al localității din lipsa resurselor financiare	Localități în care s-au întocmit dosare pentru terenurile pe care s-au construit locuințele, dar nu s-au demarat lucrările din lipsa resurselor financiare	Localități în care există locuințe fără reglementarea juridică a terenurilor cumpărate de la persoane fizice.	Localități în care s-au întocmit dosare pentru terenurile pe care s-au construit locuințele și s-au demarat lucrările pentru reglementarea juridică a terenurilor, urmând a fi vândute sau concesionate
Boița Cristian Cîrțișoara	Apoldu de Jos Bârghiș Bruiu Ludoș Merghindeal Arpașu de Jos Valea Viilor	Agnita, Axente Sever, Biertan, Copșa Mică Cârța, Chirpăr, Jina Poiana Sibiului, Porumbacu de Jos, Turnu Roșu, Târnavă, Slimnic, Sibiu	Ațel - 49 dosare Blăjel - 75 dosare Șura Mică - 39 dosare Dumbrăveni - 50 dosare Gura Râului - 119 dosare	Arpașu de Jos - 130 locuințe Racovița - 70 locuințe	Avrig - 238 dosare Ocna Sibiului - 45 dosare Loamneș - un dosar Rășinari Miercurea Sibiului - 64 dosare

Sursă: Instituția Prefectului Județul Sibiu, întocmit: Iulian Preda, consultant pentru problemele romilor

5.3.3.2. Proiecte de bună practică internațională

În completarea experiențelor pozitive din Regiunea Centru trebuie menționate. 3 proiecte din state membre UE, care pot face referință la experiențe pozitive în ceea ce privește incluziunea socială:

- Republica Cehă: “Community life in Obrnice – an integrated approach”
- Slovacia: Divé maky – Sprijinul copiilor romi cu talent artistic
- Germania: Tineri puternici (Jugend Stärken)

Republica Cehă: “Community life in Obrnice – an integrated approach”

Acest orașel din nord-vestul Republicii Cehe a primit în noiembrie 2013 premiul Dosta al Consiliului Europei pentru rezultatele procesului de incluziune. În Obrnice trăiesc circa 2.300 de locuitori, dintre care 45% sunt romi.

Situația inițială: În Cehia domnește un climat dur față de romi, caracterizat prin violență și dușmănie până la ură rasială. În special nord-vestul țării este marcat de astfel de excese, deoarece dezvoltarea socio-economică este sub nivelul de dezvoltare al țării. Problemele s-au înrăutățit puternic și în orașul Obrnice. Doamna primar nu s-a lăsat descurajată de aceasta și a convins consiliul local că trebuie făcut ceva.

Orașul a început astfel în 2007 cu proiectul “Community life in Obrnice – an integrated approach”. Doamna primar a acționat împotriva speculanților de locuințe, a cumpărat înapoi mai multe locuințe pentru comună, a renovat grădinițele și școlile și o clădire ruinată de beton, numită “casa groazei”. Ea a forțat munca în comunitate, a aranjat ca romii să fie integrați în proiecte de siguranță publică și a creat posibilitatea întâlnirilor mutuale prin festivități și acțiuni.

Banii pentru acest proiect provin din Fondul Social European și nu sunt folosiți numai pentru sprijinul membrilor comunității rome. Grupul-țintă este cel al persoanelor vulnerabile social, care au aceleași probleme: șomaj, cămătărie, datorii. Trebuie să li se transmită părinților că educația constituie o valoare pentru copiii lor și că frecventarea școlii este utilă. Peste o treime dintre familiile care apelează la consiliere socială nu sunt rome. În timp ce în orașele din Boemia de nord, neonaziștii tot încearcă să instige locuitorii, aceștia stau departe de Obrnice. După șapte ani abia mai există tensiuni etnice. Munca socială activă, înfrumusețarea satului, integrarea tuturor cetățenilor nu sunt rețete noi, însă doamna primar din Obrnice a dovedit că funcționează dacă se aplică în mod consecvent.

Conectarea diverselor abordări ale proiectului (în educație, locuit, ocupație, servicii sociale, siguranță, activități recreative) și aspectului inovator cu integrarea romilor și non-romilor în planificarea și realizarea activităților a dus la eliminarea semnificativă a prejudecăților și barierelor. Sentimentul de apartenență a crescut vizibil în societatea largă, în special la comunitățile de romi. Consiliul Europei a apreciat înțelegerea reciprocă pașnică fără segregare și rata criminalității care a ajuns foarte scăzută între timp. Acesta recomandă ca alte localități să se inspire din experiența pozitivă din Obrnice – nu numai în Republica Cehă.

Slovacia: Divé maky – Sprijinul copiilor romi cu talent artistic

Programul Divé maky oferă un viitor mai bun copiilor din familii rome sărace. Acest program dorește să reducă prejudecățile societății față de romi și să sprijine drepturile de bază ale copiilor la educație și la o viață cu valoare integrală. Se bazează pe donații individuale. Donatorul sprijină educația și talentul copilului respectiv pe parcursul a cel puțin unui an școlar. Din septembrie 2008 Divé maky (Macul sălbatic) este o asociație de cetățeni. Proiectul sprijină schimbări de obiceiuri și mentalitate la copiii romi. Aceștia ajung să cunoască munca regulată și se obișnuiesc cu instrucțiunile. A trebuit să fie învățați să respecte anumite principii. Provocarea a constat în a lucra cu îndărătnicia copiilor din așezările rome, cu lipsa de constrângere, lipsa capacității de adaptare, încăpățânarea și obrăznicia acestora fără a constrânge copiii prea tare. Aceștia n-ar trebui să-și piardă spontaneitatea, naturalețea, viața și focul – tot ceea ce este fascinant la cultura romă.

Suținerea talentelor, aparițiile publice, munca efectuată de copii cu un scop precis le prezintă propria dilemă: Deseori romii nu știu ce vor, nu știu că o pot duce mai bine, nu doresc nici o

schimbare. Dacă sunt obișnuiți cu ceva, nu îi mai poți scoate de acolo. Scopul principal al muncii cu copiii Divé-maky constă în a le arăta că pot trăi mai bine. Proiectul sprijină copiii să își dezvolte dorința puternică de a duce o altă viață. Aceștia ar trebui să capete conștiința că își pot trăi și altfel viața.

Programul a fost inițiat de Ida Kelarová dintr-o familie romă de muzicieni din Moravia. Ea face propagandă muzicii și culturii rome de la mijlocul anilor '90, iar în 1999 a înființat formația Romano Rat (Sânge de rom). A organizat concerte, workshop-uri internaționale, proiecte multietnice, festivalul rom Gypsy Celebration Hartmanice în cetatea Svojanov. Ea se implică în asociații de cetățeni pentru sprijinul minorității rome, apare la televizor și la teatru. Prin notorietatea sa și prin diverse proiecte, reușește să strângă donații pentru proiectul Divé maky.

Germania: Tineri puternici (Jugend Stärken)

Prin inițiativa **Tineri puternici**, Ministerul Federal al Familiei, Vârștnicilor, Femeilor și Tinerilor dorește să concentreze resurse ale Fondului Social European. Comunele sunt sprijinite astfel să ofere tinerilor cu șanse inițiale slabe o perspectivă mai bună de viață.

Se desfășoară patru programe și o serie de ajutoare individuale pentru a oferi tinerilor cu șanse inițiale slabe asistență socială, școlară și profesională specializată în funcție de nevoile lor individuale.

Împreună cu acestea se desfășoară:

- Școală a 2-a șansă – Scopul programului este de a conduce acești tineri înapoi în sistemul școlar și de a le îmbunătăți șansele de absolvire.
- Programul model Activ în regiune – sprijinul tinerilor defavorizați la începerea meseriei (sistem de sprijin complet, continuu și personalizat)
- Agențiile de competență – Agențiile de competență sprijină în special tinerii defavorizați să își găsească o cale spre meserie și societate. Acestea oferă ajutor aceluia care nu (mai) ajung să primească oferte de ajutor de la sistemul existent pentru trecerea de la școală la meserie. Persoanele de contact caută tinerii, stabilesc împreună cu aceștia planuri individuale de sprijin și integrare și controlează implementarea. Acestea asistă tinerii pe termen lung, implicând și mediul familial și personal al acestora.

Conectarea oficiilor existente de asistență pentru tineri

Metode: Case Management

Fiecare tânără și fiecare tânăr are nevoie de o ofertă de sprijin adaptată situației și nevoilor sale (principiul cheie-broască). Pe această bază a fost dezvoltat Case Management ca metodă centrală care urmărește o abordare individuală pentru fiecare caz în parte.

Procesul individual de integrare este acompaniat și controlat de o persoană specială de referință (Case Manager). Case Managerul este coordonatorul central și o constantă care creează încredere și conferă stabilitate.

Case Management se desfășoară de obicei după următorii pași:

- Se stabilesc competențele tânărului.
- Se creează un plan de educație și sprijin împreună cu tânărul și de acord cu părinții săi și cu școala.
- Case Managerul coordonează și însoțește implementarea acestui plan de integrare și îl adaptează după caz cu tânărul.
- Acesta transmite toate ofertele necesare de sprijin și controlează reușita acestor măsuri împreună cu toți cei implicați și cu tânărul.

Metoda: Plan Local de acțiune

Planul local de acțiune este instrumentul central de implementare din Programul Tineri puternici la

fața locului.

Acesta este elaborat de orașe și județe și conține, pe lângă analiza situației și descrierea problemei ariei asistate, obiective definite de dezvoltare și un concept adaptat de acțiune. Obiectivul este stabilirea unor structuri sociale durabile.

Prin includerea tuturor celor implicați, planul local de acțiune sprijină participarea socială a tuturor grupelor de populație și conectarea protagoniștilor locali.

Metoda: Munca în rețea

Principiul de rețea al programului Tineri puternici se reflectă în metoda muncii în rețea: Ofertele de sprijin sunt implementate la fața locului în cooperare cu toți protagoniștii și responsabilii relevanți. Familiile, școlile, oficiile de tineret, agențiile de muncă socială pentru tineret, agențiile de muncă precum și întreprinderile și firmele locale sunt implicate prin Case Management în crearea și realizarea planurilor de integrare.

Familia este deosebit de importantă ca partener de cooperare pentru programe, deoarece integrarea copiilor este posibilă numai prin implicarea activă și sprijinul părinților. Copiii și tinerii au nevoie acasă de adresare și de confirmarea că sunt pe calea cea bună. Pentru aceasta este nevoie de părinți informați și convinși. Obiectivul proiectelor constă, pe lângă încurajarea tinerilor, în sprijinul și întărirea efectivă a competenței de educare a mamelor și taților.

Metoda: Monitorizare și evaluare

Programele inițiativei Tineri puternici sunt monitorizate sistematic și la nevoie îmbunătățite sau refăcute. Structurile de participanți, datele de desfășurare financiare și materiale sunt permanent înregistrate și evaluate (monitorizare).

În plus are loc o evaluare științifică extinsă a programelor în ceea ce privește atingerea obiectivelor, eficiența și rentabilitatea acestora (evaluare).

6. Posibilități de valorificare a rezultatelor cercetării și analizei de către factorii de decizie

Rezultatele studiului trebuie prezentate sub formă succintă factorilor de decizie din Regiunea Centru. Prin informații concrete trebuie atras sprijinul lor politic în implementarea Strategiei guvernului de îmbunătățire a situației romilor 2012-2020.

Rezultatele și propunerile trebuie discutate la diverse nivele și în structuri diferite.

6.1. Nivel regional

Organizarea unei runde de discuții CDR cu reprezentanții romilor în privința rezultatelor studiului și având ca temă: Rolul romilor și a reprezentanților acestora în procesele decizionale politice din Regiunea Centru; cum doresc romii să fie pe viitor implicați? Pentru care dintre proiectele viitoare doresc o susținere din partea membrilor CDR?

CDR – pregătirea unui material informativ despre rezultatele studiului, cu recomandări concrete de acțiune

Prezentare pentru CDR (invitarea reprezentanților ANR în Regiunea Centru și la prefecturile județene)

- Inițierea unei campanii: **Orașe și comune incluzive**
un model pentru incluziune socială – susținerea orașelor și comunelor într-o strategie integrată de incluziune socială și implementarea acesteia prin diverse idei de proiecte convergente (asistență socială activă, renovarea satului, implicarea tuturor cetățenilor în proiectele pentru educație, locuințe, locuri de muncă, servicii sociale, siguranță și activități de petrecere a timpului liber)
- Colectarea datelor cu ajutorul structurilor administrative existente
- Recomandare de creare a condițiilor pentru un program complex de construire și reabilitare având ca scop locuințe decente pentru comunitățile de romi
- Susținerea orașelor și comunelor în elaborarea planurilor complexe de dezvoltare urbanistică pentru comunitățile de romi prin implicarea populației rome și în acord cu măsurile de reabilitare pentru întreaga localitate
  - asigurarea finanțării prin utilizarea Fondurilor Europene (PNDR, POR)
  - reglementare națională pentru reabilitarea zonelor rezidențiale, clarificarea raporturilor de proprietate, investiții în construcția de blocuri
  - modificări ale regulilor fiscale de calcul și plată a penalităților acumulate pentru impozitele restante
- Subvenții acordate angajatorilor pentru angajarea romilor
- Propunere pentru un proiect-pilot regional: **Tineri puternici** – consultanță și susținere complexe (educație, învățământ, locul de muncă, locuințe, servicii sociale și servicii medicale etc.)
- Propunere pentru proiecte-pilot de școlarizare a copiilor romi în fiecare județ prin asigurarea cazării în internate școlare
- Propunere pentru inițierea de centre complexe de consiliere prin utilizarea structurilor existente și eficientizarea mecanismelor de finanțare
- Susținerea nivelului local la dezvoltarea unei strategii integrate de incluziune a romilor
- Susținere în legalizarea raporturilor de proprietate a romilor
- Alinierea și armonizarea politicilor sectoriale
- Stabilirea de contacte între actorii județeni și regionali implicați

- Susținerea nivelului local la includerea așezărilor de romi în planurile generale
- Masă rotundă cu facultățile de științe sociale din cadrul Universității din Regiunea Centru care să dezbate temele de cercetare
- Instituirea de parteneriate cu actorii regionali implicați, în special cu reprezentanții diferitelor structuri ale romilor

6.2. Nivel local

- Conceperea unei broșuri cu informații esențiale pentru Regiunea Centru ca material informativ și publicitar
- Compararea faptelor România – Regiunea Centru – județele Regiunii
- Diagnoza comunităților defavorizate
- Colectarea datelor cu privire la comunitățile de romi marginalizate
- Schimbările produse în comunitățile de romi trebuie să aibă la bază o abordare pe termen lung, ceea ce implică necesitatea unui buget multianual
- Obiectivele incluziunii sociale în Regiunea Centru cu indicatori, măsuri, politici și recomandări, propuneri și idei de proiecte, surse de finanțare, modele de bună practică, concluzii
- Elaborarea de materiale diverse pentru administrația locală, în special cu indicații de includere a reabilitării așezărilor de romi în planurile generale (împiedicarea evacuărilor forțate, proiecte de dezvoltare urbanistică)
- Versiunea scurtă a broșurii pentru susținerea unei abordări integrate la orice intervenție în comunitățile de romi (încadrarea în muncă, calificări pentru adulți, educație școlară, formare profesională, igienă, consilierea părinților, planificare familială, prânz cald pentru copii, cunoștințe folositoare pentru viață, activități sociale, medicale și culturale)
- Popularizarea proiectelor de bună practică (Hăghig)
- Popularizarea de proiecte mici precum Tinerii SMURD și Tinerii pompieri
- Material informativ pentru economia socială
- Ghid pentru dezvoltarea proiectelor de succes
- Ghid pentru înființarea unei întreprinderi sociale (rezumatul broșurilor existente)

6.3. Transmiterea propunerilor pentru nivelul național

- Actualizarea paginii de internet ANR și propunere dacă informațiile ar putea fi într-o măsură mai mare interconectate cu alte pagini de interes și dacă ar putea fi adăugate alte informații
- Îmbunătățirea cadrului juridic (asistență socială, economie socială)
- Inițierea unui program complex de reabilitare pentru comunitățile de romi, inclusiv a măsurilor aferente pregătitoare
- Schimbări în ceea ce privește subfinanțarea cronică a sistemului de protecție socială, a educației și sistemului de sănătate (crearea unor structuri de susținere prin utilizarea ESF)
  - descentralizare mai puternică a atribuțiilor, creșterea mobilității
  - definirea atribuțiilor care pot fi externalizate
  - acordarea contractelor în cadrul achizițiilor publice către întreprinderi din sectorul economiei sociale

- crearea de structuri funcționale pentru economia socială (norme clare de aplicare pe lângă cadrul juridic)
- salarizare mai bună a angajaților
- Popularizarea susținerii creării unor centre complexe de consiliere

În rezultatul studiului efectuat la cererea ADR Centru trebuie să se facă referință la anumite aspecte care ar putea fi transmise prin reprezentanții politici din CDR sau prin departamentele de specialitate ale ministerelor, sau pentru care s-ar putea crea condiții de implementare în cadrul structurilor administrative existente. În principiu trebuie menționat faptul că implementarea proiectelor la fața locului în funcție de sensibilitatea și complexitatea problemelor romilor merită o atenție deosebită. Succesul are mare legătură cu implicarea și onestitatea protagoniștilor de la fața locului - și anume pe toate părțile.

Educație:

- **Proiecte-pilot pentru educația în internate a copiilor**
îndepărtarea copiilor din mediul lor familial în timpul săptămânii, pentru a-i deschide mai mult pentru alternative; finanțare din fonduri UE
- Dezvoltarea infrastructurii instituționale pentru copiii preșcolari (0-6 ani) în comunitățile cu o pondere ridicată de romi, implicarea părinților în educația copiilor preșcolari, dezvoltarea sistemelor preșcolare alternative, stabilirea unui sistem de avertizare timpurie pentru elevii cu risc de abandon școlar
- Măsuri pentru îmbunătățirea accesului la învățământ și formare profesională
- Măsuri privind stimularea elevilor și profesorilor de a urma cursuri de formare continuă în sensul învățării pe tot parcursul vieții
- Creșterea nivelului de calitate a actului educațional prin formare și formare profesională continuă a cadrelor didactice
- Extinderea sistemului de mediatori școlari

Protecție Socială:

- Îmbunătățirea competențelor și a capacității de inserție profesională
- Simplificarea procedurii de solicitare
- Sprijin pentru romi
- Experti sociali pentru romi

Ocuparea forței de muncă în rândul populației rome în vârstă de muncă:

- Îmbunătățirea competențelor prin dezvoltarea sistemelor de formare
- Îmbunătățirea stimulentei pentru căutarea unui loc de muncă
- Investirea în măsurile de activare a pieței de muncă; sprijinirea dezvoltării economiei sociale
- Proiecte privind măsuri speciale de acces la piața muncii
- Economie socială
  - Acordarea de subvenții pentru angajatorii care angajează persoane de etnie romă
  - Stimularea angajatorilor care își arată disponibilitatea de a oferi locuri de practică în unitățile lor pentru persoanele de etnie romă

Sănătate:

- Includerea provocărilor specifice romilor în Politicile naționale de sănătate, într-o manieră transparentă și participativă (adoptarea mai flexibilă a variantei revizuite a Strategiei de asistență medicală primară și servicii medicale în mediul rural să fie eliminată din Planul de acțiuni pentru implementarea PNR 2013-2014, deoarece acestea îi va fi dedicat un capitol în cadrul Strategiei Naționale de Sănătate 2014-2020)
- Creșterea accesului persoanelor aparținând comunităților îndepărtate și izolate la servicii medicale, prin dezvoltarea unei infrastructuri de asistență medicală comunitară, la nivelul autorităților publice locale, în cadrul unor proiecte finanțate din fonduri elvețiene, norvegiene și structurale
- Măsuri pentru calificarea personalului
- Abordarea segregării și discriminării la toate nivelurile sistemului de îngrijiri de sănătate
- Mai bună orientare către controale preventive de sănătate regulate, igienă, controale școlare regulate, asistență mamă-copil prin servicii de sănătate mobile – poate fi legată cu centrele complexe de asistență
  - Înființarea de unități SMURD de tineri, sau pompieri tineri
  - Extindere mediatorii sanitari

Locuire:

- Elaborarea unei strategii naționale privind locuințele și realizarea de politici publice de locuire integrate și comprehensive prin consultarea organizațiilor de romi
- Armonizarea legislației naționale în domeniul locuirii cu legislația internațională astfel încât să se înlăture orice prevederi sau practici administrative care au ca rezultate discriminarea directă și indirectă asupra populației romi
- Stabilirea unui cadru de sprijin pentru extinderea gamei de opțiuni privind locuințele, Includerea așezărilor de romi în Planul Urbanistic General al localității
- Includerea așezărilor de romi în Planurile de Regenerare Urbană care să prevadă dezvoltarea infrastructurii, introducerea utilităților publice (apă , gaze, curent)
- Realizarea de programe și proiecte în funcție de situațiile specifice ale fiecărei comunități de romi (care să vizeze în special legalizarea așezărilor informale de romi), susținerea măsurilor pentru legalizarea structurilor de proprietate în comunitățile de romi (administrativ și financiar); modele Hăghig, Ighiu și Sibiu

Combatere a discriminării:

- Crearea unui sistem de servicii de asistență pentru victimele discriminării pentru a le soluționa situația
- Măsuri integrative a intervențiilor în comunitățile de romi
- Susținerea inițiativelor locale comune pentru formarea conștiinței și dezvoltarea comună a identității
- Sărbători ale satului, activități culturale, sărbătoarea internațională a romilor, acțiuni pentru toleranță
- Respect și considerație reciprocă

7. Concluzii și direcții viitoare de cercetare

În ultimii 15 ani, în România și Regiunea Centru au fost inițiate numeroase proiecte cu tematică diversă destinate îmbunătățirii condițiilor de viață a romilor. Unele dintre acestea cu succes. Altele au fost considerate mari eșecuri, deși în acestea s-au investit câteva milioane de euro sau de dolari. Incluziunea prea mică a romilor sau lipsa acestei incluziuni conduce implicit și în România la o urmărire a obiectivelor de sprijinire a romilor prioritar din perspectiva populației majoritare. Prin urmare nu se poate ține cont de situația specifică în care se află populația romă sau aceasta este incomplet luată în considerare (în sensul stilului propriu de viață). Acest lucru este susținut de exemplu de faptul că așezările sau casele special construite pentru ei sunt părăsite din nou după un timp relativ scurt, subvențiile de natură materială (rechizite școlare, materiale de construcție) sunt vândute, locurile de muncă nu sunt acceptate, ajutoarele își arată efectul pe termen scurt, școlile și cursurile de calificare rămân în continuare nefrecventate sau sunt abandonate prematur.

Deși copiii sunt încurajați să frecventeze punctual școala și adulții motivați să învețe, ei rămân totuși în mediul care le este familiar, iar la sfârșitul zilei se supun inevitabil unei vieți de familie tradiționale. Exemplele pozitive sunt prea puține, alternativele la fel. Proiectele sunt prea puțin integrate în dezvoltarea generală a orașelor și comunelor. Complexitatea necesară le lipsește proiectelor singulare.

Principalele rezultate ale studiului în privința situației romilor în Regiunea Centru:

1. În Regiunea Centru s-au înregistrat peste 111.000 de romi pe baza propriei declarații la recensământul populației din 2011. Conform posibilităților disponibile de estimare a unei cifre realiste, există în regiune cel puțin 323.000 de romi. Prognozele demografice pentru populația României până în 2060 indică o scădere a numărului total din 2013 până în 2060 cu aproximativ 13%, conform Eurostat. Totodată sporul natural și ponderea relativă a populației rome vor crește disproporționat: rata totală de fertilitate în perioada 1990-2010 este în medie de 1,36 copii/femeie la români și 3,1 copii/ femeie la romi. Ceea ce înseamnă că mobilizarea forței de muncă a romilor devine în plus o necesitate pentru economia națională.
2. În Regiunea Centru romii trăiesc – ca în întreaga Românie – în general în așezări compacte la marginea localităților. Condițiile de trai sunt precare. Marginalizarea și segregarea sunt prezente în continuare în mentalitatea administrativă. Discriminarea instituțională și caracterul arbitrar al autorităților nu au dispărut.
3. În Regiunea Centru, sărăcia ca un fenomen socio-economic complex determină, de asemenea, o schimbare în sistemul de valori al celor afectați. Accentul este pus pe asigurarea supraviețuirii de zi cu zi. Situația marginală favorizează formarea de trăsături marginale de personalitate, cum ar fi fatalismul, resemnarea, alcoolismul, violența, averea pentru copii, preferința față de beneficii pe termen scurt și nu față de planificarea pe termen lung, sentimente de dezavantaj și de viață într-o societate ostilă și apariția unei "mentalități de victimă" care își duce viața așteptând pasiv asistență externă. Aceste aspecte sunt valabile în mod special – dar nu exclusiv – pentru populația romă.
4. În Regiunea Centru s-au realizat în ultimii ani numeroase proiecte de infrastructură pentru îmbunătățirea situației romilor, cu un rezultat vizibil. Cu toate acestea, o mare parte dintre romi nu au putut beneficia în întregime de noua infrastructură (apă, curent electric și gaz), datorită faptului că în cea mai mare parte aceștia nu dețin acte de proprietate.
5. Munca mediatorilor sanitari și școlari precum și cea a experților locali pentru romi este apreciată ca fiind foarte utilă în majoritatea orașelor și comunelor. Ar trebui investit în continuare în formare și în creșterea profesionalității.
6. Multe proiecte din domeniul educației și al formării profesionale nu au putut ajunge la numărul planificat de participanți romi (copii și adulți). În unele comune s-a considerat că proiectele s-au încheiat fără niciun rezultat. Eforturile pentru obținerea unei calificări profesionale de către romi au înregistrat rezultate extrem de marginale. Rezervarea

locurilor de studii sau alte măsuri de favorizare a romilor au condus totodată la o respingere fățișă în rândul populației majoritare, iar ca discriminare pozitivă au produs numai parțial rezultatele așteptate.

7. Eforturile pentru incluziune socială înregistrează (încă) progrese măsurabile, dar nu au dus la creșterea toleranței sau la dispariția prejudecăților. Conviețuirea s-a îmbunătățit semnificativ numai în acele comune în care proiectele sunt inițiate de la început pentru toți locuitorii, dorința de schimbare provine direct de la comunitățile de romi, romii „integrați” își asumă un fel de rol conector (de punte) sau există o încredere puternică în coordonatorii de proiect sau în administrația locală din partea romilor. Toate acestea presupun însă deschiderea, lipsa de prejudecăți și clișee ale populației majoritare față de romii „lor”.
8. În ciuda diverselor studii, baza de date din Regiunea Centru se află de asemenea în continuare într-o situație dezastruoasă. Datele colectate nu sunt reprezentative pentru comunitățile de romi. Cifrele nu sunt certe. Variațiile din sondaje nu permit prognoze fiabile. Rezultatele pot fi numai în mod limitat valorificate și evaluate, dovedind necesitatea unei baze solide necesare pentru o susținere sistematică a romilor cât și pentru programe și proiecte reușite.

Îmbunătățirea situației romilor și progresele în domeniul incluziunii sociale a grupelor vulnerabile nu trebuie privite și abordate separat de întreaga situație politică din România. Deciziile importante în privința protecției sociale, a asistenței medicale și a educației se iau la București. În februarie 2014 echipa operațională a Grupului Băncii Mondiale a prezentat „Studiul de diagnosticare și consultanță pentru politicile de sprijinire a incluziunii romilor din România”.³²² Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale, Familiei și Persoanelor Vârstnice a solicitat Băncii Mondiale să acorde asistență în dezvoltarea politicilor naționale și identificarea programelor eficiente din punct de vedere al costurilor pentru promovarea incluziunii romilor, prin realizarea unui diagnostic și propunerea de opțiuni de politici în domenii importante ca sărăcia și mecanismele de protecție socială, ocuparea forței de muncă, educație, reabilitarea locuințelor și a habitatului, sănătate, combaterea discriminării și mecanismele instituționale pentru furnizarea eficientă a serviciilor locale și folosirea instrumentelor UE. Rezultatele și solicitările cuprinse în studiul realizat la nivel național sunt confirmate și de situația comunităților de romi din Regiunea Centru. Acestea se referă atât la atribuțiile centrale cât și la cele de la nivel local.

Rezumând, prezentăm în continuare 7 propuneri și recomandări cuprinse în studiul referitor la situația romilor din Regiunea Centru:

1. Orașe și Comune incluzive

Introducerea și asigurarea financiară a unui sprijin mult mai orientat spre dezvoltare pentru orașele și comunele care aspiră la o abordare integrată și complexă în incluziunea romilor, adică:

- Implementarea consecventă și de durată a obiectivelor comune, utilizarea potențialelor locale la realizarea complexă a planurilor locale pentru incluziune socială
- Conectarea diferitelor abordări ale proiectului pentru o muncă socială activă – înfrumusețarea satului, includerea tuturor cetățenilor (în educație, locuit, ocupație, servicii sociale, siguranță, activități recreative)
- Înființarea și finanțarea unor centre complexe de asistență prin combinarea potențialelor existente în domeniul serviciilor sociale, educației, sănătății și creării locurilor de muncă; o parte a asistenței ar trebui să se adreseze în mod special părinților și tinerilor cu problemele lor specifice (de la orientare profesională cu stagii de practică în companii reale, integrare pe piața muncii, planificare familială, situație locativă etc.)
- Alocarea de fonduri din bugetul local pentru comunitățile de romi
- Sprijinirea implementării soluțiilor fezabile

³²² Studiul de diagnosticare și consultanță pentru politicile de sprijinire a incluziunii romilor din România. Grupul Băncii Mondiale, echipa operațională, coordonată de Kosuke Anan, 28 februarie 2014

- Corelarea finanțării din subvenții individuale, reglementarea susținerii planificărilor, finanțarea evenimentelor comunității, verificarea muncii specifice a asociațiilor etc.
- Stimularea rezultatelor prin promovarea unui concurs la nivel de regiune: **Comuna incluzivă – un model pentru incluziune socială cu succes** (titlu de lucru)

2. Program complex de construire și de renovare a locuințelor pentru comunitățile de romi

- Studiu: Înregistrarea situației locative a romilor (cantitativ și calitativ)
- Studiu: Inventarul lipsurilor și deficiențelor legate de infrastructura și condițiile de locuire
- Studiu: Stabilirea unor standarde minime pentru construcția și dotarea locuințelor (igienă, acoperișuri etanșe, încălzire, apă etc.)
- Elaborarea unui program pentru construcția de locuințe sociale pentru romi și alte persoane defavorizate
- Elaborarea unui program regional de reabilitare a caselor și locuințelor romilor, inclusiv informare, consultanță și de stimulare financiară (combinarea finanțărilor publice, creditelor, creditelor speciale)
- Asigurarea finanțării prin utilizarea mai eficientă a fondurilor europene structurale și de investiții disponibile în perioada 2014-2020
- Susținerea orașelor și comunelor în elaborarea planurilor complexe de dezvoltare urbanistică pentru comunitățile de romi prin implicarea și consultarea populației romi și în acord cu măsurile de reabilitare și dezvoltare prevăzute la nivelul întregii localități

3. Proiecte-pilot pentru educația în internate a copiilor

- Creare unei infrastructuri finanțate din fonduri UE (tip capus) care să ofere copiilor romi condiții adecvate de locuit pe perioada derulării studiilor

4. Proiect-pilot regional: Tineri puternici

Conectarea oficiilor existente de asistență pentru tineri

- Școală a 2-a șansă – îmbunătățirea șanselor de absolvire a școlii
- Activ în regiune - sprijinirea tinerilor defavorizați la începerea meseriei (sistem de sprijin complet, continuu și personalizat)
- Înființarea unei agenții de competență, care sprijină în special tinerii defavorizați să își găsească o cale spre meserie și societate. Acestea oferă ajutor acelor care nu (mai) ajung să primească oferte de ajutor de la sistemul existent pentru trecerea de la școală la meserie. Persoanele de contact caută tinerii, stabilesc împreună cu aceștia planuri individuale de sprijin și integrare și controlează implementarea. Acestea asistă tinerii pe termen lung, implicând și mediul familial și personal al acestora.

5. Servicii de sănătate mobile și centre multifuncționale de consiliere

Mai bună orientare către controale preventive regulate de sănătate și igienă, controale școlare regulate, asistență mamă-copil prin servicii de sănătate mobile – poate fi legată cu centrele multifuncționale și complexele de asistență

- Înființarea de unități tip SMURD

6. Eficiență administrativă

- Baza de date: Asigurarea unei colectări exacte și complexe de date despre situația comunităților de romi (cu implicarea diferitelor planuri și structuri administrative) –

numai astfel poate avea succes susținerea orientată pe obiective:

- Publicarea datelor statistice
- Actualizarea datelor statistice și informațiilor la instituții publice precum AJOFM (printre altele - concentrarea informațiilor despre locurile de muncă disponibile din toate domeniile)
- Lege: Verificarea și prelucrarea bazelor legislative (protecție socială, sănătate, educație, economie socială)
  - Adaptarea politicilor sectoriale
  - Elaborarea unui cadru legislativ coerent care să creeze premisele organizării serviciilor sociale în sistem integrat cu serviciile de ocupare, de sănătate, de educație, de locuințe, precum și cu alte servicii sociale de interes general;
  - Simplificarea birocrăției
  - Asigurarea asistenței și consultanței
  - Ajutorul social foarte restrictiv, cuplarea ajutorului social cu servicii comunitare verificarea formalităților de cerere și condițiilor pe durata beneficiului, verificarea formalităților pentru alocațiile pentru copii (copiii care au copii și plățile la bunici)
  - În cazul economiei sociale, monitorizarea mai intensă a ONG-urilor, alinierea mai eficientă a condițiilor de licitație publică la oferta cea mai economică
  - Menținerea statutului deplin de partener al organizațiilor comunitare în ESF (principiul parteneriatului)
- Reforma financiară care să determine schimbări în subfinanțarea cronică a protecției sociale, a educației și a sistemului de sănătate (formarea de structuri prin folosirea ESF)
  - Reforma privind salarizarea angajaților
  - Extinderea programului de medieri școlari, sanitari și de experți locali

7. Conectarea protagoniștilor

Conectarea mai bună a protagoniștilor intersectorial și teritorial

- Consecvență în includerea romilor, respectiv a structurilor acestora
- Crearea unei rețele eficiente de comunicare (actualizarea website-urilor, dezvoltarea și utilizarea potențialelor website-uri, în special www.anr.gov ca punct central pentru informare și comunicare)
- Definirea și descentralizarea sarcinilor, creșterea mobilității și flexibilitate
- Crearea de structuri funcționale pentru economia socială (reguli de implementare clare) și împărțirea de sarcini companiilor din economia socială
- Implicarea instituțiilor județene în dezvoltarea pieței muncii și în domeniul protecției sociale

Probleme pentru incluziunea socială

Numeroase proiecte au fost realizate în regiune pentru îmbunătățirea situației romilor, însă cu succes moderat, respectiv succes parțial. Diverși factori împiedică atingerea anumitor obiective precum aducerea mai multor romi în câmpul muncii, mai puțini copii care abandonează școala, atingerea unui grad mai înalt de educație, stoparea analfabetismului, etc.

Intoleranța populației majoritare

Distanța față de modul de trai tradițional al romilor, respingerea metodelor semilegale sau ilegale

de procurare a banilor, cerșitul, problemele de igienă și comportament promovează ideea de respingere a romilor de către membrii populației majoritare. Prejudecățile și comportamentul respingător până la discriminatoriu de zi cu zi caracterizează modul în care sunt priviți romii.

Raportul romilor cu munca, șanse slabe pentru locuri de muncă

În cazul populației rome se concentrează aproape toate dezavantajele politice de pe piața muncii care se pot închipui. Majoritatea romilor aparțin învinșilor schimbării sistemului. Mulți au fost împinși către activitățile și rolul lor economic tradițional.

Schimbul des al locului de muncă în rândul romilor nu poate fi explicat numai cu îndeletniciri neatractive. Romul este un adevărat individualist, el manifestând o puternică rezistență privind autoritatea. În societatea lor nu există instituții care permit dominația asupra altuia. Comunitățile de romi se caracterizează printr-o respingere radicală crescută a structurilor ierarhice și o profundă neîncredere a romilor față de "Gadsche".

Cultura, cultura clanului și identitatea

Una dintre principalele probleme privind integrarea în procesul muncii este existența "atemporară" a romilor, capacitatea redusă de a face planuri pe perioade lungi de timp. Clanul împiedică desprinderea indivizilor din societatea tradițională, deoarece se teme că s-ar slăbi relațiile solidare din familie. Familia blochează așadar ascensiunea ambițioșilor. În societatea romă lipsesc modelele pozitive ale celor care s-au integrat.

Școală și formare

În comunitățile de romi, tradiția este de a învăța împreună, cel mai bine în organizația familială, astfel încât frații mai mari să îi poată sprijini pe cei mai mici. De aceea școlile convenționale cu sălile lor de clasă "organizate cronologic" ar întâmpina rezistență.

Unii conducători romi se tem că frecventarea școlilor de stat ar putea duce la erodarea culturii rome. În plus majoritatea copiilor romi nu sunt lămuriiți la ce le-ar putea folosi în viață materia școlară. În calea formării se află deseori vârsta mică de căsătorie. Faptul că o femeie tânără are deja doi copii la împlinirea vârstei de optsprezece ani nu este o excepție.

Noțiunea de proprietate

Structurile de proprietate sunt nereglementate. Romii se ajută reciproc ca între frați, în sensul unei etici comunitare care corespunde unui raport egalitar între romi. În locul proprietății individuale, în mentalitatea romă primează în multe cazuri proprietatea familială.

Utilizarea mijloacelor aflate la dispoziție

Mijloacele puse la dispoziție în special prin Fondul Social European (FSE) nu ajung la romi. Ele sunt accesate numai într-un mic procent.

Direcții viitoare de cercetare și discuție

Din aceste viziuni transmise rezultă și comportamente care contravin cerințelor obișnuite ale conviețuirii în societatea civilă contemporană în concepția populației majoritare. Aceste conflicte generează discuții și cercetări și în urma evaluării rezultatelor actuale ale strategiei și politicii de îmbunătățire a situației populației rome.

Bilanțul **Comisiei UE** referitor la implementarea strategiei pentru romi 2012-2020 și la eforturile din Decada de Incluziune a Romilor 2005-2015 este destul de negativă, putându-se menționa doar câteva progrese – cum ar fi rezervarea a 15.000 de locuri de studii pentru romi la universitățile române și mediatorii sanitari. După opinia comisiei, acesta este rezultatul lipsei de voință din statele UE. Progresele în ceea ce privește incluziunea sunt, tot în opinia comisiei, strict punctuale și insuficiente. În celelalte părți ale Europei romii sunt în continuare discriminați în ceea ce privește accesul la educație, piața muncii, locuință și asistență medicală. Raportul reproșează statelor

membre neaccesarea unor mari părți din bugetul destinat promovării integrării ³²³.

Rezultatele studiului privind situația romilor din Regiunea Centru susțin punctul de vedere în baza căruia problemele din țările membre vizate au o cauzalitate similară. Reproșul Comisiei UE la adresa țărilor membre, respectiv lipsa voinței în privința incluziunii sociale a romilor, nu intră în analiza detaliată a cauzelor. Deoarece rezultatele sunt considerate la fel de slabe pentru toate statele membre UE, reanalizarea obiectivelor și mai ales a modului de abordare din partea Comisiei UE și a statelor ei membre pare legitimă. Pentru o comunitate care constituie 2,4% din totalul populației UE, obiectivele integrării sunt definite și redate prioritar din perspectiva populației majoritare (deși în sine logică). În ciuda unei implicări (mai degrabă limitate) a romilor, ele nu pot corespunde în orice caz cu ideile și dorințele majorității populației rome (indiferent din ce motive). După mai mult de 20 de ani de eforturi, pare rezonabil să se pună din nou în discuție direcția și modalitatea de incluziune socială a romilor (încotro și cum) în „comunitatea de valori europeană”.

Implementarea strategiei pentru romi 2012-2020 necesită găsirea de răspunsuri la o serie de întrebări esențiale:

- Trebuie regândite obiectivele, punctele-cheie și metodele pentru îmbunătățirea situației romilor? Reglementările pentru îmbunătățirea condițiilor de viață a romilor, stabilite prin strategia pentru romi a UE și țărilor membre conduc la un rezultat și au un efect durabil? Obiectivele și măsurile propuse în statele membre UE corespund cu dorințele de schimbare ale comunităților de romi? Prioritățile mereu aceleași (educație, sănătate, locuri de muncă, locuințe) sunt permanent reformulate, rezultatele – analizate în funcție de propriile obiective - rămân cu mult sub așteptări în toate țările. Dorința de schimbare și activitățile derivate din aceasta trebuie să vină din interiorul populației rome pentru a putea fi încununate de succes. UE și fiecare stat membru au sarcina de a sprijini romii în formularea și reprezentarea intereselor lor; ajută romii să se ajute singuri.
- Ce obiective și de către cine sunt de fapt urmărite prin politica europeană de incluziune a romilor? Este vorba de îmbunătățirea condițiilor de viață a romilor sau mai degrabă de protecția valorilor tradiționale și a realizărilor statelor membre mai dezvoltate împotriva mizeriei și sărăciei? Abordarea discriminatorie, repatrierile și expulzările discutabile ale romilor din mai multe țări membre (Franța, Germania, Italia) susțin legitimitatea acestei întrebări.
- Atenția specială (discriminare pozitivă) acordată romilor reprezintă în același timp și un prilej suplimentar de stigmatizare și marginalizare, deoarece celelalte comunități la fel de afectate sau vulnerabile se consideră a fi excluse sau defavorizate? Proiectele concepute exclusiv pentru romi de la început sunt primul pas spre segregare?
- Mijloacele puse la dispoziție din Fonduri Europene pot ajunge la romi la nivel local în măsura dorită? Transparența, monitorizarea și controlul în implementarea fondurilor sunt suficient asigurate? Mecanismele aplicate nu ar trebui per ansamblu verificate și adaptate? În statele membre se menționează în toate rapoartele faptul că banii nu ajung la romi, aici trebuie cercetat dacă programele aplică punctele-cheie corecte sau dacă sunt susținute doar structuri care vor să câștige bani și sunt mai puțin interesate de o adevărată îmbunătățire a situației romilor (cercetare obiectivă a problemelor de absorbție a fondurilor UE în cazul proiectelor pentru romi; cauzele pentru participarea redusă a romilor la educație și formare; eventuale schimbări/modificări ale condițiilor de eligibilitate).
- Deși indicatorii sunt necesari pentru ca eficiența să fie cuantificabilă, indicatorii actuali par să fie orientați prea puternic și unilateral spre o documentare cantitativă pe termen scurt. Incoerența măsurilor și responsabilitățile divergente împiedică o mai mare eficiență a fondurilor.

---

³²³ Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions: Steps forward in implementing National Roma Integration Strategies. COM (2013) 454 final. Brussels, 26.06.2013; Proposal for a Council Recommendation on effective Roma integration measures in the Member States. COM (2013) 460 final. Brussel, 26.06.2013, Romii: Comisia invită statele membre să își intensifice eforturile privind integrarea romilor, European Commission - IP/13/607 26/06/2013

- Fondurile UE trebuie să fie mai puternic orientate spre dezvoltare. Ele trebuie concentrate mai precis la nivel local și să dovedească un caracter integrat și integrant. Eficiența fondurilor nu poate fi sporită numai prin intensificarea măsurilor de monitorizare și control. Printr-o majorare a pachetului financiar, furnizarea serviciilor publice de înaltă calitate poate deveni eligibilă.

Incluziunea socială ca un compromis în societate

- Pe de o parte romii trebuie să adopte premisele culturii vestice în interesul integrării lor. Pe de altă parte ei trebuie să își păstreze felul de a fi și cultura. Aceste cerințe se contrazic și nu pot fi aduse la un numitor comun.
- Actuala privilegiere a romilor și a programelor finanțate de sprijin în avantajul lor va crea o generație de romi care își concentrează așteptările exclusiv pe servicii de susținere de la stat?
- Se poate concepe un sistem de stimulare pentru implicarea și răspunderea romilor, prin care integrarea romilor să aibă reușite mai bune?
- Cercetarea potențialelor și capacităților romilor ca potențial pentru piața muncii (cunoștințe despre tradiții vechi și stăpânirea acestora, talent de organizare, abilități de management și de negociere, competență familială, creativitate și strategii de supraviețuire care se pot întâlni în special la romii din așezările segregate și marginalizate), o “intelligentia” a romilor este necesară ca “liant”, medicii și inginerii pot servi drept modele.
- În ce măsură marginalizarea și segregarea se datorează respingerii minorității de către majoritate și în ce măsură este un proces de autoizolare bazat pe tiparele transmise de trai și comportament ale romilor? Cercetarea posibilităților ca segregarea să fie folosită ca avantaj? Se pot dezvolta proiecte demonstrative precum sărbători de cartier, concentrarea atracțiilor turistice?
- Au romii, în special copiii, o șansă reală de a-și alege calea în viață sau nu pot lua nicio decizie de emancipare datorită legăturii cu mediul familial și structurile de clan? Aceștia nu cunosc în general alternative la viața lor. Inițierea unei cercetări – ce doresc romii înșiși, ce posibilități de decizie au? Ce așteptăm noi de la romi?
- Cum se poate schimba comportamentul forțelor politice de a se folosi de romi pentru voturi în perioadele electorale și de a-i ignora în mare măsură pe acești alegători după alegeri? Acest comportament exprimă și atitudinea discriminatoare a politiciii, respectiv a politicianilor cu privire la sensibilitatea și complexitatea modului de abordare al minorităților. Politicienii sunt formatori de opinie, comportamentul acestora radiază – în acest caz în mod definitiv negativ. Cum poate fi eficient contracarată intoleranța populației majoritare (nu în mod tensionat, ci orientată spre o schimbare a mentalității)?
- Dezvoltarea de competențe și mecanisme de stimulare, în vederea sprijinirii comunelor cu privire la măsurile și activitățile acestora privind incluziunea socială, dezvoltarea de mecanisme de finanțare flexibile.
- Toleranța este de asemenea strâns legată de transparență în domeniul informării și comunicării – asigurarea accesului la date statistice, accesul selectiv determină o politică selectivă.

În România s-a instituit o preocupare intensă cu problemele de incluziune socială a romilor. Să sperăm că sistemul politic poate reacționa la răspunsurile din practică și cercetare. De asemenea să sperăm că un proces de înțelegere de către ambele părți, un dialog social intensiv va conduce la o apropiere între populația majoritară și comunitățile de romi. Pe termen lung Regiunea Centru, care are o tradiție în abordarea tolerantă a minorităților etnice și religioase, se bucură de cele mai bune șanse să stabilească priorități în acest sector, care merită atenția Comunității Europene.

Bibliografie

Documente programatice și oficiale

Europa

Comunicare a Comisiei Europene 2011: Un cadru UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor până în 2020

Comunicarea Comisiei către Consiliul European, Parlamentul European, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor: Integrarea socială și economică a romilor în Europa, 2010

Directiva 2000/43/CE a Consiliului din 29 iunie 2000 de punere în aplicare a principiului egalității de tratament între persoane, fără deosebire de rasă sau origine etnică

Communication from the Commission to the European Parliament, The Council, the European Economic and Social Committee of the Regions: An EU Framework for National Roma Integration Strategies up to 2020, 2011

Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social, și Comitetul Regiunilor: Strategiile naționale de integrare a romilor: o primă etapă în punerea în aplicare a cadrului UE, 2012

Comunicare a Comisiei către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social, și Comitetul Regiunilor: Progrese înregistrate în punerea în aplicare a strategiilor naționale de integrare a romilor, 2013

Comisia Europeană, „Europa 2020, O strategie europeană pentru o creștere inteligentă, ecologică și favorabilă incluziunii”, Bruxelles, 03.03.2010

Comisia Comunităților Europene, „Propunere de decizie a Consiliului privind liniile directoare ale politicilor de ocupare a forței de muncă ale statelor membre”, nr. 869 / 2008, Bruxelles, 28.01.2009

Comisia Comunităților Europene, „Recomandarea Comisiei privind incluziunea activă a persoanelor excluse de la piața muncii”, Bruxelles, 30.09.2008

Fondul european de dezvoltare regională, Fondul social european și Fondul de coeziune și de abrogare a Regulamentului (CE) nr. 1083/2006

SPECIAL EUROBAROMETER 393 “Discrimination in the EU in 2012” Conducted by TNS Opinion & Social at the request of the European Commission, Directorate-General Justice

Deceniul de Incluziune a Romilor 2005-2015

Concluziile Consiliului European din 19 mai 2011 privind cadrul UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor până în 2020

Rezoluția din 31 ianuarie 2008 a Parlamentului European privind o strategie europeană pentru romi (2009/C 68 E/06). Comisia Europeană: Cadrul UE pentru strategiile naționale de integrare a romilor până în 2020 (KOM [2011] 173)

Sustainable development in the European Union. 2013 Monitoring report of the EU sustainable development strategy. European Union 2013

Raportul UE privind ocuparea forței de muncă și situația socială – ianuarie 2013

Progress report on national Roma integration strategies, 26.06.2013

Social Protection Committee, Indicators Sub-group: Guiding Principles for the Selection of Indicators and Statistics. Brüssel 2013. And EU social indicators – Europe 2020 poverty and social exclusion target. Brüssel 2013.

Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank and the European Economic and Social Committee. Alert Mechanism Report 2014

Employment and Social Developments in Europe 2012. Catalogue for publications, Brussels 2013.

Comunicat al Comisiei: Investiții sociale pentru promovarea creșterii și coeziunii– inclusiv Aplicarea Fondului Social European 2014-2020, COM(2013) 83 final

Comunicat al Comisiei: Investiția în copii: Ruperea : Ruperea cercului vicios al defavorizării COM(2013) 778 final din 20.02.2013

Programul de Dezvoltare al Națiunilor Unite (United Nations Development Programme, UNDP), Băncii Mondiale și Comisiei Europene. Agenția pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene (European Union Agency for Fundamental Rights – FRA)

Directiva privind egalitatea de tratament, fără deosebire de rasă (2000/43/CE)

Raport Priorități de dezvoltare teritoriale în atingerea obiectivelor Strategiei Europa 2020. Comitetul Consultativ pentru Coeziunea Teritorială

European Roma Rights Centre: Factsheet Roma Rights Record, 25. October 2011

Centrul European de Monitorizare a Rasismului și Xenofobiei: romii și călătorii în educația publică. O privire de ansamblu a situației din statele membre ale UE, mai 2006.

Agenția Europeană pentru Drepturi Fundamentale: Date în obiectiv. Romii, Bruxelles 2009

Septembrie 2010: Rezoluție privind situația romilor și privind libera circulație în Uniunea Europeană

Martie 2010: Rezoluție privind al doilea Summit european privind romii

Martie 2009: Rezoluție privind situația socială a romilor și îmbunătățirea accesului acestora pe piața muncii din UE

Ianuarie 2008: Rezoluția privind o strategie europeană pentru romi

Rezoluția privind aplicarea Directivei privind libera circulație;

Iunie 2006: Rezoluția cu privire la situația femeilor rom în Uniunea Europeană;

Ianuarie 2005: Rezoluție pentru amintirea Holocaustului precum și antisemitismului și rasismului

Aprilie 2005: Rezoluția cu privire la situația romilor în Uniunea Europeană.

România

Guvernul României: Strategia Guvernului României de incluziune a cetățenilor români aparținând minorității romilor pentru perioada 2012-2020, Monitorul Oficial al României, Partea I, Nr. 6 bis/4.1.2012

Planul Național de Dezvoltare a României (2007-2013)

Programul Guvernamental pentru perioada (2009-2012)

Guvernul României: Programul Național de Reforme 2011-2013

Memorandumul Comun de Incluziune Socială (JIM)

Program de implementare a Planului Național Anti-Sărăcie și Promovare a incluziunii sociale (PNAinc) pentru perioada 2006-2008, 22.11.2005, OUG 137/ 2000 privind prevenirea și sancționarea tuturor formelor de discriminare, republicată, cu modificările și completările ulterioare

Plan Național de Dezvoltare Rurale, versiune decembrie 2012

Ministeriul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice: Documente pentru programarea Fondurilor Europene:

Analiza socio-economică pentru programarea Fondurilor Europene 2014-2020 în domeniul afaceri sociale și incluziune socială. Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice și Grupul de Lucru Tehnic Afaceri Sociale și incluziune socială, fără an

Analiza pentru perioada programului 2014-2020, antreprenoriat și economie socială

Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, Compartiment indicatori sociali și programe incluziune socială: Analiza datelor statistice privind situarea României în anul 2011 în contextul european din punct de vedere al incluziunii sociale și anexe

- Anexa 1, Setul național de indicatori de incluziune socială corespunzător anului 2011
- Anexa 3, Indictori privind sărăcia și inegalitatea în funcție de caracteristici ale persoanelor și gospodăriilor, 2003/2011

Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice: Anexa 1, Setul Național de Indicatori de Incluziune Socială corespunzător anului 2011

Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice. Compartiment indicatori sociali și programe de incluziune socială. Setul de indicatori de incluziune socială din anul 2012

Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, Direcția Indicatori Servicii Sociale și Incluziune Socială, Compartiment indicatori sociali și programe incluziune socială: Incluziune Socială, calculat de INS, 2013

Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice: Raport de cercetare privind economia socială în România din perspectivă europeană comparată, București, 2010, Anexa 5

Agenția Națională pentru Romi: Raport incluziune socială 2010

Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale: Memorandumul comun în domeniul incluziunii sociale, 2005

Planul de Dezvoltare a Regiunii Centru 2014-2020.

Planul de Dezvoltare a Regiunii Centru 2014-2020. Analiza Socio-Economică a Regiunii Centru. Noiembrie 2013.

Planul de Dezvoltare a Regiunii Centru 2014-2020. Analiza SWOT 2013.

Planul regional de acțiune pentru ocuparea forței de muncă și incluziune socială 2009-2011. Regiunea Centru (P.R.A.O.). Secretariatul tehnic permanent al Pactului Regional pentru Ocupare și Incluziune Socială în Regiunea Centru, POSDRU 64/3.3/S/33409

Pactul teritorial pentru ocupare și incluziune socială Regiunea Centru – Regulament de organizarea și funcționare, memorandum de înțelegere

Oportunități de afaceri. Regiunea Centru. 2012

Planul Local de Acțiune în Învățământ (PLAI) 2013-2020, județul Alba

Raportul de evaluare a rezultatelor activității defășurate de Instituția Prefectului Județul Mureș pentru anul 2013.

Raportul Național privind Incluziunea Romilor în Servicii de Dezvoltare Timpurie a Copilului (IRSRTC) pentru România, realizat în cadrul Consultării Naționale privind Incluziunea Romilor în Servicii de Dezvoltare Timpurie a Copilului. 2010

Raportul Centrului European pentru Drepturile Romilor privind România (CEDR), 22.11.2013

Comisia Prezidențială pentru Analiza Riscurilor Sociale și Demografice, Raportul riscuri și inechități sociale în România, coord. Marian Preda

Lege OUG 75/200, Nr.20 din 15 ianuarie 1999 pentru aprobarea Ordonanței de Urgență a Guvernului nr. 24/1998 privind regimul zonelor defavorizate, publicat în M.Of. nr. 12/19 ian. 1999

Legea locuinței 114/1996

Lege 116/2002 privind prevenirea și combaterea marginalizării sociale

Hotărâre Nr.488 din 26 mai 2005 privind aprobarea sistemului național de indicatori de incluziune socială

Surse statistice

Eurostat

Institutul Național de Statistică

Institutul Național de Statistică: Recensăminte 1992, 2002, 2011

Institutul Național de Statistică, Direcția Județeană de Statistică Brașov: Analiza situației romilor din județul Brașov, 2013

Institutul Național de Statistică, Balanța forței de muncă 2012

UNDP/Banca Mondială/Comisia Europeană (2011)

Statistical Annex Accompanying the document: Report from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Central Bank and the European Economic and Social Committee. Alert Mechanism Report 2014

World Health Organisation

Health Consumer Powerhouse: Sistemul medical din România nu prezintă îmbunătățiri, în ciuda contribuției UE, (Bruxelles, 15 mai 2012)

Eurostat demografic balance; crude rates of population change 2009-2011.

Indicatori de incluziune socială calculați de Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârșnice 2003-2012. Compartiment indicatori sociali și programe incluziune socială

Statista 2014. <http://de.statista.com/statistik/daten/studie/164659/umfrage/roma-in-europa/>

Surse din studii (în ordine alfabetică)

Adresele de răspuns ale orașelor, comunelor și județelor, intrate la ADR Centru între martie și mai 2013, Scrisorile din partea ADR Centru din 19 și 20 martie către oficialități și instituții, pentru înregistrarea numărului persoanelor aparținând minorității rome

Agencia Națională Împotriva Traficului de Persone (ANITP). Analizele pe baza datelor deținute în Sistemul Integrat de Evidență și Monitorizare a Victimelor Traficului de Personae. În: Rezultatele Analizei Documentare. Sectorul Incluziune Socială și Combaterea Sărăciei. Proiect cofinanțat din FEDR prin POAT 2007-2013. București 2013.

Agencia pentru Drepturi Fundamentale a Uniunii Europene: Situația romilor în 11 state membre UE. 2012, UNDP 2012; Luxemburg Biroul pentru Publicații Oficiale al Uniunii Europene, 2013. Studiul regional al UNDP/Băncii Mondiale/Comisiei Europene privind situația romilor

Ancheta forței de muncă în gospodăria (AMIGO), Institutul Național de Statistică (Labor Force Survey Eurostat). Citat în Ana-Maria Preoteasa: Specificu Ocupării la Populația de Romi din România. În: Situația Romilor în România 2011, între incluziune socială și migrație

Aplicarea legislației cu privire la drepturile minorităților naționale în România. Drepturi lingvistice în administrația publică locală. Raport final 2006 februarie-martie. Dr. István HORVÁTH (coordonator)

Atkinson A. B.: „Social exclusion is a term which carries many different connotations and there does not seem to be agreement as to how it should be interpreted in a European Union context.” A. B. Atkinson, Poverty in Europe, Oxford 1998 Badescu, Ilie: Mari sisteme sociologice. Curs de istoria sociologiei. Universitatea Oradea 1998.

Banca Mondială, Incluziunea Romilor: O oportunitate economică pentru Bulgaria, Republica Cehă, România și Serbia, septembrie 2010

Bennett, John: Raportul Național IRSRTC pentru România, 2010. Proiectul Incluziunea Romilor în Servicii de Dezvoltare Timpurie a Copilului (IRSRTC). Sponsorizat de: Fundația pentru o Societate Deschisă, Fondul pentru Educația Romilor și UNICEF

Buțiu, Dr. Călina: Determinanți ai ocupării grupurilor vulnerabile din perspectiva furnizorilor de servicii sociale. Studiu calitativ realizat în cadrul Grupului de Lucru. POSDRU/96/6.2/S/49743, Alba Iulia 2011

Centrul European pentru drepturile romilor: Raport pentru inegalități în domeniul sănătății și date

dezagregate. Octombrie 2013.

Consiliului Consultativ pentru Regionalizare (CONREG): Disparități și fluxuri în fundamentarea socio-economică a regionalizării administrative a României, aprilie 2013, Coordonator raport, prof. Dumitru Sandu

Comșa, Mircea și Moșteanu, Olimpia: Sprijin pentru Dezvoltarea Economiei Sociale în Comunității Multietnice din Regiunile de dezvoltare Nord-Vest și Centru din România. Editat de Centrul de Resurse pentru Diversitate Etnoculturală și Departamentul pentru Relații Interetnice din cadrul Guvernului României, Cluj-Napoca 2011

Csata Istvan, Kiss Tamas: Perspective demografice în județul Harghita. Prognoza divizării regionale a populației de etnie maghiară, romă și română. Proiectarea populației române, maghiare și rome pe nivel regional" a fost realizat de Institutul pentru Studiul Problemelor Minorităților Naționale din Cluj-Napoca, Manuscris, Fără an

Fundación Secretariado Gitano, Health and the Roma community, analysis of the situation in Europe, 2009. Studiul cercetează situația romilor în următoarele țări: Bulgaria, Republica Cehă, Grecia, Portugalia, România, Slovacia și Spania.

Fundația pentru o Societate Deschisă: Barometrul Incluziunii Romilor. București 2007

Ghețău, Vasile: Drama noastră Demografică. Populația României la Recensământul din Octombrie 2011. Editura Compania, București, 2012. Publicat în Revista Socială. Vol II, Nr.3/2012

Harta accesului la servicii de sănătate în România, Studiu de caz: Provocări pentru populația de etnie romă. București, noiembrie 2013

Harta sărăciei în România. Metodologie utilizată și prezentarea rezultatelor. Raport elaborat la cererea Comisiei Naționale Anti-Sărăcie și Promovare a Incluziunii Sociale de către Universitatea București și Institutul Național de Statistică, (an necunoscut)

Ianoș, I.: Individualizarea și analiza disparităților intraregionale. Aplicație la județul Alba, Comunicări de Geografie, vol. I., Bucharest University Publishing House, 1997

Kalman, Mizsei: Development Opportunities for the Roma in Central and Southeast Europe – Impediments and Challenges. Introduction, în Comparative Economic Studies (2006) 48, 1–5. doi:10.1057/palgrave.ces.8100144

Kolb, Jan-Philipp: Metode pentru generarea mediilor sintetice de stimulare. Dizertație Universitatea Trier, 2012

Lăcătușu, Dr. Ioan. Centrul European de Studii Covasna-Harghita: Coordonate demografice ale comunităților românești, maghiare și rome din județele Covasna și Harghita potrivit datelor provizorii ale Recensământului Populației și Locuințelor din 20 octombrie 2011

Living conditions of the roma: Substandard housing and health (Condițiile de viață ale romilor: locuințele inadecvate și sănătatea) Fundația Europeană pentru Îmbunătățirea Condițiilor de Viață și de Muncă, Dublin 2012.

Matei, Elenea, Tirla Laura, Manea Gabriela, Vijulie Iuliana: Urban, environmental and tourism state of the romanian carpathian small towns. Bucharest University, Faculty of Geography, Bucharest, Romania, 2013

Matei, Sănduleasa și Ghenta: Sondaj reprezentativ pentru familiile monoparentale. 2011

Modele de întreprinderi sociale pentru persoane de etnie romă. POSDRU 6.1. Asociația de Alternative din Iași, Universitatea Alexandru Ioan Cuza din Iași, Academia de Studii Economice București și Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (UNDP) România 2013

Mutați din oraș. Un raport al Centrului European pentru drepturile romilor. Cetățeni români de etnie romă evacuați la groapa de gunoi. Decembrie 2012

Niculaie (Dumitru) Iuliana: Romii din România și identitatea etnică. Master Antropologie, Dezvoltare regională și comunitară. Ianuarie 2013

Nistor (Hulea), Diana-Maria: Familia romă între tradiție și actualitate – elemente ale identității etnice. Universitatea din București, Facultatea de Sociologie și Asistență Socială. 2011 Teza de doctorat

Observatorul Social, Universitatea București (2010). Sondaj reprezentativ la nivel național pentru angajatorii și angajații din România; Agenția ”Împreună” (2012) Observatorul pentru romi: de la date la progres.

Organizația Mondială a Sănătății: Medierea sanitară pentru romii din România (Roma health mediation in Romania) Serii de studii de caz asupra sănătății romilor nr. 1, Copenhaga 2013

Papinte Daniel, Baboi Adriana, Cace Sorin, Tomescu Cristina, Stanescu Iulian: Politici de incluziune socială. Articolul este realizat cu sprijinul grantului CNCSIS „Capacitatea instituțiilor românești din domeniul incluziunii sociale de absorbție și management a fondurilor structurale”, contract CNCSIS, IDEI 226/2007

Părăsirea timpurie a școlii – cauze și efecte. Studiu inițiat de Roma Education Fund România

Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (UNDP), Departamentul pentru Relații Interetnice (DRI), Guvernul României, Alianța Civică a Romilor din România (ACRR) și Fundația Centrul pentru Analiză și Dezvoltare Instituțională (CADI Eleutheria): Economia socială și comunitățile de romi. Provocări și oportunități. Proiectul POSDRU/69/6.1/S/34922. București 2012

PROROMI – acronim pentru proiectul de cercetare. Comunitățile de romi din România. O hartă a sărăciei comunitare prin sondajul PROROMI. Banca Mondială, București, iulie 2005

Raport de cercetare privind economia socială în România din perspectivă europeană comparată. Anexele raportului de cercetare. POSDRU/6.1 București 2011

Rezultatele analizei documentare Sectorul incluziunea socială și combaterea sărăciei. București 2013 (proiect)

Rezultatele analizei documentare Sectorul ocuparea forței de muncă. București 2013. (proiect)

Roma Rights. Journal of the European Roma rights centre. National roma integration startegiws. What next? 2013

Romare. Romii creează întreprinderi sociale de reciclare a materialelor de ambalaj. Ghid de înființare a întreprinderii sociale. POSDRU/84/6.1/S/58805, Fundația PAEM Alba Iulia

Romi din România. Minoritățile din Europa de Sud-Est. Centrul de Documentare și Informare despre Minoritățile din Europa de Sud-Est (CDIMR-SE)

Sănătatea și Comunitatea Romă: Analiză asupra situației din România. România CRISS 2012. Centrul Romilor pentru Intervenție Socială și Studii.

Sandu, Dumitru: Disparități sociale în dezvoltarea și în politica regională din România, Universitatea București, 2010, proiect de cercetare ”Dezvoltarea capitalului comunitar din România”, cod CNCSIS-ID 2068

Schutter, Olivier de: Rolul Uniunii în integrarea romilor: prezentul și viitorul posibil, în: European Diversity and Autonomy Papers, EDAP, 2/2005.

Stewart Michael: 'Underclass' or social exclusion? The case of the Romas. In: Postsozialismus: Transformationsprozesse in Europa und Asien aus ethnologischer Perspektive, Christopher Hann (Herausgeber), Frankfurt am Main: Campus Verl. 2002

Stoian, Iulian: Proiectul EU INCLUSIVE – transfer de date și experiențe privind integrarea pe piața muncii a romilor între România, Bulgaria, Italia și Spania. Măsuri de politici publice de incluziune socială a romilor din România. Bucuresti 2012

Strategii de integrare pentru zone urbane sărace și comunități dezavantajate, Coordonator Rob Swinkels, Iunie 2013. Au participat orașele Alba Iulia și Târgu Mureș din Regiunea Centru.

Strobel, P.: From Poverty to Exclusion: A Wage-Earning Society or a Society of Human Rights? International Social Science Journal 48, 173-189, J. Estivill, Concepts and Strategies for

Combating Social Exclusion, ILO Genf 2003

Study on housing exclusion: welfare policies, housing provision and labour markets. European Commission. Directorate-General for Employment, Social Affairs and Equal Opportunities. Final report April 2010

Tarnovschi, Daniela, Cace, Sorin, Preoteasa, Ana Maria, Tomescu, Cristina, Stănescu, Simona (coord.): Legal și egal pe piața muncii pentru comunitățile de romi – Diagnoza factorilor care influențează nivelul de ocupare la populația de romi din România, Fundația SOROS România, București, 2010

Tarnovschi, Daniela: Dimensiunile importante ale incluziunii sociale la populația de Romi din România: Educație, Sănătate, Locuire și Discriminare. În: Situația romilor în România, Raport de Țară. 2011. Între incluziune socială și migrație. București 2012

The situation of Roma in 11 EU Member States. Survey results at a glance. United Nations Development Programme, European Union Agency for Fundamental Rights 2012 (FRA/UNDP/EC)

UNDP/Banca Mondială/Comisia Europeană, Proiect pilot comunități de romi: Instrumente și Metode de Evaluare și Colectare de Date

UNDP/WB/EC Regional survey 2011 and FRA Pilot survey 2011, Directoriat General for Regional Policy of the European Commission funded the survey in the EU countries

UNICEF: Rezultatele analizei documentare, Sectorul incluziune socială și combaterea sărăciei, mai 2013

Valceanu Daniel-Gabriel, Tamirjan Diana-Georgiana: Calitatea condițiilor de locuire în România, în perioada postaderare la U.E., Universitatea din București, 2011

Vašečka, M., Jurásková, M. și Nicholson, T.: Čačipen pal o Roma. A Global Report on Roma in Slovakia, Institute for Public Affairs: Bratislava, Slovakia, 2003

Vincze Eniko: SPAREX - Spațializarea și rasializarea excluziunii sociale. Constituirea socială și culturală a ghetourilor țigănești în România în context European. (Spatialization and racialization of social exclusion. The social and cultural formation of "Gypsy ghettos" in Romania in a European context, 2011-2014), Universitate Babeș-Bolyai Cluj-Napoca

Voicu, M., Dan, A.: Situația locuirii în România. Habitat for Humanity Romania și UNDP Romania București 2011

Vom trăi în România. Din 2060, țiganii vor fi majoritari, Bad Politics

Wamsiedel M, Vincze E, Ionescu I. Roma health: the perspective of actors involved in the health system – doctors, mediators, and patients. Bucharest, Romani CRISS, 2012.

Internet

<http://www.gov.ro>

<http://www.adrcentru.ro>

<http://www.fonduri-structurale.ro>

<http://www.mmunci.ro>

<http://www.mdrap.ro>

<http://www.peer-review-social-inclusion.eu>

<http://www.undp.ro>

<http://www.unicef.org>

<http://www.worldbank.org.ro>

<http://www.agentiainpreuna.ro>

<http://www.anr.gov.ro>

<http://www.eur-lex.europa.eu>

<http://www.ec.europa.eu>

http://europa.eu/legislation_summaries

<http://ec.europa.eu/social/>

<http://www.edu.presidency.ro>

<http://www.romaicriss.org>

<http://www.edu.ro>

<http://europedirect.centras.ro/>

http://www.dri.gov.ro/cd-2006/prezentari_analitice/cautare_localitati/index.htm

<http://www.unicef.ro/media/cauzele-efectele-si-dimensiunea-abandonului-scolar-in-romania/>

www.presidency.ro/static/CPARSDR_raport_extins.pdf

<http://www.funkforum.net/print.php?page=ARTICLE&particleid=536>

<http://www.cdep.ro/legislatie/eng/vol49eng.pdf>

http://www.gesis.org/Dauerbeobachtung/Sozialindikatoren/Veranstaltungen/PDFs/sek01_Engels.pdf

<http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=756&langId=ro&moreDocuments=yes>

<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>

www.recensamantromania.ro

<http://www.insse.ro/>

http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_SDDD/en/trng_aes_esms.htm

http://ec.europa.eu/justice/policies/discrimination/docs/com_2011173_en.pdf

ANEXA 1

CHESTIONAR APLICAT ÎN COMUNA ...

ÎN CADRUL COMUNITĂȚII DE ROMI DIN SATUL _____

1. Vârsta (în ani împliniți)

- a) între 20-30 ani
- b) între 30-40 ani
- c) între 40-60 ani
- d) peste 60 ani

2. Sexul

- a) masculin
- b) feminin

3. Starea civilă

- a) căsătorit
- b) căsătorit fără acte
- c) necăsătorit
- d) divorțat
- e) despărțit
- f) văduv(ă)

4. Câți copii aveți cu vârsta între

- a) 0-3 ani
- b) 3-7 ani
- c) 7-16 ani
- d) peste 16 ani

5. Ultima formă de învățământ:

_____

6. Ani de școală (clase) absolviți

- a) I-IV
- b) IV-VIII
- c) VIII-XI
- d) liceu
- e) facultate
- f) altă formă de învățământ: _____

7. Statutul socio-economic actual

- a) angajat
- b) neangajat
- c) șomer
- d) pensionar
- e) asistat
- f) social

8. Ocupație (Doar pentru cei activi din punct de vedere economic)

_____

9. Câți membri locuiesc în gospodărie? _____
10. Lipsă următoarele acte de identitate:
a) certificat de naștere – Nr.: _____
b) buletin de identitate – Nr.: _____
11. Vorbiți limba română /altă limbă (specificați)?
a) da – specificați _____
b) nu
12. Total membri de familie angajați ca salariați: _____
13. Față de veniturile totale ale familiei, ce puteți spune?
a) o ducem foarte greu
b) de-abia avem pentru strictul necesar
c) reușim să ne descurcăm, dar încă ne lipsesc multe
d) mulțumiți, o ducem bine
14. Venituri (în bani) obținute luna trecută
a) sub 50 lei
b) sub 100 lei
c) între 100-400 lei
d) între 400-1000 lei
e) peste 1000 lei
15. Venitul minim de care are nevoie gospodăria dvs. pentru strictul necesar
a) sub 50 lei
b) sub 100 lei
c) între 100-400 lei
d) între 400-1000 lei
e) peste 1000 lei
16. Aveți copii la
a) casa de copii
b) cămin-spital pentru persoane cu nevoi speciale (dizabilități)
c) școală de corecție
d) înfiat de alte persoane
e) fugit de acasă
f) plecat în altă țară
17. Mai doriți copii, pe lângă cei pe care deja îi aveți?
a) da
b) nu
18. Dintre copiii de 7-18 ani:
a) merg la școală și sunt în clasa _____
b) au întrerupt temporar școala în clasa _____ dar intenționează să o reia când vor avea posibilități
c) au abandonat definitiv școala în clasa _____
d) Nu au mers niciodată la școală, iar în prezent au vârsta de _____ ani
19. Apartenența etnică a majorității copiilor din clasa de la școala frecventată de copiii
a) română
b) maghiară
c) romă
d) alta: _____

- 20. Cum credeți că ar fi mai bine să învețe copiii dvs.?**
a) împreună cu copiii români sau de altă etnie
b) separat în școli numai pentru romi
- 21. Aveți medic de familie?**
a) da
b) nu
- 22. Aveți asigurare medicală?**
a) da
b) nu
- 23. Starea de sănătate**
a) bună
b) slabă
c) tipul bolii: _____
- 24. În ce categorie se înscrie locuința dvs.?**
a) la bloc, cu chirie la stat
b) la bloc, cu chirie la particular
c) la bloc, proprietate personală
d) casă la curte, cu chirie
e) casă la curte, proprietate
f) alta situație, care: _____
- 25. Aveți acte de proprietate pentru terenul pe care este construită locuința?**
a) da
b) nu
- 26. Câte camere de locuit aveți (inclusiv bucătărie-dormitor)?** _____
- 27. Aveți bucătărie? (nu improvizație de vară)**
a) bucătărie propriu-zisă
b) bucătărie-dormitor
c) nu
- 28. Aveți WC ?**
a) da, în casa, cu apă
b) da, în curte
c) nu
- 29. Aveți baie?**
a) da
b) nu
- 30. Alimentarea cu apă este**
a) instalație curentă cu apă în casă
b) instalație curentă cu apă în curte
c) fântână proprie în curte
d) fântână/cișmea publică
- 31. Canalizare**
a) da
b) nu

32. Electricitate

- a) da
- b) nu

33. Racord la gaze naturale

- a) da
- b) nu

34. Încălzirea locuinței este

- a) încălzire centrală
- b) cu gaze naturale
- c) încălzire electrică
- d) cu combustibil lichid
- e) cu lemne, cărbuni
- f) cu deșeuri vegetale, cartoane
- g) nu încălzește
- h) altceva: _____

35. Câte familii locuiesc în gospodărie? _____

36. Doriți să urmați cursuri de formare profesională, să învățați o meserie?

- a) da
- b) nu
- c) nu știu / poate

37. Dacă ați fi informat și sprijinit, ați dori să vă ocupați de o mică afacere în care să obțineți un venit suplimentar, valorificând ceea ce știți cel mai bine să faceți?

- a) da
- b) nu
- c) nu știu / poate

38. Credeți că școala și educația vă ajută să duceți o viață mai bună?

- a) da
- b) nu
- c) nu știu / poate

39. Dacă ați fi sprijinit și ajutat, ați dori să vă implicați în comunitatea dumneavoastră și să-i ajutăm pe toți ca să ducă o viață mai bună?

- a) da
- b) nu
- c) nu știu / poate

40. Ce vă doriți cel mai mult de la autoritățile locale?

- a) Ajutoare financiare mai mari?
- b) Să vă dea o locuință?
- c) Să vă ajute să găsiți un loc de muncă?
- d) Să dezvolte infrastructura de utilități publice din zona/cartierul în care locuiți (drumuri, rețea de apă, canalizare, electricitate, gaze, etc.)?
- e) Să fiți informați și să vă asculte problemele?
- f) Să vă implice în dezvoltarea comunității

Anexă 2

Indicatori de incluziune socială în România³²⁴

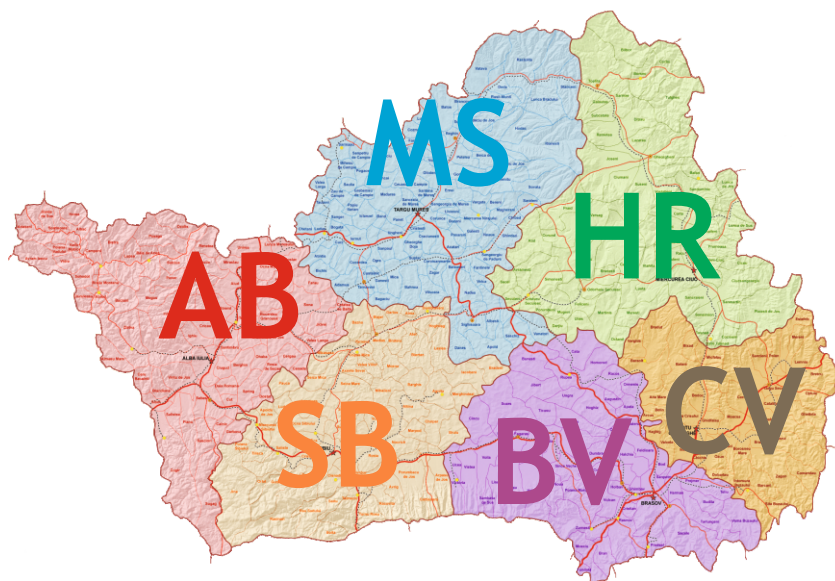
Indicatori pe ansamblul populației	2007	2008	2009	2010	2011
Rata riscului de sărăcie sau excluziune socială (% din totalul populației)	45,9	44,2	43,1	41,4	40,3
Rata riscului de sărăcie(% din totalul populației)	24,8	23,4	22,4	21,1	22,2
Persoane la pragul riscului de sărăcie (PPS persoane expuse)	1726	1838	2065	2122	2159
Decalajul sărăciei (%)	34,8	32,3	32,0	30,6	31,8
Rata riscului de sărăcie persistentă (% din totalul populației)	:	:	:	18,2	:
Rata riscului de sărăcie înainte de transferuri sociale, exclusiv pensii (% din totalul populației)	30,9	30,7	29,1	27,5	29,1
Impactul transferurilor sociale (exclusiv pensii) în reducerea sărăciei (%)	19,7	23,8	23,0	23,3	23,7
Rata deprivării materiale severe (% din totalul populației)	36,5	32,9	32,2	31,0	29,4
Rata de locuire în gospodării cu nivel de ocupare foarte redus (% din populația între 0-59 ani)	8,4	8,2	7,7	6,8	6,7
Venit brut disponibil pe gospodărie actualizat cu prețurile de consum (creștere %)	14,2	22,6	-11,8	-3,9	:
Pondere pe quintile de venit S80/S20	7,8	7,0	6,7	6,0	6,2
Coeeficient GINI	37,8	36,0	34,9	33,3	33,2
Rata abandonului școlar timpuriu (% din populația cu vârstă între 18-24 ani)	17,3	15,9	16,6	18,4	17,5
NEET: tineri fără un loc de muncă, fără educație sau formare profesională (% din totalul populației cu vârstă între 15-24 ani)	13,3	11,6	13,9	16,4	17,4
Pe genuri					
Bărbați	2007	2008	2009	2010	2011
Rata riscului de sărăcie sau excluziune socială (% din populația masculină)	45,1	43,0	41,9	40,8	39,5
Rata riscului de sărăcie (% din populația masculină)	24,3	22,4	21,4	20,7	21,9
Decalajul sărăciei (%)	35,4	32,6	32,4	31,5	33,7
Rata riscului de sărăcie persistentă (% din populația masculină)	:	:	:	18,0	:
Rata deprivării materiale severe (% din populația masculină)	36,1	32,4	31,8	30,7	29,2
Rata de locuire în gospodării cu nivel de ocupare foarte redus (% din bărbații cu vârsta între 0-59 ani)	7,5	7,2	6,5	6,0	5,7
Speranța de viață la naștere (ani)	69,7	69,7	69,8	70,1	:
Speranța de viață sănătoasă la naștere (ani)	60,6	60,2	59,8	57,5	:
Rata abandonului școlar timpuriu (% din bărbații cu vârsta între 18-24 ani)	17,1	15,9	16,1	18,6	18,5
NEET: tineri fără un loc de muncă, fără educație sau formare profesională (% din bărbații cu vârstă între 15-24 ani)	11,6	8,8	11,2	14,0	15,9
Femei	2007	2008	2009	2010	2011
Rata riscului de sărăcie sau excluziune socială (% din populația feminină)	46,7	45,3	44,2	42,1	41,1
Rata riscului de sărăcie (% din populația feminină)	25,3	24,3	23,4	21,4	22,5
Decalajul sărăciei (%)	34,8	31,7	31,3	30,3	29,3
Rata riscului de sărăcie persistentă (% din populația feminină)	:	:	:	18,5	:
Rata deprivării materiale severe (% din populația feminină)	36,9	33,4	32,6	31,2	29,5
Rata de locuire în gospodării cu nivel de ocupare foarte redus (% din femeile cu vârsta între 0-59 ani)	9,2	9,2	8,9	7,7	7,6
Speranța de viață la naștere (ani)	76,9	77,2	77,4	77,6	:
Speranța de viață sănătoasă la naștere (ani)	62,6	62,8	61,7	57,5	:
Rata abandonului școlar timpuriu (% din femeile cu vârsta între 18-24 ani)	17,4	16,0	17,2	18,2	16,6
NEET: tineri fără un loc de muncă, fără educație sau formare profesională (% din femeile cu vârstă între 15-24 ani)	15,1	14,5	16,8	18,9	18,8
Pe grupe de vârstă					

324 Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Varstnice. Anex 1 Setul național de indicatori de incluziune socială corespunzător anului 2011, Anex 3 Indicatori privind sărăcie și inegalitatea în funcție de caracteristicile ale persoanelor și gospodăriilor, 2003/2011.

„STUDIUL PRIVIND COMUNITĂȚILE DEFAVORIZATE (ROMI) DIN REGIUNEA CENTRU”

Copii (0-17)	2007	2008	2009	2010	2011
Rata riscului de sărăcie sau excluziune socială (% din populația infantilă)	50,5	51,2	52,0	48,7	49,1
Rata riscului de sărăcie (% din populația infantilă)	32,8	32,9	32,9	31,3	32,9
Rata deprivării materiale severe (% din populația infantilă)	40,4	39,2	40,3	36,7	35,8
Rata de locuire în gospodării cu nivel de ocupare foarte redus (% din populația infantilă)	6,5	6,3	5,6	4,3	4,6
Rata riscului de sărăcie la copiii din gospodării cu membrii încadrați în muncă (intensitatea muncii > 0.2)	29,1	29,5	29,8	29,9	30,7
Impactul transferurilor sociale (exclusiv pensii) în reducerea sărăciei (%)	20,4	24,2	21,9	20,6	22,0
Vârsta de muncă (18-64)	2007	2008	2009	2010	2011
Rata riscului de sărăcie sau excluziune socială (% din populația în vârsta de muncă)	42,0	41,0	40,5	39,7	39,0
Rata riscului de sărăcie (% din populația în vârsta de muncă)	21,1	20,0	19,8	19,2	21,0
Rata deprivării materiale severe (% din populația în vârsta de muncă)	32,7	29,8	29,6	29,0	27,7
Intensitate de muncă redusă (18-59)	9,0	8,8	8,3	7,6	7,3
Rata riscului de sărăcie la persoanele încadrate în muncă (% din populația în vârsta de muncă)	17,3	16,8	17,3	17,0	18,6
Impactul transferurilor sociale (exclusiv pensii) în reducerea sărăciei (%)	21,9	26,5	25,0	26,2	25,8
Vârstnici (65+)	2007	2008	2009	2010	2011
Rata riscului de sărăcie sau excluziune socială (% din populația vârstnică)	57,7	49,2	43,1	39,9	35,3
Rata riscului de sărăcie (% din populația vârstnică)	30,6	26,0	21,0	16,7	14,1
Rata deprivării materiale severe (% din populația vârstnică)	48,9	38,9	33,8	32,4	28,6
Venitul median relativ al persoanelor vârstnice (în raport cu venitul median al persoanelor sub 65 ani)	0,76	0,85	0,93	0,97	1,01
Rata agregată de înlocuire (raport)	0,43	0,49	0,55	0,65	0,64
Cheltuieli pe indicatori de protecție socială (% din PIB - România)					
	2007	2008	2009	2010	
Îngrijire medicală / în caz de boală	3,5	3,5	4,1	4,4	
Dizabilitate	1,3	1,4	1,6	1,6	
Vârstnici și urmași	6,0	7,1	8,8	8,8	
Familie/copii	1,7	1,5	1,7	1,7	
Șomaj	0,3	0,2	0,4	0,6	
Locuință și excluziune socială	0,4	0,3	0,2	0,3	
Total	13,6	14,3	17,1	17,6	
din care: prestații testate pe baza mijloacelor	0,8	0,7	0,9	1,2	

Sursă: Eurostat, Ministerul Muncii, Familiei, Protecției Sociale și Persoanelor Vârstnice, material selectat în vederea implementării incluziunii sociale

AGENȚIA pentru
DEZVOLTARE
REGIONALĂ
CENTRU

Str. Decebal 12 | 510093 Alba Iulia | România
(+ 40) 258 818 616 | (+ 40) 258 815 622 | (+ 40) 258 - 818613
office@adrcentru.ro | www.adrcentru.ro | www.regio-adrcentru.ro

„STUDIUL PRIVIND COMUNITĂȚILE DEFAVORIZATE (ROMI) DIN REGIUNEA CENTRU”

Sursa de finanțare: Programul Operațional Regional, Axa 6 ”Asistență Tehnică a POR 2007-2013”, DMI 6.1, cod SMIS 45783, cu titlul ”SPRIJIN ACORDAT ÎN PERIOADA 01.01.2013 – 31.10.2014 PENTRU ORGANISMUL INTERMEDIAR DIN CADRUL ADR CENTRU ÎN IMPLEMENTAREA ȘI MONITORIZAREA LA NIVEL REGIONAL A POR 2007 - 2013”, activitatea 6 ”Realizarea de studii privind implementarea POR”.

Beneficiar:

**AGENȚIA PENTRU DEZVOLTARE
REGIONALĂ CENTRU**

Strada Decebal Nr.12

510093 Alba Iulia

Studiu realizat la comanda ADR Centru de către:

SC MANCOM CENTRU SRL

Strada Principală Nr.121

517286 Benic / Județ Alba

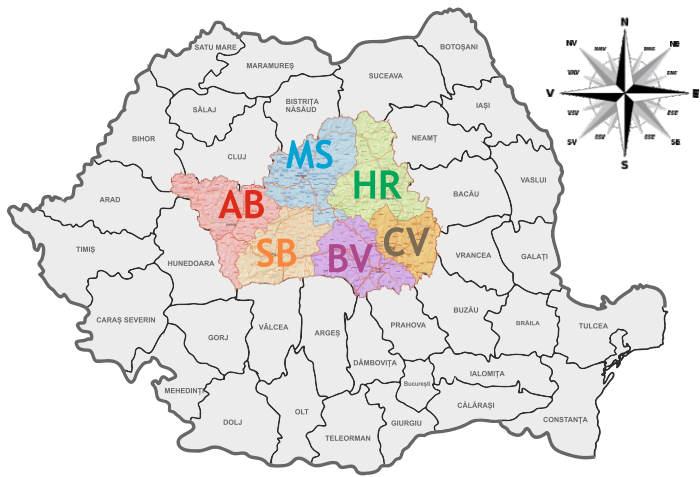
Poze coperte: coperta 1 - Achim Liebe, Germania
coperta 4 - Cătălin Cădan, Romania

Investim în viitorul tău!

Proiect selectat în cadrul Programului Operațional Regional și co-finanțat de Uniunea Europeană prin Fondul European pentru Dezvoltare Regională

Agencia pentru Dezvoltare Regională Centru
str. Decebal, nr. 12, tel:0258/818.616
website:www.regio-adrcentru.ro

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod obligatoriu poziția oficială a Uniunii Europene sau a Guvernului României.
Material gratuit

AGENȚIA pentru
DEZVOLTARE
REGIONALĂ
CENTRU

ALBA IULIA, ROMÂNIA
Str. Decebal, Nr. 12
Tel.: 004 0258 818 616
Fax: 004 0258 818 613
E-mail: office@adrcentru.ro
www.adrcentru.ro

